วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
Journal of MCU Peace Studies

P-ISSN : 2287-0962
E-ISSN : 2539-6765

ปีที่ 7 (ฉบับเพิ่มเติม) ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี 2562

Vol.7 (Supplemental Issue) Published for The United Nations Day of Vesak Celebration, 2019

สติ: จากวิถีธรรมสู่วิถีชีวิต

Mindfulness: From Way of Dhamma to Way of Life

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 7 (ฉบับเพิ่มเติม) ตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาส
เฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี 2562

P-ISSN : 2287-0962
E-ISSN : 2539-6765

Vol. 7 (Supplemental Issue) Published for
The United Nations Day of Vesak Celebration, 2019

• วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม–กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม–เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม–มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม–สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน–ตุลาคม, ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน–ธันวาคม) และ ฉบับเพิ่มเติม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยาศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published twice a year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September - October, 6th issue November- December) and Supplemental Issue. It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **Owner**

Master of Arts Program in Peace Studies,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Zone D, D423 4th floor, School Building,
79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
13170, Thailand.
Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
092-556-4635, 063-561-5326
duangden.tun@mcu.ac.th
Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
http://www.journal-peace.mcu.ac.th

- **ที่ปรึกษา**

อธิการบดี
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
คณบดีคณะพุทธศาสตร์
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **Advisors**

The Rector
Vice-Rector for Academic Affairs
Dean, Faculty of Buddhism
Dean, Graduate School
The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **บรรณาธิการบริหาร**

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Executive Editor**

Ven.Dr. Phramaha Duangden Thitañāṇo
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

• กองบรรณาธิการ

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
ศ.ดร. จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร. ปราโมทย์ ยอดแก้ว,
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผศ.ดร. รัตนะ ปัญญาภา,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร. ไกรฤกษ์ ศิลาคม,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร. เดโชพล เหมนาไลย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผศ.ดร. ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. ถวิลวดี บุรีกุล,
สถาบันพระปกเกล้า
ดร. พูนสุข มาศรังสรรค์,
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร. หิมพรรณ รักแต่งาม,
มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

• Editorial Board

Ven. Prof. Dr. Khammai Dhammasami,
University of Oxford, UK
Prof. Dr. Le Mahn That,
Vietnam Buddhist University, Vietnam
Ven. Prof. Dr. Jinwol Lee,
Dongguk University, Korea
Dr. Rabindra Panth,
Nalanda Deemed University, India
H.E. Janos Jelen,
Dharma Gate Buddhist College, Hungary
Prof.Dr. Chamnong Adivadhanasit,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Asst.Prof.Dr. Pramote Yotkaew,
Suan Dusit University
Asst.Prof.Dr. Rattana Panyapa,
Ubon Ratchathani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Krairoek Silakom,
Udon Thani Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Dechopol Hemnalai,
Thammasat University
Asst.Prof.Dr. Khantong Wattanapradith,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Thawilwadee Bureekul,
King Prajadhipok's Institute
Dr. Poonsuk Masrungson,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Dr. Himapan Ruktaengam,
Mahidol University
Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman
Suan Dusit University

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ (Coordination and Management)**

  พระมหาดนัย อุปวฑฺฒโน : Phramaha Danai Upawattano
  พระมหาพลกฤษณ์ ฐิตเมธี : Phramaha Polkrish Thitamethi

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**

  คชาภรณ์ คำสอนทา : Kachaporn Kumsonta

- **ออกแบบปก (Cover designed)**

  พิจิตร พรมลี : Pijit Promlee

- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**

  บุศกรณ์ สรรพกิจจานนท์ : Busakorn Subpakijjanone

- **พิมพ์ที่ (Printing)**

  บริษัท ดีไซน์ ดีไลท์ จำกัด 69/18 หมู่ 7 ต.เสาธงหิน อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี 11140
  โทรศัพท์ 089-8122-140

- **กำหนดออกเผยแพร่**

  – ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
  – ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
  – ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
  – ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
  – ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
  – ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม
  – ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความ ผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มวารสาร โดยจะเผยแพร่รูปเล่มฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ คณะกรรมการสมาคมวิสาขบูชาโลก และกรรมการสมาคมมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนานานาชาติ จาก 18 ชาติ ได้จัดให้มีการจัดสัมมนาวิชาการ และกิจกรรมเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ในปี 2562 ประเทศเวียดนามเป็นเจ้าภาพจัดงานวันวิสาขบูชาวันสำคัญสากลของโลกครั้งที่ 16 และกลับมาเฉลิมฉลองวันวิสาขโลกประเทศไทย โดยในปีนี้หัวข้อหลักของการจัดงานคือ “สติ : จากวิถีธรรมสู่วิถีชีวิต” (Mindfulness: From Way of Dhamma to Way of Life) ในวันที่ 15-16 พฤษภาคม 2562 ณ ศูนย์ประชุมสหประชาชาติ ถนนราชดำเนินนอก กรุงเทพมหานคร

เนื่องจากปัจจุบันโลกและการใช้ชีวิตทำให้ผู้คนขาดสติ จึงเป็นเหตุผลของการจัดประชุมในครั้งนี้ เพื่อนำหลักการเจริญสติของแต่ละนิกาย ของแต่ภูมิภาคของโลก ได้เชิญตัวแทนมาบรรยายเกี่ยวกับวิธีการเจริญสติ เพื่อการดับทุกข์และยังสามารถให้นำไปปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันได้แม้ไม่ใช่พระ นักบวชก็สามารถมีสติได้ ซึ่งมีงานวิจัยรับรองแล้วว่า สติ เป็นหนทางดับทุกข์ที่ได้ผลดี และเพื่อเป็นการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืน และเพื่อเป็นการร่วมเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาวันสำคัญสากล แสดงถึงความร่วมมืออันดีของชุมชนชาวพุทธและองค์กรชาวพุทธทั่วโลก จึงมีการจัดการสัมมนาการเชิงวิชาการขึ้นในวันเฉลิมฉลองดังกล่าว

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จึงจัดทำวารสารปีที่ 7 ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี 2562 ขึ้นเป็นกรณีพิเศษในวาระสำคัญดังกล่าว โดยการรวบรวมบทความทางวิชาการ ภาคภาษาไทย เพื่อใช้ประกอบการสัมมนาทางวิชาการนานาชาติ ซึ่งกองบรรณาธิการได้รับเกียรติจากผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการจำนวนมากได้ร่วมส่งบทความทางวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์เพื่อเผยแพร่ในวารสาร กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้ส่งบทความวิชาการเข้าร่วมตีพิมพ์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเฉลิมฉลองวันวิสาขโลกในครั้งนี้

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 7 ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความตามนโยบายของมหาวิทยาลัยในโอกาสเฉลิมฉลองวิสาขบูชา ประจำปี ได้รับการประเมินจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) และได้รับการจัดเข้าในกลุ่ม**วารสารกลุ่มที่ 1 : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI (จนถึง 31 ธันวาคม 2562) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI และจะถูกคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล ASEAN Citation Index (ACI) ต่อไป** และวารสารได้ผ่านการประเมินการตรวจรูปแบบตามเงื่อนไขของ TCI (1 - 28 กุมภาพันธ์ 2560) เพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปเงื่อนไข และกติกาสากลต่อไป ทั้งนี้ตั้งแต่ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 2562 วารสารจะยกเลิกการเผยแพร่ในลักษณะรูปเล่ม โดยจะเน้นการเผยแพร่ในระบบออนไลน์ สามารถดาวน์โหลดบทความฉบับเต็มได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารปีที่ 7 ฉบับเพิ่มเติม (supplemental issues) ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ กองบรรณาธิการขอแนะนำตัวอย่างบทความในฉบับนี้ที่น่าสนใจ เช่น

รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี โดย *พระครูถาวรกิตติธรรม, กิติรัตน์ สีหบัณฑ์ และ รัตนะ ปัญญาภา* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ สภาพการมีส่วนร่วม พัฒนาและประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก. รูปแบบมี 7 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการตัดสินใจ 3) ด้านการดำเนินงาน 4) ด้านการรับผลประโยชน์ 5) ด้านการประเมินผล 6) ด้านข่าวสาร และ 7) ด้านการกระจายอำนาจ

การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดย *ประเสริฐ โมกแก้ว, พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) และ มานพ นักการเรียน* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ หลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย มาประยุกต์ใช้ประกอบการช่วยรักษาโรคของผู้ป่วยกับสังคมปัจจุบัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเจ็บป่วยหรือโรคมี 2 ประเภท คือโรคทางกายและโรคทางใจ ประยุกต์หลักธรรมมาช่วยรักษาอาการของโรคของแพทย์แผนไทย โดยเสริมรักษาทางด้านจิตใจ เช่น การสวดมนต์ สมาธิ สนทนาธรรม คือจิตตานามัย รักษาทางกาย เช่น อิริยาบถถูกท่า อาหารถูกหลัก คือกายานามัย สภาวะที่ได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามนาฬิกาชีวิต คือ อากาศสิ่งแวดล้อมดี

การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 โดย *นงลักษณ์ ลักษณะโภคิน และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ ตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 มีชื่อว่า **“6Ps Model”** ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การจัดการเพื่อสันติสุข (PM) (2) ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (PL) (3) การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (PG) (4) ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข (PJ) (5) ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (PW) และ (6) ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข (PR) โดยมี 14 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การสื่อสารในองค์กร (2) วัฒนธรรมองค์กร (3) การจัดการความรู้ (4) การบริหารจัดการองค์กร (5) ภาวะผู้นำ

(6) บุคลากรในองค์กร (7) คุณค่าหลัก (8) หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์กร (9) ความรับผิดชอบต่อสังคม (10) ธรรมาภิบาล (11) องค์กรมุ่งเน้นให้พนักงานมีความสุข (12) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข (13) ผลการดำเนินงานขององค์กรและ (14) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

สันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร โดย *ยุพเรศ จังพานิช, พระราชปริยัติกวี และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอสันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร พบว่าพนักงานการประปานครหลวงภาพรวมมีความผูกพันในองค์กรในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ความรู้สึกมีความหมาย ความรู้สึกปลอดภัย และความพร้อมที่จะผูกพัน ซึ่งสามารถเสริมสร้างความผูกพันได้โดยหลักพุทธสันติวิธีเชิงรุก คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม สร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นแก่คนอื่น สร้างการมีส่วนร่วมสร้างความเป็นธรรมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน หมั่นประชุมเพื่อปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน และแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งอื่นแก่เพื่อนมนุษย์ กำหนดกลยุทธ์นโยบายสันติสุข 4 ประการ คือ การจัดสภาพแวดล้อม การจัดส่งเสริมสุขภาพทางกายทางการเงินและทางใจ การส่งเสริมการสร้างความผูกพัน การให้เวลาและโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมยกย่องคนดี

ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดย *บุษราภรณ์ ติเยาว์, ปาริชาติ วลัยเสถียร และ วิวัฒน์ หามนตรี* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีผลต่อการพัฒนาตนของเยาวชน 3 ด้าน คือ ด้านกาย เยาวชนใช้เวลาว่างทำงานจิตอาสา มีบุคลิกภาพกล้าแสดงออกเชื่อมั่นเห็นคุณค่าตนเอง ด้านจิตใจ เข้าใจภาวะอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน ด้านความคิดสติปัญญาพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเอง มีระเบียบ รู้จักให้ มีกระบวนการคิด ในความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือนร้อนให้ผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับคนอื่น และในความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก โดย *กิตติพงษ์ พุทธิมณี, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ กระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก มี 4 ขั้น คือ 1. ขั้นร่วมจัดทำแผน 2. ขั้นร่วมดำเนินการ 3. ขั้นร่วมตรวจสอบประเมินผล 4. ขั้นร่วมแก้ไขปรับปรุง บนพื้นฐานของหลักการพยายามรับผิดชอบร่วมกันและการเห็นคิดหารือทำกำหนด วิถีชีวิตรับผิดชอบตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคงร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6

กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวายอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ โดย *สมบัติ วงศ์กำแหง และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย สร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขตำบลสวาย มีขั้นเตรียมการ ขั้นอบรม ขั้นประเมินผล และขั้นปฏิบัติไกล่เกลี่ย นิติกรชุมชนต้นแบบ ต้องมีองค์ความรู้ มีทัศนคติที่ดี มีทักษะ มีเครือข่าย และเป็นนักจิตอาสา นักสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ย และนักกฎหมายที่ทำงานอย่างมีสติ มีขันติ และมีสันติสุข

การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดย *ผุสดี รุ่งเรืองผดุง และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอการพัฒนาประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้หลักสัปปายะ 7 ได้แก่ (1) อาวาสสัปปายะ อาคารสถานที่ห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสมและเพียงพอกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (2) โคจรสัปปายะ การเดินทางไปมาสะดวก มีป้ายบอกทางชัดเจน วางผังอาคารอย่างเป็นระบบ (3) ภัสสสัปปายะ มีระบบขั้นตอนในการสื่อสารสนทนาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน การได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ไกล่เกลี่ย (4) ปุคคลสัปปายะ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ ความสามารถ เทคนิค ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (5) โภชนสัปปายะ จัดอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการในระหว่างการไกล่เกลี่ย (6) อุตุสัปปายะ การควบคุมอุณหภูมิ ระบบระบายอากาศ แสงสว่าง สีภายในห้องไกล่เกลี่ย และเสียงรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย 7) อิริยาปถสัปปายะ การวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะ การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยเหมาะสมสะดวกต่อการเคลื่อนไหว

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ โดย *ธนวัน สายเนตร, รัตนะ ปัญญาภา และ ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว* บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอ รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียน มี 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ 2. วัตถุประสงค์ 3. การนำรูปแบบไปใช้ 4. วิธีดำเนินการ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านทุกท่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(v)
บทความวิจัย : Research Articles	
รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี: The Model of Community Organizations Participation for Buddhism-Promotive Activities in Ubon Ratchathani Province *พระครูถาวรกิตติธรรม, กิติรัตน์ สีหบัณฑ์ และ รัตนะ ปัญญาภา:* *Phrakru Thavornkittidham, Kitirat Sihaban and Rattana Panyapa*	1-15
การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม: Construction of Dhammanamai Principles in Treatment of Thai Traditional Medicine of Prongmadaue Community, Muang District, Nakhonpathom Province *ประเสริฐ โมกแก้ว, พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) และ มานพ นักการเรียน:* *Prasert Mogkaew, Phrapalad Somchai Payogo (Damnoen) and Manop Nakkanrian*	16-31
การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26: Creating Peace Organization Indicators for the 26th Century, Buddhist Era *นงลักษณ์ ลักษณะโภคิน และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:* *Nonglak Laksanapokin and Phramaha Hansa Dhammahāso*	32-48
สันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร: Peaceful Innovation for Promotion of Engagement in Organization *ยุพเรศ จังพานิช, พระราชปริยัติกวี และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:* *Yupares Jangpanich, Phra Rajapariyatkavī and Khantong Wattanapradith*	49-66

เรื่อง	หน้า

ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชน ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล: Volunteer Spirit Movement: The Socialization of Youth Self-Development in Bangkok Metropolitan Region 67-78

บุษราภรณ์ ติเยาว์, ปาริชาติ วลัยเสถียร และ วิวัฒน์ หามนตรี:
Budsaraporn Tiyao, Parichat Valaisathien and Wiwat Harmontree

สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการฌาปนกิจศพ: Innovative Peaceful Means to Eliminate the Air Pollution from Cremation 79-90

มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, พระราชปริยัติกวี และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:
Mechai Pattarapremcharoen, Phra Rajapariyatkavi and Khanthong Wattanapradith

การศึกษาวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์: กรณีศึกษาหมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี: An Analytical Study of Peaceful Culture of Pow Karen Ethnic Group: A Case Study of Sanepong Village, Laiwo Sub-District, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi Province 91-106

พระมหาณัฏฐ์ สติเวปุลฺโล และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:
Phramaha Nat Sativepullo and Khantong Wattanapradith

กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ: Process of Building Role Model of Community-based Paralegals for Building Peaceful Sub-district : A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Srisaket Province 107-121

สมบัติ วงศ์กำแหง และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Sombat Wongkamhaeng and Phramaha Hansa Dhammahāso

สตรีกับสังคมสงฆ์: ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: Women and Sangha: A Study of Ways for Women's Participation in the Development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University 122-135

สิตา จุลวานิช และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:
Sita Chulvanich and Khanthong Wattanapradit

เรื่อง **หน้า**

แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ: The Guidelines for Promoting Singing Performance of Thai Professional Singers by Buddhist Integration 136-153

สุทธนรี กระจ่างคันถมาตร์ และ ตวงเพชร สมศรี:
Suthanaree Krajangkantamas and Tuangpetch Somsri

รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี: Self-Awareness Reinforcing Model for Prevention the Risky Behavior to Suicide of Adolescents by Buddhist Peaceful Means 154-167

สุวรรณี ฮ้อแสงชัย, บรรพต ต้นธีรวงศ์ และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Suwannee Horsaengchai, Banpot Tonteerawong and Phramaha Hansa Dhammahāso

แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ : ศึกษากรณีหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: A Trend for Developing Peace Engineers Curriculum in Integrated Buddhist Perspective: A Case Study of the Doctor of Philosophy Program in Peace Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University 168-179

บัญชา ฮ้อแสงชัย และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Banchar Horsaengchai and Phramaha Hansa Dhammahāso

กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ: A Process of Leadership development for Peace According to Buddhist Integration 180-192

กุลธิดา ลิ้มเจริญ และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
kulatida Limcharoen and Phramaha Hansa Dhammahāso

รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี: A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means 193-207

คชาภรณ์ คำสอนทา, พระราชปริยัติกวี และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:
Kachaporn Kumsonta, Phra Rajapariyatkavī and Kanthong Wattanapradith

เรื่อง	หน้า

ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด:
An Analytical Study of A Model of Cho Sa-Ard Novice Development 208-223

พระบารมี นนฺทธมฺมิโก และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Phra Baramee Nandadhammiko and Phramaha Hansa Dhammahāso.

กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก:
The Process of Buddhist Peaceful Means in Development of
Participatory Areas and Communities by the Royal Thai Army 224-239

กิตติพงษ์ พุทธิมณี, พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์:
Kittipong Putdhimanee, Phramaha Hansa Dhammahāso
and Khanthong Watthanapradit

การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท:
An Integration of Subpaya Principle to Enhance the
Effectiveness of Mediation 240-252

ผุสดี รุ่งเรืองผดุง และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Phudsadee Rungrueangphadung, Phramaha Hansa Dhammahāso
and Phramaha Duangden Thitañāṇo

รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี:
A Model of Developing an Ideal Expert in Peace by
Buddhist Peaceful Means 253-265

พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส:
Phra Pramote Vadakovido and Phramaha Hansa Dhammahāso

รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี:
ศึกษากรณีผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรี:
A Model of Developing the Mediators by Buddhist Peaceful Means:
A Case Study of Chonburi Court 266-280

อภิชิต อนันตประยูร พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ ประเวศ อินทองปาน:
Apichit Anantaprayoon, Phramaha Hansa Dhammahāso and Prawes Inthaongpan

เรื่อง **หน้า**

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม: The Research and Development of Training Curriculum for the Process Theology Guest Speaker 281-297

พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย, พระมหาสาธร ธมฺมาทโร, พระมหาอกนิษฐ์ สิริปญฺโญ, ขัตติยา ด้วงสำราญ, วัลลา คงธรรม, นุชนรา รัตนศิระประภา และ กฤติยา ถ้ำทอง: Phramaha Kraiwan Jinadattiyo, Phramaha Sathorn Dhammatharo, Phramaha Akanit Siripanyo, Khattlya Duangsamran, Wanla Khongtam, Nuchnara Ratanasiraprapha and Krittiya Tumthong

การพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี: The Development of the Model of Using Science Equipment of Teachers in Secondary Schools in Ubon Ratchathani Province 298-312

ปทุมทิพย์ ผลโยญ, อมร เทศสกุลวงศ์ และ เผ่าไทย วงศ์เหลา: Patoomthip Polyon, Amorn Thedsakhulwong and Paothai Wonglao

แนวทางส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ: The Way to Promote Merit Making of Buddhists in Thungyai Sub-District Kantharalak District of Sisaket Province 313-325

พระมหาสมชัย ปริมุตฺโต, พระครูสิริสุตาภรณ์ และ พระมหาณัฐกิตติ อนารโท: Phramaha Somchai Parimutto (Niwat), Phrakrusirisutaphorn and PhramahaNattakitti Anarado

ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย: Significance of the Military Toward Buddhism in Thai Society 326-336

โชคชัย คนไว, พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน และพระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ: Chokchai Khonwai, Phrakru Dhammathonsirivat Sirivaddhano and Phra Viman Kumpirapanyo

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม: An Analytical Study of the Roles of Buddhist Administrator Monks in Religious Educational Administration in Srisongkhram District, Nakhonphanom Province 337-350

พระมหาสุริยา ฐิตสีโล (อุบัวบล), พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์ และ พระครูสิริสุตาภรณ์: Phramaha Suriya Thitasilo (Ubaubon), Phrakrusriphariyuttayaphiwat and Phrakrusirisutaphorn

เรื่อง	หน้า

การบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร): The Management of Vipassanā Meditation Center of Somdej Phra Buddhajarn (Aj Asabhamahathera) 351-361

ธนาคม บรรเทากุล: Tanakom Bantaokul

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ: The Development of a Model the Ethical Behavior Encouragement of Junior High School students towards Schools in the secondary Educational Service Area 29 according to the policy of Ministry of Education on Morality School Project 362-379

ธนวัน สายเนตร, รัตนะ ปัญญาภา และ ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว: Tanawan Sainate, Rattana Panyapa and Piyaporn Poomkaew

การศึกษาสมรรถภาพทางกายในกลุ่มผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์: Investigation of Physical Fitness Among Older Adults: A Case Study of Older Adults in the Mueang District Area, Nakhon Sawan Province 380-393

สยาม ทองใบ, ธนสิริ โชคทวีพาณิชย์, เพชรัชน์ อ้นโต, วันดี ฉวีจันทร์ และ นารีรมย์ รัตนสัมฤทธิ์: Siam Thongbai, Thanasiri Chokthaweepanich, Patcharuch onto, Wandee Chaweejan and Nareerom Rattanasumrit

การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืน: Creative Tourism Development in the Ceramic Business Network for Sustainability 394-406

ปราโมทย์ ยอดแก้ว และวรัญญาภรณ์ ศรีสวรรค์นล: Pramote Yotkaew and Waranyaphorn Srisawannl

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: A Model of Ethnicity Cultural Tourism Management in Sekong Province, Laos PDR. 407-421

ตุ้ยวิไล พิลาคำ, นิศานาจ โสภาพล และ มาลี ไชยเสนา: Touyvilay Philakham, Nisanart Sopapol and Malee Chaisena

เรื่อง	หน้า
แนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่: Guidelines for human spiritual development of female prisoners at Chiang Mai Correctional Institution	422-434
พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร, พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม, แสง จันทร์งาม และธัชพล ศิริวงศ์ทอง: Phramaha Wiset Phanyarachiro, Phrakhrusamu Thanachot Ciradhammo, Saeng Chun-Ngarm and Thatchapol Siriwongthong	
รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง: A Model of Buddhist Psychological Counseling for Development of Competency Management for Multi-level Marketing Personnel	435-449
แม้นเหมือน สิทธิศักดิ์, สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และสาระ มุขดี: Manmaun Sitisak,Siriwat Srikhruedong and Sara Mukdee	
บทความวิชาการ : Articles	
มีศีล จึงมีสันติภาพ: ถอดบทเรียนชุมชนสันติภาพจากยอดดอย: Following the Precepts (Sila), Having Peace: A Lesson Learned from a Peaceful Community of the Highlands	450-462
ประทีป พืชทองหลาง, ญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง และอาภากร ปัญโญ: Prateep Peuchthonglang, Yathaweemintr Peuchthonglang and Apakorn Panyo	

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี*

The Model of Community Organizations Participation for Buddhism-Promotive Activities in Ubon Ratchathani Province

[1*]พระครูถาวรกิตติธรรม, [1]กิติรัตน์ สีหบัณฑ์ และ [2]รัตนะ ปัญญาภา

[1*]Phrakru Thavornkittidham, [1] Kitirat Sihaban and [2]Rattana Panyapa

[1*]คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Faculty of Humanities and Social Sciences,

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1*]Corresponding Author. Email: kittitum_53@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาสภาพการมีส่วนร่วม พัฒนาและประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี เก็บข้อมูลโดยการสอบถามบุคคลในองค์กรศาสนา รัฐ และเอกชนจำนวน 399 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นนำข้อมูลเชิงสถิติมาเป็นฐานพัฒนารูปแบบผ่านการสนทนากลุ่มย่อยของผู้ให้ข้อมูลหลัก 20 คน และประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก. รูปแบบมี 7 ด้าน คือ 1) ด้านการวางแผน: การมีส่วนร่วมในการวางแผน ป้องกัน และจัดระบบที่สามารถปฏิบัติได้จริง 2) ด้านการตัดสินใจ: การมีส่วนร่วมพัฒนารูปแบบกิจกรรม, ให้โอกาสประชาชนร่วมตัดสินใจ, สนับสนุนทรัพยากรในการเผยแพร่ 3) ด้านการดำเนินงาน: การมีส่วนร่วมออกแบบกิจกรรม, การประสานเครือข่าย, การคาดหวังให้วัดเป็นพื้นที่สาธารณด้านการศึกษาและสุขภาพ และการสร้างกติการ่วมกัน, 4) ด้านการรับผลประโยชน์: มุ่งผลคือการปฏิบัติธรรม, ส่งเสริมจิตใจและสติปัญญา และการมอบรางวัลเชิดชูคุณธรรม, 5) ด้านการประเมินผล: ตรวจสอบการใช้งบประมาณ, ตั้งศูนย์ประสานงาน, ประชุมประเมินผล และแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผล 6) ด้านข่าวสาร: ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเผยแพร่

*Received March 29, 2019; Revised April 11, 2019; Accepted May 6, 2019

กิจกรรมผ่านช่องทางการสื่อสารทันสมัย สื่อประชาสัมพันธ์ในชุมชน และสื่อสารสนเทศท้องถิ่น และ 7) ด้านการกระจายอำนาจ: วิจัยปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชน, ให้ความรู้และสร้างความตระหนักแก่บุคลากรท้องถิ่น และส่งเสริมให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ส่วนผลการประเมินรูปแบบพบว่า ภาพรวมทุกด้านเหมาะสมและเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; องค์กรชุมชน; กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

Abstract

This research aims to study the state of participation, develop and evaluate the participation model of community organizations in Buddhism-Promotion activities in Ubon Ratchathani province. Data were collected by using questionnaires for 399 people in religious, government and private organizations and were analyzed by mean and standard deviation. From then, statistical data was used as a base to develop the model through a focus-group discussion of 20 key informants. It was evaluated by 15 experts. The results were found that: the participation of organizations in the community as a whole is at a high level. The model consists of 7 aspects: 1) planning; Participation in the planning, prevention and implementation of systems that can be practically implemented; 2) decision-making: participation in the development of activity forms, letting people to participate in decision making, supporting resources for dissemination; 3) operational aspects: participation in activity design, network coordination, expecting the temple to be a public area of education and health and creating rules together; 4) benefit: The result is meditation, mind and intelligence, and the awarding of moral merit; 5) evaluation: check budget usage, set up coordination center, evaluation meeting and appoint an evaluation committee; 6) information: using information technology to disseminate activities through modern communication media, public relations media in the community and local information media such exhibition; and 7) decentralization: research on public participation issues, educating and raising awareness for local personnel and encourage the community to promote Buddhism as important. The model evaluation results were found that all aspects are appropriate and possible at a high level.

Keywords: Community Organization; Participation; Buddhism-Promotive Activity

บทนำ

พระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมไทย เพราะเป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือ ถึงร้อยละ 95 เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและศีลธรรม ทั้งวิถีชีวิตของคนไทย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้การดำเนินชีวิต การส่งเสริมพระพุทธศาสนาหรือการนำพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางสร้างสรรค์สังคม อาจใช้กระบวนตามแนวทางที่พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2018) ได้นำเสนอรูปแบบองค์ความรู้ด้านสันติภาพเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนา กระบวนการสร้างสันติภาพในสังคมไทย คือ การสร้างวงล้อแห่งสันติภาพ ล้อมวงล้อด้วย บ ว ร ประกอบด้วย วงล้อที่ 1 การสร้างรากฐานจิตวิญญาณแห่งสันติภาพ วงล้อที่ 2 สร้างวิถีสันติพหุวัฒนธรรม วงล้อที่ 3 สร้างวิศวกรสันติภาพ คือ การพัฒนาผู้ที่จะมาทำหน้าที่ในงานสร้างสันติภาพ วงล้อทั้ง 3 จะขับเคลื่อนได้ต้องอาศัยการรวมพลังของบ้านวัด และโรงเรียน ที่เรียกว่าสถานี BTS (BAN–TAMPLE–SCHOOL) ได้ นอกจากนี้ หน้าที่ของชาวพุทธที่สำคัญคือ การเข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมทางศาสนา การศึกษาหลักธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรม การบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา

จากสภาพโดยทั่วไปพบว่า กิจกรรมที่ชุมชนมีส่วนมากในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ คือ การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การอุปสมบท การบริจาคทรัพย์ ซึ่งถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งในหน้าที่ของชาวพุทธ แต่ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา (Thechaprasertwittaya, 2011) ได้เสนอว่าชุมชนและองค์กรพระพุทธศาสนาควรร่วมทำการศึกษาปัญหา ร่วมคิดและวางนโยบาย ตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ร่วมกัน หรือปรับปรุงระบบบริหารงาน ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการ ร่วมกันปฏิบัติตามนโยบาย และร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล ในขณะที่อคิน รพีพัฒน์ (Rapipat, 2004) มองว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนควรเน้นในด้านการกำหนดปัญหา การการตัดสินใจ การปฏิบัติงาน การประเมินผลงานกิจกรรมและส่วนนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (Jongwutthiwet, 2007) กล่าวว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา การดำเนินการตามแผน และการประเมินผลโครงการทุกขั้นตอน

เมื่อพิจารณาในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี จะพบว่า กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในชุมชนร่วมด้วยช่วยกันอย่างชัดเจนที่สุด คือ เทศกาลแห่เทียนพรรษา (Khaengkhan, 2017) แต่ก็ยังถือว่า ไม่ได้เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างตรงไปตรงมานัก เพราะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพียงมิติเดียวคือการถวายเทียนเพื่อใช้ในพรรษา นอกนั้นเป็นกิจกรรมประชาสัมพันธ์จังหวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ส่วนกิจกรรมอื่นๆ เช่น กิจกรรมสวดมนต์ข้ามปี งานอาจริยบูชาวัดหนองป่าพง ซึ่งองค์กรภาครัฐและเอกชนในชุมชนต่างก็ให้ความร่วมมือด้านในด้านบุคลากร งบประมาณ และดำเนินการต่าง แต่ยังขาดรูปแบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนที่สามารถใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันได้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อใช้เป็นแนวทางการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาขององค์กรต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัยจำแนกตามระยะการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ประชาชน บุคคลในกลุ่มองค์กรศาสนา บุคคลในกลุ่มองค์กรภาครัฐ บุคคลในกลุ่มองค์กรภาคเอกชน ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี 186,304 คน

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คือ บุคคลในกลุ่มองค์กรศาสนา บุคคลในกลุ่มองค์กรภาครัฐ บุคคลในกลุ่มองค์กรภาคเอกชน ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี คำนวณหากลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามาเน่ (Yamane, 1973) ได้จำนวน 399 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม มีลักษณะแบ่งออกเป็น 2 ตอน โดยสร้างจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ โดยมีมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตรวจสอบแบบสอบถามโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ฉบับ แล้วจึงนำไปหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)

การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล : เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามข้างต้นสอบถามกลุ่มตัวอย่าง และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การคำนวณหาค่าร้อยละ การหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

1. ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี จากองค์กรศาสนา จำนวน 7 รูป องค์กรของรัฐ จำนวน 3 คน และ องค์กรเอกชน จำนวน 3 คน รวม 13 รูป/คน เสร็จแล้วทำการสังเคราะห์แล้วสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี โดยทำเป็นผังกราฟิกในแต่ละด้าน 7 ด้าน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล 6) การมีส่วนร่วมรับฟังข่าวสาร 7) การมีส่วนร่วมการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน

2. การทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยการประเมินผลความพึงพอใจในการเข้าร่วมอบรมกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี ทั้ง 7 ด้าน โดยคัดเลือกสมาชิกจำนวน 20 คน ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรม

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

การประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี โดยดำเนินการโดยคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 ท่าน เป็นผู้ประเมิน จำแนกเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาภูมิภาค จำนวน 5 คน ผู้บริหารในสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 5 คน ผู้บริหารสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 5 คน เสร็จแล้วนำข้อมูลที่ได้มามาสังเคราะห์ข้อมูล สรุปสาระสำคัญและสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ ประมวลผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ และนำเสนอรูปแบบที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โดยภาพรวมรายด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.69) (S.D. = .39) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความคิดเห็นเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านที่ 3 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 3.86) (S.D. = .52) ด้านที่ 7 การมีส่วนร่วมการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน ($\bar{X}$ = 3.80)

(S.D. = .52) ด้านที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ($\bar{X}$ = 3.69) (S.D. = .49) ด้านที่ 6 การมีส่วนร่วมรับฟังข่าวสาร ($\bar{X}$ = 3.68) (S.D. = .50) ด้านที่ 5 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\bar{X}$ = 3.67) (S.D. = .45) ด้านที่ 1 การมีส่วนร่วมการวางแผน ($\bar{X}$ = 3.56) (S.D. = .56) และด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\bar{X}$ = 3.54) (S.D. = .44) ดังจะพบได้จากตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีโดยภาพรวมรายด้าน

ลำดับ	ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานีโดยภาพรวมรายด้าน	$\bar{X}$	S.D.
1	การมีส่วนร่วมการวางแผน	3.56	.56
2	การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	3.54	.44
3	การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	3.86	.52
4	การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	3.69	.49
5	การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	3.67	.45
6	การมีส่วนร่วมรับฟังข่าวสาร	3.68	.50
7	การมีส่วนร่วมการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน	3.80	.52
	รวม	**3.69**	**.39**

2. ผลการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน ประกอบด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน, การร่วมกำหนดเป้าหมายการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, การร่วมกันหาแนวทางป้องกันเหตุร้ายจะเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, การจัดระบบการวางแผนที่ดี, วางแผนการจัดกิจรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยเน้นการดำเนินกิจการที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน, การประสานงานให้เกิดความราบรื่นและสามัคคี, การกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และมาตรฐาน, การประชุมวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาและเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม และการเชิญตัวแทนหน่วยงานและผู้นำชุมชนเข้ามาร่วมประชุมเพื่อวางแผนดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เมื่อกล่าวโดยสรุปได้รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมการวางแผน 4 ประการ คือ องค์กรภาครัฐ

และเอกชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การกำหนดหน้าที่ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และมาตรฐาน การหาแนวทางป้องกันเหตุร้ายต่อพระพุทธศาสนา และ การจัดระบบการวางแผนที่ดี เน้นการดำเนินกิจการที่สามารถใช้จริงในชีวิตประจำวัน

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย ประชาชนมีอิสระในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาด้วยความเต็มใจ, มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนา, มีการประชุมวางแผนร่วมกับชุมชนเพื่อตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของตนเองและประชาชนเป็นไปในทิศทางบวก, คิดค้น คิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมในการคิดค้นวิธีแก้ปัญหาสังคมกับพระสงฆ์ในชุมชน, พระสงฆ์ในชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธศาสนา, ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจวางแผนในการจัดหาทรัพยากรอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, มีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ไม่หมิ่นศาสนา ร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น, มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาหรือความขัดแย้งโดยสันติวิธี รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจสรุปได้ 4 ประการ คือ ประชุมวางแผนร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา คิดค้น สร้าง และพัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดหาทรัพยากรที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ประกอบด้วย ร่วมในการทำกิจกรรรมพระพุทธศาสนา เช่น การทำบุญ การทำกิจกรรมให้วัด, การคัดเลือกโครงการในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, ชุมชนมีส่วนร่วมในการของออกแบบพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานส่งเสริมทางศาสนา ชุมชนร่วมกันสร้างภาพลักษณ์โครงการในด้านการเป็นหนึ่งการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีทางศาสนา ร่วมกันสืบทอดตามประเพณีและวิธีปฏิบัติที่ดีที่สุดทางศาสนา, สัมพันธภาพที่ดีกับบุคลากรในองค์กรและชุมชนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้บริจาคทรัพย์และมีส่วนในการบำรุง พัฒนา ส่งเสริม พระพุทธศาสนา มีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมและร่วมประสานงานในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, พระสงฆ์ในวัดปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีส่วนร่วมในดำเนินงานจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา พระสงฆ์สร้างเครือข่ายการดำเนินงานจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้กับชุมชน, พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา พระสงฆ์มีบทบาทในการสืบทอดการดำเนินงานจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ได้รับการยกย่องในสังคม, และวัดควรมีบทบาทการเป็นโรงเรียน การรักษาพยาบาลการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และตัดสินคดีความควบคู่ไปด้วยเพื่อให้เกิดความยุติธรรม เช่น การไกล่เกลี่ยคดีชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีการทะเลาะวิวาท และร่วมกันสร้างกฎระเบียบการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในชุมชนและถือปฏิบัติด้วยกัน รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สรุปได้ 4 ขั้นตอน

คือ องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการสนับสนุน คัดเลือก และออกแบบกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, เครือข่ายขององค์กรในชุมชนประสานร่วมกันในการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, วัดดำรงสถานเป็นสถานศึกษา สถานพยาบาล สถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและกิจกรรมยุติธรรมชุมชน และ องค์กรในชุมชนร่วมกันสร้างกติกาแนวทางดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาและถือปฏิบัติร่วมกัน

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในกิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา โดยมีการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาใช้ประโยชน์ เช่น ความกตัญญูกตเวที การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ การให้อภัย ความเมตตา ความกรุณา, ชุมชนมีส่วนร่วมในการเชื่อมโยงพระพุทธศาสนาเข้าไปในประเพณีและวัฒนธรรมด้วย อาทิ เช่น ประเพณีทอดกฐิน การอุปสมบท การทำบุญเลี้ยงพระ การแต่งงาน งานสงกรานต์ ตลอดจนวัฒนธรรมการไหว้, ชุมชนช่วยสงเคราะห์และปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยทาน วาจา กิริยา ที่เหมาะสม มีการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาอำนวยประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม, นำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, นำประโยชน์จากกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่ได้จากการปฏิบัติไปเผยแพร่และสานต่อให้เกิดประโยชน์แก่ชนรุ่นหลัง, กิจกรรมพระพุทธศาสนามีส่วนร่วมช่วยกล่อมเกลาให้ท่านมีความรู้ความคิด และกระทำดีละเว้นความชั่ว กิจกรรมพระพุทธศาสนาที่ชุมชนมีส่วนร่วมสอนให้ปกครองตนเองได้ รู้จักตนเองสามารถใช้สติยับยั้งตนเองได้ ไม่ให้ทำความชั่ว, กิจกรรมพระพุทธศาสนามีส่วนร่วมช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจไม่ให้อ่อนไหว มีสติ สามารถปรับตัวได้กับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ด้านการเข้าร่วมเป็นเกียรติในการรับรางวัลเชิดชูคุณธรรม จริยธรรม อันดีงามกับพระสงฆ์ในชุมชน, การมอบรางวัลเชิดชูคุณธรรม รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์ สรุปได้ 3 ขั้นตอน คือ ผลประโยชน์ที่แท้คือการนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติ, กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาควรเป็นไปเพื่อส่งเสริมสรรถภาพจิต สติปัญญา การยับยั้งและปกครองตนเอง และความสามารถในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมให้มีการเชิดชูเกียรติ เช่น การรับรางวัลเชิดชูคุณธรรมเพื่อเป็นแบบอย่างในระยะยาวแก่ชุมชน

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ร่วมติดตามผลการใช้จ่ายงบประมาณการเงินที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพระพุทธศาสนา, จัดตั้งศูนย์ประสานงานเก็บรายละเอียดการดำเนินงานเพื่อเตรียมการประเมินผลการดำเนินงาน หน่วยงาน องค์กร และวัด, มีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพื่อปรับปรุงกิจกรรมในปีต่อไป, มีการนำผลการประเมินที่มีความเหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในการนำแนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชุมชนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ ร่วมระหว่างวัดและชุมชนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติ, ชุมชนตระหนักและให้ความร่วมมือในการสร้างค่านิยม ปลูกจิตสำนึกคุณธรรมจริยธรรม เยาวชนควรได้รับการชี้แนะหรือปลูกฝังโดยการอบรม, แต่งตั้งคณะกรรมการจากหน่วยงาน องค์กรภารัฐและเอกชนที่มีความรู้ ความสามารถในด้านการร่วมตรวจสอบกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, มีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ให้ความสำคัญในการตรวจสอบกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะ

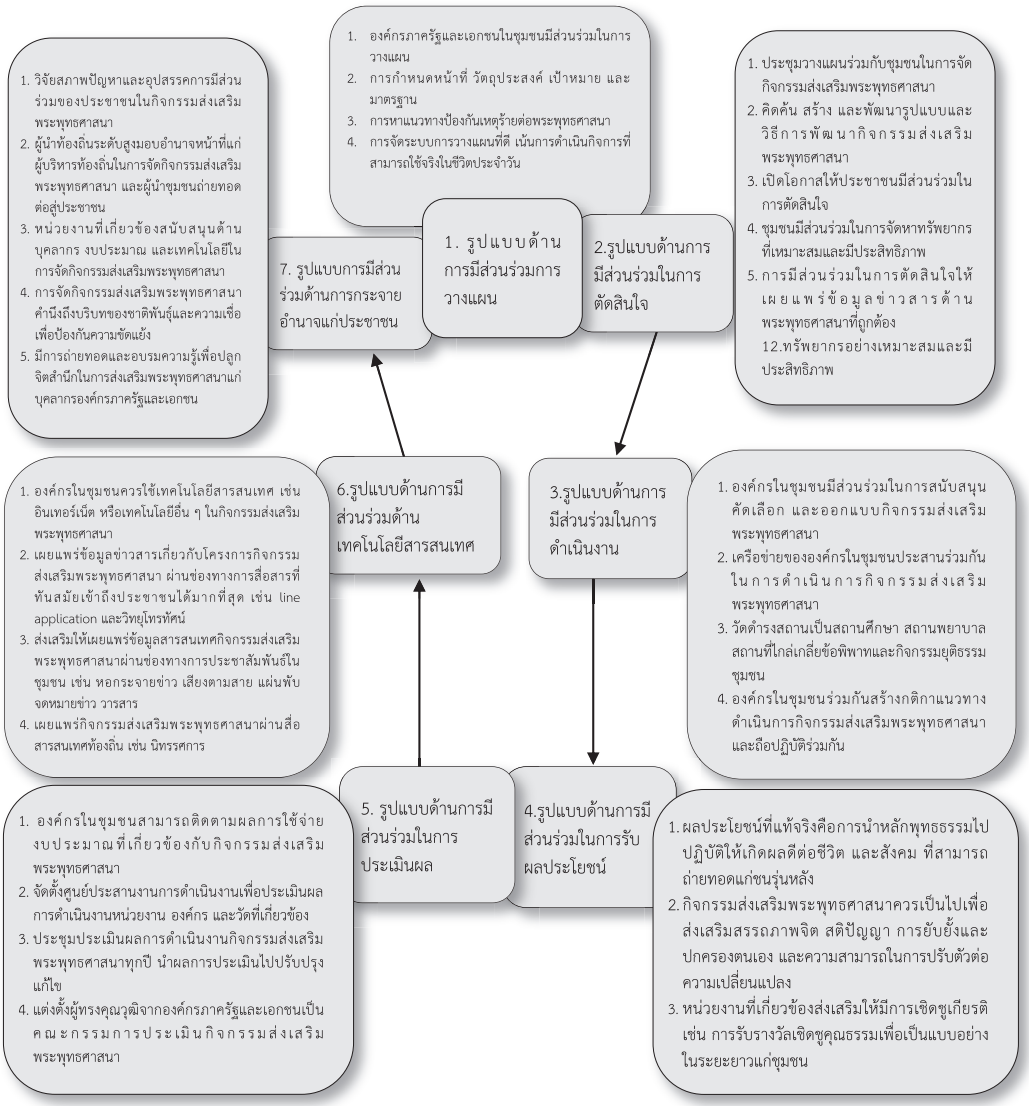
กรรมการดำเนินการตรวจสอบกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ สามารถใช้ความรู้ ความสามารถในการตรวจสอบชุมชน รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ องค์กรในชุมชนสามารถติดตามผลการใช้จ่ายงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, จัดตั้งศูนย์ประสานงานการดำเนินงานเพื่อประเมินผลการดำเนินงานหน่วยงาน องค์กรและวัดที่เกี่ยวข้อง, ประชุมประเมินผลการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาทุกปี นำผลการประเมินไปปรับปรุงแก้ไข และ แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรภาครัฐและเอกชนเป็นคณะกรรมการประเมินกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

2.6 ด้านการมีส่วนร่วมเรื่องข่าวสาร มีส่วนร่วมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการกิจกรรมพระพุทธศาสนา เช่น งานพิธีกรรมที่สำคัญในชุมชน, แสวงหาช่องทางสื่อสารและเผยแพร่ความคิดเห็นตนเองเกี่ยวกับกิจกรรมพระพุทธศาสนาเชิงสร้างสรรค์ เช่น ศึกษาธรรมมะจากอินเทอร์เน็ต, ชุมชนมีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารโดยการนำใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาใช้ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต แทบเล็ต, ประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงกิจกรรมพระพุทธศาสนาโดยตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมพระพุทธศาสนา, รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากการศึกษาดูงาน หอกระจายข่าว เสียงตามสาย แผ่น วารสาร และวิทยุโทรทัศน์, ร่วมรับฟังข่าวสารและเผยแผ่ศาสนาพุทธให้คนรุ่นหลังทราบถึงกิจกรรม, มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำความรู้จักเทคโนโลยีและวิธีการใหม่ๆ ซึ่งกันและกันในชุมชน, ชุมชนมีการติดต่อประชุมนัดหมายหารือร่วมกันในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อกิจกรรมการเข้าชมนิทรรศการจากการจัดนิทรรศการต่างๆ รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ องค์กรในชุมชนควรใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น อินเทอร์เน็ต หรือเทคโนโลยีอื่นๆ ในกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา, เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโครงการกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา ผ่านช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัยเข้าถึงประชาชนได้มากที่สุด เช่น line application และวิทยุโทรทัศน์, ส่งเสริมให้เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาผ่านช่องทางการประชาสัมพันธ์ในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย แผ่นพับ จดหมายข่าว วารสาร และ เผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาผ่านสื่อสารสนเทศท้องถิ่น เช่น นิทรรศการชั่วคราวหรือถาวรในวาระต่างๆ

2.7 ด้านการกระจายอำนาจแก่ประชาชน ผู้นำชุมชนรับนโยบายและนำมาถ่ายทอดให้กับชุมชน, กระจายความรับผิดชอบสู่ผู้บริหารท้องถิ่น และประชาชน, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการกระจายบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี ที่เหมาะสมให้กับท้องถิ่นด้านการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการกระจายการจัดกิจกรรมพระพุทธศาสนาไปสู่องค์กร หน่วยงานรัฐและเอกชน เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, กระจายอำนาจแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยคำนึงถึงกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มทางศาสนาเพื่อไม่ให้เกิดความแตกแยก, จัดฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา, ศึกษาวิจัยสภาพปัจจุบันปัญหาและอุปสรรคการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนการส่งเสริมกิจกรรมพระพุทธศาสนา, การถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพระพุทธศาสนา, ฝึกอบรมผู้บริหารท้องถิ่น ชุมชน สมาชิกสภาท้องถิ่นและบุคคลากรขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้ตระหนักในการจัดกิจกรรมการส่งเสริมพระพุทธ-

ศาสนา, ปลูกจิตสำนึกให้ชุมชนเห็นความสำคัญ

2.8 ผลการประเมินรูปแบบพบว่า โดยภาพรวมรายด้าน มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยภาพรวมรายด้านทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก มีความเหมาะสม 3 ลำดับ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากน้อยไปหามาก คือ การมีส่วนร่วมรับฟังข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี สามารถสรุปได้ตามภาพรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งสามารถสรุปได้ตามภาพที่ 1

รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้นมีประเด็นที่สามารถนำอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. เมื่อพิจารณาบทบาทการมีส่วนร่วมขององค์ภายในและภายนอก จะพบว่า มีองค์กรธุรกิจเอกชนมีส่วนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เครือข่ายขององค์กรในชุมชนประสานร่วมกันในการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยนี้ถือว่าเป็นไปตามครรลองที่ปรากฏตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ดังที่ในงานวิจัยของพระสุเมธ สุเมโธ (PhraSumeth Sumedho, 2010) ระบุว่า นักธุรกิจในพุทธกาลมีบทบาทส่งเสริมพระพุทธศาสนา 3 ประเด็น คือ 1) การนำพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางต่อการการบริหารการบริหารตน การบริหารคน การบริหารงาน 2) การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันพบ และ 3) บทบาทการสร้างศาสนทายาท การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านสังคมสงเคราะห์ แม้นักธุรกิจในยุคปัจจุบัน เช่น ดร.บุญยง ว่องวานิช ก็ดำเนินธุรกิจโดยใช้ยึดทั้ง 3 หลัก เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ในกระบวนการมีส่วนร่วมยังต้องสนับสนุนทรัพยากรด้านเทคโนโลยี เพื่อให้การส่งเสริมพระพุทธ-ศาสนาเป็นไปอย่างทันสมัยรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ดังที่ผลการวิจัยระบุว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ และเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา

2. ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาที่พบว่า พระสงฆ์ในวัดปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการดำเนินงานจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้กับชุมชน และเครือข่ายขององค์กรในชุมชนประสานร่วมกันในการดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นว่า เครือข่ายทุกภาคส่วนล้วนแล้วแต่มีความสำคัญยิ่งแม้ในการขับเคลื่อนสังคมในยุคผู้สูงวัย ดังจะเห็นจากงานวิจัยของเสาวภา พรสิริพงษ์ ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์ ยงยุทธ บุราสิทธิ์ (Pornsiripong, Sasiwongsarot, and Burasit, 2014) ระบุว่า วัดมีความพร้อมด้านการสร้างเครือข่ายและพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในระดับสูง และปัจจัยที่ทำให้วัดมีความพร้อมแตกต่างกัน ได้แก่ ศักยภาพของเจ้าอาวาส จำนวนและคุณสมบัติของพระในวัด ความรู้ของพระ การสนับสนุน จากชุมชนรอบวัดและการทำงานเป็นเครือข่าย นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนถึงความคาดหวังของชุมชนที่ต้องการให้วัดมีสถานะเป็นสถานศึกษา สถานพยาบาล สถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและกิจกรรมยุติธรรมชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาทนงชัย บูรณสิทธิ์ (Phramaha Thanongchai Buranapisut, 2002) ที่พบว่าบทบาทของวัดกับชุมชนมีถึง 7 ด้าน คือ ด้านการศึกษา ด้านการท่องเที่ยว ด้านพิธีการทางศาสนา ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการเป็นสถานที่พักผ่อน ออกกำลังกาย และสันทนาการ ด้านการเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และ ด้านการเป็นแหล่งอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมไทย โดยให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัยและอุดมคติทางศาสนา และงานวิจัยของพระครูศรีปริยัตยารักษ์ (Phrakhrusripariyattayarak, 2018) ที่พบว่า แม้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดนครราชสีมาก็ได้ใช้ความสัมพันธ์ของเครือข่ายเชิงอำนาจหน้าที่เป็นเครือข่ายการทำงานบูรณาการภารกิจที่มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง ในการทำงานร่วมกัน

ทั้งยังต้องใช้ความสัมพันธ์เชิงประเด็น กล่าวคือ มีการวางแผน มีการดำเนินงาน ช่วยเหลือ สนับสนุน ให้คำปรึกษาแก่กันและกัน มีการติดตามประเมินผล ตามประเด็นที่สนใจร่วมกัน ลงไปสู่พื้นที่การทำงานระดับหมู่บ้าน วัด ชุมชน องค์กร หน่วยงาน สถานศึกษา เพื่อจัดกิจกรรมต่างตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้

3. รูปแบบด้านการมีส่วนร่วมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ระบุว่า ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา เผยแพร่ข้อมูลผ่านช่องทางการสื่อสารที่ทันสมัย และ ส่งเสริมให้เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาปกติทั่วไป ดังที่ผลงานของพระมหาไชยฤทธิ์ ชยานนฺโท และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ (Phramaha Chaiyarit Jayanandho and Singpan, 2014) ได้เสนอแนะการส่งเสริมคุณธรรมแก่นักเรียนโดยบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกโรงเรียน ควรนำเทคโนโลยี หรือสื่อทันสมัยมาประกอบ และสามารถประยุกต์ใช้กับชีวิตของตนได้ นอกจากนี้ ในด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล ซึ่งมีการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการประเมิน ผู้วิจัยมองว่า ควรให้มีสุภาพสตรีที่ในพระพุทธศาสนาเรียกว่า “อุบาสิกา” มาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เพราะสตรีมีบทบาทด้ารอุปถัมภ์พระพุทธศาสนามาตั้งแต่พุทธกาล แม้ในงานวิจัยของประทิน แสงไทย, พระราชปริยัติกวี และ พระมหาพรชัย สิริวโร (Saengthai, Phra Rajapariyatkawi, and Phramaha Pornchai Sirivaro, 2018) ยังได้เสนอรูปแบบการเสริมสร้างพลังศักยภาพสตรีเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักพุทธธรรม ที่เรียกว่า “LPD Model for Women” ประกอบด้วย 1) ขั้นเรียนรู้ คือการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2) ปฏิบัติ คือ ส่งเสริมให้สตรีเป็นแบบอย่างที่ดี 3) ขั้นพัฒนา คือ การเสริมสร้างศักยภาพสตรีให้มีพลังด้วยหลักพุทธธรรมนำพาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. องค์กรภาครัฐและเอกชน สามารถนำรูปแบบนี้ไปประยุกต์ในในกรณีที่ต้องการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม

2. องค์กรเอกชนอาจจะดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในรูปแบบต่างๆ โดยเน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐและภาคชุมชน เช่นกรณีการจัดงานสืบสานตำนานนกหัสดีลิงค์ ของวัดเกษม ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นส่วนของประเพณีเผาศพโบราณที่นำเข้ามาผนวกเป็นส่วนหนึ่งในพิธีพระราชทานเพลิงศพของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาโดยอ้อม

3. ตามทัศนะของผู้วิจัย แนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนอย่างแท้จริงนั้น คือการทำให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำใจและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริง ผลการวิจัยนี้เป็นเพียงหนึ่งแนวทางในแต่ละด้าน แต่ผู้ขับเคลื่อนหลัก คือ พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการหาแนวทางปลูกศรัทธาและปัญญาในพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของนักธุรกิจสตรีในจังหวัดอุบลราชธานีโดยเปรียบเทียบกับมหาอุบาสิกาในยุคพุทธกาล

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี

References

Jongwutthiwet, N. (2007). *The Concept of Community Development*. Bangkok: Department of Community Development.

Khaengkhan, P. (2017). *Report on the implementation of academic service project for society in the aspect of arts, culture and local wisdom preservation: The Buddhist Lent Candle Procession Project in Ubon Ratchathani Province.* Udonthani: STOU Udonthani Academic Service Center.

Phra Sumeth Sumetdho. (2010). *The Comparative Study of the Business Men's Roles in Supporting Buddhism in the Buddha's Time and at the Present Time : A Case Study of Dr. Boonyong Vongvanij.* Degree of Master of Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Watcharawit Imwongsa. (2016). The Roles of Sangha Leaders to Support Democratic Way of The People The Municipality, Nakhonratchasima Province. *Nrru Community Research Journal*, 10(1), 70-81.

Phrakhrusripariyattayarak. (2018). The Model of Networking the Five Precepts Observing Village for Improving People's Quality of Life in Nakhon Ratchasima Province. *Journal of MCU Peace Studies*, Special Issue, 35-46

Phramaha Chaiyarit Jayanandho and Singpan, P. (2014). A Study of Students' Ethics and Morality Promotion in Schools of the Buddhist Monks according to the Buddhist Monks' Teaching Morality to Students Project in Ubon Ratchathani Province. *Journal of Graduate School, Pitchayatat*, 9(1), 51-58.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2018). The Integration of the Knowledge in Field of Peace for Developing Peace Building Process in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies*, (6)3, 1254-1266.

Phramaha Thanongchai Buranapisut. (2002). *The Role of Buddhist Monastery in the Urban Community in Bangrak District, Bangkok.* Degree of Master of Rural Development Studies, Mahidol University.

Pornsiripong, S. Sasiwongsarot, Q. and Burasit, Y. (2014). Preparedness of Buddhist temples for an aging society. *Institute of Culture and Arts Journal*, 31(1), 99-125.

Rapipat, A. (2004). *The People Participation for Development.* Bangkok: Center for Public Health Policy Study.

Saengthai, P. Phra Rajapariyatkawi, and Phramaha Pornchai Sirivaro. (2018). The Empowerment Model of Women for the Community Development according to Buddhist Principles. *Journal of MCU Peace Studies*, (6)4, 1334-1346.

Thechaprasertwittaya, P. (2011). *The Stretegies for Agicultural Community Development and Planning.* Konkhaen: Department of Agricultural Promotion, Faculty of Agriculture, Konkhaen University.

Yamane, T. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis.* 3rd ed. New York: Harper and Row.

การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม*

Construction of Dhammanamai Principles in Treatment of Thai Traditional Medicine of Prongmadaue Community, Muang District, Nakhonpathom Province

[1*]ประเสริฐ โมกแก้ว, [1]พระปลัดสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) และ [2]มานพ นักการเรียน

[1]Prasert Mogkaew, [1]Phrapalad Somchai Payogo (Damnoen) and [2]Manop Nakkanrian

[1]วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*]Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[2]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand.

[2]Corresponding Author. E-Mail: dn.2519@gmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาวิธีการดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามหลักการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย 3) เพื่อสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย มาประยุกต์ใช้ประกอบการช่วยรักษาโรคของผู้ป่วยกับสังคมปัจจุบัน การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก เอกสารงานวิจัย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายบรรพชิต คฤหัสถ์ที่เป็นผู้ป่วย ญาติผู้ป่วยและแพทย์แผนไทย จำนวน 12 รูป/คน นำเสนอในรูปแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความเจ็บป่วยหรือโรคมี 2 ประเภท คือโรคทางกายและโรคทางใจ โรคทางกายได้แก่ โรคที่เกิดขึ้นกับอวัยวะในส่วนต่างๆ ของร่างกาย เช่น โรคท้อง โรคฟัน โรคไข้หวัด โรคทางกายนี้

*Received May 05, 2019; Revised May 09, 2019; Accepted May 25, 2019

มีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลและความไม่สมดุลของธาตุ เป็นต้น ส่วนโรคทางใจเกิดจากการที่จิตใจถูกครอบงำด้วยอุปกิเลสอาสวะ คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง และความเจ็บป่วยที่มีในกายสามารถทำให้เกิดความทุกข์ทางใจในพระพุทธศาสนามีหลักในการดูแลรักษาโรคที่เกิดจากการเจ็บป่วย 2 แนวทางด้วยกัน คือการดูแลรักษาด้วยยาสมุนไพรและการดูแลรักษาด้วยธรรมโอสถ 2) ทางการแพทย์แผนไทยการเจ็บป่วยเกิดจาก ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟในร่างกายขาดความสมดุล ดูแลรักษาด้วยยาสมุนไพรตำรับนวด อบ ประคบ งดอาหารแสลง 3) ประยุกต์หลักธรรมมาช่วยรักษาอาการของโรคของแพทย์แผนไทยโดยเสริมรักษาทางด้านจิตใจ เช่น การสวดมนต์ สมาธิ สนทนาธรรม คือจิตตานามัย รักษาทางกาย เช่น อิริยาบถถูกท่า อาหารถูกหลัก คือกายานามัย สภาวะที่ได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ตามนาฬิกาชีวิต คือ อากาศสิ่งแวดล้อมดี อาชีพดี คือ ชีวิตานามัย รวมแล้วก็คือ หลักธรรมานามัยในการรักษาโรค สู่สภาวะปกติสุขนั่นเอง

คำสำคัญ: หลักธรรมานามัย; การรักษาโรค; แพทย์แผนไทย

Abstract

The objective of the research is 1) to study the methods of care for patients according to the Buddhist guidelines. 2) To study how to care for patients according to the principles of Thai traditional medicine. 3) to create the principle of healing in the treatment of Thai traditional medicine To apply to help treat the disease of patients and the current society. This study is qualitative research. With analysis By using data collection methods from the Tripitaka Research papers And in-depth interviews. From the experts of the conquest The householder who is sick 12 relatives and patients of Thai traditional medicine/person presented in descriptive form.

The research found that 1) There are two types of illness or disease: physical disease and mental illness. Physical diseases include Diseases that occur with organs in various parts of the body, such as stomach disease, tooth disease, flu, this physical disease is caused by seasonal changes and elemental imbalances. Awa is greed, anger and delusion and illness in the body can cause mental distress in Buddhism. The illness of two approaches together. Is to take care of herbal medicine and care with Dharma Osot. 2) Traditional Thai medicine, an illness caused by soil, water, wind, fire in the body, lack of balance Take care of herbal medicine, massage, baking, compress, no food slang. 3) Apply the principles to help treat the symptoms of Thai traditional medicine. By enhancing the psychological treatment, such as praying, meditation, Dharma, ie Chittanamai, physical therapy, such as posture, being the main food being corrected, is Kayanamai. According to life clock is the air, good environment, the good profession is Chavitananamai, then is the principle of medicine in the treatment of diseases to the normal state of happiness.

Keywords: Dhammanamai; Cure; Thai traditional medicine

บทนำ

สถานการณ์สังคมไทยในปัจจุบันมีความเป็นสังคมวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคม คือ การย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย สภาวะแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ซึ่งมากับกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น ได้ส่งผลให้ภาวการณ์เจ็บป่วยของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปสู่โรคสมัยใหม่ เช่น โรคมะเร็ง โรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง (Phrapalad Somchai Payogo & Sudsukh, 2015) รวมทั้งการบาดเจ็บล้มตายจากอุบัติเหตุและอุบัติภัยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ที่สูงขึ้น เป็นต้น ทำให้ภาวะสุขภาพของคนไทยเปลี่ยนแปลงไป คนไทยส่วนใหญ่ จะเป็นโรคไร้เชื้อหรือโรคไม่ติดต่อมากกว่าโรคติดต่อ สาเหตุอันเนื่องมาจากพฤติกรรม การดูแลสุขภาพทางกายไม่ถูกต้อง เช่น การรับประทาน อาหารจานด่วน การไม่ออกกำลังกาย และการไม่ดูแลสุขภาพทางจิตใจ ได้แก่ การฝึกจิตนั่งสมาธิ การสวดมนต์ การผ่อนคลายความเครียด ส่งผลให้เกิดภาวะเครียด เกิดปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นเป็นปัญหาสาธารณสุขที่เกิดจากโรคไร้เชื้อหรือโรคไม่ติดต่อ ส่งผลให้สถานการณ์ภาวะสุขภาพของคนไทยป่วยเป็นโรคทั้งทางกายและทางใจเพิ่มมากขึ้นทุกปี

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีเนื้อหาที่ระบุถึงวิธีการดูแลรักษาโรคทางกาย และทางใจไว้มากมายในคัมภีร์พระไตรปิฎกและในอรรถกถา ที่บันทึกเป็นทฤษฎีเป็นแนวทางปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตามคัมภีร์พุทธธรรม พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญในการรักษาพยาบาลภิกษุด้วยความมุ่งหวังจะให้มีสุขภาพดี ปราศจากการเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อสุขภาพดีขึ้นแล้วก็จะเอื้อต่อการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธขึ้นมาแสวงหาเภสัช (ยาสมุนไพร) มาทำการรักษาและให้เป็นไปตามอาการของโรคแต่ละอย่างได้ ดังปรากฏในการดูแลพระภิกษุในพระวินัยปิฎก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

จากหลักการและเหตุผลปัญหาเรื่องวิธีการรักษาผู้ป่วยเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะหากเรามีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ก็สามารถที่จะประกอบอาชีพหรือทำหน้าที่การงานได้อย่างสมบูรณ์ให้บรรลุเป้าหมายของตนเองได้ ในปัจจุบันมีผู้เจ็บป่วยด้วยโรคทางพฤติกรรมมากขึ้น (WHO, 2010) ทั้งนี้เกิดขึ้นด้วยการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และเกิดจากการตามใจตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการกินอาหาร การมีพฤติกรรมที่ก่อโรค ล้วนเกิดจากความอ่อนแอทางจิต การยึดติดในกิเลสตัณหา การเจ็บป่วยมีสาเหตุจากพฤติกรรม การประยุกต์หลักแนวทางรักษาสุขภาพตามแนวพระพุทธศาสนาผสมผสานเข้ากับกรรมวิธีการดูแลรักษาโรคของแพทย์แผนไทยเป็นการสอดประสานเกื้อกูลผลการรักษาสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิผล จึงเป็นที่มาของการสร้างหลัก ธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย เพื่อใช้ดูแลรักษาสุขภาพกรณีเกิดการเจ็บป่วยได้เป็นอย่างดีในสังคมปัจจุบัน

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า รูปแบบการดูแลรักษาผู้ป่วยตามแนวพระพุทธศาสนา ได้กล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุญาต และพุทธบัญญัติต่างๆ หลายประการที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาพยาบาลผู้ป่วย ได้แก่ การใช้เภสัชสมุนไพร การอนุญาตให้มีผู้รักษาพยาบาลการเสด็จไปเยี่ยมไข้ และการพยาบาล

ผู้ป่วยด้วยพระองค์เอง พร้อมทั้งการบัญญัติคุณธรรมของผู้ดูแลพยาบาล และคุณธรรมต่างๆ ของคนไข้ที่ดีและไม่ดี ไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ (Peaumkasikorn, 2013) สาเหตุของโรคและการเจ็บป่วยในยุคสังคมปัจจุบันนับว่าจะมีโรคแทรกซ้อนมากมาย กำลังท้าทายอำนาจของระบบการแพทย์ ที่ไม่สามารถใช้ทฤษฎีทางการแพทย์มาอธิบายอย่างเบ็ดเสร็จ ซึ่งเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากปัญหาสุขภาพต่างๆ มักเกิดขึ้นร่วมกัน ผู้ป่วยต้องมีบทบาทอย่างมากในการเรียนรู้ และร่วมดูแลรักษาตนเอง เพราะปัจจัยส่วนบุคคลมีส่วนอย่างมากต่อความสำเร็จของการดูแลรักษา การดูแลรักษาโรคผู้ป่วยนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและสัมพันธ์กับทุกมิติของความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน (Sripirom, 1970; Sapcharoen, 1996; Busarathit, 1999)

ปัญหาสภาวะการเป็นโรคเจ็บป่วยไข้ในปัจจุบัน เป็นปัญหาสำคัญทำให้คนไข้ล้นโรงพยาบาล ประชากรด้อยสุภาพ อ่อนแอทั้งร่างกายและจิตใจ คุณภาพชีวิตตกต่ำ จึงควรนำความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนา การดูแลรักษาโรคด้วยกรรมวิธีของการแพทย์แผนไทย เช่น นำธรรมโอสถ ยาสมุนไพรในธรรมชาติ แพทย์/ผู้พยาบาลไข้รู้จักชื่อโรค รู้จักชื่อยา และรู้การวินิจฉัยโรคที่เกิดจากสาเหตุต่างๆ นั้น ใกล้เคียงกัน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อกันและกันระหว่างหลักการรักษาสุขภาพตามพุทธวิธี และการรักษาโรคตามกรรมวิธีของการแพทย์แผนไทย ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นหมอ/แพทย์/ ผู้พยาบาลไข้ที่ทำการรักษาโรค จะต้องรู้และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างโรค กับแนวทางการรักษาโรคเป็นอย่างดี (Phrapalad Somchai Payoǥo and Sudsukh; 2015; Sudsukh, 2009)จึงจะทำการรักษาโรคของผู้ป่วยให้หาย หรือบรรเทาเบาบางลง จากอาการของโรคที่เจ็บป่วยอยู่ ทั้งทางร่างกายและทางจิตใจได้ เป็นการรักษาแบบองค์รวมผสมผสานโดยใช้หลักธรรมกับกรรมวิธีการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย สร้างเป็นแนวทางปฏิบัติให้เกิดการรักษาในรูปแบบใหม่เพิ่มทางเลือกให้แก่สังคมปัจจุบันได้

ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวทางการดูแลรักษาสุขภาพตามแนวทางพระพุทธศาสนา กับการรักษาโรคตามกรรมวิธีของการแพทย์แผนไทย ซึ่งสามารถนำมาผสมผสานทำให้เกิดการสร้างหลักธรรมานามัยมาประยุกต์ใช้ในรักษาโรคของแพทย์แผนไทยได้จริง และนำผลวิจัยมาเป็นแนวทางปฏิบัติในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทยในยุคสังคมปัจจุบันและอนาคต ถือเป็นแนวทางเลือกหนึ่งในการรักษาโรค ที่ประชากรจะได้ใช้บริการรักษาโรคในยามเจ็บป่วยที่เป็นกรรมวิธีแบบผสมผสานตามหลักธรรมานามัยเชิงพุทธประยุกต์ใช้เข้ากับการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย กลายเป็นองค์ความรู้ใหม่คือ “การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย” สืบทอดต่อไป

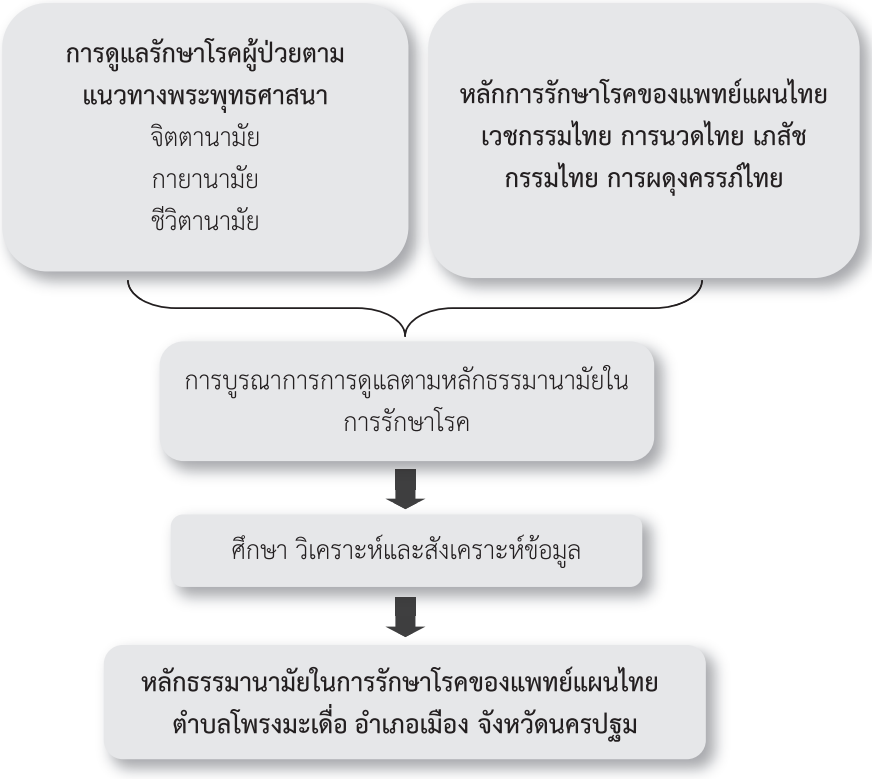
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิธีการดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาวิธีการดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามหลักการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย
3. เพื่อสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย มาประยุกต์ใช้เพิ่มประสิทธิผลด้านการรักษาโรค

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีตำรา หนังสือ เอกสาร และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับความสัมพันธ์ระหว่างหลักการดูแลรักษาโรคพระภิกษุอาพาธสมัยพุทธกาลตามคัมภีร์พระไตรปิฎก กับแนวทางการรักษาโรคของแพทย์แผนไทยในสังคมปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงนำมาศึกษาตามลำดับดังนี้

การดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา (Peaumkasikorn, 2013; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) หลักการดูและรักษาโรคของแพทย์แผนไทย (Sripirom, 1970; Sapcharoen, 1996; Busarathit, 1999) และการบูรณาการการดูแลตามหลักธรรมานามัยในการรักษาโรค (Phrapalad Somchai Payogo and Sudsukh; 2015) จากการทบทวนวรรณกรรมและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากกพระไตรปิฎก อรรถกถา ข้อมูลจากหนังสือ ตำรา บทความ วารสาร และการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาและประเด็นที่ต้องการทราบจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนา ตลอดถึงข้อมูลที่เกี่ยวกับการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิจัยนี้ คือ วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำรา บทความ วารสาร และเอกสารต่างๆ ข้อความที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ ในงานวิจัยนี้ ใช้งานที่เกี่ยวข้องของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิจัย

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายในประเทศ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และสถานพยาบาลทางการแพทย์แผนไทย

2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาทั้งบรรพชิต และคฤหัสถ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทย ร่วมกับผู้ป่วย และญาติผู้ป่วย

3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับแนวทางการดูแลรักษาโรคตามหลักพุทธศาสนาและตามกรรมวิธีการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ คลินิกการแพทย์แผนไทย ชมรมแพทย์แผนไทย สมาคมการแพทย์แผนไทย โรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย

6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) คือ กลุ่มผู้ป่วยและญาติผู้ป่วยที่มารับการบริการที่คลินิกการแพทย์แผนไทย กลุ่มบุคคลากรแพทย์แผนไทยที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการแพทย์แผนไทย คือ กลุ่มผู้บริหารงานในคลินิก กลุ่มผู้ปฏิบัติการแพทย์แผนไทยในคลินิกการแพทย์แผนไทย บรรพชิตผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธวิธี ได้จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 12 รูป/คน

โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่ มีคุณสมบัติดังนี้

1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรับบริการรักษาโรคที่คลินกการแพทย์แผนไทย
2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้าน การรักษาโรคตามกรรมวิธีการแพทย์แผนไทย อย่างน้อย 5 ปี
3) มีการศึกษาและทำงานวิจัยด้านพุทธธรรม ด้านการแพทย์แผนไทยอย่างต่อเนื่อง
4) บรรพชิตผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา

4. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและการใช้องค์ประกอบและตัวชี้วัดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการเสริมสร้างความสุขของบุคคล และการประยุกต์ใช้ตัวชี้วัดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

1. วิธีการดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การดูแลรักษาโรคแนวทางพระพุทธศาสนามีสาเหตุการเกิดโรค คือทางกายและทางใจ รักษาโรคทางกายตามพระวินัยปิฎกในหมวดเภสัชขันธกะ ได้ระบุถึงการดูแลรักษาโรคต่างๆ ด้วยเภสัช 5 ชนิด คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย พร้อมทั้งยาสมุนไพรที่ได้จากพืชพันธ์ไม้ต่างๆ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ยางไม้ แร่ธาตุต่างๆ เช่น เกลือ กำมะถัน เป็นต้น การดูแลรักษาโรคทางใจ ทรงใช้วิธีการรักษา โดยใช้หลักธรรมต่างๆ หรือเรียกว่าธรรมโอสถ เช่น อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 อธิษฐานธรรม 4 โยนิโสมนสิการ อปัณณกปฏิปทา พละ 4 อัปปมาทะ วัฒนมุข 6 หลักธรรมโพชฌงค์ 7 เป็นต้น

หลักในการบำบัดรักษาโรคตามพุทธวิธีที่กล่าวไว้นี้ จะพบเห็นได้ประการหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าทรงมุ่งเน้นหรือให้ความสำคัญในองค์ประกอบที่ใช้ในการรักษาโรคไว้อย่างน้อยๆ มีอยู่ 4 ประการ คือ ยา แพทย์ ผู้ป่วย และสิ่งแวดล้อมผู้ป่วย โดยองค์ประกอบทั้ง 4 ประการนี้ จะต้องมีการดำเนินไปพร้อมๆ กันด้วยความสอดประสานและเชื่อมโยงซึ่งกันและกันอย่างดีด้วย จึงจะสามารถทำการรักษาโรคให้หายได้เร็วขึ้น

2. การดูแลรักษาโรคผู้ป่วยตามหลักการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทย ผลการวิจัยพบว่า หลักการรักษาโรคตามทฤษฎีแพทย์แผนไทย กล่าวว่า คนเราเกิดมาในร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ เมื่อธาตุทั้งสี่ในร่างกายสมดุลบุคคลนั้นก็จะไม่เจ็บป่วย หากขาดความสมดุลก็จะเกิดความเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากจุดอ่อนด้านสุขภาพของแต่ละคนตามเรือนธาตุที่ขาดความสมดุลนั้น ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ร่างกายของคนเราขาดความสมดุลและทำให้เจ็บป่วย ก็เนื่องมาจากพฤติกรรมการก่อโรค ๘ ประการ คือ 1) กินอาหารมากหรือน้อยเกินไป 2) ฝืนอิริยาบถ 3) อากาศไม่สะอาด 4) การอดข้าว อดนอน อดน้ำ อดหรือขาดอาหาร 5) การกลั้นอุจจาระ ปัสสาวะ 6) การทำงานเกิน 7) มีความโศกเศร้าเสียใจหรือดีใจจนเกินไป ขาดสติ 8) มีโทสะมากเกินไป

หลักการรักษาโรคตามทฤษฎีแพทย์แผนไทย จึงจำเป็นจะต้องให้ผู้ป่วยทำการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยประพฤติผิดซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคให้ได้เสียก่อน และใช้กระบวนการรักษาตามกรรมวิธีของแพทย์แผนไทยเข้าทำการไปรักษาโรคให้หายไป เช่น ใช้ยาสมุนไพร ใช้การนวดแผนไทย ใช้การอบ ใช้การประคบ ใช้การรักษาทางด้านจิตใจ เช่น พิธีกรรมหรือสมาธิบำบัด

3. การประยุกต์หลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทยเพิ่มประสิทธิผลด้านการรักษาโรค ผลการวิจัยพบว่า การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย ใช้หลักธรรม 3 หลัก คือ กายานามัย จิตตานามัย ชีวิตานามัย เสริมผสมเข้ากับกรรมวิธีในการรักษาโรคของการแพทย์แผนไทยเดิมทำให้ประสิทธิผลการรักษาโรคหายเร็วขึ้นมีสุภาวะสุขภาพดี แข็งแรงไวขึ้น 1) กายานามัย คือ การส่งเสริมสุขภาพกาย ด้วยการออกกำลังกายและรับประทานอาหารตามธาตุ และการพักผ่อน 2) จิตตานามัย คือ การส่งเสริมสุขภาพจิตด้วยจิตภาวนา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา หากปัญญาที่สมบูรณ์ จิตใจจะมีความดีงามและความสุข เป็นภาวะไร้ทุกข์ของชีวิต 3) ชีวิตานามัย ส่งเสริมคุณภาพชีวิตและครอบครัว โดยการควบคุมพฤติกรรมที่เสียงต่อการเสียดุลยภาพของชีวิต งดเว้นสิ่งเสพติด จัดสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้สะอาด ทั้ง 3 ข้อหลักนี้รวมเรียกว่า “ธรรมานามัย”

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบใหม่หรือองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นวิธีการเชิงพุทธผสมกับการแพทย์แผนไทย ในกระบวนการป้องกันการเกิดโรค กระบวนการในการเยียวยารักษาโรค และกระบวนการในการแก้ไขเมื่อเกิดโรค คือรูปแบบ 3 ส 8 อ 1 น

แผนภูมิที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากแผนภูมิที่ 2 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยสามารถสรุปโดยังเขป ดังนี้

3 ส คือ สวดมนต์ สมาธิ สนทนาธรรม จัดอยู่ในหลักธรรมานามัย หัวข้อ จิตตานามัย ทั้ง 3 ส ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) สวดมนต์ การสวดมนต์ใช้หลักการทำให้เกิดคลื่นเสียงที่มีความสม่ำเสมอ เพื่อเข้าไปกระตุ้นร่างกายให้เกิดการเยียวยา

2) สมาธิ หมายถึง ภาวะที่จิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งหรือมี อารมณ์เดียว และจิตที่ตั้งมั่นนั้น จะต้องเป็นกุศล ลักษณะของสมาธิ คือจิตจะเกิดความสงบเย็น สบายใจ มีความผ่อนคลาย เอิบอิ่มใจ ปลอดโปร่ง และมีความสุข

3) สนทนาธรรม คือ การพูดคุยซักถามธรรมะซึ่งกันและกันระหว่างคน 2 คนขึ้นไป มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดปัญญา ซึ่งปัญหาเหล่านั้นล้วนต้องแก้ด้วยปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการฟังธรรมจากผู้รู้และการพิจารณาไตร่ตรอง วิเคราะห์ วิจัย

8 อ คือ อิริยาบถ อาหาร อากาศ อาโรคยา อาจิณ อุเบกขา อุดมปัญญา และ อาชีพ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ร่างกายของคนเราขาดความสมดุลและทำให้เจ็บป่วย ก็เนื่องมาจากพฤติกรรมการก่อโรค 8 ประการ คือ

1) อิริยาบถ อิริยาบถในกิจวัตรประจำวันต้องไม่ฝืน ขัด อิริยาบถ

2) อาหาร หมายถึง การรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ตามหลักโภชนาการในปริมาณพอประมาณ

3) อากาศ อากาศ 1 ใน 5 ของแร่ธาตุสำคัญที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ คือ ออกซิเจนประโยชน์ของออกซิเจน คือ เป็นแหล่งพลังงานให้กับเซลล์สิ่งมีชีวิตหากพฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันไม่ถูกต้อง เช่น บริโภคอาหารไม่ถูกต้องดื่มสุราอาศัยอยู่ในห้องที่แออัดมีสารพิษและไม่ได้ออกกำลังกายจะส่งผลต่อเซลล์ในร่างกาย คือ จะถูกกีดกันไม่ให้ได้รับออกซิเจนอย่างเพียงพอและส่งผลต่อระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายทำให้ระบบต่างๆในร่างกายมีประสิทธิภาพการทำงานลดลง

4) อาโรคยา คือ ความไม่มีโรค หมายถึง ความไม่เป็นโรคของจิต ไม่ใช่แค่โรคของร่างกาย จิตที่ไม่มีโรค ก็สมบูรณ์แข็งแรง และช่วยหนุนสุขภาพร่างกายด้วย “อโรคยา ปรมาลาภา การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ”

5) อาจิณ พฤติกรรมการขับถ่าย ได้แก่การขับถ่ายเป็นประจำ หากใส่ใจดูแลสุขภาพร่างกายไม่กลั้นอุจจาระไม่กลั้นปัสสาวะ ก็จะช่วยให้สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ป้องกันโรคได้

6) อุเบกขา คือ ควบคุมอารมณ์ไม่เศร้าโศกเสียใจและไม่ดีใจจนเกินไปมีความสุขภูมิใจในตนเองและพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่

7) อุดมปัญญา คือ ไม่มีโทสะรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร/องค์ความรู้คิดเป็นแก้ปัญหาเป็นรู้จักการทำแผนชุมชนด้านการแพทย์แผนไทย ฝึกปัญญาด้วยสมาธิ ไม่มีโทสะมากไป รู้เท่าทันอารมณ์ คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น (สมาธิบำบัด เดินจงกลม สวดมนต์ ฯลฯ)

8) อาชีพ คือ ทำงานสุจริต ไม่ทำงานมากเกินไป ดำรงชีวิตอย่างมีวินัย ปฏิบัติตัวตามอายุ ตามวัย งดหรือหลีกเลี่ยงการใช้สารเสพติด เคารพสิทธิผู้อื่น มีส่วนร่วมในการรักษาชุมชน ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของสังคม ทำงานด้วยความตั้งใจและรับผิดชอบ

1 น คือ นาฬิกาชีวิต หมายถึง การปฏิบัติกิจวัตรประจำวันด้วย 3 ส 8 อ และภาระงานในหน้าที่ของตนในการ ดำเนินชีวิตในช่วงเวลา 24 ชั่วโมง ตามนาฬิกาให้สัมพันธ์กับการทำงานของอวัยวะของร่างกาย จนเกิด มีวินัยและ สุขนิสัยประจำตน

เทคนิค 3 ส (สวดมนต์ สมาธิ สนทนาธรรม) 8 อ (อิริยาบถ อาหาร อากาศ อาโรคยา อาจิณ อุเบกขา อุดมปัญญา อาชีพ) 1 น (นาฬิกาชีวิต) กระจายรวมอยู่ในหลักธรรมานามัย เป็นเครื่องมือเสริมช่วยในการปฏิบัติรักษาโรคเพื่อสร้างสุขภาพองค์รวม วิถีพุทธ และป้องกันแก้ไขปัญหาโรคต่างๆ ได้ดี

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า พระพุทธเจ้าทรงจำแนกชนิดของโรคออกเป็น 2 ชนิด คือ โรคทางกาย คือการเจ็บป่วยทางกาย กรรมเป็นเหตุปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยขึ้นได้ เพราะกรรมอันเป็นผลจากการกระทำ และโรคทางใจเกิดจากกิเลส ตัณหาครอบงำจิตใจ ซึ่งหมายถึง โรคที่เกิดทางใจ อันเกิดจากอนุสัยหรืออาสวกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในภวังคจิต การดูแลรักษาโรคตามแนวพระพุทธศาสนา ทางกาย ใช้เภสัชสมุนไพร ใช้อาหารรักษา ใช้ความร้อน ใช้การพักผ่อนอิริยาบถ ใช้การผ่าตัด เช่น ผ่าฝี ผ่าริดสีดวง ใช้พลานุภาพ รักษาทางใจ ใช้ธรรมโอสถ เช่น โพชฌงค์ 7 เจโตสมาธิ อริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 อธิษฐานธรรม 4 โยนิโสมนสิการ อปัณณกปฏิปทา เป็นต้น (Peaumkasikorn, 2013; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การใช้ธรรมโอสถ ในการดูแลจิตใจจึงเป็นเสมือนได้ใช้ยารักษาโรคไปในตัวซึ่งมีความสัมพันธ์กันคือ ถ้าจิตใจดีงาม เข้มแข็ง สงบเยือกเย็น รู้จักปล่อยวาง ไม่หมกมุ่นก็จะทำให้ร่างกายแข็งแรง ไม่เกิดโรคหรือถ้าหากเป็นโรคอยู่แล้ว เมื่อได้นำธรรมโอสถมาใช้ปฏิบัติก็จะทำให้อาการของโรคทุเลาลงหรือหายไปในที่สุด ต่างกับผู้ไม่มีธรรมโอสถเมื่อเกิดทุกข์ขึ้นที่ใจก็ไม่สามารถจัดการกับปัญหาตนเองได้ เพราะจิตใจไม่ได้รับการฝึกฝนอบรมมา ไม่รู้จักนำธรรมะมาใช้แก้ปัญหากับตัวเองได้จึงเป็นทุกข์หนัก และเกิดโรคขึ้นกับร่างกาย สอดคล้องกับการแพทย์แผนไทยแนวทางการรักษาโรค ใช้ตำรับยาสมุนไพรก็ตรงกับเภสัชสมุนไพร การกินอาหารตามธาตุเจ้าเรือนรักษาตรงกับใช้อาหารรักษา การอบสมุนไพรตรงกับการใช้ความร้อนรักษา อิริยาบถถูกท่าถูกจังหวะตรงกับใช้การพักผ่อนอิริยาบถ เป็นต้น ส่วนทางด้านธรรมโอสถทางการแพทย์แผนไทยยังนำมาใช้กันไม่มากนัก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ในทางการแพทย์แผนไทยสาเหตุการเกิดโรค เกิดจากอิทธิพลปัจจัยภายใน คือสิ่งมีชีวิตที่เกิดมาประกอบด้วยธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งอยู่ในภาวะที่เกี่ยวข้องกันและอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของฤดูกาลต่างๆ อายุและสิ่งแวดล้อม หากขาดความสมดุลก็จะเกิดความเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากจุดอ่อนด้านสุขภาพของแต่ละคนตามเรือนธาตุที่ขาดความสมดุลนั้น หลักการรักษาโรคตามทฤษฎีแพทย์แผนไทย จึงจำเป็นจะต้องให้ผู้ป่วยทำการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เคยประพฤติผิดซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดโรคให้ได้เสียก่อน และใช้กระบวนการรักษาตามกรรมวิธีของแพทย์แผนไทยเข้าทำการไปรักษาโรคให้หายไป เช่น ใช้ยาสมุนไพร ใช้การนวดแผนไทย ใช้การอบ ใช้การประคบ ใช้การรักษาทางด้านจิตใจ (เช่น พิธีกรรมหรือสมาธิบำบัด) Group coverage recipe and cookbook medicine Thailand Protection Bureau wisdom of traditional medicine and Thailand, 2012)

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การแพทย์แผนไทยเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมไม่แยกส่วนแบบแผนปัจจุบัน ดังนั้นการดูแลจึงเป็นไปในทุกมิติ ไม่เพียงแต่เรื่องของร่างกาย ความเจ็บป่วย แต่จะพิจารณาถึงความเป็นอยู่ อาหารการกิน การนอนหลับพักผ่อน การขับถ่าย การดื่มน้ำ การใช้ชีวิตประจำวันใน อิริยาบถ

อย่างไร รวมถึงภาวะ จิตใจ ความเศร้าโศก เสียใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้นั้นประกอบด้วย เพื่อวินิจฉัยถึงสาเหตุของการเกิดโรค สิ่งเหล่านี้ทางการแพทย์แผนไทย ให้ความสำคัญ กับการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อตรวจวินิจฉัยพยาธิสภาพของผู้ป่วย สอดคล้องกับหลักการดูแลรักษาโรคแนวทางพระพุทธศาสนา ที่ มีการใช้เภสัชสมุนไพร อาหารรักษา ความร้อนรักษา สิ่งแวดล้อม ทางการแพทย์แผนไทยเรื่องภาวะจิตใจ เศร้าโศก อารมณ์ความรู้สึก ทางพระพุทธศาสนาใช้ธรรมโอสถบำบัดรักษาเห็นผล ทางการแพทย์แผนไทยยังไม่ได้นำเข้ามาอย่างจริงจัง ปัจจัยเหตุและผลการเกิดโรค แนวทางการรักษาโรคคล้ายคลึงกัน (Sripirom, 1970; Sapcharoen, 1996)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทยมองกระบวนการชีวิตและสุขภาพ เชื่อมโยงสิ่งดีงามเข้าหากัน แล้วนำมาเป็นเครื่องมือในการดูแลสุขภาพ เป็นการมองเรื่องสุขภาพอย่างเป็นระบบ ไม่เน้นเฉพาะเรื่องการป่วยไข้และการบำบัดรักษาเท่านั้น การดูแลสุขภาพโดยวิธีการต่างๆ ในภาวะปกติมากกว่าการรักษาโรคเมื่อเจ็บป่วย หรือแม้เวลาเจ็บป่วยก็นำเอาวิธีการต่างๆ ที่สอดประสานกันได้ เพื่อให้มีประสิทธิภาพต่อการรักษาอย่างถูกวิธี เน้นการมีส่วนร่วม การประสานงาน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย ญาติ สิ่งแวดล้อม และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีส่วนในการดูแลสุขภาพ ร่วมกันแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและศาสนามาเสริมให้ความสามารถในการดูแลสุขภาพดำเนินไปอย่างประสิทธิภาพ

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และทางปัญญา การพัฒนาจิตตานามัยให้เข้มแข็งตามหลักธรรมานามัย ทำให้ชีวิตานามัย มีสภาวะสุขภาพที่ดีแบบองค์รวม สอดคล้องกับสุนันทา เอ้าเจริญ และคณะ (Outchareon et al., 2017; Thiankumsri, 2018) ที่นำเสนอว่า ผลมาจากการเข้าร่วมโครงการและได้รับการแนะนำวิธีการดูแลสุขภาพของตนเองแบบองค์รวม ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม นอกจากนี้การได้รับโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้สึกของตนเองกับผู้อื่น โดยที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนเทคนิคการดูแลสุขภาพ ได้ซักถามสารทุกข์กันและกัน ได้รับความรู้ดีๆ ได้พบปะเพื่อนฝูง ซึ่งทำให้เกิดกำลังใจที่ดีมาก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า วิธีการดูแลรักษาผู้ป่วยตามแนวทางพระพุทธศาสนามีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ และสืบทอดถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยมีการอนุรักษ์และสืบทอดเท่าที่ควร

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ มีแหล่งเรียนรู้อุดมศึกษา มีสถานปฏิบัติธรรม สนับสนุนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญทั้งฝ่ายบรรชิตและคฤหัสถ์เป็นผู้ให้ความรู้อย่างไม่ขาดสาย โดยรับเป็นพนักงานของรัฐบาลมีสถานทีทำงานที่มั่นคง เติบโตพัฒนาการในสายอาชีพนี้อย่างมีความสุข

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การรักษาโรคตามกรรมวิธีของการแพทย์แผนไทยเป็นศาสตร์ภูมิปัญญาไทยดั้งเดิมควบคู่มากับวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทยสอดคล้องกับแนวทางพระพุทธศาสนาเป็นการรักษาแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและทางปัญญาเป็นการรักษาโรคที่ต้นเหตุอย่างแท้จริง แต่ปัจจุบันยังไม่ค่อยได้รับความนิยมในสังคมไทย

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ มีโรงพยาบาลแพทย์แผนไทยทุกจังหวัด มีแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนรากหญ้าเข้าถึง เช่น ชมรม สมาคม ตามหมู่บ้านควรมีอำเภอละ 1 แห่ง สถานเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน มีการผลิตแพทย์แผนไทยออกมาอย่างมีคุณภาพและจริงจัง สภาแพทย์แผนไทยต้องกระจายอำนาจการควบคุม สั่งการ มีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์แผนไทย มาตามส่วนภูมิภาคทุกจังหวัด มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อสังคมให้มากขึ้น ทางรัฐบาลจึงควรให้การส่งเสริมเพื่ออนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การสร้างหลักธรรมานามัยในการรักษาโรคของแพทย์แผนไทย มองกระบวนการชีวิตและสุขภาพ เชื่อมโยงสิ่งดีงามเข้าหากัน แล้วนำมาเป็นเครื่องมือในการดูแลสุขภาพ เป็นการมองเรื่องสุขภาพอย่างเป็นระบบ ไม่เน้นเฉพาะเรื่องการป่วยไข้และการบำบัดรักษาโรคเท่านั้น เน้นการมีส่วนร่วม การประสานงาน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย ญาติ สิ่งแวดล้อม และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีส่วนในการดูแลสุขภาพ ร่วมกันแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและศาสนา มาเสริมให้ความสามารถในการดูแลสุขภาพดำเนินไปอย่างประสิทธิภาพ

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ นำผลการวิจัยนี้ไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลต่อการรักษาโรคของผู้ป่วยไข้ได้จริง เริ่มที่คลินิกการแพทย์แผนไทย หรือโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย แพทย์แผนไทยผู้เกี่ยวข้องกับการรักษาโรคได้รับการอบรมตามหลักการวิชาการวิจัยนี้ นำไปใช้ให้เกิดความคล่องตัวและชำนาญการ ทำเป็นเอกสารคุณภาพมาตรฐานการรักษาในคลินิกการแพทย์แผนไทย ทำเรื่องเป็นบทความวิชาการส่งประกวดที่สภาการแพทย์แผนไทย เพื่อกรรมการสภา จะได้นำไปเผยแพร่ หรือเห็นสมควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ก็จะเกิดประโยคต่อประชากรคนไข้ และสังคมปกติทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 พระพุทธศาสนากับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายโดยศึกษามิติทางกาย มิติทางจิต มิติทางสังคม และมิติทางปัญญา

2.2 ศึกษากระบวนการสร้างเสริมสุขภาพ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพในแต่ละด้าน เช่น ทางสังคม ทางปัญญา รวมไปถึงกรณีตัวอย่างบุคคลในครั้งพุทธกาลที่สามารถนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการสร้างเสริมสุขภาพ

2.3 ศึกษาการบำบัดรักษาโรคที่เกิดจากเส้นด้วยวิธีการนวดตามหลักการแพทย์แผนไทย ณ สถานบำบัดที่ดำเนินการในวัด ชมรม สมาคมต่างๆ

สรุป

ในทางการแพทย์แผนไทยกับกรรมวิธีในการรักษาโรค สาเหตุของโรคเกิดจากสภาวะสมดุลของธาตุทั้ง 4 หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือมีความแปรปรวน จะเสียสมดุลทันที การรักษา เป็นไปตามความเชื่อ มีทั้งการใช้ยาสมุนไพร การกินอาหาร การนวด อบ ประคบ และการปรับสมดุลทางจิตด้วยสมาธิ ธรรมานามัย หมายถึง การดำเนินชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติตามหลักพุทธธรรม ที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ที่สอดประสานกันได้ เพื่อให้มีประสิทธิภาพต่อการรักษาอย่างถูกวิธี เน้นการมีส่วนร่วม การประสานงาน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วย ญาติ สิ่งแวดล้อม และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่มีส่วนในการดูแลสุขภาพ ร่วมกันแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่ฝังตัวอยู่ในวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและศาสนา มาเสริมให้ความสามารถในการดูแลสุขภาพดำเนินไปอย่างประสิทธิภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

References

Busarathit, S. (1999). *Buddhist Method of Psychotherapy.* Bangkok: Nantaphan Printing Factory.

Group coverage recipe and cookbook medicine Thailand Protection Bureau wisdom of traditional medicine and Thailand. (2012). *That leaves the scriptures Vishnu (Vishnu textbook of medicine).* Bangkok: WVO Nationals.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitaka Version of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.* Bangkok: MCU Press.

Outchareon, S. et al. (2017). Effectiveness of Depression Reduction Program for the Chronic Disease Patients through Buddhists integrated. *Journal of MCU Peace Studies.* 3(2), 89-102.

Peaumkasikorn, P. (2013). *Nursing Care for Patients According to Buddhism. Master of Buddhist thesis in Buddhism.* Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh. (2015). Buddhist Integration of Caring For Chronic Diseases in Thai Society. *Journal of MCU Peace Studies.* 3(2), 45-64.

Sapcharoen, P. (1996). *Thai Traditional Medicine Holistic Medicine.* Bangkok: Veterans Organization Publishing House.

Sripirom, P. (1970). *Textbook of Medical Assistance and Health Study.* Bangkok: Sripanya.

Thainkumsri, K. (2018). The Humanized Care for Crisis Patients: Perception from Nursing Students' Practicum. *Journal of MCU Peace Studies.* 6(4), 1320-1333.

WHO. (2010). *The world Health Report: Health Systems Financing: The Path to Universal Coverage.* Geneva: WHO.

การสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26*

Creating Peace Organization Indicators for the 26th Century, Buddhist Era

[1*]**นงลักษณ์ ลักษณะโภคิน และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส**

[1]**Nonglak Laksanapokin, and Phramaha Hansa Dhammahāso**

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1*]Corresponding Author. E-mail: mailnonglak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 2) เพื่อสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 และ 3) เพื่อยืนยันตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 โดยใช้เทคนิคการวิจัยแบบผสาน ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ) โดยการวิจัยเอกสาร, การใช้เทคนิค EDFR และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวชี้วัดขององค์กรสันติสุข จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 337 คน และทำการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการวิจัยเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่ามัธยฐาน, ฐานนิยม, ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และสถิติเชิงอนุมาณ ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า “องค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26” มีชื่อว่า **“6P$_s$ Model”** ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) การจัดการเพื่อสันติสุข (PM) (2) ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (PL) (3) การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (PG) (4) ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข (PJ) (5) ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (PW) และ (6) ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข (PR) โดยมี 14 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การสื่อสารในองค์กร (2) วัฒนธรรมองค์กร (3) การจัดการความรู้ (4) การบริหารจัดการองค์กร (5) ภาวะผู้นำ (6) บุคลากรในองค์กร (7) คุณค่าหลัก (8) หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์กร (9) ความรับผิดชอบต่อสังคม (10) ธรรมาภิบาล (11) องค์กร

*Received March 16, 2019; Revised March 19, 2019; Accepted May 25, 2019

มุ่งเน้นให้พนักงานมีความสุข (12) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข (13) ผลการดำเนินงานขององค์กร และ (14) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีตัวชี้วัด ทั้งสิ้น 16๐ ตัวชี้วัด โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดล X^2 = 119.22, *df = 99*, *p-value* = 0.08140, *GFI* = 0.96, *AGFI* = 0.93, *RMR* = 0.0058, *RMSEA* = 0.025 และ CN= 366.66

คำสำคัญ: องค์กรสันติสุข; ตัวชี้วัด; พุทธศตวรรษที่ 26

Abstract

The research aims (1) to study the composition of the peace organization, (2) to create peace organization indicators and (3) to confirm the indicators of peace organization for the 26th century. The research used a combination of research techniques which are qualitative research, using EDFR technique and focus group of professionals, and quantitative research, using questionnaires to survey perspectives of the composition and the indicators. The survey based on the sampling group of 339 samples, analyzed qualitative research data by content analysis, and quantitative research by descriptive statistics; median, mode, and interquartile range. It includes inferential statistics which are Exploratory Factor and Confirmatory Factor Analysis.

The result shows that Peaceful Organization (6Ps Model) consists of 6 main components, which are Peaceful Management, Peaceful Leadership, Peaceful Governance, Peaceful Justice, Peaceful Workplace, and Peaceful Results. It has 14 minor components including Organizational Communication, Organizational Culture, Knowledge Management, Organizational Management, Leadership, Organizational Staff, Core Value, Organizational Merit, Corporate Social Responsibility, Good Governance, Happiness Organization for Person, Happiness Atmosphere of Organization, Organizational Performance, Stakeholder Coordination and 160 Peace Organization Indicators. The model was: X^2 = 119.22, df = 99, p = 0.08140, GFI = 0.96, AGFI = 0.93, RMR = 0.0058, RMSEA = 0.025, CN= 366.66

Keywords: Peace Organization; Indicators; the 26th Century Buddhist Era

บทนำ

ปัจจุบันรูปแบบการใช้ชีวิตของคนไทย ในยุคเศรษฐกิจและสังคมแบบดิจิตอล ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้คนต้องการความสะดวกสบาย และความรวดเร็วมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่พักอาศัยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมักใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำงานหารายได้เพื่อนำมาจัดหาสิ่งต่างๆที่สามารถตอบสนองความต้องการของตน การได้เข้าทำงานในองค์กรชั้นนำต่างๆ จึงเป็นเป้าหมายหนึ่งของผู้ที่สำเร็จการศึกษาที่ต้องการมีรายได้ที่ดี มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพ (Thitipong and Phasunon, 2016)

องค์กร หมายถึง การที่คนจำนวนหนึ่งมารวมตัวเพื่อทำงาน หรือ ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการแบ่งหน้าที่และแบ่งงานออกตามสายงานอย่างมีระบบ และชัดเจน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Kreitner and Kinicki, 2010) ซึ่งองค์กรมีหลายประเภท ได้แก่ องค์กรเพื่อประโยชน์ของสมาชิก องค์กรเพื่อธุรกิจ องค์กรเพื่อสาธารณะ และองค์กรเพื่อการบริการ องค์กรเพื่อธุรกิจเป็นองค์กรที่ดำเนินงานเพื่อมุ่งผลกำไร และมีการแข่งขันสูง (Luthans, 2008) อย่างไรก็ตามการที่คนมาทำงานร่วมกันในองค์กรต่างๆย่อมเกิดความขัดแย้งได้ ทั้งนี้เป็นเพราะบุคคลมีภูมิหลัง อุปนิสัยและความต้องการที่แตกต่างกัน หากมีการจัดการที่ไม่เหมาะสมก็อาจส่งผลในทางลบต่อการปฏิบัติงานของพนักงานในระยะยาวได้ (Baillien et al., 2016) นอกจากนี้ การแข่งขันทางธุรกิจที่ทวีความรุนแรง องค์กรจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน ดังนั้นการพัฒนาองค์กรให้พนักงานมีขวัญและกำลังใจ มีความสุขในการทำงาน มีความผูกพันในองค์กร ทำให้งานมีประสิทธิภาพ และส่งผลดีต่อภาพพจน์ที่ดีขององค์กรอีกด้วย (Keashly & Nowell, 2011)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจแนวความคิดเรื่อง “องค์กรสันติสุข” ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ในการพัฒนาองค์กรเพื่อให้สมาชิกในองค์กรมีความสุขอันเกิดจากความสงบ การมีมิตรภาพที่ดี ปราศจากความขัดแย้งที่รุนแรง และจากการทบทวนงานวิจัยของต่างประเทศ ยังไม่พบการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบขององค์กรสันติสุขดังกล่าว สำหรับในประเทศไทย พบว่ามีผู้ทำการศึกษาในเรื่องนี้ เพียงท่านเดียว (Phramaha Danai Upawattano (Srichan) and Buasiri, 2015) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษารูปแบบขององค์กรสันติสุขในพุทธศาสนาเท่านั้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการ“สร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26” เพื่อให้ผลการศึกษาเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาองค์กรธุรกิจไปสู่ความเป็นองค์กรสันติสุขและเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26
2. เพื่อสร้างตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26
3. เพื่อยืนยันตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 ขององค์กรธุรกิจ

2. ขอบเขตด้านระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยได้นำเทคนิคการวิจัยแบบผสาน (Mixed Methods) มาใช้ในการวิจัยได้แก่ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

2.1 วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research), เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Future Technique), การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

2.2 วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ได้แก่ สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ได้แก่ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Analysis) และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

3. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1 จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเทคนิค EDFR

โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 28 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) ผู้บริหารในองค์กรเพื่อธุรกิจโดยดำรงตำแหน่งผู้บริหารมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กร และทำงานในองค์กรต่างๆมาไม่ต่ำกว่า 10 ปี

2) พระอาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาเอกและมีประสบการณ์การสอนมาไม่ต่ำกว่า 5 ปี

3) คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยต่างๆที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก มีประสบการณ์การสอนในสาขาบริหารธุรกิจ และ/หรือ พฤติกรรมองค์กรไม่ต่ำกว่า 5 ปี

3.2 จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารองค์กรธุรกิจต่างๆ ที่มีประสบการณ์ 10 ปีขึ้นไป รวม 6 คน มาร่วมประชุมเพื่อระดมความคิด และให้ความเห็นต่อตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

3.3 จำนวนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ได้แก่ ผู้บริหาร และพนักงานของบริษัทที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย จำนวน 12 บริษัท จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 337 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

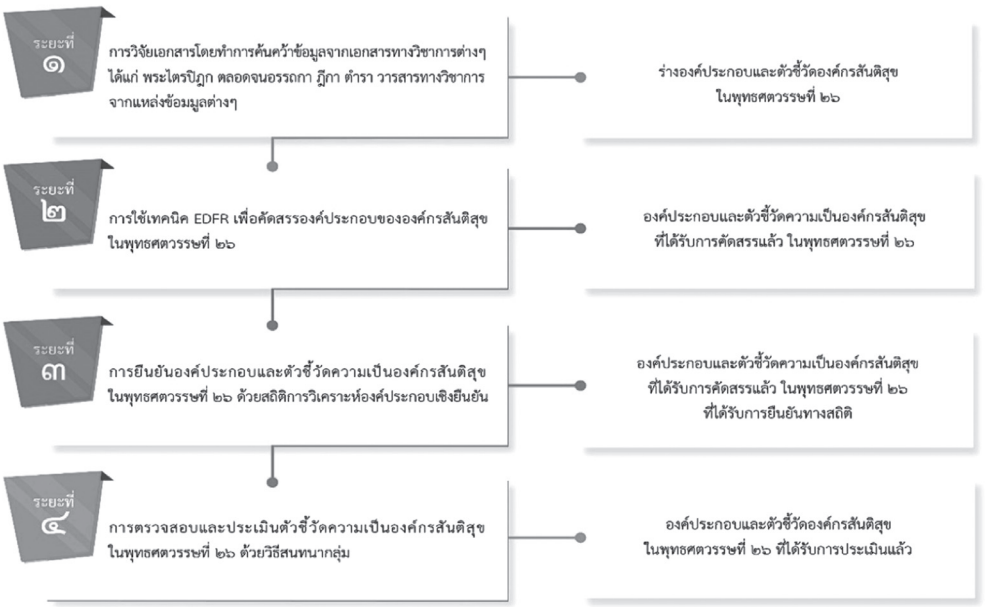
การดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้คือ

ระยะที่ 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบและตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

ระยะที่ 2 การคัดสรรองค์ประกอบและตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

ระยะที่ 3 การตรวจสอบเพื่อยืนยันองค์ประกอบและตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

ระยะที่ 4 การตรวจสอบและประเมินตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ความคิดห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในการทำ EDFR

ผลการวิเคราะห์ความคิดห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 28 ท่านด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกใน EDFR รอบที่ 1 และการหาฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิในรอบที่ 2-3 โดยการตอบแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ช่วงคะแนน วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ จากแบบสอบถามเพื่อหาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range หรือ Q_3-Q_1) เป็นรายข้อเพื่อพิจารณาเลือกความคิดเห็นที่อยู่ในระดับมากขึ้นไป กล่าวคือ ตัวชี้วัดที่มีค่ามัธยฐานตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ค่าความแตกต่างระหว่างค่าฐานนิยมและค่ามัธยฐานไม่เกิน 1.00 และความสอดคล้องกันของความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีค่าพิสัยควอไทล์ไม่เกิน 1.50 สรุปผลได้ดังนี้

องค์กรสันติสุขประกอบด้วย 14 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 การสื่อสารในองค์กร (COMMU) องค์ประกอบที่ 2 วัฒนธรรมองค์กร (CULORG) องค์ประกอบที่ 3 การจัดการความรู้ (KM) องค์ประกอบที่ 4 การบริหารจัดการองค์กร (MANAGE) องค์ประกอบที่ 5 ภาวะผู้นำ (LEADER) องค์ประกอบที่ 6 บุคลากรในองค์กร (STAFF) องค์ประกอบที่ 7 คุณค่าหลัก (CORVAL) องค์ประกอบที่ 8 หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์การ (MERIETHI) องค์ประกอบที่ 9 ความรับผิดชอบต่อสังคม (SORES) องค์ประกอบที่ 10 ธรรมาภิบาล (GOGOV) องค์ประกอบที่ 11 ความยุติธรรมขององค์กร (JUSTICE) องค์ประกอบที่ 12 องค์กรมุ่งเน้นความสุข (HAPORG) องค์ประกอบที่ 13 ผลการดำเนินงานขององค์การ (ORGPER) องค์ประกอบที่ 14 การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (STAHOL) โดยในแต่ละองค์ประกอบ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นต่อตัวชี้วัดทั้งหมด 241 ตัวชี้วัดสอดคล้องกันทุกข้อ (Mdn^3 3.50, Mo - Mdn £ 1.00, Q_3-Q_1 £ 1.50) ดังนั้น ตัวชี้วัดทั้ง 241 ตัวชี้วัดขององค์ประกอบทั้ง 14 องค์ประกอบขององค์กรสันติสุขจึงได้รับฉันทามติ

2. สรุปผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจองค์กรสันติสุข

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขที่ได้จากการทำ EDFR มาจัดทำเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบและตัวชี้วัดขององค์กรสันติสุข จากนั้นจึงนำข้อมูลความคิดเห็นทั้งหมดมาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor loading) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจสามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบขององค์กรสันติสุขทั้ง 14 องค์ประกอบ 241 ตัวชี้วัด

3. สรุปผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันองค์กรสันติสุข

จากผลการวิเคราะห์พบว่า องค์กรสันติสุขประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและ 241 ตัวชี้วัด ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนขององค์ประกอบขององค์กรสันติสุขตามแนวคิดทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป พบว่า โมเดลองค์กรสันติสุขมีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานทั้ง 6 องค์ประกอบ เกินกว่า 0.50 ทุกองค์ประกอบ โดยองค์ประกอบปัจจัยองค์กรมุ่งเน้นความสุข (HAPORG) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานมากที่สุด มีค่า 0.97 รองลงมาคือ องค์ประกอบปัจจัยผลประโยชน์ขององค์กร (UTIORG) มีค่า 0.95 ปัจจัยบุคคลากร (PERSON) และปัจจัยธรรมมะ (DHAMMA) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานที่ 0.93 เท่ากัน, ปัจจัยความยุติธรรม (JUSTICE) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐานที่ 0.92 ปัจจัยองค์กร (ORG) มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมาตรฐาน 0.88 โดยมีค่าดัชนีความกลมกลืนของโมเดล X^2 = 119.22, *df = 99*, *p-value* = 0.08140, *GFI* = 0.96, *AGFI* = 0.93, *RMR* = 0.0058, *RMSEA* = 0.025 และ CN= 366.66

4. สรุปผลการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยนำเสนอผลที่ได้จากการคัดสรรองค์ประกอบและตัวชี้วัดความเป็นองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 เสนอต่อที่ประชุมสนทนากลุ่ม ผลการสนทนากลุ่มที่ประชุมยอมรับผลการวิเคราะห์ดังกล่าว และได้ปรับเปลี่ยนชื่อองค์ประกอบขององค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อให้เหมาะสมตามบริบท โมเดลองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 ($6P_S$ Model) มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การจัดการเพื่อสันติสุข (Peaceful Management: PM) แทน ปัจจัยองค์กร (ORG) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1.1) การสื่อสารภายในองค์กรซึ่งมี 4 ตัวชี้วัด 1.2) วัฒนธรรมองค์กรซึ่งมี 13 ตัวชี้วัด 1.3) การจัดการความรู้ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัด 1.4) การบริหารจัดการองค์กร ซึ่งมี 20 ตัวชี้วัด ดังนั้น ตัวชี้วัดขององค์ประกอบการจัดการเพื่อสันติสุขมีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 41 ตัวชี้วัด

2. ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (Peaceful Leadership: PL) แทนปัจจัยบุคคล (PERSON) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 2.1) ภาวะผู้นำซึ่งมี 32 ตัวชี้วัด 2.2) บุคลากรในองค์กร ซึ่งมี 12 ตัวชี้วัด ดังนั้น ตัวชี้วัดขององค์ประกอบภาวะผู้นำเพื่อสันติสุขมีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 44 ตัวชี้วัด

3. การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (Peaceful Governance: PG) แทนปัจจัยธรรมะ (DHAMMA) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 3.1) คุณค่าหลักซึ่งมี 6 ตัวชี้วัด 3.2) หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์การซึ่งมี 11 ตัวชี้วัด 3.3) ความรับผิดชอบต่อสังคมซึ่งมี 8 ตัวชี้วัด 3.4) ธรรมาภิบาล ซึ่งมี 5 ตัวชี้วัด ดังนั้น ตัวชี้วัดขององค์ประกอบการกำกับดูแลเพื่อสันติสุข มีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 30 ตัวชี้วัด

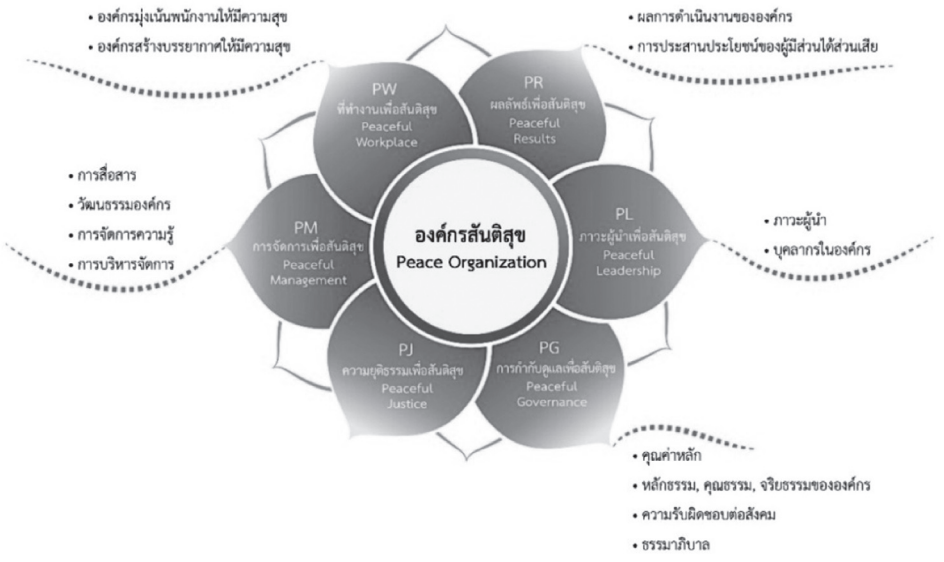
4. ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข (Peaceful Justice: PJ) แทนปัจจัยความยุติธรรมขององค์กร (JUSTICE) ไม่มีองค์ประกอบย่อย มีตัวชี้วัด 4 ตัวชี้วัด

5. ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace: PW) แทนปัจจัยองค์กรมุ่งเน้นความสุข (HAPORG) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 5.1) องค์กรมุ่งเน้นพนักงานให้มีความสุขซึ่งมี 12

ตัวชี้วัด 5.2) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุขซึ่งมี 15 ตัวชี้วัด ดังนั้น ตัวชี้วัดขององค์ประกอบที่ทำงานเพื่อสันติสุข มีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 27 ตัวชี้วัด

6. ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข (Peaceful Results: PR) แทนปัจจัยผลประโยชน์ขององค์กร (UTIORG) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 6.1) ผลการดำเนินงานขององค์การ ซึ่งมี 1o ตัวชี้วัด 6.2) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งมี 4 ตัวชี้วัด ดังนั้น ตัวชี้วัดขององค์ประกอบผลลัพธ์เพื่อสันติสุข มีตัวชี้วัดรวมทั้งสิ้น 14 ตัวชี้วัด

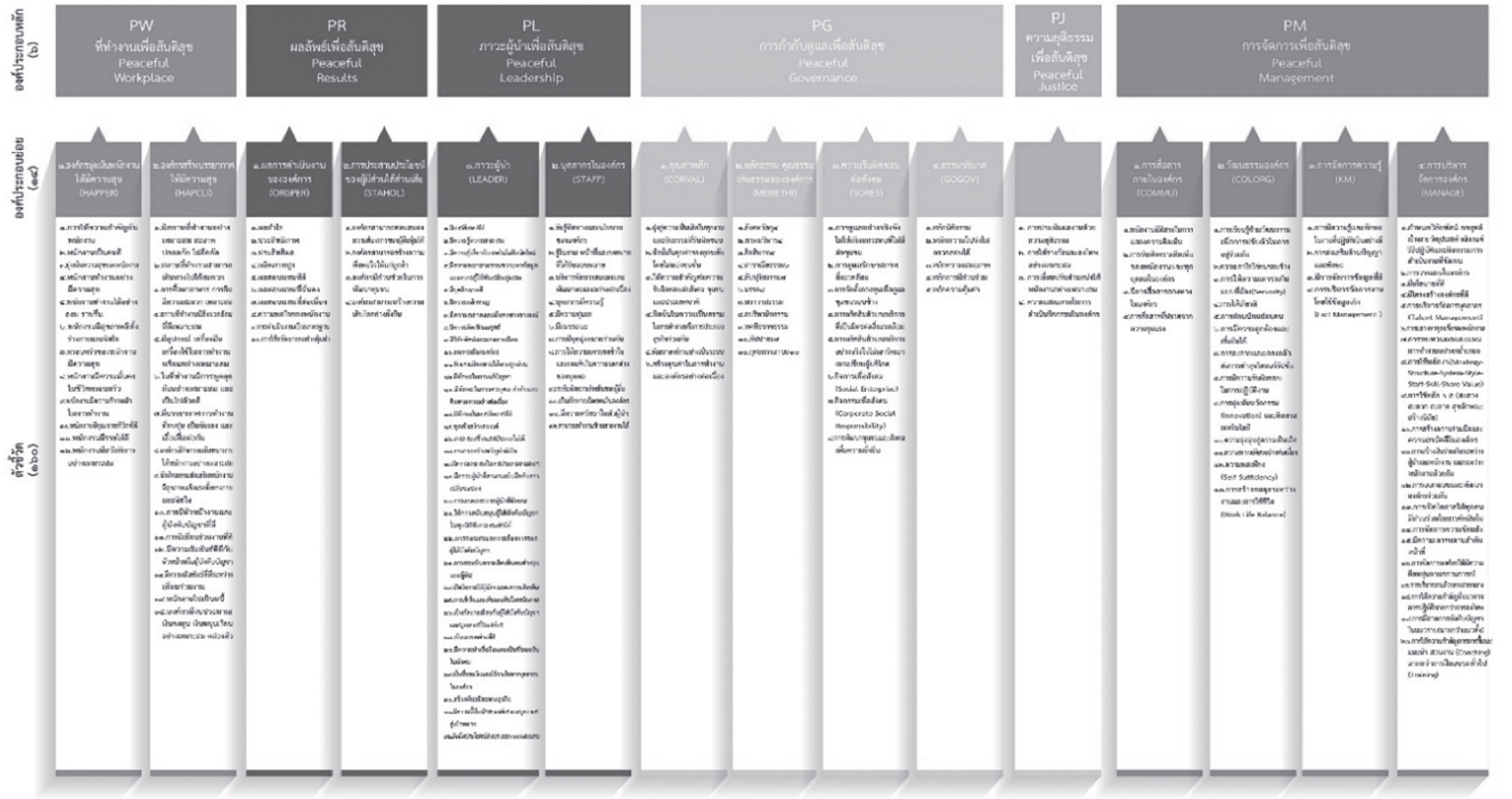
สรุปผลจากการศึกษา พบว่า องค์ประกอบองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26 ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก 14 องค์ประกอบย่อยและมีตัวชี้วัดทั้งสิ้น 16o ตัวชี้วัด ดังภาพที่ 2 และ 3

" 6Ps Model "
โมเดลแสดงองค์ประกอบองค์กรสันติสุข ในพุทธศตวรรษที่ ๒๖

ภาพที่ 2 องค์ประกอบองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

โมเดลแสดงองค์ประกอบและตัวชี้วัดองค์กรสันติสุข ในพุทธศตวรรษที่ ๒๖

ภาพที่ 3 ตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย “การพัฒนาตัวชี้วัดองค์กรสันติสุขในพุทธศตวรรษที่ 26” ดังกล่าวข้างต้น สามารถอภิปรายผลตามองค์ประกอบขององค์กรสันติสุข ได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 การจัดการเพื่อสันติสุข (Peaceful Management : PM) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

(1) การสื่อสารภายในองค์กร จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า การสื่อสารภายในองค์กรที่ดี อันเกิดจากพนักงานทุกคนสามารถมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น และการรับฟังความคิดเห็นของพนักงานและทุกบุคคลในองค์กร จะช่วยสร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน ตลอดจนความร่วมมือกัน และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กร ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ (Proctor & Doukakis, 2003) ที่พบว่า กุญแจสู่ความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงองค์กรอยู่ที่มีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Doherty, 2011) ซึ่งพบว่า องค์กรที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความแตกต่างองค์กร ผู้บริหารระดับสูง ระดับกลาง รวมถึงผู้ปฏิบัติเห็นความสำคัญของการสื่อสารในองค์กรเป็นอย่างมาก โดยที่องค์กรมีการสื่อสารนโยบาย แผนและข้อมูลข่าวสารอื่นๆ ด้วยวิธีการสื่อสารหลากหลายรูปแบบ ทำให้การเผยแพร่นโยบายขององค์กรและข่าวสารอื่นๆ บุคลากรสามารถปฏิบัติงานไปในทางทิศเดียวกันกับเป้าหมายองค์กรได้

(2) วัฒนธรรมองค์กร จากตัวชี้วัดสะท้อนให้เห็นว่า การอยู่ร่วมกัน ย่อมมีวิถีชีวิตที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งจะกลายเป็นนิสัยและความเคยชิน และกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีประพฤติปฏิบัติ ความเชื่อ ค่านิยม สั่งสมเกิดเป็นวัฒนธรรมขึ้น สิ่งที่จะผูกความแตกต่างของจิตใจเหล่านั้นให้อยู่ด้วยกันได้ และทำงานไปในทิศทางเดียวกัน มีค่านิยมที่เกี่ยวกับงานในหน่วยงานที่ตนเองมีวิถีชีวิตอยู่สอดคล้องกันได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Koompai, 2010) ที่พบว่า องค์กร (รัฐวิสาหกิจ) ที่มีประสิทธิผลสูงมีวัฒนธรรมองค์กรมากกว่าองค์กรที่มีประสิทธิผลปานกลางและต่ำ เนื่องจากมีวัฒนธรรมองค์กรในระดับปานกลางและต่ำ

(3) การจัดการความรู้ จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมให้คนในองค์กรมีความรู้และทักษะในงานที่ปฏิบัติ ตลอดจนการส่งเสริมด้านปัญญาและทักษะ รู้จักจัดการข้อมูล รวมถึงการบริหารจัดการงานโดยใช้ข้อมูลจริง เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการความรู้ ที่จะสามารถรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร ทั้งในตัวบุคคลหรือเอกสาร มาพัฒนาให้เป็นระบบ เพื่อให้ทุกคนในองค์กรสามารถเข้าถึงความรู้ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้รู้ รวมทั้งปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Petcharat & Jiamprachanarakorn, 2015) ที่พบว่า การจัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์ที่พัฒนาให้องค์กร (มหาวิทยาลัยสวนดุสิต) มีการขับเคลื่อนไปสู่การเป็นองค์กรที่มีคุณภาพได้

(4) การบริหารจัดการองค์กร จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า การบริหารจัดการองค์กร เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องประยุกต์ให้เกิดการผสมผสานที่ลงตัว จึงจะนำมาใช้งานได้อย่างเหมาะสมและเกิด

ประสิทธิภาพได้ในทุกมิติ อย่างไรก็ตามด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ทุกขณะ จึงไม่มีหลักการบริหารจัดการใดที่จะใช้ได้ตายตัวเสมอไป ต้องศึกษาและพัฒนาให้เกิดหลักการใหม่ๆขึ้นเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Mepadung, 2011) ที่พบว่า การบริหารจัดการเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการบรรลุความสำเร็จและเป้าหมายขององค์กร

องค์ประกอบที่ 2 ภาวะผู้นำเพื่อสันติสุข (Peaceful Leadership : PL) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

(1) ภาวะผู้นำ จากตัวชี้วัด แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำ คือองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อความเป็นองค์กรสันติสุข เพราะผู้นำจะเป็นผู้กำหนดทิศทางองค์กร รวมถึงเป้าหมาย ยุทธวิธี แผนงาน การวางตำแหน่งขององค์กร การพัฒนากลยุทธ์ต่างๆในการดำเนินงานให้สำเร็จ อีกทั้งยังเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจและความมั่นใจแก่บุคลากรเพื่อที่จะทุ่มเทการทำงานให้แก่องค์กรอย่างเข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongkamhaeng, 2011) ที่พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำมีผลต่อการพัฒนาองค์กร (โรงเรียน) ให้บรรลุจุดหมายในพัฒนาองค์กรให้มีความก้าวหน้าได้และสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Mrazek, 2016) ที่พบว่า การพัฒนาภาวะผู้นำมีผลต่อความสำเร็จในการบริหารองค์การ (สถานศึกษา)

(2) บุคลากรในองค์กร จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่าบุคลากรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อความเป็นองค์กรสันติสุข เพราะบุคลากรในองค์กรหรือทรัพยากรมนุษย์นั้นเป็นเฟืองชิ้นสำคัญ ที่จะทำให้องค์กรดำเนินไปสู่เป้าหมายและสำเร็จได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Thongtanunam, Thummakul, Prasertsin, Cheunsirimongkol, & Kruttakart, 2015) ที่พบว่า บุคลากรในองค์กรมีความสำคัญต่อองค์กรแห่งความสุขในบริบทขององค์กรภาครัฐ โดยบุคลากรในองค์กรมีความพึงพอใจต่อการทำงานในองค์กร มีจิตวิญญาณในการทำงานขององค์กรแสดงถึงหน่วยงานนั้นๆ เป็นองค์กรแห่งความสุข

องค์ประกอบที่ 3 การกำกับดูแลเพื่อสันติสุข (Peaceful Governance: PG) ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

(1) คุณค่าหลัก จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะเฉพาะขององค์กรต่างๆ จะส่งผลต่อพฤติกรรมและเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพนักงานในองค์กร จะสะท้อนออกมาในรูปแบบต่างๆ อาทิ อุดมการณ์ 4 ของบริษัท ปูนซีเมนต์ไทย จำกัด (มหาชน) ที่ประกอบด้วย ตั้งมั่นในความเป็นธรรม มุ่งมั่นในความเป็นเลิศ เชื่อมั่นในคุณค่าของคน ถือมั่นในความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Jungroongrith, 2015) ที่พบว่า ค่านิยมหลักของข้าราชการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีขององค์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

(2) หลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์กร จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่าหลักธรรม คุณธรรม จริยธรรมขององค์กร เป็น องค์ประกอบที่สำคัญยิ่งต่อความเป็นองค์กรสันติสุข ซึ่งมีหลากหลายหลักธรรม อาทิ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 ศีล 5 อิทธิบาท 4 ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม อริยสัจ 4 ไตรสิกขา อปริหานิยธรรม มัชฌิมาปฏิปทา หิริโอตัปปะ โยนิโสมนสิการ หรือกระทั่งความซื่อสัตย์และจริงใจ การมีสติ

เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phramaha Danai Upawattano(Srichan) & Buasiri, 2015) ที่พบว่า องค์ประกอบหนึ่งขององค์กรสันติสุข คือ ด้านธรรมะ มีหลักธรรมครองตน ครองคน ครองงาน ได้แก่ อปริหานิยธรรม สาราณียธรรม สัปปายะ อิทธิบาท สังคหวัตถุ

(3) ความรับผิดชอบต่อสังคม จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่าความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมความเป็นองค์กรสันติสุขให้ดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่งก็ประกอบด้วยการดูแลรักษาสภาพสิ่งแวดล้อม การจัดตั้งกองทุนเพื่อดูแลชุมชนรอบข้าง การผลิตสินค้าและบริการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การผลิตสินค้าและบริการอย่างจริงใจ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้บริโภค การส่งเสริมกิจการเพื่อสังคม ตลอดจนกิจกรรมเพื่อสังคมและพัฒนาชุมชนสังคมเพื่อความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Katalin, 2009) ที่พบว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาองค์กรธุรกิจควบคุมกับการพัฒนาและการลงทุนในอนาคต

(4) ธรรมาภิบาล จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า ธรรมาภิบาลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อความเป็นองค์กรสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Phonphotthanamat, 2014) ที่พบว่า องค์ประกอบธรรมาภิบาลที่เหมาะสมกับการบริหารงานองค์กร (โรงเรียน) มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า หลักเป้าหมายสอดคล้องต่อสังคม และหลักความมั่นคงจากค่าตอบแทนและสวัสดิการที่เป็นธรรม

องค์ประกอบที่ 4 ความยุติธรรมเพื่อสันติสุข (Peaceful Justice: PJ) จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า ความยุติธรรมขององค์กรเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นสำหรับองค์กรสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Panplum & Jesadaluck, 2017) ที่พบว่า ความยุติธรรมในองค์กรมีอิทธิพลต่อการรับรู้การสนับสนุนจากองค์กรและการปฏิบัติงานตามหน้าที่ของบุคลากรในองค์กร

องค์ประกอบที่ 5 ที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace: PW) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ได้แก่

(1) องค์กรมุ่งเน้นพนักงานให้มีความสุข จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่าองค์กรมุ่งเน้นพนักงานให้มีความสุข เกี่ยวข้องกับตัวพนักงานเองโดยตรง เช่น การให้ความสำคัญกับพนักงาน พนักงานทำงานอย่างมีความสุข สงบ ราบรื่น มีความสุขทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความสุข 8 ประการ นับเป็นแนวคิดการจัดสมดุลชีวิตของมนุษย์ผ่านความสุขใน 3 ส่วนที่สอดคล้องกัน ได้แก่ ความสุขส่วนตัว ความสุขของครอบครัว และความสุขขององค์กรหรือสังคมของมนุษย์ ให้ก่อเกิดเป็นองค์กรแห่งความสุขเพื่อสันติสุขอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Hosie, Sevastos & Cooper, 2006) ที่พบว่า เมื่อบุคลากรมีความสุข บุคลากรจะปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรได้ดีขึ้น

(2) องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุข จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่าบรรยากาศสภาพแวดล้อมในองค์กรมีส่วนที่จะก่อให้เกิดความสุขในองค์กรซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Burton, 2010) ที่กล่าวว่าองค์การอนามัยโลกได้เสนอแนวทางการสร้างสุขภาวะในที่ทำงานโดยแนวทางหนึ่งคือ การมุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในที่ทำงาน ซึ่งส่งผลดีต่อความปลอดภัย สุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจ

องค์ประกอบที่ 6 ผลลัพธ์เพื่อสันติสุข (Peaceful Results: PR) ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

(1) ผลการดำเนินงานขององค์กร จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า เมื่อผลการดำเนินงานขององค์กรออกมาดี บุคลากรได้รับผลตอบแทนจากการทำงานที่ทุ่มเทอย่างเหมาะสม บุคลากรก็จะมีความสุข สังคมที่ทำงานก็มีความสุข ส่งผลให้องค์กรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามไปด้วย และก่อเกิดวงจรแห่งการพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Krates, 2013) ที่พบว่า ผลการดำเนินงานขององค์กรส่งผลต่อความพึงพอใจและการปฏิบัติงานของพนักงานในองค์กร

(2) การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากตัวชี้วัดแสดงให้เห็นว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทสำคัญอย่างชัดเจน องค์กรจะถูกติดตาม จับตามองและเป็นที่คาดหวังจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียจากการประกอบกิจกรรมขององค์กร เพราะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินกิจการขององค์กร และเพื่อให้การตอบสนองเป็นไปในทิศทางที่ดี องค์กรต้องกำหนดกลยุทธ์ นโยบาย พันธกิจ และแนวทางการบริหารจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Viphoouparkhot, 2016) ที่พบว่า การประสานประโยชน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาองค์กร (มหาวิทยาลัย) ให้เข้าสู่ความเป็นมหาวิทยาลัยเครือข่ายระดับภูมิภาคได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบหลักปัจจัยที่ทำงานเพื่อสันติสุข (Peaceful Workplace) มีค่าน้ำหนักสูงสุดเท่ากับ 0.97 ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ องค์กรสร้างบรรยากาศให้มีความสุขและองค์กรมุ่งเน้นพนักงานให้มีความสุขมีค่าน้ำหนักมาตรฐาน 0.95 และ 0.94 ตามลำดับ จึงถือว่าเป็นปัจจัยที่พนักงานให้ความสำคัญในลำดับต้น องค์กรจึงควรให้ความสำคัญและหาวิธีสร้างกระบวนการที่เหมาะสมเพื่อเข้าถึงตัวชี้วัดขององค์ประกอบต่างๆดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลที่ได้จากการวิจัย เสนอให้องค์กรทางธุรกิจนำไปสร้างกระบวนการหรือประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรสันติสุข และเสนอให้ทำการศึกษาวิจัยในองค์กรด้านต่างๆ ให้กว้างขวางครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เช่น องค์กรเพื่อสาธารณะ ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม องค์กรเพื่อการบริการได้แก่ โรงเรียน โรงพยาบาล หรือองค์กรเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ได้แก่ สหกรณ์ พรรคการเมืองต่างๆ เป็นต้น

References

Jungroongrith A. (2015). *The Influence of Core Values of Officials of the Secretariat of the Senate on Behavior Leading to Being a Good Member of the Organization.* Master thesis in Public Administration. Burapha University.

Baillien,E., et.al, (2016). An Eye for an Eye Will Make the Whole World Blind: Conflict Escalation into Workplace Bullying and the Role of Distributive Conflict Behavior. *Journal of Business Ethics.* 137, 415–429

Burton,J. (2010). *WHO Healthy Workplace Framework and Model: Background and Supporting Literature and Practices.* WHO Headquarters, Geneva, Switzerland. February 2010.

Petcharat C. & Jiamprachanarakorn S. (2015). Knowledge Management for Driving Suan Dusit Rajabhat University trough Learning Organization. *SDU Research Journal.* 11(1): 145-161.

Lohitpura D. & Somsri C. (2018). Factors Affecting The Resignation Of Private Employee Companies In Lampang. *Payap University Journal.* 28 (10):167-178.

Hosie, P.J., Sevastos, P.P. & Cooper, C.L. (2006). *Happy-performing Manager: The Impact of Affective Wellbeing and Intrinsic Job Satisfaction in the Workplace.* Edgar Elgar, Cheltenham.

Krates J. (2013). *Development of A Performance Appraisal System for Nursing Instructors Using Evidence-Based Evaluation Approach.* Ph.D. Dissertation in Education Measurement and Evalulation. Chulalongkorn University.

Thongkamhaeng K.(2011). *Strategies for the Development of Moral Leadership for Private School Administrators.* Ph.D. Dissertation in Education Administration. Chulalongkorn University.

Keashly, L., Nowell, BL. Conflict, conflict resolution & bullying. (2011). In: Einarsen, S. Hoel, H. Zapf, D., Cooper, CL., editors. Bullying and harassment in the workplace: Developments in theory, research, and practice 2, Boca Raton, FL: CRC Press,

Kreitner, R. & Kinicki, A. (2010). *Organizational Behavior*. (9th ed.). Boston: Mcgraw-Hill/ Irwin

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. *European Journal of Work and Organizational Psychology,* 5, 165–184

Lutgen-Sandvik, P., Tracy, S. J., & Alberts, J. K. (2007). Burned by bullying in the American workplace: Prevalence, perception, degree and impact. *Journal of Management Studies,* 44, 837–862.

Luthans, Fred. (2008). *Organizational Behavior.* (11th ed.). Boston: Irwin Mc Graw – Hill.

Mrazek N. (2016). *Ethical Leadership Development of School Administrators Under the Office of Basic Education.* Ph.D. Dissertation in Education Administration. Burapha University.

Thitipong P. & Phasunon P. (2016). Motivation which affects the efficiency in operation of the Personnel towards the Construction company: Inter Expert construction., LTD. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(3), 1275-1292.

Mepadung P. (2011). *Factors Affecting the Attainment of Organizational Goals: A Survey of Rajabhat University Instructors in Thailand.* Ph.D. Dissertation in Public Administration. Ramkhamhaeng University.

Phramaha Danai Upawattano(Srichan) & Buasiri A. (2015). The Model of The Organization Management for Peace: A Case Study of Wat Panyanantaram Khlongluang District, *Pathumthani Province. Journal of MCU Peasce Studies,* 3(1), 23- 36..

Panplum P. & Jesadaluck V. (2017). The Influence of Organizational Justice on In-role Performance: The Mediating Effect of Perceived Organizational Support. *Electronic Journal of Open Distance Innovative Learning,* 7(1):55-67.

Proctor, T. & Doukakis, I. (2003). Change management:the role of internal communication and employee development. *Corporate Communications: An International Journal,* 8, 268-277.

Rodriguez-Mun˜oz, A., Baillien, E., De Witte, H., More´no-Jimenez, B., & Pastor, J. C. (2009). Cross-lagged relationships between workplace bullying, job satisfaction, and engagement: Two longitudinal studies. *Work and Stress,* 23, 225–243

Koompai S. (2010). *Comparison Among Organizational Cultures Affecting Organizational Effectiveness: A Case Study of Thailand's Public Enterprises. D.P.A.* Dissertation in Public Administration. National Institute of Development Administration.

Trepanier, S.-G., Fernet, C., & Austin, S. (2013). Workplace bullying and psychological health at work: The mediating role of satisfaction of needs for autonomy, competence and relatedness, *Work and Stress.* 27, 123–140.

Viphoouparkhot V. (2016). *A Proposed Model and Strategies for the Regional University Network Management.* Ph.D. Dissertation in Education Administration. Chulalongkorn University.

Doherty W. (2011). Communication for Organizational Changes. *Naresuan University Journal.* 19(3):1-8.

Phonphotthanamat W. (2014). *Good Governance in Public Organizations: Case Studies of Schools under the Office of the Basic Education Commission, Ministry of Education.* Ph.D. Dissertation in Political Sciences. Chulalongkorn University.

Thongtanunam Y, Thummakul D, Prasertsin U, Cheunsirimongkol J, & Siriporn K. (2015). Factors Associated with Happy Workplace (Public Sector Organization) : A Systematic Review. *Journal of Health Science,* 9(1), 52-62.

สันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร*

Peaceful Innovation for Promotion of Engagement in Organization

[1*]ยุพเรศ จังพานิช, [1]พระราชปริยัติกวี และ [2]ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

[1*]Yupares Jangpanich, [1]Phra Rajapariyatkavī and [2]Khantong Wattanapradith

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[1*]Corresponding Author. Email: oohyupares@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง 2) ศึกษาการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี 3) เสนอสันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบเจาะจงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 กลุ่ม รวม 29 รูป/คน ข้อมูลเชิงปริมาณจากการตอบแบบสอบถามด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่าง 354 คน สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ โดยโปรแกรมสำเร็จรูป ตรวจสอบข้อมูลด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ 7 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่าพนักงานการประปานครหลวงภาพรวมมีความผูกพันในองค์กรในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ความรู้สึกมีความหมาย ความรู้สึกปลอดภัย และความพร้อมที่จะผูกพัน ซึ่งสามารถเสริมสร้างความผูกพันได้โดยหลักพุทธสันติวิธีเชิงรุก คือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม สร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นแก่คนอื่น สร้างการมีส่วนร่วมสร้างความเป็นธรรมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน หมั่นประชุมเพื่อปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน และแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งอื่นแก่เพื่อนมนุษย์ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิเคราะห์องค์ประกอบกำหนดเป็นปัจจัยความผูกพันองค์กรและนำหลักพุทธสันติวิธีมาสนับสนุนการกำหนดกลยุทธ์นโยบายสันติสุข 4 ประการ คือ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างความผูกพัน การจัดส่งเสริมสุขภาพทางกายทางการเงินและทางใจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในระดับบุคคล การส่งเสริมการสร้างความผูกพันในองค์กรอย่างเอาใจใส่และต่อเนื่องพร้อมทั้งการให้เวลาและโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมยกย่องคนดี

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; ความผูกพันในองค์กร

*Received April 09, 2019; Revised April 12, 2019; Accepted April 20, 2019

Abstract

This dissertation has 3 objectives: 1) to study and analyze the problems related to organizational engagement of Metropolitan Waterworks Authority (MWA) personnel., 2) to study the strengthening commitment in the organization according to the Buddhist peace method., 3) to present peaceful innovation, strengthening engagement in the organization of the MWA personnel using mixed-methods of collecting quantitative data by answering online questionnaires of employees with simple random sampling method of 354 sampling people. The statistics used in the analysis are percentage, mean, standard deviation and factor analysis by using the software package. To analyze qualitative data from in-depth interviews, selecting a sample group, specifically interviewing key informants, totaling 9 groups of 29 people, and by examining the data with 7 experts/persons.

The dissertation found that the MWA employees, in general, have strong ties in the organization at a level that is considered high. The Buddhist peaceful method for enhancing organizational commitment is of 1) creating good relationships with other people or groups of people in society, 2) creating trust and confidence for others, 3) creating participation among stakeholders, 4) creating fairness for all stakeholders, 5) persistently meeting to discuss with one another, and 6) sharing resources and things to human fellows, which the researcher considers that the most important thing is the matter of morality; the researcher found that Buddhist Peace is the main principle to manage organization for success.

Peaceful Innovation for Promotion of Engagement in Organization of MWA Personnel is formulated as the STRATEGIES for MWA's PEACE: Peace Policy Participation (PPP) is defined as a 4 peace policy: 4's Peace Participation, which consists of 1) providing an environment that is conducive to create engagement, 2) providing promotions of physical and mental health, and finance to enhance personal stability, 3) promoting the creation of engagement in the organization with care and continuance, and 4) giving time and opportunity to create a culture of praising good people.

Keywords: Peaceful Innovation; Engagement In Organization

บทนำ

การพัฒนาตามนโยบายรัฐบาลที่สนับสนุนให้เกิดนวัตกรรมภาครัฐซึ่งหมายถึงแนวคิดวิธีและรูปแบบใหม่ ๆ ในการจัดการองค์กร (Organization development) การดำเนินงาน (Work process) และการให้บริการ (Service delivery) อันเป็นผลมาจากการสร้าง พัฒนา เพิ่มพูน ต่อยอด หรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และแนวปฏิบัติต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และคุณภาพของ การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ (Office of the Public Sector Development Commission, 2019) เนื่องจากองค์การจะบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของผู้ปฏิบัติงานการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานจะบังเกิดได้ต่อเมื่อผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาเข้าใจถึงความต้องการของมนุษย์และสามารถเลือกใช้วิธีการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานมีความมั่นใจและเกิดความรู้สึกที่จะอุทิศตนเพื่องานและองค์กรได้อย่างจริงใจ (Ramkhamhaeng University, 2010)

แนวทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) ของบุคลากรในองค์กรปัจจุบันนี้ไม่ได้เป็นเพียงการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะเท่านั้น บางครั้งคนที่มีความรู้ความสามารถและทักษะอาจไม่ได้ทำงานหรืออาจไม่ได้ทุ่มเทให้กับการทำงานอย่างเต็มที่เสมอไป (Vejyanon, 2000) ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าองค์กรทุกแห่งควรที่จะบำรุงรักษาบุคลากรที่องค์กรคัดเลือกมาอย่างดีแล้วให้ คงอยู่ทำงานในองค์กรตราบนานเท่านานทั้งนี้ เพราะทรัพยากรบุคคลที่มีสมรรถภาพและศักยภาพย่อมสามารถทำให้องค์กรประสบความสำเร็จในการดำเนินงานหรือบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์กรได้นาน(Bunnak, 2003)

คนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดต้องเพิ่มพลังบริหารโดยบำเพ็ญไตรสิกขาเพื่อให้เกิดความดีงามทางจิตซึ่งจะทำให้คนมีพลังพิเศษมากกว่าคนธรรมดาทั่วไปเป็นพลังทางจิตที่บริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เมื่อคิดก็มีพลังเมื่อพูดก็มีพลัง เมื่อทำก็มีพลังมากกว่าปกติ ผู้ผ่านการศึกษาอบรมกล่อมเกลาตามหลักไตรสิกขามีศรัทธามั่นคงแข็งแรงเกิดจากพินิจใคร่ครวญด้วยตัวเองอย่างถ่องแท้แล้ว มีวิริยะ คือ ความเพียรชอบที่กล้าแกร่ง ไม่ท้อถอยแม้จะประสบปัญหาอุปสรรค มุ่งหน้าไปไม่หยุดหย่อน มีสติมั่นคงต่อเนื่องไม่ขาดตอน ระลึกรู้ตัวระวังมิให้อกุศลจิตเกิดขึ้นได้ไม่ว่าจะประสบอารมณ์น่าพอใจ หรืออารมณ์ไม่น่าพอใจ มีสติระลึกรู้ตัวทุกขณะจิต มีสมาธิแน่วแน่มั่นคงเป็นฌานสมาบัติ มีปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในโลกและปรากฏการณ์ในโลกตามความเป็นจริงการบริหารองค์กรต้องอยู่ในท่ามกลางโลกธรรมถ้าฐานชีวิตไม่แข็งแกร่งย่อมทำให้ชีวิตเสียศูนย์ได้ทั้งนั้น ได้สิ่งที่น่าพอใจ ดีใจมากเกินไป อาจทำให้ขาดสติได้ ได้สิ่งที่ไม่น่าพอใจ เสียใจมากเกินไปอาจทำให้ขาดสติได้เช่นเดียวกัน การขาดสตินี่เองเรียกว่า “ชีวิตเสียศูนย์หรือขวัญเสีย” คุณวิเสสคือโลกิยอภิญญา (หรืออาจถึงขั้นโลกุตตรอภิญญา) ซึ่งได้มาจากการบำเพ็ญไตรสิกขาเป็นฐานชีวิตที่แข็งแกร่งทำให้ชีวิต มีภูมิคุ้มกันมั่นคง ไม่เสียศูนย์มีพลังพิเศษมหาศาลที่จะทำอะไรก็ได้ในสถานการณ์ใดก็ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Phra Srīgambhīrañāṇ, 2016)

กล่าวโดยสรุปความผูกพันต่อองค์กรเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทุกองค์กรต้องการให้มีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวการณ์ปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงและองค์กรถูกตัดสินด้วยคุณภาพของบุคลากร ดังนั้น ทุกๆ องค์กรจึงทุ่มเทงบประมาณรวมทั้งทรัพยากรด้านต่างๆ สำหรับการพัฒนาบุคลากรที่เลือกสรรแล้วอย่างเต็มที่และคาดหวังว่าบุคลากรเหล่านั้นจะใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาศักยภาพในทุกๆ ด้านให้กับองค์กรและปฏิบัติงานให้กับองค์กรในระยะเวลายาวนานเท่าที่องค์กรต้องการดังนั้น บุคลากรจึงถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในหลาย ๆปัจจัยที่ประกอบเข้าเป็นองค์กรเพื่อดำเนินการและปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้จึงกล่าวได้ว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรขึ้นอยู่กับบุคลากรในองค์กรว่ามีความผูกพันต่อองค์กรมากน้อยเพียงใด (Malawong et al., 2005)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง

2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี

3. เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งการศึกษาสันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรกรณีศึกษาการประปานครหลวงจากประเด็นปัญหาและขอบเขตของการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำความคิดเชิงออกแบบเป็นการเชื่อมโยงการคิดริเริ่ม (Creativity) พระพุทธศาสนา (Buddhist Religious) และนวัตกรรม (Innovation) เข้าด้วยกันเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์การนำหลักการปฏิบัติของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานการประปานครหลวงเพื่อก่อให้เกิดความผูกพันอันเป็นรากฐานของการสร้างองค์กรให้ยั่งยืนตามหลักพุทธธรรมในพระไตรปิฎกเป็นกรอบและเป็นฐานในการศึกษาวิเคราะห์และนำผลการวิจัยไปสู่การปฏิบัติในวงกว้างต่อไปจากกรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework) จากแนวคิดทฤษฎีตะวันตกและตะวันออก ได้แก่ ความผูกพันในองค์กร การบริหารจัดการองค์กร การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี นวัตกรรม และพุทธสันติวิธี วิธีการในการศึกษาในขั้นแนวคิดและทฤษฎีนี้ผู้วิจัยจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารโดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) จากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสารอินเตอร์เน็ตบทความทางวิชาการหนังสือพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ได้ทราบแนวคิดและทฤษฎี

ที่เกี่ยวข้องกับสันติวิธีของนักคิดตะวันออกและตะวันตกศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องบูรณาการเป็นพุทธสันติวิธี รวมทั้งนำผลการสำรวจในปีที่ผ่านมาร่วมพิจารณาเพื่อพัฒนากรอบแนวคิดหรือปัจจัยต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการสำรวจให้สอดคล้องกับบริบทของการประปานครหลวง

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ควบคู่กันไประหว่างเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (Parallel mixed-methods study design) ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 9 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 29 รูป/คน

2) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากการตอบแบบสอบถามของพนักงานโดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่เจาะจงใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple random sampling) จากจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie and Morgan จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 354 คน จากจำนวนพนักงาน 4,385 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การประปานครหลวง (กปน.)

4. ขอบเขตด้านตัวแปร คือ การเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง

5. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาดำเนินการ 10 เดือน ตั้งแต่มิถุนายน 2561 - มีนาคม 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

กำหนดขอบเขตของการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผสมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบคู่ขนานและเท่าเทียมกัน (Equal and Parallel Qualitative and Quantitative) จากการรวบรวมตัวเลขข้อมูลเชิงปริมาณและเรื่องราวต่างๆ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพมาสังเคราะห์รวมกันข้อมูลในแต่ละประเภทช่วยเพิ่มระดับความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่ศึกษาโดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประมวลผลวิเคราะห์จากการศึกษาจากวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีหลักในการวิเคราะห์ข้อมูล (Tashakkori A. et al., 2010)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. วิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Approach) จากสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้บริหารและพนักงานของการประปานครหลวง รวมถึงผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาและผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารองค์กร

2. วิธีเชิงปริมาณ (Quantitative Method Approach) จากการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามแนวทางกลยุทธ์ความผูกพันต่อองค์กรตามหลักธรรมและทฤษฎีความผูกพันของ Kahn (1990) ที่ให้คำนิยามความผูกพันของพนักงาน (Employee Engagement) เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างสถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง ในการศึกษาผู้วิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนี้

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกการศึกษาสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กร ผู้วิจัยใช้การวิจัยแบบคุณภาพในการหาข้อมูลและวิเคราะห์ผล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Qualitative Research) ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายละเอียดการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ภายในการประปานครหลวง จำนวน 7 กลุ่ม ในการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นพบว่าสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากการศึกษาสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวงทำให้ได้ประเด็นข้อค้นพบที่น่าสนใจจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่พบโดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในแต่และกลุ่มตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงการจัดกลุ่มคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ประเด็น	A	B	C	D	E	F	G
แรงจูงใจ	- ความมั่นคง - ได้ใช้ความรู้ความสามารถ - ความรักเมตตาจากรุ่นพี่	ความมั่นคง สวัสดิการ	ความมั่นคง	- ความมั่นคง - สวัสดิการ	ความมั่นคง	- ความมั่นคง - ผลตอบแทน ความน่ารักของคนในองค์กรจิตอาสา	- ความมั่นคง
ความคาดหวัง	- ได้ใช้ความรู้ความสามารถ - สร้างประโยชน์ให้ประชาชน - ตอบแทนองค์กร (ให้เงินเดือนและสวัสดิการถึงครอบครัว)	- ความมั่นคง - ไม่คาดหวัง - ไม่ต้องคิดว่าองค์กรจะให้อะไร ทุกอย่าง มีกฎระเบียบ แค่ทำให้ถูกต้องตามหน้าที่	- ความมั่นคง	- ผลตอบแทนที่เหมาะสม - สวัสดิการเลี้ยงดูบุตร - ความสัมพันธ์กับเพื่อน - การยอมรับจากเพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา	- ระบบการทำงาน - ความมุ่งมั่นในการทำงาน - วัฒนธรรมองค์กร - ปริมาณงานระดับกับเงินเดือนที่สอดคล้องกัน - ระบบการพิจารณาการให้ขั้นที่สอดคล้องกันกับการทำงาน	- ความอบอุ่นในองค์กร บรรยากาศความเป็นเพื่อนเป็นพี่ เป็นน้อง - การให้การสนับสนุนจากผู้ใหญ่ - การเจริญก้าวหน้าในงาน	- สวัสดิการที่คุ้มค่า

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	A	B	C	D	E	F	G
สิ่งที่ได้รับ	- สวัสดิการ - ความสบายใจ - การดูแลสุขภาพ (ส่งเสริมกีฬา)	- งานที่ดีได้สร้างประโยชน์	- ได้ประสบการณ์ - ได้รับผลตอบแทนที่คุ้ม เหมาะสม	- เหมาะสม - ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นเรื่อยๆ - ไม่เหมาะบางครั้ง	- สวัสดิการรักษาพยาบาล - เงินเดือนเหมาะสม - ไม่คุ้มค่าความรับผิดชอบ บางครั้งลูกทุมได้เงินเดือนมากกว่า	- การทำงานเพื่อประชาชน - ความเจริญก้าวหน้า - ผู้ใหญ่ให้การสนับสนุน	- สวัสดิการ - ความมั่นคงในชีวิตครอบครัว
ปัญหาอุปสรรค	- การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี - การทำงานเป็นทีม - ความไม่เป็นธรรม - ความขัดแย้งกับผู้ใหญ่	- ทำงานตามระบบไม่ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ - การบริหารจัดการหน้าที่ การใช้เวลาส่วนตัวกับหน้าที่ - งานไม่เท่ากันเกิดความเปรียบเทียบ - ยังใช้ศักยภาพของคนในองค์กรไม่มาก		- ระเบียบที่รัดกุมทำให้งานล่าช้า - การประสานงาน - ทัศนคติการทำงานเป้าหมายไม่ไปทางเดียวกัน	- อัตรากำลังกับความสามารถพนักงานไม่ตรงกับความต้องการ - นโยบายขึ้นเงินเดือนให้เท่าหัวหน้าส่วนงาน	- นโยบายขึ้นกับผู้บริหาร การแก้ปัญหาโดยใช้ไลน์ทำให้เวลาพักผ่อนไม่มี - การเปลี่ยนงานคนละฟิลด์	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	A	B	C	D	E	F	G
วิธีแก้	- ทีมควรหมุนแทนงานกันได้ - ยึดความถูกต้อง - การปล่อยวาง	- การเอาใจใส่ของหัวหน้า - สร้างวัฒนธรรมการทำงานใหม่ - ทำให้รู้สึกว่าทุกคนเหมือนฟันเฟืองสำคัญขององค์กร	- ร่วมกันช่วยแก้ปัญหา - ปรึกษาผู้บังคับ-บัญชา - เพื่อนร่วมงานผู้บังคับบัญชาร่วมแก้ปัญหา	- ผู้บังคับบัญชา - ควรใช้วิธีการบริหารจัดการคน	- ผู้บริหารและความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	- ทำใจก้าวข้ามปัญหา - เพื่อนร่วมงานให้ความช่วยเหลือ	- คำแนะนำรุ่นพี่ทำให้ปัญหาใหญ่เป็นเล็กทำปัญหาเล็กให้หมดไป - การร่วมกันแก้ปัญหา
ความภาคภูมิใจ	- ประโยชน์ต่อองค์กร และประชาชน - ได้คิดงานใหม่ทำให้องค์กรพัฒนา	- ภูมิใจในงานที่ทำให้คนมีความสุข	- ความก้าวหน้าในงาน - องค์กรที่น่ารักเป็นกันเองมีความสุข - เป็นธรรมชาติ	- ทำงานได้คุ้มค่ากับสิ่งที่องค์กรตอบแทน - ได้แสดงความรู้ความสามารถ	- ผลตอบแทน - ลูกทีมดี น่ารักทำให้มีกำลังใจในการทำงาน - องค์กรที่ทำงานแล้วได้บุญ	- ทำเพื่อประชาชนทำแล้วมีความสุข - เป็นองค์กรรัฐวิสาหกิจระดับชั้นนำ มีความเจริญก้าวหน้า - นาย เพื่อนร่วมงาน ลูกน้องเห็นคุณค่าในการทำงาน และได้รับการยอมรับ - ได้อบรมความรู้ท้าทายในการทำให้อยากทำงาน ช่วยทำให้ภาพพจน์องค์กรดี	- การช่วยเหลือกันและกัน - การพัฒนาองค์กรในทางที่ดีขึ้น - ความพึงพอใจของคนใช้น้ำ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็น	A	B	C	D	E	F	G
การสนับสนุนความผูกพันในองค์กร	- ส่งเสริมกีฬา - ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม สะท้อนความรักองค์กร - ความเชื่อมั่นในผู้บริหารที่จะตอบแทนการทำงาน - การผลักดันให้องค์กรเจริญก้าวหน้าทันโลก - นวัตกรรมใหม่สร้างแรงจูงใจพนักงานอยากทำงานเพื่อองค์กรรักองค์กร	- ในสำนักงานควรมีจุดพักผ่อน มุมหนังสือ ห้องสมุด ห้องฟิตเนส เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน - บรรยากาศความเป็นพี่น้อง การให้บริการแก่กัน - ทำให้พนักงานรู้สึกว่าเป็นเฟืองที่สำคัญขององค์กร	- ควรให้มีสถานที่รับฝากเลี้ยงเด็ก - การมีกิจกรรมร่วมกัน - สร้างการมีส่วนร่วม - กิจกรรมให้พนักงานรักกัน - กิจกรรมร่วมกับสังคม - กิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของบุคคล เช่น ปฏิบัติธรรม การปลูกต้นไม้ สร้างฝาย	- ค่าตอบแทนสวัสดิการ - ความยุติธรรมโปร่งใส - เงินเดือนสวัสดิการ - อาคารใหม่น่าจะมีสระว่ายน้ำ ที่จอดรถในร่มที่พอเพียง เนอร์เซอรี	- รางวัลคนทำความดี - ผลตอบแทน - การมีพื้นที่ให้คนทำความดีมาแบ่งปันบุคลากร - ประชาสัมพันธ์บุคคลตัวแบบ - การให้นำสัตว์เลี้ยงมาที่ทำงานทำให้คนมีความสุข - สวัสดิการหลังเกษียณ - เนอซ์เซอรี่ - ลงทุนในคน	- ส่งเสริมความภูมิใจที่ส่งต่อเหมือนรุ่นพี่ - ผู้บริหารเป็นกันเองให้กำลังใจ มีสังคหวัตถุ 4 ทำให้เกิดความสามัคคี เป็นตัวแบบที่ดี - ส่งเสริมความผูกพันกับบุคคล ไม่ควรโยกย้ายงานบ่อย ควรสร้างความผูกพัน และการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่ควรอยู่ในระนาบเดียวกัน	- ความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน - กิจกรรมพบปะกันของหน่วยงานต่างๆ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 7 กลุ่ม ได้สะท้อนแง่มุมของสภาพบริบทและปัญหาความผูกพันในองค์กรของการประปานครหลวงซึ่งหากพิจารณาแยกตามประสบการณ์อายุงาน ในส่วนที่เป็นแรงจูงใจและความคาดหวังผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่ได้แสดงทัศนะแตกต่างกันมากนัก ในขณะที่ในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคในการทำงานแสดงบริบทแตกต่างกันไปตามอายุงานและหน้าที่การงานรวมไปถึงความต้องการให้องค์กรสนับสนุนในเรื่องต่างๆ ซึ่งมีทั้งด้านที่เป็นกายภาพและจิตภาพ อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลการรับรู้ความผูกพันในองค์กรของพนักงานการประปานครหลวง ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามความผูกพันในองค์กรผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นตามทฤษฎีของคานท์ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานแนวคิดทฤษฎีความผูกพันในองค์กรและเครื่องมือวิจัยนี้ได้นำไปทดลองใช้และปรับปรุงข้อคำถามกับกลุ่มที่คล้ายกับกลุ่มตัวอย่างและมีการตรวจสอบคุณภาพความตรงและความเที่ยงของข้อมูล ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยนำเสนอเป็นลำดับ ดังนี้

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากการตอบแบบสอบถามของพนักงานการประปานครหลวงตามเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดของเบสท์ (Best, John W. & Kahn, Jame V.,1997) เพื่อหาความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานการประปานครหลวงโดยภาพรวมมีความผูกพันในองค์กรอยู่ในระดับมาก วิเคราะห์รายด้านความรู้สึกมีความหมาย (Meaningfulness) อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85, S.D. = 0.59) ด้านคุณค่าความรู้สึกปลอดภัยอยู่ในระดับมาก (Safety) ($\bar{X}$ = 3.68, S.D. = 0.67) ด้านความพร้อมที่จะผูกพันอยู่ในระดับมาก (Availability) ($\bar{X}$ = 3.78, S.D. = 0.61) และเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบและวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) น้ำหนักองค์ประกอบและตัวแปรที่อธิบายในแต่ละองค์ประกอบหลังหมุนแกน แสดงไว้ในตารางที่ 2 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ ผลปรากฏดังนี้

ตารางที่ 2 น้ำหนักองค์ประกอบและตัวแปรที่อธิบายในแต่ละองค์ประกอบหลังหมุนแกนด้วยวิธีวาริแมกซ์ (Varimax Rotation) องค์ประกอบความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานการประปานครหลวง

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ				
	องค์ประกอบที่ 1	องค์ประกอบที่ 2	องค์ประกอบที่ 3	องค์ประกอบที่ 4	องค์ประกอบที่ 5
22	.731				
16	.707				
19	.681				
21	.616				
17	.610				
27	.608				
28	.544				

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ตัวแปร	ค่าน้ำหนักองค์ประกอบ				
	องค์ประกอบที่ 1	องค์ประกอบที่ 2	องค์ประกอบที่ 3	องค์ประกอบที่ 4	องค์ประกอบที่ 5
11	.508				
3		.749			
6		.738			
10		.676			
8		.648			
7			.768		
4			.755		
12			.538		
25				.809	
30				.762	
24				.733	
13					.749
14					.737
23					.580

จากตารางที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานการประปานครหลวง มี 5 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 จำนวน 8 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 2 จำนวน 4 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 3 จำนวน 3 ตัวแปรองค์ประกอบที่ 4 จำนวน 3 ตัวแปร องค์ประกอบที่ 5 จำนวน 3 ตัวแปร ในการเรียกชื่อองค์ประกอบที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดผู้วิจัยได้ตั้งชื่อแต่ละองค์ประกอบ 5 ปัจจัยด้านต่างๆ ได้แก่ นโยบาย (Policy Factor) ความสามารถ (Ability Factor) ความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path Factor) การเสริมแรงจากผู้นำ (Empowerment Factor) ความรู้สึกผูกพัน (Engagement Factor) ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานการประปานครหลวงที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดของแต่ละปัจจัยนั้นๆ จากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง ผลปรากฏดังนี้

1) ปัจจัยด้านนโยบาย (Policy Factor) ปัจจัยนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 1 “การจัดกิจกรรมเพื่อธรรมาภิบาลช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.731

2) ปัจจัยด้านความสามารถ (Ability Factor) ปัจจัยนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 2 “ท่านสามารถใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.749

3) ปัจจัยด้านความก้าวหน้าในอาชีพ (Career Path Factor) ปัจจัยนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 “เงินเดือนที่ท่านได้รับเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในแต่ละเดือน” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.768

4) ปัจจัยด้านปัจจัยเสริมแรงจากผู้นำ (Empowerment Factor) ปัจจัยนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 “ท่านรู้สึกว่าท่านสามารถที่จะปรึกษาปัญหาเรื่องงานหรือเรื่องส่วนตัวกับผู้บังคับบัญชาได้” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.809

5) ปัจจัยด้านความรู้สึกผูกพัน (Engagement Factor) ปัจจัยนี้มีความสำคัญเป็นอันดับ 3 “ท่านมีความเชื่อมั่นว่าท่านจะสามารถทำงานต่อไปได้อย่างมั่นคง” มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ 0.749

จากสภาพปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์องค์ประกอบข้างต้นสอดคล้องกับการสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารและพนักงานของการประปานครหลวงด้วยเช่นกันจากการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นปัญหาสภาพความผูกพันในองค์กรของพนักงานประปานครหลวงในระดับหนึ่งซึ่งเมื่อพิจารณากับข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่าเป็นไปในทางเดียวกัน กล่าวคือ พนักงานการประปานครหลวงโดยภาพรวมมีความผูกพันในองค์กรอยู่ในระดับมาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อลงรายละเอียดในด้านและประเด็นต่างๆ ก็พบว่ายังมีหลายแง่มุมที่องค์กรควรพิจารณาเพื่อนำมาพัฒนาการเสริมสร้างให้พนักงานการประปานครหลวงมีความผูกพันในองค์กรที่มากขึ้นทั้งในเชิงกายภาพ คือ เรื่องของนโยบายระบบและกลไกที่จะทำให้พนักงานเชื่อมั่นในเรื่องการได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาความก้าวหน้าในงานในเชิงจิตภาพ คือ เรื่องการพัฒนาบุคลากรการนำศักยภาพที่มีอยู่ในตัวพนักงานออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมของพนักงานในการที่จะมีโอกาสเลือกที่จะพัฒนาตนเองในด้านใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณธรรม จริยธรรม หัวใจหลักคือเรื่องของจิตใจและการมีส่วนร่วมของพนักงานในองค์กร ประเด็นนี้นำผู้วิจัยไปสู่การศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะสามารถนำมาใช้ในการยึดเหนี่ยวจิตใจพนักงานองค์กรให้มีความรักและผูกพันในองค์กร ซึ่งผู้วิจัยเรียกชุดหลักธรรมนี้ว่าหลักพุทธสันติวิธีในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

2. การเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรตามหลักพุทธสันติวิธี จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสอบถามผู้วิจัยเห็นว่าหลักพุทธสันติวิธีเชิงรุกมาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอื่นๆ ในสังคม การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นแก่คนอื่น การสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความเป็นธรรมแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน การหมั่นประชุมเพื่อปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน และการแบ่งปันทรัพยากรและสิ่งอื่นแก่เพื่อนมนุษย์ (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2011)

หลักการเหล่านี้ปรากฏอยู่ในหลักธรรม ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 (ธรรมที่ทำให้ยึดเหนี่ยวน้ำใจ) หลักสาราณียธรรม (ธรรมที่ทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน) หลักอปริหานิยธรรม (ความพร้อมเพรียงเข้มแข็ง) อคติ 4 (ปราศจากการลำเอียงที่นำไปสู่ความไม่เที่ยงธรรม) ซึ่งเป็นเรื่องของการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นและการอยู่ร่วมกันในองค์กร สังคม ทั้งนี้ ในแง่ของตัวบุคคลหรือสมาชิกไม่ว่าจะทำงานในระดับไหนขององค์กรสิ่งสำคัญที่สุดคือเรื่องของ ศีลธรรม ความรับผิดชอบ ความรักในงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงเสริมให้เกิดความผูกพันในองค์กร หลักธรรมที่พนักงานองค์กรพึงมี อาทิ หลักพรหมวิหารธรรม หลักอิทธิบาท 4

กล่าวโดยสรุป พุทธสันติวิธีสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเสริมสร้างความผูกพันได้อย่างดี นับตั้งแต่เชิงนโยบายของผู้บริหารหรือองค์กร คุณธรรมของผู้นำในฐานะตัวแบบ การสร้างวัฒนธรรมพื้นที่ที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร การมีส่วนร่วมของพนักงานในองค์กร การสื่อสารสองทางและการสื่อสารของผู้นำองค์กร การสร้างเป้าหมายร่วม การตอบสนองความต้องการของพนักงานแบบรายบุคคล อย่างไรก็ตาม การศึกษาเอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นเพียงกระจกที่ส่องให้เห็นสิ่งที่การประปานครหลวงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความผูกพันในองค์กร แต่ทั้งนี้ ในการประเมินความเห็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของการประปานครหลวงด้วยการเริ่มต้นจากแนวคิดของคานท์เพื่อให้เกิดความรู้ในเชิงประจักษ์เกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร ผู้วิจัยจึงได้นำการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงสาเหตุมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กร

3. สันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง

สำหรับผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อหาปัจจัยที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของพนักงานการประปานครหลวง โดยการหมุนแกนองค์ประกอบเพื่อสกัดปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ปัจจัยที่เสริมสร้างความผูกพันในองค์กรแล้ว ผู้วิจัยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาเอกสารมาเป็นแนวทางในการหาคำตอบสันตินวัตกรรมการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรของบุคลากรการประปานครหลวง หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการทำสนทนากลุ่มเฉพาะกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้บริหารของการประปานครหลวงและผู้บริหารองค์กรของรัฐอื่นๆ เพื่อยืนยันคำตอบที่ได้ของงานวิจัยและนำสรุปผลการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย ข้อสังเกตจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบนี้ควรสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในองค์กรและเป็นการระเบิดจากข้างใน หมายถึง การพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นเรื่องของความต้องการที่แท้จริงของคนในองค์กรที่สอดรับกับวัฒนธรรมองค์กรและการแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมหรือกลยุทธ์ที่จะทำให้รูปแบบนี้นำไปใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมผลจากการตรวจสอบยืนยันรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกลยุทธ์ขับเคลื่อนนโยบายสันติสุขของการประปานครหลวง

จากภาพที่ 1 กลยุทธ์ขับเคลื่อนนโยบายสันติสุขของการประปานครหลวงผ่านนโยบายสันติสุข 4 ประการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้ความผูกพันในองค์กรเกิดขึ้นทั้งในเชิงกายภาพและจิตภาพ เพื่อเป็นการเสริมสร้างให้เป็นมาตรฐานจากภายในองค์กรให้การมีส่วนร่วมในองค์กรเป็นมาตรฐานหนึ่งในองค์กร ผู้วิจัยนำเสนอกลยุทธ์ขับเคลื่อนนโยบายสันติสุขของการประปานครหลวงแบบมีส่วนร่วม (Peace Policy Participation : PPP) ด้วยนโยบายสันติสุข 4 ประการ (4's Peace Policy Participation) สามารถสรุปนโยบายสันติสุข 4 ประการ (4's Peace Policy Participation) ได้ดังนี้

1) นโยบายการมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างความผูกพันในองค์กร

2) นโยบายการมีส่วนร่วมในการจัดส่งเสริมสุขภาพทางกายทางการเงิน ทางใจ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในระดับบุคคล

3) นโยบายการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมต่อเนื่องการสร้างความผูกพันในองค์กรอย่างเอาใจใส่

4) นโยบายการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการให้เวลาและโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมการยกย่องคนดี คนรักองค์กร

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกประกอบกับการวิเคราะห์ปัจจัยความผูกพันในองค์กรนำเสนอผ่านนโยบายสันติสุข 4 ประการ (4's Peace Policy Participation) ผลปรากฏดังนี้

1) ร่วมกันกำหนดนโยบายสันติสุขบนพื้นฐานหลักธรรมสาราณียธรรม 6 (Thai Tipitaka, 12/492/531) การตัดสินใจร่วมกันกำหนดเป้าหมายร่วมกันต้องมาจากสัมมาทิฏฐิเป็นที่ตั้งประกอบกับสาราณียธรรมใน 3 ข้อแรก คือ ร่วมกันกำหนดนโยบายด้วยความเมตตา (กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม) และสาธารณโภคีในการร่วมกำหนดนโยบายการบริหารด้วยสีลสามัญญตาและทิฏฐิสามัญญตาซึ่งเป็นชุดความคิดหลักในการเสริมสร้างความผูกพันในองค์กรเนื่องจากเป็นการร่วมกันกำหนดนโยบายขององค์กรกำหนดเป้าหมายแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความผูกพันทางกายภาพก่อนพัฒนาไปด้านจิตภาพผู้บริหารองค์กรจำเป็นต้องเปิดใจรับฟังสื่อสารทางตรงกับพนักงานมากขึ้นทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและสร้างความเชื่อมั่นว่าเป้าหมายขององค์กรเป็นส่วนสนับสนุนให้เป้าหมายในระดับบุคคลประสบความสำเร็จได้โดยการเปิดพื้นที่เพื่อค้นหาเป้าหมายร่วมเชื่อมโยงเป้าหมายส่วนบุคคลสู่ความเป็นหนึ่งเดียวของเป้าหมายองค์กรสร้างการมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กร โดยการเสริมสร้างความผูกพันทางกายภาพ (Engage physically with set goals) เพื่อเปิดพื้นที่การค้นหาเป้าหมายร่วมเชื่อมโยงเป้าหมายส่วนบุคคลสู่ความเป็นหนึ่งเดียวของเป้าหมายองค์กร

2) ความพร้อมสู่ความสำเร็จมีขั้นตอนการปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 (Thai Tipitaka, 35/432-442/342-347) โดยการจัดวัฒนธรรมการเรียนรู้การที่บุคลากรจะเปิดใจพร้อมที่จะเรียนรู้พอใจที่จะทำงานร่วมกัน (ฉันทะ) ได้นั้นจะต้องทำให้บุคคลนั้นๆ เข้าใจถึงเหตุผลและความจำเป็นในการปฏิบัติงานให้ตนเองประสบความสำเร็จร่วมประสานการปฏิบัติงาน (วิริยะ) อันจะส่งผลไปยังความสำเร็จขององค์กรร่วมกันเนื่องจากช่วยกันดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติงาน (จิตตะ) และร่วมกันตรวจสอบการดำเนินงาน (วิมังสา) การจัดวัฒนธรรมการเรียนรู้ (Availability to achievement by learning culture organization) โดยการที่บุคลากรจะเปิดใจพร้อมที่จะเรียนรู้ได้นั้นจะต้องทำให้บุคคลนั้นๆ เข้าใจถึงเหตุผลและความจำเป็นในการปฏิบัติงานให้ตนเองประสบความสำเร็จอันจะส่งผลไปยังความสำเร็จขององค์กรการจัดการองค์ความรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมความรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) และความรู้ที่ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) โดยองค์กรต้องส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยง่าย

3) การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยการสร้างระบบช่วยเหลือเพื่อให้เกิดความรู้สึกผูกพันทางจิตภาพ (Create a support system to achieve a feeling of mental engagement) ผู้บริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องช่วยเหลือและเป็นที่พึ่งพาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทั้งเรื่องงานรวมไปถึงเรื่องส่วนตัวเพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่สามารถช่วยเหลือกันในทีมงานได้เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยการแบ่งปันประสบการณ์ทำงานแนวความคิดการทำงานที่ดีร่วมกันส่งผลให้เกิดความรักสามัคคีในองค์กรโดยการสร้างทีมงานมืออาชีพสร้างให้เกิดบรรยากาศจริงที่จับต้องได้เป็นประจบนพื้นฐานของสังคหวัตถุ 4 (Thai Tipitaka, 21/32/51) ผู้บริหารมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องช่วยเหลือและเป็นที่พึ่งพาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ทั้งเรื่องงานรวมไปถึงเรื่องส่วนตัว (ทาน) เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่สามารถช่วยเหลือกันในทีมงานได้โดยการร่วมสื่อสาร (ปิยวาจา) เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยการแบ่งปัน

ประสบการณ์ทำงานแนวความคิดในการทำงานที่ดีร่วมกันร่วมกันสงเคราะห์ (อัตถจริยา) ร่วมกันวางตัว (สมานัตตา) ส่งผลให้เกิดความรักสามัคคีในองค์กร

4) การเสริมพลังด้วยการประเมินและข้อเสนอแนะทางศีลธรรมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 (Thai Tipitaka,10/137/82-83) โดยการเสริมพลังด้วยการประเมินและข้อเสนอแนะทางศีลธรรม (Empowerment with Moral Appraisal and Feedback) โดยการส่งเสริมคนดีในองค์กรให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องและผลักดันให้เกิดการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรมนำไปสู่การอยากแข่งขันทำความดีทำให้เกิดการทำความดีด้วยใจจริงฝังลึกอยู่ในใจจากการสร้างพื้นที่วัฒนธรรมในการส่งเสริมยกย่องคนดีเพื่อกระตุ้นให้พนักงานในองค์กรรู้สึกว่าการทำงานที่ทุ่มเททั้งแรงกายและแรงใจให้กับองค์กรและรับใช้ประชาชนเป็นสิ่งที่ควรค่าและน่าภาคภูมิ สร้างความรู้สึกรักและหวงแหนองค์กร

ข้อเสนอแนะ

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาความผูกพันองค์กรและพัฒนาสังคมโดยใช้นวัตกรรมและพระพุทธศาสนาเข้ามาช่วยนั้นสามารถที่จะเกิดขึ้นได้จริงและทำให้เกิดประโยชน์ได้อย่างกว้างขวาง กระบวนการดังกล่าวข้างต้นจะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันด้วยกลไกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมหรือจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมนวัตกรรมให้เกิดขึ้นให้ทุกภาคส่วนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมด้วยนวัตกรรม ตลอดจนการปรับเปลี่ยนมุมมองความคิดของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้เปิดใจพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงใหม่เพื่อผลักดันตนเองให้พ้นจากปัญหา อีกทั้งช่วยยกระดับความผูกพันองค์กรให้สูงขึ้นอย่างแท้จริงและยั่งยืนตลอดจนดำรงความเป็นมนุษย์ที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติสุขได้ ในการนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป“ปัจจัยที่นำไปสู่ความผูกพันองค์กร” เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในองค์กรรวมไปถึงการช่วยกันพัฒนาปัจจัยนำเข้าใหม่ที่ยังไม่เคยมีหรือพบมาก่อนซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนมากยิ่งขึ้นเนื่องจากความผูกพันองค์กรของบุคลากรเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้องค์กรขับเคลื่อนไปข้างหน้าอย่างเข้มแข็งได้ต่อไป

References

Best, John W. & Kahn, Jame V. (1997). *Research in Education*. (8th ed.) Boston: Allyn and Bacon.

Bunnak B. (2003). *Management Science.* Bangkok: Formula Phaisan.

Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas.* Bangkok: MCU Press.

Malawong M. et al. (2005). *Organizational Commitment of Operators in Rajamangala University of Technology Lanna*, Western Campus, Research Report, Rajamangala University of Technology Lanna.

Office of the Public Sector Development Commission, *Definition of Innovation.* Retrieved January 19, 2019, from: https://www.opdc.go.th/psic/main.php?url= content&gp=1&mn=3

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2011). *Buddhist Peaceful Means: Integration of principles and conflict management tools.* Bangkok. Company 21 Century Company Limited.

Phra Srīgambhīrañāṇ. (2016). *Integrating Buddhism to strengthen management power.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing School.

Ramkhamhaeng university. (2010). Chalermprakiat Academic Service Branch Kanchanaburi Province. Motivation in the performance of personnel at Ramkhamhaeng University Academic service branch.

Tashakkori A. et al. (2010). *SAGE Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research.* (2nd ed.).USA.: SAGE Publications, Inc.

Vejyanon N. (2000). *Thai Human Resource Management*. (4th ed.) Bangkok: Faculty of Public Administration, Graduate Institute of Development Administration.

ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล*

Volunteer Spirit Movement: The Socialization of Youth Self-Development in Bangkok Metropolitan Region

[1*]บุษราภรณ์ ติเยาว์, [1]ปาริชาติ วลัยเสถียร และ [2]วิวัฒน์ หามนตรี

[1*]Budsaraporn Tiyao, [1]Parichat Valaisathien and [2]Wiwat Harmontree

[1*]สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*]Social Development, Doctor of Philosophy,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[1*]Corresponding Author. Email: pukeurofood@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบของขบวนการจิตอาสาของเยาวชน 2) เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีผลต่อการพัฒนาตนของเยาวชน โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาด้านเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเยาวชนอายุระหว่าง 15-24 ปี จำนวน 25 คน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบของขบวนการจิตอาสาของเยาวชน คือ การก่อรูปจากความคิดอุดมการณ์โดยได้แรงบันดาลใจมาจากครอบครัวและความต้องการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาสังคม ลักษณะงานจิตอาสาเป็นงานกิจกรรมเชิงประเด็นสังคมและกลุ่มเป้าหมาย มีโครงสร้างระบบงานแบ่งตามหน้าที่ เป็นงานบริหารจัดการ งานธุรการเอกสาร งานนันทนาการ และแรงงาน มีการปลูกฝังวิธีคิดการปฏิบัติงานถ่ายทอดขั้นตอนเทคนิคและเป้าหมายของงาน 2) ปัจจัยส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา คือ การได้เรียนรู้จากประสบการณ์สังคมสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากการเป็นผู้ให้ผู้ช่วยเหลือผู้อื่น 3) ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีผลต่อการพัฒนาตนเองของเยาวชน 3 ด้าน คือ

*Received April 11, 2019; Revised April 14, 2019; Accepted April 19, 2019

ด้านกาย เยาวชนใช้เวลาว่างทำงานจิตอาสา มีบุคลิกภาพกล้าแสดงออกเชื่อมั่นเห็นคุณค่าตนเอง ด้านจิตใจ เข้าใจภาวะอารมณ์ตนเองและผู้อื่น มีความอดทน ด้านความคิดสติปัญญาพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเอง มีระเบียบ รู้จักให้ มีกระบวนการคิด ในความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ไม่สร้างความเดือนร้อนให้ผู้อื่น ปรับตัวเข้ากับคนอื่น และในความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ตระหนักว่าสังคมไม่ใช่เรื่องของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกคน การทำเพื่อสังคมเริ่มต้นจากตนเอง

คำสำคัญ: จิตอาสา; การขัดเกลาทางสังคม; การพัฒนาเยาวชน; การพัฒนาตน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the pattern of youth volunteer spirit movement 2) to study factors promoting socialization through the volunteer movement. 3) to analyze the effects of youth volunteer spirit movement on self-development of youth. It is a qualitative research conducted in the documentary study, and interviewed 25 young key informants between the ages of 15-24 years and 7 experts, by purposive sampling. The research were content-analyzed.

Research's Findings were as follows:

1) The pattern of youth volunteer spirit movement is the idea and ideology that comes from the inspiration from the family and personal desire to give a collective help to solve social problems. Characteristics of volunteer work are several activities on social current issues and target groups support. The structure and system of volunteer work is divided into management administrative, documents, recreation and labor work. There is instilling ideas and operation, procedures and techniques for performing work and goals.

2) Factors promoting socialization through the volunteer movement is to learn from new social and environmental experiences, to learn from interacting with others, and to learn from the role of the contributor to others.

3) The volunteer spirit movement that affects the self-development of youth is divided into 3 aspects: physical, mental and intelligent. Physical effects include youth volunteers spending free time, have assertive personality, confidence and self-esteem. Mental effects are youth volunteers understand the emotional state of themselves and others, have feelings of patience. Iintelligent effects are developing self-responsibility with regulations, allocating time for personal work and public work, learning to give, having analytical processes, having responsibility for others, not creating trouble for others, having ability to adapt to live with others, having social responsibility, and believing that society is not a matter of anyone, but it belongs to everyone, so social action can start from yourself.

Keywords: Volunteer; Socialization; Youth development; Self-development

บทนำ

เมื่อโลกกำลังเคลื่อนเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 สภาพสังคมไทยมีการเปลี่ยนอย่างรวดเร็วฉับพลัน ผู้คนใช้เทคโนโลยีสื่อสารในการดำเนินชีวิตและอยู่กับสังคมออนไลน์เป็นส่วนใหญ่ ปัญหาเยาวชนที่มาจากพิษภัยของสังคมออนไลน์มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การไม่มีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอก ไม่พบปะผู้คน ไม่ร่วมทำกิจกรรมนันทนาการต่างๆ จากข้อมูลของสำนักวิจัยซูเปอร์โพล (Super Poll Research) มูลนิธิสถาบันวิจัยความสุขชุมชนและความเป็นผู้นำ เผยผลสำรวจกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2561 พบสถิติจำนวนเด็กและเยาวชน ติดเกมส์ ติดสื่อลามก ติดความรุนแรงมากที่สุด คือ ติดเกมส์ โดยเล่นเกมส์เกินกว่า 2 ชั่วโมงต่อวันมีอยู่กว่า 3 ล้านคน ติดความรุนแรง คือ คำพูดรุนแรงและการกระทำ ทำทุกวันต่อสัปดาห์เกือบ 1 ล้านคน และ ติดสื่อลามก คือ เปิดดูเป็นประจำทุกวันหรือเกือบทุกวันต่อสัปดาห์กว่า 7 แสนคน นอกจากนี้ ยังพบอีกว่า เด็กและเยาวชนใช้ยาเสพติดประเภทต่างๆ ไม่นับรวมเหล้าและบุหรี่ ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา พบใช้ยาไอซ์มากที่สุด จำนวนกว่า 8 แสน 4 หมื่นคน รองลงมา กัญชากว่า 8 แสน 3 หมื่นคน และ ยาบ้า จำนวนกว่า 6 แสน 5 หมื่นคน (All Over Thailand, 2018) ซึ่งเกิดจากผลพวงการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ไม่สมดุล โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นต่อไปที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ สังคมจะมีลักษณะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับคุณภาพของของทรัพยากรมนุษย์ในสังคมนั้น เป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางของสังคมและประเทศชาติ จงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ความสำคัญการดูแลเอาใจใส่และพัฒนาเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

ในการประชุมของสมัชชาคุณธรรมครั้งที่ 9 ได้นำเสนอบรรจุแผนแม่บทของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านที่ 3 เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รัฐบาลจะผลักดันเรื่องจิตอาสาเป็นวาระแห่งชาติตามโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” เพื่อขยายผลให้ประชาชนและทุกภาคส่วนได้ปฏิบัติสร้างสังคมจิตอาสา ยกระดับการสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วน จากพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นบรม (บ้าน รัฐ มวลชน) เป็นพลังการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (RYT9, 2018) โดยช่วงเวลาที่ผ่านมา โครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” มียอดรวมตัวเลขผู้สมัครจิตอาสาเฉพาะกิจฯ ทุกประเภท จำนวนรวมทั้งสิ้น 4,006,825 คน (MGR Online, 2017) สื่อให้เห็นถึงพลังความรักความสามัคคีของกลุ่มคนที่ร่วมกันกระทำความดี มีความเอื้อเฟื้อแบ่งปันซึ่งกันและกัน โดยไม่แบ่งหมู่เหล่า ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนได้ร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ เป็นพลังของคนในชาติที่ร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทยให้น่าอยู่ (Heng, 2018) ทั้งนี้ การพัฒนาสังคมสามารถร่วมกันทำได้ในหลากหลายวิธีการ และหนึ่งในนั้นคือการพัฒนาคน เพราะคนเป็นกลไกหลักในการพัฒนาสังคมประเทศชาติในทุกทาง

ปัจจัยหลักในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาเยาวชน เพราะการพัฒนาเยาวชนเปรียบเสมือนการสร้างครอบครัว เพื่อก้าวสู่การขยายตัวไปในกลุ่มใหญ่ของคนในสังคมโดยรวม การพัฒนาเยาวชนถือเป็นทุนมนุษย์ที่มีคุณภาพต่อสังคม การพัฒนาเยาวชนควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงจากการเป็นเด็กเข้าสู่การเป็นผู้ใหญ่ ควรเร่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง (Udom

et al., 2016) การเสริมสร้างความรู้ทักษะความสามารถรวมทั้งคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะจิตสาธารณะหรือจิตอาสาให้กับเด็กและเยาวชน มีความสำคัญและควรเร่งดำเนินการจัดทำเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและลดสาเหตุของปัญหาเยาวชนในสังคม เป็นการเตรียมพร้อมให้กับเยาวชนก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งคณะกรรมาธิการนานาชาติ ว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 แห่งยูเนสโก จัดทำรายงานเรื่อง “Learning: The Treasure Within” กล่าวถึง “สี่เสาหลักทางการศึกษา” คือ การศึกษาตลอดชีวิต มีหลัก 4 ประการ คือ การเรียนเพื่อรู้ (Learning to know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (Learning to do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to live together) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to be) (Boonruang, 2012)

การดำเนินงานเกี่ยวการบ่มเพาะคนให้รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือสังคมจิตอาสา ผู้ที่รับการบ่มเพาะจะได้เรียนรู้ชีวิตเพราะกำลังสร้างความสุขต่อตนเอง ที่สำคัญหากสามารถสร้างคนที่รู้จักให้เผื่อแผ่ ช่วยเหลือสังคม จะทำให้สังคมดีขึ้น (Phra Paisal Visālo, 2012) วิธีการที่ใช้ปลูกฝังจิตอาสามีอยู่หลายหลาย วิธีการที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางปัญญา โดยมีพื้นฐานของกระบวนการทางปัญญาที่มีผลต่อพฤติกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่สามารถนำไปใช้พัฒนาบุคคล การสร้างเสริมจิตอาสาให้ความสำคัญ ทั้ง ๓ มิติ มิติพฤติกรรม คือ การกระทำที่ถูกต้อง มิติทางจิตใจ คือ ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ถูกต้อง และมิติทางปัญญา คือ ความเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของสิ่งที่ทำ (Sutthirat, 2012)

ดังนั้น การสร้างการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมงานจิตอาสามีส่วนเสริมสร้างการพัฒนาตนเอง เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับตัวเยาวชนด้วยการลงมือกระทำและปฏิบัติ เกิดเป็นประสบการณ์ทักษะชีวิตใหม่ๆ ในสังคมสิ่งแวดล้อมภายนอกที่แตกต่างนอกเหนือจากห้องเรียน สถานศึกษา ครอบครัวที่ใช้ชีวิตตามความคุ้นชิน กระบวนการนี้จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือปรับเปลี่ยนตนของเยาวชนในด้านความคิด จิตใจ และพฤติกรรมบนพื้นฐานของการให้ การช่วยเหลือและการแบ่งปันเสียสละ อันเป็นหลักการของการทำงานจิตอาสา

ด้วยความสำคัญจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา เรื่อง ขบวนการจิตอาสา: การขัดเกลาทางสังคมกับการพัฒนาตนของเยาวชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เพื่อศึกษาถึงความสำคัญ ความน่าสนใจที่จะเป็นประโยชน์ในเชิงรูปธรรม นำไปสู่การพัฒนาวิธีการส่งเสริมหรือแก้ไขปัญหาด้านเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เตรียมพร้อมเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของขบวนการจิตอาสา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีต่อการพัฒนาตนเองของเยาวชน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนามโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เยาวชนอายุระหว่าง 15-24 ปี เพศชายและเพศหญิง ผ่านการทำงานจิตอาสาประเภทต่างๆ ตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป ศึกษาระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษารัฐและเอกชน มีสถานที่ตั้งในจังหวัดกรุงเทพมหานคร, นครปฐม, นนทบุรี, ปทุมธานี, สมุทรปราการ และสมุทรสาคร จำนวน 25 คน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับงานด้านจิตอาสา พระภิกษุสงฆ์, ผู้ดำเนินโครงการด้านจิตอาสา NGO., อาจารย์ผู้สอนด้านกิจกรรมจิตอาสาในสถานศึกษา และผู้ปกครองจำนวน 7 รูป/คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) บทความ งานวิจัย วารสาร หนังสือพิมพ์ และแหล่งข้อมูลทางอินเตอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดทฤษฎี ขบวนการทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม การพัฒนามนุษย์และพัฒนาการวัยรุ่น การพัฒนาเยาวชนที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามช่วงวัย จิตสาธารณะและจิตอาสา สรุปประเด็นสำคัญเพื่อเป็นกรอบแนวคิดให้การศึกษาวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือวิจัย แบบในการสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสร้างประเด็นคำถามสอดคล้องกับกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และครอบคลุมเนื้อหา ตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงเครื่องมือ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และทำการทดลองใช้ (Try-out) 5 ท่าน เพื่อปรับปรุงแนวคำถามก่อนทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Studies)

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกจากสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีสถานที่ตั้งในจังหวัดกรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ นครปฐม และสมุทรสาคร โดยมีสโมสรหรือชมรมดำเนินกิจกรรมจิตอาสาอย่างเป็นทางการ ดำเนินการติดต่อประสานส่วนสำนักงานกิจการนักศึกษาเพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์นักศึกษาและกำหนดวันเวลาเข้าสัมภาษณ์ สำหรับผู้ทรงคุณวุฒิทำการติดต่อโดยตรงและขอกำหนดวันเวลาเข้าสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บและรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ จดบันทึกข้อมูล (Note taking) บันทึกเสียง ขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ทำการโดยตรวจความน่าเชื่อถือข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลอิ่มตัว ทำการการถอดเทปบันทึกเสียงเทียบกับจากข้อมูลที่จดบันทึกแบ่งตามหมวดหมู่ของข้อมูลการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล สร้างข้อสรุปจากการศึกษาที่ได้จากข้อมูลจำนวนหนึ่ง โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) ด้วยกระบวนการและวิธีการวิเคราะห์ ตามหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) กำหนดประเด็นหลัก (Major themes) ที่ได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จากนั้นแยกเป็นประเด็นย่อย (sub-themes) และหัวข้อย่อย (categories) สู่การวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละขั้นเพื่อให้ได้ผลของข้อมูลที่ทำการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ จะให้ความสำคัญกับคำหลักที่ได้จากข้อความในการสัมภาษณ์ นำไปสู่การให้ความหมายของวิธีคิดและการกระทำหรือกิจกรรมต่าง โดยวิเคราะห์ตามคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จัดวางรูปแบบการเชื่อมโยงข้อมูลเป็นแผนผังย่อยและภาพรวมของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. รูปแบบขบวนการจิตอาสา

รูปแบบของขบวนการจิตอาสาเป็นลักษณะของการผสมผสานระหว่าง หลักการแนวทางของขบวนการทางสังคม เป็นการกระทำรวมหมู่ เริ่มแรกเป็นการรวมกลุ่มหลวมๆ เวลาผ่านไประยะหนึ่งจะมีการจัดระเบียบโครงสร้างภายในเป็นระบบ และให้โอกาสแก่สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ (Adiwattanasit, 2005) และแนวทางของจิตอาสา เป็นจิตที่พร้อมจะสละเวลา แรงกาย และสติปัญญาเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นจิตที่ไม่นิ่งดูดาย เมื่อพบเห็นปัญหาความทุกข์ยากที่เกิดขึ้นกับผู้อื่น (Phra Paisal Visālo, 2014) เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบของขบวนการจิตอาสา เป็นการรวมตัวกันของเยาวชนชายหญิง ทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคมมีองค์ประกอบ 4 ส่วน ดังนี้

1) ความคิดและอุดมการณ์ เป็นความชอบความสนใจที่เหมือนกัน มีแรงบันดาลใจจากครอบครัว เมื่อเข้ารับการศึกษาก็ได้การสนับสนุนจากสถาบันการศึกษากลุ่มเพื่อนรุ่นพี่เป็นการรวมตัวกัน และมีแรงจูงใจต้องการมีส่วนร่วมช่วยเหลือแก้ไขปัญหาสังคมเท่าที่ตนเองพอจะมีกำลังทำได้

2) ลักษณะงานจิตอาสา การรวมกลุ่มของเยาวชนในลักษณะชมรมหรือสโมสร เพื่อดำเนินกิจกรรมเชิงประเด็นทางสังคมต่าง ๆ (Issues based) อาทิ การพัฒนาชนบท การอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การศึกษาและสิทธิของมนุษยชน และการดำเนินกิจกรรมทำงานกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ (Target group based) เช่น กลุ่มคนผู้สูงอายุ กลุ่มเด็กและเยาวชน

3) โครงสร้างและระบบงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงาน ด้านงานบริหารจัดการ, งานธุรการเอกสาร, งานนันทนาการ งานด้านแรงงานการยกสิ่งของการใช้แรงงานต่างๆ

4) การหล่อหลอมปลูกฝังวิธีคิดและการปฏิบัติงาน การทำงานภายในกลุ่ม มีการถ่ายทอดวิธีคิดเทคนิคขั้นตอนในการทำงาน มีการประชุมแก้ไขปัญหาร่วมกัน และการกำหนดเป้าหมายของงาน

ทั้งนี้ การปรากฏขึ้นในลักษณะเช่นนี้ เป็นไปตามหน้าที่การทำงานของขบวนการทางสังคมและงานจิตอาสาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นเกิดการช่วยเหลือผู้อื่น โดยกลุ่มเยาวชนรวมตัวกันสละเวลากาย ใจ ทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ

2. ปัจจัยส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา

การขัดเกลาทางสังคมเป็นกระบวนการที่สำคัญต่อมนุษย์เป็นอย่างมาก เป็นกระบวนการที่ทำให้เป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบ บุคคลแต่ละคนจะต้องได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่หรือก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคม กระบวนการนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของสมาชิกในสังคมด้วย (Adsakul, 2017) ทั้งนี้ การที่เยาวชนได้ร่วมทำงานจิตอาสาอยู่ภายใต้บรรยากาศ สถานการณ์ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นบริบททางสังคมที่สร้างการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสา โดยมีปัจจัย 3 อย่างเกื้อหนุนต่อการเรียนรู้

1) การมีประสบการณ์ในสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ได้สัมผัสรับรู้ในสิ่งแวดล้อมสังคมที่แตกต่างไปจากความคุ้นเคยเดิม ได้เห็นโลกกว้างตามความเป็นจริงที่มีโอกาสไปตามสถานที่ต่างๆ ในงานจิตอาสาเยาวชนจะทำการปรับตนเองให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่ได้อยู่พบเจอ ก่อให้เกิดกระบวนความคิดวิเคราะห์จากสิ่งต่างๆ ที่เห็นเป็นแหล่งแห่งความรู้ใหม่ที่เสริมสร้างการคิดอย่างมีเหตุมีผล มีโลกทัศน์กว้างขึ้นและปัจจัยที่เอื้อให้เยาวชนอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างราบรื่น

2) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นกระบวนการขัดเกลาให้เยาวชนปรับเปลี่ยนตนเอง ให้สามารถเข้ากับคนอื่นๆ ได้ ทั้งกลุ่มเพื่อนจิตอาสาด้วยกัน บุคคลทั่วไปที่ต้องไปติดต่อประสานงาน รวมทั้งผู้คนที่ไปให้ความช่วยเหลือในงานจิตอาสา เยาวชนจะรู้วิธีการปฏิบัติตนให้เข้ากับผู้อื่น และการปฏิบัติตนเพื่อผู้อื่น

3) การเป็นผู้ให้ผู้ช่วยเหลือผู้อื่น บทบาทสำคัญหลักของงานจิตอาสา เป็นกระบวนการขัดเกลาที่สร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนได้รู้จักการให้ การเสียสละ การแบ่งปัน มีน้ำใจ ปรารถนาดี กล้าทำความดี ลดความเห็นแก่ตัว มีเมตตาและเต็มใจพร้อมที่จะช่วยเหลือตามความรู้ความสามารถของตน มีความอดทนข่มใจตนเองเมื่อต้องเจออุปสรรคความยากลำบากขณะที่ช่วยเหลือผู้อื่น เกิดเป็นพลังความมุ่งมั่นที่จะช่วยเหลือจนสำเร็จ ที่สุดเยาวชนจะได้เรียนรู้ในความรู้สึกของความสุขและความอิ่มเอิบใจที่ได้ช่วย เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นและสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง เป็นพลังแห่งกำลังใจทำให้อยากทำงานจิตอาสาต่อไป

ทั้งนี้ ลักษณะที่ปรากฏเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสาของเยาวชน เป็นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้แก่เยาวชน โดยมีงานจิตอาสาเป็นตัวแทนแห่งการขัดเกลาทางสังคม เยาวชนทำการปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้าและเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม มีทักษะการเข้าสังคมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีพลังจากจิตใจกำลังใจที่ได้กระทำตนเป็นผู้ให้ผู้ช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่นและสิ่งต่างๆ เป็นสิ่งที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเยาวชนที่อยู่ในช่วงวัยการเจริญเติบโตตามพัฒนาการทางธรรมชาติ เป็นการเตรียมความพร้อมต่อเยาวชนในการเติบโตเป็นผู้ใหญ่มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรมเติมเต็มความเป็นมนุษย์ของตนเองให้สมบูรณ์

3. ความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาต่อการพัฒนาตนของเยาวชน

การพัฒนาคน คือ การพัฒนาตัวคนเต็มทั้งระบบครบทั้ง พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา องค์ประกอบทั้ง 3 มีความสัมพันธ์อาศัยกันและส่งผลต่อกันจะเป็นการพัฒนาคนที่ได้ผล เป็นการพัฒนาคนที่ยั่งยืน (Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto), 2018) ทั้งนี้ผลการวิจัย พบว่า การที่เยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทิศทางที่ดีขึ้น ใน 3 ด้าน

1) ด้านกาย ส่วนของพฤติกรรม เยาวชนใช้เวลาว่างที่มีร่วมทำงานจิตอาสา เพื่อสร้างประโยชน์และเห็นคุณค่าของเวลา รู้ในความสามารถของตนเองได้ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่นเห็นถึงคุณค่าในตนเอง และส่วนของบุคลิกภาพ เยาวชนกล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบ รู้จักการวางตนเหมาะสมกับกาลเทศะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนมีเครือข่ายเพื่อนฝูงคนรู้จักเพิ่มขึ้น

2) ด้านจิตใจ ส่วนของอารมณ์ เยาวชนมีความสงบขึ้น ใจเย็น เข้าใจในภาวะอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และส่วนของความรู้สึก เยาวชนมีความอดทนต่อสิ่งที่ไม่ดีเข้ามากระทบ รู้จักสลายความรู้สึกไม่ดีออกไป มีการใคร่ครวญที่จะแสดงความรู้สึกออกมาเป็นการกระทำ

3) ด้านความคิดสติปัญญา เยาวชนมีความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น มีระเบียบ รู้จักจัดสรรแบ่งเวลาการทำงานส่วนตัวและส่วนรวม เสียสละ รู้จักการให้ มีเหตุผลในการการคิดวิเคราะห์ ในด้านความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เยาวชนไม่สร้างความเดือนร้อนให้กับผู้อื่น ระมัดระวังคำพูดของตนเอง มีการปรับตัวเข้ากับคนอื่น เข้าใจธรรมชาติความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น และสำหรับความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม เยาวชนตระหนักว่าสังคมไม่ใช่เรื่องของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นเรื่องของทุกคน ในการทำเพื่อสังคมสามารถเริ่มต้นจากตนเอง โดยการทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี กระทำสิ่งใดควรเห็นแก่สังคมส่วนรวม อาสาทำทุกอย่างเท่าที่สามารถทำได้ด้วยความเต็มใจ การเห็นผู้อื่นมีความสุขเราก็มีความสุข

ทั้งนี้ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเยาวชนที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาทั้งด้านกาย จิตใจ และความคิดสติปัญญา โดยที่เยาวชนเองสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งบุคคลรอบข้างสามารถสังเกตเห็นได้ถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาที่มีต่อการพัฒนาตนเองของเยาวชนใน 3 ด้านที่มีความสัมพันธ์กันนำไปสู่การพัฒนาเยาวชนอย่างเป็นระบบที่เกิดขึ้นภายในตนเอง

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ในความเชื่อมโยงของขบวนการจิตอาสาต่อการพัฒนาตนของเยาวชน ใน 3 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านกาย (พฤติกรรมและบุคลิกภาพ) 2) ด้านจิตใจ (อารมณ์และความรู้สึก) 3) ด้านความคิดสติปัญญา (ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมส่วนรวม) ไปในทิศทางที่ดีขึ้นเกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในตัวตนของเยาวชนและเกิดการแสดงออก โดยที่เยาวชนเองสามารถรับรู้ได้ด้วยตนเอง รวมทั้งบุคคลรอบข้างสามารถสังเกตเห็นได้ถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นผลจากขบวนการจิตอาสามีส่วนช่วย

สร้างการเรียนรู้แบบสะท้อนกลับผ่านการปฏิบัติการ (Reflective Learning Through Action) โดยผ่านกิจกรรมอาสาต่างๆ ที่ปฏิบัติ ทำให้เยาวชนได้รู้ตามความเป็นจริง เกิดปัญญาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Head) ประเมินสิ่งพบเห็นด้วยประสบการณ์ มีจิตใจ (Heart) เข้าใจอย่างมีเหตุมีผลกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น สู่การปรับเปลี่ยนกายในการปฏิบัติตนใหม่ด้วยการกระทำ (Hand) ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลการอยู่ร่วมกันในสังคม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phra Dermthae Chaohinfar et al. (2007) ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการปลูกจิตสำนึกคุณธรรมผ่านระบบการศึกษา : กรณีศึกษามูลนิธิฉือจี้ไต้หวัน ผลการศึกษา พบว่า จุดประสงค์ในการพัฒนาเด็กของฉือจี้ ใน 4 ด้าน คือ 1) พัฒนาการด้านจิตใจ (ปัจเจก-นามธรรม) มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีจิตใจอ่อนโยน คิดคำนึงและเข้าใจในจิตใจของผู้อื่น 2) พัฒนาการด้านสมองและร่างกาย (ปัจเจก-รูปธรรม) มีพัฒนาสมองด้านวิชาการด้วยการปฏิบัติจริง ไม่ใช่เพียงรู้จดรู้จำ แต่เป็นรู้แจ้งรู้จริง 3) พัฒนาการด้านวัฒนธรรม (ส่วนรวม-นามธรรม) มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม การให้ความรักผู้อื่น การอาสาทำงานไม่หวังผลตอบแทน 4) พัฒนาการกฎระเบียบในสังคม (ส่วนรวม-รูปธรรม) ข้อบังคับที่กำหนดไว้ที่เป็นรูปธรรม บังคับใช้กับทุกคนเป็นสิ่งที่ควรทำและอยู่ในอุปนิสัย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ National Youth Agency England (2007) ทำการศึกษาเรื่อง Young People's Volunteering and Skills Development ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะส่วนบุคคลเกี่ยวกับความรู้สึกความสามารถในการจัดการตนเอง โดยความตระหนักความมั่นใจในตัวเอง และความนับถือตนเอง การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ความมีวินัยในตนเอง การบริหารเวลาในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ความอดทนและการปรับตัว หลายคนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ผ่านอาสาสมัครโดยการเรียนรู้โดยการทำ เป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงความสามารถของตนเอง รู้สึกดีเกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้อื่น ทำให้ตนเองดีขึ้นเชื่อว่าพวกเขามีคุณค่าโดยคนอื่น ทั้งนี้ จากผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปลูกจิตสำนึกคุณธรรมและการทักษะการพัฒนาตนของอาสาสมัครคนหนุ่มสาว มุ่งในประเด็นการพัฒนากาย จิตใจและปัญญา เป็นสำคัญ

สรุป ขบวนการจิตอาสาไม่เป็นเพียงกิจกรรมดำเนินการช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์สังคมเท่านั้น ในขณะเดียวกันยังทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้กับเยาวชนที่ได้ร่วมทำงาน เกิดการพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงประสงค์ สร้างคนที่มีคุณธรรมและมีทักษะชีวิตออกสู่สังคม เยาวชนมีแนวทางการดำเนินชีวิตทั้งปัจจุบันและอนาคตที่จะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อย่างเท่าทันและมีคุณค่า นอกจากนี้ยังเป็นการลดปัญหาหรือช่วยแก้ไขปัญหาด้านเยาวชนที่มีมากในปัจจุบัน อันเป็นการสร้างทุนทางมนุษย์ให้กับสังคมและประเทศชาติเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้นและเป็นสังคมที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) สถาบันครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อการสนับสนุนให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำกิจกรรมจิตอาสา ดังนั้น ควรกำหนดเป็นวาระสำคัญในการประชุมผู้ปกครองนิสิตนักศึกษาเพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองได้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของงานจิตอาสาต่อบุตรหลานที่จะได้มีโอกาสเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากประสบการณ์ของตนเองภายใต้งานจิตอาสาควบกับการเรียนหนังสือ อันเป็นช่วงเวลาและช่วงวัยที่เหมาะสมต่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ๆ ต่อไป

2) งานจิตอาสา มีส่วนในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ โดยเริ่มด้วยการมีน้ำใจ แบ่งปัน เสียสละการทำโดยไม่หวังผลตอบแทน ได้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของตนเองที่แต่ละคนมีมากน้อยแตกต่างกัน เป็นการเคารพตนเอง สังคมควรส่งเสริมยอมรับคนดีให้เกิดเป็นวัฒนธรรม การสร้างคุณงามความดีควรแก่การเชิดชูจะเป็นแบบอย่างให้เยาชนรุ่นใหม่ๆ อยากทำความดีเป็นแกนนำในชีวิต เริ่มตั้งแต่สังคมใกล้ตัว สังคมส่วนรวมประเทศชาติ เป็นพลังแห่งพลวัตสู่สังคมมีมิตรไมตรี ไม่เห็นแก่ตัวในประโยชน์ของตนก่อนประโยชน์ส่วนรวม ปัญหาสังคมลดน้อย มีความสงบเรียบง่าย และเจริญเป็นไปตามวัฒนธรรมความดีงาม

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาความสอดคล้องสัมพันธ์ด้าน กาย จิตใจ ความคิดสติปัญญา เป็นผลมาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านขบวนการจิตอาสาที่ทำให้เกิดการพัฒนาตนของเยาวชน

2) ควรศึกษาในกลุ่มเยาวชนที่ทำงานจิตอาสาผ่านระเบียบข้อบังคับการขอรับของทุนจากกองทุนเงินให้กู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา (กยศ.)

References

Adiwattanasit, C. (2005). *Sociology*. Bangkok: Kasetsart University Press.

Adsakul, S. (2017). *Introduction to sociology*. Bangkok: Chulalongkorn University printing.

All over Thailand. (2018). *Poll pointing to Thai children Addictive pornography - skip drug ICE step*. Retrieved May 18, 2018, from https://www.springnews.co.th/thailand/355489.

Boonruang, P. (2012). *Lifelong Education Management*. Bangkok: Numtong printing.

Breaking News MGR Online. (2017). *The total number of volunteer applicants*. Retrieved October 2, 2017, from https://mgronline.com/uptodate/detail/9600000100560.

Heng, P. (2018). *Royal volunteer spirit "We do good by heart"*. Retrieved July 28, 2018, from https://www.posttoday.com/social/general/558992.

National Youth Agency England. (2007). *Young People's Volunteering and Skills Development*. Retrieved May 26, 2018, from https://dera.ioe.ac.uk/6643/1/RW103.pdf.

Phra Dermthae Chaohinfar et al. (2007). *The study of guidelines for cultivating moral Consciousness through the education system: A case study of the Buddhist Tzuchi Foundation Taiwan*. Retrieved June 8, 2018, from https://ebook.hu.ac.th/images/moral/jitasa/05Study/05Study.pdf.

Phra Paisal Visālo. (2012). *Suggest Thai children have a volunteer spirit. Do not do it for yourself.* Retrieved July 16, 2018, from https://www.thaihealth.or.th/.../16821-%22.

_____. (2014). *Fill life with volunteer spirit.* (6th edition). Bangkok: BuddikaNetwork.

RYT9. (2018). *ThaiPort Volunteer spirit is a national agenda*. Retrieved July 9, 2018, from https://www.ryt9.com/s/tpd/2842505.

Somdet Phra Buddhakosajarn (P.A.Payutto), (2018). *Sustainable Development*. (21st edition). Bangkok: Komolpublishing.

Sutthirat, C. (2012). *Teach children to have public minds*. (5th edition). Bangkok: Chulalongkorn University printing.

Udom, C. et al. (2016). Social key institutions and the linkage of youth development. *Phranakhon Rajabhat ResearchJournal*, 11(2), 235-236.

สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการฌาปนกิจศพ*

Innovative Peaceful Means to Eliminate the Air Pollution from Cremation

[1*]มีชัย ภัทรเปรมเจริญ, [1]พระราชปริยัติกวี และ [2]ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
Mechai Pattarapremcharoen, Phra Rajapariyatkavi and
[2]Khanthong Wattanapradith
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya, Thailand
[1*]Corresponding Author. Email: mechaip@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมกรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 1) ระยะวางแผน 2) ระยะกระบวนการ 3) ระยะติดตาม และ 4) ระยะประเมินผล โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 ท่าน การทำสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 7 ท่าน การจัดเวทีสาธารณะขยายผลความรู้สู่ชุมชน ผลการศึกษาพบว่าการจัดการมลพิษจากการฌาปนกิจศพจำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษและสร้างการมีส่วนร่วม โดยกระบวนหลักในการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. ได้แก่ 1) สร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง 2) สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม 3) สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติ (ไกอา เอช) ลดมลภาวะจากการฌาปนกิจร่วมกัน 4) สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการฌาปนกิจอย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือ 5) ส่งเสริม เผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการฌาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการทำให้เกิดปัจจัยความสำเร็จที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย ความคิดริเริ่มใหม่ ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ เกิดความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย ด้วยการสื่อสารอย่างสันติ และ การมีจิตสาธารณะ

คำสำคัญ: สันตินวัตกรรม; มลพิษทางอากาศ; ฌาปนกิจศพ

---

*Received February 07, 2019; Revised February 10, 2019; Accepted April 25, 2019

Abstract

This research article is aimed to present peaceful innovation for participation in social responsibility, in case of elimination of air pollution problems from cremation at Prayuravongsavasa Voravihara Temple. The research methodology use participatory action research (PAR) consisting of 1) planning phase 2) process phase 3) follow-up phase and 4) evaluation phase using an in-depth interview tool with 14 key informants, Group discussions with 7 stakeholders, Public forum arrangement and expanding knowledge to the community. The study indicated that pollution elimination from cremation requires innovation and technology to be involved as a tool for improving pollution problems and creating participation. The main process can be driving with the 5 principles: 1) creating awareness of problems together for stakeholders; 2) creating awareness for those involved in the temple and expanding to the general public in society; 3) create form and method of use of Vimutti (Gaia Ace) substance, reducing pollution from cremation together; 4) Creating a guideline to prevent pollution from sustainable cremation with cooperation; 5) Promote, disseminate and expand the results of solving pollution problems from cremation to monks. From the result, it is significantly found the following success factors consisting of Innovation, Technology, Government concerning, Knowledge of stakeholders (Educating), Awareness of pollution problems for all parties (Awareness), Peaceful communication and Public mind.

Keywords: Innovative Peaceful Mean; Air Pollution; Cremation

บทนำ

บทบาทของวัดนั้นมีความสำคัญอย่างมากต่อคนไทย ในฐานะที่คนส่วนมากในประเทศนับถือพุทธศาสนา วัดจึงเป็นที่พึ่งพาอาศัยในด้านต่างๆ ของคนในสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเฉพาะคนที่อาศัยในชุมชนที่บทบาทของ บ้าน วัด โรงเรียน มีความสำคัญ ในลักษณะการเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และดำรงคงอยู่คู่สังคมไทยมาอย่างยาวนาน วัดในอดีตถึงปัจจุบันยังเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่ให้ความรู้การศึกษาต่อเด็กเยาวชนและคนในชุมชน วัดยังเป็นที่พึ่งทางใจแก่ผู้คนทั่วไป โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนหลักธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนา รวมถึงวัดยังเป็นที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคนในชุมชน ตามความเชื่อตามประเพณี ที่มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนมาช้านาน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในวัดมีความน่าสนใจ ที่สถานที่ภายในวัดถูกใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมให้แก่ผู้เสียชีวิต (ผู้วายชนม์) วัดให้บริการฌาปนกิจศพ (การเผาศพ) แก่ญาติของผู้วายชนม์ โดยใช้ เมรุ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมซึ่งมีเตาเผาศพเป็นแหล่งกำเนิดสารพิษ ที่ปลดปล่อยสารพิษต่างๆ ทั้งที่มองเห็นหรือสัมผัสได้ และไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้ ประเด็นสำคัญคือ พิษภัยดังกล่าวไม่เพียงกระทบต่อคนที่อยู่บริเวณโดยรอบวัดเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงผู้คนที่เข้าไปพึ่งพิงวัด (Charoenwongsak, 2008) ในการทำกิจกรรมทางศาสนา จะรับสารพิษดังกล่าวเข้าสู่ร่างกายโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากติดไปตามเสื้อผ้า อาหาร ภาชนะเครื่องใช้ที่อยู่ในวัด รวมถึงที่ถูกลมพัดฟุ้งกระจายไปตกในพื้นที่ห่างไกลออกไป จึงกลายเป็นเรื่องยากที่เราจะหลีกเลี่ยงจากสารพิษ โดยตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(Ministry of Natural Resources and Environment Announcement, 2010) ได้ระบุสารมลพิษที่สำคัญ จำนวน 9 ข้อ ที่กำหนดให้ถูกควบคุมอยู่ในค่ามาตรฐานตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในประกาศ ได้แก่ 1) ปริมาณฝุ่นละออง (TSP) 2) ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO_2) 3) ก๊าซออกไซด์ของไนโตรเจน(NO_x as NO_2) 4) ก๊าซไฮโดรเจนคลอไรด์ (HCl) 5) สารปรอท (Hg) 6) สารแคดเมี่ยม (Cd) 7) สารตะกั่ว (Pb) 8) สารประกอบไดออกซิน (PCDD/PCDFs) และ 9) ค่าความทึบแสง (Opacity) ทั้งนี้คนมักมีการรับรู้มลพิษจากการเผาศพเพียงการมองเห็น ควัน ฝุ่นละออง หรือการได้กลิ่น แต่มีมลพิษที่อีกหลายชนิดที่ยากต่อการรับรู้ได้ทางการมองเห็น การได้กลิ่นในระยะไกล หรืออาจไร้กลิ่น

มลพิษจากการเผาศพที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกายมนุษย์ตามมาตรฐานการควบคุมเตาเผาของกรมควบคุมมลพิษ มีปรากฏถึง 7 ชนิด และหนึ่งในนั้นคือ สารพิษที่จัดว่าเป็นพิษร้ายแรงต่อสุขภาพของคน อีกทั้งยังเป็นสารที่ก่อให้เกิดมะเร็งได้นั่นคือสารที่เรียกว่า สารประกอบไดออกซิน (PCDD/PCDFs) ซึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ (Boon-Long, 2004) และสารพิษนี้เป็นมลพิษทางอากาศที่สามารถตกค้างยาวนานในสภาพแวดล้อม ในรูปแบบทั้งอากาศและฝุ่นขนาดเล็ก ไร้สี ไร้กลิ่น สามารถแพร่กระจายสัมผัสถูกร่างกายมนุษย์ ในลักษณะเถ้าละเอียดที่ ไร้สี ไร้กลิ่น และไร้ควัน จัดเป็นประเภทเดียวกับ PM2.5 คือ ฝุ่นละอองขนาดเล็กไม่เกิน 2.5 ไมครอน อาจเทียบอย่างง่ายว่ามีขนาดประมาณ 1 ใน 25 ของเส้นผ่านศูนย์กลางของเส้นผมมนุษย์ เล็กขนาดที่ขนจมูกของมนุษย์นั้นไม่สามารถกรองได้ ทำให้ฝุ่นละอองชนิดนี้

สามารถแพร่กระจายเข้าสู่ทางเดินหายใจ กระแสเลือด และแทรกซึมสู่กระบวนการทำงานในอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เพิ่มความเสี่ยงเป็นโรคเรื้อรัง จึงมีอันตรายร้ายแรงสูงสุดและเป็นหนึ่งในสารพิษที่ร้ายแรงที่สุดในโลกในยุคปัจจุบัน ตามรายงานของสำนักงานพิทักษ์สิ่งแวดล้อมแห่งสหรัฐอเมริกา หรืออีพีเอ (Us Environmental Protection Agency-EPA) ระบุไว้ชัดแจ้งว่า ไดออกซินเป็นสารพิษ ที่คุกคามสุขภาพของมนุษย์อย่างรุนแรง ผลร้ายของไดออกซิน พอๆ กับสารเคมี “ดีดีที” (Food and Drug Administration, 1999) ซึ่งเมืองไทยใช้กันแพร่หลายในวงการเกษตร เพราะเป็นมวลสารอนินทรีย์ที่ตกค้างในสภาวะแวดล้อมเป็นเวลานาน สารเหล่านี้จะแพร่กระจายออกสู่อากาศและสิ่งแวดล้อมทั่วไปและเมื่อมนุษย์สูดอากาศ หรือบริโภค น้ำ พืช หรือเนื้อสัตว์ที่มีสารเหล่านี้ปนเปื้อนอยู่ สารไดออกซิน ที่อยู่ในลำไส้จะถูกดูดซึมผ่านทาง “ระบบน้ำเหลือง” เข้าสู่กระแสโลหิตและเคลื่อนย้ายเข้าสู่เซลล์และเนื้อเยื่อต่างๆ ในร่างกาย จะสะสมมากที่สุดใน “ตับ” รองลงมา คือ เนื้อเยื่อไขมัน สารเหล่านี้จะสะสมในร่างกายได้เป็นเวลานาน ก่อให้เกิดโรคมะเร็งได้ สารมลพิษนี้เป็นผลมาจากการเผาไหม้สารอินทรีย์ที่มาจากตัวศพ โลง วัสดุอุปกรณ์ตบ แต่งศพ และโลง ลายกนก พวงหรีด กระดาษเงินกระดาษทองหรือวัสดุต่างๆ โดยเฉพาะพวกพลาสติก ที่ใส่ลงในเตาเผาศพ ทำให้เกิดการเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ รวมทั้งความร้อนหรืออุณหภูมิของเตาเผาก็ไม่สูง (Chantarat, 2009) เพียงพอที่จะทำลายมลพิษให้หมดไปได้ในขณะทำการเผา ปัญหามลพิษที่เกิดจากการเผาไหม้ไม่หมดในการฌาปนกิจศพจึงเป็นปัญหาที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องเร่งแก้ไข

ทั้งนี้เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ.2562 กรมควบคุมมลพิษได้ออกมาเปิดเผยว่า(Thairat Online, 2018) วัดในกรุงเทพมหานครจำนวน 310 แห่ง มีเตาเผาศพรุ่นเก่า หรือ ระดับ 3.0 ที่ก่อมลพิษ ถูกร้องเรียนว่ามีเขม่าควันและกลิ่นจากการเผา ซึ่งยังมีฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ ทั้งยังมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชน เพราะการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ อุณหภูมิไม่สูงพอ และได้หาแนวทางแก้ไขโดยการเตรียมนำร่อง 20 วัด เช่น วัดหลักสี่ วัดสะพาน วัดเวฬุราชิน เป็นต้น ให้ใช้เตาเผาศพรุ่นใหม่ 4.0 นับว่าเป็นอีกหนึ่งแนวทางแก้ไขโดยภาครัฐซึ่งอาจต้องใช้เม็ดเงินลงทุนที่สูง คำถามมีว่ามีแนวทางหรือวิธีการอื่นอีกหรือไม่ในการแก้ปัญหานี้ มีการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาได้พยายามที่จะศึกษาการนำเทคโนโลยีจากประเทศญี่ปุ่นซึ่งค้นพบสารที่ผลิตมาจากแร่โอลิวีน เป็นแร่จากภูเขาไฟ ที่เรียกว่าสารไกอา เอช (Gaia Ace) มีองค์ประกอบหลักเป็นแมกนีเซียมออกไซด์ มีคุณสมบัติในการจับคาร์บอนไดออกไซด์และเป็นตัวดูดซับที่สามารถนำมากำจัดสารเคมีได้หลายชนิด ถูกนำมาใช้ในการจัดการมลพิษจากอุตสาหกรรมหนัก ในประเทศญี่ปุ่น โดยสารแมกนีเซียมไดออกไซด์ยังมีคุณสมบัติสามารถกักโลหะหนักไว้ในโครงสร้างผลึกได้ ทางคณะผู้วิจัย (Srithong et al., 2016) จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ นำสารไกอา เอช หรือให้ชื่อเรียกอีกอย่างว่า “สารวิมุตติ” มาใช้ทดสอบกับศพที่ทำการฌาปนกิจจำนวน 4 ศพ โดยศพที่ 1 ทำการฌาปนกิจตามปกติ ส่วนอีก 3 ศพ ได้นำสารไกอา ไปทดลองใช้ พบว่า ศพที่ 2 ใช้สารไกอาบรรจุกล่องในรูปแบบแท่งเงินแท่งทอง วางข้างศพ วัดค่าสารไดออกซินและฟิวแรนได้ค่า 0.301 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ศพที่ 3 ทำการเผาศพโดยใส่สารวิมุตติในรูปแบบบรรจุสารไกอาในผ้าห่มคลุมศพ วัดค่าสารไดออกซินและฟิวแรนได้ค่า

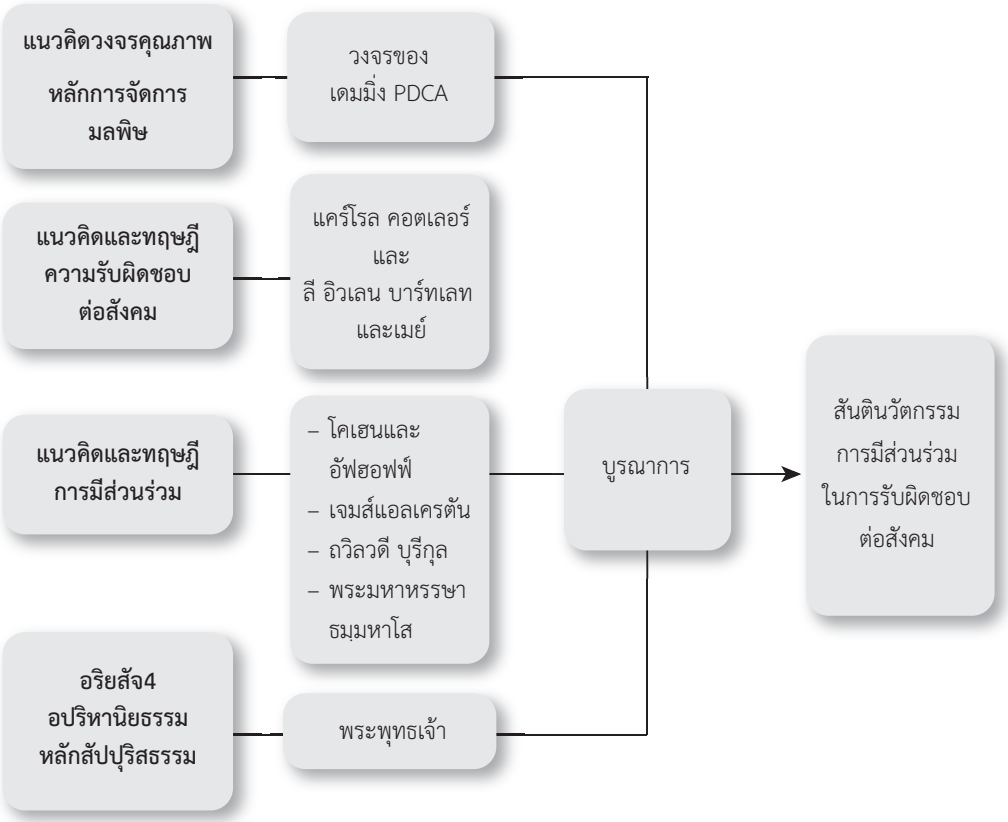
0.0745 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร และศพที่ 4 ทำการเผาศพโดยใส่สารวิมุตติในรูปแบบบรรจุสารไกอาในผ้าห่มคลุมศพ วัดค่าสารไดออกซินและฟิวแรนได้ค่า 0.0582 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ซึ่งค่าสารไดออกซินและฟิวแรนที่ได้ ทั้ง 3 ศพที่ใส่สารไกอา ล้วนมีต่ำกว่ามาตรฐานที่กรมควบคุมมลพิษกำหนดให้ต้องไม่เกิน 0.5 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร โดยเฉพาะศพที่ 3 และ 4 มีค่าไดออกซินและฟิวแรนที่ต่ำมาก โดยต่ำกว่า 0.1 นาโนกรัมต่อลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นเกณฑ์ควบคุมค่าไดออกซินและฟิวแรนตามมาตรฐานขององค์กรอนามัยโลก

กล่าวได้ว่าสารวิมุตติ (ไกอา เอช) ดังกล่าว สามารถนำมาใช้ในการเผาร่วมกับศพในพิธีกรรมการฌาปนกิจ จะสามารถยับยั้งการเกิดมลพิษ สารไดออกซินและฟิวแรน ที่มีความเป็นอันตรายร้ายแรงต่อคนและสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี (Pinthong, 2016) แต่อย่างไรก็ตามก็มีคำถามว่าเมื่อสารนี้ใช้ได้ผลและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ และนอกจากการใช้สารด้วยวิธีการที่เคยทดลองมาซึ่งต้องมีต้นทุนที่ผ่านการแปรรูปในรูปแบบต่างๆ และรูปแบบไหนที่จะสอดคล้องและไม่กระทบต่อความรู้สึกของผู้วายชนม์ เพราะการศึกษาวิจัยที่ผ่านมายังไม่ได้ถูกเผยแผ่ให้ประชาชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับรู้ ด้วยเกรงว่าจะกระทบต่อความรู้สึกของสังคม ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่ศึกษาเพื่อค้นหากระบวนการที่จะทำให้สังคมเกิดการตื่นตัว ตระหนักรู้ถึงภัยจากสารพิษที่เกิดขึ้นและอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นในการศึกษาวิจัยนี้จึงได้ออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้องค์ความรู้ในกระบวนการที่จะขับเคลื่อนสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมในเรื่องมลพิษที่เกิดจากเตาเผาศพ โดยพื้นที่ศึกษานำร่องคือวัดประยุรวงศาวาสวรวิหารเพื่อหวังว่าผลการศึกษาจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการสารพิษจากการฌาปนกิจศพอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมกรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมุ่งเน้นที่จะสร้างความรู้ การตระหนักรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ผู้เกี่ยวข้องในวัด และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้วัด เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มาจากมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการฌาปนกิจในวัดร่วมกัน โดยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีตะวันตกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมในประเด็นการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มาจากมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการฌาปนกิจและวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการ “การรับผิดชอบต่อสังคม” ในประเด็นที่เกี่ยวกับการยกระดับการมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตแบบไม่มี

ส่วนร่วม การเข้าร่วมสัมมนาหลักพุทธสันติวิธีที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และแนวคิดประสบการณ์ของพระสงฆ์ ผู้เกี่ยวข้องกับการฌาปนกิจ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ในฐานะญาติของผู้วายชนม์ เพื่อนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้การรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นเครื่องมือในการศึกษาและเก็บข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องวิธีการในการศึกษาในขั้นแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมทั้งตามหลักสากลและตามแนวพระพุทธศาสนา แนวคิดการจัดการมลพิษจากการฌาปนกิจ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาฯ หนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ Key Informants โดยจัดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการจัดฌาปนกิจศพในวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ได้แก่ พระ 2 รูป เจ้าหน้าที่วัด 2 คน ผู้มาใช้บริการวัดในการจัดฌาปนกิจ 2 คน พระผู้บริหารวัด 2 รูป (2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา 2 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านมลพิษ 2 คน ผู้เกี่ยวข้องกับการวางแผนนโยบายสาธารณะและด้านสาธารณสุข 2 คน รวมทั้งสิ้น 14 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินงานปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 5 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การให้ความรู้ที่ถูกต้อง ระยะที่ 2 การสร้างการตระหนักรู้และมีส่วนร่วมการจัดการมลพิษจากการฌาปนกิจ ระยะที่ 3 ร่วมหารือหาทางปรับปรุงแก้ไขด้วยความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ระยะที่ 4 Focus Group Discussion กับกลุ่มตัวแทนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 7 รูป/คน ร่วมถอดบทเรียนความสำเร็จ เปิดเวทีสาธารณะ และ ระยะที่ 5 วิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย เป็นขั้นสุดท้ายของการศึกษาวิจัยทำให้ได้ “สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม” โดยการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยแบบอุปนัย และนำเสนอเป็นพรรณนาโวหาร พร้อมกับนำเสนอการจัดทำเอกสารนำเสนอต่อคณะสงฆ์เพื่อการขยายผลต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การเกิดมลพิษจากการฌาปนกิจศพ ในวัดประยุรวงสาวาสวรวิหาร เป็นมลพิษเช่นเดียวกับวัดทั่วๆไป คือมีปัญหามลพิษทางอากาศเป็นหลัก โดยยังไม่พบว่ามีมลพิษด้านเสียง หรือด้านอื่นๆจากการฌาปนกิจ สภาพปัญหาการเกิดมลพิษมาจากการเผาศพที่ไม่ได้ควบคุมหรือจำกัดการใช้วัสดุตกแต่งศพหรือโลง รวมทั้งเตาเผาศพเองที่มีข้อจำกัดในเรื่องอุณหภูมิตลอดช่วงระยะเวลาการเผาศพในห้องที่ 2 (เผาควัน) ที่ไม่สามารถควบคุมให้สูงกว่า 1,000 องศาเซลเซียสเพื่อกำจัดสารไดออกซินได้ และยังพบว่า

เตาเผาที่ใช้อยู่ปัจจุบัน มีอายุการใช้งานมานานเกิน 10 ปี อยู่มีสภาพชำรุด ทรุดโทรม รวมทั้งตัวปล่องควันเริ่มมีการแตกร้าว และบางครั้งเกิดปัญหากลิ่น และควัน เกิดขึ้นขณะใช้งาน และในหมู่ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับเมรุเผาศพ มีความเป็นกังวลในด้านสุขภาวะจากปัญหาดังกล่าว ปัญหาการเกิดมลพิษด้านกลิ่นและควันจึงเป็นปัญหาที่ต้องการการแก้ไขในระยะสั้น ด้วยการซ่อมแซมเตาเผาศพ ส่วนในระยะกลางถึงระยะยาว ต้องสร้างความตระหนักรู้ถึงพิษภัยของสารไดออกซินที่จะเกิดขึ้นในการเผาศพ ที่แม้จะมีการเปลี่ยนเตาใหม่ก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถกำจัดสารไดออกซินให้หมดไปได้นั่นเอง อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในเรื่องคุณสมบัติทั่วไปของเตาเผาที่จำหน่ายในท้องตลาดยังไม่สามารถทำให้อุณหภูมิของเตาเผา ในห้องที่ 2 (เผาควัน) สูงเกิน 1,000 องศาเซลเซียสตลอดการเผาศพจนทำลายมลพิษลงได้ ความสำคัญของการจัดการปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจจึงอยู่ที่การทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวัดและผู้เกี่ยวข้อง ได้ทราบถึงข้อมูลและตระหนักรู้ถึงปัญหาของการเกิดมลพิษจากการฌาปนกิจที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะต่อทุกฝ่าย อันจะนำไปสู่การร่วมกันแก้ไขปัญหาของทุกฝ่าย

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเมรุ การให้บริการการฌาปนกิจศพแก่ประชาชนของวัดประยุรวงสาวาสวรวิหาร ทางวัดมีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบหลักให้แก่ ผู้อำนวยการฌาปนกิจ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ โดยในอดีตตำแหน่งผู้อำนวยการฌาปนกิจ นี้จะใช้การเลือกตั้งภายใน ต่อมาในปัจจุบันจึงเปลี่ยนเป็นใช้การแต่งตั้งแทน เนื่องจากงานดังกล่าวเป็นงานที่หนักและมีความเสี่ยงต่อสุขอนามัย ส่วนในการดำเนินงานจะมีเจ้าที่สำนักงานฌาปนกิจสถานเป็นผู้รับผิดชอบ ทำงานประสานงานกับผู้มาใช้บริการฌาปนกิจศพ รวมทั้งได้มีการแบ่งภาระหน้าที่ในการควบคุมเตาเผาแก่บริษัทเอกชน ให้รับผิดชอบด้านจัดหาน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับการเผาศพ ซึ่งพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ฌาปนกิจในวัด เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดรูปแบบการใช้สารวิมุตติร่วมการฌาปนกิจในทุกกรณี ซึ่งการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจด้วยหลักพุทธสันติวิธีในวัดผ่าน กระบวนการสานเสวนาได้สร้างกระบวนการยอมรับและแนวทางในการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการฌาปนกิจ ด้วยการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สารวิมุตติที่เป็นนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องในกบวนการฌาปนกิจดังกล่าวทั้งพระสงฆ์และคฤหัสถ์ มีความสนใจและตระหนักรู้ในพิษภัย และต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจในเบื้องต้นด้วยการใช้สารวิมุตติโรยในโลงหรือเตาเผาศพ โดยเห็นว่าควรดำเนินการประชาสัมพันธ์ภายในแก่ผู้มาใช้บริการฌาปนกิจให้ร่วมมือกันใช้สารวิมุตติในการฌาปนกิจศพเพื่อป้องกันผลกระทบต่อสุขภาวะที่ดี รวมทั้งอาจใช้วิธีการ ตั้งตู้รับบริจาคกองบุญเพิ่มขึ้น ในรูปแบบ การฌาปนกิจปลอดมลพิษ หรืออาจใช้กองทุนฌาปนกิจศพไร้ญาติ ที่มีอยู่มาสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการกำจัดมลพิษจากการฌาปนกิจได้อีกด้วย

หลักการสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม กรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ผลการวิจัยได้เกิดแนวคิดและกระบวนการใหม่ โดยเป็นสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ที่มุ่งสู่การแก้ไขปัญหากำจัดมลพิษทางอากาศจากการ

ฌาปนกิจศพ ด้วยกระบวนการ แนวคิดและวิธีการใหม่อย่างเป็นขั้นตอนที่เรียกว่า กระบวนการขับเคลื่อนด้วยหลัก 5 ส. (C-C-D-C-P) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

รูป 1 สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม

1) สร้างการรับรู้ปัญหาร่วมกันให้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้เกี่ยวข้อง (Create recognition of pollution from cremation to stakeholder)

2) สร้างจิตสำนึกให้เกิดแก่ผู้เกี่ยวข้องในวัดและขยายไปสู่คนทั่วไปในสังคม (Create consciousness and accountability of pollution from cremation)

3) สร้างรูปแบบและวิธีการใช้สารวิมุตติลดมลภาวะจากการฌาปนกิจร่วมกัน (Design method and form of using GAIA substance (Vimutti substance)

4) สร้างแนวทางป้องกันมลภาวะจากการฌาปนกิจอย่างยั่งยืนด้วยความร่วมมือจากหน่วยภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการให้ความรู้ กำกับ ควบคุม ส่งเสริมเชิงนโยบายในการป้องกัน (Create coordination with Government section to educate monks and related people)

5) ส่งเสริมเผยแพร่และขยายผลการแก้ไขปัญหามลภาวะจากการฌาปนกิจสู่หมู่สงฆ์ (Publish and expand the results with participation to the Sangha) คณะสงฆ์ที่มีระบบการปกครองชัดเจนทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค ให้การส่งเสริมเผยแพร่องค์ความรู้เพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์ร่วมมือร่วมใจทั้งคณะสงฆ์เพื่อประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ให้เกิดสุขภาวะที่ดีแก่ทุกชุมชนทั่วประเทศ

ผลที่เกิดขึ้นจากการลงพื้นที่ปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความสำเร็จ คือ IT-GE-APP

I : Innovation ความคิดริเริ่มใหม่ ทำสิ่งใหม่ ที่นำมาประยุกต์ใช้อย่างสัมฤทธิ์ผล สารวิมุตติ หรือ สาร ไกอา (GAIA) T: Technology การประยุกต์นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ และก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยสารวิมุตติหรือสารไกอา (GAIA) ป้องกันการเกิดสารพิษหรือสารไดออกซินและฟิวแรน

G : Government concerning ความมีส่วนร่วมของภาครัฐ E: Educating การให้ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการณาปนกิจในวัด ทั้งพระสงฆ์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่ฌาปนกิจ ญาติผู้วายชนม์ คนที่อยู่อาศัยในชุมชนใกล้วัด

A : Awareness การสร้างความตระหนักรู้แก่ทุกฝ่าย รู้จักปัญหามลพิษจากการณาปนกิจและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขในวิธีการต่างๆ P: Peaceful communication การสื่อสารอย่างสันติเป็นวิธีการสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันแก่ทุกฝ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ลดความขัดแย้ง ทำให้กบวนการแก้ไขมีประสิทธิภาพ P: Public mind การมีจิตสาธารณะ หรือ ความรับผิดชอบต่อสังคม มุ่งปลูกจิตสำนึกให้คนรู้จักเสียสละ ร่วมแรงร่วมใจ อย่างสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคม

กล่าวได้ว่า สันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ที่ได้เป็นจุดเด่นที่ทำให้เห็นถึงจัดการมลพิษจากการณาปนกิจศพ ที่จำเป็นต้องนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาเกี่ยวข้องในฐานะเครื่องมือในการพัฒนาการแก้ไขปัญหามลพิษ และการเพิ่มองค์ความรู้เครื่องมือด้านสันติวิธี การมีส่วนร่วม ผลงานวิจัยนี้ครอบคลุมมิติในการพัฒนาวัดและชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างรอบด้าน ภาครัฐสามารถนำไปใช้กำหนดยุทธศาสตร์ในการวางแผนแก้ไขปัญหาสารมลพิษไดออกซินและฟิวแรนที่เกิดจาการเผาไหม้ในเตาเผา ที่เป็นปัญหาสำคัญ มีผลกระทบต่อสุขภาวะของคน ภาคประชาสังคม กระตุ้นการตระหนักสำนึกรับผิดชอบในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหามิใช่ปล่อยให้เป็นภาระของวัดหรือพระสงฆ์ ส่งผลให้สังคมตื่นรู้ตื่นตัว และทุกฝ่ายเบิกบานเร่งรีบแก้ปัญหาร่วมกันสร้างสรรค์สังคมที่มีสุขภาวะดีและมีสันติสุข

อภิปรายผล

สันตินวัตกรรมในการกำจัดมลพิษทางอากาศจากการณาปนกิจศพ เกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการสานเสวนา เวทีสาธารณะสร้างการมีส่วนร่วม ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อกรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการณาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร ทำให้เกิดกระบวนการที่เป็นนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหามลพิษจากการณาปนกิจ ที่เริ่มตั้งแต่การให้ความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในปัญหาของมลภาวะที่มีอยู่ในการณาปนกิจ ทำให้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เพื่อร่วมกันออกแบบรูปแบบการใช้งาน และร่วมหาวิธีการลดมลพิษทางอากาศจากการณาปนกิจ โดยรูปแบบการใช้

สารวิมุตติเป็นนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีที่ถูกนำมาใช้ลดมลพิษจากการฌาปนกิจ อาจอยู่ในรูปแบบทางเลือกต่างๆ เช่น การใช้โรยโดยตรงในเตาเผาศพ หรือ ในรูปแบบบรรจุสารในผลิตภัณฑ์ ผ้าห่มบุญ พวงหรีดแท่งเงินแท่งทองหรือเตาเผารุ่นใหม่ที่โรยสารได้เองขณะเผา หรือรูปแบบอื่นๆ ซึ่งขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สามารถตกลงร่วมกันด้วยการสร้างฉันทามติที่มาจากการตกลงร่วมกัน โดยมุ่งหวังให้เกิดสุขภาวะและอนามัยที่ดีแก่ทุกคนทั้งผู้ที่อาศัยอยู่ในวัดและนอกวัด และสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี

ดังนั้นสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม จึงสามารถถูกนำไปใช้ในการแก้ปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจ ที่ผู้วิจัยคาดหวังว่าจะสามารถนำไปศึกษาและขยายผลสู่วัดอื่นๆทั่วประเทศผ่านการมีส่วนร่วมกับทุกฝ่ายในสังคม เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญในการกำจัดมลพิษจากการฌาปนกิจให้หมดไป เป็นการสร้างสันติสุขของมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์พบว่าสามารถนำเสนอสันตินวัตกรรมการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม กรณีการแก้ปัญหามลพิษจากการฌาปนกิจศพของวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร มาใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะสารพิษไดออกซินและฟิวแรน ที่เกิดจากการเผาศพให้แก่วัดต่างๆ ได้ผลเป็นอย่างดี

ผลการศึกษานี้ วัด และชุมชน ตลอดจนภาครัฐ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษจากการเผาศพได้อย่างมีผลสัมฤทธิ์ ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการใช้งาน และควรเผยแพร่ ขยายผลไปสู่วัดอื่นๆ ผ่านคณะสงฆ์ ผ่านการร่วมมือให้ความรู้ ความตระหนักรู้ และสร้างจิตสำนึกให้แก่ทุกคน เพื่อให้เกิดการมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อประโยชน์สุขแก่ทุกฝ่าย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาแนวทางรูปแบบพุทธสันติในการจัดการศพแบบไร้การเผา
2. รูปแบบพุทธสันติพิธีกรรมการฌาปนกิจมุ่งเน้นรักษาสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม
3. กระบวนการพุทธสันติกับธรรมชาติจากครรภ์มารดาสู่เชิงตะกอน
4. รูปแบบอนุรักษ์พลังงานและจัดการขยะภายในวัดตามแนวทางพุทธสันติ
5. ศึกษาแนวทางรูปแบบนวัตกรรมพวงหรีดที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมเชิงพุทธสันติวิธี

References

Boon-Long J. (2004). *Dioxin Disaster, Waste and Hazardous Substance Management Bureau, Pollution Control Department*.

Food and Drug Administration. (1999). Open the toxin 'Dioxin' is the most serious in the world. Retrieved September 2017, from http://elib.fda.moph.go.th/library/default.asp? page2=subdetail&id_L1=27&id_L2=15673&id_L3=1262

Charoenwongsak K. (2008). Standard Cremation for Bangkok People Far Away from Poison. Retrieved September 2017, from http://oknation.nationtv.tv/blog/kriengsak/ 2008/03/10/entry-1

Thairat online. (2018). Retrieved September (2018) from https://www.thairath.co.th/content/1460301

Ministry of Natural Resources and Environment Announcement. (2010).

Announcement: Requiring the incinerator to be a source of pollution that must be controlled before discharging air into the environment.

Ministry of Natural Resources and Environment Announcement. (2010). *Announcement: Establish standards for the control of emissions from waste incinerators*.

Chantarat, N. (2009). *Legal measures to control air pollution from cremation*. Thesis Master of Laws. Graduate School: Thammasat University

Srithong, K. and Team. (2017). *Test report of substance Wimutti (GAIA) to prevent The occurrence of Toxins from cremation.* Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Pinthong, P. (2016). *Summary of the exchange of learning sessions. Heavy metal and dioxin contamination environment*. Science and Technology Research Institute: King Mongku'ts University of Technology North Bangkok.

Pinthong, P. (2017). *Application of GAIA in environmental protection and solutions Seminar of Technology to prevent and solve problems Dioxin toxins from cremation*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การศึกษาวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์: กรณีศึกษา หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี*

An Analytical Study of Peaceful Culture of Pow Karen Ethnic Group: A Case Study of Sanepong Village, Laiwo Sub-District, Sangkhlaburi District, Kanchanaburi Province

[1*]พระมหาณัฏฐ์ สติเวปุลฺโล และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์

[1*]Phramaha Nat Sativepullo and Khantong Wattanapradith

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[1*]Corresponding Author. Email:laos2526@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี 2) เพื่อศึกษาสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี 3) เพื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบลงภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำกลุ่มสนทนา จำนวน 5 ท่าน และจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบ่งเป็น 6 กลุ่ม จำนวน 15 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า 1)หมู่บ้านสะเน่พ่องมีการก่อตั้งมานานกว่า 400 ปี ในอดีตเป็นที่ตั้งของตัวเมืองสังขละบุรี และมีพระแก้วขาวซึ่งรัชกาลที่ 3 พระราชทานให้เป็นพระคู่บ้านคู่เมือง 2) สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง แบ่งออกได้ 3 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มความเชื่อดั้งเดิม ได้แก่ ความเชื่อเรื่องไหว้ผีบรรพบุรุษ 2. กลุ่มการประกอบอาชีพ ได้แก่ การทำไร่ การบูชาต้นไม้ ประเพณีฟาดข้าว ประเพณีข้าวใหม่ ประเพณีผูกข้อมือ และ 3. กลุ่มประเพณีทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณี 12 เดือน และการ

*Received April 12, 2019; Revised May 09, 2019; Accepted May 27, 2019

บวชต้นไม้ 3) เมื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติพบว่า 1.กลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตาม หลักศีล 5 หลักสันโดษ หลักสาราณียธรรม หลักคารวตาธรรม และหลักฆราวาสธรรม 2.กลุ่มความเชื่อดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตาม หลักความกตัญญู 3.กลุ่มแนวคิดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักความกตัญญู สาราณียธรรม และหลักฆราวาสธรรม 4 4)กลุ่มประเพณีทางพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักศีล 5 หลักสาราณียธรรม และหลักคารวะตาธรรม แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นเหตุให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติสุข

คำสำคัญ: สันติวัฒนธรรม; กะเหรี่ยงโปว์; บ้านสะเน่พ่อง

Abstract

This research aimed (1) to study the history and the concept of life of the Pow Karen village, Sanepong Village, Laiwo Sub-district, Sangkhla Buri District, (2) to study peaceful culture of Pow Karen according to Buddhist peaceful means, (3) to analyze peaceful culture of Pow Karen according to Buddhist peace means. This research is a qualitative research of in-depth interviews and focus group of 5 people and discussions from key informants divided into 6 groups of 15 people.

The result from this research declares that:

1. Sanepong Village is a village with a history of more than 400 years; in the past. Sanepong Village was once the home of Sangkhlaburi town, and there was Phra Kaew Khao, which was received from King Rama III as a Town Buddha Image.

2. The cultural peace of Pow Karen, Sanepong Village, it can be divided into 3 groups: 1) A Group of traditional beliefs, i.e. beliefs about ancestral worship, 2) A Group of related to agricultural occupation, i.e. concept of farming, concept of tree worship, Rice-eating tradition, New-rice tradition and Wrist-tie tradition and 3) A group of concepts and traditions related to Buddhism, i.e. the tradition of 12 months and the tradition of Tree ordination.

3. From the analysis of cultural peace according to Buddhist peaceful means, it is found that 1) The group of lifestyle Reflecting the practice of 5 Precepts, Monastic, Saraniyadhamma, Gharavatadhamma and Gharavasa-dhamma. 2) The group of traditional beliefs the practice of Gratitude. 3) The Group of related to agricultural occupation the practices of Gratitude, Saraṇiyadhamma and Gharavasa-dhamma 4 and 4) The group of Buddhist traditions reflecting the practice of 5 precepts, Saraṇiyadhamma, Gharavadhamma and applying them for daily life to live together peacefully in the community.

Keywords: Peaceful Culture; Pow Karen Ethnic Group; Sanepong village

บทนำ

สังคมโลกในยุคปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในทุกมิติทางสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์เมื่อมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น สังคมมีความเจริญทางวัตถุมากขึ้น วิถีการดำเนินชีวิตของคนเราก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยของสังคม สังคมไทยก็เช่นเดียวกันที่ได้รับอิทธิพลการของเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก จนคนส่วนใหญ่ในสังคมปรับตัวเองไม่ทันจึงทำให้เกิดปัญหาทางวัฒนธรรมที่ต้องมีการแก้ไขกัน ประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในชนบทที่มีการทำนาและการเพาะปลูกเป็นอาชีพหลักแต่ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่มุ่งหวังผลิตสิ่งต่างๆ เพื่อส่งออกไปขายนอกประเทศเกิดโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของผู้คน ซึ่งการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานดังกล่าวนี้มีผลกระทบทางสังคม และวัฒนธรรมของผู้คนที่อยู่ในชนบท และในเมืองเป็นอย่างมากซึ่งในสังคมชนบทนั้น แต่เดิมอยู่กันอย่างเรียบง่าย ในกรอบของประเพณีที่มีจารีต และขนบธรรมเนียมท้องถิ่นคอยควบคุม ให้ผู้คนอยู่กันอย่างสงบสุข ด้วยอิทธิพลการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมสมัยใหม่ดังกล่าว จึงทำให้วิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยจึงเป็นสาเหตุให้คนรุ่นหนุ่มสาวย้ายออกไปศึกษาต่อหรือทำงานที่อื่น ทำให้สภาพครอบครัวขาดความสมบูรณ์ และในขณะที่คนรุ่นใหม่นั้นก็รับเอาความทันสมัยหลายๆ อย่างมาจากภายนอก จึงทำให้หมดความเลื่อมใส และเชื่อถือในสิ่งที่เป็นจารีตและประเพณีของท้องถิ่นที่เคยมีบทบาทในการสร้าง และควบคุมความสัมพันธ์ทางสังคม ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพราะคนในท้องถิ่นปรับตัวไม่ทัน ความเรียบง่าย และการอยู่ร่วมกันที่ไม่มีความแตกต่างในเรื่องของชนชั้นก็หมดไป สังคมใหม่ที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เป็นสังคม ที่ซับซ้อนแบบมีชนชั้นและความรู้สึกในเรื่องการเป็นปัจเจกบุคคล (Wanliphodom & Suriya, 2010)

เมื่อสภาพสังคมกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้น มีความเจริญด้านเทคโนโลยี ด้านการคมนาคม หรือแม้แต่ด้านการศึกษา จึงทำให้วิถีชีวิตผู้คนเปลี่ยนไปมากขึ้น วิถีแห่งความสุขลดลงมีความเร่งรีบ มีความวุ่นวาย ด้วยสภาพปัญหาสังคมเช่นนี้ จึงเป็นสาเหตุให้หลายคนโหยหาวิถีสังคมในอดีต หรือธรรมชาติความเป็นชนบท ซึ่งสังคมในอดีตล้วนแต่มีการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีน้ำใจไมตรี เอื้อเฟื้อต่อกันโดยการโหยหาอดีตเป็นความพยายามในการดึงเอาอดีตกลับคืนมาแม้เพียงบางส่วนให้เข้ามาอยู่กับบริบทปัจจุบัน (Yanyongkasamsuk, 2012) เมื่อวิถีแห่งความสุขเริ่มลดลง จึงเป็นสาเหตุให้คนในสังคมอยากกลับไปสัมผัสหรือได้เรียนรู้วิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่เร่งรีบ ตามต่างจังหวัดหรือในชนบทดังเห็นได้จากกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติตามท้องถิ่นชนบท รวมถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นก็ยังคงสามารถรักษาวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่แบบดังเดิมของตนเองไว้ได้อย่างดี เช่น วิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงที่สามารถสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายตามเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ได้อย่างเหนี่ยวแน่น

ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เก่าแก่กลุ่มหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากกว่าชนเผ่าไต เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมและภาษาเฉพาะของตนเอง ซึ่งมักถูกเรียกว่าเป็นชาวไทยภูเขากลุ่มหนึ่ง เพราะว่าโดยทั่วไปชาวกะเหรี่ยง ชอบตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เขตภูเขาสูงที่มีความอุดมสมบูรณ์ ดังนั้นนักมานุษยวิทยาจึงจัดให้กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอยู่ในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Stock) และภาษากะเหรี่ยง (Karenic) ก็ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มตระกูลภาษา จีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Language Family) สำหรับในประเทศไทยนั้นชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ 15 จังหวัดในแถบภาคเหนือและภาคตะวันตก คือ กาญจนบุรี กำแพงเพชร เชียงราย เชียงใหม่ ตาก ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ราชบุรี ลำปาง ลำพูน สุโขทัย สุพรรณบุรี และอุทัยธานี โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1. สะกอหรือยางขาว เรียกตัวเองว่า ปาเก่อญอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด 2. โปว์ เรียกตัวเองว่า โพล่ หรือโผล่ว 3. ปะโอ หรือ ตองสู อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน 4. บะเว หรือ คะยา อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน (Pempan, 2015)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ชาวกะเหรี่ยงโปว์ในจังหวัดกาญจนบุรี มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำแควใหญ่และแควน้อยตอนบน ซึ่งเป็นเขตภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์มาก ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม อาชีพส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามภูมิปัญญาดั้งเดิม จากข้อมูลของกองสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อปี 2545 พบว่าจังหวัดกาญจนบุรี มีประชากรชาวกะเหรี่ยงรวม 30,976 คน กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี 14,257 คน อำเภอทองผาภูมิ 6,039 คน อำเภอศรีสวัสดิ์ 7,035 คน อำเภอไทรโยค 2,779 คน อำเภอเมือง 520 คน และ อำเภอหนองปรือ 301 คน ในส่วนของตำบลไล่โว อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีหลักฐานว่าชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มากกว่า 600 ปีแล้วซึ่งประชาชนเกือบทั้งหมดในตำบลไล่โว่ เป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในอดีตการตั้งตำบลไล่โว่ขึ้นเป็นตำบลอย่างเป็นทางการนั้นเกิดขึ้นหลังจากตั้งสังขละบุรีขึ้นเป็นอำเภอ ในปี 2445 (Phosangphum, 2015) ปัจจุบันตำบลไล่โว่ มีหมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงโปว์ จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านกองม่องทะ บ้านเกาะสะเดิ่ง บ้านไล่โว่บ้านทีไล่ป้า บ้านจะแก และบ้านสะเน่พ่อง ซึ่งในจำนวนทั้ง 6 หมู่บ้าน ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งต่อมาได้รับการประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2517 แต่อย่างไรก็ตามวิถีความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยงโปว์ก็ยังคงดำเนินต่อไปในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร จนได้รับการขนานนามว่าเป็น “วิถีกะเหรี่ยง ทุ่งใหญ่นเรศวร” (Grivijitr, 2016)

สำหรับหมู่บ้านสะเน่พ่อง ตั้งอยู่ในตำบลไล่โว่ ซึ่งห่างจากตัวอำเภอสังขละบุรีประมาณ 10 กิโลเมตร ในอดีตหมู่บ้านสะเน่พ่องเคยเป็นที่ตั้งของเมืองสังขละบุรี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงพระราชทานพระแก้วขาว หรือพระพุทธรัตนสังขละบุรีศรีสุวรรณให้แก่ พระศรีสุวรรณศรีที่ 3 เมื่อครั้งร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัจจาที่เมืองกาญจนบุรีเพื่อเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองและที่พึ่งศูนย์รวมใจของชาวกะเหรี่ยงตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน (Santipab, 2018) ซึ่งในปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่องนับถือพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมโดยมีวัฒนธรรม ประเพณีที่สะท้อนถึงวิถีความเป็นอยู่โดยผ่าน

การถ่ายทอดออกมาในรูปแบบประเพณี 12 เดือน และประเพณีวัฒนธรรมที่เกื้อกูลกับผืนป่า ในส่วนของวิถีการดำรงชีวิต ก็มีวิถีความเป็นอยู่บนฐานทรัพยากร สัมพันธ์กับป่า และสัมมาชีพแบบพอเพียงในรูปแบบเกษตรที่เรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” ที่รวมไว้ซึ่งวิถีชีวิตการดำรงชีพความมั่นคงทางอาหารและวัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยงไว้ด้วยกัน (Pesang, 2018) และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขบนวิถีแห่งธรรมชาติ อันเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ แต่ในทางกลับกันวิถีเหล่านี้ในมุมของรัฐหรือคนในสังคมที่เจริญทางด้านการศึกษา กลับมองว่าเป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่ทำลายธรรมชาติจนเกิดเป็นวาทะกรรมที่ว่า “ชาวเขาบุกรุกป่า”อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ที่พยายามโยกย้ายชุมชนออกจากพื้นที่ป่า เมื่อประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทับพื้นที่อยู่อาศัยของชาวกะเหรี่ยงโปว์ทั้งหมดแล้ว โดยกรมป่าไม้ระบุว่าพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชาวกะเหรี่ยงโปว์เป็นไร่ร้างเสื่อมสภาพ จึงมีแผนเร่งฟื้นฟูเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรฝั่งตะวันออก โดยมีเป้าหมายว่าจะย้ายชาวกะเหรี่ยงโปว์ทั้งหมดออกจากป่าและวางแผนป้องกันมิให้กลับเข้ามาตั้งหลักแหล่งในที่เดิม แต่หากยังไม่สามารถย้ายได้ ก็ให้วางแผนควบคุมไม่ให้มีการขยายหมู่บ้านและพื้นที่ทำกิน (Grivijitr, 2016) ถึงแม้ว่าในปัจจุบันปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถแก้ไขหรือมีวิธีการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธีได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพราะในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมเมืองมากขึ้น มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและวัตถุ จนทำให้วิถีชีวิตผู้คนในสังคมเปลี่ยนไป จนเกิดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ แต่ในทางตรงกันข้ามจากการที่ได้ไปสัมผัสถึงวิถีการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง พบว่าถึงแม้จะมีปัญหาความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ชาวบ้านกลับเลือกที่จะไม่ใช้ความรุนแรง เลือกที่จะใช้การประนีประนอม ไกล่เกลี่ย ในการแก้ไขปัญหา และยังคงมีวิถีการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ตลอดจนสามารถที่รักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมไว้ได้อย่างดียิ่ง โดยผู้วิจัยคาดหวังว่างานวิจัยนี้จะเป็นอีกหนึ่งผลงานวิจัยที่จะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นสันติวัฒนธรรม เอกลักษณ์คุณค่าทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนเห็นถึงแนวความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ที่สามารถดำเนินวิถีการชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติสุขตามหลักพุทธสันติวิธี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี
2. เพื่อศึกษาสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี
3. เพื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนาม โดยมีวิธีการดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องและจากเว็บไซต์ เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึง วิถีการดำเนินชีวิตวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อชาวกะเหรี่ยงโปว์

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างสันติสุข ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร ในพื้นที่กรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายในประเทศ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือเป็นองค์กรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับการสร้างสันติวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับชาวบ้าน สะเน่พ่อง ต.ไลโว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

(3) ดำเนินการศึกษาแนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนา ความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับ แนวคิดชาติพันธุ์ แนวคิดเกี่ยวกับสันติวัฒนธรรม และแนวคิดการอยู่ร่วมกันตามหลักพุทธสันติวิธี ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการที่เกี่ยวกับสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ต.ไลโว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี ทั้งนี้เน้นการนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ให้ทุกคนได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวความคิดสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ต.ไลโว่ อ.สังขละบุรี จ.กาญจนบุรี

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ตามกลุ่มที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ครอบคลุมบริบทที่ต้องการแล้วนำมาวิเคราะห์ถึงแนวคิดสันติวัฒนธรรมตามหลักพุทธสันติวิธีของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง โดยการสัมภาษณ์ 2 ลักษณะคือ การสัมภาษณ์แบบ Focus Group กับชาวบ้านสะเน่พ่อง

จำนวน 5 คน และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการ จำนวน 3 คน กลุ่มผู้นำทางศาสนา จำนวน 1 คน กลุ่มผู้นำทางจิตวิญญาณ หรือปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน กลุ่มผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวน 6 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 2 คน เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาแนวคิดการดำเนินชีวิต และเห็นถึงสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธีของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ในทุกด้าน ทุกมิติ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) การจัดเวทีประชุมในระดับชาติและนานาชาติ ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ และการจัดการทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการและ ใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

(1) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง

(2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อทราบถึงประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไลโว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยตนเอง ตามกรอบที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

2) กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

3) นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วจึงนำไปปรับปรุงแก้ไข

4) นำแนวคำถามไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายของประเทศไทยที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริง

5) ดำเนินการปรับประเด็นของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่คลุมเครือภายหลังจากการนำไปทดลองใช้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การลงพื้นที่ในประเทศเพื่อรวบรวมข้อมูล

(2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อเห็นแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรม ประเพณี แนวคิดและความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง

(3) การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) ผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์

6. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้เห็นและเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยพบว่าหมู่บ้านสะเน่พ่อง มีชื่อเรียกเป็นภาษากะเหรี่ยงโปว์เรียกว่า “สะนี่พุ่ง” มีประวัติศาสตร์การตั้งหมู่บ้านมาไม่ต่ำกว่า 400 ปี ในอดีตหมู่บ้านสะเน่พ่องได้เคยเป็นที่ตั้งของเมืองสังขละบุรี โดยมีพระศรีสุวรรณคีรีที่ 1 (ภาวะโพ่) เป็นผู้ปกครอง จนมาถึงสมัยของพระศรีสุวรรณคีรีที่ 5 (ทะเจียงโปรย) ได้ยกฐานะเป็นอำเภอ ซึ่งพระศรีสุวรรณคีรีที่ 5 ได้เป็นนายอำเภอสังขละบุรีคนแรก เมื่อในสมัยรัชกาลที่ 3 พระองค์ได้พระราชทานพระแก้วขาวให้กับพระศรีสุวรรณคีรีที่ 1 ซึ่งพระแก้วขาวถือว่าเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองสังขละบุรี และต่อมาเมื่อ พ.ศ.2545 สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระสังฆราชองค์ที่ 19 (Setapan, 2019) ได้พระราชทานนามพระแก้วขาวใหม่ว่า “พระพุทธรัตนสังขละบุรีศรีสุวรรณ” สำหรับชาวบ้านเรียกพระแก้วขาวองค์นี้เป็นภาษากะเหรี่ยงว่า “ไจ่เดิ่งสะเดิ่งท่อง” แปลว่า “พระพุทธรูปอันเป็นมิ่งขวัญ เป็นจิตวิญญาณ เป็นชีวิตเป็นลมหายใจ” ในทุกปีจะมีประเพณีสรงน้ำพระแก้วขาวซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 หรือวันสงกรานต์กะเหรี่ยง

ปัจจุบันหมู่บ้านสะเน่พ่องตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 1 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีประชากรทั้งหมด 899 คน มีวัดสะเน่พ่องเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมต่างๆ มีสถานศึกษา 2 แห่ง คือ 1. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสุนทรเวชและศูนย์การเรียนชุมชนศรีสุวรรณ ชาวบ้านมีวิถีการดำเนินชีวิต แบบพอเพียง ทำอาชีพเกษตรกรรมคือไร่หมุนเวียน มีการสร้างบ้านเรือนจากไม้ไผ่และบ้านเรือนแบบก่ออิฐถือปูน ใช้พลังงานไฟฟ้าจากแผงโซล่าเซลล์ ยังคงมีการแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าคือชุดกะเหรี่ยงแต่จะมีความแตกต่างกันระหว่างชายกับหญิง และหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงาน และเมื่อปี 2553 จึงมีมติคณะรัฐมนตรี (Pesang, 2018) ประกาศให้พื้นที่เขตรักษาพันสัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นเขตวัฒนธรรมพิเศษ ซึ่งหมายถึง พื้นที่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่ชุมชนสืบทอด ฟื้นฟู ภูมิปัญญา พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ภาษา วิถีชีวิตคนอยู่ร่วมกับป่า และสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามจารีตประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติอย่างยั่งยืน ซึ่งชาวบ้านสะเน่พ่องก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของตนไว้ได้เป็นอย่างดี

2. เพื่อศึกษาสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่าชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่องเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีนิสัยรักสันโดษ ชอบความสงบ มีความซื่อสัตย์จริงใจ ต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็เป็นอย่างนั้น ไม่ถือตัว มีวิถีความเป็นอยู่แบบพอเพียง มีความผูกพันกับธรรมชาติ ป่าไม้ มีวิถีความเชื่อดังเดิมคือนับถือผีและความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา ซึ่งความเชื่อและแนวคิดในการดำเนินชีวิตต่างๆ เหล่านี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มแนวคิด คือ 1. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม 2. กลุ่มแนวความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพและ 3. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา

1. กลุ่มแนวความคิดและความเชื่อดั้งเดิม ประกอบด้วยประเพณีการไหว้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นการไหว้ผีบรรพบุรุษประจำตระกูลฝั่งมารดา โดยแบ่งออกเป็น 3 อย่าง คือ 1) การไหว้ผีบรรพบุรุษแบบอองเขว่ 2) การไหว้ผีบรรพบุรุษแบบบ่าโพล่ 3) การไหว้ผีบรรพบุรุษแบบบ่าไจ่ โดยปกติจะประกอบพิธีไหว้ในช่วงเดือน 5 ซึ่งการนับถือบูชาละการยึดถือปฏิบัติก็จะต่างกันออกไป (Pumpaiwan, 2019) ตัวชีวัดที่ก่อให้เกิดสันติวัฒนธรรมของกลุ่มความเชื่อนี้คือ การแสดงออกถึงความกตัญญูที่ลูกหลานแสดงออกต่อบรรพบุรุษของตน ทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนได้อย่างสันติสุข

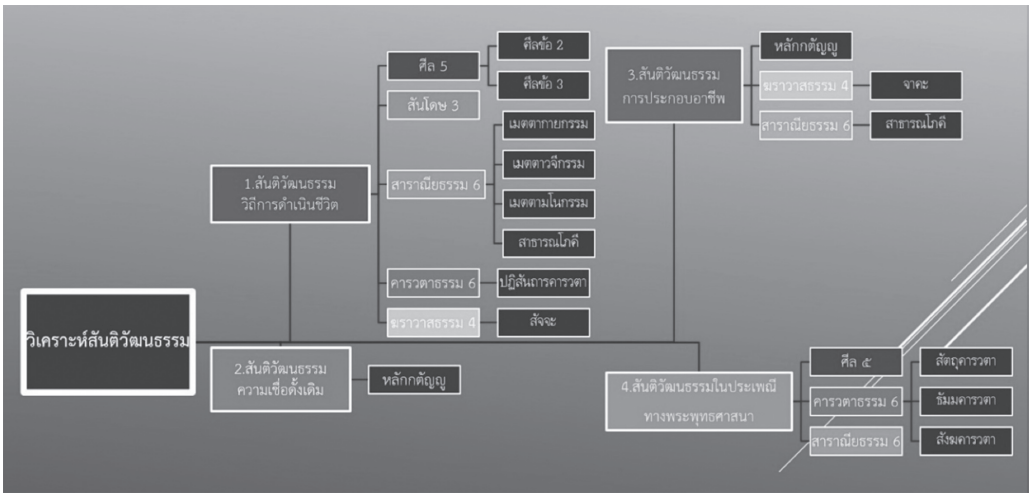
2. กลุ่มแนวความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 1) แนวความคิดเกี่ยวกับการทำไร่ 2) แนวความคิดเกี่ยวกับการบูชาต้นไม้ 3) ประเพณี ฟาดข้าว 4) ประเพณีข้าวใหม่ 5) ประเพณีผูกข้อมือ ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้เป็นการบูขาเทวดาหรือเทพเจ้า อันได้แก่การบูชาพระแม่ธรณีหรือซ่งทะรี บูชาพระแม่คงคาหรือโพโตกุ๊ บูชาพระแม่โพสพหรือพิบุ๊โย่ และบูชารุกขเทวดาหรือรุกขะจือที่ช่วยดูแลรักษาข้าวและพืชสวนไร่นา ให้ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ และตลอดจนดูแลแม่น้ำลำธารและป่าไม้ต่างๆ โดยประเพณีเหล่านี้จะจัดให้มีขึ้นในทุกๆ ปี (Setapan, 2019) ตัวชีวัดที่ก่อให้เกิดสันติวัฒนธรรมของกลุ่มความเชื่อนี้คือ การแสดงออกถึงจาคะ ความมีน้ำใจ ช่วยเหลือกันในงานส่วนรวม เห้นถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง อยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

3. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา เป็นประเพณีที่มีครบทั้ง 12 เดือน แต่ในบางประเพณีก็ไม่ได้มีการจัดเป็นประจำทุกปี จะมีประเพณีใหญ่ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีบุญออกพรรษา งานบุญกฐิน ประเพณีทำบุญเดือนสิบงานบุญกองไฟ และประเพณีบวชป่า ซึ่งงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นนั้นล้วนก่อให้เกิดผลแก่จิตใจโดยประเพณีทั้ง 12 เดือน มีดังนี้ คือ 1) เดือนเมษายน ประเพณีสงกรานต์หรือโบวส้องกร่อง 2) เดือนพฤษภาคม ประเพณีจุดบ้องไฟหรือ โบวลีเก๊อะ 3) เดือนมิถุนายน ประเพณีทำบุญถวายเครื่องอัฐบริขารและผ้าอาบน้ำฝนหรือโบวประโรซ่าหร่า และโบวสะหนะ 4) เดือนกรกฎาคม ทำบุญวันเข้าพรรษาหรือโบวปะและเซะอองซะโอ 5) เดือนสิงหาคม ทำบุญถือศีลฟังธรรมและทำต้นกัลปพฤกษ์หรือประเพณีโป่งไม้โถ่ 6) เดือนกันยายน ประเพณีทำบุญเดือนสิบหรือโบวกะเตาะเพราะ 7) เดือนตุลาคม ทำบุญวันออกพรรษาหรือโบวบ่ากลุง 8) เดือนพฤศจิกายน ประเพณีทำบุญกฐินหรือโบวเหล่อเหลี่ยกะเอ 9) เดือนธันวาคม ประเพณีทำบุญนิมนต์พระมาฉันที่บ้านหรือโบวมาฮาเต๊าะ 10) เดือนมกราคม ประเพณีทำบุญกองไฟหรือโบวเอาะเตียว 11) เดือนกุมภาพันธ์ ประเพณีทำบุญกวนข้าวทิพย์หรือโบ่วย่าห์ฮู 12) เดือนมีนาคม ประเพณีทำบุญเจดีย์ทราย หรือโบ่วซีกุ และประเพณีบวชป่าหรือการบวชต้นไม้ (Sainitut, 2019) ซึ่งงานประเพณีที่จัดขึ้นนั้นล้วนก่อให้เกิดผลแก่จิตใจ เกิดปีติสุขที่ได้ทำบุญร่วมกัน ได้แบ่งปันกัน เกิดความสามัคคีกลมเกลียว เกิดการร่วมแรงร่วมใจ เกิดการเสียสละ ไม่เพียงเฉพาะแต่คนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ยังรวมถึงคนหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงที่เดินทางมาร่วมงานด้วย ทำให้เป็นปัจจัยส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

3. เพื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวกะเหรี่ยงโปว์ หมู่บ้านสะเน่พ่อง มีวิถีในการดำเนินชีวิตประจำวันภายใต้หลักพุทธสันติวิธีต่างๆ คือ ยึดหลักศีล 5 โดยเฉพาะศีลข้อที่ 2 และ 3 ที่ถือว่าหลักปฏิบัติที่เคร่งครัดสำหรับทุกคนในหมู่บ้านที่ห้ามละเมิดโดยเด็ดขาด มีหลักสันโดษ คือมีความเป็นอยู่แบบพอเพียง รักสงบ ไม่ทะเยอทะยาน พอใจในสิ่งที่มีอยู่ นำใช้หลักสาราณียธรรมคือ มีน้ำใจแบ่งปันสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน มีจิตใจเมตตาปรารถนาดีต่อกัน น้อมนำหลักสัจจะ มีความจริงใจต่อหน้าอย่างไรลับหลังก็อย่างนั้น ในฆราวาสธรรม 4 มาปฏิบัติ (Sangkateeti, 2019) และมีหลักคารวธรรมคือปฏิสันถารคารวตา ความเคารพในปฏิสันถาร คือตระหนักถึงคุณประโยชน์ของการต้อนรับปฏิสันถารด้วยการต้อนรับอย่างดียิ่งส่งผลให้เกิดขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดีงาม ในส่วนของความเชื่อเรื่องไหว้ผีบรรพบุรุษของชาวบ้านสะเน่พ่อง เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูที่มีต่อผีบรรพบุรุษถ้าไม่หากทำพิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษจะเป็นเหตุให้คนในครอบครัวเจ็บป่วยหรือถึงกับความตาย จึงต้องไหว้บูชาซึ่งคล้ายๆ กับการไหว้เจ้าของคนจีน ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะเคร่งครัดและ มีธรรมเนียมปฏิบัติต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ด้วยความเคารพซึ่งการไหว้ผีบรรพบุรุษ นัยว่าจะทำให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ครอบครัวและเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตน สำหรับแนวความคิดที่เกี่ยวกับการประอาชีพเกษตรกรรมนั้นชาวบ้านได้ถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมความเชื่อและประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีฟาดข้าว ประเพณีข้าวใหม่ การบูชาต้นไม้ หรือ

ประเพณีผูกข้อมือล้วนเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์และยังแสดงออกถึงจาคะ คือความเสียสละ ในหลักฆราวาสธรรม 4 ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงหลักสาราณียธรรรม ร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความปรารถนาดีต่อกัน แสดงความหวังดีและไมตรีต่อเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ และประเพณีชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่องนั้น ที่มีความเกี่ยวเนื่องในทางพระพุทธศาสนา นั้นจะมีครบทั้ง 12 เดือน (Rongpaigam, 2019) งานบุญประเพณีที่จัดขึ้นนั้นล้วนก่อให้เกิดผลแก่จิตใจ เกิดปีติสุขที่ได้ทำบุญร่วมกัน ได้แบ่งปันกัน เกิดความสามัคคีกลมเกลียว เกิดการร่วมแรงร่วมใจ เกิดการเสียสละ ไม่เพียงเฉพาะแต่คนในหมู่บ้านเดียวกัน แต่ยังรวมถึงคนหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงที่เดินทางมาร่วมงานด้วย ซึ่งเมื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณีที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาพบว่าสอดคล้องกับหลักพุทธสันติวิธีคือ หลักศีล 5 หลักคารวธรรม และหลักสาราณียธรรม ซึ่งชาวบ้านได้ประพฤติปฏิบัติจนเป็นปัจจัยให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและพบกับความสุขร่มเย็น

ภาพประกอบ 1 : วิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี (ผู้วิจัย)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าหมู่บ้านสะเน่พ่องมีชื่อเรียกเป็นภาษากะเหรี่ยงโปว์เรียกว่า “สะนี่พุ่ง” หมายถึง ท่าแพ โดยหมู่บ้านสะเน่พ่องในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของตัวเมืองสังขละบุรี มีพระศรีสุวรรณคีรีที่ 1 (ภาวะโพ่) เป็นเจ้าเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้พระราชทานพระแก้วขาวให้กับ พระศรีสุวรรณคีรีที่ 1 (ภู่ว่าโพ่) จนเมื่อ พ.ศ. 2545 สมเด็จพระญาณ-

สังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้พระราชทานนามใหม่ว่า “พระพุทธรัตนสังขละบุรีศรีสุวรรณ” หมู่บ้านสะเน่พ่องนั้นเนื่องจากอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เมื่อกระทั่ง ปี 2534 รัฐบาลไทยเริ่มเสนอเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรให้เป็นมรดกโลก เจ้าหน้าที่หลายฝ่ายเข้ามาเจรจากับชาวบ้านให้ย้ายออกจากพื้นที่ จึงเกิดการคัดค้านจากชาวบ้านและนักวิชาการจำนวนมาก สาเหตุที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องการย้ายชาวบ้านออกจากพื้นที่ป่านั้น เพราะส่วนหนึ่งมองว่าชาวบ้านทำมาหากินด้วยการบุกรุกป่าและล่าสัตว์ ซึ่งส่งผลต่อการประกาศเป็นพื้นที่มรดกโลก ชาวบ้านจึงให้เหตุผลว่า พื้นที่แห่งนี้มีคนอยู่มาอย่างยาวนานหลายร้อยปี ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ มีคนอยู่มาก่อนที่จะมีการประกาศเป็นพื้นที่มรดกโลก ซึ่งพระแก้วขาวถือว่าเป็นหลักฐานอย่างหนึ่งที่ยืนยันว่าชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง อยู่อาศัยมาก่อนที่พื้นที่ป่าทุ่งใหญ่จะประกาศเป็นมรดกโลก เจ้าหน้าที่จึงไม่สามารถไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่ได้ (Phramaha Ratanapat Khosāpānyo, 2019)

จากผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยพบว่า ชาวกะเหรี่ยงโปว์มีนิสัยรักสันโดษ ชอบความสงบ มีความซื่อสัตย์จริงใจ ไม่ถือตัว มีวิถีความเป็นอยู่แบบพอเพียง มีความผูกพันธ์กับธรรมชาติ ป่าไม้ มีวิถีความเชื่อดังเดิมคือนับถือผีและความเชื่อที่เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนาซึ่งความเชื่อและแนวคิดในการดำเนินชีวิตต่างๆ เหล่านี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มแนวคิด คือ 1. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิมนั้น คือการนับถือผีซึ่งจะนับถืออย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะกลุ่มที่นับถือแบบอองเขว่ แต่ในปัจจุบันนิยมนับถือผีแบบบ่าโพล่และบ่าไจ่ ซึ่งมีวิธีการนับถือหรือปฏิบัติที่ง่ายกว่า 2. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้นประกอบด้วย 1) แนวความคิดเกี่ยวกับการทำไร่ 2) แนวความคิดเกี่ยวกับการบูชาต้นไม้ 3) ประเพณี ฟาดข้าว 4) ประเพณีข้าวใหม่ 5) ประเพณีผูกข้อมือ ซึ่งแนวความคิดเหล่านี้เป็นการบูชาเทวดาหรือเทพเจ้าอันได้แก่การบูชาพระแม่ธรณีหรือซ่งทะรี บูชาพระแม่คงคาหรือโพโตกุ๊ บูชาพระแม่โพสพหรือพิบุ๊โย่ และบูชารุกขเทวดาหรือรุกขะจือ โดยชาวบ้านให้ความสำคัญมาก เพราะมีผลต่อวิถีการทำเกษตรกรรม 3. กลุ่มแนวความคิดและประเพณีที่เกี่ยวเนื่องในทางพระพุทธศาสนา เป็นประเพณีที่มีครบทั้ง 12 เดือน คล้ายกับฮีต 12 ครอง 14 ของคนอีสาน แต่ในบางประเพณีก็ไม่ได้มีการจัดเป็นประจำทุกปี จะมีประเพณีใหญ่ๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบุญเข้าพรรษา ประเพณีบุญออกพรรษา งานบุญกฐิน โดยเฉพาะงานประเพณีสงกรานต์กะเหรี่ยงที่ถือว่าเป็นงานประจำปีของอำเภอหนึ่งเดียวในจังหวัดกาญจนบุรี โดยมีการจัดอย่างยิ่งใหญ่ติดต่อกันเป็นเวลาอย่างน้อย 3 วัน 3 คืน

จากผลการวิจัยจากวัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์สันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี พบว่าหมู่บ้านสะเน่พ่องนี้ได้รับอิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนามาจากชนชาติมอญแล้วผสมกับความเชื่อดั้งเดิมของตนเอง ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมให้ชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่อง มีแนวทางหรือวิถีการดำเนินชีวิตไปในทิศทางเดียวกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความสามัคคีกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ผู้วิจัยได้พบถึงแนวความคิดที่สอดคล้องกับหลักพุทธสันติวิธีดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่องพบว่าสอดคล้องกับหลักศีล 5 (Thai Tipitaka, 1/50/443) ซึ่งเป็นปฏิบัติ ข้อบังคับและจารีตประเพณีโดยใช้มาตรการต่างๆ ควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีที่ดีงาม ทำให้สมาชิกในชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข หลักสันโดษ (Thai Tipitaka, 1/25/188) เป็นแบบแผนและแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั้งในเรื่องของการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน หรือที่อยู่อาศัย มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย พอใจในสิ่งที่มีอยู่วิถีชีวิตยังคงเป็นสังคมเกษตรกรรม หลักสาราณียธรรม (Thai Tipitaka, 11/324/321) ชาวบ้านสะเน่พ่องยึดหลักสาราณียธรรมนี้ในการดำเนินชีวิต มีความเคาพผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เวลามีงานประเพณีงานบุญต่างๆ ก็ช่วยเหลือกัน มีความสามัคคีกัน ใครมีอะไรก็เอามาแบ่งกันกิน ฟังข้อเรียกร้องและร่วมกันตกลงกัน หลักฆราวาสธรรม (Thai Tipitaka, 15/845/316) เป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันโดยเฉพาะหลักสัจจะ ซึ่งชาวบ้านความจริงใจต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็อย่างนั้น รักษาคำพูด หลักคารวตาธรรม (Thai Tipitaka, 22/303/368) คือ ความเคารพในปฏิสันถารต้อนรับดูแล ก่อให้เกิดความสนิทชิดเชื้อปรองดองกันด้วยความสามัคคี ให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เห็นอกเห็นใจกัน

3.2 แนวคิดสันติวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม เป็นหลักการที่บรรพบุรุษชาวกะเหรี่ยงได้สอนลูกหลานสืบทอดต่อๆ กันมาคือความเชื่อเรื่องไหว้ผีบรรพบุรุษ ซึ่งแนวความคิดเรื่องไหว้ผีบรรพบุรุษทั้ง 3 แบบ คือ การไหว้ผีบรรพบุรุษแบบอองเขว่ แบบบ่าโพล่ และแบบบ่าไจ่นั้น เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ครอบครัวและเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษของตน ซึ่งคล้ายๆ กับการไหว้เจ้าของคนจีน

3.3 แนวคิดสันติวัฒนธรรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ชาวกบ้านสะเน่พ่องได้ถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมความเชื่อและประเพณีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีฟาดข้าว ประเพณีข้าวใหม่ การบูชาต้นไม้ หรือประเพณีผูกข้อมือล้วนเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์และยังแสดงออกถึงจาคะ คือความเสียสละ ในหลักฆราวาสธรรม 4 ตลอดจนเป็นการแสดงออกถึงหลักสาราณียธรรม ร่วมมือช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความปรารถนาดีต่อกัน แสดงความหวังดีและไมตรีต่อเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ เพื่อให้การปฏิบัติงานสำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 แนวคิดสันติวัฒนธรรมเกี่ยวกับในประเพณีทางพระพุทธศาสนา จะมีครบทั้ง 12 เดือน งานบุญประเพณีที่จัดขึ้นนั้นล้วนก่อให้เกิดผลแก่จิตใจ เกิดปีติสุขที่ได้ทำบุญร่วมกัน ได้แบ่งปันกัน เกิดความสามัคคีกลมเกลียว เกิดการร่วมแรงร่วมใจ เกิดการเสียสละ พบว่าสอดคล้องกับหลักพุทธสันติวิธีคือ หลักศีล 5 หลักคารวตาธรรม และหลักสาราณียธรรม ซึ่งชาวบ้านได้ประพฤติปฏิบัติจนเป็นปัจจัยให้ทุกคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์มากมายหลายประเด็น ซึ่งจุดแข็งในสันติวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปว์ตามหลักพุทธสันติวิธี นั่นคือหลักความกตัญญูและหลักความสามัคคี โดยองค์กร ชุมชน หมู่บ้าน หรือหน่วยงาน สามารถนำหลักความกตัญญูและหลักความสามัคคีนี้ไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ชุมชน หมู่บ้าน หรือหน่วยงานของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำวิจัยผู้วิจัยพบว่า การลงสังเกตุการณ์ในพื้นที่ยังใช้ระยะเวลาในการรวบรวมข้อมูลหรือสัมภาษณ์น้อยเกินไป จึงขอเสนอแนะและทำการศึกษาเพิ่มเติมตามโอกาสอีกต่อไป ได้แก่

1. ศึกษาสันติวัฒนธรรมเฉพาะประเพณีสงกรานต์กะเหรี่ยง หมู่บ้านสะเน่พ่อง
2. ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดวัยรุ่นกะเหรี่ยงโปว์หมู่บ้านสะเน่พ่องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

References

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Pumpaiwan S. (2019). Villagers. *Interview.* January, 6.

Grivijitr B. (2016). *Encountering With The Pow Karen Ethnic Group's Represntation In Thungyai Naresuan Wildlife Sanctuary*. Ph.D. Dissertation. Thammasat University.

Pempan P. & Phosangphum J. (2015). *Karen Wisdom Kanchanaburi*. Kanchanaburi: Art and Culture Kanchanaburi Rajabhat University.

Pesang, S. (2018). *Six years Resolution Cabinet samsingha songfivefivethree: Challenges of upgrading the Karen ethnic lifestyle.* Retrieved November 18, 2018, from databases/ethnicredb/uploads/file/20180129-PgazKnyau-Siraporn(1).pdf.

Phramaha Ratanapat Khosāpānyo. (2019). Abbot Sanepong Temple. *Interview.* January, 6.

Sangkateeti C. (2019). Teacher of the School. *Interview.* January, 6.

Sainitut N. (2019). Director of the School. *Interview.* January, 6.

Santipab. Sanepong Village. Retrieved November 18, 2018, from wearcadi/ Wat% 20Sanehpong.html.

Setapan A. (2019). Villagers Sanepong Village. *Interview.* January, 6.

Setapan N. (2019). Headman. *Interview.* January, 6.

Wanliphodom W. & Suriya S. (2010).“Social and cultural changes”Thai Encyclopedia for Youth By His Majesty the King. Dansutthakarn Print Outpost.

Yanyongkasamsuk R. (2012). Nostalgia: Ancient In Modern Society. *Journal of Political Administration and Law,* 4(2), 65.

กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข: ศึกษากรณีตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ*

Process of Building Role Model of Community-based Paralegals for Building Peaceful Sub-district : A Case Study of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Srisaket Province

[1*]สมบัติ วงศ์กำแหง, [1]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ [2]วันชัย วัฒนศัพท์

[1*]Sombat Wongkamhaeng, [1]Phramaha Hansa Dhammahāso and [2]Vanchai Vatanasapt

[1*]สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*]Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[2]มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

[2]Chaiyaphum Rajabhat University

[1*]Corresponding Author. E-mail: sombatlaw@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับนิติกรชุมชนต้นแบบในวิทยาการสมัยใหม่และในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เสนอกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างคือผู้นำชุมชนตำบลสวาย

*Received March 18, 2019; Revised March 23, 2019; Accepted April 19, 2019

ผลการวิจัย พบว่า

1) ตำบลสวายมีปัญหาการใช้กฎหมาย ความขัดแย้ง การกู้เงินนอกระบบ ที่ดินทำกิน ปัญหาโค กระบือ โฉนดที่ดินและการแบ่งทรัพย์สิน 2) แนวคิดนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ มียุติธรรมชุมชนและมีผู้นำชุมชนไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยความประนีประนอม ให้อภัยกันและกัน ไม่มีอคติ มีเมตตากรุณาต่อกัน และมีความสามัคคีเพื่อความสันติสุข, ในทางพระพุทธศาสนามีพระวินัยธรทำหน้าที่ระงับข้อพิพาทเพื่อรักษาพระธรรมวินัย 3) กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขตำบลสวายมีขั้นเตรียมการ ขั้นอบรม ขั้นประเมินผล และขั้นปฏิบัติไกล่เกลี่ย, นิติกรชุมชนต้นแบบ ต้องมีองค์ความรู้ มีทัศนคติที่ดี มีทักษะ มีเครือข่าย และเป็น นักจิตอาสา นักสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ย และนักกฎหมายที่ทำงานอย่างมีสติ มีขันติ และมีสันติสุข

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ; การเสริมสร้างตำบลสันติสุข; ตำบลสวาย

Abstract

This research has objectives which are 1) to study the content analysis and law condition implementation for promoting peaceful sub-district of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province, 2) to study principles, concepts, theories in the development of community legal officers in the modern science and Theravada Buddhism, and 3) to present the process in developing community legal officer model for promoting peaceful sub-district of Sawai Sub-district, Prangkhu District, Sri Sa Ket Province. This is a qualitative research with the population and sampling group of the community leaders from Sawai Sub-district.

The research results revealed that

1) There were problems in the law implementation in Sawai Sub-district. It was found that there was a conflict issue law, an informal debt with the illegal interest charges, the tile deeds registered for mortgage as a bank loan security, outlaw lands, testament, issue on cow and buffalo. 2) The concept of community legal officers in the modern science should have community justice and leaders in reconciling the disputes with mercy, forgiveness, unprejudice, with compassion and harmony for peace. In the Buddhist concept, there should be Phra Vinayathorn to settle any disputes and to preserve the Vinaya. 3) The process in building a community legal officer for promoting a peaceful sub-district of Sawai Sub-district were preparation stage, training stage, evaluation stage, dispute reconciliation stage. An ideal community legal officer should have body of knowledge, positive attitude, skills, networking and also should be a volunteer, reconciliator, mediator, and lawyer who works with mindfulness, tolerance, and peace.

Keywords: Process in building an ideal community legal officer; Promoting a peaceful sub-district; Sawai Sub-district

บทนำ

สภาพสังคมปัจจุบันของประเทศไทยที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามความเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้เกิดผลกระทบถึงความเป็นอยู่ การดำรงชีพของประชาชนในสังคมชนบท แม้ว่าในสังคมนั้นๆ จะมีการบังคับใช้กฎหมายเพื่อปกป้องสิทธิ เสรีภาพและสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนในชุมชนได้ก็ตาม แต่การเข้าถึงกฎหมายและการอำนวยความยุติธรรมของกระบวนการยุติธรรม ไม่สามารถเข้าถึงประชาชนในชุมชนได้อย่างแท้จริง และการพยายามที่จะส่งเสริมและสนับสนุนและเสริมสร้างความรู้และทักษะทางกฎหมายให้กับชุมชนที่ยากจน ยังไม่ทั่วถึงและขาดบุคคลากรที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายในการให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน การแก้ปัญหาความขัดแย้งและปัญหาด้านกฎหมายให้แก่ชุมชนยังมิได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ ในต่างประเทศมีโครงการนักกฎหมายชุมชน (community-based paralegal) หรือนิติกรชุมชน ช่วยชุมชนที่ไม่สามารถเข้าถึงระบบยุติธรรมให้สามารถแก้ปัญหาทางกฎหมายต่างๆ ได้ แม้นักกฎหมายชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายทนายความ แต่มีข้อดีอยู่หลายประการ คือ 1) นิติกรชุมชนสามารถเล็งเห็นถึงความต้องการทางกฎหมายในชุมชนได้ 2) นิติกรชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้รวดเร็วกว่าทนายความ 3) การฝึกอบรมและการจัดหานิติกรชุมชนทำได้ง่ายกว่าและทนายความ 4) การใช้นิติกรชุมชนเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าทนายความ 5) นิติกรชุมชนจะรู้จักความต้องการของชุมชนดีกว่าทนายความ (Phathamhas, 2018)

ผู้วิจัย เป็นผู้มีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหมู่บ้านท่าคอยนาง ให้เป็นหมู่บ้านช่อสะอาดของคณะนักศึกษาในหลักสูตรนักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง (นยปส.) รุ่นที่ 5 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) โดยเป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชน ในหมู่บ้านช่อสะอาด ซึ่งเป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่ 4 เชิงปัญญาภาพ โดยใช้หมู่บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ในการในการอบรมดังกล่าว มีประชาชนเข้ารับการอบรมจำนวน 30 คน หลังจากเสร็จสิ้นการอบรมแล้ว มีผู้ผ่านการอบรมทำหน้าที่เป็นตัวแทนผู้เข้ารับการอบรมในการประสานงานกับคณะวิทยากรซึ่งประกอบด้วยสำนักงานคุ้มครองและช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (ส.ค.ช.) สำนักงานอัยการสูงสูดจังหวัดศรสะเกษ ยุติธรรมจังหวัดศรีสะเกษ และสภาทนายความจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ชุมชนต่อไป หลังจากการอบรมดังกล่าวแล้ว การดำเนินการช่วยเหลือชุมชนด้านกฎหมายยังไม่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ผู้วิจัยเห็นว่าหากสามารถพัฒนารูปแบบการสร้างผู้รู้ทางด้านกฎหมายจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อให้เป็นนิติกรชุมชน ที่สามารถให้ความรู้ ให้คำปรึกษาด้านกฎหมาย ทำหน้าที่เป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม เพื่อระงับข้อพิพาทหรือชี้ขาดปัญหาเพื่อไม่ให้สมาชิกในชุมชน จะสามารถทำให้ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขได้ (Boon-shoosurt & faculty, 2018)

นักกฎหมายชุมชน (community-based paralegals) หรือนิติกรชุมชนซึ่งอาศัยและทำงานอยู่ในชุมชนอาจใช้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม การแก้ปัญหาแบบทางเลือกต่างๆ เช่น การเจรจาการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง และการจัดการศึกษาให้ความรู้แก่ชุมชน เพื่อช่วยประชาชนในชุมชนให้สามารถ

แก้ปัญหาความขัดแย้งทั้งด้านกฎหมายหรือด้านอื่นของตนได้โดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการในชั้นตำรวจหรือชั้นศาล ซึ่งการที่สามารถยุติข้อขัดแย้งต่างๆ ได้ในชุมชนจะทำคู่ขัดแย้งสามารถปรับความเข้าใจกันได้ ตกลงกันได้ โดยไม่เสียเวลานานและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ผลคือชุมชนเกิดความสงบสุข ตามแนวทางพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายต่อการใช้ชีวิตที่ “สงบสุข” ดังมีความว่า “สุขอื่นเสมอด้วยความสงบไม่มี” แนวคิดการพัฒนาหมู่บ้านท่าคอยนาง ซึ่งเป็นหมู่บ้านศีล 5 ให้เป็นหมู่บ้านช่อสะอาด ได้น้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ หลักศีล 5, หลักอคติ 4 เพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข และมีแนวคิดที่จะพัฒนาต่อเนื่องจากหมู่บ้านช่อสะอาดเป็นตำบลบลช่อสะอาด คือ ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ทำให้ผู้วิจัยเลือกตำบลสวาย เป็นพื้นที่ศึกษากระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ โดยจะเติมเต็มกระบวนการระงับข้อพิพาทในชุมชน การให้คำปรึกษา เจรจาไกล่เกลี่ย ประนีประนอม เพื่อระงับข้อพิพาทในชุมชน ผู้วิจัยเชื่อว่า นิติกรชุมชนต้นแบบจะสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาช่องว่างทางสังคมในระดับท้องถิ่น ทำให้ชุมชนจะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและแก้ปัญหาข้อพิพาทในชุมชนได้ อันจะทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทวิถีชีวิต และสภาพการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขั้นตอนที่ 3 ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล จัดหมวดหมู่ แบ่งประเภททั้งหลักการ วิธีการหรือแนวทางของกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบ ตามหลักหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยได้การสร้างเครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยคำถามที่ใช้ได้ผ่านกระบวนการเรียบเรียงให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎี และให้อาจารย์ที่ปรึกษาดำเนินการตรวจเครื่องมือวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน และเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 20 ท่าน โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้นำชุมชนในตำบลสวาย และจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 8 ท่าน

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมด ทั้งเชิงเอกสาร และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาสังเคราะห์วิเคราะห์ จนได้เป็นรูปแบบกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยและนำเสนอผลในเชิงวิชาการ โดยใช้การเรียบเรียงเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ทำเป็นโมเดลเพื่อเผยแพร่ผลการวิจัยและการพัฒนาชุมชนอื่นๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

1. ผลการศึกษาบริบทและสภาพปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า 1) การไม่รู้ด้านกฎหมาย ได้แก่ ขาดผู้ให้คำแนะนำด้านกฎหมาย ทำให้เกิดมีปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาททางด้านกฎหมาย เช่น ปัญหาที่อาศัยอยู่ ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดิน สปก. มรดก สัญญาที่ดิน ปัญหาการทะเลาะวิวาท การกู้ยืมเงินนอกระบบ ปัญหาโค กระบือบุกรุกเข้าไปในที่ดินของบุคคลอื่น และ ปัญหายาเสพติดในชุมชน เป็นต้น (Cimpinit, 2018) 2) คนในชุมชนมีความโลภ คือ ความต้องการหรือความยากได้สิ่งของต่างๆ เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาท มีปัญหาความอยากได้ ความไม่รู้ ความไว้วางใจเชื่อใจ ความเห็นแก่ผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง การใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ดื่มสุราจนขาดสติ เป็นต้น (Cimpinit, 2018) 3) วิธีการแก้ปัญหาข้อพิพาทด้านกฎหมาย ใช้วิธีฟ้องร้องคดีต่อศาล เจรจา ไกล่เกลี่ย มีวิธีการแก้ปัญหาดังนี้ (1) ใช้กติกาของชุมชนเข้ามาจัดการ (2) นำเรื่องร้องเรียนผู้ใหญ่บ้าน กำนันหรือนายอำเภอ (3) ใช้การพูดจาไกล่เกลี่ยระหว่างคู่พิพาทโดยมีผู้นำชุมชนเป็นคนกลางมาช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย (Phragru Udom Puññādara, 2018) 4) ข้อเสนอคนกลางช่วยเจรจา ไกล่เกลี่ย ประนีประนอมข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณี โดยคนกลางเข้ามาดูแลจัดการปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ควรมีความรู้ทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี เพื่อให้คำแนะนำ ชี้แนะ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น และนำไปสู่ทางออกของปัญหาได้เป็นอย่างดี (Pantamars, 2018) 5) ข้อเสนอผู้นำชุมชนที่จะให้มาเป็นคนกลาง ก็ควรเป็นผู้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและมีความเป็นกลาง รวมทั้ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วน

จังหวัด นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำรวจ ปลัดอำเภอ หรือควรเป็นนักกฎหมาย ทนายความ หรือผู้มีจิตอาสา แต่ต้องเป็นผู้ประสานประโยชน์ให้คู่กรณีได้รับความเป็นธรรมในระดับที่รับกันได้ มีหลักคุณธรรม หลักเบญจศีล เบญจธรรม สามารถเป็นคนกลางได้ (Pantamars, 2018)

2. แนวคิดนิติกรชุมชนต้นแบบในวิทยาการสมัยใหม่และในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดนิติกรชุมชน เป็นแนวคิดเพื่อเสริมสร้างชุมชนโดยการนำหลักกฎหมายและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยปัญหาในตำบลสวาย ดังนี้

2.1 แนวคิดนิติกรชุมชนในวิทยาการสมัยใหม่ เป็นแนวคิดของการพัฒนาชุมชนโดยนิติกรเพื่อเสริมสร้างความสันติสุข โดยรวม ได้แก่ ความสมานฉันท์ ยุติธรรมชุมชน ทักษะการใช้กฎหมาย การแก้ไขความขัดแย้งในชุมชน การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท จิตอาสาหรือจิตสาธารณะ และหลักการพัฒนามนุษย์โดยการสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) การศึกษา (Education) การอบรม (Training) และการศึกษาดูงาน (Study Tour) (Phillips,1997) **กล่าวโดยรวม** คือ การเสริมสร้างความสันติสุขในชุมชน การสร้างความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง ให้เป็นสังคมที่เห็นได้ชัดในลักษณะของคนมีศีล มีคุณธรรม มีอารยธรรม มีสัมมาอาชีพ มีกิจการที่มั่นคง ขยัน สร้างสรรค์ กระตือรือร้น อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก มีจิตใจเบิกบานร่าเริง ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีความประหยัด อาศัยซึ่งกันและกัน ประหยัด ไม่มีอบายมุข ไม่มีทุจริตกรรม มีความสามัคคี อบอุ่นและเป็นเอกภาพ เป็นชุมชนที่แข็งแรง มั่นคง ยืนหยัด เป็นชุมชนอุดมสมบูรณ์ แต่ไม่สะสม กักตุน หรือกอบโกย เป็นชุมชนมีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ เสียสละอย่างเป็นสุข (Pong Ngam, 2010)

2.2 แนวคิดนิติกรทางพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นแนวคิดระงับอธิกรณ์ จึงมีการแต่งตั้งพระวินัยธร เพื่อการแก้ไขปัญหาหรือระงับอธิกรณ์โดยใช้อธิกรณสมถวิธี เพื่อรักษาพระธรรมวินัย ในงานวิจัยนี้ได้นำหลักธรรมเฉพาะที่มีความเกี่ยวข้องกับการระงับข้อพิพาท เช่น สัมมุขาวินัย วิธีระงับในที่พร้อมหน้า สติวินัย วิธีระงับโดยถือเอาสติเป็นหลัก เยภุยยสิกา การตัดสินตามเสียงของคนข้างมาก ติณวัตถารกวินัย วิธีประนีประนอม และหลักธรรมสำหรับนิติกรชุมชน ได้แก่ หลักศีล 5, หลักสิกขา 3, พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4 อคติ 4, และ สัปปุริสธรรม 7 (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2013) อีกนัยยะหนึ่ง นิติกรชุมชนคือความมุ่งสร้างความสันติสุขในชุมชนให้เป็นสังคมที่สื่อถึงการสงบระงับของกิเลส การไม่ทะเลาะแก่งแย่ง วิวาท มุ่งร้าย ภาวะที่ไม่มีความขัดแย้ง บรรยากาศแห่งความเมตตา มิตรภาพ ปราศจากความมีอันตราย เป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว ความเสรีภาพ และความยุติธรรมของบุคคล (Phra Bhramakunabhorn (P.A. Payutto), 1997) กล่าวโดยสรุป ชุมชนสันติสุข หมายถึง ชุมชนหรือสังคมที่มีความสงบสุข เป็นเอกภาพและความสอดคล้อง ประสานกลมเกลียว มีเสรีภาพ และมีความยุติธรรม ดำรงชีวิตเป็นสุข มีสมานฉันท์ต่อกัน เป็นภาวะที่มีความสงบ มีความสุข ไร้ความขัดแย้ง เป็นชุมชนที่คนรวมกันอยู่เป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยในบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกผูกพันกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พึ่งพาอาศัยกัน มีการรวมกันอยู่ในอาณาเขตและภายใต้กฎหมายหรือบังคับเดียวกัน โดยมีแบบแผน การดำเนินชีวิตในแนวทางเดียวกัน มีจิตสำนึกที่ต้องการจะมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือซึ่งกัน

และกัน ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความสมานสามัคคี มีความรัก มีน้ำใจ มีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น ฐานะ มีความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี มีความภูมิใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3. กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ที่ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ มีดังนี้

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดมาวิเคราะห์กำหนดรูปแบบกระบวนการสร้างนิติกรชุมชน โดยผ่านการเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 8 ท่าน ในการทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยนิติกรชุมชนต้องเป็นบุคคลที่มี 1) องค์ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ความรู้ด้านกฎหมาย 2) ทัศนคติ (Attitude) คือ ความรู้สึกที่ดีต่อการแก้ปัญหาในชุมชนให้สงบ โดยใช้สันติวิธี 3) ทักษะ (Skill) คือ ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน 4) เครือข่าย (Network) (Buasiri A. et al, 2018) คือ ผู้ทำหน้าที่นิติกรชุมชน สามารถติดต่อประสานงานกับเครือข่ายกระบวนการยุติธรรมในเขตพื้นที่ชุมชนได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ และเนื่องจากนิติกรชุมชน เป็นเรื่องใหม่ที่ยังไม่มีในชุมชนมาก่อน และผู้ที่จะทำหน้าที่นิติกรชุมชนจะต้องเป็นผู้มีมีจิตอาสา มีจิตเสียสละเพื่อส่วนรวม เป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบ ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบใน 4 นัก ได้แก่ นักจิตอาสาพัฒนาสันติ นักประสานสมานไมตรี นักไกล่เกลี่ย และนักกฎหมาย ดังนี้ (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2018)

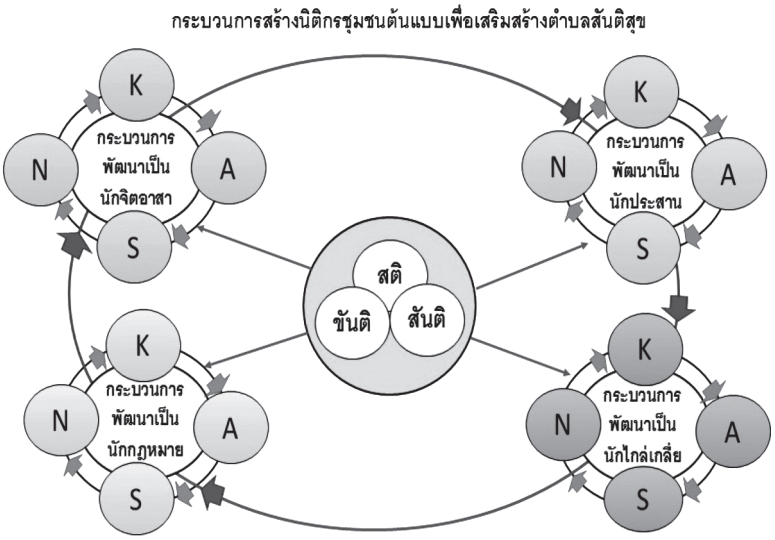
3.1 กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ ต้องมีจิตอาสา เสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้ความสันติ โดยการสร้าองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา ได้แก่ 1) มีจิตอาสา 2) มีเมตตา กรุณา 3) มีศีลธรรม 4) มีสันติภายใน

2) กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี ต้องเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้าองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ 1) มีวิสัยทัศน์ร่วม 2) รู้จักสื่อสาร 3) เสริมสร้างกันและกัน 4) เกื้อหนุนพึ่งพากัน

3) กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้าองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้แก่ 1) ทักษะสันติ 2) ทักษะการฟังและการพูด 3) ทักษะการไกล่เกลี่ย 4) ทักษะการบันทึก

4) กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการเป็นนักกฎหมายชุมชน ได้แก่ 1) รู้บริบทชุมชน 2) รู้กฎหมาย 3) รู้รักสามัคคี 4) รู้รักสันติสุข

จากการศึกษาและวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นสามารถนำเสนอในรูปแบบของแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

จากกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ผู้วิจัยอธิบายความหมายได้ดังนี้

K = Knowledge องค์ความรู้ หมายถึง ชาวตำบลสวายจะต้องสร้างองค์ความรู้ด้านกฎหมายเข้าอบรมหรือพัฒนาเป็นนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข

A = Attitude ทัศนคติ หมายถึง ชาวตำบลสวายจะต้องปรับทัศนคติให้มีความยืดหยุ่นด้านมุมมอง ความเชื่อ ค่านิยมของชุมชน ที่เคยปฏิบัติสืบต่อๆ กันมา หรือการซึมซับรับรู้แนวคิดใหม่ๆ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติแก้ปัญหาในชุมชน

S = Skill ทักษะ หมายถึง ชาวตำบลสวายมีความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชน รวมถึงการประกอบอาชีพร่วมกัน ซื่อสัตย์ต่อกัน โปร่งใส สุจริต เชื่อใจ ศรัทธาเชื่อมั่น ความชัดเจนในข้อมูลข่าวสารที่สามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว

N = Network เครือข่าย หมายถึง ชาวตำบลสวายหรือผู้ปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชนจะต้องมีเครือข่าย ยุติธรรมชุมชน ยุติธรรมจังหวัด ทนายความในตำบล หน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ สังกัด กระทรวงยุติธรรม เข้ามาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานนิติกรชุมชนโดยตรง จะทำให้การทำงานของนิติกรชุนเข้มแข็งและสามารถพัฒนาให้ขยายไปสู่ชุมชนต่างๆ ได้

จากภาพแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยนำมาอธิบายกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างชุมชนสันติสุข ได้ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนานักจิตอาสาพัฒนาสันติ จะต้องมีจิตอาสา เสียสละ มีแนวคิดพัฒนาชุมชนให้มีความสันติสุข โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ และมีสติ ขันติ สันติในการเป็นนักจิตอาสา (Peruse, 2018) โดยเฉพาะกระบวนการทางความคิด Mindset ของคนที่จะมาทำงานเป็นนิติกรชุมชน จะต้องมีจิตอาสาพัฒนาสันติ คือ มีจิตเมตตา มีศีลธรรม และมีความสันติภายในใจ มีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความสันติสุข ดังนี้ 1) การมีจิตอาสา คือ มีจิตที่จะช่วยผู้อื่น มีความเสียสละ มีจิตอาสาพัฒนาสันติในชุมชน 2) การมีเมตตา กรุณา คือ เป็นผู้มีจิตใจดี คิดดี มีเมตตา กรุณา และมีความตระหนักมั่นในหลักเมตตาธรรม 3) การมีศีลธรรม คือ เป็นผู้มีศีลธรรมอันดีงาม เป็นแรงผลักดันให้ผู้คนยึดถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นแรงผลักดันเชิงศีลธรรมอันเป็นบรรทัดฐานสากลให้ปฏิบัติร่วมกันอย่างสันติสุข 4) การมีสันติภายใน คือ การมีจิตสงบ ใจสบาย ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “สุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี” “จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้” และเมื่อจิตที่ได้รับการฝึกฝนและพัฒนาจะนำไปสู่ “สันติภายใน” จึงนำไปสู่การจัดกิจกรรมการพัฒนาจิตใจของชาวบ้านในชุมชนได้

2. กระบวนการพัฒนานักประสานสมานไมตรี คือ การเป็นนักเยียวยาทางจิตใจ (Healing) โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการประสานไมตรี ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ร่วม การรู้จักสื่อสาร การเสริมสร้างกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพากัน เพื่อเสริมสร้างสันติและความสมานไมตรีในชุมชนดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ร่วม คือ มีแนวคิดเพื่อส่วนร่วม มองเห็นประโยชน์ส่วนร่วมเป็นหลักและมีเป้าหมายร่วมกับชุมชน 2) การมีรู้จักสื่อสาร คือ เป็นผู้เข้าใจหลักการพูด พูดมีเหตุมีผล ที่เรียกว่า ปิยวาจา คือมีวาจาน่ารัก พูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ 3) การเสริมสร้างกันและกัน คือ ดูแล และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องเป็นผู้ที่ช่วยประสานรอยร้าว เสริมสร้างสามัคคี เพื่อให้สมัครสมานสานไมตรีที่ดีในชุมชน 4) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน คือ การอาศัยพึ่งพากันและกัน ปรึกษา หารือเพื่อประโยชน์สุขในชุมชน เป็นแรงผลักให้เกิดความเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน และกลายเป็นการสื่อสัมพันธ์อันดีต่อกัน

3. กระบวนการพัฒนานักไกล่เกลี่ย คือ ผู้แก้ไข ต้องทำหน้าที่เป็นกลาง มีกฎเกณฑ์กติกา มีทักษะมุ่งสันติ โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้แก่ ทักษะสันติ ทักษะการฟังและการพูด ทักษะการไกล่เกลี่ย และทักษะการบันทึก ยึดหลักกฎเกณฑ์กติกา เป็นแกนกลาง โดยมีทักษะในการไกล่เกลี่ยดังนี้ 1) ทักษะสันติ คือ ความรู้ความเข้าใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ฉลาดในการแก้ปัญหา 2) ทักษะการฟังและการพูด คือ เป็นการเป็นนักฟังและนักเจรจา ดังที่เรียกกันว่า “ฟังด้วยดียอมมีปัญญา” และการพูดดี พูดมีเหตุมีผล เรียกว่าการพูดดีมีคุณค่า เป็นสื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจอันดี คนที่พูดดี จะช่วยให้การทำงานสำเร็จ 3) ทักษะการไกล่เกลี่ย คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นกลาง ผู้เป็นปากเป็นเสียงแทน จะไม่พูดสนับสนุนหรือพูดในนามของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นมิตรกับทุกฝ่ายและปฏิบัติต่อทั้งสองฝ่ายเท่าเทียมกัน 4) ทักษะการบันทึก คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ เรื่องที่เกิดขึ้น เป็นนักจด นักจำ ทำรายงานได้ทุกเรื่อง และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ทุกโอกาส

4. กระบวนการพัฒนานักกฎหมาย ต้องมีความรู้ด้านกฎหมายและเข้าใจการอยู่ด้วยกัน โดยการสร้างองค์ความรู้ ทัศนคติ ทักษะ มีเครือข่าย และมีสติ มีขันติ มีสันติในการเป็นนักกฎหมายชุมชน ได้แก่ การรู้บริบทชุมชน การรู้กฎหมาย การรู้รักสามัคคี การรู้รักความสันติสุข และการเป็นนักกฎหมายในชุมชน จะต้องประกอบด้วย 1) การรู้บริบทชุมชน คือ รู้สภาพพื้นที่ในชุมชน การรู้รักสามัคคีและเข้าใจวัฒนธรรมความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตตามวิถีท้องถิ่น 2) การรู้กฎหมาย คือ รู้กฎหมายพื้นฐานที่สำคัญจำเป็นกับชุมชนและสามารถใช้กฎหมายแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างเหมาะสม 3) การรู้รักสามัคคี คือ มีจิตรักความสามัคคี ความสมานฉันท์ ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล ประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคี ทำให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือเป็นฐานจูงใจให้นิยมยินดีในชุมชน และ 4) การรู้รักสันติสุข คือ รักความสันติในชุมชน จะเป็นการสร้างสังคมที่คนเห็นต่าง แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ (Peaceful Coexistence) เครื่องมือในการสร้างความปรองดองเพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ผลการนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชน ไปทดลองใช้โดยการจัดฝึกอบรม

การนำกระบวนการพัฒนานิติกรชุมชนต้นแบบ ไปทดลองใช้โดยการฝึกอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบในตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ในวันที่ 8-9 พฤศจิกายน 2561 ณ โรงเรียนสวายพิทยาคม มีอาสาสมัครเข้ารับการอบรมอาสาสมัคร จำนวน 20 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการให้ทำแบบทดสอบทั้งก่อนและหลังการอบรม (Pre-test and Post-test) โดยใช้แบบทดสอบ พบว่า 1) ก่อนเข้าอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับปานกลาง แต่เมื่อหลังจากการเข้าอบรมแล้ว พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก โดยภาพรวมทุกด้าน พบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 2) ผลจากการให้ผู้เข้ารับการอบรมกรอกตอบแบบประเมินการอบรมนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข สรุปผลการอบรมโดยภาพรวม พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาก 3) ผู้ผ่านการอบรมมั่นใจว่าสามารถนำความรู้จากการอบรมไปปฏิบัติหน้าที่นิติกรชุมชนได้จริง

หลังจากผ่านกระบวนการอบรมแล้ว ปรากฏว่านิติกรชุมชนต้นแบบได้ทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทรวมจำนวน 4 เรื่อง ดังนี้

1) เรื่องกรณีลูกหนี้ไม่ยอมชำระหนี้ เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2561 นิติกรชุมชนต้นแบบไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ ผลการไกล่เกลี่ย โดยทั้งสองฝ่ายเจรจาตกลงกันในวันรุ่งขึ้นลูกหนี้ได้นำเงินมาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้จนเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย

2) เรื่องกรณียึมโฉนดที่ดินไปค้ำประกัน เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2561 นิติกรชุมชนต้นแบบไกล่เกลี่ยกรณีพิพาท ผลการไกล่เกลี่ย นิติกรชุมชนต้นแบบทำบันทึกข้อตกลงให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญา

ข้อตกลงกันว่า เมื่อได้รับเงินโครงการชะลอการทำนาปี 2561 และปี 2562 เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะมาทำสัญญาให้ชัดเจนอีกครั้ง โดยจะระบุวันเวลาให้ชัดเจนอีกครั้ง เพื่อเอาโฉนดที่ดิน ออกจากการทำสัญญาจำนองคืนให้แก่เจ้าของโฉนดต่อไป

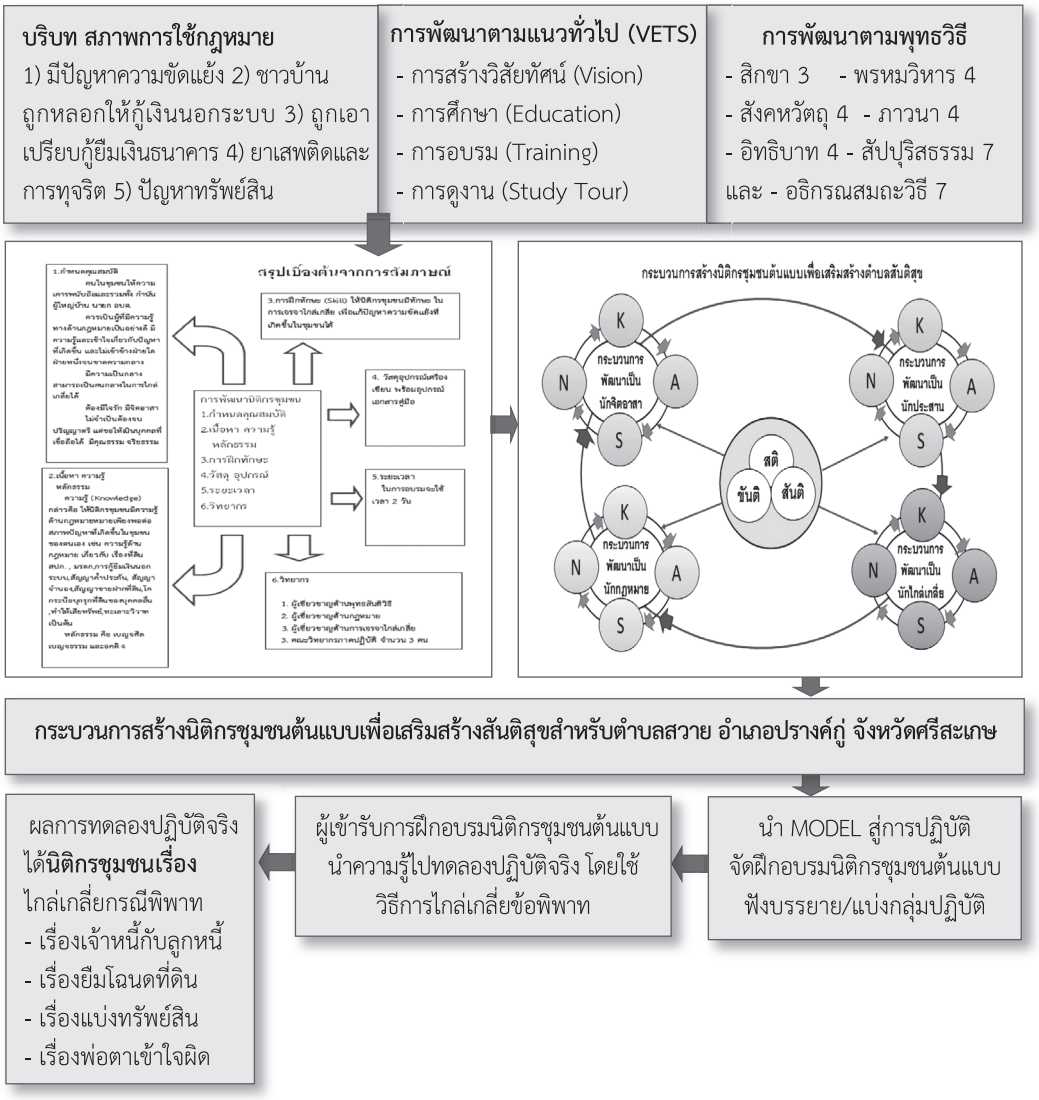
3) เรื่อง กรณีการแบ่งทรัพย์สิน เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2562 นิติกรชุมชนต้นแบบไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทการแบ่งทรัพย์สิน ผลการไกล่เกลี่ย นิติกรชุมชนต้นแบบได้ทำบันทึกข้อตกลงให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายทำสัญญาข้อตกลงกันไว้ โดยได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานสำคัญ

4) เรื่องกรณีพ่อตาเข้าใจผิด เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2562 นิติกรชุมชนไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทระหว่างพ่อตากับลูกเขย ผลการไกล่เกลี่ยนิติกรชุมชนสามารถทำให้คู่กรณี ได้ทราบความจริงว่าลูกสาวเป็นคนทำ และลูกสาวยอมรับผิดด้วยการขอขมา ฝ่ายพ่อให้อภัย จึงทำให้เข้าใจกันได้ด้วยดี

จากกรณีดังกล่าวทั้ง 4 เรื่องข้างต้น แสดงให้เห็นว่า นิติกรชุมชนต้นแบบที่ผ่านการอบรมตามกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุข ตามภาพที่ 1 สามารถทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนได้จริง

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อเสริมสร้างตำบลสันติสุขของตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยเรียบร้อยแล้ว และเนื่องจากนิติกรชุมชน เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นสำหรับชุมชนทุกพื้นที่ ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังภาพ

ภาพที่ 2 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรให้มีหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐ เข้ามาเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานนิติกรชุมชนโดยตรง เพราะจะทำให้การทำงานของนิติกรชุน เข้มแข็ง และสามารถพัฒนาให้ขยายไปสู่ชุมชนต่างๆ ได้ ซึ่งต้องศึกษาและวิจัยต่อไปว่าหน่วยงานใดควรเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง

2) สภาทนายความซึ่งมีโครงสร้างองค์กร ที่กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ ควรเป็นผู้รับผิดชอบให้การถ่ายทอดให้ความรู้เพื่อพัฒนานิติกรชุมชนหรือไม่ และงบประมาณค่าใช้จ่ายในกระบวนการสร้างนิติกรชุมชนทั่วประเทศควรให้รัฐเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่า ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายประเด็นที่น่าจะศึกษาวิจัยในเชิงลึกดังนี้

1) ศึกษาการสร้างนิติกรชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างสังคมสันติสุข ตำบล อำเภอ จังหวัดอื่น

2) ศึกษาเกี่ยวกับ สภาทนายความ ซึ่งมีโครงสร้างองค์กร ที่กระจายครอบคลุมทั่วประเทศ เช่น ศึกษาการว่าความ, ผลกระทบ, ผลดี และผลเสีย ปัญหาของนิติกรในชุมชน

3) ศึกษาการนำหลักการเรื่องภาวะผู้นำเชิงพุทธไปสร้างความปรองดองในสังคมไทย

References

Buasiri A. et al. (2018). MCU, side Buddhism expert. *Focus Group discussions,* October, 19.

Boon-shoosurt D.. and faculty, (2018). "*The trend in repairing, community Problem for building Tumbol clean bouquet,* : case study Sawai Sub-district, Prangkhu District, Srisaket Provigce" technical article, peace Buddha associates foreign countries technical and social serve, (the auditorium, turnback 48 year), make in principle peace formula studies.

Cimpinit M. (2018). Village headman, 5 house Tumbol, Sawai, Prangkhu, Srisaket. *Interview*, October, 8.

Phillips N.. (1997). *Innovative, Management: A Pragmatic Guide to New Techningues.* London: Pitman Publishing.

Phra Bhramakunabhorn (P.A. Payutto). (1997). *A Constitution for Living: Thai Version.* (82nd ed.). Bangkok: Pimsuay.

Pong Ngam K.. (2010). *Self-management of the community and local.* Bangkok: Borpit Printing.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2013) *Untidy thorn raft is red, from the conflict to calmness community*, deep clear, retrieved Aug 23, 2018, From www.kom chadluek.net.

Phramaha Hansa Dhammahāso, (2018). MCU side Buddhism expert. *Focus Group discussion,* October, 19.

Phragru Udompuññādara. (2018). Temple house The Secretariat of the Senate abbot, Tumbol, Sawai, Prangkhu, Srisaket. *Interview*, October, 8.

Peruse M.. (2018). Village headman, 5 house Tumbol, Sawai, Prangkhu, Srisaket. *Interview*, October, 8.

Pantamars S. (2018). Village headman, 5 house Tumbol, Sawai, Prangkhu, Srisaket. *Interview*, October, 8.

Phathamhas S.. (2018). Village headman, 10 house Tumbol, Tumbol, Sawai, Prangkhu, Srisaket. *Interview*, October, 8.

สตรีกับสังคมสงฆ์: ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

Women and Sangha: A Study of Ways for Women's Participation in the Development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1*]สิตา จุลวานิช และ ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
[1*]Sita Chulvanich and Khanthong Wattanapradit
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[1*]Corresponding Author. Email: pookclassic9698@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพแบบลงภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 4 กลุ่ม จำนวน 21 รูป/ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า 1) สตรีมีบทบาทสำคัญต่อการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการสละแรงกาย แรงใจ และทุนทรัพย์ สตรีในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายท่านที่โดดเด่นที่สตรีชาวพุทธในปัจจุบันควรถือเป็นแบบอย่าง เช่น พระมหาปชาบดีโคตมี นางวิสาขามหาอุบาสิกา และพระปฏาจาราเถรี เป็นต้น 2) การพัฒนาคือการดึงการมีส่วนร่วมจากทั้งบรรพชิต คฤหัสถ์บุรุษและสตรี โดยให้สิทธิเท่าเทียมกัน มาร่วมกันวางแผนพัฒนา และร่วมรับผิดชอบดำเนินกิจกรรม การบริหารงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ถึงแม้จะมีผู้บริหารระดับสูงเป็นบรรพชิต แต่ก็มีสตรีเข้าร่วมดำเนินงานในทุกภาค

*Received April 27, 2019; Revised May 18, 2019; Accepted May 29, 2019

ส่วน มีการแบ่งส่วนงาน มุ่งพัฒนาตามพันธกิจ 5 ด้าน คือการผลิตบัณฑิต การวิจัยและพัฒนา บริการวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล 3) จากการศึกษาพบว่าสตรีเข้ามามีส่วนร่วมที่แตกต่างกันเป็นไปตามพันธกิจของมหาวิทยาลัย และด้วยศักยภาพของสตรีสามารถร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจได้ โดยจุดแข็งของสตรีคือการสร้างความแตกต่าง การนำประสบการณ์ภายนอกมาประยุกต์ใช้ ความละเอียด และความยืดหยุ่นในการหาแหล่งทุน

คำสำคัญ: สตรีกับสังคมสงฆ์; การมีส่วนร่วมของสตรี; การพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Abstract

This thesis is of 3 objectives: 1) to study ways for women's participation in the development of Buddhism, 2) to study the development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, and 3) to present ways for women's participation in the development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University; it is a qualitative research of in-depth interviews with key informant interviewees divided into 4 groups of 21 people.

The studies indicated the followings:

1) Women play the important role of maintaining Buddhism; they came in to participate in all Buddhist activities like donating personal resources or devoting their bodies and minds. In Buddhism, there are a lot of outstanding women such as Maha Pajapati Gotami, Visakha Mahaupāsikā, and Patacaratheri who had the role of participation in promoting and developing Buddhism that Buddhist women at present should follow.

2) The development is the drawing of participation from Sangha, laymen and lay women by giving them equal right to participate in planning for the development and taking part of responsibilities in all proceeding activities. Even though the top management of Buddhist University is Sangha, there's still women helping in all sections. There are 5 missions to aim for the development, consisting of producing its graduates for qualities, conducting research and development, serving academic knowledge to the society, nourishing arts and culture and managing good governance.

3) From the study, it is found that women participate in different ways according to the 5 missions of the University; and with the talents and potentials of women, they can help brainstorming, and making decision. Women's strengths are making the different, applying experience to the Buddhist University, circumspection and ability for fundraising.

Keywords: Women and Sangha; Women's participation; the development of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทนำ

พระพุทธศาสนาเผยแผ่จากอินเดียมายังดินแดนสุวรรณภูมิในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมินี้ด้วย แม้ว่าปัจจุบันพระพุทธศาสนาในอินเดียจะเสื่อมสลายไปแต่ในประเทศไทยพระพุทธศาสนายังคงเจริญรุ่งเรือง จะเห็นได้จาก ประเทศไทยเรามีชาวพุทธอาศัยอยู่มากที่สุดในโลก (Khwamdee Khondee Dhamdee, 2016) คนไทยกว่าร้อยละ 95 นับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาถึง ไพร่ฟ้าประชาชนต่างก็นับถือพระพุทธศาสนา และที่สำคัญประเทศไทยเป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยสงฆ์ถึง 2 แห่งด้วยกันคือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธองค์ทรงมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททั้ง 4 อันได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา สะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงให้ความสำคัญแก่ทั้งบรรพชิต และ คฤหัสถ์ และไม่เลือกว่าเป็นบุรุษเพศหรือสตรีเพศ ทรงให้สิทธิเท่าเทียมกันเพราะสตรีก็สามารถมีส่วนร่วมในการทำนุบำรุง สืบทอดพระพุทธ-ศาสนาได้เฉกเช่นบุรุษ ดังจะเห็นได้จากทรงให้สตรีสามารถบวชเป็นภิกษุณีสงฆ์ได้ ในสมัยพุทธกาลมีสตรีที่บวชเป็นภิกษุณี และได้รับการยกย่องว่ามีความเป็นเลิศในพระพุทธศาสนาจำนวน 13 รูป นอกเหนือจากภิกษุณี ก็มีอุบาสิกาที่มีบทบาทในการให้การอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 แก่พระพุทธองค์และเหล่าภิกษุ มีการทำงานร่วมกันในลักษณะต่างๆ ทั้งในแง่ของการทำนุบำรุง การให้การอุปถัมภ์ ตลอดจนการเผยแผ่ศาสนา และมีความถึงพร้อมบรรลุธรรมได้ไม่ต่างจากภิกษุณีจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ให้เป็นเอตทัคคะอีกจำนวน 10 คน (Wannapok, 2012)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าในสมัยพุทธกาล สตรีมีส่วนสนับสนุนการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเผยแผ่คำสอน หรือการให้การอุปถัมภ์ อย่างไรก็ตามในยุคสมัยที่เปลี่ยนไปแม้จะไม่มีภิกษุณีตามพุทธบัญญัติเถรวาทแต่ก็ยังมีอุบาสิกาที่เข้ามามีส่วนร่วม มีบทบาทในงานศาสนานอกเหนือจากบริบทของการเป็นนักบวช สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่แค่วัด สตรีที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่พระพุทธศาสนาที่เรารู้จักกันดีก็คือสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของภาษาบาลี มีพระราชประสงค์ให้ภิกษุ สามเณร อ่าน เขียนภาษาบาลีได้เพื่อไว้ใช้ศึกษาพระไตรปิฎก จึงมีพระราชดำริให้ปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม นอกจากนั้นยังทรงรับเป็นองค์ประธานอุปถัมภ์โครงการแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือได้ว่าพระองค์ทรงเป็นตัวอย่างของสตรีไทยที่ทำนุบำรุงพระศาสนา นอกเหนือจากเจ้านายฝ่ายหญิงที่ทรงเป็นตัวอย่างที่ดีที่สตรีในพระพุทธศาสนาพึงปฏิบัติตามแล้วก็ยังมีสตรีไทยอีกหลายท่านอย่างเช่น ดร.แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน (Phra Biteekataksakorn Anāmāyo, 2015) ให้เป็นสถานปฏิบัติธรรมสำหรับพุทธศาสนิกชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา และยังก่อตั้งสาวิกาสิกขาลัยสำหรับคฤหัสถ์ทั้งชาย-หญิงให้ได้มีโอกาสศึกษาพระพุทธศาสนา

ในปัจจุบันยังมีสตรีอีกจำนวนมากที่เลื่อมใส ศรัทธาในพระพุทธศาสนาแต่ก็ไม่ได้บวชเป็นภิกษุณี หรือเป็นแม่ชี หรือแม้กระทั่งนุ่งขาวห่มขาว เข้าวัดถือศีล 8 แต่สตรีเหล่านี้เลือกที่จะรับใช้งานศาสนาด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น การออกโรงทาน ทำความสะอาดศาสนสถาน หรือบริจาคปัจจัย ทำนุบำรุงด้านศาสนา เพราะสตรีเหล่านี้ยังต้องทำหน้าที่ทางโลก ไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ภรรยา หน้าที่แม่ หน้าที่ในการหารายได้ และที่สำคัญยังมีสตรีอีกกลุ่มหนึ่งที่รับใช้งานด้านศาสนาโดยการเข้ามาทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์ ไม่ว่าจะในรูปแบบของอาจารย์ที่มาให้การสนับสนุนด้านปัญญา หรือจะเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่เพื่อสนับสนุนงานของภิกษุสงฆ์ สตรีที่เข้ามาทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์นี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานด้านอื่นๆ มาแล้ว และนำความรู้จากประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ ซึ่งยิ่งเป็นการตอกย้ำว่าสตรียังคงเป็นหนึ่งในพุทธบริษัท 4 ที่สำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์กรพระพุทธศาสนาอย่างมหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ ในปัจจุบันเรามีผู้นำทางศาสนา ทางจิตวิญญาณที่เป็นสตรีในมิติของนักบวช ฉะนั้นการที่จะมีสตรีในมิติของคฤหัสถ์ผู้ครองเรือนที่มีศักยภาพมาช่วยงานศาสนาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ก็คงไม่ใช่เรื่องแปลก เพราะเมื่อเทียบกับในสมัยพุทธกาล พระนางปชาบดีอุปสมบทเป็นภิกษุณี แต่นางวิสาขา มหาอุบาสิกาไม่ได้ออกบวชแต่มีความถึงพร้อมและบรรลุธรรมได้เหมือนกัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถือเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่ใหญ่ที่สุดในโลกได้รับการยอมรับสถานภาพว่าเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2540 มีการรับรองวิทยฐานะว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่ค้ำชูพระพุทธศาสนา มีการเรียน การสอนทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ และเปิดโอกาสให้คฤหัสถ์ทั้งบุรุษและสตรีได้เข้ารับการศึกษา และทำงานร่วมกับบรรพชิต มีสตรีที่มีศักยภาพได้รับการยอมรับให้มีบทบาทสำคัญในมหาวิทยาลัยสงฆ์ในระดับบริหาร เช่นผู้อำนวยการสถาบันภาษา ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการของวิทยาเขตนครศรีธรรมราช และ ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต จะเห็นได้ว่าการที่มีสตรีเข้ามามีบทบาทในสังคมสงฆ์แสดงว่าสตรีมีศักยภาพจนได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนส่งเสริมกิจการงานของมหาวิทยาลัยตามแผนพัฒนาที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ เพื่อขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยไปสู่ “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาระดับโลก” (World Class Buddhist University, WCBU)

ความร่วมมือของสตรีจึงถือเป็นหน้าที่ในการช่วยส่งเสริม ค้ำชูมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อเป็นการสืบทอดพระศาสนา ดังคำกล่าวของศาสตราจารย์พิเศษ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (Phra Brahmagunabhorn, 2011) ที่ว่าพระพุทธศาสนาจะสูญสิ้นถ้าฝากศาสนาไว้กับพระอย่างเดียว (ฆราวาสทอดธุระ) พระพุทธเจ้าตรัสว่า “พระศาสนานั้นอยู่ด้วยบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่ใช่บริษัทใดบริษัทหนึ่งแต่จะต้องช่วยกัน” แต่การทำงานร่วมกันนั้นต้องไม่เป็นที่ติฉินนินทาของสังคม ท่ามกลางวิกฤติศรัทธาพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน ที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อพระสงฆ์ ต่อวัด ต่อกิจกรรมทางศาสนา หรือแม้แต่เรื่องความเหมาะสมในการอยู่ร่วมกันของสตรีต่อพระสงฆ์

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าสตรีไทยเข้าใกล้ศาสนามากกว่าบุรุษ และสตรียึดมั่นในเรื่องศีลธรรม ชอบทำบุญ เข้าวัดฟังธรรม ถ้าสตรีได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมโดยรวม สตรีสามารถสร้างความหลากหลายในการพัฒนา เนื่องจากสตรีมีมุมมองที่ละเอียดอ่อนกว่า ส่วนบุรุษจะมีมุมมองในภาพกว้าง ถ้าทำงานร่วมกันก็จะเกิดความสมดุล ผลงานด้านศาสนาของสตรีที่ประจักษ์ให้เห็นเป็นรูปธรรมก็จะเกิดในมิติของนักบวชคือแม่ชีที่มีการเผยแผ่ธรรม แต่ผลงานด้านการส่งเสริมศาสนาของฆราวาสยังไม่มีปรากฏเด่นชัดนอกจากเรื่องของการทำบุญ บริจาคทาน เข้าวัด ฟังธรรมทั่วๆ ไป ดังนั้นจึงควรศึกษาอีกมิติของสตรีที่ทำงานด้านศาสนาร่วมกับพระสงฆ์ในองค์กรพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่แค่วัดเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ แม้ว่าในมุมของสังคมอาจมองว่าสตรีเข้ามามีผลต่อพฤติกรรม ต่อความบริสุทธิ์ของศีลในพระสงฆ์ ดังนั้นเราควรจะศึกษาว่าหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรที่จะส่งเสริมให้สตรีกับพระสงฆ์ทำงานร่วมกันได้ตามแนวคิดดั้งเดิมที่พระพุทธเจ้าวางไว้ให้สตรีทำงานด้วยกันกับพระเป็นสังคมพุทธบริษัท 4 ที่เราต้องนำเอาศีล สมาธิ ปัญญา มาใช้เพื่อเป็นแนวทางการป้องกันปัญหาและเรียนรู้สังคมที่เปลี่ยนแปลง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีในการทำงานร่วมกับบรรพชิตที่เหมาะสม ทั้งนี้ก็เพื่อให้สตรีสามารถนำประสบการณ์ภายนอกสังคมสงฆ์มาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งการที่ได้พลังสนับสนุนจากสตรีจะทำให้เกิดความแตกต่างหลากหลายทางความคิด และความแตกต่าง ความหลากหลายนั้น ก็คือการอยู่รอดและนำไปสู่การพัฒนา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบลงภาคสนาม โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องและจากเว็ปไซต์ เอกสารที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของสตรีในการสืบทอดและพัฒนาพระพุทธศาสนา

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการมีส่วนร่วมของสตรี ข้อจำกัดในการร่วมงานกับบรรพชิต โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาของพระพุทธศาสนา

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)

(3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับ แนวคิดการมีส่วนร่วม การพัฒนาของพระพุทธศาสนา การมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ กระบวนการ การมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนาพระพุทธศาสนา และการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่สนใจได้รับทราบ

(5) นำเสนอรูปแบบและแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 21 รูป/คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติดังนี้

(1) กลุ่มผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(2) กลุ่มสตรีที่เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)

(3) กลุ่มสตรีที่เป็นเจ้าหน้าที่หรือมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาหรือพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(4) ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศต้นกำเนิด

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่ การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) สำหรับหาประเด็นโดยพัฒนาเป็นแบบ

สัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการสร้างแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยตนเองตามกรอบที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

(1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

(2) กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

(3) นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วจึงนำไปปรับปรุงแก้ไข

(4) นำแนวคำถามไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายของประเทศไทยที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริง

(5) ดำเนินการปรับประเด็นของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่คลุมเครือภายหลังจากการนำไปทดลองใช้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การลงพื้นที่ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ส่วนกลาง)

(2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์

(3) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามหาวิทยาลัย

6. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคในการมีส่วนร่วมของสตรีและแนวทางการส่งเสริมศักยภาพของสตรีเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของสตรีต่อการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาสตรีสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ ความแตกต่างระหว่างเพศมิได้เป็นอุปสรรค ผู้หญิงมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหามีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และสามารถช่วยผู้อื่นให้เกิดการพัฒนาได้ ถ้าร่วมมือรวมพลังกันหนุนนำจะทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่มีประโยชน์แก่สังคมโลก ปัจจุบันสตรีมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นสำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วเนื่องมาจากผลพวงของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและสังคมที่ต้องได้รับการพัฒนา จึงมีการผสมผสานสตรีเข้าในกระบวน บทบาทสตรีในฐานะชาวพุทธ มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สตรีใส่ใจทำนุบำรุงศาสนามากกว่าบุรุษ แม้ว่าจะมีหลายบทบาทหน้าที่ เช่น ความเป็นลูก ภรรยา สะใภ้ มารดา เป็นต้น

สตรีในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายท่านที่โดดเด่น ไม่ว่าจะเป็น พระนางมหาปชาบดีโคตมีที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ เป็นการสนับสนุนด้วยปัจจัย 4 (Tripitaka, 7/313-420/402-444) พระปฏาจาราเถรี ผู้ซึ่งเป็นกำลังในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นำประสบการณ์ชีวิตมาช่วยแก้ปัญหาให้กับสตรีท่านอื่นจนกระทั่งได้รับยกย่องว่า “เป็นครูยิ่งใหญ่” (Tripitaka, 33/500-511/454-455) นางวิสาขามหาอุบาสิกาที่มีบทบาทในการถวายทาน เป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดีงาม และเป็นสตรีที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด รู้จักการเจรจา และรู้ว่ากาลใดควรพูด (Tripitaka, 20/259/32) และพระนางสามาวดี ซึ่งเป็นผู้ที่ถือศีลเป็นประจำ มีการให้อภัยทานด้วยการแผ่เมตตา ให้โอกาสสตรีบริวารได้ฟังธรรมจนบรรลุโสดาปัตติผล ทำโรงทาน (Indasara, 2006) สตรีที่กล่าวมาเบื้องต้นนี้มีบทบาทการสร้างสันติภาพหรือสันติสุขในฐานะที่เป็นสตรีในทางพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือ การดึงการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนมาร่วมกันในการวางแผนพัฒนา มีการวางแผนยุทธศาสตร์ซึ่งเป็นภาพใหญ่ เป็นแผนระยะยาวระดับนโยบาย มีการวางแผนยุทธวิธีซึ่งเป็นการวางแผนของผู้บริหารระดับกลางเพื่อพัฒนาหน่วยงานต่างๆ เป็นการกำหนดกรอบ ทิศทาง นำไปปฏิบัติการ และมีการวางแผนวิธีการปฏิบัติการซึ่งเป็นความรับผิดชอบของหน่วยย่อยที่สุดของการปฏิบัติงานที่มีพื้นที่ดูแลรับผิดชอบที่ประสานงานให้สอดคล้องกับภารกิจและเป้าหมายที่ผู้บริหารระดับสูงสุดขององค์กรกำหนดเอาไว้

ในการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยนั้น ได้อาศัยการสนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือจากหลายฝ่าย หนึ่งในนั้นคือ บทบาทของสตรีที่ได้มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรมของมหาวิทยาลัย เพราะสตรีมีคุณลักษณะเป็นผู้มีศรัทธา มีศีล มีจริยาวัตรอันงดงาม มีปัญญา มีจิตใจอ่อนโยน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน มีความรักเพื่อนมนุษย์ และมีการส่งเสริมค้ำชูพระพุทธศาสนาด้วยความเสียสละด้วยชีวิต และในทางจิตวิทยาสตรีมีความสามารถมากกว่าผู้ชายหลายด้าน คือ ด้านความจำ ด้านการพูด การติดต่อสื่อสาร ด้านกระบวนการรับรู้ มีความหนักแน่น มีความละเอียดมากกว่าผู้ชายและใน

ทางพระพุทธศาสนายอมรับในศักยภาพของสตรีว่ามีปัญญาเท่าเทียมกับบุรุษ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยศักยภาพของสตรี โดยเฉพาะสตรีที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกัน

สตรีมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างมาก แนวทางการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละทรัพยากรส่วนตน การเข้าร่วมในกิจกรรม การร่วมตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การประเมินผลติดตาม เป็นต้น ด้านการบริหารงานทั่วไป มหาวิทยาลัยได้มีโครงสร้างการบริหารงานของส่วนกลางและวิทยาเขต อำนาจหน้าที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2540 (Government Gazette, 2019) มีการแบ่งส่วนงาน มุ่งเน้นพัฒนาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านงานบริการวิชาการแก่สังคม ด้านการเผยแผ่พระพุทธ-ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม และด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งอาจารย์สตรี และเจ้าหน้าที่สตรี ได้เข้ามามีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การร่วมส่งเสริม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาหรือร่วมวางแผน

จุดแข็ง ของการเข้ามามีส่วนร่วมของสตรีคือสตรีเข้ามาสร้างความแตกต่าง มาเติมเต็มในส่วนที่บรรพชิตไม่มีความถนัด (Phra Rajapariyatkavī, 2019) สามารถนำความรู้จากประสบการณ์ภายนอกสังคมสงฆ์มาประยุกต์ใช้ ความละเอียดรอบคอบมากกว่าบรรพชิต **โอกาส** ที่ดีของการเข้ามามีส่วนร่วมของสตรี คือสตรีมาด้วยแรงศรัทธาเป็นพื้นฐานอยู่แล้วจึงร่วมงานอย่างเต็มกำลัง และสตรีมีความสะดวกคล่องตัวในการหาทุนจากภายนอกมาเพื่อสนับสนุนกิจการของมหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะสตรีที่มีชื่อเสียงมีส่วนช่วยในการที่จะทำให้คนไม่ลืมพระพุทธศาสนา (Permpoon, 2019) **จุดอ่อน** ของการเข้ามามีส่วนร่วมของสตรี คือ เรื่องระบบการตัดสินใจที่อาจจะช้ากว่าบุรุษ (Phra Sudhirattanabundit, 2019) เนื่องจากสตรีมีความละเอียด รอบคอบ พินิจพิเคราะห์ก่อนการตัดสินใจ และลักษณะทางการภาพของสตรีที่เป็นจุดเสี่ยงต่อความบกพร่องต่อศีลของบรรพชิต ส่วน**อุปสรรค** ของการเข้ามามีส่วนร่วมของสตรี คือ ข้อจำกัดของพระธรรมวินัย การวางตัวและการสื่อสารในเรื่องของการแต่งกาย ภาษาพูด และกิริยาท่าทาง ความชัดเจนในตำแหน่งหน้าที่ และการขาดอาจารย์ฝ่ายปกครองที่จะว่ากล่าวตักเตือนในสิ่งที่สตรีประพฤติ ปฏิบัติไม่เหมาะสม

แนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัย จะเป็นไปตามพันธกิจและหน้าที่ของมหาวิทยลัย 5 ด้าน คือ **1. ด้านการผลิตบัณฑิต** สตรีได้เข้ามาในฐานะที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะ เป็นวิชาชีพเฉพาะ โดดเด่นด้านมิติอารมณ์ (Phra Rajapariyatkavī, 2019) ส่งเสริมสุนทรียะในการสอนและสร้างบรรยากาศ แห่งการเรียนรู้ ประสบการณ์ตรงจากความเป็นสตรีสามารถสอนนิสิตสตรีได้เข้าใจง่ายขึ้น มีบทบาทเป็นนักบริหาร บทบาทผู้อุปถัมภ์ทุนการศึกษา ดี ตั้งเจตนามาเพื่อเป็นผู้ให้ และทั้งยังสนับสนุน

อุปถัมภ์ทุนการศึกษา จัดการเรียนการสอน เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการสอนฝึกจิตอาสา **2. ด้านการวิจัยและพัฒนา** สตรีเชี่ยวชาญการวิจัยและค้นคว้าเพื่อสร้างองค์ความรู้ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เน้นการพัฒนาองค์ความรู้ในพระไตรปิฎก ผลงานการนำเสนอทางวิชาการของสตรีจะทำได้ดีกว่าบรรพชิต (Phra Sudhirattanabundit, 2019) เพราะมีความขยัน อดทน รอบคอบ ละเอียด ทำให้การสอนวิจัยของมหาวิทยาลัยสงฆ์มีความเจริญก้าวหน้า **3. ด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม** สตรีมีการปรับปรุงกิจกรรมต่างๆ ให้เอื้อต่อการสนับสนุนกิจการคณะสงฆ์ สร้างความรู้ความเข้าใจหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่ประชาชน นอกจากนี้ยังมีสตรีที่มีส่วนในการอุปถัมภ์การบริจาคที่ดินให้แก่มหาจุฬาฯ โดยคุณหญิงสมปอง วรรณณิศร การก่อสร้าง เช่น ดร.อุไรศรี คะนึงสุขเกษม บริจาคซ่อมศาลาการเปรียญที่วัดมหาจุฬาฯ (Phra Rājvoramedhī, 2019) **4. ด้านการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม** สตรีสนับสนุนให้มีการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของนิสิต คือ “มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา” ในส่วนของรูปแบบอาคารวัดมหาจุฬาราชูทิศก็สะท้อนการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม อาคารวิปัสสนาธุระ สมเด็จพระพุฒาจารย์ คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร สร้างอาคารวิปัสสนาธุระด้วยหวังเป็นที่ส่งเสริมพระพุทธศาสนาเพื่อการเผยแผ่คำสอนที่เป็นพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย มีการสร้างจิตอาสาวัฒนธรรมชาวพุทธ รักษาอัตลักษณ์ พัฒนา กาย ใจ และความคิด **5. ด้านการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล** คือ มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การสนับสนุน ร่วมคิด ร่วมวางแผน การประสานงาน ทำให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้พัฒนาไม่หยุดยั้งจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะได้อาศัยศักยภาพความสามารถของสตรีที่ได้เข้ามาบริหารดำเนินการร่วมกับมหาวิทยาลัยในหลายบทบาท เช่น บทบาทผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการในตำแหน่งสาขาที่พระสงฆ์ไม่ถนัด

แนวทางการส่งเสริมสตรี ต้องส่งเสริม ทั้งวิชาจารณะ ใช้ความรู้เป็นตัวขับเคลื่อนให้สตรีมีฐานความรู้ให้สูงขึ้น ความประพฤติงดงาม สนับสนุนให้สตรีไปทำกิจกรรมสังคมเพิ่มมากขึ้น สร้างความเท่าเทียมด้านวิชาการ เพิ่มสวัสดิการอาจารย์ (Supasorn, 2019) อำนวยความสะดวกสบายที่พักอาศัย ตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ความชัดเจนในสถานะ (Techapaibul, 2019)

หลักธรรม สำหรับการมีส่วนร่วมของสตรีในการทำงานในมหาวิทยาลัย ต้องมีคุณธรรม หรือแนวในการปฏิบัติตัวกับบรรพชิตให้เหมาะสม มีความอ่อนน้อม ให้ความรู้ มีจิตบริการ วางตนให้เหมาะสม คือ มีหลักคารวตา ซื่อสัตย์ วินัย สุจริต จิตอาสา มีหลักสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 หลักโยนิโสมนสิการ อิทธิบาท 4 มีความเป็นกัลยาณมิตร มีขันติธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้คนที่มีวัฒนธรรมต่างกัน คือ วิถีความเป็นพระ รู้จักใช้ปิยวาจา และสุดท้าย สตรีต้องมีศีล 5

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าบทบาทของสตรีต่อการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนาสตรีสามารถที่จะบรรลุธรรมได้ความแตกต่างระหว่างเพศมิได้เป็นอุปสรรค ผู้หญิงมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมแก้ปัญหา มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง และสามารถช่วยผู้อื่นให้เกิดการพัฒนาได้ ถ้าร่วมมือรวมพลังกันหนุนนำจะทำให้เกิดองค์กรต่างๆ ที่มีประโยชน์แก่สังคมโลก ปัจจุบันสตรีมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นสำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วเนื่องมาจากผลพวงของเศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและสังคมที่ต้องได้รับการพัฒนาจึงมีการผสมผสานสตรีเข้าในกระบวน บทบาทสตรีในฐานะชาวพุทธ มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สตรีใส่ใจทำนุบำรุงศาสนามากกว่าบุรุษ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่าสตรีมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างมาก แนวทางการมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละทรัพยากรส่วนตน การเข้าร่วมในกิจกรรม การร่วมตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การประเมินผลติดตาม เป็นต้น ด้านการบริหารงานทั่วไป มหาวิทยาลัยได้มีโครงสร้างการบริหารงานของส่วนกลางและวิทยาเขต อำนาจหน้าที่เป็นไปตามพระราช-บัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2540 มีการแบ่งส่วนงาน มุ่งเน้นพัฒนาหลายด้าน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย บางท่านมีสถานะอาจารย์สตรี เจ้าหน้าที่ และนิสิต ได้เข้ามามีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน ตั้งแต่การร่วมสร้าง ร่วมส่งเสริม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาหรือร่วมวางแผนในการเข้าร่วมนี้มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 4 ด้าน คือ การพัฒนาด้านศีล (สีลภาวนา) การพัฒนาด้านกาย (กายภาวนา) การพัฒนาด้านจิตใจ (จิตภาวนา) การพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยพัฒนามหาวิทยาลัยตามพันธกิจหลัก 5 ประการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ในเชิงนโยบายผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำไปใช้ในการกำหนดแนวทางการบริหาร การจัดการมอบหมายงานตามพันธกิจให้สตรีตามความเหมาะสม ตามความต้องการและตามความสามารถ อีกทั้งยังสามารถนำเสียงสะท้อนจากสตรีไปวางกรอบการสนับสนุน ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพ รวมถึงคุณภาพชีวิต และสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อเป็นการพัฒนามหาวิทยาลัยและสืบทอดพระศาสนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการทำวิจัยเรื่อง สตรีกับสังคมสงฆ์ : ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันและส่งเสริมศักยภาพของสตรีเพื่อเป็นการพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงขอเสนอแนะและทำการศึกษาเพิ่มเติมตามโอกาสต่อไป ได้แก่

1. ออกแบบแนวทางการอยู่ร่วมกันระหว่างอุบาสิกา และบรรพชิตที่เหมาะสม ตามจารีตและพระธรรมวินัย

2. ศึกษาวิเคราะห์แนวทางการมีส่วนร่วมของสตรีที่เป็นนิสิตในมหาวิทยาลัย

3. ศึกษาแนวโน้มการพัฒนาศักยภาพของสตรีเพื่อให้มีขีดความสามารถในการทำงานในสถาบันอุดมศึกษายุค 4.0

4. สำรวจความพึงพอใจ ทัศนคติของสตรีต่อการทำงานในมหาวิทยาลัยสงฆ์

References

Government Gazette for Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1997). Retrived January 3, 2019, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2540/A/051/24.PDF.

Khwamdee Khondee Dhamdee. *Top ten countries contain the most of Buddhism in the world.* Retrived March 9, 2016, from http://rightview0202016.blogspot.com/2016/03/10.html.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Phra Biteekataksakorn Anāmāyo. (2015). *Roles of Women Towards Peace Building: A Case Study of Mae Chee Sansanee Sthirasuta.* Thesis Master of Arts. Graduate School: Mahachulalongkorn Univerity.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2000). *The Buddhist's Discipline*. Bangkok: Pimsuay.

Phra Dhampitaka (P.A.Payutto). (1999). *Bhudadhamma (Revised and Adjusted edition).* (8th ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University press.

Phra Mahasomboon Vuḍḍhikaro. (2019). Dean of Graduate School. *Interview.* January 9.

Phra Rajapariyatkavī. (2019). Rector. *Interview.* January 15.

Phra Rājvoramedhī. (2019). Vice-Rector for Administration. *Interview.* January 9.

Phra Sudhirattanabundit. (2019). Director of Office of Buddhist Research Institute. *Interview.* November 28.

Wannapok S. (2012). *Buddhist Disciples*. Bangkok: Dhamasabha and Banluedham institute.

Indasara W. (2006). *Women in Buddhist era.* Bangkok: Thammada Publishing.

แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ*

The Guidelines for Promoting Singing Performance of Thai Professional Singers by Buddhist Integration

[1*]สุทธนรี กระจ่างคันถมาตร์, [1]ตวงเพชร สมศรี และ [2]ประเวศ อินทองปาน

[1*]Suthanaree Krajangkantamas, [1]Tuangpetch Somsri and [2]Prawes Inthaongpan

[1*]สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*]Buddhist Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[2]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2]Kasetsart University, Thailand.

1*Corresponding Author. Email: Naryandanton@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาหลักการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยตามศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้ส่งเสริมการขับร้องเพลงให้มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมด้านการดำรงชีวิต 3) เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดย 1) รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เพื่อศึกษาหลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากพระไตรปิฎก ตำรา อรรถกถา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาหลักการขับร้องเพลงไทยสากลตามศาสตร์สมัยใหม่ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักการขับร้องเพลงเกิดจากทฤษฎีผสมผสานตามศาสตร์สมัยใหม่ 11 ข้อ ได้แก่ (1) การหายใจ (2) การใช้ช่องปาก ช่องคอ และส่วนที่เป็นกะโหลก (3) การเปล่งเสียง (4) การใช้เสียง (5) การร้องตาม

*Received April 09, 2019; Revised April 12, 2019; Accepted April 20, 2019

ทำนอง และจังหวะของดนตรี (6) การตีความของเนื้อเพลง (7) การสื่อสาร (8) การสร้างจินตนาการในการถ่ายทอดบทเพลง (9) การถือและการใช้ไมโครโฟน (10) การแสดงร่วมกับดนตรี (11) การแสดงลีลาอารมณ์และท่าทางบนเวที

2) นักร้องมีแนวทางพัฒนาการขับร้องโดยหลักอานาปานสติ และนำพุทธธรรม 3 ข้อ คือ หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ส่งเสริมด้านการดำรงชีวิต

3) ทำให้นักร้องมีสติ มีความละเอียดลึกซึ้ง สามารถถ่ายทอดบทเพลงได้เป็นอย่างดี และมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: แนวทาง; ส่งเสริมประสิทธิภาพ; การขับร้อง; นักร้องอาชีพไทย; พุทธบูรณาการ

Abstract

The purposes of this research were to 1) study singing principle of professional singers according to modern sciences 2) study the principles of Buddhism used to promote an effective singing and quality of life of singers 3) study the promotion of singing efficiency of Thai professional singers using integrated Buddhism. This research was qualitative research, collecting data by (1) studying documents related with Satipatthana 4, Phromviharn 4, Sangkhavat 4, and Iddhipada 4 of Theravada Buddhism which was mentioned in Buddhist scripture, tripitaka, exegesis, and related researches. (2) in-depth interviewing to study singing principle of modern Thai songs according to modern sciences. 3) create the guideline for promoting singing performance of Thai professional singers by Buddhist integration.

The research findings revealed that

1. singing principle was created by combining theories according to modern sciences, consisting of 11 items which were (1) breathing (2) use of the oral cavity, throat, and skull (3) vocalization (4) use of voice (5) singing along with melody and rhythm of music (6) interpreting the lyrics (7) communication (8) creating the imagination for expressing the songs (9) holding and using microphone (10) performing with music band and (11) showing styles, emotions, and gestures.

2. Singers have the guideline for developing the singing skills using Anapanasati. Besides, the 3 Buddhist's teachings, Phromviharn 4, Sangkhavat 4, and Iddhipada 4, were applied and used for promoting their quality of life.

3. Brought the mindfulness and sensibility that lead the singers to express the meaning of the songs appropriately and live their daily lives with dhamma.

Keywords: Guidelines; Promoting Singing Performance; Thai Professional Singers; Buddhist Integration

บทนำ

ศิลปะบันเทิงที่มนุษย์ทำได้โดยง่ายคือการขับร้องเพลงในแต่ละวันของการดำเนินชีวิต มนุษย์ต้องแข่งขันกับตัวเองแข่งขันกับเวลา จนเกิดภาวะความเครียดสะสมซึ่งนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพต่างๆ เมื่อได้เปล่งเสียงร้องเพลงออกมา เป็นการระบายสิ่งที่คั่งค้างในใจ ทำให้สมองปลอดโปร่ง และอารมณ์ดีเมื่อได้ผ่อนคลายอารมณ์ และมีความสุข กล่าวได้ว่าศิลปะการดนตรีที่ก่อให้เกิดความซาบซึ้งใจมากที่สุด ศิลปะการขับร้อง เสียงขับร้องแสดงความรู้สึกนึกคิดได้ตรงที่สุด คีตกวีชาวเยอรมันท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า ดนตรีที่ยืนนานที่สุด ตรงไปตรงมาที่สุด และเปี่ยมสุขที่สุด ก็คือเสียงขับร้อง (Panomyongboontasanakul, 2014)

นักร้องอาชีพจึงต้องร้องเพลงได้อย่างถูกวิธี และมีอารมณ์ที่ดีอยู่เสมอ เพื่อที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดบทเพลงได้ไพเราะและลงตัวที่สุด การเป็นนักร้องอาชีพและมีชื่อเสียง ถือได้ว่าเป็นบุคคลของประชาชน จึงต้องมีการวางตัวที่ดี มีพฤติกรรมที่เหมาะสม ด้วยเพราะบรรดาแฟนเพลงต่างเรียกว่าเป็นไอดอล (Idol) หรือผู้ที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่น เป็นผู้มีอิทธิพลต่อเยาวชนและคนทั่วไป ฉะนั้นจึงควรมีจิตใจที่ดี และมีสติคอยสำรวมระวังในการดำรงชีวิตในการคิด พูด และกระทำสิ่งใดก็ตาม

ศิลปศาสตร์ 18 ประการที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงเคยศึกษาวิชาความรู้ต่างๆ ซึ่งมีการเรียนการสอนกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในสมัยที่พระองค์ทรงเป็นมกุฎราชกุมาร หรือก่อนที่พระองค์จะตรัสรู้ หนึ่งในวิชานั้นคือ วิชาร้องรำ (Saengtaksin, 2017) ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงพุทธทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงและการขับร้องเพลงในบทสักกปัญหสูตร เป็นบทเพลงขับกล่อมของปัญจสิขะคันธรรพบุตร ได้กล่าวไว้ว่า ปัญจสิขะได้ร้องเพลงและดีดพิณให้แม่นางภัททาสุริยวัจฉสา ด้วยความหลงรักนางอยู่ฝ่ายเดียว ซึ่งในเนื้อความของเพลงเป็นการเกี้ยวพาราสีนางอันเป็นที่รัก ที่มีการเปรียบเปรยความรักในแม่นางภัททาสุริยวัจฉสาไว้หลายประโยค เช่น เปรียบเสมือนการทักษิณาที่ถวายแด่พระอรหันต์ การเฝ้าใฝ่ฝันหาเปรียบเสมือนพระสมณศากยบุตรผู้ทรงเข้าฌานอยู่ผู้เดียว ผู้มีปัญญาครองตน มีสติ เป็นมุนีแสวงหาอมตธรรม รำพึงรำพันถึงความหลงใหลในตัวแม่นางภัททาสุรยวัจฉสา เสมือนพระมุนีบรรลุพระสัมโพธิญาณอันสูงสุดพึงชื่นชมฉะนั้น ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบความรักโดยนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และเรื่องกามทั้งหลาย เมื่อพระพุทธองค์ทรงได้ยินบทเพลงที่ปัญจสิขะร้องเกี้ยวหญิงอันเป็นที่รัก พระองค์ได้ทรงตรัสกับปัญจสิขะว่า “ปัญจสิขะ เสียงสายพิณของท่านเทียบได้กับเสียงขับร้อง และเสียงขับร้องเทียบได้กับเสียงสายพิณ เสียงสายพิณของท่านไม่เกินเสียงขับร้อง และเสียงขับร้องก็ไม่เกินเสียงสายพิณ คาถาอันเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธ เกี่ยวเนื่องด้วยพระธรรม เกี่ยวเนื่องด้วยพระสงฆ์ เกี่ยวเนื่องด้วยพระอรหันต์ และเกี่ยวเนื่องด้วยกามเหล่านี้ ท่านประพันธ์ไว้เมื่อไร” (Thai Tipitaka, 10/348/275-277) จากพระสูตรข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ได้ทรงปฏิเสธการขับร้องเพลงแต่อย่างใด พระองค์ทรงชื่นชมปัญจสิขะที่ถ่ายทอดอารมณ์การร้องและเล่นพิณได้อย่างกลมกล่อมลงตัว มีความละมุนละไม ทำให้ทราบถึงด้านสุนทรียภาพของพระองค์ และยังทรงสรรเสริญบทเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระอรหันต์ และเรื่องกามต่างๆ ซึ่งเป็นบทเพลงที่เป็นไปในทางเร้ากุศล

หรือพุทธทัศน์ที่เกี่ยวกับการสาธยายคำสอนทำนองสรภัญญะ เรื่องพระโสณะสวดพระสูตรในอัฏฐกวรรค ที่มีใจความว่า ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเสด็จเข้าพระวิหาร ฝ่ายท่านพระโสณะ ก็ใช้เวลาอยู่ในที่แจ้งจนดึกจึงเข้าพระวิหาร พอถึงเวลาใกล้รุ่งพระผู้มีพระภาคทรงลุกขึ้นแล้ว ทรงเชื้อเชิญ ท่านพระโสณะว่า “ภิกษุ เธอจงกล่าวธรรมตามถนัดเถิด” ท่านพระโสณะทูลสนองพระดำรัสแล้ว ได้สวด พระสูตรทั้งหมดในอัฏฐกวรรคโดยทำนองสรภัญญะ เมื่อท่านพระโสณะสวดทำนองสรภัญญะจบแล้ว พระผู้มี พระภาคทรงชื่นชมอย่างยิ่งจึงได้ประทานสาธุการว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ เธอเล่าเรียนสูตรในอัฏฐกวรรคมา ดีแล้ว จำได้แม่นยำดี เปล่ง เสียงสวดได้ไพเราะเพราะพริ้ง ไม่มีที่น่าตำหนิบอกความหมายได้ชัดเจน ภิกษุ เธอมีพรรษาเท่าไร” (Thai Tipitaka, 5/258/36) จากพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงชื่นชมการสวดสรภัญญะ จากพระโสณะที่สามารถสาธยายคำสอนทำนองสรภัญญะได้อย่างไพเราะ มีความแม่นยำ เปล่งเสียงได้ ชัดเจน ไม่มีที่ติ จากนั้นพระองค์ได้ทรงชวนพระโสณะสนทนาธรรมต่อ แสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ไม่ได้ ทรงปฏิเสธบทสวดหรือการนำเรื่องของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาทำให้เกิดเป็นเสียงสูง เสียงต่ำ หากบทเพลงที่มีทำนองเสนาะมุ่งเน้นแสดงธรรม และเนื้อหาสาระที่ทำให้เกิดกุศล

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่าการร้องเพลงคือการแสดงทางน้ำเสียง สีหน้า และกิริยาท่าทางที่ แสดงออกอย่างมีศิลปะในการใช้เสียงเพื่อแสดงถึงความรู้สึกทั้งภายนอกและภายใน ไม่ว่าจะเป็นการ แสดงออกด้วยท่าทางต่างๆ เป็นศิลปะแห่งการใช้อารมณ์ การร้องเพลงถือได้ว่าเป็นเครื่องกล่อมเกลาที่ดี เป็นการพักผ่อนหย่อนใจทั้งทางร่างกายและจิตใจ การร้องเพลงเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อน นักร้องต้องมีอารมณ์ที่ประณีต ละเอียด และลึกซึ้ง เป็นผู้มีจิตใจดี สามารถปรับตัวได้กับทุกสถานการณ์ มีความเข้าใจผู้อื่น เอาใจเขามาใส่ใจเราอยู่ร่วมกับสังคมโดยความปรกติสุข การได้คลุกคลีกับดนตรีที่ดี สามารถพัฒนาสัญชาตญาณใฝ่ดีของมนุษย์ได้ เพราะเมื่อได้ร้องเพลง สารแห่งความสุข (Endorphin) จะหลั่งออกมามากขึ้น ทำให้สมองปลอดโปร่ง และมีความสุขมากขึ้น (Amattayakul, 2004)

ปัญหาเชิงพื้นที่หรือเชิงปัญหาเชิงสถานการณ์ ในการขับร้องตามศาสตร์สมัยใหม่ พบว่า ทักษะ เรื่องการหายใจเป็นทักษะสำคัญประการหนึ่งในการร้องเพลง ซึ่งพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนเรื่องการหายใจ เป็นกรณีพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องอานาปานสติ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจในการนำหลัก อานาปานสติมาเชื่อมโยงกับหลักการขับร้องเพลงเพื่อเป็นแนวทางการขับร้องเพลงแห่งสติ ให้นักร้องอาชีพ สามารถร้องเพลงได้อย่างถูกวิธีและส่งเสริมประสิทธิภาพด้วยสติ พร้อมกับการนำหลักพุทธธรรม 3 ข้อ คือ 1) หลักพรหมวิหาร 4 2) หลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) หลักอิทธิบาท 4 มาใช้ส่งเสริมด้านการดำรงชีวิต เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมการขับร้องเพลงของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

สรุปหลักการและเหตุผล ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ส่งเสริม ประสิทธิภาพการขับร้องเพลง โดยเน้นการศึกษาหลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มีความ สอดคล้องกับหลักการขับร้องเพลงตามศาสตร์สมัยใหม่ รวมถึงหลักพุทธธรรมที่ใช้สนับสนุนการดำเนินชีวิต ประจำวันของนักร้องอาชีพ คือหลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 การนำหลัก

พุทธธรรมมาเพื่อปรับใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงทำให้เป็นนักร้องที่มีประสิทธิภาพ มีสติในการขับร้องเพลง รวมถึงมีสัมมาทิฏฐิในการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นผู้มีทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นศิลปินนักร้องที่เป็นที่รักของประชาชนได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยตามศาสตร์สมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ใช้ส่งเสริมการขับร้องให้มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเสนอแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีขั้นตอนการดำเนินการตามลำดับ โดยใช้วิธีการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept-interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการด้านการขับร้องเพลง นักร้องอาชีพ (ศิลปิน) ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม และผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 11 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ และนำมาจัดแยกหมวดหมู่ของเนื้อหาให้ชัดเจน

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอิทธิบาท 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยตามศาสตร์สมัยใหม่ โดยศึกษาคลอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กรนโยบายในประเทศ โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

(2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept-interview) จากกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ นักวิชาการด้านการขับร้องเพลง นักร้องอาชีพ (ศิลปิน) ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม และผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 11 คน เพื่อเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ และนำมาจัดแยกหมวดหมู่ของเนื้อหาให้ชัดเจน

(3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

(4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้เห็นภาพเป็นรูปธรรมและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

(5) วิเคราะห์รูปแบบและแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงหลักคำสอนเกี่ยวกับหลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนาผนวกกับหลักการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยตามศาสตร์สมัยใหม่ ด้วยการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเชิงบูรณาการ เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณการ

(6) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา และนักวิชาการด้านการขับร้องเพชงไทยสากลรวมถึงศิลปินที่มีชื่อเสียงในการขับร้องเพลงไทยสากลโดยเป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในด้านศาสนาได้จากการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) รวมทั้งหมด 11 คน โดยใช้การเลือกจากกลุ่มเป้าหมายที่ มีคุณสมบัติดังนี้

(1) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการขับร้องเพลงไทยสากล

(2) มีประสบการณ์ในการทำงานด้านการขับร้องเพลงอย่างน้อย 5 ปี

(3) มีการศึกษาและทำงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาความสัมพันธ์ และการจัดการทางพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

1) การสัมภาษณ์ วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews) โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการ ความเป็นมา กระบวนการสร้างแบบสัมภาษณ์และแนวทางการจัดการทำวิทยานิพนธ์

2) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติหน้าที่ในการสร้าง แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการร่วมกัน

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การศึกษาเชิงเอกสารและการศึกษาภาคสนามเป็นหลัก ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นด้วยตนเอง ตามกรอบที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนของการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้แนวทางในการกำหนดกรอบการสร้างเครื่องมือ

2) กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

3) นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาที่ปรึกษาโครงการวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วจึงนำไปปรับปรุงแก้ไข

4) นำแนวคำถามไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริง

5) ดำเนินการปรับประเด็นของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่คลุมเครือภายหลังจากการนำไปทดลองใช้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

(1) การลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล

(2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant)

(3) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In–depth Interviews)

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม ทำการวิเคราะห์ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยเชื่อมโยงหลักอานาปานสติ หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 ในพระพุทธศาสนากับหลักการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยตามศาสตร์สมัยใหม่ และวิเคราะห์เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เป็นแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

7. การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) และการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการร่วมกันเพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 แนวทางการขับร้องเพลงไทยสากลอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

นักร้องส่วนใหญ่เมื่ออยากขับร้องเพลง มักใช้วิธีครูพักลักจำ ซึ่งการขับร้องเพลงนั้นเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบแบบแผน มีเหตุและมีผล และเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งผู้วิจัยกล่าวได้ว่าแนวทางการขับร้องเพลงไทยสากลตามศาสตร์สมัยใหม่เป็นทฤษฎีผสมผสานที่จะทำให้นักร้องมีแนวทางการร้องเพลงอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ 11 ข้อ ดังนี้ คือ 1) การหายใจ ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของการร้องเพลง เพราะลมหายใจเป็นตัวสร้างเสียง มีเทคนิคการขับร้องที่ดี มีเรี่ยวแรงในการร้องตามที่ได้รับมอบหมาย คือ การมีเทคนิค ที่ดี ทำเสียงสั้น ยาว หนัก เบา ดัง ค่อย ช้า เร็วได้ (Amattayakul, 2019) 2) การใช้ช่องปาก ช่องคอ ส่วนที่เป็นกะโหลกเปรียบเสมือนลำโพงของนักร้อง การขับร้องเพลงต้องหายใจทางปาก เพราะช่องปากช่องคอเป็นทางผ่านของลมที่จะส่งขึ้นมาจากปอดผ่านช่องท้อง หากคอไม่เปิด วางรูปปากไม่เอื้อต่อการเปล่งคำร้อง จะทำให้การส่งลมและคำที่ร้องออกมานั้นไม่ได้ประสิทธิภาพ (Kenpo, 2019) 3) การเปล่งเสียง 3 ระดับ คือ (1) เสียงต่ำ (Chest Tone) เป็นการขับร้องในระดับเสียงต่ำ เป็นเสียงที่เปล่งออกมาได้ง่ายที่สุด จะรู้สึกสั่นสะเทือนบริเวณหน้าอก เสียงที่ได้จะมีความกังวานทุ้มใหญ่ เป็นโทนที่แสดงออกถึงอารมณ์สุขุมรอบคอบ และเศร้า (2) เสียงกลาง (Mouth Tone) เป็นโทนเสียงที่แสดงออกถึงอารมณ์ที่ปรกติ สบายๆ จะรู้สึกสั่นสะเทือนตรงบริเวณช่องปาก และในโพรงอากาศบริเวณจมูก (3) เสียงสูง (Head Tone) เป็นโทนเสียงที่แสดงออกถึงอารมณ์ที่ดีใจแบบสุดๆ เสียใจแบบสุดๆ จะรู้สึกสั่นสะเทือนก้องบริเวณเหนือลิ้นไก่ และส่วนหลังของศีรษะ นักร้องต้องออกเสียงพยัญชนะและสระ และวรรณยุกต์ให้ถูกต้อง วางรูปปากให้ถูกต้อง คำร้องต้องชัดถ้อยชัดคำมีน้ำหนัก หนักหรือเบาให้ออกแบบการใช้เสียงให้เป็นไป

ตามเนื้อหาและบุคลิกของบทเพลงนั้นๆ มีการควบคุมระบบการหายใจเพื่อการเปล่งเสียงได้ดี (Kenpo, 2019) 4) การใช้เสียงนักร้องที่ดีต้องมีเทคนิคการใช้เสียง สั้น ยาว หนัก เบา ดัง ค่อย นักร้องต้องหมั่นฝึกฝนและทำการบ้านเพื่อออกแบบดีไซน์คำแต่ละคำให้ประสานไปกับท่วงทำนอง จังหวะ และอารมณ์ของเพลงได้อย่างสละสลวย (Amattayakul, 2019) 5) การร้องตามทำนองและจังหวะของดนตรี การขับร้องเพลงแต่ละบทเพลงนั้นล้วนมีสิ่งที่เกื้อกูลกัน ต้องอาศัยการรับฟังและทำความเข้าใจองค์ประกอบของดนตรี ได้แก่ จังหวะ ทำนอง เสียงประสาน ฉันทลักษณ์ โดยการเรียนรู้จากการจดจำการฟังให้รู้จักแยกแยะความเหมือนและความต่าง ไม่ว่านักดนตรีจะเล่นจังหวะใดก็ตาม สามารถร้องให้สัมพันธ์กับจังหวะและทำนองของเพลง การใช้โสตประสาทจึงเป็นสิ่งสำคัญ มีสมาธิในการฟัง ไม่วอกแวกหรือคิดฟุ้งซ่านไปเรื่องอื่น ให้มีความรู้สึกอยู่ที่ตัวอยู่กับบทเพลงในแต่ละท่วงทำนอง ฝึกใช้หู (Ear Training) ให้มีความสัมพันธ์กับท่วงทำนองของเพลง ไม่ร้องคร่อมหรือผิดจังหวะ (Kenpo, 2019) 6) การตีความของเนื้อเพลง การทำความเข้าใจในเนื้อหาของเพลง โดยพิจารณากระบวนแบบของเพลงอย่างถี่ถ้วนเพื่อเรียนรู้วิถีการประพันธ์ เพื่อให้เพลงแต่ละเพลงเป็นเช่นที่เป็น ตรงตามเนื้อหาสาระของผู้ประพันธ์ให้มากที่สุด เลือกใช้ลีลา น้ำเสียง ลักษณะของเสียง และการให้สีสันของเสียงได้ตามความหมายของเพลงที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง (Amattayakul, 2005) 7) การสื่อสาร นักร้องเปรียบเสมือนผู้ส่งสาร บทเพลงคือสิ่งที่ผู้ขับร้องส่ง ถ่ายทอดผ่านความคิดและความรู้สึกพฤติกรรมที่ส่งผ่านมาทางท่าทางการแสดงออก ผู้ฟังเป็นผู้รับสาร และแปลความหมายของสารที่ได้รับ นักร้องจึงต้องเป็นผู้ส่งสารนั้นให้ถูกต้องและมีความพอดี โดยที่อารมณ์ของเพลงไม่ดูมากจนเกินงามหรือน้อยจนเกินไป หากเป็นเพลงที่ต้องใช้อารมณ์สูง ต้องร้องได้อย่างกินใจ ร้องให้ได้อารมณ์ ให้เข้ากับท่วงทำนองและจังหวะของดนตรี มันเป็นเรื่องของใจ ด้วยเพราะดนตรี สามารถบำบัดและเยียวยาจิตใจของผู้ชมผู้ฟังได้ (Utchin, 2019) 8) การสร้างจินตนาการในการถ่ายทอดบทเพลง เมื่อนักร้องได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบในบทเพลงใดบทเพลงหนึ่ง การฝึกใช้จินตนาการในเพลงเป็นสิ่งสำคัญ นักร้องต้องหมั่นฟังให้บ่อย ฝึกฝนให้เข้าใจถึงอารมณ์และบุคลิกของเพลง ซึ่งนักร้องอาจมีจริตที่แตกต่างกันออกไป การสร้างจินตนาการจึงขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดู พฤติกรรม ความคิดอ่าน นักร้องต้องประเมินตนเอง หาวิธีการเฉพาะตนเอง เพื่อที่จะถ่ายทอดบทเพลงออกมาได้อย่างเป็นธรรมชาติ และไพเราะจับใจที่สุด (Kenpo, 2019) 9) การถือและการใช้ไมโครโฟน นักร้องต้องฝึกฝนการใช้ไมโครโฟนให้เสียงร้องกับไมโครโฟนเกิดความกลมกลืนสัมพันธ์กัน ไมโครโฟนคืออาวุธที่จะทำให้นักร้องทำงานได้สะดวกยิ่งขึ้น ก่อนทำการแสดงควรมีการตรวจสอบระบบการขยายเสียง (Sound Check) เกิดความมั่นใจและเคยชินกับระบบเสียง เพื่อปรับวิธีการเปล่งเสียงและใช้ไมโครโฟน ให้ระวังในการออกเสียงพยัญชนะ บางตัว เช่น ตัว บ ผ พ ภ มีเสียงที่ไม่พึงประสงค์ออกมา จึงต้องรู้จักฝึกและจดจำการเปล่งคำ หาประโยชน์จากการใช้ไมโครโฟนให้ได้มากที่สุด (Amattayakul, 2019) 10) การแสดงร่วมกับดนตรี ช่วงระหว่างนักร้องกำลังร้องเพลง และนักดนตรีกำลังเล่นดนตรี นักร้องควรอยู่ในอารมณ์ของเพลง คือ มีสมาธิจดจ่ออยู่กับเพลงและมีความสัมพันธ์ร่วมกับนักดนตรี การเป็นนักร้องที่ดีจำเป็นต้องใส่ใจในทุกขณะในทุกถ้อยคำที่ได้ถ่ายทอดออกไป มีความรับผิดชอบในบทเพลงทุกท่อน มีเทคนิคเฉพาะตัวเพื่อทำงานกับนักดนตรีได้อย่างกลมกลืนที่สุด หากลืมเนื้อเพลง

(Dead Air) ต้องแก้ปัญหาอย่างรวดเร็วและแนบเนียน มีไหวพริบ ไม่ตกใจต้องควบคุมอารมณ์ให้อยู่อย่ากระชากหรือทำให้อารมณ์เพลงสะดุดดั่งสำนวนของชาวตะวันตกที่ว่า “The Show Must Go On” (การแสดงยังต้องดำเนินต่อไป) (Kenpo, 2019) และ 11) การแสดงลีลาอารมณ์และท่าทางต่างๆ นักร้องต้องมีการเตรียมพร้อมก่อนทำการแสดง ต้องฟังเพลงนั้นๆ อย่างแตกฉานและขึ้นใจ จึงจะสามารถออกแบบดีไซน์การแสดงออกบนเวทีด้วยการสื่อความหมายของบทเพลงออกมาทางการใช้น้ำเสียง แววตา สีหน้า การเต้น การโยกตัว การเคลื่อนตัวและท่าทางต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กับบทเพลง เกิดเป็นนักร้องที่มีบุคลิกท่าทางที่มั่นใจและสง่างาม ซึ่งเกิดมาจากการเตรียมตัวที่ดีของนักร้อง (Amattayakul, 2019)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องเพลงเชิงพุทธ ผลการวิจัยพบว่า

ก่อนทำการขับร้องเพลง โดยส่วนใหญ่นักร้องจะมีอาการตื่นเต้น ประหม่า เกิดความวิตกกังวล ขาดความมั่นใจ ไม่มีสมาธิในการร้องเพลง ด้วยคิดไปว่าจะทำได้ไม่ดี หรือกลัวลืมเนื้อเพลง เป็นต้น ทำให้นักร้องจิตใจไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เพราะมัวไหลไปตามความคิดที่กำลังฟุ้งซ่าน จิตซัดส่ายซึ่งเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดบทเพลง อาจทำให้นักร้องเริ่มมีอาการหงุดหงิด อารมณ์ไม่ดี มีท่าทางที่ไม่สง่างาม ซึ่งผู้ชมผู้ฟังสามารถรับรู้ถึงอาการต่างๆ ได้ การมีหลักในการฝึกให้นักร้องมีสติ มีสมาธิตั้งมั่นได้ยาวนาน สามารถอยู่กับปัจจุบันขณะร้องเพลง มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมนั้น ผู้วิจัยจึงนำหลักอานาปานสติมาใช้เพื่อเป็นแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องเพลง และนำหลักพุทธธรรม 3 หลักคือ 1) หลักพรหมวิหาร 4 2) หลักสังคหวัตถุ 4 และ 3) หลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อเป็นแนวทางในด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งแยกได้เป็น 2 ข้อดังนี้ คือ

1) แนวทางการพัฒนาการขับร้องเพลงโดยใช้หลักอานาปานสติ

ผู้วิจัยพบว่ามีแนวทางการขับร้องเพลงอย่างมีสติ 8 ข้อ คือ ข้อแรกคือ 1) การกำหนดลมหายใจเพื่อใช้ในการร้องเพลง แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ (1) ช่วงก่อนทำการแสดง (before the show) นักร้องจำเป็นต้องทำสมาธิ เพื่อที่จิตจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังจะทำคือการถ่ายทอดบทเพลง เมื่อมีสมาธิอยู่กับลมหายใจเข้า-ออก จะสามารถช่วยให้มีสมาธิเตรียมจิตใจให้พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ตรงหน้าได้เป็นอย่างดี และช่วยลดอาการประหม่า ความตื่นเต้น ที่มักจะเกิดขึ้นกับนักร้องทุกคนที่ต้องทำการแสดงต่อหน้าสาธารณะชน (Jinda, 2019) (2) ช่วงขณะทำการแสดง (while performing) ในขณะที่นักดนตรีเริ่มเล่นบทเพลงตั้งแต่ช่วงอินโทร (intro) นักร้องจะต้องเตรียมตัวถ่ายทอดบทเพลง การอยู่กับลมหายใจอย่างต่อเนื่องยาวนานจะทำให้สามารถจดจ่ออยู่กับอากัปกิริยาต่างๆ การเตรียมพร้อมสำหรับการหายใจเข้า เพื่อเปล่งคำร้องคำแรกอย่างสวยงาม เมื่อเริ่มต้นการร้องเพลงได้ดี เปรียบเสมือนศิลปินตวัดพู่กันวาดรูปอย่างต่อเนื่อง และมีอารมณ์พลิ้วไหว การร้องเพลงเป็นการทำงานศิลปะที่มีอารมณ์ต่อเนื่อง เมื่อมีจิตจดจ่ออยู่กับการเปล่งคำชนิดคำต่อคำอย่างไม่ขาดสาย เกิดเป็นอาการรื่นไหล การรู้จักแบ่งคำร้องให้พอดีกับลมหายใจทำให้บทเพลงในแต่ละท่อนมีความสวยงามสละสลวย (Dullaphan, 2019) 2) การกำหนดรู้วิธีการเพื่อออกแบบการใช้

อวัยวะที่เอื้อต่อการร้องเพลง คือ การใช้ช่องปาก ช่องคอและส่วนที่เป็นกะโหลก นักร้องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความเข้าใจถึงวิธีการใช้และออกแบบอวัยวะส่วนที่เอื้อต่อการร้องเพลง เช่น หากมีตัวโน๊ตที่ใช้เสียงต่ำ นักร้องต้องพยายามเงยหน้าเพื่อเปิดช่องคอ ซึ่งเป็นเทคนิคที่ควรทราบ หากนักร้องยิ่งก้มหน้า ยิ่งทำให้ช่องคอถูกปิด ไม่สามารถส่งลมขึ้นมาช่วยได้ ฉะนั้นสิ่งละอันพันละน้อยแต่มีความสำคัญมาก (Jewbangpa, 2019) 3) การกำหนดรู้คิดวิธีการสร้างจินตนาการในการถ่ายทอดบทเพลง เมื่อตีความเนื้อเพลงที่ผู้ประพันธ์ว่ามีเนื้อหาเช่นไร มีความสุข เศร้า เหงา หรือรัก นักร้องต้องฝึกการสร้างอารมณ์ ซึ่งอาจไม่จำเป็นต้องมีประสบการณ์เหมือนอย่างในบทเพลงที่ร้อง เป็นนักร้องต้องรู้จักคิด คิดในทางสร้างสรรค์เพื่อสร้างจินตนาการสร้างอารมณ์ การร้องเพลงเป็นศิลปะในการใช้อารมณ์ การมีสติรู้ความคิดของตนเพื่อสร้างภาพในสมองให้ตรงกับความหมายของเพลงให้มากที่สุด (Soontreesawas, 2019) 4) การกำหนดรู้ร่างกายในการถือและการใช้ไมโครโฟน มีความฉลาดในการใช้เครื่องมือชิ้นนี้ให้เป็นประโยชน์สูงที่สุด การจะเป็นผู้เชี่ยวชาญในการใช้ไมโครโฟนจำเป็นต้องผ่านการขับร้องเพลงและฝึกฝนสะสมประสบการณ์อย่างมาก เพื่อที่จะเกิดเป็นทักษะในการถือและใช้ไมโครโฟนจะเป็นอัตโนมัติ การวางตำแหน่งที่ถูกต้อง เกิดการคาดคะเนที่เป็นออโตเมติก (Jewbangpa, 2019) 5) การกำหนดรู้การเคลื่อนไหวของร่างกายในการแสดงลีลาอารมณ์และท่าทางในขณะร้องเพลง เช่น การเดิน การยืน การเต้น การแสดงสีหน้า แววตา การโน้มหรือโยกตัวให้เข้ากับอารมณ์ของเพลง การผายมือ อิริยาบถต่างๆ เหล่านี้ นักร้องต้องหมั่นฝึกฝน มีสติและสมาธิที่จะสามารถรับรู้ได้ว่าตนเองได้ทำสิ่งใดอยู่บนเวที มีการระวังตัวที่จะไม่ทำท่าทางที่ไม่สุภาพและการมีบุคลิกใหม่ที่ดีจึงสามารถเกิดขึ้น การร้องเพลงเป็นศาสตร์ที่ต้องใช้ศิลปะและไหวพริบเฉพาะตัว มีสัมปชัญญะ มีความไวเพื่อทำความสัมพันธ์กันในทุกกระบวนการถ่ายทอดตั้งแต่การใช้น้ำเสียง สีหน้า แววตา และท่าทางต่างๆ ในขณะร้องเพลง (Amattayakul, Di. 2019) 6) การกำหนดรู้ดูอารมณ์ในขณะร้องเพลง การรู้อารมณ์ว่า สุข เศร้า หรือเฉย จึงมีความสำคัญกับนักร้องอย่างมาก เพราะหากไม่มีสติรู้อารมณ์ตนเอง จึงไม่สามารถสร้างหรือจินตนาการต่อไปได้ ฉะนั้น นักร้องต้องหมั่นระลึกรู้อารมณ์ รู้ความรู้สึกของตนเองอยู่เสมอ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของเพลงได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด เมื่อสามารถจดจำเนื้อเพลงได้ขึ้นใจจึงจะสามารถถ่ายทอดบทเพลงนั้นๆ ได้อย่างเพลิดเพลิน ร้อง ออกมาด้วยความสุข ถ่ายทอดอย่างผู้รู้แจ้งเห็นจริง ให้เป็นการเล่าเรื่อง (Fuengarom, 2019) 7) การระลึกรู้ดูสภาวะจิตขณะร้องเพลง พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนไว้ว่าการรู้กาย รู้เวทนา รู้จิต ประกอบกันไป ข้อปฏิบัติให้เกิดความสงบตั้งมั่น เช่น การทำอานาปานสติเป็นข้อตั้งเอาไว้ การจะทำอานาปานสติให้มีความก้าวหน้าได้ ต้องรู้ในเวทนา รู้ในจิต จึงต้องคอยกำหนดจิต กำหนดเวทนาที่เข้ามาพัวพัน ทำให้จิตสงบตั้งมั่นแน่วแน่อยู่ในอารมณ์ที่ตั้งนั้น (Somdet Phra Nyanasamvara, 2012) การปรับจิตเตรียมใจก่อนทำการร้องเพลงมีความสำคัญมาก เพราะนักร้องต้องใช้อารมณ์ในการร้องเพลง เป็นศิลปะในการใช้อารมณ์ให้เป็นไปตามที่ผู้ประพันธ์ต้องการ และตรงตามบุคลิกของเพลงที่สุด เมื่อรู้สภาวะจิตของตนจึงสามารถปรับเปลี่ยนแก้ไขเตรียมสภาพจิตให้พร้อมร้องเพลง เพื่อที่จะถ่ายทอดอารมณ์บทเพลงนั้นๆ ให้ดีที่สุด (Thomyapariwat, 2019) และ 8) การมีสติเพื่อควบคุมความวิตกกังวลในขณะขับร้องเพลง การขับร้องเพลงในแต่ละครั้งซึ่งต้องร้องเพลงต่อหน้าสาธารณชน อาจเกิด

อาการตื่นเต้น การมีสติอยู่กับลมหายใจเข้า-ออกก่อนร้องเพลง สามารถทำให้นักร้องลดอาการประหม่า และเมื่อกำลังถ่ายทอดเพลง ให้เข้าไประลึกรู้กระบวนการต่างๆ ให้มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ต้นจนจบเพลง นักร้องต้องรู้คิด มีสติ และใช้สัมปชัญญะในทุกขั้นตอนของการร้องเพลง จึงจะสามารถร้อยเรียงถักทอน้ำเสียง ลีลา อารมณ์ และท่าทางต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง มีความประณีตและเก็บรายละเอียดในการขับร้องเพลงมากขึ้น (Dullaphan, 2019)

2) แนวทางในการนำพุทธธรรมมาใช้ด้านการดำรงชีวิต

ผู้วิจัยพบว่าแนวทางคือการนำหลักพรหมวิหาร 4 คือ 1) เมตตา 2) กรุณา 3) มุทิตา 4) อุเบกขา ทำให้นักร้องมีหัวใจที่เปี่ยมไปด้วยความรัก นักร้องหรือศิลปินที่มีชื่อเสียงต้องมีจิตใจที่มีเมตตา มุทิตาจิต เพราะนักร้องต้องเป็นผู้ให้ เป็นผู้มอบความสุข ทำให้ผู้อื่นมีความสุข (Thomyapariwat, 2019) มีความปรารถนาอยากให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ มีมุทิตาจิต ไม่อิจฉาริษยาใคร และไม่สุดโต่ง ฝักใฝ่ฝ่ายใดมากจนเกินไป เพราะการเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงควรทำใจให้เป็นกลาง หลักสังคหวัตถุ 4 คือ 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อัตถจริยา 4) สมานัตตตา เพื่อให้นักร้องฝึกการให้ มีปิยวาจา ทุกครั้งที่มีการสนทนาควรใช้วาจาไพเราะอ่อนหวาน มีความน่ารัก พูดแต่สิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดให้ผู้อื่นคลายทุกข์ ด้วยเพราะคำพูดของนักร้องที่มีชื่อเสียงมีอิทธิพลต่อคนทั่วไป จึงยิ่งต้องคอยมอบแต่สิ่งที่ดีมีคุณค่าทั้งความคิด การพูด และการกระทำต่างๆ ให้เป็นไปในทางที่ดี สร้างสรรค์ มีพลังด้านบวก เพื่อเป็นนักร้องที่มีความเป็นมิตร ไม่ทำร้ายบุคคลตรงหน้า (Jewbangpa, 2019) สละเวลาบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม และเอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำให้นักร้องเป็นที่รักของผู้คนในสังคมได้อย่างยั่งยืน และหลักอิทธิบาท 4 คือ 1) ฉันทะ 2) วิริยะ 3) จิตตะ 4) วิมังสา นักร้องต้องมีฉันทะคือมีใจรักในการร้องเพลง มีความเพียร มีความเอาใจใส่ในอาชีพ เพื่อมีมาตรฐานที่ดี เมื่อเจออุปสรรคไม่ย่อท้อ มีวิมังสาเพื่อไตร่ตรอง มีปัญญาเพื่อพัฒนาทั้งด้านการร้อง หาเทคนิคใหม่ๆ และพัฒนาจิตใจของตนให้มีความบริสุทธิ์ผ่องใสยิ่งๆ ขึ้นไป (Padoongchat, 2019)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ ผลการวิจัยพบว่าเป็นแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเพื่อพัฒนา 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1) ด้านคุณธรรม/จริยธรรม

การนำหลักอานาปานสติมาใช้เพื่อยกระดับจิตใจให้เป็นผู้สงบเย็นเป็นประโยชน์ จิตมีสมาธิตั้งมั่น สามารถขัดเกลาพัฒนาจิตใจให้มีความผ่องใส รู้เท่าทันอกุศลที่จะเกิดขึ้นไม่ให้เกิดขึ้น และดูกุศลหรือความคิดที่ดีให้เกิดขึ้นเพื่อสร้างสรรค์ทั้งด้านการร้องเพลง มีความพร้อมเสมอที่จะเป็นผู้ตื่นรู้ เบิกบาน (Srinoke, 2019) การเป็นนักร้องอาชีพหรือศิลปินที่มีชื่อเสียงต้องมีจิตใจดี เป็นผู้มอบความสุขให้กับผู้อื่น หลักอานาปานสติจึงเป็นหลักการปฏิบัติที่สามารถขัดเกลาจิตใจของนักร้องให้มีสติ ตื่นรู้อาการต่างๆ ทั้งในขณะร้องเพลง และมีความรับผิดชอบในการวางตัว ความประพฤติที่ดี และมีคุณภาพในการดำเนินชีวิตประจำวัน (Thomyapariwat, 2019)

2) ด้านสังคมและครอบครัว

นักร้องหรือศิลปินที่มีชื่อเสียงเป็นบุคคลสาธารณะ เป็นคนของประชาชน มีโอกาสได้พบปะผู้คนมากมายซึ่งในสังคมจะมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน นักร้องจึงจำเป็นมีจิตใจดี มีความเป็นผู้ให้ อารมณ์ดี มีฉลาดทางอารมณ์ มีปิยวาจา พูดจาไพเราะน่ารัก พูดแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ (Jewbangpa, 2019) มีอัตถจริยาเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม พร้อมบำเพ็ญประโยชน์ รู้เขารู้เรา เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่คิดอย่างผิวเผิน คิดกว้างๆ ให้เห็นทั้งองคาพยพ มีความคิดอ่าน พร้อมรับมือกับทุกสถานการณ์ และแก้ไขเหตุการณ์ตรงหน้าได้ด้วยความสงบเย็นเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น มีสมานัตตตาวางตนได้อย่างเหมาะสม (Puengudom, 2019)

ด้านครอบครัวนักร้องจะต้องมีความซื่อสัตย์ รักเดียวใจเดียว ไม่คิดนอกใจคู่ครอง ดังเช่นทิศ 6 ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสสอนในข้อทิศเบื้องหลังว่า สามีต้องยกย่อง ไม่นอกใจภรรยา ภรรยาต้องจัดงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายอย่างดี ไม่นอกใจสามี (Thomyapariwat, 2019) เพราะสถาบันครอบครัวแม้เป็นสถาบันที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีทรงอิทธิพลที่สุด

3) ด้านสภาวะจิตใจ

นักร้องหรือศิลปินเป็นผู้มีอารมณ์ที่ดี ด้วยการนำหลักอานาปานสติมาใช้นักร้องจึงมีสติตั้งมั่น มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม เป็นผู้รู้ ตื่น และเบิกบาน พร้อมกับจิตที่มีเมตตา มุทิตาต่อผู้อื่นอยู่เสมอเป็นที่รักแก่เหล่าบรรดาแฟนเพลง รวมถึงผู้ที่ได้ใกล้ชิดเกิดความประทับใจในความน่ารัก ไม่หยิ่งผยอง หรือยกตนข่มท่าน (Maneekoom, 2019) นักร้องที่มีศีลธรรมประจำใจ มีความประพฤติดี มีความคิดอ่านและวิสัยทัศน์ที่ดี มีพลังด้านบวก และขับเคลื่อนชีวิตด้วยปัญญา มีความน่ารักเป็นกันเองอย่างเสมอต้นเสมอปลาย จึงกล่าวได้ว่าเป็นนักร้องที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างแท้จริง

องค์ความรู้จากการวิจัย

แผนภาพ: แนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากแผนภาพดังกล่าวได้สะท้อนถึงคุณค่าความสำคัญของหลักพุทธธรรมว่ามีผลต่อประสิทธิภาพการร้องเพลง กล่าวคือ

นักร้องอาชีพควรมีพื้นฐานการขับร้องเพลงอย่างถูกวิธีด้วยแนวทางการขับร้องเพลงไทยสากลอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่ 11 ข้อ คือ 1) การหายใจ 2) การใช้ ช่องปาก ช่องคอ และส่วนที่เป็นกะโหลก 3) การเปล่งเสียง 4) การใช้เสียง 5) การร้องตามทำนองและจังหวะของดนตรี 6) การตีความของเนื้อเพลง 7) การสื่อสาร 8) การสร้างจินตนาการในการถ่ายทอดบทเพลง 9) การถือและการใช้ไมโครโฟน 10) การแสดงร่วมกับดนตรี 11) การแสดงลีลาอารมณ์และท่าทางบนเวที เมื่อนักร้องขับร้องเพลงตามแนวทางการขับร้องเพลงไทยสากลทำให้นักร้องมีขั้นตอนในการฝึกซ้อมการขับร้องเพลงได้อย่างถูกวิธี สามารถพัฒนาทักษะให้เกิดเป็นความชำนาญ มีเทคนิคใหม่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องเชิงพุทธ ซึ่งจำแนกเป็น 2 แนวทาง คือ (1) แนวทางการพัฒนาการขับร้องเพลงโดยใช้หลักอานาปานสติ 8 ข้อ คือ 1) การกำหนดลมหายใจเพื่อใช้ในการร้องเพลง 2) การกำหนดรู้วิธีการเพื่อออกแบบอวัยวะที่เอื้อต่อการร้องเพลง 3) การกำหนดรู้คิดวิธีการสร้างจินตนาการในการถ่ายทอดบทเพลง 4) การกำหนดรู้ร่างกายในการถือและการใช้ไมโครโฟน 5) การกำหนดรู้การเคลื่อนไหวของร่างกายในการแสดงลีลาอารมณ์และท่าทางในขณะร้องเพลง 6) การกำหนดรู้ดูอารมณ์ในขณะร้องเพลง 7) การระลึกรู้ดูสภาวะจิตขณะร้องเพลง 8) การมีสติเพื่อควบคุมความวิตกกังวลในขณะขับร้องเพลง เพื่อให้นักร้องได้ฝึกสติให้มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมในขณะขับร้องเพลงในทุกขั้นตอน เกิดเป็นสัมปชัญญะ มีการระลึกรู้อยู่กับปัจจุบันขณะ เป็นนักร้องผู้มีพละ 5 คือ ศรัทธา วิริยะ สมาธิ ปัญญา สติ เป็นนักร้องที่มีสติ ทำให้จิตมีพลังตั้งมั่น เป็นผู้มีความสงบลุ่มลึก มีความประณีต เห็นและรับรู้สิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น เกิดเป็นปัญญามีความเข้าใจสิ่งรอบตัวที่เกิดขึ้นได้อย่างมีกระบวนการ โยนิโสมนสิการคือมีความคิดที่เป็นระบบระเบียบ และแยบคาย อกุศลทั้งหลายเข้ามาแทรกได้ยาก และ (2) แนวทางการนำพุทธธรรมมาส่งเสริมด้านการดำเนินชีวิต 3 หลัก คือ หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 ทำให้นักร้องมีจิตใจที่ดี มีความเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ มีปิยวาจา บำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม มีความเข้าอกเข้าใจผู้อื่น ทำให้อยู่ในสังคมได้ด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เป็นสังคมที่มีแต่การแบ่งปันน้ำใจกัน มีปิยวาจา พูดแต่ในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ เกิดเป็นความงอกงามในหมู่ผู้คนรอบข้าง มีสุขภาวะทางจิตที่ดีต่อกัน ไม่อิจฉาริษยากัน สังคมจึงมีแต่ความร่มเย็นเป็นสุข ครอบครัวเป็นสุขด้วยมีหลักทิศ 6 ให้เกียรติคู่ครอง มีความซื่อสัตย์ ไม่นอกใจ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการ 1) แนวทางการพัฒนาการขับร้องเพลงโดยใช้หลักอานาปานสติทำให้นักร้องมีหัวใจที่เบิกบานแจ่มใส มีสติครองตน มีความร่มเย็นภายใน ภายนอกกลับมีกำลังขับเคลื่อน เก็บรายละเอียดในการร้องเพลงได้มากยิ่งขึ้น จึงทำให้ถ่ายทอดบทเพลงได้อย่างลงตัวกลมกล่อม มีความประณีต สามารถเลือกใช้น้ำเสียง ลีลา อารมณ์ รวมถึงการแสดงท่าทางต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม 2) แนวทางในการนำพุทธธรรมมาส่งเสริมด้านการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้นักร้องมีแนวคิดที่ถูกต้อง สามารถเป็นที่รักของคนในสังคมด้วยหลักคำสอนแห่งองค์พระศาสดา

กล่าวได้ว่าแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการทำให้นักร้องสามารถขับร้องเพลงด้วยสติ สามรถเก็บรายละเอียดในการขับร้องเพลงได้อย่างมีความประณีตลึกซึ้ง ถ่ายทอดบทเพลงได้อย่างกลมกล่อมละเมียดละไม รวมถึงมีหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เป็นผู้มีศาสตร์และศิลป์ เป็นนักร้องที่ประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำไปใช้ประโยชน์

แนวทางการขับร้องเพลงไทยสากลอย่างมีประสิทธิภาพตามศาสตร์สมัยใหม่ สามารถนำมาใช้ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันต่างๆ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนทั่วไป มีพื้นฐานการขับร้องเพลงที่ถูกต้อง มีขั้นตอนในการขับร้องเพลง นอกจากเป็นการผ่อนคลายจากการเล่าเรียนด้วยวิชาขับร้อง ยังฝึกความว่องไว มีไหวพริบในการทำความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจ การขับร้องเพลงอย่างถูกวิธีสามารถพัฒนาทักษะ และสัมปชัญญะแก่เด็กและเยาวชน การพัฒนาการขับร้องเพลงโดยใช้หลักอานาปานสติ เป็นการผ่อนคลายหลังเลิกงาน ร้องเพลงตามหลักอานาปานสติ คือ การฝึกสติ สัมปชัญญะ มีความรู้ตัวทั่วพร้อมขณะร้อง และเป็นการเตรียมความพร้อมในกันในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้ร่วมงาน ดังนั้นควรส่งเสริมจัดกิจกรรมการขับร้องเพลงตามหลักอานาปานสติ ในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันต่างๆ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และเยาวชนทั่วไป โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้และเข้าใจในหลักอานาปานสติ หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 และหลักอิทธิบาท 4 มาใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในในหน่วยงานของตน เพื่อให้พนักงานหรือบุคลากรมีแนวคิดและวิสัยทัศน์ที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ ถ้อยทีถ้อยอาศัยมีน้ำใจต่อกัน ไม่คิดร้ายต่อกัน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ส่งผลให้ห้างร้าน บริษัท หน่วยงานหรือองค์กร มีบุคลากรที่มีจิตใจดี สังคมน่าอยู่ด้วยเพราะมีบรรยากาศที่ดีในสถานที่ทำงาน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยนี้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมประสิทธิภาพการขับร้องเพลงของนักร้องอาชีพไทยเชิงพุทธบูรณาการซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุกด้าน ควรทำวิจัยในครั้งต่อไป คือ

1) ควรศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการประยุกต์การขับร้องเพลง เพื่อหาองค์ความรู้ใหม่

2) ควรศึกษาวิจัยหลักอานาปานสติกับสาขาอาชีพอื่นๆ เช่น โยคะ รวมถึงกีฬาประเภทต่างๆ

3) ควรศึกษาวิจัยหลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักอิทธิบาท 4 เพื่อในบูรณาการกับศาสตร์แขนงอื่นๆ

References

Amattayakul D. (2019). Sing Scholars. *Interview.* March, 17.

Amattayakul Di. (2019). Artist. *Interview.* February, 6.

Amattayakul D. (2004). *How to sing*. Bangkok: Lips Publishing Co., Ltd.

Dullaphan R. (2009). Sing Scholars. Interview. February, 7.

Fueangarom Ch. (2019). Artist. *Interview.* February, 5.

Jewbanpa N. (2019). Artist. *Interview.* February, 4.

Jinda R. (2019). Artist. *Interview.* February, 11.

Kenpo T. (2019). Singing Teacher. *Interview.* March, 17.

Mahachulalongkorn University. (1996). *Thai Tipitakas.* Bangkok: MCU Press.

Maneekoom W. (2019). Artist. *Interview.* February, 22.

Phadoongchat S. (2019). Buddhist Scholars. *Interview.* February, 11.

Panomyongboontasanakul D. (2014). *Weave the dreaming with music: Let's practice singing.* Bangkok: Banpleng Printing Group.

Puengudom C. (2009). Artist. Interview. February, 10.

Saengtaksin Y. (2017). Phrapaṭhomsombodhikathā. Bangkok: Sahadhummik Co., Ltd.

Srinoke S. (2019). Buddhist Scholars. *Interview.* February, 10.

Somdet Phra Nyanasamvara. (2002). *The guideline for the four foundation of mindfulness.* Bangkok: Mahamakutrajavidyalaya Pringting Group.

Soontreesawas V. (2009). Artist. Interview. February, 6.

Thomyapariwat R. (2019). Artist. *Interview.* February, 18

Utchin T. (2019). Artist. *Interview.* March, 17.

รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย ของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี*

Self-Awareness Reinforcing Model for Prevention the Risky Behavior to Suicide of Adolescents by Buddhist Peaceful Means

[1*]สุวรรณี ฮ้อแสงชัย, [1]บรรพต ต้นธีรวงศ์ และ
[2]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส
[1*]Suwannee Horsaengchai, [1]Banpot Tonteerawong
and [2]Phramaha Hansa Dhammahāso
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[1*]Corresponding Author. Email: suwanee.horsaengchai@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี บทความนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือ คือ แบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มตัวอย่าง คือ นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษา 2/2561 จำนวน 25 คน โดยกลุ่มตัวอย่างนี้ได้มาโดยสมัครใจ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของเยาวชน เกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความคิดและทัศนคติ เช่น ความวิตกกังวล ภาวะซึมเศร้า

*Received March 19, 2019; Revised March 29, 2019; Accepted April 19, 2019

เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา สังคม และสภาพแวดล้อม 2) รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการนำทฤษฎีความตระหนักรู้แบบตะวันตกและหลักธรรมของพุทธแบบตะวันออก มาบูรณาการร่วมกัน 3) นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองโดยพุทธสันติวิธี เป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ มี 4 กระบวนการ คือ 1. มีสติ 2. ควบคุมตนเอง 3. นำไปสู่ปัญญา 4. วิถีธรรม สู่วิถีสุข โดยมี สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 พละ 5 เป็นฐาน สำหรับข้อค้นพบ คือ พละ 5 ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพของเยาวชน ทำให้เกิดความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้น และส่งผลให้การฆ่าตัวตายลดลง

คำสำคัญ: ความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง; การฆ่าตัวตาย; เยาวชน; พุทธสันติวิธี

Abstract

This research aimed to study 1. the problem situation of self-awareness that involves risky behavior contributing to the suicide of adolescents; 2. the self-awareness reinforcing model to prevent risky behavior contributing to suicide of adolescent [Modern Sciences and Theravāda Buddhism]; 3. to present the self-awareness reinforcing model to prevent the risky behavior to suicide of adolescents by Buddhist Peaceful Means. This article was the qualitative research by using the questionnaire and the in-depth interview with the undergraduate [year 1st students], Suan Sunandha Rajabhat University, semester 2/2018 amount to 25 students who were volunteers.

The results of research were found as follows; 1. the problem situation of self-awareness of adolescents occured from both internal factors and external factors. For internal factors, namely thought and attitude such as anxiety, stress, depression and so on. As well as, External factors, namely, family, school, university, society and environment. 2. the self-awareness reinforcing model to prevent risky behavior contributing to suicide of adolescents [Modern Sciences and Theravāda Buddhism] has led to reinforce self-awareness by Western and Dhamma by Buddhism to integrate together. 3. The present the self-awareness reinforcing model to prevent the risky behavior to suicide of adolescents by Buddhist Peaceful Means was the activities of relationship group which composed with 4 activities as follows; 1. self-mindfulness 2. self-control 3. bring to wisdom 4. Buddhism way to happiness. All of processes within basing on the Four Foundations of Mindfulness, the Four Noble Truths, The Five Power. This finding was The Five Power contributed toward continuously to change characteristic of each adolescents which made the self-awareness of adolescents had increased and the suicide decreased.

Keywords: Self-Awareness; Suicide; Adolescents; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

จากสถิติองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2018) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย พบผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จประมาณ 800,000 คนต่อปี เฉลี่ยทุก 40 วินาทีต่อ 1 คน ซึ่งมากกว่าการตายจากสงครามและถูกฆ่าตายรวมกัน โดยประมาณร้อยละ 80 อยู่ในประเทศรายได้ต่ำถึงปานกลาง องค์การอนามัยโลกตั้งเป้าหมายในการลดอัตราการเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายให้ได้ร้อยละ 10 ภายในปี 2563 เมื่อย้อนไปดูข้อมูลในปี 2558 สถิติการฆ่าตัวตายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของโลก สอดคล้องกับอัตราการฆ่าตัวตายในกลุ่มเยาวชนญี่ปุ่น มีสาเหตุส่วนใหญ่มาจากความวิตกกังวลเรื่องปัญหาครอบครัว อนาคต และการถูกรังแก ซึ่งบางคนรู้สึกว่า การฆ่าตัวตาย คือทางออกเดียวที่จะหลุดพ้นจากแรงกดดัน ทำให้เกิดพฤติกรรมแยกตัวจากสังคมที่เรียกว่า “ฮิคิโคโมริ” (Ministry of Education in Japan, 2018)

องค์การอนามัยโลก ยังได้กำหนดให้วันที่ 10 กันยายนของทุกปี เป็นวันป้องกันการฆ่าตัวตายโลก (World Suicide Prevention Day, 2018) จากข้อมูลพบว่า ในแต่ละปี มีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จเป็นจำนวนมากกว่า 1 ล้านคน โดยเฉลี่ยมีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จ 1 คน ในทุกๆ 40 วินาที และการฆ่าตัวตายถือเป็น 10 อันดับแรก ของสาเหตุการตายของประชากรโลก สำหรับข้อมูลจากกรมสุขภาพจิตระบุว่า คนไทยพยายามฆ่าตัวตายถึงปีละ 53,000 คน เฉลี่ย 6 คนต่อชั่วโมง โดยกระทำการสำเร็จประมาณ 4,000 คนต่อปี เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และส่วนใหญ่เป็นคนโสด

สำหรับประเทศไทย อัตราการฆ่าตัวตายในปี 2559-2560 อยู่ที่ 6-10 คนต่อหนึ่งแสนคน ซึ่งสาเหตุการฆ่าตัวตายมาจากโรคซึมเศร้าถึงร้อยละ 50 ก่อความสูญเสียปีละกว่า 400 ล้านบาท (Thai Civil Rights and Investigative Journalism, 2018) ข่าวการฆ่าตัวตายแต่ละครั้งกระทบต่อความมั่นคงและปลอดภัยในจิตใจของแต่ละคน โดยเฉพาะคนใกล้ชิด ข้อมูลผู้ชายมักมีปัจจัยความเสี่ยงมาจากปัญหาโรคทางจิต ดื่มสุรา ใช้ยาเสพติด ส่วนในผู้หญิงมักมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์ ได้แก่ ถูกตำหนิดุด่า ผิดหวังความรัก (Community Mental Health Centers, 2018) และยังพบอีกว่า เยาวชนอายุ 15 ปีขึ้นไป เป็นโรคซึมเศร้าถึง 1.5 ล้านคน (Ministry of Public Health, 2018) ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ประเทศไทยมีการตั้งศูนย์ป้องกันการฆ่าตัวตายระดับชาติ อยู่ที่โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ จ.ขอนแก่น (Department of Mental Health, 2018)

จากข่าวในปัจจุบัน พบว่า มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะคนที่มีอายุน้อยๆ เนื่องจากเยาวชนยังอ่อนประสบการณ์ เมื่อต้องเจอปัญหาอุปสรรค เยาวชนไม่สามารถหาทางออกหรือแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม จึงทำให้รู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง กังวล เครียด เก็บตัว จนเกิดอาการซึมเศร้า เมื่อหาทางออกไม่ได้ ท้ายที่สุดจึงนำไปสู่การฆ่าตัวตาย (Suicide) ยกตัวอย่าง หนุ่มนายแบบเกิดอาการเครียดเรื่องเงินลงทุนธุรกิจ ทำให้เกิดอาการเครียด จึงกระโดดสะพานเพื่อฆ่าตัวตาย (Thairat online, 2019) หรือนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 กระโดดจากอาคารเรียนชั้น 5 เสียชีวิต เหตุเพราะทะเลาะกับเพื่อน (Nation

online, 2019) หรือ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 4 คิดสั้น ซดยาพิษประชดชีวิต เหตุเพราะพ่อป่วยเป็นอัมพาต แม่ต้องหาเงินลำพัง เรียนไม่ทันเพื่อนทำให้คิดมาก ตัดสินใจฆ่าตัวตาย (High school, online, 2019) เป็นต้น

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า ผู้ที่ฆ่าตัวตายส่วนใหญ่ เป็นผู้ที่มีอายุน้อยลงเรื่อยๆ ดังนั้น ในงานนี้ จึงมุ่งเน้นศึกษาการป้องกันการฆ่าตัวตายของเยาวชน โดยศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชน เป็นการนำหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย หลักสติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 และพละ 5 ตามแนวตะวันออกมาบูรณาการกับการสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองตามแนวทางตะวันตกผ่านกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วย หลักการ วิธีการ กระบวนการและขั้นตอน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชน

2. ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี เป็นงานวิจัยและพัฒนา (Research and Development) วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบ่งวิธีดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ โดยกลุ่มตัวอย่าง หรือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ภาคปกติ ปีการศึกษา 2/2561 มหาวิทยาลัย ราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพมหานคร มีอายุระหว่าง 18-25 ปี มีความประสงค์ให้ข้อมูลและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ จำนวน 25 คน เวลาดำเนินการวิจัย อยู่ช่วงระหว่างเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ. 2561 ซึ่งในแต่ละวัตถุประสงค์ มีวิธีดำเนินการวิจัย เป็นขั้นตอน ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชนในปัจจุบัน

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับสภาพปัญหาฆ่าตัวตายของเยาวชน และสัมภาษณ์นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เมื่อได้ข้อมูลมาเบื้องต้น (Primary data) แล้วนำไปสร้างเป็นแบบสอบถามนำร่อง เพื่อนำไปเป็นแนวทางการสร้างคำถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และนำไปปรับแบบสอบถาม ด้วยวิธีการคำนวณหาค่า IOC (Index of item objective congruence) ใช้การตรวจหาความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์และความเที่ยงตรงของคำถาม โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณาคำถามว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือไม่อย่างไร เพื่อนำไปใช้ในครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองตามหลักพุทธตะวันออก และ กระบวนการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองตามหลักทฤษฎีตะวันตก โดยแบ่งเป็นระยะการศึกษา ดังนี้

ระยะที่ 1 (Phase I)

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   1.1 หลักพุทธตะวันออก ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 พละ 5
   1.2 หลักทฤษฎีตะวันตก การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง
2. สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 25 คน
3. เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม
4. วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้วยกูลเกิ้ลฟอร์ม เพื่อนำมาปรับแบบสอบถาม

ระยะที่ 2 (Phase II)

5. ศึกษากระบวนการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองตามหลักพุทธสันติวิธี โดยใช้หลักพุทธตะวันออก ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 พละ 5 ใช้วิธีแยกวิเคราะห์แต่ละหลักธรรมออกมาเป็นองค์ประกอบ และใช้หลักทฤษฎีตะวันตก ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง นำมาแยกวิเคราะห์แต่ละองค์ประกอบเช่นกัน และนำองค์ประกอบของนักทฤษฎีแต่ละคน มาสังเคราะห์ แล้วนำหลักธรรมของตะวันออกและหลักทฤษฎีตะวันตกมาเปรียบเทียบอีกครั้ง ขั้นสุดท้ายใช้วิธีนำมาบูรณาการให้ได้กระบวนการที่เหมาะสม

6. ได้กระบวนการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของเยาวชน

7. เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามที่ปรับแล้ว

8. วิเคราะห์ข้อมูล

9. นำไปทดลองใช้ ครั้งที่ 1 (6 กันยายน 2561)

ระยะที่ 3 (Phase III)

10. ทดลองใช้กระบวนการฝึกอบรมกับกลุ่มตัวอย่าง 25 คน

11. เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามสมบูรณ์ แบบสัมภาษณ์ที่ได้มาจากการปรับข้อคำถามนำร่องในตอนที่ 1

12. นำไปทดลองใช้ ครั้งที่ 2 (16 ตุลาคม 2561)

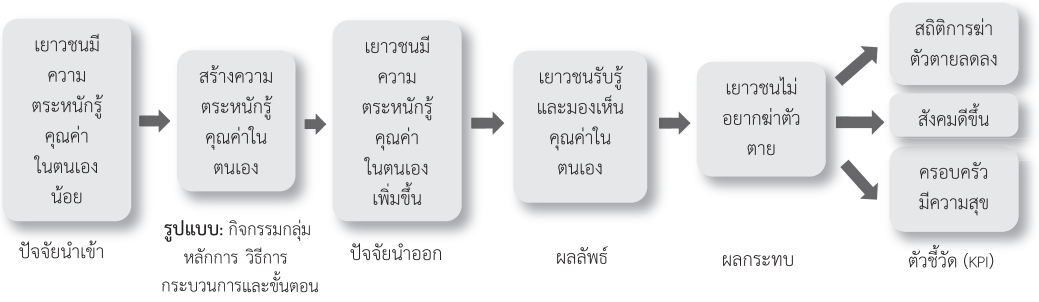
13. วิเคราะห์ / สังเคราะห์ผลลัพธ์ที่ได้ โดยผู้เชี่ยวชาญยืนยันรูปแบบ

14. ประชาวิจารณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

15. เสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยแยกองค์ประกอบทั้ง 3 หลักธรรมทางตะวันออกและแยกองค์ประกอบของทฤษฎีทางตะวันตก แล้วนำมาบูรณาการร่วมกันเพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม จากนั้นนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี ซึ่งรูปแบบเป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่ประกอบด้วย หลักการ วิธีการ กระบวนการ และขั้นตอน จากนั้นนำรูปแบบไปใช้จริง โดยทดลองฝึกอบรมรูปแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปีการศึกษา 2/2561 โดย ศาสตราจารย์ ดร.วัลลภ ปิยะมโนธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิเคราะห์ เป็นผู้ให้การฝึกอบรม ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2561 ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2561 โดยผู้วิจัยเขียนเป็นกรอบแนวคิดผลลัพธ์ออกมาได้ ดังนี้

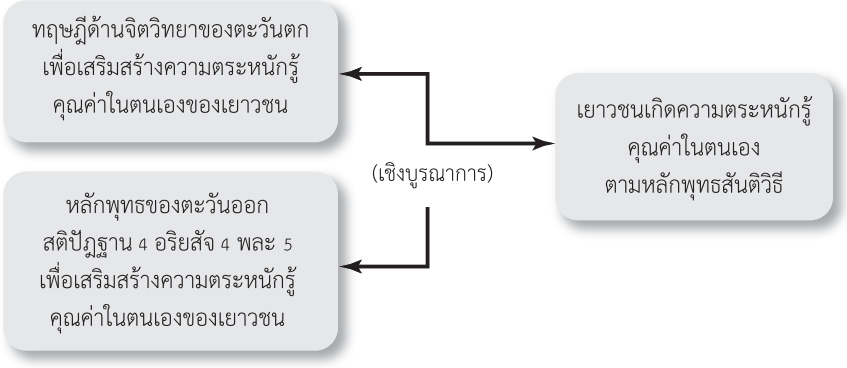

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดผลลัพธ์งานวิจัย

จากแผนภาพที่ 1 เป็นกรอบแนวคิดผลลัพธ์งานวิจัย อธิบายได้ดังนี้ ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ เยาวชนมีความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองน้อย เมื่อผ่านกระบวนการ (Process) เข้าไปแก้ไข ด้วยกิจกรรมกลุ่มที่ประกอบด้วย หลักการ วิธีการ กระบวนการและขั้นตอน เพื่อสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองให้กับกลุ่มเยาวชน ด้วยหลักธรรมของพุทธแบบตะวันออก และความรู้ทฤษฎีแบบตะวันตก และ ปัจจัยนำออก (Output) ที่ได้ก็คือ เยาวชนมีความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น และได้ออกมาเป็นผลลัพธ์ (Outcome) คือ เยาวชนรับรู้และมองเห็นคุณค่าในตนเอง สุดท้ายส่งผลต่อสังคม (Impact) ทำให้เยาวชนไม่อยากฆ่าตัวตาย ซึ่งตัวชี้วัดที่เห็นเชิงประจักษ์ คือ สถิติการฆ่าตัวตายลดลง คนสังคมมีความเป็นอยู่ดีขึ้น (Well-being) และทุกคนในครอบครัวมีความสุขมากขึ้น

กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

กรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework) ของรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี เป็นดังนี้

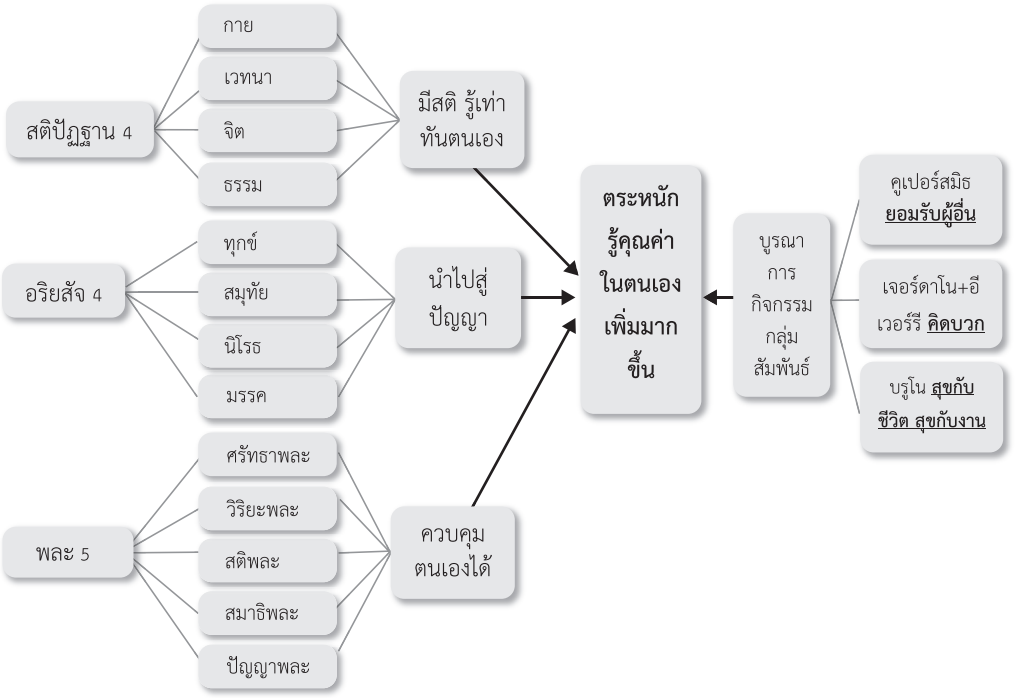
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดทางทฤษฎีการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี

จากแผนภาพที่ 2 อธิบายได้ว่า การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีด้านจิตวิทยาของนักทฤษฎีตะวันตกอย่าง คูเปอร์สมิธ เจอร์ดาโนและอีเวอร์รี บรูโน มาวิเคราะห์ สังเคราะห์แต่ละองค์ประกอบและนำหลักธรรม สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 และพละ 5 มาวิเคราะห์ สังเคราะห์แต่ละองค์ประกอบเช่นกัน จากนั้น นำสิ่งที่ได้จากการสังเคราะห์ของแต่ละด้าน มาวิเคราะห์อีกครั้ง

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชน พบว่า ประเด็นปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) ด้านครอบครัว 2) ด้านสถานศึกษา 3) ด้านสังคม 4) ด้านสภาพเศรษฐกิจ ผลการวิจัย พบว่า ครอบครัวมีส่วนสำคัญต่อความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของเยาวชน เนื่องจาก เยาวชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัวมาก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกนักศึกษาอาสาสมัครบางคน ทำให้ทราบว่า บ้านเป็นสถานที่ที่รู้สึกปลอดภัยที่สุด การได้อยู่กันพร้อมหน้า ทำให้รู้สึกอบอุ่นและมีความสุข สำหรับด้านสถานศึกษา นักศึกษาส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องการเรียนและความสัมพันธ์กับเพื่อน เนื่องจาก ในการเข้ากลุ่มซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นในการเรียน เพราะการต้องอยู่คนเดียวโดยไม่มีเพื่อนส่งผลให้การเรียนมีปัญหาได้ และการมีเพื่อนสามารถเติมเต็มให้ชีวิตมีความสุข ดังนั้น จึงพบว่านักศึกษาซึ่งเป็นเยาวชน จำเป็นต้องมีการเข้าสังคมเพื่อนเป็นหลัก ส่วนด้านสังคม ในสภาพสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้เยาวชนมีชีวิตที่ยากลำบาก เนื่องจากการปรับตัวพื้นฐานการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน และอยู่ในสังคมด้วยความยากลำบาก ประเด็นสุดท้าย ด้านสภาพเศรษฐกิจ ของแต่ละครอบครัวที่ต่างกัน ดังนั้น วิถีชีวิตในการดำเนินชีวิตจึงแตกต่างกัน ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เป็นสภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชน ที่คนในสังคมควรให้ความสนใจและไม่ควรมองข้าม

2. รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ทฤษฎีจิตวิทยาแบบตะวันตก สามารถนำมาบูรณาการร่วมกับหลักธรรมแบบพุทธตะวันออก โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบระหว่างทฤษฎีแบบตะวันตก และวิเคราะห์องค์ประกอบระหว่างแบบพุทธตะวันออก จากนั้นนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบระหว่างทฤษฎีแบบตะวันตก และแบบพุทธตะวันออก เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับเยาวชนที่สุด ดังแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 องค์ประกอบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ของเยาวชนแบบพุทธตะวันออก และทฤษฎีแบบตะวันตก

จากแผนภาพที่ 3 เป็นการแยกให้เห็นองค์ประกอบของแต่ละด้าน เพื่อนำมาสร้างรูปแบบความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง โดยใช้สติเป็นฐาน โดยผู้วิจัยนำทั้ง 2 ศาสตร์มาบูรณาการ ได้รูปแบบเป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์เพื่อฝึกอบรม ทำให้เยาวชนเกิดความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ซึ่งแนวคิดรูปแบบนี้ประกอบด้วย หลักการ วิธีการ กระบวนการและขั้นตอน โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองของนักทฤษฎีตะวันตก และนำแนวคิดการสร้างความตระหนักรู้ของพุทธ ตะวันออก มาบูรณาการ เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่เหมาะสมที่สุด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบแต่ละหลักธรรม แต่ละทฤษฎี แล้วนำมาสร้างเป็นรูปแบบสุดท้าย โดยมีหลักการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีสติเป็นฐาน นำไปสร้างเป็นความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง (Self-awareness) ให้กับเยาวชนในที่สุด

3. รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี พบว่า การที่เยาวชนเข้าใจและได้ฝึกปฏิบัติ สติปัฏฐาน 4 เป็นการทำให้เยาวชนมีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ ความคิดตนเอง ซึ่งธรรมที่ทำให้เกิดปัญญาก็คือ อริยสัจ 4 ส่วน พละ 5 เป็นธรรมที่ทำให้เยาวชนมีบุคลิกภาพเปลี่ยนไป โดยผลักออกมาจากภายใน เมื่อใดก็ตาม หากเยาวชน

พบกับปัญหาอุปสรรค เขาจะคิดโดยใช้เหตุผล โดยมีสตินำ สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างสุขุมและเยือกเย็น อย่างไรก็ตาม การฝึกนี้ต้องทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จึงเห็นผลและมีประโยชน์อย่างแท้จริง โดยพบว่า พละ 5 ทำให้บุคลิกภาพเยาวชนเปลี่ยนไป

จากกระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น นำไปสู่แผนภาพที่ 4 รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักพุทธสันติวิธี ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 4 รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักพุทธสันติวิธี

แผนภาพที่ 4 เกิดจากการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแบบตะวันออก และหลักทฤษฎีการสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองแบบตะวันตก แยกองค์ประกอบแต่ละหลักธรรมและแยกองค์ประกอบแต่ละทฤษฎีออกมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมทั้งบูรณาการร่วมกัน โดยเริ่มจาก หลักการ วิธีการ กระบวนการและขั้นตอน โดยพิจารณาจากข้างในสุด คือ สติ ซึ่งในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักสติปัฏฐาน 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม มาใช้เป็นฐานในการฝึกจิตให้รู้เท่าทันอารมณ์ตนเอง ทำให้สามารถควบคุมตนเองได้อย่างมีสติ ด้วยการฝึกจิตให้อยู่กับทุกขณะของลมหายใจเข้าและออก โดยฝึกอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง สำหรับธรรมวงถัดมา คือ อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การรู้แจ้งด้วยปัญญา เข้าใจรู้เท่าทันความคิดตนเอง รู้จักทุกข์ รู้เหตุแห่งทุกข์ รู้วิธีการดับทุกข์ และหาทางออกจากทุกข์ (ปัญหา) ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้น ผู้วิจัย จึงนำหลักสติปัฏฐาน 4 และ หลักอริยสัจ 4

มาออกแบบเป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งแต่ละกิจกรรมประกอบไปด้วย หลักการ วิธีการ กระบวนการและขั้นตอน โดยทั้ง 4 กระบวนการ ได้แก่ 1. จับเข่าคุยอย่างมีสติรู้เท่าทัน 2. ลำธารสามัคคีควบคุมตนเองได้ 3. ถอดรหัสนำไปสู่ปัญญา 4. วิถีธรรมสู่วิถีสุข เมื่อนักศึกษาผ่านการฝึกอบรมทั้ง 4 กระบวนการแล้ว ทำให้ธรรมสุดท้าย ได้แก่ พละ 5 เป็นตัวขับเคลื่อนในการทำงาน แสดงออกมาเป็นบุคลิคภายนอก ได้แก่ ศรัทธาพละ ส่งผลให้เยาวชนมีความเชื่ออย่างเป็นเหตุเป็นผล มีความกล้า กล้าคิด กล้าทำ กล้าแสดงออก ส่วนวิริยะ พละ ส่งผลให้เยาวชนมีความอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคใดๆ เกิดเป็นพลังความความมุ่งมั่นพยายามจนทำให้ทุกอย่างสำเร็จผ่านไปได้ด้วยดี สำหรับ สติพละ ส่งผลให้เยาวชนมีความรอบคอบ สุขุม ใจเย็น มีความมั่นคง เป็นคนน่าเชื่อถือ ส่วน สมาธิพละ ส่งผลให้เยาวชนมีความหนักแน่น เป็นคนมีเหตุผล คิดก่อนทำ คิดก่อนพูด ไตร่ตรองด้วยความรอบคอบ เนื่องจากใกล้ถึงซึ่งปัญญา สุดท้ายปัญญาพละ ส่งผลให้เยาวชนมีความเฉลียวฉลาด เต็มไปด้วยพลังปัญญา พร้อมที่จะสู้ทั้งกายและใจ ซึ่งถือเป็นการแสดงออกของการสร้างพลังความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองอย่างแท้จริง ที่แสดงออกมาเป็นลักษณะบุคลิกภาพภายนอกทำให้เห็นตัวตนอย่างชัดเจน เช่น เป็นคนที่มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ดูได้จากการแสดงออกที่สีหน้า ท่าทาง แววตา เป็นคนที่มีความกล้า ดูได้จากการแสดงออกที่การพูด การกระทำ กล้าตัดสินใจ กล้าเผชิญหน้า เป็นคนที่มีปัญญา แสดงออกโดยใช้ความสามารถแก้ปัญหาให้กับตนเองและผู้อื่นได้ในเวลาคับขัน เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ปัญหาการฆ่าตัวตายของวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น ทั้งนี้เกิดจากการมีปัญหากับคนในครอบครัว มีปัญหากับครูหรือเพื่อนที่สถานศึกษา มีปัญหาด้านความเป็นอยู่ในสังคม หรือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น ฐานะทางการเงินไม่ดี เป็นต้น ทำให้เยาวชนมองปัญหาเหล่านี้ เป็นเรื่องใหญ่ที่ไม่มีทางแก้ หาทางออกไม่ได้ จึงทำให้รู้สึกไม่มีความสุข ขาดความมั่นใจ รู้สึกกังวล เครียด จนทำให้ขาดความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง จึงเป็นที่มาของนำไปสู่การฆ่าตัวตายในที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่และหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทสามารถนำมาบูรณาการร่วมกันได้อย่างลงตัวและเหมาะสม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองให้กับเยาวชน เป็นการสร้างตัวตนให้กับบุคคลให้เกิดความเชื่อมั่นและมองเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งหลักพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 และ พละ 5 ก็เป็นการเสริมแนวคิดด้านบวกให้กับเยาวชน ดังนั้น จึงสอดคล้องในทางทฤษฎีและหลักการ ที่ไปในทิศทางเดียวกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี สามารถใช้ได้ผลกับกลุ่มนักศึกษากลุ่มอาสาสมัคร ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการให้ความรู้พื้นฐานก่อนเข้าฝึกอบรม ทำให้ทัศนะคติความคิดเห็นของนักศึกษาเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับผลตัวเลขยืนยันจากแบบสอบถาม (ค่าเฉลี่ยหลังทดลอง

มากกว่า ค่าเฉลี่ยก่อนทดลอง) และจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า นักศึกษาอาสาสมัครทั้ง 25 คน ที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรม มีความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพปัญหาความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนก่อนและหลังเปลี่ยนไป โดยวิเคราะห์จาก 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านครอบครัว 2. ด้านสถานศึกษา 3. ด้านสังคม 4. ด้านสภาพเศรษฐกิจ

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1. ภาครัฐควรให้การสนับสนุนด้านนโยบาย เช่น จัดให้มีโครงการกิจกรรมสนับสนุน เสริมสร้างทั้งสุขภาพจิตและสุขภาพกาย ให้เยาวชนได้แสดงความสามารถพิเศษด้านอื่นๆ เช่น การเต้น ร้องเพลง หรือการเล่นดนตรี เป็นต้น

2. สถานศึกษาควรให้การสนับสนุนนักศึกษาได้แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายตามหลักวิทยาการสมัยใหม่ คือ การนำหลักทฤษฎีการสร้างความตระหนักรู้ของตะวันตกมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ ในขณะเดียวกันก็นำหลักพุทธของตะวันออก ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 อริยสัจ 4 และ พละ 5 มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เช่นเดียวกัน จากนั้น นำทั้ง 2 ศาสตร์มาบูรณาการร่วมกันอีกครั้ง

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ สถานศึกษาภาครัฐและเอกชน สามารถร่วมมือกับวัดต่างๆ เพื่อบูรณาการร่วมกัน ในการจัดกิจกรรม สอนเยาวชนให้เข้าใจความหมายของความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองโดยผ่านกิจกรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การนำเสนอรูปแบบการเสริมสร้างความตระหนักรู้คุณค่าในตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายของเยาวชนโดยพุทธสันติวิธี อาจเหมาะสมกับเฉพาะกลุ่ม ดังนั้น การนำเสนอรูปแบบนี้ อาจใช้ได้ผลกับบางคนหรือบางกลุ่มเท่านั้น

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ หน่วยงานภาครัฐ เช่น ศูนย์สวัสดิภาพเด็กและเยาวชน ศาลเยาวชนและครอบครัว เป็นต้น ควรดำเนินการตั้งหน่วยงานเพื่อให้กำลังใจและเยียวยาเยาวชนที่อาจเกิดปัญหาชีวิต ท้อแท้ หมดกำลังใจ หรือขาดความตระหนักรู้คุณค่าในตนเอง ให้กลับมาใช้ชีวิตปกติได้อีกครั้ง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยการฆ่าตัวตายของผู้สูงอายุ เนื่องจาก ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ต้องการการดูแลเอาใจใส่จากลูกหลานและคนรอบข้าง ดังนั้น จึงเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสคิดฆ่าตัวตายสูง

2. ควรศึกษาวิจัยการฆ่าตัวตายของผู้เป็นโรคเรื้อรังหรือโรคร้ายแรง เนื่องจาก ผู้ป่วยส่วนใหญ่จะมีจิตใจที่วิตกกังวล หงอยเหงา เศร้าซึม ดังนั้น จึงถือได้ว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายเป็นอย่างยิ่ง จึงต้องให้การดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด

References

Bruno, F.J. (1983). *Adjustment and Personal Growth: Seven Pathway*. (2nd ed.) New York: John Wiley & Sons.

Community Mental Health Centers. (2018). Retrieved March 5, 2019, from https://www.cms.gov/.../CommunityHealthCenters.html.

Coopersmith, S. (1981). *SEI: Self-Esteem Inventories. California*: Psychologists Press.

Dailynews, Retrieved March 4, 2019, from https://www.thairath.co.th/content/1350134

Department of Mental Health, (2019). *Ministry of Public Health.* Bangkok, Thailand: Retrieved March 3, 2019, from www.dmh.moph.go.th.

High school, Drinking poison, Retrieved March 4, 2019, from https://www.dek-d.com/education/8518/

Hospital Association for Suicide Prevention of Nation. (2018). Chittavech Khon-kaen Ratchanakharin. Khon-kaen, Thailand: Retrieved March 4, 2019, from www.painaidii.com/.../61898/chittavech-khon-kaen-ratchanakharin.

Maslow, A. H. (1970). *Motivation and Personality*. (2nd ed.). New York: Harper & Row.

Ministry of Education in Japan. (2018). Retrieved March 4, 2019, from www.getyourguide.com/Japan/Activities.

Nation, Retrieved March 4, 2019, from http://www.nationtv.tv/main/content/378647812/

Samaritans (2017). *Suicide_statistics_report_2017_Final(2).pdf. Samaritans.* Retrieved March 4, 2019, from https://www.samaritans.org/sites/default/files/kcfinder/files/.

Thai Civil Rights and Investigative Journalism. (2018). Retrieved March 4, 2019, from https://prachatai.com/english/category/thai-civil-rights.

Thai post. (2018). *World suicide prevention day.* Retrieved March 4, 2019, from https://twitter.com/hashtag/WorldSuicidePreventionDay2018

แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ : ศึกษากรณีหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

A Trend for Developing Peace Engineers Curriculum in Integrated Buddhist Perspective : A Case Study of the Doctor of Philosophy Program in Peace Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1*]บัญชา ฮ้อแสงชัย และ [1]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

[1*]Banchar Horsaengchai and [1]Phramaha Hansa Dhammahāso

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[1*]Corresponding Author. Email: bancharcpp@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงานของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพ ตามหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ และพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อเสนอแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือกลุ่มผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นักวิชาการ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย และนำเสนอผลการวิจัยในลักษณะวิเคราะห์และพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. จากการทำ SWOT ANALYSIS ทั้ง 6 ด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหาสาระวิชาการ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 4) ด้านสื่ออุปกรณ์สนับสนุนการศึกษา 5) ด้านการ

*Received April 08, 2019; Revised April 11, 2019; Accepted April 19, 2019

วัดผลและประเมินผลการศึกษา 6) ด้านคุณสมบัติผู้สอน พบว่าหลักสูตรมีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แตกต่างกันออกไปในรายละเอียดของแต่ละด้าน

2. ทฤษฎีในวิทยาการสมัยใหม่ทฤษฎีของไทเลอร์ ซึ่งเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวกับ กระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด การใช้เทคโนโลยี ส่วนหลักธรรมที่ใช้ในหลักสูตรมี 3 หลักธรรม ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักธรรมแห่งความสำเร็จ หรือ อิทธิบาท 4 และ หลักธรรมชุด 3 เพื่อสลายความขัดแย้ง คือ สติ ขันติ และสันติ หลักธรรมเหล่านี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรฯ เพื่อการพัฒนาชีวิต และสังคม

3. แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตร เป็นไปในทิศทางที่ดี ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า หากหลักสูตรได้รับการพัฒนาโดยใช้แนวคิดทฤษฎีวิทยาการสมัยใหม่ควบคู่ไปกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำเสนอในงานวิจัย ทั้งนี้ เพื่อการดำรงอยู่ในศตวรรษที่ 21 อันเป็นสิ่งจำเป็นต่อความต้องการของสังคม

คำสำคัญ: แนวโน้มการพัฒนา; หลักสูตรดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาสันติศึกษา; หลักสูตรวิศวกรสันติภาพ; บูรณาการ

Abstract

This research has objectives of 1) to study the current condition and problem in the process work of the peace engineer program according to the doctoral degree in Peace Studies, 2) to study the development of the peace engineer program in terms of modern science and Theravada Buddhism, and 3) to propose a trend for developing the peace engineer program in Buddhist integration. The key informants were selected from both MCU and senior executives in areas of Buddhism, then analytically and descriptively presented the findings.

The findings were:

1. From the SWOT ANALYSIS of the six following aspects, namely:- 1) Academic content, 2) Teaching management, 3) Teaching activities, 4) Educational support media, 5) Evaluation Study, and 6) Lecturers' qualifications, It was found that the Curriculum had strengths, weaknesses, opportunities and obstacles in each different detail.

2. The theory in modern science that is used was Tyler's theory which is a theory about Learning process that allows people to change behavior, thinking, ability, learning from hearing, touching, reading, using of technology. As for the Buddhist principles used in the curriculum, there are three principles, including the threefold training, the principles of success (*brahmavihara*), and the special Buddhist principle to break the conflict, namely mindfulness, tolerance and peace. These principles will be used in conjunction with the curriculum in order for the development of life and society.

3. Trends in curriculum development Is in a good direction, in one condition that, if the curriculum could be developed using the Theory of modern science, along with the Buddhist principles presented in the research, in order to exist in the 21st century, it is the need of society.

Keywords: Trend for Developing; Doctor of Philosophy Program in Peace Studies; Peace Engineers Curriculum; Integrated

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันเป็นการศึกษาในรูปแบบของหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มคอ.2 ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา หรือ สกอ. ได้วางเกณฑ์สำหรับการพัฒนานักวิศวกรสันติภาพ ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร จากการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลักสูตรใหม่ที่ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยได้รับความร่วมมือกับ สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานศาลยุติธรรม ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแนวโน้มของหลักสูตรร่วมกับคณาจารย์เจ้าหน้าที่ และนิสิต เพื่อการค้นหาปัญหาให้ได้แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตร โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา และนักวิชาการทางด้านหลักสูตรทางการศึกษามาช่วยชี้แนะแนวโน้มเพื่อให้ได้ข้อมูลทางการศึกษาเพื่อนำไปแสวงหาความรู้ แสวงหาเครื่องมือ เป็นบุคคลต้นแบบที่ใช้การบริหารหลักสูตร ไม่ว่าจะทฤษฎีตะวันตก หรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาผสมผสาน และนำเครื่องมือที่ได้มานั้นนำไปพัฒนาให้เกิดประโยชน์ กับตนเองและสังคมส่วนรวม เพราะเป็นหน้าที่ที่หลักสูตรต้องผลิตคนดีมีคุณภาพออกไปสู่การพัฒนาสังคมให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ในอนาคต

ปัญหา และสาเหตุ สภาพปัญหาความขัดแย้งในบริบทสังคมไทยทุกวันนี้นับวันความขัดแย้งกระจายตัวทั้งระดับเชิงโครงสร้าง เชิงบุคคล เชิงระบบสังคมวัฒนธรรม ซึ่งในสถานการณ์ความขัดแย้งบางครั้งในวิกฤตก็มีโอกาสในหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา จึงได้อาศัยสถานการณ์เหล่านี้และความเรียกร้องและความโหยหาของสังคมในการผลิตบัณฑิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับดุษฎีบัณฑิตศึกษา ซึ่งในหลักสูตรนี้เราใช้คำว่าวิศวกรสันติภาพเพื่อนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทั้งในระดับตนเอง ระดับสังคม ระดับประเทศ หลักสูตรสันติศึกษาได้รับการพัฒนามาตั้งแต่ระดับปริญญาโท จนถึงปริญญาเอก ซึ่งมีจุดมุ่งหมายต่อการพัฒนาสังคมเพื่อให้อุดมด้วยสันติสุข โดยเนื้อหาหลักสูตรปริญญาเอกเน้นการปฏิบัติ และการลงพื้นที่เพื่อแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยปริญญาโทเน้นด้านหลักการเรียนทฤษฎีความขัดแย้งและหลักธรรม โดยได้รับความร่วมมือ MOU จากกระทรวงยุติธรรม และจากสถาบันพระปกเกล้า อย่างไรก็ตามเมื่อดำเนินการมาเปิดในรอบของการศึกษาเราพูดถึงมาตรฐานทั่วๆไปก่อนว่าสันติศึกษาเป็นหลักสูตรใหม่หลักสูตรแรกที่เรียนสันติศึกษา ฉะนั้นในการพูดถึงทิศทางของแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรก็ยังต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสร้างการเรียนรู้ในสังคมให้มีคุณภาพโดยการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2008)

เหตุผลหลักสูตรที่ให้นิสิตเข้ามาศึกษาหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คือการมุ่งพัฒนาตนด้วยศีล สมาธิ และปัญญา (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2003) ร่วมพัฒนากาย วาจา และจิตใจอย่างมีความสุข และนำหลักสูตรที่ดีออกสู่สังคม ด้วยเหตุที่โลกกำลังเล่าร้อน หลักสูตรสันติศึกษาจึงนำเสนอหลักสูตรที่ดีไปสู่สังคม เพื่อแก้ไขปัญหาให้ตรงจุดตามวัตถุประสงค์

จากระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับประเทศ ดังนั้นหลักสูตรสันติศึกษา เป็นหลักสูตรที่สะท้อนถึงบทบาทหน้าที่บอกแนวทางให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในขณะที่โลกกำลังมีความหวาดกลัวหวาดระแวงในขณะที่คนมีความทุกข์ ความขัดแย้งและความรุนแรง หลักสูตรสันติศึกษาจึงต้องออกมาชี้แนะแนวทางคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิด สติ ขันติ และสันติ(Phramaha Hansa Dhammahāso, 2014) ให้เกิดสันติภายในตัวเองและนำหลักธรรมสู่สันติภายนอกให้กับสังคม เพื่อจัดการความขัดแย้งและเสริมสร้างสันติภาพอย่างมีระบบสังคมที่แตกต่างให้เกิดความสงบสุขกับคนทุกกลุ่มในสังคม บริบทการศึกษาที่ดีในศตวรรษที่ 21 (Sutthirat, 2015) มีการถอดบทเรียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องและสำคัญ ผู้วิจัยในฐานะนิสิตที่ได้เข้ามาเรียนรุ่นแรกปีแรกก็มองเห็นจากการเฝ้าสังเกตการณ์พัฒนาหลักสูตรนี้ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะต่อยอดในการที่จะทำให้หลักสูตรที่มีความสำคัญเพราะเป็นหลักสูตรที่ผลิตคนที่มีองค์ความรู้ให้ออกไปแก้ไขปัญหาพัฒนาสังคมให้เกิดสันติสุขได้นั้นต้องอาศัยบุคคลเหล่านี้ผลิตออกไป ดังนั้นกระบวนการผลิตจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ผู้วิจัยจึงสนใจเข้ามาศึกษาและพัฒนาหลักสูตรโดยอาศัยความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่เข้าไปเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นฐานของหลักสูตร เพื่อเป็นประโยชน์กับหลักสูตรสันติศึกษาต่อไป

ประโยชน์จากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นประโยชน์กับทุกภาคส่วน เช่น ภาคส่วนรัฐบาล ภาคเอกชน ผู้บริหารหลักสูตร คณาจารย์ นิสิต และประชาชนทั่วไป การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มุ่งเน้นการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อหลักสูตรสันติศึกษา สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเปรียบเสมือนการนำสื่อองค์ความรู้จากหลักสูตรที่พัฒนาแล้วไปถ่ายทอดให้กับบุคคลได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตน พัฒนาคน และพัฒนางาน ให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน และเป็นการพัฒนาแนวโน้มของหลักสูตรให้ดีขึ้นต่อไปอย่างต่อเนื่องจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น 1. สถานการณ์ภายนอกที่แข่งขันกันสูง และมีการตื่นตัวของการพัฒนาหลักสูตร และ 2. นโยบายภายใน หลักสูตรวิศวกรสันติภาพอะไรที่เราควรจะคงจุดแข็งไว้เสริมจุดอ่อนเพื่อเป็นการพัฒนาสมัยตอบสนองผู้เรียน และความต้องการของสังคม

ดังนั้น การจัดการหลักสูตรวิศวกรสันติภาพมีแนวโน้มต่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และประเทศ โดยการขับเคลื่อนการพัฒนาดังกล่าวด้วยหลักการทางเนื้อหาวิชาการของหลักสูตร และบุคลากรนับว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญที่สุดที่จะถ่ายทอดความรู้สู่สังคมให้เกิดสันติสุข ได้จากผู้ที่ได้รับการฝึกฝนที่ดีได้อย่างมีคุณภาพ ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน แล้วนำหลักการที่ได้ศึกษาไปใช้ปฏิบัติให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคม และประเทศชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา ในการดำเนินงานของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพ ตามหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. เพื่อเสนอแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการในหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

วิจัยฉบับนี้มีวิธีการดำเนินการวิจัยซึ่งผู้วิจัยเน้นศึกษาเจาะประเด็นเฉพาะเรื่อง“แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ” เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก(Tripitaka, 1990) เป็นข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) อรรถกถา และวรรณกรรมพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน (Documentary Research) ทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และปฏิบัติการในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนา โดยสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามลำดับแบ่งเป็น 9 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวางแนวของหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา การประเมินหลักสูตร คู่มือประกันคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ คณาจารย์หลักสูตร เจ้าหน้าที่หลักสูตร และนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาสันติศึกษา จำนวนรวม 18 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเข้าถึงข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่มที่กล่าวไว้ข้างต้น และส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการตรวจสอบเพื่อการได้รับข้อมูลที่ชัดเจนและตรงประเด็นมากที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 ดำเนินการนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงแล้ว เพื่อขออนุญาตออกหนังสือขอความร่วมมือในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เข้าพบกลุ่มเป้าหมายที่ตั้งไว้ตามหนังสือนำ เพื่อขอเข้าเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญทั้งฝ่ายวิชาการและผู้สร้างและใช้หลักสูตรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นทุกมิติของแนวโน้มในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว

ขั้นตอนที่ 5 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้รับมาทำการวิเคราะห์โดยใช้หลักการ SWOT Analysis จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มแยกด้าน และประเภททั้งกลุ่มบุคคล เนื้อหาวิชาการโดยนำหลักที่แยกไว้ตั้งแต่ข้างต้นมาทำการวิเคราะห์อีกครั้งโดยแยกด้านเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งทำให้เกิดแนวโน้มตามความเป็นจริงว่าปัจจุบันหลักสูตรวิศวกรสันติภาพได้มีการพัฒนาไปในทิศทางใดหรือระดับใด

ขั้นตอนที่ 6 นำข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วและพบจุดอ่อนรวมทั้งอุปสรรคในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อสรุปเบื้องต้นที่ได้วิเคราะห์แล้วไปหาข้อมูลเพิ่มเติมจากนักวิชาการที่ได้รับการยอมรับในแวดวงระดับอุดมศึกษาซึ่งแต่ละท่านเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย จำนวน 8 ท่าน โดยมีคุณสมบัติดังนี้ โดยมีตำแหน่งทางการบริหารทั้งสิ้น

ขั้นตอนที่ 7 ผู้วิจัยทำแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรฯ เชิงพุทธบูรณาการ เพื่อนำเสนอแนวโน้มดังกล่าวโดยการใช้เนื้อหาหลักสูตรทั้ง 6 ด้าน เป็นตัวตั้งและใช้หลักธรรมแต่ละตัวไปอธิบายเชิงบูรณาการจนครบทุกหลักธรรม และนำมาเขียนวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 8 ผู้วิจัยหาแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรโดยนำข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็งและโอกาสจุดอ่อน และอุปสรรค รวมทั้งวิเคราะห์ด้านวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนามาตีความวิเคราะห์เพื่อเป็นข้อสรุปสำหรับขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 สู่ขั้นตอนการสนทนากลุ่มเฉพาะ หรือสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) จากนั้นเมื่อได้ข้อสรุปจากคำชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ด้านแล้วนำมาปรับปรุงแนวโน้มให้ดียิ่งขึ้น จากนั้นก็นำแนวโน้มที่ผ่านการพัฒนาแล้วเสนอขึ้นสอบดุษฎีพิจารณ์ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ทบทวนเอกสารหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา การประเมินหลักสูตร คู่มือประกันคุณภาพการศึกษาภายในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตาม มคอ.2

2. การพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ ทฤษฎีเรื่องแนวโน้มหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

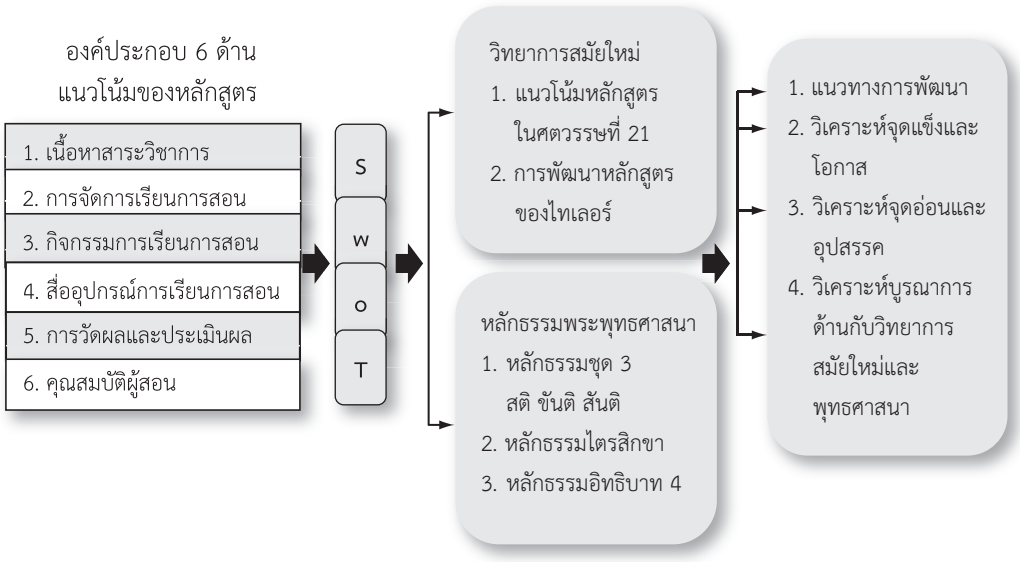
3. ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ มุ่งเน้นผู้เรียนและผู้สอนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยี

4. ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่ปรากฏในหลักสูตร หลักธรรมชุด ๓ เพื่อสลายความขัดแย้ง สติ ขันติ สันติ

6. หลักไตรสิกขา (พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ”จากประเด็นของการวิจัยสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการตั้งฐานการวิเคราะห์ดังนี้

แผนภูมิ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา ในการดำเนินงานของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพตามหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อเสนอแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการในหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ การเสนอผลวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลวิจัยโดยตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อโดยสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหา ในการดำเนินงานของหลักสูตรวิศวกรสันติภาพตามหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อกล่าวถึงสภาพปัจจุบันของหลักสูตรสันติศึกษา มีข้อมูลเดิมหลายด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหาสาระวิชาการ 2) ด้านการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน 4) ด้านสื่ออุปกรณ์สนับสนุนการศึกษา 5) ด้านการวัดผลและประเมินผลการศึกษา 6) ด้านคุณสมบัติผู้สอน สภาพปัจจุบันของหลักสูตรสาขา

วิชาสันติศึกษานั้น ได้รับการรับรองหลักสูตรจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและยังได้รับความร่วมมือลงนามสัญญากับกระทรวงยุติธรรม และสถาบันพระปกเกล้าเพื่อดำเนินการสอนตามนโยบายให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ชื่อว่าสันติศึกษา โดยมุ่งเน้นการเรียนการสอนทางด้านพุทธสันติวิธี ดังนั้นหลักสูตรจึงมุ่งเน้นการเรียนการสอนทางด้านทฤษฎี และปฏิบัติทั้งทางตะวันตก และหลักพุทธศาสนาเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่โดยมีสติเป็นฐานในการดำเนินชีวิต

ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ สภาพปัญหาของหลักสูตร เพื่อนำมาวิเคราะห์ ได้ดังนี้คือ ด้านเนื้อหาสาระวิชาการมีทฤษฎีมากกว่ากิจกรรม และหลักธรรม ด้านการเรียนการสอนเพิ่มอาจารย์ผู้สอนให้เพียงพอต่อจำนวนนิสิต และให้มีการสรุปการเรียนการสอน และการตรงต่อเวลาของนิสิต ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเพิ่มกิจกรรมให้มากขึ้น ด้านสื่ออุปกรณ์การสนับสนุนการศึกษา เพิ่มตำรา เอกสาร และคู่มือ และขยายพื้นที่ทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผล เพิ่มมาตรฐานการวัดผลให้ และการวัดผลทางด้านอารมณ์ของนิสิต ด้านคุณสมบัติของผู้สอนส่งเสริมการพัฒนาวิชาการมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาท ต้องการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ และพระพุทธศาสนาเถรวาทสรุปผลได้ ดังนี้ การนำหลักธรรมใดมาประยุกต์ใช้ให้ตรงกับการพัฒนานั้นดูจากตำราพระไตรปิฎก เช่น การพัฒนา ควรจะเป็นเรื่องของหลักไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา (Tripitaka, 20/87/312) และหลักอิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งเป็นหนทางแห่งความสำเร็จ รวมทั้งการใช้หลักธรรมชุด 3 สติ ขันติ สันติ (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2014) เป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความสงบสุข

การใช้หลักธรรมเป็นตัวตั้งแล้วใช้หลักทฤษฎีตะวันตกในวิทยาการสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 มารวมบูรณาการนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้หลักสูตรมีความเป็นพุทธมากขึ้น ทฤษฎีของไทเลอร์มีความเหมาะสมที่เป็นการเรียนรู้โดยใช้ผู้สอนและผู้เรียนเป็นจุดศูนย์กลางการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนสอดคล้องกับศตวรรษที่ 21 การศึกษาความยุ่งยากลำบากแก่จิตใจ ก็เรียกว่า อันไม่พึงปรารถนา แก้ไขด้วยการศึกษา (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) หลักธรรมหลักสูตรสันติศึกษาที่ขาดไม่ได้คือ หลักธรรมชุด 3 เพื่อสลายความขัดแย้ง คือ สติ ขันติ สันติ เป็นหลักธรรมที่ใช้ร่วมกับสันติศึกษาในการพัฒนาชีวิตและสังคม (Phra Phaisan Visālo,1999) และอิทธิบาท 4 หลักธรรมแห่งความสำเร็จ (Mahatthanadull, 2018) เนื้อหาหลักสูตรจะมีแนวโน้มที่ดีต้องขึ้นกับหลักธรรมเหล่านี้เป็นพื้นฐาน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรวิศวกรสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการในหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยควรจะเป็นอย่างไรและมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย สรุปผลได้ดังนี้คือ

1) แนวโน้มด้านเนื้อหาสาระวิชาการ มีทฤษฎีมากกว่ากิจกรรมและมากกว่าหลักธรรมและขาดการสอนเสริมบางรายวิชา การมีกิจกรรมและหลักธรรมและการสอนเสริมบางรายวิชาซึ่งตรงกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นกิจกรรมปฏิบัติการลงพื้นที่เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากกว่าเน้นการเรียนทฤษฎี

2) แนวโน้มด้านการเรียนการสอนเพิ่มอาจารย์ผู้สอนให้เพียงพอต่อจำนวนนิสิตเนื่องจากมีผู้สนใจในการสมัครเรียนมากขึ้น การเตรียมความพร้อมสำหรับการขยายโครงสร้างทางการศึกษา

3) แนวโน้มด้านกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเพิ่มกิจกรรมให้มากขึ้น การเพิ่มกิจกรรมเป็นการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดเครือข่ายตามที่ศตวรรษที่ 21 เช่น วันสันติภาพโลก หรือวันวิสาขบูชาโลกเป็นต้น หรือมีการสัมมนาเชิงวิชาการกิจกรรมออกสื่อ กิจกรรมสัมพันธ์

4) แนวโน้มด้านสื่ออุปกรณ์การสนับสนุนการศึกษามีบางสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ ตำรา เอกสาร และคู่มือผลิตล่าช้า และพื้นที่ใช้สอยมีขอบเขตที่จำกัด จากการขยายตัวของหลักสูตร มีแนวโน้มที่จะขยายพื้นที่ใช้สอยผลิตตำรา คู่มือ และรักษาวัสดุอุปกรณ์ให้สมบูรณ์เพื่อรองรับการขยายตัวของหลักสูตรตรงตามหลักทฤษฎีที่ต้องมีการพัฒนาปรับปรุงสิ่งสนับสนุนการศึกษา เพื่อรองรับความต้องการของมาผู้เรียน

5) แนวโน้มด้านการวัดผลและประเมินผล เพิ่มมาตรฐานการวัดผลให้มากขึ้น และขาดการวัดผลทางด้านอารมณ์ของนิสิต ด้านการวัดผลและประเมินผลมีการวัดผลตามคณะกรรมการการอุดมศึกษาซึ่งเป็นมาตรฐาน สันติศึกษาควรมีแนวโน้มการวัดผลจากด้าน การวัดผลจากการทำโครงการพัฒนา การนำเอาหลักธรรมไปใช้มากน้อยเพียงใด การวัดผลจากดัชนีความสุขที่ได้ศึกษาหลักธรรม การชี้วัดของแนวโน้มการชี้วัดแบบใหม่ หรือการชี้วัดจากตัวผู้เรียนเองว่ามีความเป็นสันติมากขึ้นหรือน้อยลงเพียงใด

6) แนวโน้มด้านคุณสมบัติของผู้สอน ผู้สอนบางท่านขาดความเชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาและด้านภาษาและด้านวิจัย ผู้สอนต้องเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในสาขาวิชานั้นๆ เป็นบุคคลต้นแบบที่ดี มีแผนก่อนการเรียนการสอน ออกแบบการเรียนการสอน ผลิตตำราให้ทันยุคสมัยอยู่เสมอ

สรุป

สรุปรวมแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรจนครบองค์ประกอบของหลักสูตรทุกด้านแล้วหลักสูตรที่จะต้องพัฒนาตำราการเรียนการสอนให้มากกว่าเดิมเพื่อเป็นสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนให้สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้นเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคในการเรียนการสอนเพราะตำราเปรียบเสมือนแผนที่นำทางให้ไปสู่จุดหมายที่ต้องการโดยไม่มีอุปสรรค ตำรานี้ต้องอาศัยครูบาอาจารย์ระดมความคิดในการเขียนตำราเพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และผลิตตำราในการเสริมองค์ความรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังนั้นผู้วิจัย ได้นำเสนอแนวโน้มด้านเนื้อหาสาระวิชาการคือการเพิ่มกิจกรรมและเพิ่มหลักธรรมและมีการสอนเสริมบางรายวิชา แนวโน้มด้านการเรียนการสอนเพิ่มอาจารย์ผู้สอนให้เพียงพอต่อจำนวนนิสิตให้มีการสรุปการเรียนการสอน

แนวโน้มด้านกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเพิ่มกิจกรรมให้มากขึ้น แนวโน้มด้านสื่ออุปกรณ์การสนับสนุนการศึกษามีบางสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ แนวโน้มด้านการวัดผลและประเมินผล เพิ่มมาตรฐานการวัดผลให้มากขึ้นและขาดการวัดผลทางด้านอารมณ์ของนิสิต แนวโน้มด้านคุณสมบัติของผู้สอน การใช้แนวโน้มในการพัฒนาร่วมกับแนวคิดทฤษฎีวิทยาการสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 สันติภาพมีความหมายที่กว้าง (Areeya, 1987) มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ มีกลยุทธ์ ในการดำเนินของกิจกรรมหลักสูตร เราจึงต้องพัฒนาตนเองก่อน แล้วจึงไปจัดการปัญหา (Phra Rajapariyatkavī, 2018) รวมถึงหลักธรรมที่สำคัญคือ หลักธรรมชุด 3 สติ ขันติ สันติ หลักธรรมไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักธรรมอิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่า แนวโน้มที่ได้จากข้อมูลดังกล่าวจะทำให้ได้แนวโน้มที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องการดำเนินการ ผู้บริหารหลักสูตร ให้ความสนใจในการจัดทำนโยบายโครงสร้างหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลการประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม การเพิ่มหลักสูตรว่าด้วยโครงการพัฒนาเพื่อสันติภาพ และความยั่งยืน เป็นชื่อรายวิชาใหม่ มีการนำหลักธรรมเข้าบรรจุในการเรียนการสอนมากขึ้น ผู้บริหารควรสนับสนุนด้านงบประมาณ ขยายปรับปรุงสถานที่การเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การนำทฤษฎีตะวันตกและหลักธรรมบูรณาการร่วมกันให้มากขึ้นเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่ศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ควรศึกษาวิธีการประยุกต์ใช้สหวิทยาการ ทางด้านศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันสนับสนุนนิสิตให้มีส่วนร่วมกิจกรรมในวันสำคัญ และปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง คณาจารย์และนิสิตสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้สอดคล้องกับหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษาควรเน้นการลงพื้นที่ให้เกิดทักษะที่ดีต่อคณาจารย์ และนิสิตในการนำไปประยุกต์ใช้

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยพบว่า แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรอยู่ในระดับที่ดี และกำลังพัฒนาให้ดีมากขึ้น แต่ยังมีประเด็นที่ผู้วิจัยค้นพบแต่ไม่สามารถวิจัยต่อไปได้จึงเสนอให้ศึกษาในประเด็นดังนี้

1. ควรวิเคราะห์ด้วยสถิติชั้นสูง เนื่องจากครั้งนี้ผู้วิจัยไม่ได้ใช้เทคนิค EDFR มาเป็นส่วนประกอบในการวิจัย

2. ควรมีการประเมินแนวโน้มที่พัฒนามากขึ้นจากงานวิจัยในครั้งนี้

3. ควรนำผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

References

Areeya G. (1987). *Perspective on Peace: Peace Knowledge Processing*. Bangkok: Chulalongkorn University.

Buddhadasa Bhikkhu. (2006). *Perfect Education: The Circle That Protects the World to the End*. Bangkok: Usa Printing.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Doctor of Buddhist Studies Program*, New branch of Peace Education Program.

Mahatthanadull, S. (2018). Deputy Director of International Buddhist Studies of Mahachu lalongkornrajavidyalaya University. *Interview.* November, 28.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2008). Buddhist Dictionary Dharma edition. (12th ed). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Phra Phaisan Visālo. (1999). *Education for Human Resource Development*. Faculty of Education Rajabhat Institute Chiang Rai.

Phra Rajapariyatkavī, (2018). President of Mahachulalongkornraja vidyalaya University. *Interview.* November, 5.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2014). *Buddhism and modern science*. Mahachulalong kornrajavidyalaya University.

Sutthirat, C. (2015). *in the course of learning management and learning management innovation.* (12th ed). Pimluk, Nonthaburi: P-Balance Design and Printing.

กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ*

A Process of Leadership development for Peace According to Buddhist Integration

[1*]กุลธิดา ลิ้มเจริญ และ [1] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส
[1*]Kulatida Limcharoen and [1] Phramaha Hansa Dhammahāso
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[1*]Corresponding Author. Email: Kulatida82@gmail.com

บทคัดย่อ

ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและเสนอกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 22 คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 7 คน นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละประเด็น และทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบตามเนื้อหาของการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการนั้น พบว่า แนวทางในการพัฒนาภาวะเพื่อสันติภาพ สามารถบูรณาการได้ 4 มิติการพัฒนา คือ (1) กายภาพ การพัฒนาบุคลิกภาพ เพราะบุคลิกภาพเป็นภาพสะท้อนคุณค่าภายใน โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (2) พฤติภาพ การพัฒนาพฤติกรรม อันเป็นการการพัฒนาศักยภาพในการออกแบบการสื่อสารในองค์กร มุ่งสื่อการสื่อสารเชิงบวก สามารถจัดการความขัดแย้ง และหลอมร่วมให้กลุ่มคนต่างๆ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 (3) จิตภาพ การพัฒนาจิตใจจะส่งผลให้จิตใจมีสุขภาพจิตดี สมรรถภาพจิตดี และคุณภาพจิตดี มีจิตใจเสียสละ มีจิตสาธารณะพร้อมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 (4) ปัญญาภาพ แนวทางการพัฒนาประกอบด้วยการรู้จักวิเคราะห์และเข้าใจสภาพต่างตามสภาพที่เป็นจริง โดยใช้หลักอริยสัจจ์ 4

คำสำคัญ: การพัฒนา; ภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ; พุทธบูรณาการ

*Received March 03, 2019; Revised March 07, 2019; Accepted April 29, 2019

Abstract

In this dissertation article entitled 'A Process of Leadership development for Peace According to Buddhist Integration' was purposely made to develop and propose the process in getting leadership developed through the Buddhist integration for peace. The methodology employed in this study is a qualitative research done by studying documentaries and interview of 22 populations including focus group of 7 expertise in order to examine the results of what were found.

In the research, it was found that the peace leader needs to respect the worldly human's life by recognizing the endless harm caused through violence; on the one hand, he/she sincerely needs to value the social relationship of pluralism, respect for difference where such the characteristic of difference is being utilized to create mutual help without any bias, on the other hand, he/she needs to go against various evil action and injustice through non-violence. Furthermore, he/she needs to encounter with a great deal of difficulty. As far as the process in getting leadership developed is concerned through the Buddhist integration, it is showed that while developing, mindfulness becomes essential factors in this development by means of four aspects, physical, mental, intelligent and behavioral, where threefold training, precept, concentration, and wisdom, is used as the process. In this matter, such a process is required the incorporation with seven virtues for becoming a good person, four kinds of development, with a view to achieving the expected goal; in physical one he/she has good personality in accordance with the profession, in behavioral he/she has follows truthfulness without any evil in action, in mental he/she has mental healthiness, in intelligent he/she makes use of the principle of reasoned thought so as to completely solve various problem respectively.

Keywords: development; Leadership for Peace; Buddhist Integration

บทนำ

ผู้บริหารหรือผู้นำ หรือผู้จัดการองค์การหรือหัวหน้างาน ไม่ว่าหน่วยงานเล็กหรือหน่วยงานใหญ่ หน่วยราชการหรือหน่วยงานเอกชนก็ตาม ย่อมต้องมีบทบาทที่เป็นผลต่อความความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของงานเป็นอย่างยิ่ง หากผู้บริหารมีคุณลักษณะที่ดี แต่ถ้าคุณลักษณะหรือพฤติกรรมของผู้บริหารไม่ดีแม้องค์การจะถูกต้องและดีเพียงใดก็ตามผลงานที่เกิดขึ้นของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมจะสมบูรณ์ได้ยาก ดังนั้นจึงถือว่าผู้บริหารหรือผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีพฤติกรรมในการนำที่ถูกต้องและเหมาะสม เพราะความสำเร็จของงานทุกด้านขององค์การขึ้นอยู่กับผู้นำหรือผู้บริหาร ซึ่งจะเป็นผู้วินิจฉัยสั่งการหรือตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ (Office of the National Education Commission, 1999) ปัจจุบันยังพบว่าในองค์กรต่าง ยังมีปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรอันนำมาซึ่งความด้อยประสิทธิภาพในการทำงาน ทำให้บรรยากาศในการทำงานไม่ราบรื่น ปัจจุบันองค์กรต้องการความสามัคคีกัน ปราศจากความสามัคคีแล้ว องค์กรก็เสี่ยงที่จะกลายเป็นเป็นองค์กรที่อ่อนแอลงๆ และในที่สุด จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมีผู้นำที่มีความคิดริเริ่มเพื่อสันติภาพ และให้เกิดการทำงานร่วมกัน โดยต้องให้ความเคารพและไว้วางใจซึ่งกันและ สันติภาวะผู้นำหรือผู้นำเชิงสันติภาพนี้ จะต้องมีความสามารถ 3 ประการ คือ ก่อนที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้น จะต้องพยายามป้องกันไม่ให้เกิดขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ต้องพยายามร่วมกันแก้ไข และภายหลังที่ความขัดแย้งสิ้นสุดลงแล้วจำเป็นต้องรักษาเยียวยา และประนีประนอมกันตามหลักสันติวิธี เมื่อกล่าวถึงคำว่า “สันติวิธี” นั้น ราชบัณฑิตยสถานให้คำจำกัดความว่า “วิธีที่จะก่อให้เกิดความสงบ” เช่น “เจรจาสงบศึกโดยสันติวิธี” (Royal Institute, 1999) วิธีการที่ไร้ความรุนแรง มุ่งให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม โดยที่ในตัวมันเองก็เป็นวิธีการซึ่งให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย เราอาจจะเรียกวิธีการดังกล่าวว่า “สันติวิธี” (Phra Phaisan Visalo, 1987) ศ.นพ.ประเวศ วะสี นิยามว่า “สันติวิธี...คือ การป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชนของสภาพการใช้ความรุนแรงและสงคราม” โดยให้เหตุผลว่า “ในการสงคราม ไม่ว่าในครั้งโบราณหรือในปัจจุบันจะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก สิทธิมนุษยชนเป็นการเคารพในศักดิ์ และคุณค่าความเป็นคนทุกคน ต่อเมื่อมนุษย์มีจิตสำนึกในศีลธรรมพื้นฐานนี้จึงจะสามารถสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และยั่งยืนได้ (Prawet Wasi, 2002) ปรากฏการณ์อย่างหนึ่งในแวดวงวิชาการปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะนำพระพุทธศาสนาเข้าไปผูกพัน (engage) เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม มีความพยายามที่จะตีความพุทธธรรมให้ครอบคลุมปัญหาใหม่ๆ เนื่องจากพุทธศาสนาแบบจารีตที่เน้นการแก้ปัญหาแบบปัจเจกบุคคลไม่เพียงพอต่อการตอบปัญหาของสังคมยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความสลับซับซ้อนได้ การแก้ปัญหาความทุกข์ของปัจเจกบุคคลและสังคมสามารถดำเนินควบคู่กันไปได้ (Phramaha Somboon Vutthikaro, 2006) ในทัศนะของติช นัท ฮันห์ “พระพุทธศาสนาเพื่อสังคมก็คือพระพุทธศาสนา หากคุณปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา ต่อครอบครัว ต่อสังคม นั่นแหละ คือพระพุทธ-ศาสนาเพื่อสังคม (Engaged Buddhism)” (Bond, George D., 1996)

การนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ามาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อพัฒนาผู้นำให้เป็นผู้มีภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ คือให้มีศักยภาพและความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือสังคมจึงมีความจำเป็นและสอดคล้องกับยุคปัจจุบัน ดังนั้น ภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพจะต้องตั้งการกระทำทางกาย การสื่อสารทางวาจา เจตนารมณ์ทางใจ เป็นหลักการ หลักปรัชญา เป็นนโยบาย ในผู้บริหาร ผู้ร่วมหุ้น พนักงาน สังคมใกล้ สังคมไกล ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจจากความเมตตามีมิตรไมตรีต่อกัน แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับ (เมตตากายกรรม) องค์กรภาคธุรกิจจะ สื่อสารสิ่งใด องค์กรภาคธุรกิจต้องตั้งเมตตา ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี โฆษณาประชาสัมพันธ์สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน (เมตตาวจีกรรม) องค์กรภาคธุรกิจจะคิดวางแผน ทำโครงการแผนงาน ต้องตั้งการคิดประกอบด้วยเมตตามิตรไมตรี (เมตตามโนกรรม)ในผู้บริหาร ผู้ร่วมหุ้น พนักงาน สังคมใกล้ สังคมไกลทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันการพัฒนาให้ผู้นำเชิงสันติภาพนั้นยังมีความไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ เพื่อแสวงหาแนวทางในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการกับการพัฒนาภาวะผู้นำในวิทยาการสมัยใหม่แล้วนำเสนอรูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันซึ่งความความคิดเห็นต่างและมีความขัดแย้งอยู่อย่างมากมาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
3. เพื่อพัฒนาและเสนอกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ (Interviewing) การสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) จากกลุ่มผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 22 รูป/คน
2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาพูดคุยกันประมาณ 7 รูป/คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

1. ศึกษาจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

2. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ

3. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการเก็บบันทึกด้วยภาพถ่าย เพื่อเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุด

การจัดทำข้อมูล

ในการจัดทำข้อมูลผู้วิจัย ใช้ขั้นตอนดังนี้

1. การจัดทำข้อมูล แบบสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม และ ทำการบันทึกข้อมูลลงในการบันทึกข้อมูลการสนทนา ใช้กล้องบันทึกภาพ

2. นำข้อมูลที่บันทึกมาสรุปในแต่ละประเด็น และทำการจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบตามเนื้อหาของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จาก การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม แล้วจัดบันทึกลักษณะการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะนำข้อมูลวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ วิเคราะห์ผลการศึกษานี้จะใช้แบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎี ซึ่งผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดของสุภางค์ จันทวานิช (Supang Chantavanich, 1997).

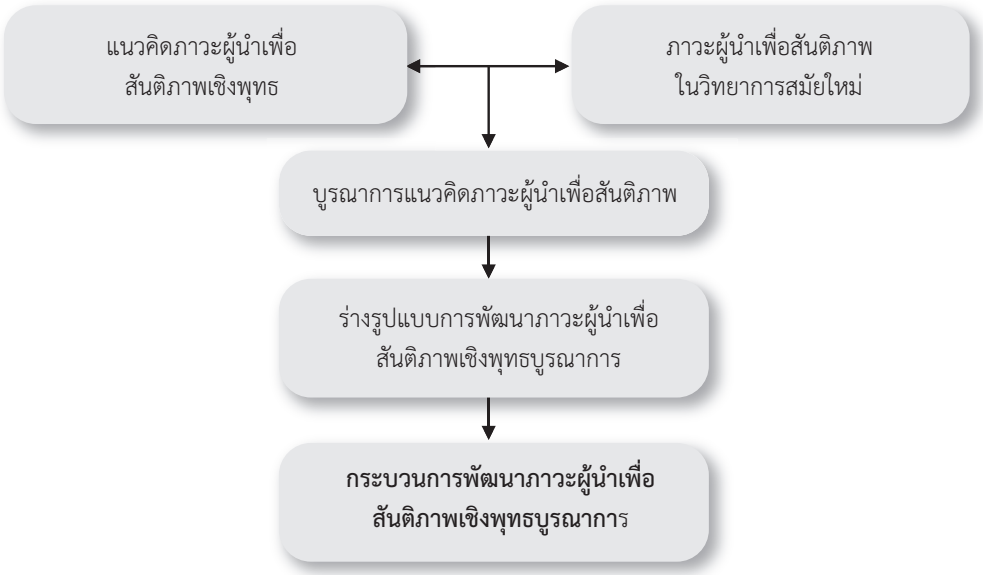
1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบอุปนัย (Analytic Induction) ซึ่งเป็นวิธีการสรุปข้อมูลตามปรากฏการณ์ที่สัมผัสได้ หรือมองเห็น เป็นต้น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกข้อมูล (Typological Analysis) ได้แก่การจำแนกข้อมูลออกเป็นอย่างๆ (Typological)

3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ประเด็นหรือข้อความที่มีความสอดคล้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังต่อไปนี้

แผนภูมิกรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยแนวคิดภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในวิทยาการสมัยใหม่ พบว่า ผู้นำจะต้องเป็นผู้นำที่เคารพในชีวิตของเพื่อนร่วมโลก ตระหนักถึงภัยที่ไม่มีที่สิ้นสุดของการใช้ความรุนแรง มุ่งเน้นความสัมพันธ์ของสังคมในเชิงพหุนิยม การเคารพความแตกต่าง และการใช้ลักษณะของความแตกต่างให้เกิดการสร้างสรรค์ มีความร่วมมือร่วมใจกันและกัน มีสัจจะ และสัจจะก็คือพระเป็นเจ้า ไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ ไม่เกลียดชังผู้อื่น ต้องเป็นศัตรูต่อความชั่ว และความ อยุติธรรมต่างๆ การต่อสู้กับความอยุติธรรมเหล่านี้จักต้องใช้อหิงสาเป็นหลัก และพร้อมที่จะเผชิญกับความทุกข์ยากในลักษณะต่างๆ ผู้นำในกระบวนการสันติภาพนั้น ต้องมี 3 ระดับ คือ ส่วนยอดของปิรามิด ตัวแสดงหลักจะได้แก่ผู้นำที่มีบทบาทอย่างชัดเจนในวิกฤตการณ์ความขัดแย้ง ภาวะผู้นำในชั้นที่สองมีฐานะหลากหลายในพื้นที่ความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นผู้คนที่ได้รับการนับหน้าถือตาใน แวดวงต่างๆ อาทิเช่น การศึกษา สาธารณสุข ธุรกิจ การเกษตร เป็นต้น หรืออาจเป็นกลุ่มเครือข่ายหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วิชาการ หรือองค์กรสาธารณกุศลเพื่อและผู้นำในระดับชั้นรากหญ้า (ฐานปิรามิด) ตำแหน่งแห่งที่และบทบาทของพวกเขาไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับการมีสถานะทางสังคมที่สำคัญและความมีชื่อเสียงเหมือนผู้นำในระดับชั้นแรก ด้วยจุดนี้นี่เองที่ทำให้การทำงานในพื้นที่ความขัดแย้งของพวกเขาค่อนข้างยืดหยุ่นมากกว่า สำหรับชั้นสุดท้ายอันเป็นฐานของปิรามิด ผู้นำในระดับนี้จึงมีบทบาทอย่างสำคัญในงานที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของผู้คน พวกเขาอาจเป็นผู้นำชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ หรือคนทำงานของเอ็นจีโอท้องถิ่น ซึ่งทำงานเกี่ยวกับโครงการช่วยเหลือชาวบ้านในแง่มุมต่างๆ

2. ผลการวิจัยแนวคิดภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยแนวคิดภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาพบว่า ส่วนภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในพุทธศาสนานั้น 1) จักขุมา คือ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร 2) วิธุโร คือ เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ 3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษย์สัมพันธ์ดีและได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น โดยมีตัวอย่างหลักธรรมที่สำคัญซึ่งผู้นำควรจะมีได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม 7 โดยต้องมีวิสัยทัศน์ที่ถูกต้อง และหลักภาวนา 4 เป็นเครื่องมือในการพัฒนาให้เกิดคุณสมบัติดังกล่าว องค์ธรรมที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำ ท่านได้กล่าวถึงสัปปุริสธรรม 7 ประการ มีดังต่อไปนี้ คือ รู้หลักการ รู้จุดหมาย รู้จักตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้บุคคล ผลจากการสังเคราะห์คุณลักษณะผู้นำเพื่อสันติภาพจากกรณีตัวอย่างในนิทานชาดกพบแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้ 1) มีสัจจวาจาและความกตัญญู 2) มีทศพิธราชธรรม 3) มีสติปัญญาดี 4) มีความไม่โลภ 5) มีความกล้าหาญ 6) มีวิสัยทัศน์ 7) เปิดใจกว้าง 8) สนใจฝักใฝ่ในการศึกษาธรรม 9) มีวาจาสุภาษิต มีศิลปะในการพูด 10) รู้จักการเลือกคบมิตร 11) เป็นผู้เสียสละ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่ 12) เป็นผู้สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ

สภาพภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพในสังคมปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาผู้นำคือ เป็นผู้ไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดีพอ ไม่พัฒนาความรู้ ไม่กล้าตัดสินใจ ไม่มีสัจจะ เอาตัวเองเป็นใหญ่ ขาดคุณธรรมและจริยธรรม คิดแต่ผลประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว ไม่คำนึงถึงผู้อื่น สั่งงานข้ามสายบังคับบัญชา ไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นแต่ตัว หลงยศถาบรรดาศักดิ์ ไม่รู้จริงในเรื่องที่ทำ ไม่เด็ดขาด เป็นผู้นำที่คิดอย่างเดียวแต่ไม่ทำ เป็นผู้นำที่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ขาดอุดมการณ์และเห็นแก่ตัว ผู้นำบางท่านอาจจะไม่รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง บางครั้งก็อาจจะไปก้าวก่ายหน้าที่ของคนอื่นหรือของลูกน้อง คือไม่รู้จักสั่งการที่ดีพอ และอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี แอบอ้างความดีความชอบของทีมไว้แต่ผู้เดียว ไม่มีความจริงใจ โกหก ลำเอียง เล่นพรรคเล่นพวก ควบคุมอารมณ์ตัวเองไม่ได้

ด้านคุณลักษณะของผู้นำเพื่อสันติภาพ ผู้นำเพื่อสันติภาพจะต้องมีความรู้ ความสามารถ ต้องเข้าใจตัวเอง เข้าใจผู้อื่นและเข้าใจโลก ว่าโลกนี้ไปถึงไหนแล้ว ต้องมีความรู้กว้างขวาง มองไกล ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้มีความขยัน ผู้นำต้องมีความรู้ ประสบการณ์ มีทักษะเกี่ยวกับเรื่องที่ตัวเองจะไปบริหารองค์กร และต้องศึกษาความรู้ เพิ่มเติม มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความสามารถเฉพาะด้าน คุณลักษณะที่โดดเด่นของผู้นำ คือ มีคุณภาพ มีความรู้ในงานที่เราจะทำต้องมีสันติ มีสุขภาพดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ ซื่อสัตย์สุจริต มีเหตุผล ไม่ตัดสินใจตามอารมณ์ รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ต้องรู้ทันโลก ผู้นำต้องตื่นตัวตลอดเวลา

คุณลักษณะผู้นำเพื่อสันติภาพต้องเอาธรรมะของพระพุทธเจ้ามาใช้ และเลือกแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์เอาแต่สิ่งที่ดีๆ ต้องวางกำหนดแผนงานที่จะพัฒนาบุคลากรให้มีภาวะผู้นำอย่างถูกต้อง ไม่มีความขัดแย้ง

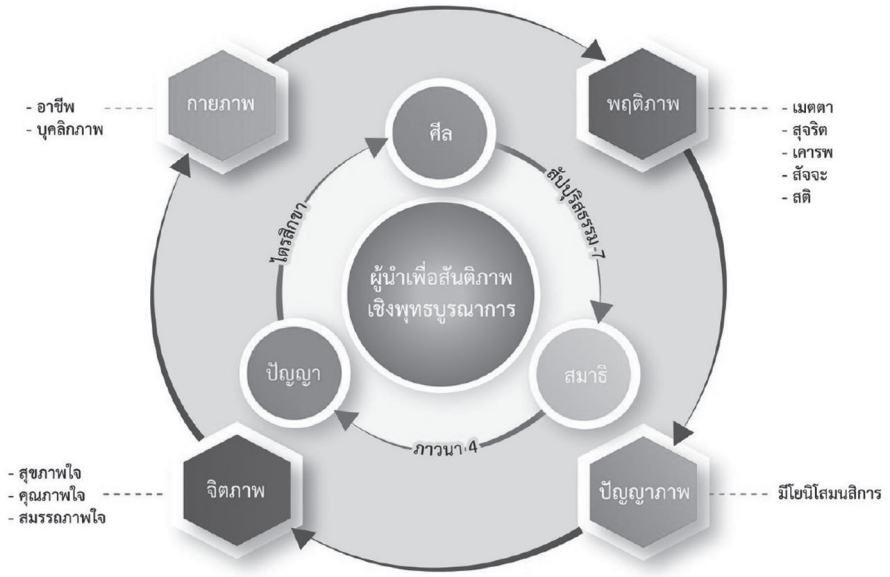
ผู้นำที่ดีต้องมีกลยุทธ์ ที่จะโน้มน้าวผู้ที่ปฏิบัติงานมาร่วมกันงานให้บรรลุเป้าหมายไปด้วยกัน และทำให้ผู้ร่วมงานรัก สร้างให้ผู้ร่วมงานรู้สึกว่า สิ่งที่เขาทำมีประโยชน์ ต้องรู้จริงในงานที่จะทำมีความรู้ในตำแหน่งที่ตนเองจะทำ ทำให้บุคลากรมีความสุขในการทำงาน มีความรู้ มีประสบการณ์ หมั่นเรียนรู้ ความเป็นผู้นำของแต่ละที่ต้องกล้าแสดงออก มุ่งมั่นที่จะดำเนินการใดให้ประสบความสำเร็จ แต่ต้องยึดมั่นในความดี สิ่งที่ดีงาม ไม่ใช่ประสบความสำเร็จแต่ไปย่ำยีคนอื่น ต้องนำเอาหลักศาสนาเข้ามาช่วย คือมีคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทั้งต่อ ผู้ร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชาและลูกค้า มีคุณธรรมและจริยธรรม คิดบวกเสมอ การคิดบวกคือพลังความคิด ซึ่งการที่เราคิดแต่เรื่องดีๆ ไม่เครียดหรือกังวล จะทำให้เราเข้าใจว่าธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีปัญหาและอุปสรรคเป็นธรรมดา การคิดบวกจะทำให้เรามีความยืดหยุ่น ไม่เครียดกับปัญหา สุดท้ายก็ทำให้มีสติสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นแทน คุณลักษณะของผู้นำเชิงสันติต้องตรงต่อเวลา มีความมั่นใจในตนเอง มีเป้าหมาย มีจุดยืนที่ชัดเจน เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้เร็ว รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น สิ่งที่แตกต่าง แปลกใหม่ เป็นความคิดที่เป็นตัวของตัวเอง ไม่เหมือนใคร ไร้ขอบเขต มีมุมมองที่ไม่เหมือนใคร มีการดัดแปลงเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ไม่กลัวการแข่งขันกล้าเผชิญหน้ากับการล้มเหลว และความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นภายหน้า มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ตรงต่อเวลา มีศิลปะในการเจรจา มีความเป็นผู้นำ ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ดี มีการประสานงานที่เฉียบแหลม มักนำหน้าผู้อื่นทั้งในด้านความคิด การแสดงความคิดเห็นและการลงมือกระทำ รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น มีการสร้างวิสัยทัศน์ คือมองเห็นเหตุการณ์ในอนาคตออกและคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำ ด้วยสายตาที่กว้างไกล จากประสบการณ์และการศึกษา พัฒนาอย่างต่อเนื่อง กล้าตัดสินใจ ต้องอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและความถูกต้อง มีความเป็นธรรม และตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างแม่นยำ ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม มีความรู้ความสามารถในงานที่ทำเป็นอย่างดี ผู้นำที่ดี คือ ผู้ที่เชื่อมั่นในตัวเอง พัฒนาตัวเองอยู่เสมอ เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้ใต้บังคับบัญชา พร้อมทั้งกระตุ้นจูงใจและพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยวิธีการที่เหมาะสม ลดข้อขัดแย้งและรวมพลังในการทำงานร่วมกันเป็นทีม

ด้านหลักธรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ พบว่ามีหลักธรรมต่างๆเช่น สังคหวัตถุ 4 อันเป็นธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่น หรือธรรมเพื่อให้คนเป็นที่รักของคนทั่วไปอันได้แก่ ทาน คือ เสียสละแบ่งปันผู้อื่น ปิยวาจา คือ พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ นุ่มนวล เหมาะแก่บุคคล สถานที่ เวลา อัตถจริยา คือทำตนให้เป็นประโยชน์ตามกำลังของสติและปัญญา ความรู้ ความสามารถกำลังทรัพย์ และเวลาที่มี สมานัตตา คือวางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะตำแหน่งหน้าที่การงาน ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ ร่วมสุขสม่ำเสมอ ในการพัฒนาภาวะผู้นำในเชิงสันติได้ ผู้นำที่ดีต้องมีพรหมวิหารทั้งความเมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา และยังต้องประพฤติในฆราวาสธรรมให้ครบถ้วน ทั้งสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะ จึงจะถือว่าผู้นำนั้นจะเป็นผู้นำเชิงสันติที่ร่วมกันสร้างโลกที่น่าอยู่เพื่ออนุชนรุ่นต่อๆ ไป นอกจากนี้ยังมีหลักปุริสธรรม 7 คุณธรรม 7 ประการที่ควรมีอยู่ในผู้นำ คือ รู้หลักการ คือ เมื่อดำรงตำแหน่ง ฐานะอะไรต้องรู้งาน รู้หน้าที่ รู้กฎเกณฑ์ รู้จุดหมาย คือ มีจุดหมายที่แน่นอน แม้มีอะไรมากระทบก็จะหวั่นไหว รู้ตน คือต้องรู้ว่าตนเองคือใคร มีภาวะเป็นอะไร อยู่ในสถานะใด มีกำลังแค่ไหน มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร ต้องสำรวจ

ตนเองและแก้ไขพัฒนาตนเอง รู้ประมาณ คือ รู้จักความพอดี รู้จักขอบเขต ขีดขั้นความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่างๆ รู้กาล คือ รู้จักเวลา จังหวะ และวางแผนรับมือกับสถานการณ์นั้นๆ ได้ รู้ชุมชน คือ รู้สังคม คือต้องรู้ปัญหาจะได้แก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ถูกต้อง รู้บุคคล คือ รู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง รู้จักใช้คนให้เหมาะสมกับงาน ทั้งนี้โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักคือไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา หลักสติปัฏฐาน 4 หลักอริยสัจจ์ 4 และหลักภาวนา 4 เป็นเครื่องมือในการพัฒนาร่วมด้วย

แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ คำว่า สันติภาพ ก็คือ สงบทั้งภายใน คือ สงบใจ สงบภายนอก คือ สามารถอยู่ร่วมและกลมกลืนกับเพื่อนมนุษย์ได้ คือ ศีล 5 แนวทางในการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ ควรแก้ไขในสิ่งที่ผู้ใต้บังคับบัญชาทำผิด อภัย และอบรมให้มีความรักเสียสละกันให้หมู่คณะ ทำให้กิจการที่เราทำเจริญ แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพ จะต้องโอบอ้อมอารี เป็นภาวะผู้นำในเชิงบวก คิดบวก ให้อภัยเมื่อลูกน้องทำผิด ให้เขาแก้ไขในสิ่งที่เขาทำผิดพลาด สอนให้เขามีความกตัญญูซื่อสัตย์ สุจริต และมีคุณธรรม ทำงานเป็นทีม มีความเป็นกันเองกับผู้ใต้บังคับบัญชา ฟังความคิดเห็น มีเหตุผล พัฒนาตัวเองอยู่ตลอดเวลา มีเป้าหมายที่แน่นอนพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่เสมอ กำหนดเป้าหมายความสำเร็จไว้ชัดเจน มีแผนการปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เป้า บริหารเวลาได้ดี มีทัศนคติที่ดี ยอมรับการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบอย่างที่ดี ให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นเราเป็นอย่างไร ก็จะทำตาม ภาวะผู้นำ คือ ต้องเสียสละ อดทน อดกลั้น ให้อภัย ไม่อาฆาตแค้น มีเมตตาธรรม มีเหตุมีผล ไม่เอาอารมณ์ตนเองเป็นใหญ่ เป็นนักคิดนักวิเคราะห์รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ มีจริยธรรม มีความกล้าหาญ มองการณ์ไกล มีไหวพริบดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม ผู้นำต้องมีเป้าหมายที่จะมุ่งทำในสิ่งที่ถูกต้อง และมีความคิดต่าง แต่ต้องแตกต่างบนหลักเหตุผลตรวจสอบได้ วิเคราะห์ได้ อ้างอิงได้ ไม่ใช่แตกต่างเพราะคิดเองเท่านั้น ความเห็นแก่ตัว ไร้จินตนาการหรือความคิดสร้างสรรค์ หลงอำนาจ

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพทั้งในวิทยาการสมัยใหม่และในเอกสารคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้นำในยุคปัจจุบันมาสรุปและสังเคราะห์ข้อมูลจากนั้นได้นำผลการศึกษาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำและปรับปรุงผลการศึกษาและสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้โมเดลภาพข้างล่างนี้

ภาพแสดงกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการ

กระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการจากผลการสนทนากลุ่มมาเป็นโมเดลกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการที่มีสติเป็นฐาน โดยมุ่งพัฒนาผู้นำทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านพฤติภาพ ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักคือ ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้นำเพื่อสันติภาพ โดยมีหลักธรรมสนับสนุนประกอบด้วยหลักสัปปุริสธรรม7 และหลักภาวนา 4 เป็นหลักธรรมสนับสนุน

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษากระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการนั้น ควรพัฒนาใน 4 มิติ คือ (1) กายภาพ การพัฒนาบุคลิกภาพ เพราะบุคลิกภาพเป็นภาพสะท้อนคุณค่าภายใน โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (2) พฤติภาพ การพัฒนาพฤติกรรม มุ่งสื่อการสื่อสารเชิงบวก สามารถจัดการความขัดแย้ง และหลอมร่วมให้กลุ่มคนต่างๆ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 (3) จิตภาพ การพัฒนาจิตใจจะส่งผลให้จิตใจมีสุขภาพจิตดี สมรรถภาพจิตดี และคุณภาพจิตดี มีจิตใจเสียสละ มีจิตสาธารณะพร้อมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ โดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 (4) ปัญญาภาพ แนวทางการพัฒนาประกอบด้วยการรู้จักวิเคราะห์และเข้าใจสภาพต่างตามสภาพที่เป็นจริง โดยใช้หลักไตรสิกขา สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพต้องมีกระบวนการพัฒนาคือ ขั้นที่ 1 การบริหารตัวเอง ให้มีกาย วาจา ใจสงบ

เรียบร้อยตามหลักไตรสิกขา ขั้นที่ 2 บริหารความสัมพันธ์กับคนอื่น คือ 1) บริหารโลกธรรม 2) ดูกาละเทศะก่อนใช้คำพูด ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 และ 3) การดำเนินชีวิตอย่างสันติต้องมี 2 อย่างคือ (1) ชีวิตคือการต่อรอง (2) ชีวิต คือการประนีประนอมสอดคล้องกับนันทวรรณ อิสรานุวัฒน์ชัย ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศึกษาจากหลักพุทธธรรม” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการเป็นผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีผู้นำทางตะวันตก 2) เพื่อศึกษาแนวคิดการเป็นผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรม 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการพัฒนาลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ผลการวิจัยพบว่า (Isaranuvatchai, 2007) บทบาทผู้นำที่ดีตามแนวคิดทฤษฎีตะวันตกประกอบด้วยบทบาทพื้นฐานสำคัญ 4 ประการคือ (1) การกำหนดทิศทางขององค์กรให้เป็นไปตามวิสัยทัศน์ที่ได้วางไว้ (2) การจัดการระบบการทำงาน (Alignment) (3) การมอบอำนาจ (Empowerment) เป็นการมอบหมายอำนาจความรับผิดชอบให้แก่บุคคลที่เหมาะสมเพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (4) แบบอย่างการเป็นผู้นำ (Modeling) สำหรับภาวะผู้นำที่ดีตามหลักพุทธธรรมผู้นำที่ดีจะต้องยึดหลัก“ธรรม”เช่นพรหมวิหาร 4 ธรรมาธิปไตยพละ4 และสัปปุริสธรรม7 เป็นต้นเป็นคุณธรรมสำคัญสำหรับการปฏิบัติหน้าที่ของตนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจการงานทุกอย่างให้บรรลุผลสำเร็จที่วางไว้และนำพาหมู่คณะและสังคมไปสู่ความสงบสุขและมั่นคงตลอดไปรูปแบบการบริหารผู้นำที่พึงประสงค์ในยุคโลกาภิวัตน์ตามแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำจากแนวคิดของตะวันตกและจากหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนานั้นประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 ประการคือหลักการครองตน ครองคน และครองงาน โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตนการพัฒนาคนและการพัฒนาระบบงานให้มีคุณภาพที่สมบูรณ์แบบทั้ง 2 ด้าน คือ (1) คุณภาพด้านความสามารถเพื่อทำให้ผู้นำเกิดการพัฒนาตนพัฒนาคนและพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ปรับปรุงคุณภาพความเป็นผู้นำคุณภาพบุคลากรในองค์กรและคุณภาพขององค์กรให้มีความเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์อยู่เสมอ (2) คุณภาพด้านจิตใจเพื่อทำให้เกิดการยกระดับจิตใจผู้นำให้มีคุณธรรมจริยธรรม เห็นแก่ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลักเพื่อให้สามารถนำพาหมู่คณะองค์กรและสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าที่ยั่งยืนและมั่นคงตลอดไป

ผลการศึกษาสอดคล้องภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพนั้นจะต้องมีศีลเป็นเครื่องมือกำกับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องธัมมิกสังคมของพุทธทาสภิกขุดังข้อความที่ว่า “พระพุทธองค์ทรงบัญญัติระบบวินัย ทำให้เราเห็นได้ทีเดียวว่า เป็นระบบที่ผูกพันกันไว้เป็นพวกเป็นหมู่ ไม่แยกออกจากกันไป คำว่า “สังฆะ” แปลว่า หมู่ หรือ พวก มันไม่ได้แปลว่า เดี่ยว คนเดียว เมื่อมันอยู่เป็นพวก มันก็ต้องมีอะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว หรือมีหลักธรรมสัจจะอันใดอันหนึ่ง ที่จะทำให้คณะสงฆ์ตั้งอยู่ได้เป็นหน่วยเดียว จากส่วนประกอบของหน่วยหลายร้อยหลายพันหลายหมื่นหน่วยดึงเข้าเป็นสังคมที่ถูกต้อง” (Buddhadasa Intapanyo, 1995) และสอดคล้องกับสุชีพ ปุญญานุภาพที่กล่าวถึงการที่มนุษย์จะเป็นอยู่อย่างประสานกลมกลืน เริ่มต้นมนุษย์ก็ต้องรู้จักธรรมชาติ คือ รู้จักความจริงของธรรมชาติ เพื่อจะได้ปฏิบัติต่อธรรมชาติได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังมุ่งสอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตัวเองในการประกอบคุณงามความดี ในการยกระดับชีวิตของตนให้สูงขึ้นไม่สอนให้คิดแต่จะเอาดีด้วยการบวงสรวงอ้อนวอน (Punyanuphap, 1998) ในส่วนธรรมชาติของ

มนุษย์นั้นประกอบด้วยความเป็นอยู่ด้านต่างๆ 3 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ซึ่งแสดงออกทางกาย และวาจาที่ติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม แล้วก็มีด้านจิตใจ และด้านปัญญา ซึ่งสามด้านหรือสามส่วนนี้มีความสัมพันธ์และอิงอาศัยซึ่งกันและกันก็จะทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักทางพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนควรมีการกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการซึ่งถือเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาส่งเสริมภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพอันจะเป็นการสร้างวิศวกรสันติภาพให้แพร่หลายเข้าไปในองค์กรหรือชุมชนต่างๆ ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อ

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพตามแนวพุทธบูรณาการผู้วิจัยเห็นว่ามีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรนำมาทำวิจัยศึกษาค้นคว้า เชิงเอกสารและภาคสนามเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อข้อมูลทางวิชาการมากยิ่งขึ้น ดังนี้คือ

1. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลการการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณการ
2. ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำเพื่อสันติภาพเชิงพุทธบูรณาการ
3. ศึกษาเครือข่ายความร่วมมือของผู้นำเพื่อสันติภาพในสังคมไทย

References

Bond George D.. (1996). *"A.T. Ariyatne and the Sarvodaya Shramadana Movement," Engaged Buddhism: Buddhist Liberation Movements in Asia, Queen, Christopher S.* (ed.), (New York: State University of New York Press.

Buddhadasa Intapanyo. (1995). *Dhammic Socialism.* Bangkok: Siam Country Publishing House.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka: Thai Version.* Bangkok: MCU Press.

Isaranuvatchai N. (2007). *"Desirable Leadership in the Globalization: Study from the Principles of Buddhism".* Master of Buddhist Thesis, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Office of the National Education Commission, National Education Act, (1999). Bangkok: Graphic Sweet Pepper.

Phra Phaisan Visalo, (1987). "Peace by Peace Method", in the media in peace Peace in the media, Kanchana Kaewthep, Editor, Bangkok: Chulalongkorn University, Renovation),

Wasi P. (2002). *Peaceful Ways and Human Rights*. 1st Edition, Bangkok: National Human Rights Office

Royal Institute. (1999). *Royal Institute Dictionary*. 1st edition, Bangkok: Long has a book publishing

Punyanuphap S. (1998). *Special characteristics of Buddhism.* Bangkok: Mahamakut Buddhist College.

Supang Chantavanich. (1997). *Qualitative Research Method*. Chulalongkorn College Book Center, Bangkok.

รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ตามหลักพุทธสันติวิธี*

A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means

[1*]คชาภรณ์ คำสอนทา, [1]พระราชปริยัติกวี และ [2]ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
[1*]Kachaporn Kumsonta, [1]Phra Rajapariyatkavī and [2]Kanthong Wattanapradith
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
[1*]Corresponding Author. Email: jim192501@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย 2) ศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์ 3) นำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผลการวิจัยพบว่า

1) กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจด้านการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในข้อการจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์อยู่ในอันดับต่ำสุด ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.826) และด้านความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนในการระงับอธิกรณ์ใน ข้อท่านได้ใช้วิธีการตามหลักกฎหมายคณะสงฆ์ระงับอธิกรณ์เพียงใด อยู่ในอันดับต่ำสุด ($\bar{X}$ = 3.56, S.D. = 0.714) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังภาษณ์เชิงลึก 2) หลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์มีความสอดคล้องกันในตัวกระบวนการ ถึงจะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของผู้ใช้อำนาจและตัวเครื่องมือ 3) รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธีพบองค์ความรู้ด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข ได้แก่ (1) Right Dhamma คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยธรรม (2) Right Vinaya คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยวินัย (3) Right Stakeholders คือ วิธีการแห่งความพร้อมหน้า (4) Right Person คือ ผู้ระงับอธิกรณ์เป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ (5) Right Process คือ การระงับอธิกรณ์ถูกต้องครบถ้วนกระบวนการ

คำสำคัญ: คณะสงฆ์ไทย; การระงับอธิกรณ์; พุทธสันติวิธี

*Received April 08, 2019; Revised April 11, 2019; Accepted April 19, 2019

Abstract

This research aimed to study (1) the present problems of the Adikaraṇa or Dispute Resolution of the Thai Sangha, (2) the principles and the methods of Adikaraṇa or Dispute Resolution in Theravada Buddhist Scripture and the Sangha Law, and (3) to present A Model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means; it is used the mixed research methodology of both qualitative and quantitative. The research results were found as follows;

1. The sample group was satisfied with the administration of the Sangha in terms of the management of the problems and the conflicts of the Sangha in the lowest rank ($\bar{X}$ = 3.27, S.D. = 0.826); and the knowledge, understanding, methods and procedures for the legal principle of the Sangha, the resolution was in the lowest rank ($\bar{X}$ = 3.56, S.D. = 0.714) which corresponds to the information obtained from the in-depth interviews, 2. The principles and the methods of Adikaraṇa or Dispute Resolution in Theravada Buddhist Scripture and the Sangha Law had some concordance in that the procedure of consideration having some differences of power user and the tool, 3. For the model of Dispute Resolution of Thai Sangha by Buddhist Peaceful Means, the new knowledge was found called the Model of 5 Right for peaceful Sangha; i.e. (1) The Right Dhamma is the right Adikaraṇa or Dispute Resolution according to Dhamma; (2) The Right Vinaya is the right Adikaraṇa or Dispute Resolution according to Vinaya or disciplines; (3) The Right Stakeholders is the method of being face to face togetherness; (4) The Right Person is the power authority in judging for Adikaraṇa or Dispute Resolution must be the one who knows one-self, knows duties and knows duty performing; (5) The Right Process is the process of Adikaraṇa or Dispute Resolution that must be rightly enforced in the process completion.

Keywords: Thai Sangha; Dispute Resolution; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

สภาพสังคมสงฆ์ในอดีตตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันยุคของคณะสงฆ์ไทยปัญหาพระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติย่อหย่อนต่อพระธรรมวินัย มีความคิดเห็นแปลกแยกผิดแผกแตกต่างไปจากหมู่คณะและนำไปสู่การเผยแพร่หลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าผิดพลาดคาดเคลื่อนไปจากหลักธรรมเกิดขึ้นในทุกยุคทุกสมัย แม้ว่าพระธรรมวินัยจะเป็นเครื่องหล่อหลอมกล่อมเกลาจิตใจและศีลาจารวัตรของสังคมสงฆ์ให้ดีงามเพื่อให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในอันที่จะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ดีสังคมสงฆ์ที่มีพระสงฆ์จำนวนมากย่อมมีทั้งพระสงฆ์ที่ประพฤติดีปฏิบัติชอบและมีอลัชชีหรือแม้แต่เดียรถีย์ปลอมปนเข้ามาตามคติที่ว่า “บวชง่าย สึกยาก” สร้างความเสื่อมเสียให้แก่หมู่สงฆ์บั่นทอนศรัทธาแก่ผู้เลื่อมใสให้เสื่อมถอย และไม่ก่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้ที่ยังไม่ศรัทธา พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทางการจัดการปัญหาในสังคมสงฆ์ โดยให้สงฆ์เป็นผู้ควบคุมพระสงฆ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เพื่อสร้างสรรค์สังคมสงฆ์ให้เป็นสังคมที่ไม่มีความหวาดระแวง ไม่รังเกียจกันเกี่ยวกับศีลาจารวัตร ในอันที่จะทำให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่เหมาะแก่การฝึกฝนพัฒนาตนเองตามแนวทางไตรสิกขา โดยมุ่งเน้นไปที่ความสามัคคีความปรองดองในหมู่สงฆ์ และดำเนินการกับผู้ประพฤติละเมิดพระธรรมวินัยเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย โดยได้ทรงวางหลักการชำระอธิกรณ์ไว้ 7 ประการ เรียกว่า “อธิกรณสมถะ” (Thai Tipitakas, 2/655/736, 6/185-212/295-330) มีลักษณะสำคัญ คือ การมอบอำนาจให้แก่สงฆ์ในรูปแบบสังฆกรรม โดยกำหนดคุณสมบัติของสงฆ์ผู้พิจารณาหรือผู้วินิจฉัยไว้เป็นองค์ 10 ได้แก่เป็นผู้มีศีลเป็นพหุสูต เป็นต้น (Thai Tipitakas, 6/231/349, 23/75/171, 1/68/56-57) จึงเป็นการสร้างความมั่นใจเชื่อใจได้ว่า การพิจารณาวินิจฉัยจะเป็นไปอย่างเที่ยงธรรมการสร้างการยอมรับการวินิจฉัย และมีการจำแนกประเภทของปัญหาไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นปัญหาศีลาจารวัตรหรือเป็นปัญหากิจธุระของสงฆ์ วิธีการจัดการครอบคลุมทุกปัญหา เป็นการง่ายและสะดวกแก่การนำเครื่องมือและวิธีการมาจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง เครื่องมือและวิธีการจัดการกับปัญหามีหลากหลายสามารถเลือกใช้เพื่อจัดการกับทุกปัญหา เช่น สัมมุขาวินัย ใช้ระงับอนุวาทาธิกรณ์ เมื่อพิจารณาไปแล้วภิกษุผู้ถูกกล่าวหายอมรับตามคำกล่าวหาสามารถนำปฏิญญาตกรณมาใช้ได้ หรือใช้สัมมุขาวินัยระงับวิวาทาธิกรณ์ กรณีหมู่สงฆ์มีความเห็นแตกต่างกันในคำสอน หากมีการพิจารณาชี้ฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิดย่อมไม่เกิดประโยชน์รังแต่จะสร้างความแตกแยกในหมู่สงฆ์ สามารถนำติณวัตรถารกวินัย คือการประนีประนอมมาใช้ระงับได้ (kumsonta, 2014)

ครั้นต่อมาภายหลังหมู่สงฆ์มีจำนวนมากขึ้นปัญหาของพระสงฆ์มีหลากหลายประเภทมากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัฒน์ โดยเฉพาะสังคมในยุค Social Media ซึ่งเป็นรูปแบบของการสื่อสารที่ไร้ตัวตน ได้วิวัฒนาการสื่อสัมพันธภาพระหว่างมนุษย์ได้อย่างรวดเร็วไร้ขอบเขต วัฒนธรรมของคฤหัสถ์ ได้ซึมซับแนบชิดจนกลายเป็นวัฒนธรรมของพระสงฆ์ ศรัทธาที่ขาดปัญญานำของพุทธศาสนิกชนจากเจตนาดีกลายเป็นประสงค์ร้าย เหล่านี้ล้วนสร้างโอกาสให้พระสงฆ์พลัดหลงไปจากหลักการทางพระพุทธศาสนาในการแสวงหาโมกขธรรมจึงถดถอยและนำไปสู่การยึดติดและลุ่มหลงมัวเมาในวัตถุนิยมจนคุ้นชิน

และลืมธุระหรือทอดธุระของพระสงฆ์ไป อย่างกรณีเกิดอธิกรณ์สำคัญๆ หลายเรื่องในคณะสงฆ์ไทย บางเรื่องสามารถยุติปัญหาได้ แต่บางเรื่องปล่อยให้ยืดเยื้อยาวนานจนเป็นปมปัญหาต่อสังคมไม่สามารถยุติปัญหาได้ วิกฤตศรัทธา ที่เสื่อมถอยและอาจจะหมดไปในที่สุดข้างหน้า ย่อมส่งสัญญาณผลกระทบต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาทำอย่างไร “พุทธบริษัท 4” จะได้ช่วยกันเรียกวิกฤตศรัทธา ประคับประคองสถาบันสงฆ์ให้คงความดีงามและเป็นที่เคารพศรัทธาเชื่อมั่นจากสังคมไทยเหมือนในอดีต

จากปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงอยากศึกษาปัญหาการจัดการอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย และนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ด้วยหลักพุทธสันติวิธีเพื่อใช้จัดการปัญหาอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยได้อย่างสงบระงับและสังคมยอมรับได้ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย
2. เพื่อศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาเอกสาร ตัวอย่างคดีสงฆ์ รายงานสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กฎหมายคณะสงฆ์ กฎนิคหกรรม และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ผลงานทางวิชาการและเอกสารต่างๆ เป็นการสืบค้นข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) ประกอบข้อมูลการสอบถาม (Guestionaire) พระสังฆาธิการ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ((Indepth Interview) พระเถระในองค์กรสงฆ์ ผู้บริหารในองค์กรภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จึงได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย (Research Process) โดยศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย มีสาเหตุมาจากอะไร คณะสงฆ์มีหลักการและวิธีการระงับอธิกรณ์อย่างไร ผลสำเร็จของการระงับอธิกรณ์เป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคหรือไม่อย่างไร โดยกิจกรรมการวิจัยแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างสัมภาษณ์เชิงลึก และกลุ่มสนทนาเฉพาะ ดังต่อไปนี้

1.1 งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการแจกแบบสอบถามพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด ในเขตภาค 6 จำนวน 350 รูป (สำนักงาน เจ้าคณะภาค 6, 2560) ภาค 8 จำนวน 280 รูป (สำนักงานเจ้าคณะภาค 8, 2561) และภาค 9 จำนวน 350 รูป (สำนักงานเจ้าคณะภาค 9, 2560) รวมจำนวน 980 รูป แบบสุ่มโดยวิธีเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 500 รูป

1.2 งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-Depth Interview) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ใน 4 กลุ่มองค์กร ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ จำนวน 19 รูป/คน

1.3 การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเชิงปริมาณและแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

2.1 งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มีลักษณะปลายปิดและเปิด โดยแบ่งเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ในระดับใด โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ท (Likert) จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการประเมินความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการระงับอธิกรณ์ในระดับใด โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ตามหลักการของลิเคิร์ท (Likert) จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัยและตามกฎหมายคณะสงฆ์ เป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 2 ข้อ

2.2 งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสัมภาษณ์ เชิงลึก (In-Depth Interview) แบบมีโครสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะปลายเปิด โดยแบ่งเป็น 5 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) โดยถามเกี่ยวกับสถานภาพ ตำแหน่ง อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา อาชีพ หน่วยงาน ประสบการณ์/ความเชี่ยวชาญ

ตอนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการปัญหาอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 5 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการปัญหาอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัย มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี จำนวน 4 ข้อ

ตอนที่ 4 เป็นแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อปัญหาและแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย จำนวน 4 เรื่อง

ตอนที่ 5 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ เรื่อง “รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี” จำนวน 2 ข้อ

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างไว้ไปดำเนินการตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัยต่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้การวิจัยและการใช้สถิติตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อความครอบคลุมด้านเนื้อหา (Content Validity) ความเที่ยงตรงด้านของโครงสร้าง (Construct Validity) ความเหมาะสมของข้อคำถาม ความตรงเชิงเนื้อหา ภาษา และรูปแบบการจัดพิมพ์ โดยอาศัยดุลยพินิจของผู้ทรงคุณวุฒิ (Face Validity) ความเที่ยงตรงตามเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง (Criterion Related Validity) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปทุกข้อ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลโดยแจกแบบสอบถาม พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด แบบสุ่มโดยวิธีเจาะจง ในเขตภาค 6 ภาค 8 ภาค 9 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (ศิลป์จารุ, 2552) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 500 รูป

4.2 งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกภาพและเสียงทั้งภาพเคลื่อนไหว ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรสงฆ์ กลุ่มองค์กรภาครัฐ

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และกลุ่มองค์กรเครือข่ายชาวพุทธ

4.3 สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการเก็บรวบรวมจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) โดยใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกภาพและเสียงทั้งภาพเคลื่อนไหว ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 7 รูป/คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติ ที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติจำนวน (Frequency) และร้อยละ (Percentage) อธิบายปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยาย ใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการประเมินความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ การประเมินความรู้ความเข้าใจวิธีการและกระบวนการในการะงับอธิกรณ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) วิเคราะห์โดยนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการระงับอธิกรณ์ตามพระธรรมวินัยและตามกฎหมายคณะสงฆ์ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าอัตราส่วนร้อยละ (Percentage) และสรุปรายงานลงตารางประกอบบรรยาย

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ เพื่อทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบทและประมวลผลเข้าด้วยกัน รวมทั้งการใช้เทคนิคการกำหนดกลยุทธ์ฐานการวิจัย ใช้แนวคิดจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นภาพรวม

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย (2) เพื่อศึกษาหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์ (3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร จากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามและจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาสรุปผลการวิจัยสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า ระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์และวินิจฉัยการลงนิคหกรรมยึดโยงกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ การแก้ปัญหาผิดพลาดล่าช้าหรือสูญเสียความเที่ยงธรรม เพราะไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจกฎหมายคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม ไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ

การพิจารณาไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างบริสุทธ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ จึงขาดการยอมรับจากสังคม ประกอบกับคณะสงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจวิธีการทางพระธรรมวินัย ปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากพระธรรมวินัยและคัดค้านต่อต้านหรือปฏิเสธกระบวนการวิธีการตามพระธรรมวินัย รูปแบบวิธีการของกฎมหาเถรสมาคม ไม่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาของสงฆ์ในปัจจุบันมีรูปแบบวิธีการปฏิบัติซับซ้อนยุ่งยากไม่สะดวกรวดเร็วแก่การปฏิบัติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างจริงจังในการจัดการปัญหาอธิกรณ์

2. ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและกฎหมายคณะสงฆ์ พบว่า พระพุทธเจ้าจึงได้แยกปัญหา แยกคน แยกเครื่องมือออกจากกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ระงับ และยุติได้อย่างรวดเร็วลงตัว โดยความชอบธรรมบนฐานของวิธีการด้วยความพร้อมหน้า โดยจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครองหมู่สงฆ์ และเพื่อสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ แต่ในแนวทางการระงับอธิกรณ์ตามกฎหมายคณะสงฆ์ เป็นวิธีการกระบวนการที่มุ่งพิสูจน์ความจริงการประพฤติล่วงละเมิดพระวินัยโดยใช้กระบวนการทางกฎหมายในการลงโทษจำคุกผู้ฝ่าฝืน ดังนั้นการสร้างการมีส่วนร่วมในสังคมสงฆ์จึงขาดหายไป ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ประโยชน์ที่มุ่งหมายของพระวินัยดังที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ ที่แสดงถึงเจตนารมณ์ที่เน้นความดีงามประโยชน์สุขของสังคมเป็นอันมาก ได้แก่ความดีงามโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์ คือบทบัญญัติเกี่ยวกับสังฆกรรมต่างๆ ที่ดำเนินกิจการของสงฆ์โดยการร่วมกันคิดร่วมกันพิจารณาของภิกษุทั้งหลาย ที่แสดงถึงความสามัคคีไม่แตกแยก พระพุทธเจ้าทรงย้ำความสำคัญของสังฆเภท และสังฆสามัคคี โดยตรัสว่า สังฆสามัคคี เป็นธรรมเอก ที่เมื่อเกิดมีในโลกก็จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของพหูชน ส่วนสังฆเภทก็เป็นธรรมเอกฝ่ายตรงข้าม

3. การนำผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ ผลการวิเคราะห์ประเมินผลจากการสัมภาษณ์กลุ่มองค์กร และผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเฉพาะมาสังเคราะห์ พบแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข สามารถนำเสนอในรูปแบบของแผนภาพดังนี้

5 Right Model : Right Dhamma, Right Vinaya, Right Stakeholders, Right Person, Right Process : สังฆะสันติสุข

แผนภาพ รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี

รูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข เป็นกระบวนการระงับอธิกรณ์ภายใต้ 5 หลักการ สรุปรายละเอียดได้ดังนี้

Right Dhamma คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักธรรมที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้หลักธรรม ที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Vinaya คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักวินัยที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้หลักวินัยที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Stakeholders คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความคิดเห็นเป็นไปอย่างถูกต้องในแนวทางเดียวกันยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นวิธีการของความชอบธรรมในพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างแจ่มชัดในการพิจารณาผู้เกี่ยวข้องต้องอยู่พร้อมหน้า กล่าวคือ ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าบุคคล ต่อหน้าวัตถุ ต่อหน้าธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่จุดหมายอธิกรณ์สงบระงับยุติได้โดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและสังคมยอมรับได้ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ มีกระบวนการที่สามารถตรวจสอบได้ประกอบด้วย ความเชื่อใจ ซึ่งความเชื่อใจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยผู้พิจารณาตัดสินที่มีความรู้ความสามารถ มีความยุติธรรมปราศจากอคติ ความเชื่อถือ ซึ่งความเชื่อถือนั้นมาจากการปฏิบัติหน้าที่ต้องมีธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อความโปร่งใส ความเชื่อมั่น หมายถึงกระบวนการ มีขั้นตอนที่เป็นระบบ เมื่อตัดสินคดีความใดแล้วพร้อมที่จะให้หมู่สงฆ์หรือสังคมร่วมตรวจสอบได้ ช่วยให้ไว กล่าวคือ การเร่งรีบตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อป้องกันพระพุทธศาสนาไม่ให้มัวหมองยังความศรัทธาสู่สังคมและชาวพุทธไม่ให้เสื่อมไป

Right Person คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอธิกรณ์ต้องเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องอธิกรณ์ มีความสามารถในการระงับอธิกรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำหน้าที่จัดการปัญหาอธิกรณ์ได้อย่างสงบระงับเป็นที่ยอมรับได้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่โดยจุดมุ่งหมายเพื่อให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมแห่งความสามัคคีปรองดองกัน

Right Process คือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ เริ่มตั้งแต่การนำปัญหาเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ให้ถูกต้องครบถ้วนกระบวนการ ได้แก่การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ ผู้มีอำนาจ การฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา และการบังคับโดยมาตรการทางสังคมและกฎหมาย

การอภิปรายผล

การจัดการอธิกรณ์ของพระสงฆ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหาอุปสรรคได้แก่ผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินไม่มีความรู้ความสามารถในทางพระธรรมวินัยและทางกฎหมาย เครื่องมือรูปแบบวิธีการกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการ ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัยไม่เหมาะสมกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน กระบวนการและขั้นตอนซับซ้อนยุ่งยากโดยนำวิธีการทางกฎหมายมาใช้กับสงฆ์มากเกินไป จึงควรพัฒนาปรับปรุง ให้เหมาะสมต่อปัญหาสังคมสงฆ์ทันต่อเหตุการณ์ทันต่อสถานการณ์และสังคมยอมรับได้ ซึ่งหมายถึงความยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็วและตรวจสอบได้ การแก้ไขปัญหาต่างๆ จึงจะยุติอย่างสงบระงับ หลักการวิธีการทางพระธรรมวินัยแม้ไม่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งแตกต่างจากหลักการวิธีการทางกฎหมาย ที่สามารถยกเลิกเพิกถอนหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามกาลเวลา สมสมัยเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมปัจจุบันทันต่อการเหตุการณ์ได้ทุกเวลาแต่ต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย การศึกษารูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ตามความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างโดยให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักและใช้กฎหมายมาเสริมสนับสนุนโดยพัฒนารูปแบบผู้ใช้อำนาจให้มีความเหมาะสมกับหน้าที่มีความรอบรู้มีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับได้ พัฒนาเครื่องมือวิธีการกระบวนการขั้นตอนให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันสะดวกรวดเร็วง่ายต่อการปฏิบัติแก้ไขปัญหาได้ทันที เมื่อผลการวิจัยเป็นดังนี้ ผู้วิจัยจึงมีประเด็นในการอภิปรายผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข ดังนี้

Right Dhamma คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักธรรมที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้หลักธรรมที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Vinaya คือ บุคคลหรือคณะบุคคลที่พิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์ใช้หลักวินัยที่ถูกต้องเป็นเครื่องมือในการพิจารณาวินิจฉัย กล่าวคือ การที่ผู้ทำหน้าที่ระงับอธิกรณ์จะต้องพึงระลึกและนำมาเป็นจุดมุ่งหมายในการวินิจฉัยความผิดเพื่อให้สังคมเกิดความไว้วางใจเชื่อมั่นในความรอบรู้โดยใช้หลักวินัยที่ถูกต้องในการพิจารณาวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ ให้เป็นไปด้วยความถูกต้องเชื่อถือได้

Right Stakeholders คือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความคิดเห็นเป็นไปอย่างถูกต้องในแนวทางเดียวกันยอมรับซึ่งกันและกัน ได้แก่ วิธีการแห่งความพร้อมหน้า ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างแจ่มชัด ในการพิจารณาผู้เกี่ยวข้องต้องอยู่พร้อมหน้า ได้แก่ ต่อหน้าสงฆ์ ต่อหน้าบุคคล ต่อหน้าวัตถุและต่อหน้าธรรมวินัย เพื่อนำไปสู่จุดหมายแห่งความเชื่อใจ ซึ่งความเชื่อใจจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยผู้พิจารณาตัดสินที่มีความรู้ความสามารถ มีความยุติธรรมปราศจากอคติ มีพรหมวิหารธรรม ความเชื่อถือ ซึ่งความเชื่อถือนั้นมาจากการปฏิบัติหน้าที่ต้องมีธรรมาภิบาลการมีส่วนร่วมสร้างความโปร่งใส ความเชื่อมั่น หมายถึง

กระบวนการมีขั้นตอนที่เป็นระบบ เมื่อตัดสินคดีความใดแล้วพร้อมที่จะให้หมู่สงฆ์หรือสังคมร่วมตรวจสอบได้ ความช่วยให้ไว กล่าวคือ การเร่งรีบตรวจสอบค้นหาความจริงเพื่อป้องกันและแก้ไขไม่ให้พระพุทธศาสนามัวหมอง ยังความศรัทธาสู่สังคมและชาวพุทธไม่ให้เสื่อมไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายการุณ รักษาสุข ได้วิจัยเรื่อง “การตัดสินคดีความของกระบวนการยุติธรรมไทยกับกระบวนการทาง พระวินัย” ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการยุติธรรมของไทย เป็นการอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนโดยทั่วไปตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยมีองค์การของรัฐซึ่งถูกกำหนดบทบาทและหน้าที่อย่างเป็นอิสระต่อกัน ตามหลักการแห่งการถ่วงดุลอำนาจ กระบวนการตัดสินทางพระวินัยของพระพุทธศาสนาเถรวาทจะใช้บังคับเฉพาะในสังคมสงฆ์เพื่อให้เกิดความสันติสุข ซึ่งกระบวนการตัดสินความผิดพระวินัยจะบัญญัติให้สงฆ์เท่านั้นเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่และมีอำนาจสูงสุด

Right Person คือ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินระงับอธิกรณ์เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องอธิกรณ์ มีความสามารถในการระงับอธิกรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรมในการทำหน้าที่จัดการปัญหาอธิกรณ์ได้อย่างสงบระงับเป็นที่ยอมรับ ได้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องและสังคมเป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายประวิทย์ เปรื่องการ ได้วิจัยเรื่อง “ความยุติธรรมในการลงโทษทางวินัยในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า การวางระบบทางวินัยมิได้นำเอาแนวคิดในทางศาสนาโดยเฉพาะทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาทมาใช้ตั้งแต่เริ่มแรก แม้ในพุทธปรัชญาจะเน้นเรื่องกฎแห่งกรรม แต่มิได้ปฏิเสธการลงโทษหากจำเป็นต้องลงโทษ และกฎหมายเพื่อการลงโทษนั้นต้องมาจากธรรม ต้องชอบธรรม และต้องเพื่อธรรมในการสนองจุดหมายของชีวิตคน ซึ่งหลักธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่สามารถนำมาใช้กับระบบวินัยได้ เช่น หลักธรรมาธิปไตย หลักประโยชน์ของทุกฝ่าย และหลักอคติธรรม เป็นต้น

Right Process คือ กระบวนการระงับอธิกรณ์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่การนำปัญาเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ได้แก่ (1) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และ (2) การล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเกี่ยวเนื่องคดีทางโลก ซึ่งต้องดำเนินการให้ถูกต้องครบกระบวนการประกอบด้วย การนำปัญหาเข้าสู่การสอบสวน การสอบสวนโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้มีอำนาจ การฟ้องโดยผู้ปกครองสงฆ์ผู้สอบสวน กระบวนการพิจารณาโดยคณะวินัยธรชั้นต้นและคณะวินัยธรชั้นฎีกา และการบังคับโดยมาตรการทางสังคมและกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับการทำสังฆกรรมทางพระวินัย ทั้ง 4 ประเภท แต่ละประเภทได้กำหนดกระบวนการขั้นตอนไว้ ได้แก่ อปโลกนกรรม กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติและไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น แจ้งการลงพรหมทัณฑ์แก่ภิกษุ ญัตติกรรม กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น อุโบสถและปวารณา ญัตติทุติยกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนหนึ่ง เช่น สมมติสีมา ให้ผ้ากฐิน ญัตติจตุตถกรรม กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา 3 หน เช่น อุปสมบท ให้ปริวาส ให้มานัต ทั้ง 4 ประเภท หากดำเนินการไม่ถูกต้อง การระงับอธิกรณ์ย่อมไม่ชอบธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ นายภัทระ หลักทอง ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้พุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกกับการบริหารจัดการข้อพิพาทในศาลปกครองไทย” ผลการวิจัยพบว่า ศาลปกครองเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจในทางตุลาการ เพื่อตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐ ใช้ระบบวิธี

พิจารณาแบบไต่สวนโดยมีตุลาการเจ้าของสำนวน และพนักงานคดีปกครองเป็นกลไกสำคัญในการแสวงหาข้อเท็จจริง ที่พิพาทกันในคดี นอกจากนี้ยังมีตุลาการผู้แถลงคดีที่ทำหน้าที่เสนอความเห็นทางคดีโดยอิสระเพื่อเป็นการถ่วงดุลความเห็นขององค์คณะพิจารณา แนวคิดพุทธวิธีบริหารจัดการข้อพิพาทในพระวินัยปิฎกสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการข้อพิพาทของศาลปกครองได้ตามความเหมาะสม โดยนำไปประยุกต์ในลักษณะของการสนับสนุนให้กระบวนการในการดำเนินงานของศาลปกครอง สามารถคุ้มครองคู่กรณีซึ่งเป็นคนดี ส่งเสริมให้คู่กรณีมีส่วนร่วมในการจัดการกับความขัดแย้งเพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการหาทางออกร่วมกันเพื่อยุติความขัดแย้ง สร้างความเชื่อมั่น ต่อประชาชนโดยควบคุมให้คำพิพากษาในคดีเป็นไปอย่างมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับเชื่อถือจากสาธารณะชน นอกจากนี้ การอำนวยความยุติธรรมทางปกครองจะต้องเป็นไปอย่างรวดเร็วแก้ไขปัญหาคดีตกค้างที่ยังไม่มีผลของคำตัดสิน อีกทั้งต้องดำเนินการให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ ในบทบาทและอำนาจหน้าที่ของศาลปกครองมากขึ้น โดยเพิ่มประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์กับประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการจากศาลปกครอง และการผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานภายในที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้กระบวนการประนีประนอมเป็นไปอย่างมีระบบและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพปัจจุบันปัญหาการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย พบว่า ระบบโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดให้ผู้มีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ และวินิจฉัยการลงนิคหกรรมยึดโยงกับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างถ่องแท้ไม่เข้าใจปัญหาอธิกรณ์และวิธีการระงับอธิกรณ์ ไม่มีความรู้ไม่เข้าใจกฎหมายคณะสงฆ์และกฎมหาเถรสมาคม ไม่มีความรู้กระบวนการยุติธรรมของรัฐ การพิจารณาไม่ได้ถูกดำเนินการอย่างบริสุทธ์ ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ จึงขาดการยอมรับจากสังคม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มหาเถรสมาคม และคณะสงฆ์ ควรที่จะทบทวนบทบาทอำนาจหน้าที่ศึกษาปัญหาอุปสรรคการปกครองคณะสงฆ์ไทยและการจัดการปัญหาทางอธิกรณ์ นำไปปรับปรุงแก้ไขระบบโครงสร้างการบริหารงานการปกครองคณะสงฆ์ และสมควรจัดตั้งโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยแก่คณะสงฆ์ เพื่อยกระดับการศึกษาให้มีแผนกวินัย สำหรับภิกษุสามเณรได้ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

ผลการวิจัยหลักการวิธีการระงับอธิกรณ์ในทางคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับกฎหมายคณะสงฆ์ พบว่า การระงับอธิกรณ์โดยอธิกรณ พระพุทธเจ้าได้แยกปัญหา แยกคน แยกเครื่องมือออกจากกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ระงับ และยุติได้อย่างรวดเร็วลงตัว โดยความชอบธรรมบนฐานของ

วิธีการด้วยความพร้อมหน้า ในรูปแบบของสังฆกรรม กฎมหาเถรสมาคมที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่เหมาะสมสอดคล้องกับปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบันซึ่งมีปัญหาคดีทางโลกเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้นในการตรากฎมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม ควรยึดหลักการของพระพุทธเจ้าที่ให้ความสำคัญและให้อำนาจหน้าที่กับสงฆ์ ให้มีคณะวินัยธรประจำจังหวัด และคณะวินัยธรสูงสุด เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยระงับอธิกรณ์และลงนิคหกรรรม มีกระบวนการและขั้นตอนที่สะดวกรวดเร็วบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ เพื่อการยอมรับในหมู่สงฆ์

ผลการวิจัยรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี พบแนวทางการพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ด้วย Model 5 Right เพื่อสังฆะสันติสุข ได้แก่ (1) **Right Dhamma** คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยธรรม (2) **Right Vinaya** คือ อธิกรณ์ระงับถูกต้องด้วยวินัย (3) **Right Stakeholders** คือ วิธีการแห่งความพร้อมหน้า (4) **Right Person** คือ ผู้ระงับอธิกรณ์เป็นผู้ที่รู้จักตน รู้จักหน้าที่ รู้จักการทำหน้าที่ (5) **Right Process** คือ การระงับอธิกรณ์ถูกต้องครบถ้วนกระบวนการ ดังนั้นสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและมหาเถรสมาคม สามารถนำไปพิจารณาการกาหนดกลยุทธ์ในแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในแผน 20 ปี ด้านการบริหารการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาส่งเสริมการปกครองคณะสงฆ์ไทยให้เข้มแข็งมั่นคงดำรงพุทธศาสตร์ตามแผนการปฏิรูปประเทศ สามารถนาไปใช้จัดการกับปัญหาอธิกรณ์ได้อย่างสงบระงับ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทยตามหลักพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นสำคัญที่ควรศึกษาต่อเพื่อพัฒนารูปแบบการระงับอธิกรณ์ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาสังคมสงฆ์ปัจจุบัน ผู้วิจัยเสนอประเด็นสำหรับการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ควรศึกษาความสำคัญของคณะวินัยธรและแนวทางการพัฒนาพระวินัยธร เพื่อสร้างความเชื่อใจไว้วางใจ ในการทำหน้าที่ดำเนินการระงับอธิกรณ์ ได้อย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โปร่งใส รวดเร็ว ตรวจสอบได้ ให้เกิดการยอมรับแก่สังคม

2) ควรศึกษาความสำคัญของพระอุปัชฌาย์และแนวทางการให้ความรู้และฝึกอบรมพระอุปัชฌาย์ให้มีความรอบรู้เรื่องพระธรรมวินัย มีจริยธรรมในการอบรมสั่งสอนสัทธิวิหาริกให้ตั้งมั่นอยู่ในสัมมาปฏิบัติ มีโรงเรียนสอนพระธรรมวินัยโดยเฉพาะแก่พระสงฆ์ อันจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคมสงฆ์และสังคมภายนอกได้

3) ควรศึกษาความสำคัญของสำนักงานพระพุทธศานาแห่งชาติ กับบทบาทภารกิจในการสนองงานด้านการปกคครองคณะสงฆ์ กับแนวทางการจัดตั้ง “ศาลสงฆ์” เพื่อพัฒนาระบบการจัดการปัญหาอธิกรณ์ข้อขัดแย้งของคณะสงฆ์ไทย การบริหารจัดการพัฒนาศาสนบุคคลให้มีความรอบรู้ด้านพระธรรมวินัยและด้านกฎหมายเพื่อช่วยเหลือ สนับสนุน ถวายคำแนะนำแก่คณะสงฆ์ในการดำเนินการจัดการปัญหาอธิกรณ์

References

Kachaporn K. (2014). *A study of the methof and process for conflict management in Theravada Buddhism*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Lugthong p. (2012). *An Appication of Buddhist Management for Conflict in the Vinaya Pitaka and Management of Conflict of the Adminis Trative court*. Thesis Master of Arts. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Pruangkan, P. (2018). *Justice in Disciplinary Punishment in View of Theravada Buddhist*

Philosophy. Dissertation Doctor of Philosophy (Philosophy). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Raksasook, K. (2015). *Thai court Ruling and Monastic Discipline Procedures*. Dissertation Doctor of Philosophy (Buddhist studies). Graduate School: Mahachulalongkorn-rajavidyalaya University.

Silapajarn T. (2009) *Research and statistical data analysis.* Bangkok: Bussiness R & D, Printing Group.

ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด*

An Analytical Study of A Model of Cho Sa-Ard Novice Development

[1*]**พระบารมี นนฺทธมฺมิโก และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส**

[1*]**Phra Baramee Nandadhammiko**

and Phramaha Hansa Dhammahāso.

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[1*]Corresponding Author. Email: baramee.non@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชนในพื้นที่ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด และ (3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด การวิจัยครั้งนี้เป็นการสำรวจเอกสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 6 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า

สภาพปัญหาของเยาวชนในพื้นที่ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เยาวชนในพื้นที่มีปัญหาหลักอยู่ 9 ข้อ ประกอบด้วย 1) ปัญหายาเสพติด 2) ปัญหาการใช้โทรศัพท์และสื่อออนไลน์ 3) ปัญหาการขาดสติยับยั้งชั่งใจ 4) ปัญหาการทะเลาะวิวาท 5) ปัญหาการลักขโมย 6) ปัญหาการใช้วาจาไม่สุภาพ 7) ปัญหาการขาดความอดทนอดกลั้น 8) ปัญหาการขาดโอกาสทางการศึกษา 9) ปัญหาเรื่องเพศ

จากการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด พบว่าการจัดโครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาด สามารถช่วยพัฒนาเยาวชนให้มีภูมิคุ้มกันปัญหาต่างๆ และสามารถตอบโจทย์คุณลักษณะเยาวชนที่ดีของชุมชน สังคม และประเทศชาติได้ และยังพบว่ากระบวนการพัฒนาสามเณรช่อสะอาดยังมีจุดที่ควรแก้ไขตรงที่เมื่อเยาชวนผ่านโครงการบรรพชาสามเณรไปแล้ว ก็ต้องกลับไปสู่วงเวียนสภาพแวดล้อมและปัญหาเดิม เนื่องจากผู้ปกครอง ชุมชน และโรงเรียน ยังขาดความเข้าใจในกระบวนการที่เยาวชนได้รับการพัฒนามาจากโครงการ และไม่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เยาวชนอาจจะกลับสู่วงเวียนของปัญหาเดิมอีก จึงต้องทำความเข้าใจกับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และคณะครูในโรงเรียนในการร่วมกันแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ศึกษาวิเคราะห์; การพัฒนา; สามเณรช่อสะอาด

[*]Received April 30, 2019; Revised May 18, 2019; Accepted May 29, 2019

Abstract

This thesis consists of 3 objectives: 1) to study the youth's problems in Saway sub-district, Prangku district, Si Sa Ket province, 2) to study a model of Cho Sa Ard novice development, and 3) to analyze a model of Cho Sa Ard novice development. This is a qualitative research of studying documents and in-depth interviews with key informants of 6 groups The results of this study are as follows:-

There were 9 principle problems for youth in Saway sub-District, Prangku district, Si Sa Ket province consisting of 1. Drug problem, 2. Phone and online media using problem, 3. Restraint less problem, 4. Controversy problem, 5. Stealing problem, 6. Harsh language problem, 7. Lack of patience problem, 8. Lack of educational opportunities, 9. Sexual problem.

From the analysis of a model of Cho Sa Ard novice the development, it was found that the project of Cho Sa Ard novice ordination program could create the immune for the youth in the problem prevention. It is also the answer to make characteristies of well youth for community, social, and nation. The researcher also found that the process of Cho Sa Ard novice development still reguired some adjustments because when the program was over, novices would return to the cycle of environment and problem as before because their parents, neighbors and schools were locked of the understanding in the youth process obtained through the program which had not been continuously developed. This would have an impact on the youth in going back an impact on the youth in going back to the same cycle of problematic life. Therefore, we should communicate with the parents, community leaders, and faculties of schools in collaborating to attain the sustainable solutions.

Keywords: Mindfulness; labour; Working

บทนำ

ปัจจุบันในกลุ่มเยาวชนสังคมไทยมีความขัดแย้งกันตลอดเวลา สังเกตจากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์หรือสื่อออนไลน์ต่างๆ จากปัญหาความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรง และใช้ความรุนแรง หรือการใช้กำลังในการจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งเหล่านั้น จากข้อมูลขององค์การอนามัยโลก ได้กล่าวว่า ความรุนแรงที่เกิดโดยวัยรุ่น เป็นความรุนแรงที่เห็นได้ชัดเจน ตั้งแต่มีความรุนแรงมากจนถึงขั้นเสียชีวิต และไม่ถึงแก่ชีวิต เช่น การต่อสู้โจมตีกัน การข่มขืน การทำลายสิ่งของรูปแบบของการใช้ความรุนแรงตั้งแต่ใช้อวัยวะของร่างกาย เช่น การใช้มือต่อยตี ใช้เท้าเตะถีบ หรือใช้อาวุธ เช่น ใช้ไม้มีด ไปจนถึงการใช้ปืน จึงเป็นปัญหาที่ทำให้เกิดการตายก่อนวัยอันสมควร การบาดเจ็บ และไร้ความสามารถ ความรุนแรงในวัยรุ่นไม่ได้สร้างความเสียหายเฉพาะกับเหยื่อ ที่ถูกใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบไปถึง ครอบครัว เพื่อน และชุมชนด้วย ความรุนแรงในวัยรุ่น มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงรูปแบบอื่นๆ และนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่เป็นปัญหาสังคมด้วย ส่วนมากเพศที่ก่อความรุนแรงมักเป็นเพศชายเกิดขึ้นได้ทุกๆ ภูมิภาคของโลก (WHO,1994) จากปัญหาความขัดแย้งนำไปสู่ความรุนแรงจึงทำให้เยาวชนบางกลุ่มเลือกการบรรพชาเป็นสามเณรเพื่อศึกษาหลักธรรมอันเป็นอีกหนึ่งหนทางในการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และความรุนแรงนำไปสู่การแสวงหาสันติภาพภายในใจต่อไป

ทั้งนี้ นิยามเด็กและเยาวชน ตาม พ.ร.บ.เยาวชนฯ 2550 ได้นิยามคำว่า “เด็ก” หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ “เยาวชน” หมายถึงบุคคลที่มีอายุเกินสิบแปดปีบริบูรณ์ถึงยี่สิบห้าปีบริบูรณ์ (Bhumibol Adulyadej, 2007) ห่าง เกณฑ์ที่ระบุใช้ช่วงอายุเป็นตัวกำหนด ซึ่งสภาพของสังคมประเทศไทยมีเด็กส่วนหนึ่งที่ยังขาดโอกาสในการศึกษาภาคปกติจึงได้บวชเป็นสามเณรเพื่อได้มีโอกาสในการศึกษามากขึ้น โดยมีข้อกำหนดอายุในการบวชสามเณรต้องเป็นผู้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 7 ปี และไม่เกิน 20 ปี การบวชสามเณรนอกจากเป็นช่องทางในการเข้าถึงการศึกษาของเด็กและเยาวชนแล้ว ยังเป็นการสืบสานทายาททางศาสนาให้คำสอนได้ดำรงอยู่นาน

การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาว่าการช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากสามเณรที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพราะการดำรงชีวิตของสามเณรจะแตกต่างจากการดำรงชีวิตของคนทั่วไปหลายประการ ซึ่งถ้าสามเณรไม่สามารถปรับตัวได้ก็จะทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจ ขาดความสุข ส่งผลกระทบต่อการเรียน ทำให้ต้องลาสิกขาระหว่างเรียนในที่สุด ซึ่งพบว่าในแต่ละปีการศึกษาจะมีสามเณรลาออกระหว่างเรียนประมาณร้อยละ 5 ส่งผลให้จำนวนสามเณรที่จะเป็นศาสนาทายาทมีจำนวนลดลงตามไปด้วยกองพุทธศาสนศึกษา พ.ศ. ได้มีการสรุปปัญหา 3 ด้านหลักๆ ของสามเณร ได้แก่ ปัญหาด้านการเรียนรู้ อาทิ เรียนรู้ช้า อ่านหนังสือไม่ออก คิดเลขไม่เป็น, ปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย, ปัญหาด้านจิตใจ มีสามเณรเป็นโรคภาวะซึมเศร้า เหงา เพราะห่างไกลพ่อแม่ และขาดที่ปรึกษา จึงทำให้สามเณรไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ในขณะเดียวกัน การปฏิบัติศาสนกิจที่เคร่งครัด จะทำให้สามเณรรู้สึกว่าเรียนหนักเกินไป (Bunyakorn, 2019)

สามเณรจึงถือว่ามีความสำคัญ ในพระพุทธศาสนา จากการศึกษาของ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิธิบุณยากร) ได้ศึกษาถึงวิกฤตพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย พบว่า สามเณรเป็นนักบวชที่ได้ผ่านกระบวนการของการบรรพชาเข้ามาเพื่อทำหน้าที่อันสำคัญ คือการสืบต่อและดำรงรักษาพระพุทธศาสนา เพราะสามเณรมีสถานะเป็นผู้รับการบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ เพื่อเตรียมอุปสมบทเป็นพระภิกษุเมื่ออายุ 20 ปีบริบูรณ์ สามเณรจึงเป็นเหล่ากอของสมณะซึ่งหมายถึงเหล่ากอของบุคคลผู้เพียบพร้อมไปด้วยองค์ความรู้ที่ประสานคล้องกับพฤติกรรมของตนทั้งการคิด การพูดและการกระทำนับได้ว่าสามเณรจึงเป็นความหวังสุดท้ายเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการทำหน้าที่เป็นศาสนทายาทที่มีสำคัญในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ยาวนานต่อไป (Phramaha Hansa Dhammahāso, 2002)

จากความสำคัญของสามเณรดังกล่าวสอดคล้องกับบริบทภารกิจหน้าที่ของ สำนักงานปราบปรามทุจริตแห่งชาติ ตามแผนยุทธศาสตร์การบริหารประเทศ กำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ สำนักงาน ป.ป.ช. เป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญมีฐานะเป็นกรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน โดยแบ่งอำนาจหน้าที่หลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

ด้านป้องกัน เป็นสิ่งที่สำนักงาน ป.ป.ช. ให้ความสำคัญมาก โดยเน้นในเรื่องการรณรงค์การสร้างจิตสำนึก ในด้านคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังให้ประชาชนยึดมั่นในความซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในการช่วยกันป้องกัน และปราบปรามการทุจริตของสังคม รวมไปถึงประเทศชาติอีกด้วย

ด้านปราบปราม เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับการไต่สวน ด้วยความยุติธรรม และรวดเร็ว นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายการคุ้มครองพยาน

ด้านตรวจสอบ สำนักงาน ป.ป.ช. มีอำนาจในการตรวจสอบทรัพย์สินของราชการ หรือเจ้าหน้าที่รัฐระดับสูง

ด้านวิชาการ สำนักงาน ป.ป.ช. ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย ในเรื่องที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริตที่อยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. พร้อมดำเนินงานควบคู่ไปกับแผนยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนและการพัฒนาการเมืองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขที่ยึดมั่นอยู่ในหลักนิติรัฐและหลักธรรมาภิบาล ภายใต้วิสัยทัศน์ “สังคมไทยมีวินัยและยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม ทุกภาคส่วน ร่วมกันป้องกันและปราบปรามการทุจริต” โดยส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกให้สังคมไทยมีวินัย และยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม สนับสนุนการจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พัฒนาเครือข่ายป้องกันและปราบปรามการทุจริตอย่างบูรณาการ รวมทั้งพัฒนาระบบและกลไกในการตรวจสอบ ควบคุม กระจาย และถ่วงดุลอำนาจ

ด้านการต่างประเทศ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ความสำคัญกับการประสานงานคดีทุจริตระหว่างประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการต่อต้านการทุจริต ทั้งในกลุ่มภูมิภาคอาเซียน และแบบทวิภาคีกับองค์กรต่อต้านการทุจริตในประเทศต่างๆ อาทิ จีน สาธารณรัฐเกาหลี สาธารณรัฐอาหรับอียิปต์ ราชอาณาจักรภูฏาน และองค์กรระหว่างประเทศอย่าง World Bank และ UNODC เป็นต้น นอกจากนั้น ยังผลักดันให้ประเทศไทยเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในการต่อต้านการทุจริต ด้วยการเป็นเจ้าภาพจัดการประชุมนานาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทุจริต ครั้งที่ 14

จากพันธกิจดังกล่าว ทำให้สำนักงานปราบปรามทุจริตแห่งชาติ ได้จัดโครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาด ซึ่งจัดขึ้นเป็นปีที่ 3 ณ บ้านท่าคอยนาง ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ โดยเป้าหมายเพื่อแสดงความร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามแก่เยาวชน ในด้านความรู้ทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนเชิงพุทธ และสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสะอาด คือมีความอ่อนโยน ซื่อสัตย์สุจริตทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ให้ดียิ่งๆขึ้นไปและทำให้เด็กและเยาวชนได้รับการบรรพชาในช่วงปิดภาคเรียนเพื่อการศึกษาอบรมและปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่เยาวชนได้ห่างไกลจากยาเสพติดและอบายมุขต่างๆ ด้วยการใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษา กล่อมเกลาจิตใจ ยกระดับจิตใจให้สะอาด อ่อนโยน และพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตในทุกมิติทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา เพราะเมื่อกายมีอาชีพที่สุจริตไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดพฤติกรรมไม่มุ่งแย่งชิง หรือทุจริตคดโกง จิตใจไม่ละโมบโลภมาก และปัญญาที่ไม่แสวงหาช่องทางทุจริต ย่อมส่งผล ความสุจริตของครอบครัว ทั้งพ่อแม่ และลูกด้วย ความสะอาดของแต่ละครอบครัวจึงส่งผลต่อความสะอาดของหมู่บ้านในภาพรวมอันเป็นหน่วยนับรวมของครอบครัว และจะส่งผลต่อสังคม ประเทศชาติให้มีความสะอาดต่อไป ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบสามเณรช่อสะอาดเพื่อการเสริมสร้างสังคมสันติสุขวัดท่าคอยนาง ทั้งในส่วนที่เป็นกระบวนการ วิธีการขั้นตอนของการดำเนินการว่าเป็นอย่างไร ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและคุณค่าความสำคัญ หรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อพระพุทธศาสนาและสังคมนั้นเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชนในพื้นที่ตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการสามเณรช่อสะอาด
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด” เป็นการศึกษาโดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิธีวิจัยโดยการสำรวจเอกสาร (Documentary Research) โดยจะทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎกและอรรถกถา และจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ งานวิจัย ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานการวิจัย รวมทั้งดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ประกอบด้วย คณะสงฆ์ คณะครู/อาจารย์ ฝ่ายปกครอง ผู้ปกครอง และเยาวชนทั้งที่เคยผ่านการเข้าบรรพชาสามเณรช่อสะอาดและที่ไม่เคยเข้าร่วมบรรพชา จำนวน 26 รูป/คน แล้วนำเสนอเป็นแบบพรรนา

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการทำวิจัยครั้งนี้มี 6 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

1) กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่	จำนวน 2 รูป
2) กลุ่มผู้ปกครองและฝ่ายปกครองในท้องที่	จำนวน 10 คน
3) กลุ่มคณะครูโรงเรียนบ้านท่าคอยนาง	จำนวน 10 คน
4) กลุ่มตำรวจในพื้นที่	จำนวน 2 นาย
5) กลุ่มเยาวขนผู้ที่บวชในโครงการ	จำนวน 6 คน
6) กลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้บวชในโครงการ	จำนวน 6 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้ 1.ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ งานวิจัยต่างๆ ตำราวิชาการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่จะศึกษา 3.การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นระบุไว้ในแบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นพระสงฆ์ในพื้นที่ผู้ปกครองและฝ่ายปกครองในท้องที่ คณะครูโรงเรียนบ้านท่าคอยนาง ตำรวจในพื้นที่ เยาวขนผู้ที่บวชในโครงการและเยาวชนที่ไม่ได้บวชในโครงการ จำนวน 26 รูป/คน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 ส่วน ด้วยกัน ประกอบด้วย

1. การเก็บข้อมูลเชิงเอกสาร ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ เอกสารงานวิจัย ตำราวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและตำราอื่นๆ รวมทั้งบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2. การเก็บรวมรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In - depth interview)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้รูปแบบเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึงต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล จากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาเยาวชนในเขตตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดโครงการสามเณรช่อสะอาด ดังต่อไปนี้

ตำบลสวาย เป็นตั้งอยู่ระยะห่างจากที่ว่าการอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ประมาณ 8 กิโลเมตร ทิศเหนือ จรดตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ จดตำบลตูม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันออก จดตำบลตูม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันตกจดตำบลกุดหวาย อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์จังหวัดศรีสะเกษ เนื้อที่ทั้งสิ้น ประมาณ 23.21 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 14,506.25 ไร่ แบ่งการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 4,076 คน แยกเป็น ชาย 2,027 คน หญิง 2,049 คน จำนวนครัวเรือน 887 ครัวเรือน

สภาพปัญหาของเยาวชนตำบลสวาย อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ มี 9 ด้าน ได้แก่ สรุปได้ดังนี้ 1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาการใช้โทรศัพท์และสื่อออนไลน์ 3. ปัญหาการขาดสติยับยั้งชั่งใจ 4. ปัญหาการทะเลาะวิวาท 5. ปัญหาการลักขโมย 6. ปัญหาการใช้วาจาไม่สุภาพ 7. ปัญหาขาดความอดทนอดกลั้น 8. ปัญหาขาดโอกาสทางการศึกษา และ 9. ปัญหาเรื่องเพศ

ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ในกลุ่มผู้ปกครอง/ฝ่ายปกครองในท้องที่ และกลุ่มตำรวจ ในภาพรวมพบว่า ปัญหาที่รุนแรงที่สุดของเยาวชนในพื้นที่ ในปัจจุบันคือ เรื่องยาเสพติดที่มีความรุนแรงมากกว่าที่ผ่านมา มีทั้งผู้ค้า และผู้เสพในหมู่บ้าน มีทุกหมู่บ้าน หาซื้อง่ายและราคาก็ถูกลง มีการซื้อยาบ้าแถมยาไอซ์เพื่อขยายตลาด ไม่รู้จะแก้วิธีไหนได้ ส่งไปเข้าค่ายบำบัดอาทิตย์สองอาทิตย์ไม่หาย เหมือนว่าไปพบคนประเภทเดียวกัน ไปแชร์ความคิดกัน ได้เครือข่ายเพิ่มขึ้นและก็ได้วิธีเพิ่มขึ้น ขณะนี้แพร่ระบาดมาถึงชั้นระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว เนื่องจากเป็นพฤติกรรมเลียนแบบรุ่นพี่ เหมือนว่าอย่างรุ่นพี่เอามาให้เด็กเป็นคนเดินจะสะดวกกว่า หรือไม่ก็ให้ทดลองฟรี พอติดก็ขาย ลองไปลองมาเด็กติดแล้วไม่มีเงินก็ต้องเป็นคนเดินให้อีก รองลงมาคือปัญหาการใช้โทรศัพท์และสื่อออนไลน์ที่ส่งผลให้เยาวชนในพื้นมีโลกส่วนตัว ไม่คุยกับใคร ไม่รับประทานอาหาร ไม่นอน อารมณ์ไม่คงที่มีการเปลี่ยนแปลงและอาจนำมาซึ่งปัญหาอื่นๆ ตาม

ในขณะที่กลุ่มคณะครู/อาจารย์ และกลุ่มเยาวชนที่เคยผ่าน/ไม่เคยการบรรชาสามเณรช่อสะอาด และกลุ่มอื่นๆ มองว่าเยาวชนในพื้นที่มีปัญหาเรื่องของการใช้โทรศัพท์มากที่สุด โดยผู้ให้ข้อมูลมองว่า การใช้โทรศัพท์มือถือและสื่อออนไลน์ เป็นต้นเหตุของปัญหาอื่นๆ ตามมา เช่นการใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อเสพข่าวสาร คลิป วิดิโออนาจาร เป็นต้นเหตุของปัญหาทางเพศที่ตามมา การใช้โทรศัพท์สำหรับการสื่อสารผ่านแอพต่างๆ เป็นต้นเหตุของปัญหายาเสพติดต่างๆ ที่อาจจะตามมา เป็นต้น รองลงมาเป็นปัญหาเรื่องยาเสพติดที่มีเยาวชนในพื้นที่เป็นผู้เสพ และผู้ขาย โดยส่วนหนึ่งของการติดต่อซื้อขายยาเสพติด ผู้ให้ข้อมูลมองว่า มีการซื้อขายผ่านทางโทรศัพท์ และอินเตอร์เน็ตที่ในปัจจุบันมีการเชื่อมต่อสังคมได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเยาวชนจะใช้โทรศัพท์และสื่อออนไลน์โดยไม่แยกแยะเวลา ทั้งในห้องเรียน ในโรงอาหารตอนทานข้าว ตอนครูสอนก็แอบครูเล่น เยาวชนบางคนกลับบ้านเล่นเกมจนถึงดึก และก็ไม่ทำการบ้าน บางคนก็เล่นจนเข้าเรียนสาย ไม่เข้าเรียน โดดเรียนไปเล่นด้วย รองลงมาเป็นปัญหาเรื่องยาเสพติดในโรงเรียน ส่วนมากจะเป็นบุหรี่ เยาวชนบางคนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว ก็ติดยาและก็ขาย มีการทำเป็นเครือข่าย แต่เข้าไม่ถึงผู้ขายรายใหญ่ ส่วนปัญหาอื่นๆ ถือว่ายังไม่ร้ายแรง และมีความสำคัญรองลงมา

โครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาด เกิดขึ้นจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระประสงค์ที่จะเห็นชีวิตของแต่ละบุคคลในหมู่บ้านมีความซื่อสัตย์สุจริต ดังที่พระองค์ทรงเน้นว่า “...ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง” ความซื่อตรงจึงเป็นเกณฑ์วัดสำคัญในการบ่งชี้ว่า “ความดีที่มีอยู่ในแต่ละชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน” และ “ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง จึงต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดในตัวเอง เพื่อจักได้เป็นคนดีมีประโยชน์ และมีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่งคง”

ด้วยเหตุดังกล่าว คำว่า “ชีวิตสะอาด” จึงเป็นที่มา หรือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหมู่บ้านช่อสะอาด ในความเป็นจริง โดยเนื้อแท้แล้ว การพัฒนาหมู่บ้านช่อสะอาดเริ่มต้นด้วยการพัฒนาชีวิตของแต่ละคนในหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากการพัฒนากลุ่มบุคคลเชิงปัจเจกในครอบครัว คือ “พ่อ แม่ และลูก” เพื่อให้มีชีวิตสะอาด เมื่อนั้น ครอบครัวเหล่านั้นจะสะอาด ความสะอาดของแต่ละครอบครัวย่อมส่งผลทำให้หมู่บ้านสะอาด อันจะต่อเนื่องไปสู่สังคม ประเทศชาติ และโลกสะอาดมากยิ่งขึ้นอันมีผลมาจากชีวิตของแต่ละคนในครอบครัวสะอาด จึงทำให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและทุจริตแห่งชาติได้พัฒนาคำว่า “หมู่บ้านช่อสะอาด” เพื่อวางทิศทางการพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตตั้งแต่ฐานราก โดยเน้นพัฒนาคำว่า “ซื่อสัตย์สุจริต” ให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังมีโครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาด จัดโดยมูลนิธิต่อต้านการทุจริตและหลักสูตรหลักสูตรสาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมด้วยชุมชนชาวบ้านท่าคอยนาง หน่วยงาน องค์กร ภาครัฐและเอกชน พ่อค้า ประชาชน และภาคีเครือข่ายในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้มีมูลนิธิต่อต้านการทุจริตเป็นผู้รับผิดชอบโครงการหลัก เป็นกิจกรรมบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ดำเนินไปด้วยหลักธรรมะ ที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีคุณธรรมจริยธรรม และได้ใกล้ชิดพระพุทธ-

ศาสนา นำพาชีวิตห่างไกลยาเสพติด มีชีวิตที่สะอาดบริสุทธิ์ และเป็นการแสดงความเคารพนับถือ ความกตัญญูต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด คำว่า “สามเณร” เป็นคำไทยที่มาจากภาษาบาลี ตามหลักบาลีไวยากรณ์ ลง เณรปัจจัยโคตตตัทธิตมีรูปวิเคราะห์ว่า“สมณสฺส อปจฺจ สามเณโร” แปลว่า “เหล่ากอแห่งสมณะ ชื่อว่าสามเณร” หากถือเอาตามนี้ สามเณรก็คือ เหล่ากอของสมณะซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายของพระภิกษุ

สามเณรช่อสะอาด หมายถึง “สามเณรที่ได้ดำรงตนในความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยการทำความดี ไม่โกง ไม่ทุจริตต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อชุมชน สังคม ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และประเทศชาติ” ซึ่งความซื่อสัตย์สุจริตนั้น เป็นความซื่อสัตย์สุจริตที่สะท้อนผ่านทั้ง 4 มิติ คือ (1) กายซื่อสัตย์สุจริต (2) พฤติกรรมซื่อสัตย์สุจริต (3) จิตใจซื่อสัตย์สุจริต และ (4) ปัญญาซื่อสัตย์สุจริต

หลักในการพัฒนาสามเณรช่อสะอาดคือ “ความสุจริตซื่อสัตย์ของเยาวชนคือ รากฐานของความซื่อสัตย์สุจริตของประเทศ” ซึ่งค่านิยมนี้อยู่บนพื้นฐานของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง” ฉะนั้น “ความสะอาดของหมู่บ้าน จึงเป็นรากฐานความสะอาดของประเทศ” ความสะอาดในสังคม และประเทศชาติ เริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ในชุมชน โดยการพัฒนาจากกลุ่มคนต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ทั้งในมิติของกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ให้ตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของความซื่อสัตย์สุจริต

วิธีการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด จะมีการพัฒนาตั้งแต่เริ่มเป็นนาคอยู่วัด โดยจะฝึกและพัฒนาด้วยรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน เช่น การตื่นนอนและทำภารกิจส่วนตัว การทำวัตรสวดมนต์ การเดินจงกรม การฝึกสติและสมาธิ การฉันน้ำปาภัตตาหารและน้ำปานะ การให้พร การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การเข้าฐานฝึกอบรมธรรมะ การเก็บและตรวจเช็คบริขาร การลาเจ้าอาจารย์และขอบคุณเจ้าของสถานที่ การเดินธุดงค์และการปักกลด การฟังธรรมบรรยายพิเศษ และการวาดภาพสุจริตธรรม ฯลฯ เป็นต้น

หลักในการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด ยึดหลักสะอาดทั้ง 4 ด้าน คือ 1. กายสะอาด 2. พฤติกรรมสะอาด 3. จิตใจสะอาด และ 4.ปัญญาสะอาด ในการพัฒนาโดยมีสติเป็นฐาน สามารถที่จะอธิบายโดยลำดับดังต่อไปนี้

(1) รากฐานของสามเณรช่อสะอาด คือ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ฉะนั้น ความซื่อสัตย์สุจริตจึงอุปมาเหมือนกับ “เสาเข็ม” ถ้าเปรียบสามเณรเป็นบ้าน เสาเข็มที่ตัวยึดมิให้บ้านทรุดพังลง หรือโอนเอนตามแรงลม หรือสิ่งยั่วยุที่เข้ามากระตุ้นจิตใจให้หลงใหล จนทำให้ละโมบโลภมาก

(2) เสา 4 ต้น คือ เสากายสะอาด เสาพฤติกรรมสะอาด เสาจิตใจสะอาด และเสาปัญญาสะอาด ที่ผุดขึ้นบนเสาเข็มคือความซื่อสัตย์สุจริต ความเจริญงอกงาม และแข็งแกร่งของเสาเข็มย่อมส่งผลต่อความเข้มแข็งของเสาแต่ละต้นด้วยเช่นกัน ฉะนั้น ความสะอาดของเสาจะเกิดขึ้นไม่ได้หากรากฐานแห่งความซื่อสัตย์สุจริตไม่เข้มแข็งเพียงพอ

(3) หลังคา คือ สัญลักษณ์ของ “บวร” อันได้แก่บ้าน วัด และโรงเรียน ที่จะทำหน้าที่มุงบังเพื่อมิให้ฝน ลมและแดดเผาลนจนเจ้าของบ้านอยู่ในบ้านมิได้ ฉะนั้น การทำหน้าที่ร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอย่างสอดประสาน จะทำให้คนอยู่อาศัย และตัวบ้านมีความคงทนมากยิ่งขึ้น

(4) ดอกช่อสะอาด คือ สัญลักษณ์ที่สื่อแสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริตของชาวบ้าน อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการผู้ที่อยู่อาศัยอันได้แก่ พ่อ แม่ และลูก ได้ช่วยกันสร้างบ้านให้ทรงพลังมากยิ่งขึ้น โดยใส่ใจทั้งเสาเข็ม ให้ความสำคัญกับเสา และหลังคาบ้าน การรักษาบ้านดังกล่าว จึงทำให้ได้รางวัล คือ สัญลักษณ์ช่อสะอาด อันเป็นการสะท้อนมาตรฐานของการเป็นบ้านช่อสะอาด เพื่อเติมเต็มความเป็นหมู่บ้านช่อสะอาดต่อไป

แนวทางการพัฒนานั้นประกอบด้วย 4 แนวทางคือ เริ่มต้นจากการพัฒนากายให้สะอาด กล่าวคือ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ต่อด้วยการพัฒนาร่างกายให้อยู่รอดได้อย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาอาชีพให้สามารถดำรงตนอยู่อยู่ได้อย่างมั่งมีศรีสุข รวมไปถึงการพัฒนาเรื่องการออม การจัดทำบัญชีครัวเรือน และการพัฒนาสุขภาพให้แข็งแรงเพื่อที่จะต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ต่อเนื่องด้วยพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับสังคม ระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ พัฒนาจิตใจให้เข้มแข็งมีสุขภาพจิตใจ สมรรถภาพดีและคุณภาพดี รวมไปถึงการพัฒนาปัญญาให้เข้มแข็งสามารถเข้าใจระบบและกลไกความทุจริตคอรัปชั่นจะส่งผลต่อการมอง และการกำหนดท่าทีให้สามารถเข้าใจ และหาแนวทางบริหารจัดการให้ชีวิตและสังคมอยู่บนฐานของความสะอาด

ผลลัพธ์จากการดำเนินการพัฒนาสามเณรช่อสะอาดตลอดระยะเวลาที่จัดโครงการ 3 ปี สามารถประเมินความสำเร็จโดยแบ่งตาม 4 ยุทธศาสตร์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด และส่งเสริมอาชีพ ชุมชน ทั้งบ้าน วัด และโรงเรียน ได้ร่วมกันพัฒนา และจัดผังหมู่บ้านให้พื้นที่รอบพื้นที่ของบ้าน วัด โรงเรียนให้มีรั้วรอบขอบชิดชัดเจน อีกทั้งทำความสะอาดเรียบร้อย นอกจากนี้ ได้พัฒนาพื้นที่ของวัดให้เป็นระเบียบ จัดผังวัด และปลูกต้นให้ให้เป็นพื้นที่พักผ่อน ปฏิบัติธรรม รวมถึงการปฏิบัติศาสนกิจ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาและส่งเสริมให้สามเณรมีพฤติกรรมสะอาด ซื่อสัตย์สุจริต สามเณรได้เข้าร่วมโครงการสามเณรช่อสะอาด

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาสามเณรให้มีจิตใจสะอาด ซื่อสัตย์สุจริต การพัฒนาจิตใจให้สะอาดเป็นฐานสำคัญในการป้องกันการทุจริต ด้วยเหตุนี้ จึงจำเป็นจะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาใจของเยาวชนตามโครงการเข้าพัฒนาจิตใจให้ใสสะอาด โดยการฝึกอบรมจิต

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาสามเณรให้มีปัญญาสะอาดซื่อสัตย์สุจริต ในด้านความรู้ทางวิชาการ ได้มีการจัดการเรียนการสอนเชิงพุทธ และสามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความสะอาด คือมีความอ่อนโยนซื่อสัตย์สุจริตทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด สัญลักษณ์ “ช่อสะอาด” มีแนวคิดมาจากช่อดอกไม้ ซึ่งเป็นของขวัญที่นิยมมอบให้กันในวาระสำคัญ และครั้งนี้เป็นโอกาสที่จะร่วมมอบของขวัญอันยิ่งใหญ่แด่ผู้ตั้งมั่น และดำรงตนในความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยการทำความดี ไม่โกง ไม่ทุจริตต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อชุมชน สังคม ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และประเทศชาติ โดยผ่านสัญลักษณ์ส่งเสริมคุณธรรมความดี ซึ่งได้รวบรวมทุกล้านมือขาวใสสะอาดของคนบนแผ่นดินไทย ทั้งในและนอกราชอาณาจักร โดยไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ และศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น รวมเข้าไว้เป็นหนึ่งเดียวกัน ผูกด้วยโบว์สีธงชาติไทย แสดงถึงการรวมพลังไทยทำดีทุกคนเข้าไว้ด้วยกัน ในขณะที่มือสีขาวสะอาดปรากฏรัศมีสีฟ้า กระจายออกมาโดยรอบหลายหลายขนาด และรูปแบบ ผูกมัดเป็นช่อเดียวกันด้วยโบว์สีธงชาติไทย แทนคนทั้งประเทศ ทุกเพศ ทุกวัย เชื้อชาติ ศาสนา ที่รวมกันทำความดีโดยเฉพาะในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ผลลัพธ์ที่ได้คือ พลังพิเศษที่เปล่งออกมาสู่คนรอบข้าง

เมื่อถอดสัญลักษณ์ของคำว่า “ช่อสะอาด” ที่สำคัญข้างต้น ทำให้พบความหมายที่น่าสนใจว่า “ดำรงตนในความซื่อสัตย์สุจริต ด้วยการทำความดี ไม่โกง ไม่ทุจริตต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อชุมชน สังคม ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ และประเทศชาติ โดยผ่านสัญลักษณ์ส่งเสริมคุณธรรมความดี ซึ่งได้รวบรวมทุกล้านมือขาวใสสะอาดของคนบนแผ่นดินไทย ทั้งในและนอกราชอาณาจักร โดยไม่จำกัดเพศ วัย เชื้อชาติ และศาสนาใดๆ ทั้งสิ้น ได้เปิดเผยความหมาย”

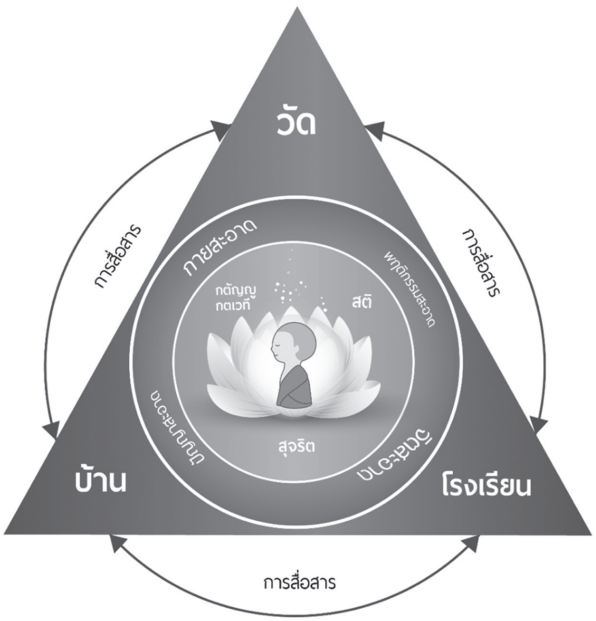
การจัดโครงการสามเณรช่อสะอาดนั้น มีคุณค่าหลายๆ ด้าน ซึ่งมุ่งโดยกำหนดประเด็นการศึกษาคุณค่าของสามเณรเย็นยิ้มไว้ 5 ประเด็น คือ (1) คุณค่าและความสำคัญต่อครอบครัว (2) คุณค่าและความสำคัญต่อเศรษฐกิจ (3) คุณค่าและความสำคัญต่อสังคม (4) คุณค่าและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของรัฐ (5) คุณค่าและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ (5) และคุณค่าและความสำคัญต่อพระธรรมวินัย

สำหรับกระบวนการพัฒนาสามเณรช่อสะอาดนั้น ตามวัตถุประสงค์ของโครงการมุ่งเน้นพัฒนาสามเณรแบบครบวงจรคือให้สามเณรมีความรู้ดี มีความสามารถดี และมีความประพฤติดี ทั้งพฤติกรรม ด้วยการพัฒนากาย พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิตใจ และพัฒนาปัญญาให้สะอาด ดังนี้

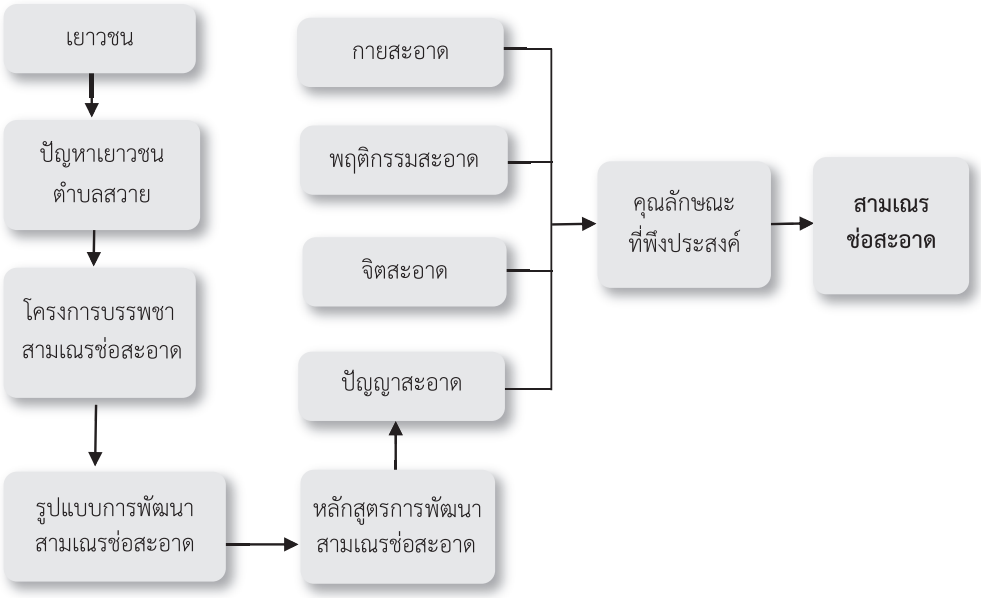
1. กายสะอาด โดยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้สะอาด
2. พฤติกรรมสะอาด โดยการรักษาศีล ซื่อสัตย์สุจริต
3. จิตใจสะอาด โดยการฝึกสมาธิ เดินจงกรมเดินธุดงค์
4. ปัญญาสะอาด โดยการศึกษาเล่าเรียนธรรมะ

ส่วนเป้าหมายในการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ เป้าหมายในปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) 2) เป้าหมายในอนาคต (สัมปรายิกัตถะ) 3) เป้าหมายขั้นสูงสุด (ปรมัตถะ)

การที่จะสร้างรากฐานแห่งความซื่อสัตว์สุจริตให้เกิดขึ้นกับเยาวชน โดยใช้กระบวนการในการพัฒนา 4 ด้าน ตามหลักภาวนา 4 คือ กายสะอาด พฤติกรรมสะอาด จิตสะอาด ปัญญาสะอาด อันจะนำมาสู่คำว่า “สามเณรช่อสะอาด” ซึ่งถอดรูปแบบการพัฒนาดังนี้

แผนผังแสดงกระบวนรูปแบบการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด

หลักสูตรการพัฒนาเยาวชนช่อสะอาด

ที่	หลักสูตร	ชั่วโมง
1	โยคะเพื่อสุขภาพ-การฝึกหัดออกกำลังกายแบบโยคะ-การเรียนรู้การออกกำลังกายแบบฤๅษีดัดตน	7.5
2	ทำวัตรสวดมนต์ เจริญภาวนา (เช้า–เย็น) – เจริญพุทธมนต์ – เจริญจิตภาวนา – แผ่เมตตา	15 ชม.
3	ฝึกเจริญสติ (เดินจงกรม) – การฝึกหัดการเดินแบบสำรวม – การเดินอย่างมีสติทุกอย่างก้าว – การเดินเสริมสร้างความมั่นใจและพัฒนาบุคลิกภาพ	7.5 ชม.
4	กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ – การทำความสะอาดเสนาสนะ -ช่วยส่วนรวมในการทำกิจกรรมต่างๆ	15 ชม.
5	กิจกรรมสานสัมพันธ์ – กิจกรรมละลายพฤติกรรม – กิจกรรมฝึกระเบียบวินัย	22.50 ชม.
6	รับอาหาร บิณฑบาตร/ไหว้พระสมาทานศีล-การกินดี อยู่เป็น เย็นสบาย	15 ชม.
7	เข้าฐานฝึกอบรมวิชาการ – การเรียนรู้พุทธประวัติ – การเรียนรู้พระธรรม -การเรียนเรียนรู้พระวินัย – สุจริตธรรมและการบูรณาการความรู้ – ฝึกการใช้เหตุผลและการคิดผ่านการแก้ปัญหาชุมชน – การเขียนเปลี่ยนชีวิต	22.50 ชม.
8	ธุดงค์วัตร ในตำบลสวาย 8 แห่ง – เรียนรู้การเดินธุดงค์ – หลักการพอเพียงกับการดำเนินชีวิต	
9	กิจกรรมการสื่อสาร บ้าน วัด โรงเรียน เยาวชน – สร้างความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างสามบวร บ้าน วัด โรงเรียน-กิจกรรมเปิดใจ ช่วยการสร้างชุมชนอย่างยั่งยืน	

ชีวิตคนเราไม่ได้อยู่ที่ว่า เราจะมีและเป็นอะไร แต่อยู่ที่ว่าเราจะใช้สิ่งที่มีและเป็นนั้นไปสร้างคุณค่าและประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมได้มากน้อยขนาดไหน หากเรามีมากมายและเป็นอะไรต่อมิอะไรมากมาย แต่มิได้ก่อคุณประโยชน์อันใดแก่ชุมชนและสังคม การมีและเป็นนั้นจะมีประโยชน์และแก่นสารอะไรขึ้นมา การที่ชุมชนและสังคมจะดำรงตนอยู่ได้อย่างมีสันติสุขนั้น จึงเกิดจากการที่มนุษย์นำสิ่งที่มีและสิ่งที่เป็นออกไปสร้างคุณประโยชน์ตามศักยภาพและทำนองคลองธรรมที่ตัวเองมีและเป็น เมื่อเราได้มี และได้เป็นโดยอาศัยชีวิตและเลือดเนื้อจากชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนาแล้ว ก็เห็นสมควรที่จะต้องมอบชีวิต และเลือดเนื้อกลับคืนไปสนองตอบต่อชุมชน สังคม และพระพุทธศาสนาอย่างถึงที่สุด ไม่มีประมาณ และไม่มีข้อจำกัด เมื่อทั้ง 3 สิ่งเหล่านี้ ให้ชีวิตและเลือดเนื้อแก่เราได้ เพราะเหตุใดเราจะไม่สามารถคืนสิ่งเหล่านี้กลับคืนไปหาเจ้าของเหล่านั้น

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ” แปลว่า” ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด” ฉะนั้น เด็กยุวชนจะแปลงร่างเป็นสามเณรช่อสะอาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็เพราะการฝึก ยิ่งจะเป็นสามเณรช่อสะอาดด้วยแล้ว จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องสะอาดทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจและปัญญา ด้วยเหตุนี้ กรอบแนวคิดหลักที่ใช้เป็นหลักสูตรพัฒนาสามเณรช่อสะอาด จึงประกอบด้วย 4 มิติ คือ มิติการพัฒนากาย มิติการพฤติกรรมสะอาด มิติการพัฒนาจิตใจ และมิติการพัฒนาปัญญา

เป้าหมายหลักของการพัฒนาและฝึกอบรมสามเณร (Learning Outcome) คือ ผลจากการพัฒนาตามหลักสูตรนั้น “เราต้องการสามเณรช่อสะอาด” ฉะนั้น สามเณรช่อสะอาดตามหลักสูตรจึงต้องเป็นสามเณรที่ยึดมั่นใจในความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข มีชีวิตที่สะอาดทั้งกาย พฤติกรรม จิตใจและปัญญา มีจิตสาธารณะ มุ่งมั่นในสันติวิถี และยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

หลังจากสามเณรได้รับการพัฒนาและฝึกอบรมตลอดระยะเวลา 15 วัน เชื่อมั่นว่าชุมชนและสังคมจะได้ยุวชนรุ่นใหม่ ที่ถูกหล่อหลอมให้เกลียดและกลัวการทุจริต มีชีวิตที่ยึดมั่นใจสุจริตวัฒนธรรม น้อมนำศาสตร์พระราชาที่ว่าด้วยเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต และมีจิตสาธารณะพร้อมช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในชุมชนและสังคมตามสันติวิถีต่อไป ด้วยเหตุนี้ ความสะอาดในชุมชนและสังคม จึงเริ่มต้นจากสามเณรช่อสะอาดเหล่านี้ ที่จะเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงชุมชนฐานรากกว่า 70,000 หมู่บ้านทั่วทั้งประเทศไทย

จากความสำคัญดังกล่าว จึงไม่มีเหตุผลอันใดที่ชุมชนและสังคมจะไม่ร่วมแรงแรงร่วมใจสนับสนุนการฝึกฝนและพัฒนายุวชนเหล่านี้ให้เป็นสามเณรช่อสะอาด เพื่อกลับออกมาเป็นยุวชนช่อสะอาดที่ทรงคุณค่าต่อการพัฒนาประเทศ เพราะในที่สุดแล้ว ชุมชนและสังคมก็จะตกอยู่ภายใต้เงื่อมมือของยุวชนเหล่านี้ ในขณะที่ยุวชนกำลังแปลงร่างสู่สามเณรช่อสะอาด ขอทุกท่านได้โปรดชื่นชม กระตุ้น และให้แรงบันดาลใจด้วยวิถีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างพลังยุวชนสามเณรช่อสะอาดให้ประเทศไทยใสสะอาดต่อไปตราบนิจนิรันดร์ ตามวัตถุประสงค์ที่แท้จริงในการจัดกิจกรรมโครงการบรรพชาสามเณรช่อสะอาดคือ “การเสาะแสวงหา แล้วปั้นศาสนทายาท เพื่อให้ประกาศศาสนา และรักษาพุทธศาสน์” และการที่จะนำพุทธศาสน์สู่อินเตอร์ได้นั้น จะต้องมีการวางแผนการเสาะแสวงหากุลบุตร แล้วฝึกฝนพัฒนาให้ศึกษาในระดับอินเตอร์ เพื่อจะได้เข้าใจวิถีอินเตอร์ แล้วให้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับอินเตอร์ต่อไป อันเป็นการส่งเสริมและพัฒนากุลบุตรแบบมีแผนการ เป็นขั้นเป็นตอน เชื่อมั่นว่าภายใน 10 ปี สามเณรที่เกิดจากผลผลิตของโครงการสามเณรช่อสะอาด จะสามารถจบปริญญาเอก แล้วออกมาทำงานรับใช้พระพุทธ-ศาสนาในระดับชุมชนและเวทีระดับนานาชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสามเณรช่อสะอาด ครั้งต่อไป ควรทำในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ควรสร้างกระบวนการความร่วมมือระหว่างบ้านและโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนเมื่อลาสิกขาแล้วได้นำแนวทางการปฏิบัติที่ได้จากการบรรพชาไปปฏิบัติต่อเนื่องทั้งที่บ้านและโรงเรียน

2. ควรมีการทบทวนปัญหา และปัจจัยเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบสามเณรช่อสะอาด ที่ตรงกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน

3. ควรมีการนำเครื่องมือการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้รูปแบบการพัฒนาสามเณรตรงกับความต้องการของสังคมมากขึ้น

4. ควรมีการพัฒนาต่อยอดสามเณรช่อสะอาดให้เป็นผู้นำเยาวชนช่อสะอาด เพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน

References

Chamnian, S. (2007). *Novice biography.* Bangkok: Pornual Meapua. Songroek Foundation.

Chularat B. *"The Buddhist Office urged to solve problems of novices, ordained students, not happy."* Retrieved 12 November, 2018, From http://www.nidambell.net

Krom Luang Shinworasiriwat. (1995). *Novice Sikhs.* Mahamakut Buddhist College.

Krom Phraya Vajirañāṇavarorasa. (1999). *Winai muk.* (24th ed). Bangkok: Mahamakut Printing.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1990). *Tripitaka: Thai version*. Bangkok: MCU Press.

Malilee P. (2009). *New novice Have to go to school.* MGR Online. Retrieved 2 March, 2019,from http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=520000058593

Phra Maha Prasert Dhammasettho (ngio-sung). *sammanen noi.* Retrieved 2 January, 2019, From http://www.gotoknow.org

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2011). *Buddhist peace method: Integrating principles and conflict management tools.* Bangkok: 21 Century Company.

Phra Thammakittiwong (Ratchabandi). (2005). *Dictionary of Buddhist Studies.* Bangkok: Wat Ratcha Orasaram.

Phra Dhammathirat Mahamuni (Chodkanyanasithi). (2003). *Vipassanayanasophon.* 3rd Edition. Bangkok: Sri Anan Printing.

_____. (1995). *Ethical development.* (4th ed). Bangkok: Phutthatham Foundation.

_____. (2000). *The Laws of Nature and Their Benefits to Life.* (9th ed). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Publishing House.

_____. (2000). *Dharma Dharma Decade Buddhist section.* Bangkok: Thammasop Publishing.

_____. (1997). *The importance of Buddhism As a national religion.* (9th ed). Bangkok: Phutthadham Foundation.

_____. (2000). *The real happiness.* Bangkok: Dhammasapa.

P. A. Payutto. (2008). *Dictionary of Buddhism.* (11th ed). Bangkok: SR Printing Mass Products Company.

Phramaha Hansa Dhammahaso. (2002). *Crisis in Buddhism: A case study of novice ordination in Thailand (C.E. 1980-2000).* Bangkok: Master of Arts. Department of Buddhist Studies Thammasat University.

Phra Maha Saenakorn Siriphato (Methee Kraisornpong). (2011). *"The novice education of the monks in Theravada Buddhism".* Master of Arts. Department of Buddhism .Graduate school. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Royal Institute. (2003). *Royal Institute Dictionary 1999 AD.* Bangkok: Nanmee Book Publishing Company.

Somdet Phra Nyanasamvara (Charoen Suvaḍḍhano). (2004). *Report of the operation of the roots of the fund.* Bangkok: rom Dhama Publishing.

Sathienpong W. (1982). *History of Buddhism.* Bangkok: Department of Curriculum and Teaching Method Faculty of Education, Silpakorn University.

Sunthorn B. (2000). *"Status, roles and problems of novices in Thai society".* Baccalaureus Litterarum. Comparative religion. Graduate school: Mahidol University.

กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก*

The Process of Buddhist Peaceful Means in Development of Participatory Areas and Communities by the Royal Thai Army

[1*]กิตติพงษ์ พุทธิมณี, [1]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ [2]ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์
[1*]Kittipong Putdhimanee, [1]Phramaha Hansa Dhammahāso and [2]Khanthong Watthanapradit
สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Peace Studies Program, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1*]Corresponding Author. E-mail: Sean2738@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม 3) เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านโศกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เครื่องมือที่สำคัญคือการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก มี 3 ลักษณะ คือ เป็นผู้เชื่อมโยง เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการ เป็นผู้ส่งเสริม และยังพบปัญหาด้านกายภาพและปัญหาด้านจิตใจ ซึ่งมีสาเหตุจากการขาดความต่อเนื่องของกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) หลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม มี 3 ขั้น คือ การใช้ปัญญา การใช้ศีล และการใช้สมาธิ ตามหลักของมรรค 8 และ 3) กระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดย

*Received January 26, 2019; Revised February 1, 2019; Accepted April 18, 2019

กองทัพบก มี 4 ขั้น คือ 3.1 ขั้นร่วมจัดทำแผน บนพื้นฐานหลักการเห็นร่วมกันตัดสินใจร่วมกันและการคิดริเริ่มร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม 7 และอริยสัจ 4 3.2 ขั้นร่วมดำเนินการ บนพื้นฐานของหลักการปรึกษาหารือร่วมกันและการดำเนินการร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 3.3 ขั้นร่วมตรวจสอบประเมินผล บนพื้นฐานของหลักการกำหนดวิถีชีวิตร่วมกันและการตรวจสอบร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 และ 3.4 ขั้นร่วมแก้ไขปรับปรุง บนพื้นฐานของหลักการพยายามรับผิดชอบร่วมกันและการเห็นคิดหารือทำกำหนด วิถีชีวิตรับผิดชอบตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคงร่วมกัน การปฏิบัติตามหลักสาราณียธรรม 6

คำสำคัญ: พุทธสันติวิธี; การมีส่วนร่วม; กองทัพบก

Abstract

This research has 3 objectives as follows: 1) To study a participatory development of area and community by the army, 2) To study the principle of Buddhist peaceful means which promotes a participatory development of area and community, and 3) To study the process of Buddhist peaceful means in a participatory development of area and community by the army. This is a qualitative research. The sampling population was from Sokekhampom Village, Kandharalaksa District, Srisaket Province. The methodology used in this research was an in-depth interview and focused group discussion. The researcher made a descriptive analysis on the received data.

The results of the study showed that 1) Participatory area and community development by the Army has 3 roles, which were connector, co-operator, and promoter. It was also found that there were problems in terms of physical and mental which were caused by the lack of continuity of the stakeholder participation process; 2) a Buddhist peaceful method that promotes community development and participatory communities, was divided into 3 steps: using wisdom, morality, and meditation in accordance with the principles of Atthangika-magga: the Noble Eightfold Path; and 3) the process of using Buddhist peaceful methods to support the development of the area and the community by the army was divided into 4 steps : 3.1 the preparation of the plan, based on the principle of seeing and making decisions together, and sharing initiatives. There are steps to follow the principles of Aparihaniya-dhamma 7 and the four Noble Truths; 3.2 the joint step on the basis of mutual consultation and joint action which was a procedure for performing according to the principle of Iddhipada 4; 3.3 the joint steps in examination and evaluation based on common principles of lifestyle and mutual examination which was a procedure following the Sangahavatthu 4 principle; and 3.4 the joint steps in correction and adjustment based on the principle of trying to take responsibility together and seeing, discussing, making a way of life, and checking by responsible and stable mind together which followed the principle of Saraniyadhamma 6.

Keywords: Peaceful Methods; Participation; Royal Thai Army

บทนำ

การพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยหลักของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการพัฒนา โดยจะต้องเริ่มที่คนในชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง เพราะคนในชุมชนนั้นๆ จะทราบและเข้าใจถึงปัญหากับความต้องการและทุนต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน คนนอกเป็นเพียงผู้ช่วยส่งเสริมเท่านั้น ชุมชนจะต้องเรียนรู้ว่าสมาชิกแต่ละคนในชุมชนมีคุณค่าที่แตกต่างกันออกไป และทุกคนล้วนมีความสามารถมีภูมิปัญญาเป็นของตนเอง ต้นทุนที่มีไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนความรู้ ทุนทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม ทุนเงินตรา ฯลฯ ชุมชนจำเป็นจะต้องค้นหาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกในชุมชนและฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อที่จะได้นำมาบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด เหมาะสมต่อสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนนั้นๆ ชุมชนที่มีกระบวนการจัดการทุนชุมชนได้เหมาะสมชุมชนนั้นๆ ก็จะกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองได้ สามารถเรียนรู้ที่จะสร้างเป็นงานและอาชีพขึ้นมา ลดการพึ่งพาจากภายนอก และกลายเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้ในท้ายที่สุด (Office of the Secretary of the Security Development Committee at the regional level in the Army Region 2. 2018-2021)

การพัฒนาพื้นที่และชุมชนหมู่บ้านโศกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ที่ดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ของกองทัพบก มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตยตลอดแนว ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ป่าภูเขาที่มีความสลับซับซ้อนทอดตัวยาวตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก ผ่านเขตพื้นที่ชายแดนจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์เข้าสู่เขตภายในประเทศไทยตามแนวเทือกเขาบรรทัด จากลักษณะภูมิประเทศดังกล่าว ทำให้พื้นที่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ทั้งในด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังมีภูมิประเทศสำคัญเป็นเขตป่าเขาที่สลับซับซ้อนและมีความอุดมสมบูรณ์เป็นเขตต้นน้ำลำธารของลุ่มน้ำห้วยที่ไหลเข้าประเทศและหล่อเลี้ยงประชาชนในพื้นที่ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณชายแดนไว้ให้ได้อย่างถาวร แต่ที่ผ่านมาพื้นที่ได้ประสบกับปัญหาในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะปัญหาการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าแหล่งต้นน้ำทางธรรมชาติ ปัญหาความยากจน ตลอดจนปัญหาที่เกิดจากผลกระทบการพัฒนาในด้านอื่นๆ กองทัพบกโดยกองทัพภาคที่ 2 ได้ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาพื้นที่และชุมชนที่ประสบกับปัญหามาโดยลำดับ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ได้อย่างยั่งยืน สาเหตุสำคัญอันเนื่องมาจากการขาดความต่อเนื่องของการส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้พลังในการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาขาดประสิทธิภาพ (Suranaree Command and 2nd Branch of the 2nd Area, Internal Security Operations Command. 2015-2019)

นอกจากสาเหตุการขาดการมีส่วนร่วมแล้ว ภาคประชาชนและภาคเอกชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการพื้นที่และชุมชนอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยจึงได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนที่เกิดจากมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ภาคเอกชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

ในพื้นที่ โดยสนใจที่จะศึกษาแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนมาแก้ไขปัญหาทางด้านกายภาพ และบูรณาการร่วมกับหลักพุทธสันติวิธี เพื่อนำมาแก้ไขปัญหาทางด้านจิตใจในการปลูกฝังจิตสำนึกของทุกภาคส่วนให้เกิดการตระหนักรู้ต่อการมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนให้เกิดความสันติสุข ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบกที่จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม
3. เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

ขอบเขตของการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เครื่องมือที่สำคัญคือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญฝ่ายพลเรือนและผู้เชี่ยวชาญของกองทัพบก รวมทั้งสิ้น 18 รูป/ท่าน โดยยืนยันข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาโวหาร ดังนั้นในการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก” ได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Method Approach) หรือเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ศึกษาวิเคราะห์จากพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฉบับภาษาไทย) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนแม่บทโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่รอยต่อจังหวัด ศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ สรุปรายงานผลการดำเนินโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่รอยต่อจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีของกองทัพภาคที่ 2 เป็นต้น และศึกษาแนวคิดทฤษฎี งานวิจัย ข่าวสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความจากหนังสือพิมพ์และอินเตอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา เพื่อให้ผลการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Method Approach) โดยใช้วิธีการค้นคว้าเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากการพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก รวมทั้งแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาพื้นที่และชุมชนทั้งของตะวันตกและตะวันออก ตลอดจนหลักพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือพระไตรปิฎกและจากเอกสาร ขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต บทความต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงความสัมพันธ์ให้เห็นถึงการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมดังนี้

(1) นโยบาย แนวทาง บทบาท และพันธกิจ การพัฒนาพื้นที่และชุมชนโดยกองทัพบก ที่ผ่านมามีลักษณะอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาพื้นที่และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(2) แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมและการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ทั้งของตะวันตกและตะวันออก โดยนำมาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างเพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

(3) หลักพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการศึกษาจากข้อมูลจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) และจากเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) พร้อมทั้งเอกสาร หนังสือพิมพ์ อินเตอร์เน็ต บทความต่างๆ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์กระบวนการสร้างการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชน องค์กร/สถาบันการศึกษาในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าดังนี้

(1) ทำการศึกษาและคัดเลือกองค์กร ชุมชน องค์กร นโยบายในประเทศโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่องคือเป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม

(2) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในหมู่บ้านโศกขามป้อม ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

(3) ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการและแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก ที่ผ่านมามีลักษณะการดำเนินงานในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนเป็น 3 ลักษณะ คือเป็นผู้เชื่อมโยง เป็นผู้ร่วมปฏิบัติการและเป็นผู้ส่งเสริม โดยมีเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคทำให้ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปได้ดังนี้

1) ปัญหาด้านกายภาพ

(1) การบุกรุกเข้าทำกิน ประชาชนยังมีการบุกรุกเข้าทำกินบริเวณพื้นที่ตามแนวชายแดนเพื่อต้องการที่ดินทำกิน ซึ่งเป็นพื้นที่หวงห้ามทางทหารและมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานด้านยุทธการ ตามภารกิจการป้องกันประเทศของทางทหาร ซึ่งประชาชนตามแนวชายแดนยังได้รับอันตรายจากวัตถุระเบิดหรือกับระเบิดที่ยังหลงเหลืออยู่ในพื้นที่การรบในอดีต สาเหตุจากการบุกรุกเข้าไปในพื้นที่หวงห้าม ตลอดจนการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากมีการขยายตัวของชุมชนทำให้เกิดการบุกรุกเข้าไปในเขตอุทยานและเขตอนุรักษ์ใหม่หลายพื้นที่เพื่อต้องการที่ทำกินเป็นของตนเอง การบุกรุกใหม่ดังกล่าวนอกจากเป็นการทำลายต้นน้ำอย่างถาวรแล้ว ยังอาจเป็นฉนวนความขัดแย้งเรื่องเส้นเขตแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และเป็นสาเหตุที่ทำให้แหล่งน้ำทางธรรมชาติลดลง เกิดปัญหาภัยแล้งฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลหรือทิ้งช่วง ส่งผลทำให้การทำการเกษตรไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย

(2) ความยากจนและคุณภาพชีวิตที่ไม่ดี ปัญหาเรื่องความยากจนและคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีสาเหตุจากประชาชนในพื้นที่ยังมีรายได้ไม่เพียงพอ การลักลอบตัดไม้พะยูงซึ่งเป็นไม้หวงห้ามที่มีราคาแพงและมีความต้องการมากในปัจจุบันเพื่อต้องการรายได้เพิ่มขึ้น ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งซึ่งนำมาซึ่งการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นนอกเหนือจากการบุกรุกเพื่อต้องการที่กินทำกิน และการขาดโอกาสทางการศึกษา เป็นสาเหตุที่ทำให้ไม่มีความรู้ความเข้าใจต่อการใช้พื้นที่เป็นระบบ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เหมาะสมกับการเกษตรส่งผลกระทบทำให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุล และส่งผลให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

(3) ไร้เอกภาพและความต่อเนื่อง ปัญหาการบริหารจัดการที่ยังไม่มีเอกภาพและการขาดความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมที่ไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอน ทำให้ขาดประสิทธิภาพในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน

2) ปัญหาด้านจิตใจ

(1) ขาดจิตสำนึกและยังไม่ให้ความสำคัญ ประชาชนในพื้นที่ยังขาดจิตสำนึกและยังไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน โดยประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ความเข้าใจและไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐได้ครบทุกขั้นตอน ในขั้นร่วมคิดร่วมปรึกษา

หารือ ร่วมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาพื้นที่และชุมชน ประชาชนสามารถให้ความร่วมมือและให้ข้อมูลต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นอย่างดี แต่เมื่อเข้าสู่ขั้นของการร่วมกันทำ ร่วมกันตรวจสอบประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์ ตลอดจนร่วมแก้ไขปรับปรุง จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมจะค่อยๆ ลดลงตามลำดับหรือไม่มีส่วนร่วมเลย

(2) ไม่มีเวลาและขาดการมีส่วนร่วม หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ให้ความสำคัญต่อกระบวนการมีส่วนร่วมเท่าที่ควร โดยเฉพาะผู้บริหารจะไม่ค่อยมีเวลาและขาดการมีส่วนร่วมในขั้นตอนที่สำคัญ โดยเฉพาะในขั้นตอนร่วมกันจัดทำแผน และขั้นตอนการร่วมตรวจสอบประเมินผล แต่จะให้ความสำคัญอีกทีเมื่อผลการดำเนินการไม่ตรงตามเป้าหมาย และจะเข้ามามีส่วนร่วมอีกครั้งในขั้นตอนการแก้ไขปรับปรุง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ที่ยังขาดการมีส่วนร่วมไม่ครบถ้วนทุกขั้นตอนส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพต่อการดำเนินการ

2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่ส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่นอกจากจะสามารถช่วยสนับสนุนในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแล้ว ในขณะเดียวกันยังสามารถขจัดเงื่อนไขของความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการดำเนินงาน ประกอบไปด้วยแนวคิดและวิธีการ ซึ่งผู้วิจัยสรุปเป็นกระบวนการพุทธสันติวิธีที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางหลักธรรมของมรรค 8 (Phra Brahmagunaporn (P.A.Payutto), 2003) แบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นการใช้ปัญญา เป็นขั้นที่ต้องพิจารณาให้เห็นการดำเนินการอย่างองค์รวมคือสามารถมองเห็นกลยุทธ์และยุทธศาสตร์อย่างรอบด้าน แล้วตัดสินใจในการที่จะคิดและริเริ่มร่วมกัน ได้แก่

(1) เห็นร่วมกัน/ตัดสินใจร่วมกัน (สัมมาทิฐิ) คือการเห็นปัญหาและสาเหตุร่วมกัน นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้เหมือนกัน จึงเป็นหลักธรรมที่นำไปสู่การมองภาพองค์รวม ซึ่งจะทำให้เห็นภาพรวมเหมือนกัน

(2) คิดริเริ่มร่วมกัน (สัมมาสังกัปปะ) คือการคิดริเริ่มที่ร่วมกันแก้ไขปัญหาและสาเหตุแห่งปัญหานั้นๆ ร่วมกัน การจากตัดสินใจร่วมกันที่ทำให้วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุได้เหมือนกัน เมื่อทราบถึงปัญหาและสาเหตุแล้วทำให้เกิดการร่วมกันแก้ไขปัญหาและสาเหตุไปทิศทางเดียว เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2) ขั้นการใช้ศีล เป็นขั้นการหารือ ดำเนินการ กำหนดวิถีชีวิตโดยการจัดวางระเบียบ กติกาเพื่อใช้ร่วมกันในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ได้แก่

(1) ปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา) เมื่อมีการจัดทำแผนบูรณาการระดับปฏิบัติการและมีการถ่ายทอดแผนปฏิบัติการ ทำให้เกิดประสิทธิภาพของการทำงาน ไม่สับสนในการปฏิบัติและสามารถปฏิบัติได้ตามระยะเวลาทันตามกำหนด

(2) ดำเนินการร่วมกัน (สัมมากัมมันตะ) การดำเนินการร่วมกันของหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากงบประมาณมีการสั่งจ่ายผ่านหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและดำเนินการเบิกจ่ายงบประมาณที่ได้รับมาดำเนินการ ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของส่วนราชการ โดยการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงทำให้หน่วยงานที่กองทราบโดยเข้าใจตรงกัน และส่งผลให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพ การสื่อสารระหว่างองค์กรและการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอนั้นทำให้เกิดความโปร่งใสจากภาคประชาชน เกิดความวางเนื้อเชื่อใจและส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วม

(3) กำหนดวิถีชีวิตร่วมกัน (สัมมาอาชีวะ) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่เริ่มกำหนดแผนซึ่งมีองค์ประกอบของแผนประกอบไปด้วยวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานโครงงานกิจกรรรม ทั้งหมดเหล่านี้คือกรอบในการขับเคลื่อนแผน ซึ่งหากได้มากำหนดร่วมกัน ก็จะทำให้มีแนวทางปฏิบัติเดียวกันก่อให้เกิดการกำหนดวิธีชีวิตร่วมกัน ในท้ายที่สุด

3) ขั้นการใช้สมาธิ เป็นขั้นการพยายามที่จะรับผิดชอบและตรวจสอบนโยบายและโครงการต่างๆ ในทุกขั้นตอนร่วมกันด้วยจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ต่อกระบวนการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ได้แก่

(1) พยายามรับผิดชอบร่วมกัน (สัมมาวายามะ) เป็นหลักธรรมที่ใช้ในขั้นการติดตามและประเมินผลจากทุกภาคส่วน เป็นขั้นตอนที่ใช้ความรู้เฉพาะทางและวิธีปฏิบัติในทางเฉพาะ จึงต้องมีผู้ที่มีความรู้เฉพาะทางและวิธีปฏิบัติในทางเฉพาะ จึงต้องใช้ความพยายามมากำหนดเป็น แนวทางการตรวจสอบประเมินผล ในแง่ของมิติ ประสิทธิผล ประสิทธิภาพ คุณภาพ และการพัฒนา

(2) ตรวจสอบร่วมกัน (สัมมาสติ) ในขั้นตอนนี้เป็นการตรวจสอบ ซึ่งอาจเจอปัญหาการปกปิดข้อมูลข้อเท็จจริงการปฏิบัติงาน การเรียกรับผลประโยชน์อื่นๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ ต้องได้รับความร่วมมือจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการร่วมกันตรวจสอบเพื่อถ่วงดุลอำนาจ ทำให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติ เกิดความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานที่ปฏิบัติงานและภาคประชาชน ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพการทำงาน

(3) เห็น/คิด/หารือ/ทำ/กำหนดวิถีชีวิต/รับผิดชอบ/ตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคง (สัมมาสมาธิ) เมื่อติดตามประเมินผลและตรวจสอบแล้ว ทำให้ทราบผลที่เป็นข้อบกพร่องตั้งแต่กระบวนการวางแผน การปฏิบัติงาน ตรวจสอบ ว่ากระบวนการส่วนใดมีข้อบกพร่องบ้างแล้วควรจะได้นำมาแก้ไขปรับปรุงเพื่อทำให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถจัดทำเป็นแผนงานขึ้นมาใหม่และนำไปใช้ได้ในวงรอบต่อไป

3. เพื่อศึกษากระบวนการใช้หลักพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก

จากการศึกษาพบว่า ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางและองค์ความรู้ใหม่ที่กองทัพบกสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใช้ในการบริหารจัดการ ซึ่งมีแนวทางและวิธีการใช้ดังนี้

1) กระบวนการร่วมการจัดทำแผน (Plan) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติ คือ อปริหานิยธรรม 7 และอริยสัจ 4 ทั้งนี้กระบวนการร่วมกันการจัดทำแผนนั้น และจะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญคือการมีสัมมาทิฏฐิ คือการเห็นชอบร่วมกันในการที่จะมาร่วมปรึกษาหารือกันเพื่อค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมให้ความคิดเห็นที่จะสืบหาต้นตอสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง ริเริ่มร่วมกันในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ที่จะนำไปสู่การกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม และจะนำมาสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของพื้นที่และชุมชนร่วมกัน ซึ่งผ่านกระบวนการใช้ความรู้และปัญญาหรือมุมมองที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงร่วมกัน เกิดความเข้าใจเป็นภาพเดียวกัน ซึ่งมีตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการร่วมปรึกษาหารือ (ค้นหาทุกข์) เป็นการริเริ่มโดยการพูดคุยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาหรือการค้นหาทุกข์ของคนในชุมชนในพื้นที่ ตามหลักข้อแรกของอริยสัจ 4 และยังสอดคล้องกับหลักอปริหานิยธรรม 7 (Phongphonpan, 2009) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญสำหรับใช้ในการปกครองของหมู่ชน เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย หากทำเป็นปกติจะกลับเสริมให้เจริญเพียงส่วนเดียว โดยเริ่มจากการหมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ มีการประชุมพบปะปรึกษาหารือ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันกับคนในพื้นที่ชุมชนโดยสม่ำเสมอ ให้ความเคารพและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะช่วยทำให้ทราบรายละเอียดของสภาพปัญหาในพื้นที่และชุมชนที่เราต้องการแก้ไขและพัฒนา ซึ่งจะทำให้ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ร่วมกัน (2) กระบวนการร่วมให้ความคิดเห็น (ค้นหาสมุทัย) เป็นการร่วมให้ความคิดเห็นเพื่อให้ทราบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งตรงตามหลักสมุทัยในข้อที่สองของอริยสัจ 4 ในการค้นหาสาเหตุของการเกิดทุกข์หรือปัญหาของชุมชนนั่นเอง (3) กระบวนการริเริ่มร่วมกัน (ค้นหานิโรธ) เป็นกระบวนการริเริ่มกำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และชุมชน ซึ่งตรงตามหลักนิโรธในข้อที่สามของหลักอริยสัจ 4 (4) กระบวนการตัดสินใจ (ค้นหามรรค) เป็นกระบวนการที่ร่วมกันกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์/กลยุทธ์เพื่อนำไปปฏิบัติในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และชุมชน ซึ่งตรงตามหลักมรรคในข้อที่สี่ของหลักอริยสัจ 4 และในขณะดำเนินการวางแผนร่วมกันก็จะต้องใช้สัมมาสังกัปปะ คือความคิดชอบที่จะต้องละเว้นจากความพอใจ เฉพาะผู้มีมุมมองเหมือนตนเอง แต่จะต้องมีความคิดเห็นอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลและจะต้องไม่มีมีความคิดพยาบาทและเบียดเบียนต่อผู้ที่มีความคิดเห็นต่างไปจากตนเอง จึงจะทำให้กระบวนการร่วมกันจัดทำแผนประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพและมีความพึงพอใจต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2) กระบวนการร่วมแปลงแผนสู่การปฏิบัติ (Do) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคืออิทธิบาท 4 (Phra Dhammapitaka (P.A.Payutto). 2005) ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา) จะต้องพูดโน้มน้าวอธิบายให้เห็นความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วน ทั้งประชาชนในพื้นที่ที่จะได้รับความสุขที่เกิดจากการได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ ส่วนผู้ที่ปฏิบัติงานก็จะมีความสุขใจที่จะได้นำโครงการไปปฏิบัติให้กับพื้นที่และชุมชน ซึ่งมีตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการเต็มใจทำหรือพอใจที่จะทำงานร่วมกัน (ฉันทะ)

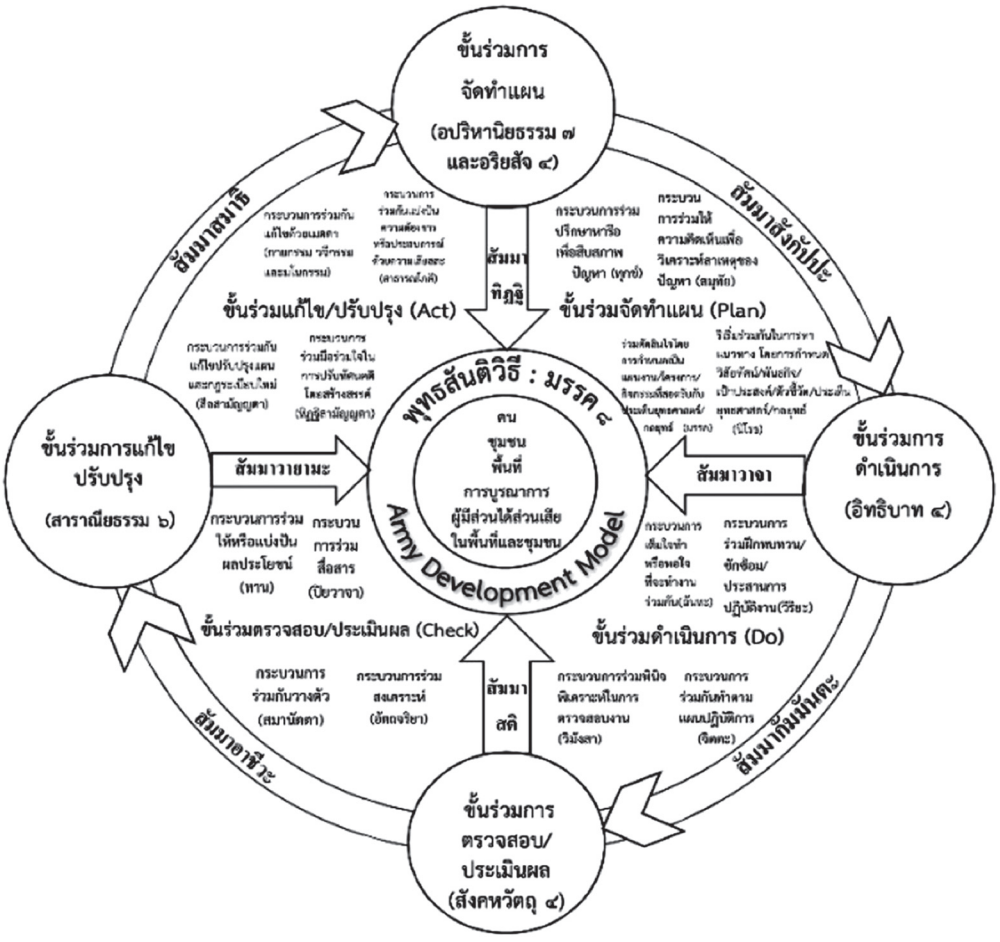
เป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มด้วยศรัทธาหรือความชอบที่จะต้องสำรวจตัวเองว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่และชุมชน มีความพึงพอใจที่จะทำหรือมีความสุขกับการทำหรือไม่ ถ้าเราพอใจก็เชื่อได้ว่างานที่ทำต้องออกมาดีแน่นอน ในขั้นตอนนี้จึงเป็นขั้นที่เริ่มนำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่ได้มาสู่การปฏิบัติด้วยการจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อเป็นแนวทางเมื่อลงพื้นที่ชุมชนปฏิบัติงานจริง (2) กระบวนการร่วมฝึกทบทวนซักซ้อมประสานการปฏิบัติงาน (วิริยะ) เป็นขั้นตอนที่ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียรเมื่อเจออุปสรรคไม่ท้อถอย วิริยะจึงเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ แต่วิริยะจะเกิดขึ้นด้วยก็ด้วยความรักในงานฉันทะนั่นเอง และวิริยะไม่ใช่เป็นการทำงานแบบเอาเป็นเอาตายแต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เป็นประจำอยู่เสมอ จึงเป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นการฝึกฝนทบทวนซักซ้อมประสานการปฏิบัติของแผนปฏิบัติการที่ได้จากขั้นตอนของฉันทะนั่นเอง (3) กระบวนการร่วมกันทำตามแผนปฏิบัติการ (จิตตะ) เป็นขั้นตอนที่ต้องเอาใจใส่ตั้งใจมุ่งมั่นทำงานรับใช้ชุมชนตามแผนปฏิบัติการ จิตตะเป็นธรรมะที่แสดงถึงสติความรอบคอบและความรับผิดชอบที่จะตามมา จิตตะจึงมีความสำคัญในการทำงานโดยไม่วอกแวกออกนอกลู่นอกทาง ดังนั้นเมื่อเรามีทั้งฉันทะและวิริยะแล้ว จิตตะจะเป็นเสมือนแนวรั้วตามเส้นทางที่เราเดินไม่ให้ไขว่เขวออกนอกเส้นทางได้ ซึ่งอธิบายให้เห็นถึง พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เป็นนักตรวจตราดูงานของตัวเองทั้งที่ทำแล้วและที่ยังไม่ได้ทำคือให้มีจิตตะ (4) กระบวนการร่วมพินิจพิเคราะห์ในการตรวจสอบงาน (วิมังสา) เป็นการเข้าใจระบบและกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วม เป็นขั้นสุดท้ายของการใช้ปัญญาในการใคร่ครวญว่างานที่ทำนั้นถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ มีอะไรที่ยังคั่งค้างหรือไม่เรียบร้อยอย่างไร เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในภายหลัง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมของการงานชอบ(สัมมากัมมันตะ) ซึ่งเป็นการใคร่ครวญอีกครั้งว่า นอกจากการพินิจพิเคราะห์ความถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ของเนื้องานแล้ว การปฏิบัติตั้งต้นจนจบภารกิจจะต้องเป็นไปด้วยความสุจริตในทุกขั้นตอน สามารถรายงานผลการดำเนินการและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีส่วนได้เสียหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่และชุมชนได้รับรู้รับทราบและยอมรับผลจากการปฏิบัติงาน

3) กระบวนการร่วมตรวจสอบประเมินผล (Check) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคือสังคหวัตถุ 4 (Phra Dhammakittiwong (Thongdee Surtecho), 2006) ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือการมีสติชอบระลึกรู้อยู่ตลอดเวลาว่ากำลังร่วมกันตรวจสอบประเมินผลเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการให้หรือแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับประชาชนในพื้นที่ (ทาน) จะต้องร่วมกันตระหนักถึงความสำคัญของมาตรฐานของงานที่ต้องการในทุกโครงการที่ดำเนินการในพื้นที่และชุมชน โดยคำนึงถึงการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับประชาชนตามความต้องการไว้ได้อย่างถูกต้องครบถ้วนและคุ้มค่าหรือไม่มี ดังนั้นจึงต้องเตรียมการร่วมกันด้วยการพัฒนาแผนการติดตามประเมินผล การทบทวนตัวชี้วัดและค่าเป้าหมายตัวชี้วัด เพื่อให้เกิดการติดตามผลจากการดำเนินโครงการว่าเกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ได้ตามความต้องการของชุมชนและตรงตามวัตถุประสงค์ของแผนงานโครงการที่ได้ดำเนินการหรือไม่ โดยมีการวัดผลตามเกณฑ์ตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ (2) กระบวนการสื่อสาร (ปิยวาจา) เป็นกระบวนการที่เมื่อลงไปประเมินโครงการจะต้องสื่อสารอย่างไรเพื่อให้เกิดความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน พร้อมที่จะให้ข้อมูล

ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องต่อการตรวจสอบประเมินผลกับเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ตรวจสอบประเมินผล ดังนั้นจึงต้องมีการร่วมฝึกอบรม/สาธิตการปฏิบัติ/ทดสอบการประเมินผลให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผล เพื่อให้เกิดการสื่อสารที่ถูกต้องและเกิดการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามมาตรฐานของงานที่ต้องการ (3) กระบวนการสงเคราะห์ (อัตถจริยา) เป็นการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและจะต้องเกิดความทั่วถึง เท่าเทียม และเป็นธรรมต่อคนในชุมชน ซึ่งจะก่อให้เกิดการติดตามประเมินผลโครงการที่ได้ดำเนินการในพื้นที่และชุมชนที่มีประสิทธิภาพ (4) กระบวนการวางตัว (สมานัตตา) จะต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีอคติ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนหรือหวังผลประโยชน์ในชุมชน การวางตัวที่เหมาะสมจะก่อให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจกับ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายลดความหวาดระแวงซึ่งกันและกันในทุกขั้นตอนตลอดการดำเนินการ ทั้งนี้จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเพียรชอบ (สัมมาอาชีวะ) ซึ่งเป็นหลักธรรมที่คอยกำกับการทำงานให้เกิดความตรงไปตรงมา ละเว้นการกระทำที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อพื้นที่และชุมชน หรือการแสวงหาผลประโยชน์จากการพัฒนาพื้นที่และชุมชน ไม่เบียดเบียนผลประโยชน์ชุมชนและทำลายสิ่งแวดล้อม ในขณะดำเนินการ ซึ่งกระบวนการนี้จะต้องมีการสรุปวิเคราะห์และรายงานผลที่สอดรับกับความเป็นจริงจากผลการตรวจสอบประเมินผลของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4) กระบวนการร่วมแก้ไขปรับปรุง (Act) อยู่บนพื้นฐานของหลักปฏิบัติคือสาราณียธรรม 6 (Suttisang, N. 2012) ทั้งนี้จะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญคือการมีสัมมาวายามะ คือ ป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดหรือความผิดพลาดเกิดขึ้นอีก ช่วยกันพัฒนาคุณค่าเด่นของชุมชน สอดรับกับหลักปทาน 4 คือ 1) เพียรระมัดระวังมิให้เรื่องไม่ดีไม่งามหรือความเข้าใจผิดเกิดขึ้นในชุมชนอีก 2) เพียรระมัดระวังเรื่องไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้วอย่าให้เกิดขึ้นอีก 3) เพียรให้เรื่องที่ดีเกิดขึ้นอีกโดยต่อเนื่อง และ 4) เพียรรักษาเรื่องที่ดีอยู่แล้วให้ดำรงอยู่ต่อไป เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนอย่างแท้จริง สัมมาวายามะจึงเป็นปฐมบทของการก่อเกิดสัมมาสติ ซึ่งต้องอาศัยความเพียรพยายามกำหนดอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจนเกิดเป็นสัมมาสมาธิที่พร้อมที่จะร่วมกระบวนการแก้ไขปรับปรุงงานพัฒนาที่ได้ทำกับชุมชน ตัวแปรที่สำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมประกอบด้วย (1) กระบวนการร่วมกันแก้ไขด้วยเมตตา (กายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม) มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท ต้องวางใจให้มีความรักและปรารถนาดีต่อชุมชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในชุมชน วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพ อ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่นทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน นำเสนอหรือสื่อสารด้วยความปรารถนาดีต่อชุมชนมุ่งให้ชุมชนอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขทำด้วยเมตตาด้วยความมุ่งมุ่นตั้งใจไม่ใช้อำนาจไปแก้ไขหรือไปกดทับ (2) กระบวนการร่วมกันแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ด้วยความเสียสละ (สาธารณโภคี) คือแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน การรู้จักแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ให้ครอบคลุมต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครบทุกฝ่าย เพื่อให้สามารถวิเคราะห์สาเหตุประเด็นของ

ปัญหาเพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุง (3) กระบวนการร่วมกันแก้ไขปรับปรุงแผนและกฎระเบียบใหม่ (สีลสามัญญตา) คือ กระบวนการที่สร้างความรักความสามัคคี รักษากฎระเบียบอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะโดยไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นและชุมชน จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุงแผนให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และเกิดการวางกฎระเบียบขึ้นมาใหม่สอดรับกับสภาพจริงกับปัญหาของพื้นที่ (4) กระบวนการร่วมมือร่วมใจในการปรับทัศนคติโดยสร้างสรรค์ (ทิฏฐิสามัญญตา) คือ กระบวนการที่มีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์ให้เกิดความสงบ ปรับทัศนคติทิศทางของการทำงานขึ้นมาใหม่ โดยผ่านการนำเสนอแผนที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้รับรู้รับทราบและยอมรับ ตลอดจนนำเสนอผู้มีอำนาจในการอนุมัติให้ดำเนินการเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่และชุมชนต่อไป ทั้งนี้จะต้องสอดรับกับหลักสัมมาสมาธิ คือความตั้งใจมุ่งมั่น ปรับทัศนคติการทำงานให้ทิศทาง โดยการที่กุศลจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว คือการยอมรับจากทุกฝ่าย สามารถประมวลเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย โดยทราบถึงแนวคิดและวิธีการใหม่จากกระบวนพุทธสันติวิธีในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนแบบมีส่วนร่วมโดยกองทัพบก ซึ่งกองทัพบกสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่รับผิดชอบอื่นๆ โดยมีขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินงานดังนี้

1. ขั้นร่วมการจัดทำแผน (Plan) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักธรรมการเห็นร่วมกัน/ตัดสินใจร่วมกัน (สัมมาทิฏฐิ) และการคิดริเริ่มร่วมกัน (สัมมาสังกัปปะ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักอปริหานิยธรรม 7 และ อริยสัจ 4 ประกอบด้วย

1.1 ร่วมปรึกษาหารือเพื่อสืบสภาพปัญหา (ทุกข์)

1.2 ร่วมให้ความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา (สมุทัย)

1.3 ริเริ่มร่วมกันในการหาแนวทาง โดยการกำหนดวิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าประสงค์/ตัวชี้วัด/ประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (นิโรธ)

1.4 ร่วมตัดสินใจ โดยการกำหนดเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมที่สอดรับกับประเด็นยุทธศาสตร์/กลยุทธ์ (มรรค)

2. ขั้นร่วมการดำเนินการ (Do) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมการปรึกษาหารือร่วมกัน (สัมมาวาจา) และการดำเนินการร่วมกัน (สัมมากัมมันตะ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย

2.1 กระบวนการเต็มใจทำหรือพอใจที่จะทำงานร่วมกัน (ฉันทะ)

2.2 กระบวนการร่วมฝึกทบทวน/ซักซ้อม/ประสานการปฏิบัติงาน (วิริยะ)

2.3 กระบวนการร่วมกันทำตามแผนปฏิบัติการ (จิตตะ)

2.4 กระบวนการร่วมพินิจพิเคราะห์ในการตรวจสอบงาน (วิมังสา)

3. ขั้นร่วมการตรวจสอบ/ประเมินผล (Check) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักธรรม การกำหนดวิถีชีวิตร่วมกัน (สัมมาอาชีวะ) และการตรวจสอบร่วมกัน (สัมมาสติ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย

3.1 กระบวนการร่วมให้หรือแบ่งปันผลประโยชน์ (ทาน)

3.2 กระบวนการร่วมสื่อสาร (ปิยวาจา)

3.3 กระบวนการร่วมสงเคราะห์ (อัตถจริยา)

3.4 กระบวนการร่วมกันวางตัว (สมานัตตา)

4. ขั้นร่วมการแก้ไข/ปรับปรุง (Act) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานหลักธรรมการพยายามรับผิดชอบร่วมกัน (สัมมาวายามะ) และการเห็น/คิด/หารือ/ทำ/กำหนดวิถีชีวิต/รับผิดชอบ/ตรวจสอบด้วยจิตใจมั่นคงร่วมกัน (สัมมาสมาธิ) โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติที่ขับเคลื่อนด้วยหลักสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย

4.1 กระบวนการร่วมกันแก้ไขด้วยความเมตตา

4.2 กระบวนการร่วมกันแบ่งปันความต้องการหรือประสบการณ์ด้วยความเสียสละ

4.3 กระบวนการร่วมกันแก้ไขปรับปรุงแผนและกฎระเบียบใหม่

4.4 กระบวนการร่วมมือร่วมใจในการปรับทัศนคติโดยสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาและวิจัย เรื่อง “คุณค่าและความสำคัญของผู้นำธรรมชาติหรือปราชญ์ชาวบ้านในฐานะเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน” การเข้าใจผู้นำธรรมชาติหรือปราชญ์ชาวบ้าน จะทำให้เราสามารถนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาบูรณาการและต่อยอดเพื่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนร่วมกันได้

2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทและสถานะที่พึงประสงค์ของสถาบันสงฆ์” เนื่องจากพระสงฆ์เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาพื้นที่และชุมชน” เพราะจากการพัฒนาพื้นที่และชุมชนในหมู่บ้าน พบว่า คนในชุมชนให้ความสำคัญกับพระสงฆ์และทำให้เกิดแรงบันดาลในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนด้วยศักยภาพของตัวชุมชนเอง ฉะนั้นการให้พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทจะทำให้เราสามารถ นำภูมิปัญญาจากบทบาทเหล่านั้นมาบูรณาการและต่อยอด เพื่อการพัฒนาพื้นที่และชุมชนร่วมกันได้

3. ควรศึกษาและวิจัยเรื่อง “ตัวแปรและปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาพัฒนาพื้นที่และชุมชน” ในการพัฒนาพื้นที่และชุมชนหมู่บ้าน การค้นพบตัวแปรหรือปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ จะทำให้ชุมชนต่างๆ ได้วิเคราะห์ตัวแปรที่ตนเองมีอยู่ รวมไปถึงการช่วยกันพัฒนา ตัวแปรที่ยังไม่มีให้เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้การพัฒนาหมู่บ้านให้พื้นที่ต่างๆ บรรลุผลได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

References

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka: Thai Version*. Bangkok: MCU Press.

Phongphonpan, S. (2009). *Aparihaniya-dhamma 7, Principles for use in government*. Bangkok: Matichon Publishing.

Phra Brahmagunaporn (P.A.Payutto). (2003). *Atthangika-magga:the Noble Eightfold Path*. Bangkok: Buddhist Dictionary Dharma edition.

Phra Dhammakittiwong (Thongdee Surtecho). (2006). *Kamwat*. Bangkok: Liengchieng.

Office of the Secretary of the Security Development Committee at the regional level in the Army Region 2. (2018-2021). Strategic plan for area development to enhance national security at the regional level in the 2nd Army Region.

Suranaree Command and 2nd Branch of the 2nd Area, Internal Security Operations Command. (2015-2019). (2015). *Master Plan of the Development Project for Security in the Joint Area between Srisaket and Ubon Ratchathani Provinces*. Surin: Suranaree Command

Suttisang, N. (2012). *Saraniyadhamma,* referred to in many documents.

การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท*

An Integration of Subpaya Principle to Enhance the Effectiveness of Mediation

[1*]ผุสดี รุ่งเรืองผดุง และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส

[1*]Phudsadee Rungrueangphadung and Phramaha Hansa Dhammahāso

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

[1*]Corresponding Author. E-mail: phudsadee45@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 2) เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3) เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้หลักสัปปายะ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและด้านพระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการศึกษา พบว่า 1) การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยนั้นควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ เรื่องของตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้อง และสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม (สันติภายนอก) สามารถส่งผลต่อทัศนคติ จิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้คน (สันติภายใน) ได้ 2) หลักสัปปายะ 7 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ ภัสสสัปปายะ ปุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ อุตุสัปปายะ อิริยาปถสัปปายะ 3) การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้บรรลุเป้าหมาย ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย เป็นการพัฒนาสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ได้แก่ (1) อาวาสสัปปายะ อาคารสถานที่ห้องไกล่เกลี่ยเหมาะสมและเพียงพอกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (2) โคจรสัปปายะ การเดินทางไปมาสะดวก มีป้ายบอกทางชัดเจน วางผังอาคารอย่างเป็นระบบ (3) ภัสสสัปปายะ มีระบบขั้นตอนในการสื่อสารสนทนาพูดคุยหาทางออกร่วมกัน การได้รับ

*Received March 16, 2019; Revised March 18, 2019; Accepted May 25, 2019

คำแนะนำที่ดีจากผู้ไกล่เกลี่ย (4) ปุคคลสัปปายะ ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความรู้ ความสามารถ เทคนิค ประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (5) โภชนสัปปายะ จัดอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการในระหว่างการไกล่เกลี่ย (6) อุตุสัปปายะ การควบคุมอุณหภูมิ ระบบระบายอากาศ แสงสว่าง สีภายในห้องไกล่เกลี่ย และเสียงรบกวนระหว่างการไกล่เกลี่ย 7) อิริยาปถสัปปายะ การวางตัวของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเหมาะสมกับกาลเทศะ การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยเหมาะสมสะดวกต่อการเคลื่อนไหว

คำสำคัญ: หลักสัปปายะ; การไกล่เกลี่ย; การพัฒนา

Abstract

The objectives of this qualitative research are: (1) To study the context, problematic condition, impediment, and means in conciliation, (2) To study the principle of advantageous conditions (sappāya) in Theravada Buddhism, and (3) To develop the principle of advantageous conditions (sappāya) for an efficiency improvement in conciliation. This research is a qualitative research focusing on the documentary research and the interview with experts in conciliation and Theravada Buddhism.

The research findings are as follows. 1. The development of effective mediation methods depends on the development both of inner peace and outer peace (the environmental structures and systems that promote successful mediation). The environment (outer peace) can influence individuals' perspectives, conscience and behavior (inner peace). 2. The teaching of seven sappāyas, namely, āvāsa-sappāya (suitability of abode), gocara-sappāya (suitability of resort/access), bhassa-sappāya (suitability of speech), puggala-sappāya (suitability of person), bhojana-sappāya (suitability of food), utu-sappāya (suitability of climate), iriyāpatha-sappāya (suitability of posture), is applied to promote a successful and satisfactory outcome of mediation. 3. This involves developing the surrounding environment in the following ways: (1) āvāsa-sappāya, there must be suitable/appropriate building and place for mediation; (2) gocara-sappāya, the place must be easily accessible with clear signs and directions; (3) bhassa-sappāya, there must be procedures and emthods of discussions, finding of mutual solutions and recommendations given by a mediator; (4) puggala-sappāya, the mediator must be knowledgeable, capable and with experience in dispute mediation; (5) bhojana-sappāya, appropriate food and drinks during the meditation must be provided; (6) utu-sappāya, temperature-control, ventilation-control, light-control, color-control, and noise-control during the meditation; (7) iriyāpatha-sappāya, the appropriate and convenient placement of parties and individuals involved.

Keywords: sappāya; Mediation; Development

บทนำ

“การไกล่เกลี่ย” เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทโดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลางเข้าช่วยเหลือแนะนำในการเจรจาต่อรองของคู่ความเพื่อระงับข้อพิพาทหรือหมายถึงกระบวนการ ซึ่งมีการตั้งคณะบุคคลหรือบุคคลโดยเปิดเผยและเป็นกลางระหว่างคู่ความเพื่อใช้ความพยายามแก้ไขบรรลุถึงข้อตกลงอันเหมาะสม (Judicial Development Institute, 2004) การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยนั้นควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ เรื่องของตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้อง และสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย ทั้งนี้บรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนับว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้นประเด็นส่วนใหญ่ที่มีผลการศึกษาให้การใส่ใจคือ เรื่องของตัวบุคคลผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมที่ต้องสร้างบรรยากาศให้คู่ความให้สามารถหันหน้ามาเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกัน ดังเสียงสะท้อนจากคู่ความว่า ปัญหาด้านคู่ความ คือ การไม่ค่อยเปิดเผยข้อมูลความจริง และได้เสนอแนะให้มีการปรับปรุงบรรยากาศในการไกล่เกลี่ย และการพัฒนาทักษะของผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีความเป็นกันเองอย่างสูง ห้องไกล่เกลี่ยต้องไม่มีลักษณะของความเป็นทางการ แต่ต้องมีลักษณะของการพูดคุยกันแบบปกติ ซึ่งลักษณะการเปิดเผยข้อเท็จจริงต่างๆ ควรมีการพัฒนาทั้งสิ่งแวดล้อมในการไกล่เกลี่ย และบุคลากรผู้ไกล่เกลี่ยให้มากขึ้นด้วย (Sattayapiwat et al., 2014)

การพัฒนาตัวผู้ไกล่เกลี่ยมีผู้ให้ความสนใจและมีการศึกษาค้นคว้าหลายมิติ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาผู้ไกล่เกลี่ยด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แต่ยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการเยียวยา (Healing Environvement) ผลการศึกษาแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าองค์ประกอบต่างๆ ในสิ่งแวดล้อม เช่น แสง สี เสียง กลิ่น ทัศนียภาพ งานศิลปะ เสียง วัสดุและพื้นผิวต่างๆ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการบำบัดเยียวยาผู้ป่วย และพบว่าสิ่งแวดล้อมที่ดีมีผลต่อผู้ป่วย ญาติผู้ป่วย และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก็เปรียบเสมือนกับสถานพยาบาลสลายความขัดแย้งที่ช่วยบรรเทาความทุกข์ทางใจอันเกิดจากความขัดแย้งที่ส่งผลต่อสภาวะทางกายที่ตามมา ดังนั้นแนวคิดเรื่องการพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ย เช่น สภาพห้อง ระบบการจัดการ จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพราะมนุษย์รับรู้และตีความโลกภายนอกด้วยประสาทสัมผัส (ผัสสะ) ซึ่งได้แก่ การมองเห็น-รูป Sight, การรู้รส Taste, การได้กลิ่น Smell, การได้ยิน-เสียง Hearing และการสัมผัส Touch ซึ่งส่งผลกระทบต่อร่างกาย อารมณ์ จิตใจของผู้ใช้สอยพื้นที่ (Monlong, 2013) ดังนั้น การสร้างความเข้าใจในเรื่องของผัสสะทั้งหลายนี้ จึงเป็นกุญแจดอกสำคัญในการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ผลการศึกษาที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย นับว่าเป็นการพัฒนาสันติภายใน ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมให้ประสบความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย แต่เมื่อกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ย ได้แก่ ห้องไกล่เกลี่ย สิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เอื้อในการไกล่เกลี่ยโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาพัฒนาเติมเต็มนอกเหนือจากแนวคิดเรื่องการออกแบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการ

เยียวยา ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ประเด็นนี้ยังไม่ได้ถูกหยิบยกมาทำการศึกษา ทั้งๆ ที่ในทางพระพุทธศาสนามีเครื่องมือสำคัญที่กล่าวถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่สำคัญ เช่น หลักสัปปายะ อันหมายถึง สถานที่หรือบุคคลอันเป็นที่สบายเหมาะกับการเกื้อกูล เอื้ออำนวย แก่การบำเพ็ญและประคับประคองรักษาสมาธิ 7 ข้อ คือ 1) อาวาส (ที่อยู่) 2) โคจร (ที่บิณฑบาตหรือแหล่งอาหาร) 3) ภัสสะ (เรื่องพูดคุยที่เสริมการปฏิบัติ) 4) บุคคล (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง) 5) โภชนะ (อาหาร) 6) อุตุ (สิ่งแวดล้อมและอุณหภูมิ) และ 7) อิริยาบถ ทั้งหมดนี้เหมาะสมกันเป็นสัปปายะ ไม่เหมาะสมกันเป็นอสัปปายะ ซึ่งนับว่าครอบคลุมทั้งในเรื่องของตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมภายนอก ที่สามารถนำใช้ในการไกล่เกลี่ยให้มีประสิทธิภาพได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
2. เพื่อศึกษาหลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้หลักสัปปายะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารข้อแนะนำของศาลยุติธรรม ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแนวคิดโลกตะวันออกและแนวคิดโลกตะวันตก และแนวคิดทฤษฎีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธ ศึกษาและวิเคราะห์หลักสัปปายะเพื่อเสริมสร้างปัจจัยและตัวแปรต่างๆ ให้เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เจ้าหน้าที่ฯ และผู้ปฏิบัติหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาเพื่อเสนอแนะสร้างรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. ร่างการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

4. วิพากษ์รูปแบบ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำการสัมมนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อวิจารณ์และเสนอแนะปรับปรุงรูปแบบ

5. เรียบเรียงสรุปการวิจัยและข้อเสนอแนะเพื่อนำเสนอการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

6. จัดทำการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเอกสารคู่มือ (Handbook)

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเอกสาร ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ศึกษากฎหมายและระเบียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม หนังสือเอกสารตำราวิชาการบทความตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา จากอินเตอร์เน็ตและจากนิตยสารต่างๆ

2. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นผู้ให้ความรู้ในด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเชิงพุทธและผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลยุติธรรม รวมถึงสถาบันอื่น เช่น สำนักระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรมเพื่อให้สามารถนำข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและสภาพพื้นที่บรรยากาศสิ่งแวดล้อมห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักพุทธสันติวิธีมาบูรณาการใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลยุติธรรม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2561 ถึงมกราคม 2562

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพบริบท สภาพปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation)

1) อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องไกล่เกลี่ย สภาพสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะสถานที่ปลอดภัยสำหรับคนทั่วไป คือ บ้าน การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ทำให้ผู้เสียหายที่เข้าไปภายในเกิดความเมตตา ให้อภัยได้มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าว

2) การสื่อสาร การสนทนาพูดคุย การฟัง และการมอง รวมทั้งการให้คำแนะนำและการรับฟังคำแนะนำที่เหมาะสมก่อให้เกิดผลดีต่อคู่กรณีของคนกลางผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย หลักการพูดถือเป็นหลักสำคัญอย่างหนึ่งในการไกล่เกลี่ย ถ้าผู้ไกล่เกลี่ยใช้ถ้อยคำไม่สุภาพอาจทำให้คู่พิพาทไม่ต้องการผู้ไกล่เกลี่ย กริยา

ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ถือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยนั้นมีความน่าเชื่อถือ นอกจากองค์ความรู้แล้วที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยที่มากพอ สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาของคู่พิพาท

3) ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย ที่มีเทคนิค ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถ ทำให้ข้อพิพาทยุติได้และยังคงรักษาสายสัมพันธ์อันดีของคู่กรณีไว้ได้ “ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านงานมากจะเห็นสภาพของปัญหามากและผลของการไกล่เกลี่ยที่สำเร็จและไม่สำเร็จ โดยผลของการไกล่เกลี่ยที่ไม่สำเร็จจะเป็นแนวทางให้ผู้ไกล่เกลี่ยพัฒนาตนเอง การให้คู่พิพาทยอมรับการไกล่เกลี่ยนั้นเกิดจากการยอมรับความเป็นกลาง ความน่าเชื่อถือ ของผู้ไกล่เกลี่ย โดยความเชื่อถือนั้นเกิดจาก (1) อายุของผู้ไกล่เกลี่ย (วัยวุฒิ) เห็นได้ชัดในคดีที่พิพาทเกี่ยวกับความรู้สึกทางจิตใจ สังคมไทยเป็นสังคมที่นับถือผู้อายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า ซึ่งถ้าให้ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีอายุน้อยกว่ามาไกล่เกลี่ยอาจทำให้ดูไม่น่าเชื่อถือ (2) ความรู้ของผู้ไกล่เกลี่ย (คุณวุฒิ) ควรมี เทคนิคการไกล่เกลี่ย คือ การค้นหาความต้องการที่แท้จริงและจุดยืน โดยการค้นหาความต้องการที่แท้จริงจะทำให้ระงับคดีและระงับข้อพิพาทได้ ส่วนประสบการณ์นั้นผู้ไกล่เกลี่ยควรมีมากพอ ซึ่งการผ่านการไกล่เกลี่ยมาหลายคดีจะทำให้ผู้ไกล่เกลี่ย มีความเชี่ยวชาญชำนาญ สามารถแยกประเด็นความต้องการได้ ทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและสืบหาความต้องการที่แท้จริงจากคู่พิพาทได้

การไกล่เกลี่ยแบบเน้นความต้องการที่แท้จริง (Interest-based Mediation) เป็นวิธีการไกล่เกลี่ยที่ทำให้คู่ความรู้สึกว่าตนเองชนะคดีทั้งสองฝ่าย (Singapore Mediation Center (SMC), 2015) ทำให้สามารถระงับข้อพิพาทได้อย่าง มีประสิทธิภาพมากกว่าการไกล่เกลี่ยแบบเน้นการต่อรอง มีหลักการสำคัญดังนี้

1. ความต้องการที่แท้จริง (Interest) คู่พิพาทต้องรู้ความต้องการที่แท้จริงของตนเอง การฟังอย่างตั้งใจและการเปิดใจพูดคุยกันอาจนำไปสู่การหยั่งรู้ถึงความต้องการที่แท้จริงได้ และการจัดประชุมแบบแยกจะมีความเหมาะสมสำหรับการค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท

2. ข้อเสนอ (Option) คือ วิธีการแก้ปัญหาซึ่งเป็นสิ่งที่คู่พิพาทต้องเสนอขึ้นมา อาจจะมีหลายข้อเสนอก็ได้ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือช่วยให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ระหว่างการไกล่เกลี่ยผู้ไกล่เกลี่ยต้องช่วยให้คู่พิพาทระดมสมองหาทางออก หรือข้อเสนอสำหรับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งต้องควรแยกกระบวนการหาทางออก ออกจากการตัดสินใจตอบรับหรือปฏิเสธข้อเสนอ การคิดนอกกรอบ คิดถึงทางเลือกทุกอย่างที่เป็นไปได้จะทำให้ได้ข้อเสนอจำนวนมาก ข้อเสนอหนึ่งๆ ก็คือคำตอบหนึ่งเพื่อให้เกิดผลตรงกับความต้องการที่แท้จริง

3. หลักเกณฑ์อ้างอิง (Criteria) คือ สิ่งที่ใช้เป็นมาตรฐานอ้างอิงสำหรับคู่พิพาทในการพิจารณาข้อเสนอ เป็นอาวุธสำหรับผู้ไกล่เกลี่ยในการจูงใจคู่พิพาทและเป็นเกราะกำบังเพื่อป้องกันตัวจากข้อเสนอที่ไม่เป็นธรรม

4. ทางเลือกอื่น (Alternatives) เป็นทางเลือกอื่นนอกจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่น การพิจารณาคดี การขออนุญาตฎีกา หรือระยะเวลาในการดำเนินกระบวนพิจารณาขั้นต่างๆ

5. การสื่อสาร (Communication) ผู้ไกล่เกลี่ยต้องช่วยให้คู่พิพาทได้สื่อสารกันและต้องเป็นการสื่อสารสองทางและเป็นการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ โดยจะต้องมีการฟังอย่างตั้งใจ มีการทบทวนเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและต้องมีการตรวจสอบอารมณ์ของคู่พิพาท

6. ความสัมพันธ์ (Relationship) ต้องแยกคนกับปัญหาออกจากกันเพื่อพิจารณาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาท ในคดีแรงงาน หรือคดีครอบครัว ความสัมพันธ์จะเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

7. ข้อผูกพัน (Commitment) ได้แก่ สัญญาประนีประนอมต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย สามารถใช้บังคับได้

ปัญหาอุปสรรคในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1. คู่พิพาทไม่สมัครใจเข้าร่วมไกล่เกลี่ย
2. ความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย
3. ระดับของการพัฒนาความขัดแย้งและระยะเวลาของการเข้าไปของคนกลาง (Christopher W. Moore by Watthanasap et al., 2542)
4. ความสามารถของผู้เจรจาต่อรอง
5. อำนาจต่อรองของคู่พิพาท และบทบาทของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
6. ความซับซ้อนของข้อพิพาท
7. ความไว้วางใจคู่พิพาทอาจสืบเนื่องมาจากการเจรจาต่อรองที่ไม่เป็นธรรมในอดีต หรือเนื่องมาจากความเชื่อที่ว่าไม่มีทางตกลงกันได้โดยสุจริต (Civil Court, 2539)
8. คดีที่คู่พิพาทคิดว่าพยานหลักฐานของตนมีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ชนะคดีได้
9. คู่พิพาทอาจอยู่ห่างกันโดยระยะทาง หรือ ไม่สะดวกที่จะมาพบกัน ณ สถานที่ไกล่เกลี่ย หรือมีวันว่างไม่ตรงกัน หรือคู่พิพาทไม่อยากจะเผชิญหน้ากัน (Offline Mediation)

ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ขั้นกลางๆ อาจสลับเปลี่ยนกับขั้นตอนอื่นๆ ได้

1. การเตรียมการก่อนการไกล่เกลี่ย เป็นการรวบรวมข้อมูล การกำหนดหัวข้อที่จะไกล่เกลี่ย
2. การเปิดประชุมไกล่เกลี่ยนัดแรก เป็นขั้นตอนเกี่ยวกับการแนะนำตัวเองให้ผู้พิพากษาทราบรายละเอียด การตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ การกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการเจรจา เช่น กฎข้อบังคับ วิธีการปฏิบัติตนของแต่ละฝ่าย เป็นต้น
3. ระยะแก้ปัญหา เป็นการทำให้การไกล่เกลี่ยเดินหน้าต่อไป ค้นหาประเด็นและความต้องการของคู่พิพาทเพื่อทราบจุดต่างของแต่ละฝ่าย ตรวจสอบประเด็นข้อพิพาทในการประชุมฝ่ายเดียวข้อมูลที่ได้รับจากแต่ละฝ่ายในการประชุมฝ่ายเดียวจะต้องเก็บเป็นความลับเว้นแต่คู่พิพาทจะยินยอมให้เปิดเผย สรุปประเด็นปัญหาและเสนอทางเลือกหลายๆ ทางเลือกที่มีทางเป็นไปได้มากที่สุดให้แก่คู่พิพาทพิจารณา

4. การสิ้นสุดการไกล่เกลี่ย การทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททั้งปวงเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการลงนามโดยคู่พิพาททุกฝ่าย (Alternative Dispute Resolution Office, 2547)

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า หลักสัปปายะในพระพุทธศาสนาเถรวาท

1) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่) หมายถึง อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องไกล่เกลี่ย การจัดสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะคล้ายบ้าน ทำให้เกิดความไว้วางใจ ทำให้เกิดความอบอุ่น ทำให้ผู้เสียหายที่เข้าไปภายในเกิดความเมตตา ให้อภัยได้มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมดังกล่าว

2) โคจรสัปปายะ (ทางบิณฑบาตที่ใกล้แหล่งอาหาร) หมายถึง ระบบคมนาคมการเดินทางมายังศาล และการวางผังอาคารและป้ายบอกทางภายในบริเวณศาล

3) ภัสสะสัปปายะ (เรื่องสนทนาที่เสริมการปฏิบัติ) หมายถึง การสื่อสาร การสนทนาพูดคุย การฟัง และการมอง รวมทั้งการให้คำแนะนำและการรับฟังคำแนะนำที่เหมาะสมก่อให้เกิดผลดีต่อคู่กรณี ของคนกลางผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย กริยา ท่าทาง คำพูด น้ำเสียง ถือเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยมีความน่าเชื่อถือ นอกจากองค์ความรู้แล้วที่ผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีแล้ว ยังต้องมีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยที่มากพอ สามารถเข้าใจถึงสภาพปัญหาของคู่พิพาท

4) บุคคลสัปปายะ (ผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยแล้วช่วยให้จิตผ่องใสสงบมั่นคง) หมายถึง ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย ที่มีเทคนิค ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ ทำให้ข้อพิพาทยุติได้และยังคงรักษาสายสัมพันธ์อันดีของคู่กรณีไว้ได้ การให้คู่พิพาทยอมรับการไกล่เกลี่ยนั้นเกิดจากการยอมรับความเป็นกลาง ความน่าเชื่อถือ ของผู้ไกล่เกลี่ย โดยความเชื่อถือนั้นเกิดจาก (1) อายุของผู้ไกล่เกลี่ย (วัยวุฒิ) (2) ความรู้ของผู้ไกล่เกลี่ย (คุณวุฒิ) ควรมี เทคนิคการไกล่เกลี่ยเข้าใจถึงสภาพปัญหาและสืบหาความต้องการที่แท้จริงจากคู่พิพาทได้

5) โภชนะสัปปายะ (อาหาร) หมายถึง การจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม บริการระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

6) อุตุสัปปายะ (สภาพแวดล้อมและอุณหภูมิ) หมายถึง อุณหภูมิ อากาศ แสง สี ที่เหมาะสมในห้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งระบบเสียงและไม่มีเสียงดังรบกวนในระหว่างการไกล่เกลี่ย

7) อิริยาบถสัปปายะ (อิริยาบถเป็นที่สบาย ยืน เดิน นั่ง นอน) หมายถึง การเคลื่อนไหว ยืน เดิน นั่ง ที่เหมาะสม การจัดโต๊ะเก้าอี้ให้สะดวกต่อการเคลื่อนไหวไม่แออัด รวมทั้งการวางตัวอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ตัวชี้วัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีทั้งสิ้น 21 องค์ประกอบ สามารถจำแนกได้ตามสัปปายะทั้ง 7 ข้อ ตามลำดับ ดังนี้

1. ด้านอาวาสสัปปายะ ได้แก่ อาคารสถานที่ บริเวณภายในศาล ห้องไกล่เกลี่ย เหมาะสมกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มี 3 ตัวชี้วัด คือ

1) มีความสะอาด สะดวก สบาย สงบ ปราศจากผู้คนสัญจรไปมา

2) สถานที่มีความเป็นส่วนตัว ห้องที่มิดชิดเก็บเสียง รู้สึกปลอดภัยในการ ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท

3) ตัวอาคารมีความมั่นคงแข็งแรง ทนทาน และพร้อมใช้งานตลอดเวลา

2. ด้านโคจรสัปปายะ ได้แก่ การเดินทางมายังศาลและภายในบริเวณศาล การวางผังอาคาร ป้ายบอกทาง

4) การเดินทางไปมาสะดวก ไม่แออัด

5) มียานพาหนะบริการสาธารณะ หรือ อื่นๆ ในการเดินทางมายังศาล

6) ผังอาคารที่ไม่วกวนสับสน มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน

7) วางผังระเบียบทางเดินหรือทางเชื่อมระหว่างอาคารอย่างเป็นระบบ

3. ด้านภัสสสัปปายะ ได้แก่ การสื่อสาร การสนทนา พูดคุย การฟัง การมอง

8) การสื่อสารสนทนาพูดคุยที่ดี การหาทางออกร่วมกัน การให้คำแนะนำอื่นๆ ที่เกิดผลที่ดีของเจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย, ผู้ประนีประนอม, ผู้พิพากษา และคู่ความที่อยู่ในกระบวนการการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

4. ด้านปุคคลสัปปายะ ได้แก่ ผู้พิพากษาประจำศาล ผู้ประนีประนอมประจำศาล เจ้าหน้าที่ส่วนงานไกล่เกลี่ย คู่พิพาท

9) เทคนิคการไกล่เกลี่ย

10) ประสบการณ์การไกล่เกลี่ย

11) การรักษาความสัมพันธ์อันดีของคู่พิพาท

12) ผลสำเร็จในการไกล่เกลี่ย ทำให้ข้อพิพาทยุติ

5. ด้านโภชนสัปปายะ ได้แก่ อาหารและเครื่องดื่มที่เหมาะสม

13) การจัดให้มีอาหารหรือเครื่องดื่มที่เหมาะสมต่อสุขภาพ เพศ และวัย เช่น ขนม ปัง คุกกี้ ชา กาแฟ น้ำเปล่า ฯลฯ ในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

6. ด้านอุตุสัปปายะ ได้แก่ ฤดู อากาศ อุณหภูมิ สี แสง เสียง

14) การควบคุมอุณหภูมิ อากาศภายในห้องไกล่เกลี่ยไม่หนาว ไม่ร้อนเกินไป

15) การจัดระบบระบายอากาศให้มีการถ่ายเทและไหลเวียนที่ถูกต้อง

16) การจัดแสงสว่างที่เพียงพอและเหมาะสม

17) การจัดโทนสีภายในห้องไกล่เกลี่ยที่เหมาะสม ไม่จืดหรือเข้มเกินไป

18) การควบคุมเสียงไม่ให้ดังรบกวนในระหว่างการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

7. ด้านอิริยาปถสัปปายะ ได้แก่ การเคลื่อนไหว (ยืน, เดิน, นั่ง)

19) การอยู่ในอิริยาบถที่เหมาะสม เคลื่อนไหวได้สะดวก อิสระ

20) การจัดที่นั่งในการไกล่เกลี่ยที่เหมาะสมต่อการเคลื่อนไหว (ยืน เดิน นั่ง) ได้อย่างสะดวก

21) การวางตัวเหมาะสมกับกาลเทศะ

สรุป

การพัฒนาประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยนั้นควรมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ เรื่องของตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้อง และสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถส่งผลต่อทัศนคติ จิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้คนได้ สิ่งแวดล้อมที่ไม่เกื้อกูลย่อมก่อให้เกิดปัญหาหรือทำให้ความขัดแย้งลุกลาม สิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลย่อมช่วยลดทอนปัญหาและบรรเทาความขัดแย้งหรืออาจส่งเสริมให้เกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความไม่สะดวกในการติดต่อประสานงานทำให้เกิดอุปสรรคต่อการไกล่เกลี่ยให้ประสบผลสำเร็จ และหากสำเร็จได้ผู้ไกล่เกลี่ยก็ต้องใช้พลังความสามารถที่มากพอในการสร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมให้การไกล่เกลี่ยบรรลุผล การพัฒนาหลักสัปปายะ 7 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการไกล่เกลี่ยมีการพัฒนาทั้งสันติภายใน คือ เรื่องความสามารถของบุคคลผู้เกี่ยวข้อง การสื่อสารการฟัง การพูด การมอง และสันติภายนอก คือ เรื่องของระบบโครงสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ย เป็นการพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้บรรลุเป้าหมาย คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ด้วยความพอใจของทุกฝ่าย (Win Win) อีกทั้งยังช่วยทำให้โอกาสในการหวนกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่พิพาทได้ในขณะเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นจุดหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) การจัดการสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นำไปสู่ความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยซึ่งเกิดผลดีต่อคู่กรณีอย่างถูกต้องเหมาะสม บรรลุเป้าหมาย คู่กรณีสามารถตกลงกันได้ด้วยความพอใจของ

ทุกฝ่ายทั้งยังช่วยทำให้โอกาสในการหวนกลับคืนความสัมพันธ์ของคู่กรณีได้ในขณะเดียวกันซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการไกล่เกลี่ย

2) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยนั้น ส่งเสริมให้การไกล่เกลี่ยประสบผลสำเร็จได้เร็วขึ้นสามารถลดต้นทุนและระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย

3) สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย ควรจัดให้มีการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่นอกเหนือจากการพัฒนาตัวบุคคลแล้ว การพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็มีความสำคัญเพราะอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมสามารถส่งผลต่อทัศนคติ จิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้คนได้ ตลอดจนจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1) ควรทำการวิจัยเพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพของการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับผู้ไกล่เกลี่ย เช่น การคิดเชิงกลยุทธ์ และสมรรถนะเรื่องภาษา เป็นต้น

3) ควรนำการพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทนี้ ไปทำการวิจัยโดยละเอียดในแต่ละด้าน เพื่อความเหมาะสมกับสถานที่ ยุคสมัย และรองรับการพัฒนาในอนาคต

4) ควรทำการวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสัปปายะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพิ่มเติม เพื่อได้รับทราบข้อมูลอย่างรอบด้าน

References

Alternative Dispute Resolution Office. (2004). *Dispute Resolution Manual for People: Advice and Code of Ethics for Mediators*. Bangkok: Court of justice.

Civil Court. (1996). *The Concept of Mediation. Mediation Techniques in Court*. Bangkok: Civil Court.

Christopher W. Moore (1999). *The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict.* Trans by Watthanasap W. et al.. Khon Kaen: Khon Kaen University.

Judicial Development Institute. (2004). Dispute resolution strategy. *Academic report, training course for executive judges in court*. Bangkok: Judicial Development Institute.

Jokkaew, S. (2013). Mediation of disputes according to the principles of Buddhism. in *Religious principles and mediation of disputes Version 1.2*. Bangkok: Active Print Company Limited.

Monlong, S. (2013). *Ward Management for Healing*. Retrieved July 2, 2017, from http:// ningnight.blogspot.com

Phra Phaisan Visālo. (2013). "Buddhist mediation". In *Religious principles and mediation of disputes Version 1.2*. Bangkok: Active Print Company Limited.

Phramaha Hansa Dhammahāso. (2013). "Buddha as a mediator negotiator". In *Religious principles and mediation of disputes: Solution to sustainable solutions*. Bangkok: Thana Place Company Limited.

Sattayapiwat S. et al.. (2014). The effectiveness of the administration of the dispute resolution system of the judiciary According to good governance. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University Royal patronage*, 8 (3), 17.

Singapore Mediation Center (SMC). (2015). *Managing Conflicts & Resolving Disputes Effectively Through Mediation*. Singapore: SMC.

รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ โดยพุทธสันติวิธี*

A Model of Developing an Ideal Expert in Peace by Buddhist Peaceful Means

[1*]**พระปราโมทย์ วาทโกวิโท และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส**

[1]**Phra Pramote Vadakovido and Phramaha Hansa Dhammahāso**

สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Peace Studies Program, Graduate School,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1*]Corresponding Author. E-mail: boss04506@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อพัฒนารูปแบบวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยแบบ Research and Development (R and D) เป็นการวิจัยเชิงการพัฒนา

ผลการศึกษาพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าวิทยากรตามศาสตร์สมัยใหม่เป็น “วิทยากรกระบวนการ วิทยากรกิจกรรมกลุ่ม วิทยากรโอดี” มุ่งสร้างการมีส่วนร่วมการเรียนรู้ ยึดผู้เข้าฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ วิทยากรตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาทยึดหลักการโอวาทปาติโมกข์ มุ่งพัฒนาจิตใจ มีวิธีการสื่อสารธรรมเกิดสันติสุข ไม่พูดร้ายไม่ทำร้ายผู้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม 2) รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี พบว่า มีวิธีการพัฒนา 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระวิทยากรต้นแบบ 2) ด้านฝึกอบรมแบบธรรมะโอดี 3) ด้านการพัฒนาองค์กร 4) ด้านเครื่องมือพุทธสันติวิธี 5) ด้านสร้างสันติภายใน โดยรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ยึดตาม **K-U-M-S-A-N Model** ประกอบด้วย “ความรู้ ความเข้าใจ สติ-สันติ ทักษะ ทัศนคติ และการสร้างเครือข่ายวิทยากรต้นแบบสันติภาพ” 3) การนำรูปแบบการพัฒนา

*Received March 18, 2019; Revised March 22, 2019; Accepted May 24, 2019

วิทยากรต้นแบบสันติภาพ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เป็นพระสงฆ์จำนวน 41 รูป พบว่าความพึงพอใจของพระวิทยากรต้นแบบอยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57, S.D. = .54) ระดับความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 65.85 ทำให้ผู้วิจัยค้นพบนวัตกรรมงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคมคือรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพเป็นองค์ความรู้ใหม่ของผู้วิจัยส่งผลให้เกิดศูนย์วิจัยและฝึกอบรม เปิดหลักสูตรระยะสั้นเพื่อตอบโจทย์มหาวิทยาลัยองค์กรและสังคมไทย

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; วิทยากรต้นแบบสันติภาพ; พุทธสันติวิธี

Abstract

This article has objectives for (1) To study a model of developing an ideal expert according to the modern science and Theravada Buddhism, (2) To develop an ideal expert in Peace by Buddhist peaceful means, (3) To present a model of developing an ideal expert in Peace by Buddhist peaceful means. It is a Research and Development or (R and D) research, this is a development research. The findings are as follows:

1) The theoretical concept in developing an ideal expert according to modern science and Theravada Buddhism was found that an expert according to the modern science was a process expert emphasizing on the learning participation by using the trainee-centered, creating activities for learning. In regards, an expert in Theravada Buddhism should follow the teaching of the Buddha in Ovada Patimokkha by emphasizing to self-develop with the purified mind and possessing the dhamma communication method with no bad speech and action to people with cultural differences.

2) A Model of Developing an Ideal Dhamma OD Expert by Buddhist Peaceful Means had 5 development areas consisting of 1) a model expert monk, 2) Dhamma OD training process, 3) organizational development, 4) Buddhist peaceful means, and 5) inner peace building. This model followed the concept of K-U-M-S-A-N Model consisting of "knowledge, understanding, mindfulness-peace, skill, attitude, and networking of an ideal expert".

There was an application of A Model of Developing a Peace Ideal Expert with the sampling groups of 41 monks, it was found that the satisfaction of an ideal expert was at the highest level ($\bar{X}$ = 4.57 , S.D. = .54), satisfaction level was at high level at the percentage of 65.85. Therefore, the researcher has discovered an innovation from research to the society serving which was A Model of Developing a Peace Ideal Expert. This was a new unit of knowledge of the researcher resulting in a research and training centre, short-term training course to answer the question raised by the university, organization, and the society onwards.

Keywords: A Developing Model; Peace Ideal Expert; Peaceful Means

บทนำ

การมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการมุ่งเสริมสร้างกลไกการพัฒนาประเทศ ให้มีการพัฒนาเชิงบูรณาการระหว่างหน่วยงานโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก และกำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมาย “การเสริมสร้างและพัฒนาคน”อย่างมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน แผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัย มีทักษะ ความรู้ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ได้มียุทธศาสตร์สำคัญที่เป็นปัจจัยสนับสนุนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ คือ การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์มีแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประกอบด้วย (Office of the National Economic and Social Development Board, 2017) การปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ การพัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า (Phrakhrupaladkaweewat, 2018) ด้วยการยกระดับคุณภาพการศึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการพัฒนามนุษย์มีความสัมพันธ์ตามแผนแม่บทการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2560-2564 โดยมีแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้านเผยแผ่ด้วยการกำหนดเป้าหมายจัดทำยุทธศาสตร์การเผยแผ่ มีกองงานพัฒนาสถาบันเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และจัดทำแผนพัฒนาบุคลากรเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความรู้ทักษะด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร การใช้สื่อ เช่น นักเผยแผ่ธรรม พระธรรมวิทยากร พระวิทยากรกระบวนการ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระธรรมทายาท และสร้างเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพร้อมศาสนสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ (Office of the Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution, 2017)

การพัฒนาความรู้ทักษะนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพมาตรฐาน จะต้องเสริมสร้างสันติสุขภายในสังคมและประเทศชาติ สามารถสื่อสารธรรมให้เกิดความเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้เหมาะสมกับคนในยุคสังคมปัจจุบันเพราะมนุษย์ในปัจจุบันมีการมีความแตกต่างของคนในแต่ละยุค ซึ่งมีลักษณะความคิด ความสนใจ พฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้การจัดกระบวนการเรียนรู้การเผยแผ่พระพุทธ-ศาสนาต้องมีการประยุกต์คำสอนให้เหมาะสม ถ้าผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนายังจัดการเรียนรู้ใช้กระบวนการเรียนรู้และรูปแบบวิธีการเดิมๆอาจจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ประสบความสำเร็จเพราะโลกมีความเปลี่ยนแปลง การเผยแผ่ต้องปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา โดยมีพระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งนำศาสตร์สมัยใหม่มาสนับสนุนให้การการเผยแผ่ธรรมมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น (Thongdee, 2018) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับว่าเป็นงานที่สืบสายตกทอดโดยตรงจากพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นงานที่พระพุทธองค์ทรงสถาปนาขึ้น และปฏิบัติด้วยพระองค์เอง เพียงพรรษาแรกก็ทรงหมุนกงล้อแห่งพระธรรมจักขบวนทัพขับเคลื่อนหมู่สงฆ์ทั่วชมพูทวีปโดยใช้หลักของพระธรรมทูต งานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นงานที่มีอายุยืนยาวที่สุดคือ “การเผยแผ่” โดยเฉพาะการเผยแผ่เชิงรุก (Strategic Propagation) เป็นรูปแบบการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสังคมสันติสุข เมื่อกาลเวลาผ่านล่วงเลยไป

วิธีการเผยแผ่ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ปัจจุบัน โดยยุทธศาสตร์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะต้องวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของพระสงฆ์ผู้ให้การเผยแผ่จะต้องเกิดความแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง ผู้ฟังเกิดความปีติในธรรม ซึ่งเข้าในลักษณะธรรมะสะอาด ฉลาดประยุกต์ สนุกมีสาระ (Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto), 2013) ถือว่าเป็นการวิเคราะห์ผู้เผยแผ่ธรรม แต่ในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขาดรูปแบบการการพัฒนาวิทยากร ขาดวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญ เพราะผู้เผยแผ่ธรรมขาดการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยปัจจุบัน ไม่ปรับวิธีการนำเสนอ ศึกษาเฉพาะทางธรรมขาดการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่เพื่อบูรณาการ ทำให้ไม่ปรับตัว รู้ไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการของสังคม (Peuchthonglang, 2018) จึงเป็นปัญหาของพระเผยแผ่ธรรมในการปรับตัวที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผู้เผยแผ่ธรรมขาดการประยุกต์หลักธรรม ขาดการประยุกต์วิธีการนำเสนอ ขาดการประยุกต์คำสอนในการเผยแผ่ธรรม เพื่อเข้าใจแบบง่ายๆ ทำให้การนำเสนอหลักธรรมะไม่น่าสนใจ ประยุกต์เป็นการปรับใช้ได้จริง ผู้เผยแผ่ธรรมขาดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการปรับเปลี่ยนการสื่อสารธรรมให้เหมาะสม ต้องเปลี่ยนวิธีการด้วยการรุกออกไปสอน ไปเผยแผ่ตามองค์กรต่างๆ เรียกว่า “ตกปลานอกหมู่บ้าน ประสานสิบทิศ” ตามการเผยแผ่เชิงรุก ผู้เผยแผ่ธรรมขาดความตระหนักในการวิเคราะห์องค์กรและผู้ฟังว่ากลุ่มเป้าหมายมีปัญหาอะไร เขาต้องการอะไร ขาดการวิเคราะห์ผู้ฟัง ขาดประสบการณ์ ในสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมมีความหลากหลายทางศาสนา ผู้เผยแผ่ขาดการวิเคราะห์ ใช้ช่วงโอกาสเผยแผ่ธรรมโจมตี กล่าวร้ายต่างศาสนา ถือว่าผิดหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ในการเผยแผ่ธรรมตามโอวาทปาติโมกข์ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) คือ “การไม่พูดร้ายการไม่ทำร้าย” ถือว่าเป็นจุดอ่อนในการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบัน ทำให้เกิดการเผยแผ่ธรรมไม่ประสบความสำเร็จ เป็นประเด็นปัญหาสำคัญการเผยแผ่ธรรมในปัจจุบัน (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2003) ถ้าไม่มีการพัฒนาผู้เผยแผ่ธรรมอันเป็นต้นแบบของการขัดเกลาจิตใจคนในสังคมจะนำไปสู่คุณภาพชีวิต คุณภาพสังคม และคุณภาพของพระพุทธศาสนาในทางด้านลบ เกิดความขัดแย้งเมื่อผู้เผยแผ่ธรรมลืมหลักการ วิธีการ และอุดมการณ์นักเผยแผ่ธรรมอย่างพุทธสันติวิธี

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจปัญหาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบัน จึงศึกษารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี เพื่อสร้างวิทยากรต้นแบบที่สามารถประยุกต์เนื้อหาด้านหลักธรรมและศาสตร์สมัยใหม่โดยวิทยากรต้นแบบมีเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมด้วยการใช้กระบวนการของพุทธสันติวิธี นำไปสู่สันติสุขภายในองค์กรและสังคมแห่งพหุวัฒนธรรม เพราะวิทยากรต้นแบบสันติภาพเป็นวิทยากรแบบ Knowledge Facilitator เป็นวิทยากรกระบวนการออกแบบการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ วิทยากรกระบวนการจึงเป็นผู้ทำหน้าที่เป็นคนกลางมีหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการรวมตัว การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมที่มีรูปแบบ ขั้นตอน ของกลุ่มคนเพื่อการพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้สันติสุข รูปแบบธรรมะโอดีถือว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่งที่ใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยการมุ่งเสริมสร้างองค์กรสันติสุข ได้รับความสนใจจากองค์กรต่างๆ โดยขาดวิทยากรที่จะไปทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม ซึ่งวิทยากรที่จะไปหน้าที่ต้องมีองค์ความรู้ ทักษะการจัดกิจกรรม ทัศนคติการเผยแผ่ธรรม และสามารถทำงานเป็นทีมแบบเครือข่ายกัลยาณมิตร โดยมีอัตลักษณ์ที่

ชัดเจนคือ “พระวิทยากรผู้เสริมสร้างองค์กรและสังคมสันติสุข” ผู้วิจัยจึงมองเห็นปัญหาการขาดวิทยากรสันติภาพที่มีหลักการ วิธีการ อุดมการณ์ตามหลักโอวาทปาติโมกข์ในการเผยแผ่ธรรม พระวิทยากรต้นแบบที่ใช้เครื่องมือพุทธสันติวิธีที่สามารถสื่อสารธรรมเพื่อเกิดสันติสุขภายในองค์กรและสังคม ขาดการสร้างเครือข่ายพระวิทยากรอย่างกัลยาณมิตรที่อุทิศตนทำงานเพื่อประกาศพระพุทธศาสนา จึงมีแรงบันดาลใจมุ่งมั่นพัฒนาพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี หรือ วิทยากรต้นแบบสันติภาพ

ดังนั้น การพัฒนาทุกอย่างเริ่มต้นที่การพัฒนามนุษย์ มนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา การพัฒนาสังคมจึงอยู่ที่การพัฒนาคนให้เป็นคนดี (Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto), 2017) การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งการกำหนดให้พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางการพัฒนาโดยมีเป้าหมายด้วย“การเสริมสร้างและพัฒนาคน” โดยมุ่งพัฒนาพระสงฆ์เป็นพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ซึ่งเป็นผู้เผยแผ่ธรรมท่ามกลางความแตกต่างกันทางพหุวัฒนธรรม เพื่อนำธรรมะสู่องค์กรและสังคมเพื่อสังคมเกิดสันติสุขต่อไป

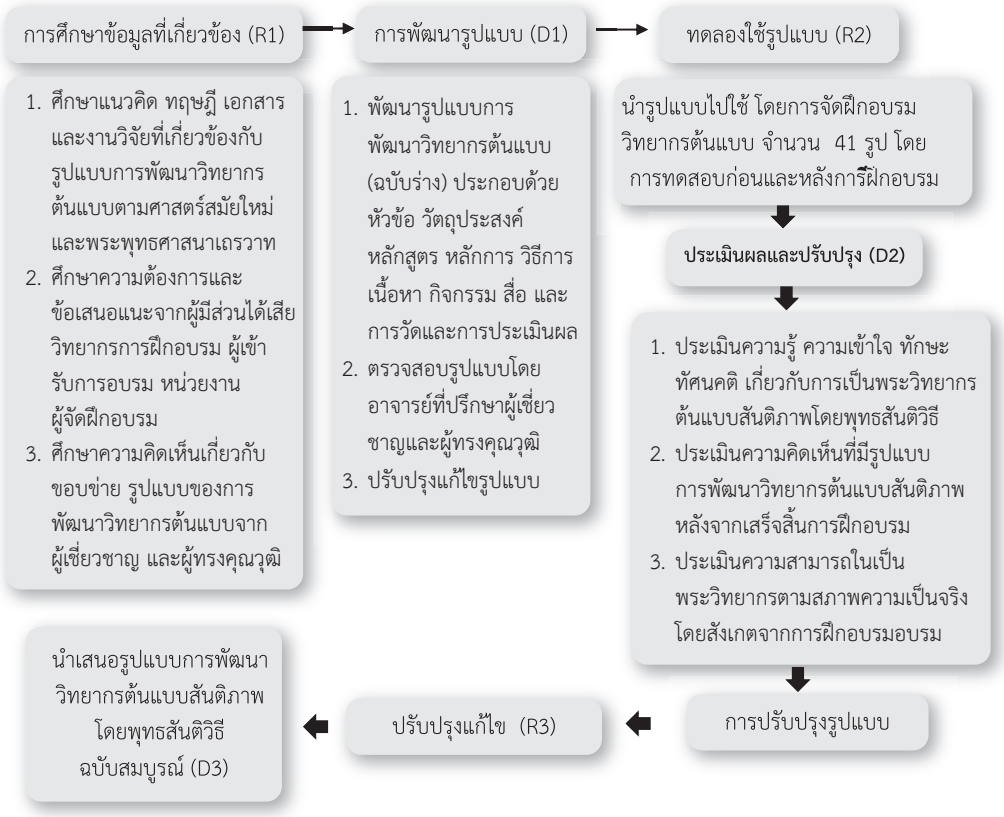
วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบตามศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อพัฒนารูปแบบวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินวิจัย (Research Methodology) ในการศึกษา เรื่อง“รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี”เป็นการวิจัยแบบ Research and Development (R and D) เพื่อ “ต้องการแก้ปัญหาและต้องการสร้างนวัตกรรม” เป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรงอย่างเป็นรูปธรรม เห็นผลที่ชัดเจนในการพัฒนาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผ่านการทดลองและมีการวัดผลรูปแบบการพัฒนา โดยเป็นนวัตกรรมประเภทรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ เป็นการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงรูปแบบ(Model Research and Development) เป็นการนำหลักการทฤษฎีมาผสมผสานกับเครื่องมือและการประยุกต์ใช้จริงโดยการนำมาสู่กระบวนการวิจัย ทดลองหารูปแบบจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methodology)

วิธีการดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบ Research and Development (R and D) มีกระบวนการพัฒนานวัตกรรมในรูปแบบของ R1D1, R2D2, R3D3 ใช้รูปแบบการวิจัย “เชิงทดลอง: Experimental Research” เน้นการวิจัยด้วยการทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง เป็นการวิจัยโดยการลงมือปฏิบัติ ทดลองโดยใช้ความรู้และเทคนิคของศาสตร์เฉพาะด้าน เพื่อค้นหาความรู้ วิธีการและการสร้างนวัตกรรม เป็นการตอบโจทย์ยุทธศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรมในด้านการพัฒนามนุษย์ โดยตอบโจทย์ “Why : ทำไมต้องพัฒนา What : พัฒนาอะไร How : พัฒนาอย่างไร” โดยผลงานการวิจัยสามารถนำไปเผยแพร่และขยายผลในวงกว้างได้ต่อไปเพราะผลลัพธ์การวิจัยพัฒนาคือ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ ระบบปฏิบัติการโดยมีเป้าหมาย คือ รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ

วิธีการดำเนินวิจัย (Research Methodology) ในการศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิจัยแบบResearch and Development (R and D) แบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” ใช้กลุ่มด้านประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ จำนวน 41 รูป เพื่อเข้าสู่รูปแบบการพัฒนาพระวิทยากรต้นแบบ ด้วยกระบวนการฝึกอบรมเป็นการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาพระวิทยากรต้นแบบ มีการคัดเลือกประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นพระสงฆ์ นักเผยแผ่พระธรรมวิทยากร พระธรรมทูต เพื่อนำมาพัฒนาเป็นวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี โดยคัดเลือกจากคุณสมบัติเบื้องต้นของพระวิทยากรต้นแบบจะต้องมีคุณสมบัติสู่การเป็นวิทยากรต้นแบบคือ “ระดับการศึกษาทางธรรมนักธรรมชั้นเอก ระดับการศึกษาทางโลกระดับปริญญาตรี มีพรรษาจำนวน 5 พรรษาขึ้นไป มีศรัทธามีอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีประสบการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและมีใจรักในการเผยแผ่ธรรม มีความกระหายในการเรียนรู้ มีฉันทะในการพัฒนาตนเป็นวิทยากรต้นแบบ” โดยมีการคัดเลือกพระสงฆ์เพื่อไปพัฒนาเป็นพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพ

2) การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย เครื่องมือสำหรับศึกษาการสร้างและออกแบบการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรม ด้วยการสร้าง “แบบการสัมภาษณ์ เพื่อใช้ศึกษาสภาพปัญหาความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้นำไปใช้ออกแบบนวัตกรรม” และเครื่องมือวัดผลที่เกิดจากการทดลองใช้รูปแบบประกอบด้วย “แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสอบถามความพึงพอใจ” ตามขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ คือ “ความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability)” ด้วยการเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อเป็นการตรวจสอบความเชื่อมั่น ความเที่ยงตรง ครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหาในประเด็นและสาระสำคัญตรงตามพฤติกรรมที่ต้องการวัด รวมทั้งความเหมาะสมของสำนวนภาษา และปรับปรุงแก้ไข เป็นเครื่องมือในการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี และผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอกตรวจสอบค่า IOC ในการวิจัยด้วยแบบสอบถามก่อนและหลังการทดลองรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติสันติวิธีเพื่อเป็นการสนับสนุนงานวิจัยให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บด้วยตนเองและเป็นการเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ เก็บจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์จากเอกสาร ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ ปฏิบัติการ จาก ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ข้อมูลเอกสารทางวิชาการ ทฤษฎี หนังสือ ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ ในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดจากสถาบันการศึกษา รวมถึงศึกษาทฤษฎีในด้านการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ด้านการเป็นผู้นำและสร้างทีมงาน และด้านพุทธสันติวิธี เพื่อเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย 2) วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเก็บข้อมูลการวิจัยมีการสนทนากลุ่ม แลกเปลี่ยน

เรียนรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ ถือว่าเป็น ปรโตโฆสะ เสียงจากบุคคลอื่นสะท้อน เสนอแนะแบบกัลยาณมิตรเป็นสันติสนทนา โดยการเรียนเชิญบุคคลผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา ด้านพุทธสันติวิธี ด้านวิทยากรฝึกอบรม ด้านนักสันติวิธี ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ด้านการสื่อสาร ด้านนักกิจกรรม ด้านนักฝึกอบรม ด้านนักวิจัยเชิงพัฒนา ร่วมสนทนากลุ่มเพื่อสะท้อนงานวิจัยเสนอแนะรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบควรจะเดินทางไปสู่ทิศทางใดและรับรองรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี ด้วยการใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิและเชี่ยวชาญจำนวน 16 ท่าน 3) วิธีการทดลองเชิงปฏิบัติการ ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะการพัฒนารูปแบบและรับรองรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีเป็นที่เรียบร้อย จากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์และนำข้อมูลจากการศึกษาปฐมภูมิเอกสาร ในรูปแบบหนังสือทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาวิทยากร ด้านธรรมะโอดี ด้านพุทธสันติวิธี รวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาสร้างองค์ความรู้เพื่อออกแบบหลักสูตรการพัฒนาวิทยากรต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี 4) “การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)” เป็นการสังเกตการฝึกภาคสนาม มีการทำกิจกรรมร่วมกัน มีทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แต่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อสังเกตพฤติกรรม ถือว่าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในช่วงการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี

4) การวิเคราะห์ข้อมูล เกณฑ์มาตรฐานในการวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษา เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี” เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้จากการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลจากข้อมูลการสัมภาษณ์ โฟกัสกรุ๊ป การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม ชัดเจนและเชื่อถือได้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการคำนวณและวิเคราะห์สถิติประกอบด้วย 1) สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (percentage) ค่าต่ำสุด (Minimum) และค่าสูงสุด (Maximum) ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) mean median 2) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) ของกลุ่มตัวอย่างและสถิติอ้างอิง ได้แก่ ค่าทดสอบค่า ratting scale และ t-test

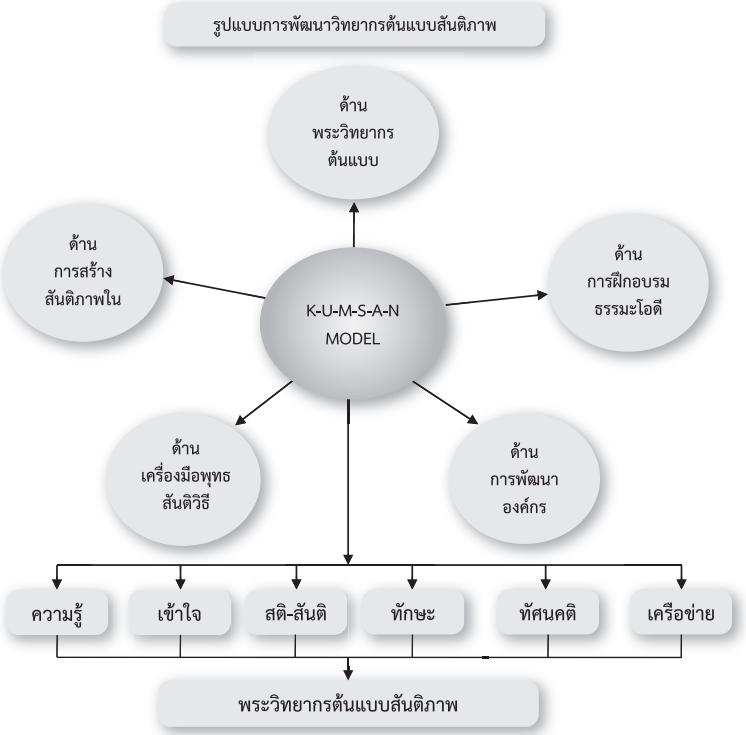
ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการศึกษารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบศาสตร์สมัยใหม่และพระพุทธศาสนาเถรวาทมีความสอดคล้องกันอย่างชัดเจน วิทยากรที่ดีจะต้องรู้เข้าใจในหลักคำสอนพระพุทธ-ศาสนาอย่างชัดเจนและนำศาสตร์สมัยใหม่มาสนับสนุนเพื่อให้การนำเสนอธรรมะเข้าใจง่ายเหมาะสมกับคนในยุคปัจจุบันเรียกว่า “ปรับศาสตร์สมัยใหม่เข้าหาพระพุทธศาสนา” วิทยากรตามศาสตร์สมัยใหม่จึงต้องเป็น “วิทยากรกระบวนการ วิทยากรกิจกรรมกลุ่ม วิทยากรปฏิบัติการ วิทยากรโค้ชชิ่ง และวิทยากรโอดี” โดยมุ่งการสร้างการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง เป็นกิจกรรมให้เกิดการ

เรียนรู้ เป็นการเรียนรู้แบบฉลาดประยุกต์ สนุกมีสาระ เป็นการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา ผู้จะพัฒนาเป็นวิทยากรต้นแบบธรรมะโอดีหรือวิทยากรต้นแบบสันติภาพจะต้องพัฒนาสู่วิทยากรดังที่กล่าวมา ส่วนวิทยากรตามพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นต้องยึดตาม “หลักการของวิทยากรต้นแบบ อุดมการณ์ของวิทยากรต้นแบบ วิธีการของวิทยากรต้นแบบ และสันติภาพของวิทยากรต้นแบบ” โดยวิทยากรทางพระพุทธศาสนาเถรวาทจะยึดแนวทางของพระพุทธเจ้า เริ่มจากหลักการพยายามมุ่งพัฒนาตนด้วยการทำจิตให้บริสุทธิ์ มีอุดมการณ์พยายามมุ่งไปสู่ความอดทนต่อความยากลำบาก วิธีการพยายามมุ่งไปที่การไม่พูดร้าย การไม่ทำร้ายแม้บุคคลผู้มีความแตกต่างแต่จงเคารพและเรียนรู้เพื่อการอยู่ร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี ผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี มีวิธีการพัฒนา 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระวิทยากรต้นแบบ 2) ด้านกระบวนการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดี 3) ด้านการพัฒนาองค์กร 4) ด้านเครื่องมือพุทธสันติวิธี 5) ด้านการสร้างสันติภายใน โดยรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพยึดตาม K-U-M-S-A-N Model ประกอบด้วย “ความรู้ ความเข้าใจ สติ-สันติ ทักษะ ทัศนคติ และการสร้างเครือข่ายวิทยากรต้นแบบสันติภาพ”

วัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า เป็นการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี หรือ รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ มีการทดลองรูปแบบด้วยการนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายจริง ผลการทดลองรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ทำให้เกิดรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ดังนี้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี ผู้วิจัยได้ค้นพบรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ซึ่งผ่านการทดลองกับกลุ่มเป้าหมายมีการประเมินผลผ่านเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุน เพื่อทำให้รูปแบบเกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น การจะพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพจะต้องมีการพัฒนาในด้านพระวิทยากร ด้านกระบวนการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดี ด้านการพัฒนาองค์กร ด้านเครื่องมือพุทธสันติวิธีและด้านการสร้างสันติภายใน ทำให้สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีการสื่อสารของเดวิด เบอร์โล ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ข้อมูล ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร และสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเถรวาทตามโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งวิทยากรต้นแบบสันติภาพต้องยึดในหลักการ อุดมการณ์และวิธีการให้เกิดสันติสุข

จากผลการศึกษาเป็นการพัฒนารูปแบบเพื่อนำรูปแบบสู่การพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพด้วยการทดลองเป็นการนำทฤษฎีทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสตร์สมัยใหม่มาบูรณาการ เพื่อพัฒนารูปแบบและทดลองหารูปแบบจนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด **ผลการศึกษาวิจัยพบว่า** รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี มีวิธีการพัฒนา 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านพระวิทยากรต้นแบบ 2) ด้านกระบวนการฝึกอบรมแบบธรรมะโอดี 3) ด้านการพัฒนาองค์กร 4) ด้านเครื่องมือพุทธสันติวิธี 5) ด้านการสร้างสันติภายใน นำเสนอรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบของธรรมะโอดีโดยพุทธสันติวิธี โดยผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ ต้องปฏิบัติตามแนวทางของ K-U-M-S-A-N Model ประกอบด้วย “ความรู้ของวิทยากรต้นแบบ ความเข้าใจของวิทยากรต้นแบบ สติ-สันติของวิทยากรต้นแบบ ทักษะของวิทยากรต้นแบบ ทัศนคติของวิทยากรต้นแบบ และการสร้างเครือข่ายของวิทยากรต้นแบบ”

ผลจากการนำรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง เป็นพระสงฆ์ จำนวน 41 รูป พบว่า คุณลักษณะทั่วไปของผู้เข้าอบรม ผู้เข้าอบรมมีการประเมินความรู้ ความเข้าใจ ของวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี หลังฝึกอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรมมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ ทัศนคติของพระวิทยากรต้นแบบอยู่ระดับมากที่สุด ระดับทัศนคติต่อการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 65.85 ทักษะของพระวิทยากรต้นแบบอยู่ระดับมากที่สุด ระดับทักษะของพระวิทยากรต้นแบบเมื่อผ่านการอบรม อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 80.49 ความพึงพอใจของพระวิทยากรต้นแบบอยู่ระดับมากที่สุด ระดับความพึงพอใจส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ร้อยละ 65.85

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ค้นพบนวัตกรรมจากงานวิจัยสู่การรับใช้สังคม ส่งผลกระทบต่อองค์กร สังคม และพระพุทธศาสนาในทางที่ดี โดยมีรูปแบบในการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี หรือรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพ เป็นองค์ความรู้ใหม่ของผู้วิจัยส่งผลให้นำไปสู่การฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นเพื่อตอบโจทย์มหาวิทยาลัย องค์กรและสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีนโยบายการพัฒนาพระสงฆ์ทั่วประเทศเพื่อพัฒนาเป็นพระวิทยากรต้นแบบสันติภาพ เพราะสันติภาพเป็นฐานของพระพุทธศาสนา โดยกำหนดเชิงนโยบายของคณะสงฆ์

2) ควรมีการพัฒนาบุคคลทั่วไปเพื่อพัฒนาเป็นวิทยากรต้นแบบสันติภาพ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธ-ศาสนาและพัฒนาองค์กรสังคม โดยกำหนดเชิงนโยบายขององค์กร สังคม และภาครัฐ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1) จากผลการศึกษาพบว่ารูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธี บุคคลผู้เป็นวิทยากรต้องอาศัยประสบการณ์และการฝึกฝนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดความชำนาญในกระบวนการใช้กิจกรรมสื่อสารกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม วิทยากรที่ผ่านการอบรมควรมีการฝึกฝน และศึกษาหาความรู้ในด้านการสร้างกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรมการดำเนินชีวิตที่ทันต่อเหตุการณ์โลก มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2) การคัดเลือกพระสงฆ์เข้ารับการฝึกอบรมต้องคัดเลือกจากความมีฉันทะความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการพัฒนาตนเอง มีความยึดมั่นในหลักการ อุดมการณ์ วิธีการ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า หลังจากผ่านการฝึกอบรมภาคทฤษฎีต้องมีการฝึกภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถยกระดับการเป็นวิทยากรต้นแบบสันติภาพได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) นำรูปแบบการพัฒนาวิทยากรต้นแบบสันติภาพโดยพุทธสันติวิธีไปขยายผลกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เช่น วิทยากรกระบวนการค่ายฝึกอบรมในรูปแบบธรรมะทั่วประเทศ

2) ขยายกลุ่มเป้าหมายการฝึกอบรมโดยทดลองใช้กับกลุ่มประชากรในหมู่บ้านชุมชน เพื่อสร้างสันติภายในและสร้างสันติภาพในชุมชน

References

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.

Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan 2560-2564 B.E*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.

Office of the Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution. (2017). *Model Scheme of Buddhism Affairs Resolution 2560-2564 B.E.* Bangkok: Office of the Strategic Plan for Buddhism Affairs Revolution.

Peuchthonglang, P. (2018). The True Friends: Noble Friends on the Path of the Enlightenment. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(2), 117-138.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). 2003). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.

Phra Brahmapaṇḍit (Prayoon Dhammacitto). (2013). *Direction of Thai Education and Buddhism Strategy*. Bangkok: MCU Press.

Phrakhrupaladkaweewat. (2018). An Applying Buddhist Principles To Improve The Quality Of Life Of The People in Sri Thamasok 1 Community, Tambon Nai Mueang,Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(3), 319-334.

Thongdee, V. (2018). The Development of Quality of Life According Principle of Five Precept of Educational Personnel in the Secondary Educational Service Area Office in Upper Northeast Region. *Journal of Graduate MCU KhonKaen Campus*, 5(2), 211-230.

รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาท โดยหลักพุทธสันติวิธี : ศึกษากรณีผู้ประนีประนอม ประจำศาลจังหวัดชลบุรี*

A Model of Developing the Mediators by Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Chonburi Court

[1*]อภิชิต อนันตประยูร, [1]พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส และ [2]ประเวศ อินทองปาน

[1*]Apichit Anantaprayoon, [1]Phramaha Hansa Dhammahaso and [2]Prawes Inthaongpan

[1*]สาขาวิชาสันติศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*] Peace Studies Program, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[2]มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

[2]Kasetsart University, Thailand.

[1*]Corresponding Author. E-mail: apichit5234@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรี 2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาศักยภาพผู้ประนีประนอมข้อพิพาท และหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรีโดยหลักพุทธสันติวิธี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทในศาลนี้ บางท่านขาดสมาธิและการฟังอย่างลึกซึ้ง รวมถึงขาดความเป็นกลางขณะปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และหลักพุทธสันติวิธีที่เหมาะแก่การสร้างรูปแบบเพื่อพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาท คือหลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบไปด้วยการพัฒนาสี่ประการคือ กายภาพ พฤติภาพ จิตภาพ ปัญญาภาพ ผู้วิจัยแบ่งรูปแบบการพัฒนาได้ 3 ระยะและนำมาใช้พัฒนาได้ทุกระยะทุกมิติ สิ่งสำคัญที่ได้ค้นพบคือ รูปแบบที่สร้างขึ้นนี้ควรมุ่งเน้นพัฒนาจิตภาพ หรือพัฒนาภายในก่อน

*Received March 17, 2019; Revised March 21, 2019; Accepted May 25, 2019

เป็นลำดับแรก ด้วยการสร้างศรัทธา การเสียสละ การฟัง การมีวินัย และความมีปัญญา พบว่ามีกระบวนการพัฒนาโดยพุทธสันติวิธีควรมี 7 ขั้นตอน คือ 1) พัฒนาให้มีทัศนคติเชิงบวก 2) ฝึกอบรมให้เป็นผู้ฟังอย่างลึกซึ้ง เน้นการสร้างความไว้วางใจ 3) วางหลักภาวนาสี่เป็นกรอบในการพัฒนาให้ครบทั้งสี่ด้าน 4) กระตุ้นให้เกิดความใฝ่รู้ใฝ่ศึกษาสร้างองค์ความรู้เพิ่ม 5) ยกระดับให้เป็นผู้มีจิตอาสา 6) ทุกระยะของการพัฒนาศักยภาพของตนและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ควรนำหลักสัปปุริสธรรมทั้งเจ็ดประการมาใช้เป็นภาคแสดงอย่างครบถ้วน 7) มุ่งสู่เป้าหมายหลักที่สำคัญคือ การนำสังคมให้อุดมด้วยสันติ

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; ผู้ประนีประนอมข้อพิพาท; พุทธสันติวิธี

Abstract

This dissertation is of 3 objectives: (1) to study problems and difficulties of dispute mediators of Chonburi Court, (2) to study the means of developing potential of dispute mediators and Buddhadhamma promoting mediators' potential, and (3) to present A Model of Developing Dispute Mediators of Chonburi Court by Buddhist Peaceful Means; it is in the form of Qualitative Field Research.

The outcome of the research found the followings: Mediator in this court some people lack concentration and listening intimately, including the neutrality duty dispute resolution and peaceful Buddhist master how to create patterns to develop those compromise a dispute is Bhāvanā 4, which includes the physical, cognitive behavioral mental and wisdom. The researchers divided the development model used to develop the third term and every term in every dimension. It is important to discover. This model was created to focus on developing a mental picture. Or the first to develop. With faith, discipline, sacrifice, listening and thinking. Found that the process developed by the Buddhist Peaceful means has 7 stage process, i.e. 1) developing mediators to have positive attitudes, 2) training for being deep-listening listeners, 3) putting the principle of Bhāvanā or Cultivation as the frame in developing fully 4 aspects, 4) creating motivation for eagerness in studying for more knowledge, 5) enhancing for being volunteers, 6) in every phase of developing self-potential and other involved persons', Sappurisadhamma Principle should be completely used as the representing part, and 7) aiming at the mainly important target of leading society to be rich in peace.

Keywords: Model of Developing; Mediators; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลจังหวัดชลบุรีนั้น จากข้อมูลเดิมที่ได้รับผ่านสื่อต่างๆ อย่างเป็นทางการว่าศาลจังหวัดชลบุรี เป็นศาลชั้นต้นที่มีขีดความสามารถมากในการสร้างความปรองดอง และได้รับการเชิดชูว่า มีศักยภาพเฉพาะด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดีเด่นระดับประเทศ เมื่อพุทธศักราช 2558 ซึ่งผู้วิจัยเองก็เคยได้รับทราบข้อมูลนี้ จากคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยกล่าวถึง และชื่นชมว่า เป็นศาลต้นแบบที่ประสบความสำเร็จสูงด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Yooprasert, 2016). อีกทั้งมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจยื่นเรื่องขออนุญาตเข้ามาเยี่ยมชมและมาขอดูงานที่ศาลแห่งนี้จำนวนมาก จากการเก็บข้อมูลด้วยสังเกตแบบที่ไม่มีส่วนร่วม และแบบมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของคณะทำงานและผู้ประนีประนอมประจำศาลจังหวัดชลบุรีแห่งนี้ และได้ผ่านการอบรมเพื่อขึ้นทะเบียนอย่างเป็นทางการแล้ว ตลอดระยะมารวมสองปี เหตุใดจึงไม่มีผู้ใดได้รับการเชิดชู หรือเสนอชื่อขึ้นเพื่อเป็นผู้ประนีประนอมดีเด่น และจากนั้นผู้วิจัยก็เริ่มเก็บข้อมูล จากการได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในห้องไกล่เกลี่ยเพิ่มเติม ผู้วิจัยพบว่าขณะปฏิบัติหน้าที่ในห้องไกล่เกลี่ยนั้น ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทหลายท่านไม่ได้นำขั้นตอนกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามที่ได้อบรมมาใช้ในภาคปฏิบัติจริง เช่นการกล่าวเปิดประชุม บางท่านไม่ได้ให้ความสำคัญของการสร้างกติกา หรือข้อตกลงร่วมกันแก่คู่พิพาทซึ่งควรจะมี และได้กล่าวถึงก่อนการค้นหาความจริงใดใดในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะเริ่มขึ้น

เมื่อเก็บข้อมูลสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยพบว่าผู้ประนีประนอมบางท่านยังไม่เป็นกลางใจอ่อน ขาดนำเอาเทคนิคหรือแนวคิดทฤษฎีใหม่ใหม่เฉพาะทางด้านการไกล่เกลี่ยที่ได้รับความรู้ และผ่านการอบรมมาอย่างเข้มข้นจากสำนักส่งเสริมงานตุลาการ ทำให้เกิดการใช้เวลาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยมากกว่าที่ควร หรือใช้ระยะเวลาในกระบวนการไกล่เกลี่ยยาวนานกว่าที่ควรจะเป็น ซึ่งก็ดูเหมือนจะสวนทางกับพันธกิจของศาลยุติธรรมคือ “ต้องอำนวยความยุติธรรมมีมาตรฐานระดับสากล พิจารณาพิพากษาคดีด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม” (www.nsc.go.th/Download1/policy58.pdf, 2017) ผู้วิจัยพบว่าผู้ประนีประนอมข้อพิพาทเป็นตัวแปรอันดับแรก กล่าวคือขาดกระบวนการที่สำคัญ คือการฟังอย่างตั้งใจ ปัญหาด้านขาดความเชื่อถือต่อตัวผู้ประนีประนอม เพราะขาดความเป็นกลาง มีความลำเอียง ไม่สามารถค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่พิพาทได้ สาเหตุอันเกิดจากผู้ประนีประนอมข้อพิพาทมีความเชื่อเดิมๆ ว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาลนั้นไม่ต้องมีรูปแบบ

แม้ในความตอนหนึ่งของท่านผู้พิพากษาหัวหน้าศาลซึ่งย้ายมาในช่วงที่งานไกล่เกลี่ยขาดการฟื้นฟู คือ “เราควรช่วยกันทำงานให้สำเร็จและรวดเร็ว อย่าให้เกิดการประวิงคดีในการประนีประนอม หากขั้นตอนดำเนินการที่ล่าช้า คือการยื่นความ อยุติธรรมให้แก่ประชาชน” (Visitsombat, 2017) และจากการสัมภาษณ์ผู้ประนีประนอมหลายท่าน เรื่องการขาดคุณสมบัติที่เหมาะสมของผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ตามมุมมองของผู้ประนีประนอมด้วยกันว่ามีจุดอ่อนภายในของผู้ประนีประนอม ที่สามารถรวบรวมมาได้พอสังเขป 13 ประการ และสามารถแจกแจงได้ดังนี้

คือ 1) ขาดการเตรียมตัว (Sudhammano, 2018.) 2) ขาดการอ่านสำนวนให้ดี (Nuengjumnong, 2018.)3) ขาดการวางตน (Prayoonsak Neungjumnong, 2018.) 4) ขาดความจริงใจในการเจรจา (Chaicharoenkul, 2018.) 5) ขาดเรื่องความอดทน (Ratree Sakornjun, 2018.) 6) มีเมตตาน้อย (Neungjumnong, 2018.) 7) หาข้อเท็จจริงไม่พบ (Chainapeng, 2018.) 8) ขาดการใช้กระบวนการที่ได้รับการอบรมมา 9) ขาดการกลับมาพิจารณาตน 10) ขาดคุณสมบัติทางจิตใจ 11) ขาดการรับฟังข้อมูลใหม่เพิ่มเติม 12) ขาดทักษะและขาดแรงจูงใจในการหาทางออกให้คู่ความ และข้อสุดท้าย 13) ขาดความเป็นกลาง ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญทั้งสิ้น

ผู้ประนีประนอมบางท่านมีความเป็นกลางน้อย จากข้อมูลที่รวบรวมได้มาอย่างเป็นทางการล้วนเป็นรูปแบบการปฏิบัติหน้าที่ในเชิงรับมากกว่า สำหรับการปฏิบัติหน้าที่ในเชิงรุกด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสำหรับศาลจังหวัดชลบุรีนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจะนำเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมตามหลักพุทธสันติวิธี หรือนำแนวคิดทฤษฎีหลักภาวนาสี่ อันประกอบด้วยการพัฒนาด้านกายภาพ พฤติภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ นำมาพัฒนาร่วมและเพิ่มความตระหนักรู้ คุ้มค่า และความรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับพันธกิจหลักของสำนักงานศาลยุติธรรม ผู้วิจัยมั่นใจว่างานวิจัยนี้จะมาต่อยอดและตอบสนองความจำเป็นในการพัฒนา และเกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมได้เป็นอย่างมาก ทั้งยังสามารถจะตอบโจทย์และปลดล็อคสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการนำเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธีมาใช้ในศาลจังหวัดชลบุรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรี

2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาศักยภาพผู้ประนีประนอมข้อพิพาท และหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ

3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรีโดยหลักพุทธสันติวิธี

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันการดำเนินการของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทในศาลจังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลจากผู้ประนีประนอมข้อพิพาทในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้พิพากษาประจำศูนย์ฯและเจ้าหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทศาลจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายจำนวนทั้งหมดรวม 28 ท่าน

2. คัดสรรผู้ประนีประนอมที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตามแผนงานที่วางไว้ ด้วยการสร้างเครื่องมือเพื่อมุ่งในการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำผลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเพื่อสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทของศาลจังหวัดชลบุรี มาบูรณาการร่วมกันกับกระบวนการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทตามหลักพุทธสันติวิธีที่ศึกษามา แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาทั้งสองส่วน นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ใหม่ ตามประเด็นของแบบสัมภาษณ์เรียงตามหัวข้อของคำถามในแบบสัมภาษณ์รวมทั้ง 4 กลุ่ม สามารถแยกย่อยได้ดังต่อไปนี้ กลุ่มที่ 1) กลุ่มเป้าหมายคือผู้ประนีประนอมข้อพิพาทที่สนใจร่วมพัฒนาตามคำเชิญ จึงออกหนังสือเชิญเพื่อเข้ามาร่วมในการพัฒนา จำนวน 5 คน, กลุ่มที่ 2) กลุ่มผู้ประนีประนอมแนวพุทธในศาลจังหวัดชลบุรี รวม 5 คน, กลุ่มที่ 3) บุคลากรในศาล เจ้าหน้าที่ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 คน และผู้พิพากษาประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและผู้พิพากษาหัวหน้าศาล 3 ท่าน

สำหรับสุดท้าย หรือกลุ่มที่ 4) กลุ่มผู้ประนีประนอมอาวุโสอายุงานกว่า 12 ปี จำนวน 5 คน คัดเฉพาะผู้ที่ยินดี และเห็นด้วยกับเป้าหมายของการสร้างรูปแบบการพัฒนาที่ผู้วิจัยประสงค์ สำหรับกลุ่มสุดท้าย ก็คือ กลุ่มผู้ประนีประนอมดีเด่นระดับประเทศหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ซึ่งกลุ่มนี้จัดอยู่ในกลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยโดยทางอ้อมก็ตาม ด้วยเหตุที่แต่ละท่านนั้นล้วนมีองค์ความรู้ภายใน และมีการพัฒนาตนได้สูงสุดแล้วจำนวน 4 คน (ซึ่งในจำนวนดังกล่าวเป็นผู้ประนีประนอมในศาลจังหวัดชลบุรีมากกว่ากึ่งหนึ่ง คือจำนวนรวม 4 คน และจากศาลอื่นเพียงคนเดียว) ซึ่งทุกท่านในกลุ่มนี้จะเป็นผู้มาช่วยให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะ เพิ่มเติมรูปแบบการพัฒนาที่ผู้วิจัยต้องการสร้างขึ้น และทุกท่านในกลุ่มนี้ล้วนเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับสูง ซึ่งตามวัตถุประสงค์แล้วในกลุ่มนี้ ดูเหมือนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง แต่ทั้งห้าท่าน ล้วนมีใจปรารถนาที่จะมาช่วยกันร่วมสร้างรูปแบบตามหนังสือเชิญ ทั้งเป็นกลุ่มสุดท้ายที่สำคัญ และจะขาดเสียไม่ได้เลย ก็ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า แม้ เป็นกลุ่มเฉพาะที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยนี้โดยตรงก็ตาม ทุกท่านก็ล้วนเปี่ยมด้วยประสบการณ์และองค์ความรู้ มาให้ข้อมูลประกอบทั้งความเป็นมาของขอบเขตพื้นที่งานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว จำนวน 5 คนเน้นเก็บเกี่ยวแนวคิด เทคติค องค์ความรู้ที่ยาวนาน รวมทั้งหลักการพัฒนาทุกแง่ด้านการไกล่เกลี่ย

3. ศึกษาวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร สืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมที่สนับสนุน และส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร มาวิเคราะห์ สรุปแล้ว จึงนำมาเป็นแนวในการพัฒนา ซึ่งในเบื้องต้นการสืบค้นหาหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา คือหลักการภาวนา 4 (Tipitaka, 2539) ซึ่งเป็นองค์ธรรมว่าด้วยการพัฒนามนุษย์ ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมกับงานวิจัยนี้ที่สุด รวบรวมนำเอาหลักธรรมดังกล่าวมาเป็นกรอบในการพัฒนาเฉพาะผู้ประนีประนอมข้อพิพาทรวม 4 ด้าน คือกายภาพ พฤติภาพ จิตภาพ และปัญญาภาพ เป็นอาทิ เพื่อให้ครอบคลุมและพัฒนาได้รอบด้านทุกมิติ ทั้งภายในและภายนอก

4. นำข้อมูลจากการศึกษาและการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อบูรณาการเป็นร่างรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี ก่อนจะดำเนินการสร้างรูปแบบ ผู้วิจัยได้ดำเนินต่อในขั้นตอนต่อไปในวันอาทิตย์ที่ 11 พฤศจิกายน 2561 ณ ห้องพุทธปัญญา (อาคารเรียน IBSC)

5. ขั้นตอนการรับรองรูปแบบ กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

5.1 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ที่เกี่ยวข้องมาทำการสัมมนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อร่วมพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบและรับคำเสนอแนะจากทุกท่าน ดังต่อไปนี้

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและพุทธสันติวิธี

– พระเมธาวินัยรส, รศ.ดร. รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มมร.
– พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ, รศ.ดร. รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มจร.

ผู้ทรงคุณวุฒิด้านข้อกฎหมายเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประจำศาลยุติธรรม

– อาจารย์ปรัชญา อยู่ประเสริฐ ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
– อาจารย์โชติช่วง ทัพวงศ์ อดีตผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์

ผู้เชี่ยวชาญด้านสันติวิธี/การจัดการความขัดแย้ง/การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

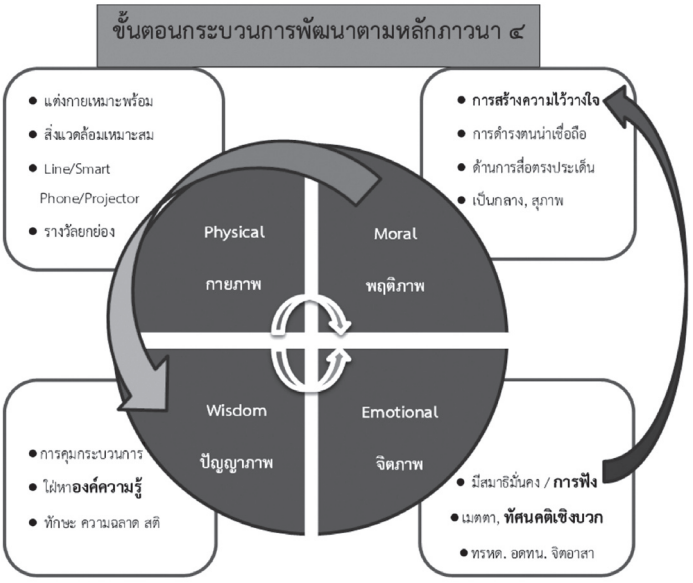
– นายฐิติ ลาภอนันต์ อดีตผู้อำนวยการสายงานกิจการนักศึกษา ม.ธุรกิจบัณฑิต และอาจารย์กำกับบทเรียนหลักสูตร สถาบันพระปกเกล้า
– นายแพทย์ บรรพต ต้นธีรวงศ์ อาจารย์ประจำหลักสูตรสันติศึกษา (ในวันจริงตามหนังสือเชิญ ซึ่งท่านติดภารกิจสำคัญและเร่งด่วน จึงไม่สามารถมาร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะได้ตามหนังสือเชิญ)

ผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาล

– นายวสวัตติ์ ชูวิทย์ตรัยเมธา ผู้ประนีประนอมดีเด่นระดับประเทศ
– ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูน นักวิชาการ,ผู้เชี่ยวชาญด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ดำเนินรายการ
– ดร. พิณจ์ทอง แมนสุมิตร์ชัย อาจารย์ประจำวิทยาลัยพุทธศาสตร์นานาชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5.2 ขั้นตอนปรับปรุงรูปแบบหลังการสนทนากลุ่มเฉพาะ ตามที่ได้รับข้อเสนอแนะมา

5.3 นำรูปแบบที่ได้ปรับปรุงแล้ว ไปวิเคราะห์เพิ่มเติม ก่อนนำเสนอคณาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อรับรองรูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมตามหลักภาวนา 4 และออกแบบขั้นตอนกระบวนการพัฒนาผู้ประนีประนอมทั้งสี่ด้านดังรูปต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทตามหลักภาวนา

เมื่อได้รูปแบบที่สร้างขึ้นมานี้เหมาะถึงพร้อมแก่การพัฒนาและช่วยให้ผู้วิจัยเองสามารถสรุปยอดข้อชี้แนะ และความคิดเห็นอันทรงคุณค่าเพิ่ม และนำมาเสริมให้รูปแบบของการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี จากการออกแบบ และสรุปตามความเห็นของผู้วิจัย ว่าจะนำเอาขั้นตอนหรือสิ่งที่ผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นได้ชี้แนะไว้ และยืนยันรับรองว่ารูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นนี้ เหมาะสมแก่การนำไปเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม

6. นำรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาแล้วโดยหลักพุทธสันติวิธีในข้อที่ 5 ข้างต้น มาสรุปหาองค์ความรู้จากรูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ได้หลายหลายทุกมิติ รูปแบบที่สร้างขึ้นนี้ว่าดำเนินการตามกรอบของภาวนา 4 เป็นหลัก และใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นภาคแสดง เพื่อการนำออกไปใช้ให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

7. รูปแบบที่ผู้วิจัยค้นคว้าหลักจากการสนทนากลุ่มย่อยแล้ว จึงสร้างไว้เป็น APICHIT Model เป็นการเสนอชื่อตามรูปแบบที่สร้างขึ้นตามเกณฑ์ชี้วัด และตั้งชื่อเฉพาะซึ่งผู้วิจัยมีความประสงค์ว่าในอนาคตหากมีผู้สนใจจะนำรูปแบบนี้หรือโมเดลนี้ไปใช้ ก็จะสามารถนำไปใช้ได้โดยสะดวก หรือแม้ผู้ที่ต้องการจะนำไปใช้ต่อยอดอื่นๆ ไม่ว่าท่านเหล่านั้นจะนับถือศาสนาใดก็จะสามารถนำเอาไปใช้ได้โดยสะดวกในโอกาสต่อไป รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี เพื่อใช้ในศาลจังหวัดชลบุรีต่อไป

อภิปรายผลของการวิจัย

สำหรับผลที่ได้จากการวิจัย ผู้วิจัยพอเรียบเรียงได้ดังนี้คือ ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทควรพัฒนาด้านจิตภาพเป็นอันดับแรก) คือ การเพิ่มทัศนคติเชิงบวก จากนั้นก็ฝึกในการตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้ง ด้วยสมาธิอันมั่นคง เพิ่มความมีเมตตาและ อันดับที่สอง)พัฒนาต่อด้านพฤติภาพ หรือสร้างท่าทีให้เกิดความไว้เนื้อเชื่อใจให้เกิดขึ้น ตามทฤษฎีความไว้วางใจของ Rotter และที่สอดคล้องกันของ McKrnight and Chervany คือ เติมองค์ประกอบด้านความรู้ความสามารถเข้าไป และ ความเป็นคนดี มีคุณลักษณะดีโดยเนื้อแท้ มิใช่การเสแสร้งดีคือเกิดจากความซื่อตรง รวมทั้งการสื่อตรงประเด็นด้วย มีความสุภาพ และความเป็นกลาง ทั้งการดำรงตนน่าเชื่อถือ จึงจะเกิดการหมุนครอส (หมุนเหวี่ยงข้ามมา) เป็นอันดับที่สาม คือ พัฒนาด้านปัญญาภาพ สู่การใฝ่หาองค์ความรู้ ทักษะ ความฉลาด และสามารถคุมกระบวนการไกล่เกลี่ยไว้ได้ ด้วยสติที่ถึงพร้อม

ในกรณีที่กล่าวมาตั้งแต่เบื้องต้นและจากด้านปัญญาภาพ ก็จะเหวี่ยงหมุนตามเข็มนาฬิกากลับมาเข้าสู่ด้านที่สี่ คือ การพัฒนาด้านกายภาพ พัฒนาด้านสถานที่ รวมถึงการแต่งกายที่เหมาะพร้อมในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีอุณหภูมิที่เหมาะควร (ไม่หนาวไป ไม่ร้อนไป) ใช้พัฒนาโดยเทคนิคทางกายภาพมาช่วยพัฒนา เช่น รางวัลเชิดชู ยกย่องต่างๆ หรือเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นต้น หรือพัฒนาต่อยอดในด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางไกลข้ามพรมแดนไร้สาย หรือผ่านระบบ WIFI หรือประชุมโดยผ่านอุปกรณ์หรือสื่ออิเล็คทรอนิคส์ หรือนำเทคโนโลยีมาใช้หรือประยุกต์เข้ามาพัฒนางานด้านนี้ (ซึ่งอยู่ในขอบเขตของข้อกำหนดทางด้านกฎหมายและข้อบังคับต่างๆที่ศาลกำหนดไว้)

อภิปรายผลได้จาก แบบสัมภาษณ์ ก่อนที่จะได้รูปแบบการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี นั้นผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาคือ

ข้อที่ 1) ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่ใช้หลักธรรมในการไกล่เกลี่ย 95% ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้ล้วนมาจากสองกลุ่มหลัก และส่วนใหญ่ในจำนวนนี้ใช้เพียง 2 หลักธรรมคือ 1) หลักพรหมวิหารธรรม 2) หลักสัมมาวาจา เพียง 22% ทำให้ผู้วิจัยมุ่งเล็งผลของการวิจัยว่าถ้าจะพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทให้ได้ผลนั้นควรจะพัฒนาด้านแรก คือ ด้านจิตภาพ หนึ่งในภาวนาสี่ และใช้หลักสัปปุริสธรรมเจ็ดประการ เป็นภาคแสดงนั่นเอง

ข้อที่ 2) การใช้หลักธรรมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น บรรดาผู้ประนีประนอม ใช้หลักธรรมด้วยวิธีทางตรงประมาณ 22% และใช้หลักธรรมด้วยวิธีทางอ้อม 77% และกลุ่มที่ไม่ใช้หลักธรรมใดๆ 1%

ข้อที่ 3) ในขณะที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยท่านใช้เทคนิคพิเศษอื่นใด ที่นอกเหนือจากหลักการทั่วไปในส่วนใหญ่เมื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทที่นี่ใช้การเก็บข้อมูล ก) ค้นหาข้อมูลเท็จจริงจากปากคู่พิพาท เป็นหลัก 71% ข)คำขอท้ายคำฟ้อง 24% ค) คำฟ้องในสำนวน 5% แต่ในความเป็นจริงที่ได้รับนั้น จากการสัมภาษณ์พบว่าการรับข้อมูลจากการฟังข้อมูลมีความบกพร่องสูงมาก หรือขาดการฟังอย่างตั้งใจกว่า 70%

ข้อที่ 4) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือ เพราะคู่พิพาท หรือทนายและผู้ที่เกี่ยวข้องรู้สึกเกิดความไว้วางใจต่อผู้ประนีประนอมข้อพิพาท 78%

ข้อที่ 5) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความไม่สำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก็คือคู่พิพาทคิดว่าผู้ประนีประนอมข้อพิพาทขาดการวางตัวให้เป็นกลาง เกิดจากสาเหตุหลักๆ คือ เกิดจากไม่ไว้วางใจ, และรองลงมาเพราะคู่พิพาทต่างก็เข้าใจว่า ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทสื่อสารไม่ตรงประเด็นไม่ตรง, จับประเด็นไม่ได้, พูดคนละเรื่องกับคู่พิพาทต้องการ

ข้อที่ 6) ในการพัฒนาผู้ประนีประนอมให้ดีขึ้นกว่าเดิมนั้น ผู้วิจัยขอเสนอว่าควรจะปรับ 6 ด้าน ซึ่งได้แก่ 1) การสร้างความไว้วางใจ 2) เปิดใจรับฟังอย่างลึกซึ้ง และแนะให้เสริมเรื่องการสื่อสารที่ดี 3) การพัฒนาด้วยองค์ความรู้เป็นหลัก 4) ควรจัดให้มีการสัมมนาเพิ่มศักยภาพ ด้วยรูปแบบและกระบวนการให้แก่ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทอย่างสม่ำเสมอ ด้วยการฝึกสมาธิเพิ่มเติม ก่อนกระบวนการไกล่เกลี่ย ขณะช่วงเข้าระหว่างดำเนินการไกล่เกลี่ย และหลังให้นำหลักธรรมไปประยุกต์ในการใช้ 5) ควรปรับพัฒนาตน ให้ยกระดับด้วยการเรียนรู้ วิทยาการให้ทันการเปลี่ยนแปลง 6) ควรพัฒนาด้วยกระบวนการเรียนรู้ในการฝึกจิต 7) ค้นหาสาเหตุ หรือความต้องการที่แท้จริงให้พบ 8) การประยุกต์ศาสนามาใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท 9) ทำจัดให้มีการประชุมในเชิงปฏิบัติการด้านไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแต่ละคราว หาข้อสรุปว่าอะไรคือเทคนิคใหม่ หรือใช้ไหวพริบใดในการไกล่เกลี่ย

ข้อที่ 7) สภาพการทำงานอยู่ร่วมกันเป็นคณะของผู้ประนีประนอม ที่ผ่านมาและที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีความเหมาะสมด้านการให้ความเคารพในระบบอาวุโส การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีความเป็นกันเองสูง นับว่าเป็นจุดแข็งขององค์กรนี้

การอภิปรายผลจากงานวิจัยนี้ ทำให้ได้รับผลสรุปตามที่ได้เคยเสนอไว้ในรูปแบบที่ใช้ชื่อว่า APICHIT Model นั้น เมื่อดำเนินการวิจัยมาถึงขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยจึงขอใช้คำใหม่ นำมาสร้างเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ “**กระบวนวิธีการเสริมสร้างจิตและความไว้วางใจในแนวพุทธ**” (Methodology of Mental and Trustworthiness Enhancement in Buddhist Path) เป็น 7 ขั้นตอนสำคัญ ที่ควรนำไปพัฒนาให้ปรากฏชัดขึ้นภายในตนของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทที่ต้องการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นรูปธรรม อันเกิดประโยชน์ต่อศาลเอง และคู่พิพาททุกฝ่ายที่เข้ามาใช้บริการในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมทั้งอีกทั้งก่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตามก็คือ การสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นตามกรอบพัฒนาทั้งสี่ด้าน คือจิตภาพ พฤติภาพ ปัญญาภาพ และสุดท้ายคือ พฤติภาพ ก็ย่อมส่งเสริมให้เกิดสร้างความไว้วางใจ ทั้งแสดงออกเป็นรูปธรรมจากการเสริมสร้างทางด้านจิตใจของผู้ปฏิบัติหน้าที่นี้ได้อย่างแท้จริง ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการสร้างให้ปรากฏเป็นรูปธรรม ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้ย่อเป็นข้อๆ พอสังเขปตามคดีโลกได้ดังต่อไปนี้ คือ 1) บุคลิกต้องตา 2) พกพาความรู้ 3) เตรียมพร้อมสู่ความไว้วางใจ 4) ปิติในการฟังปัญหา 5) จิตอาสา เป็นกลางจริง 6) ฉลาดเปี่ยมยิ่ง รู้ระงับ ปรับอารมณ์ 7) เจาะประเด็นปัญหา เยียวยาใจ หาจุดร่วม รวมปรองดอง

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทประจำศาลจังหวัดชลบุรี

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาท ซึ่งนอกเหนือจากที่สำนักส่งเสริมงานตุลาการให้การอบรมขั้นพื้นฐานแล้ว แม้ว่าจะมีโครงสร้างของสายงานแห่งการกำกับดูแล ทั้งตามสายของการบังคับบัญชาจะมีขั้นตอนหรือกระบวนการที่เป็นรูปธรรมแล้วก็ตาม การพัฒนาดังกล่าวมานั้นยังไม่สามารถเข้าไปพัฒนาถึงภายใน หรือกล่าวได้ว่ายังไม่สามารถจะช่วยยกระดับจิตใจของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทได้อย่างครบถ้วน จากการสัมภาษณ์พบว่ากระบวนการพัฒนาศักยภาพที่ศาลยุติธรรมใช้อยู่ปัจจุบันแม้จะมีการพัฒนาโดยผ่านการอบรมให้แก่ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทในทุกระดับอยู่แล้วก็ตาม ส่วนใหญ่มุ่งประสิทธิผลหรือ เน้นความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยเป็นเป้าหมาย อันเป็นที่มาของความพยายามที่จะปิดคดีให้รวดเร็ว จึงทำให้ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทยังขาดความเป็นกลาง และบางครั้งจึงโน้มเอียงไปเป็นการเกลี้ยกล่อมให้ยอม มากกว่าการมุ่งเป้าหมายไปสู่การเชื่อมความสัมพันธ์ของคู่พิพาทตามความหมายของงานวิจัยนี้ หรือกล่าวคือผู้ประนีประนอมข้อพิพาทไม่อาจก้าวข้ามกับดักของความสำเร็จ

ผลสำเร็จในทางคดีตามสถิติมีเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ที่ประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงนั้น ผลสำเร็จทางสถิติก็ยังไม่ใช่เกณฑ์ชี้วัดว่าเกิดการพัฒนาขึ้นจริงในตัวของผู้ประนีประนอมทั้งหมด แต่มีบางส่วนของความสำเร็จเกิดจากผู้พิพากษาประจำศูนย์ได้เข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย หรือเข้ามามีบทบาทในการปิดคดี ซึ่งหากเรามองในอีกมุมหนึ่ง เช่นดูจากผลสัมฤทธิ์ที่ผ่านมาในปี พุทธศักราช 2559 เป็นต้นมาที่เรียกว่าอยู่ในระดับสูง แต่เหตุใดจึงไม่มีผู้ประนีประนอมข้อพิพาทท่านใดได้รับรางวัลผู้ประนีประนอมดีเด่นเหมือนในครั้งปีก่อนๆ ตามสถิติที่เคยสร้างไว้อย่างสง่างามดั่งที่ผ่านมา

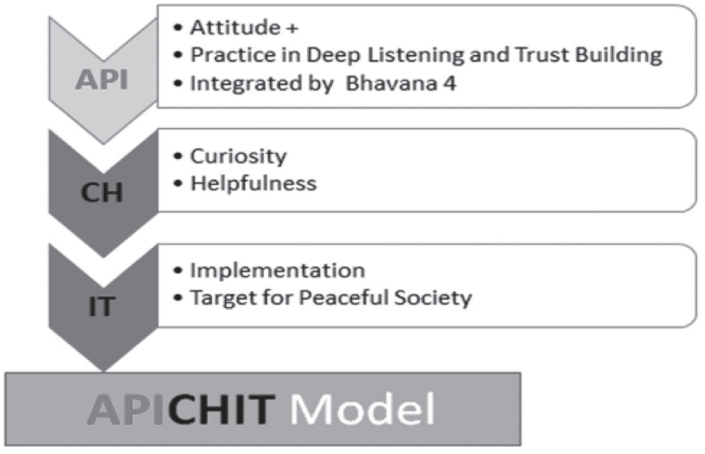
2. ศึกษาวิธีการพัฒนาศักยภาพผู้ประนีประนอมข้อพิพาท และหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพ

ผู้วิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับการพัฒนาตามหลักสากล คือ หลักภาวนา 4 (Thai Tripitaka, 1996) ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงการพัฒนาด้านทักษะความสามารถของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทให้เจริญขึ้น ดีขึ้น ซึ่งพัฒนาได้ครอบคลุมทั้งสี่ด้าน อันมีลักษณะ 4 ประการ คือ ประการที่ 1. กายภาวนา ได้แก่ การพัฒนาทางกายภาพตามนิยามศัพท์ของงานวิจัยที่กล่าวไว้ในบทที่หนึ่ง และสิ่งที่อยู่แวดล้อมตัวเรา เช่น พัฒนาภายนอกเพื่อประโยชน์แก่ตน และผู้อื่น ไม่ได้หมายถึงพัฒนาเพื่อตัวเองเพียงฝ่ายเดียว การกระทำนั้นจึงนำมาซึ่งความสุข ความสงบ ความเยือกเย็น ส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อมน่าอยู่ รวมทั้งน่าเชื่อถือ ประการที่ 2. พฤติภาวนา หรือการพัฒนาด้านความประพฤติ มีศีล มีวินัย มีระเบียบ ได้แก่การพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทให้เพิ่มเจตนาในการสมาทานศีล ว่าจะละเว้นวจีทุจริต เน้นการไม่มีการเบียดเบียนตนหรือบุคคลอื่นเป็นต้น หรือเมื่อพัฒนาตนได้แล้ว ก็เอื้อเฟื้อต่อการพัฒนาบุคคลอื่นในองค์กรหรือสังคมเพิ่มได้อีก ประการที่ 3. จิตภาวนา คือการพัฒนาจิตใจด้วยการเสริมเติมความมั่นคงภายใน ให้มีสมาธิ มีความอดทน มีการฝึกระงับยับยั้ง ในกรณีดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามสำนวนคดีที่

เข้ามากระทบกับเรา เมื่อเราเข้ามาทำหน้าที่นี้ก็ควรมีความสามารถที่จะควบคุมอารมณ์ได้ ไม่ก้าวล่วงเกินกว่าอำนาจหน้าที่ และรู้เท่าทันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เฉพาะเบื้องหน้า คือเมื่อพบเหตุการณ์เฉพาะหน้าในห้องไกล่เกลี่ยเช่นนั้น ผู้ประนีประนอมจะต้องตั้งสติให้รวดเร็วและเท่าทัน จึงจะควบคุมและสามารถที่จะระงับเหตุได้ และประการที่ 4. ปัญญาภาวนา คือ การพัฒนาขึ้นไปถึงขั้นระดับปัญญา หรือยินดีพร้อมที่จะรับองค์ความรู้เพิ่ม จากการนำเอาหลักวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยยังคงใช้หลัก SWOT ซึ่งพอจะทำให้ทราบได้ถึงจุดอ่อน จุดแข็งทั้งอุปสรรค และโอกาสในการพัฒนาองค์การของศาลจังหวัดชลบุรี ให้พัฒนาก้าวต่อไปข้างหน้าได้ กล่าวคือมีความฉลาด มีไหวพริบ ปฏิภาณ มีทักษะพร้อมประกอบในหน้าที่ทุกด้านทุกกรณี และที่นอกเหนือไปกว่าแค่การดับทุกข์ให้แก่คู่พิพาทเท่านั้น ยังช่วยพัฒนให้ตนหาวิธีดับทุกข์ให้แก่ตนเองและครอบครัวอีกด้วย

การสืบค้นทราบว่าการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทในศาลนั้น ผู้ประนีประนอมส่วนใหญ่ใช้หลักสากล และหลักธรรมอยู่แล้วบ้างบางส่วน แต่จากการสัมภาษณ์จึงมีเสียงสะท้อนจากทั้งคู่พิพาท ทนายความ และผู้เกี่ยวข้องในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผลลัพธ์จึงออกมาในเชิงลบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประนีประนอมข้อพิพาท การเติมเสริมเพิ่มเพียงเฉพาะหลักธรรมใด จึงจะช่วยพัฒนาผู้ประนีประนอมให้ได้รอบด้านยิ่งไปกว่าที่เป็นอยู่ในสภาพปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงเสนอชุดความคิด หรือหลักภาวนา 4 มาเป็นกรอบของหลักการพัฒนาที่ครอบคลุมครบทั้งสี่ด้าน

รูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มิได้หวังเพียงแค่ว่าจะสร้างให้ปรากฏในรูปเล่มของการวิจัยนี้เท่านั้น แต่มุ่งหวังในการสร้างรูปแบบเพื่อสามารถนำไปใช้ได้จริง และออกแบบให้เกิดความเป็นสากลยิ่งขึ้น เพื่อในอนาคตมีผู้ที่เล็งเห็นคุณค่า เห็นว่าประโยชน์และสามารถนำไปใช้ได้ โดยก้าวข้ามค่านิยม หรือความเชื่อความศรัทธาที่นับถือเดิม ผู้วิจัยมองในมิติที่เพียงมุ่งหมายความปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคมไทย หากรูปแบบที่สร้างขึ้นนี้จะมีประโยชน์ต่อบุคคลใด หรือจะนับถือศาสนาเดียวกันหรือต่างศาสนา ก็สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อสังคมอุดมสันติต่อไป ดังรูปแบบที่ปรากฏ ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 รูปแบบของกระบวนการพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทตามหลักภาวนา 4

สรุปตามแผนภาพด้านบน รูปแบบที่สร้างขึ้นเพื่อนำเสนอสามารถเรียงตามขั้นตอนจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง และผู้วิจัยสามารถเรียงเป็นประโยค ได้ดังนี้ คือ 1) Attitude + (เป็นผู้มีทัศนคติเชิงบวก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์) พัฒนาด้วยการให้ความรู้จากการนำผู้เชี่ยวชาญด้านสันติศึกษามาให้ความรู้พื้นฐานธรรมชาติของความขัดแย้ง 2) Practice in Deep Listening and Trust Building (เป็นผู้มีสมาธิมั่นคง ผ่านการฝึกฝนในด้านการฟังอย่างลึกซึ้ง ด้วยความไม่ลำเอียง มีความเป็นกลางมากที่สุด) พัฒนาด้วยการฝึกเจริญสติของแนวสติปัฏฐานสี่ประการ 3) Integrated by Bhavana 4 (การประยุกต์ตามหลักภาวนาสี่) ทำให้เกิดการพัฒนาทุกมิติอย่างรอบด้าน พัฒนาด้วยการเพิ่มองค์ความรู้ให้เข้าใจและเชื่อมโยงแนวสากลกับพุทธสันติวิธี

ตามความเห็นของผู้วิจัยหลังวิเคราะห์ข้อมูล ควรเริ่มต้นที่การพัฒนาจิตตนก่อนสู่ขั้นที่ 4) Curiosity (เป็นผู้มีองค์ความรู้) หรือการพัฒนาหาองค์ความรู้ หรือสร้างปัญญาภาพให้เกิดขึ้น แล้วจึงจะมีความเมตตามากพอที่กลับไปช่วยสังคม คือ มีจิตใจที่ดีพัฒนาไปด้วย 5) Helpfulness (เป็นผู้มีจิตอาสา และ มีความเมตตาภายใน และปรากฏเป็นรูปธรรมต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในข้อพิพาท) พัฒนาด้วยการฝึกขันติธรรมตามแนวของพุทธวิธี 6) Implementation (การนำออกไปใช้เป็นภาคแสดงอย่างรอบคอบและเท่าทันอารมณ์ของตน) พัฒนาด้วยการฝึกสติให้มีมากขึ้น ให้รู้และเท่าทันอารมณ์ของตน ด้วยวิธีการพัฒนานำเอาการเดินจงกรมมาประยุกต์ใช้ทั้งในส่วนอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย ใช้ประกอบพัฒนาด้านภาคแสดงออกสู่ขั้นตอนสุดท้าย 7) Target for Peaceful Society (เป้าหมายคือ คุณประโยชน์ และคุณค่าคืนความสงบสุขให้แก่สังคมอุดมสันติต่อไป)

สรุป

ผู้วิจัยได้เสนอการใช้ชุดความคิดดังกล่าวข้างต้น แจกแจงออกเป็นรูปธรรม หรือนำออกไปช่วยเสริมกระบวนวิธีในการนำออกไปใช้ ซึ่งเสริมกระบวนการพัฒนาศักยภาพของผู้ประนีประนอมข้อพิพาทโดยหลักพุทธสันติวิธี และพบว่าการพัฒนาผู้ประนีประนอมนั้นมี 3 ระยะคือ (1) การฝึกทักษะพื้นฐานของการการไกล่เกลี่ย (2) พัฒนาความเข้าใจกระบวนการให้มากขึ้นด้วยสติปัญญาและการลงมือปฏิบัติจริงในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (3) พัฒนาคุณสมบัติส่วนตัวที่ทำให้เราให้เป็นผู้จัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถพัฒนาได้ในทุกระยะและทุกเวลา ส่วนหลักธรรมที่ส่งเสริมและเหมาะสมกับการพัฒนาศักยภาพภายในของผู้ประนีประนอมขั้นสูงสุด คือ อารยวัฒิ 5 หรือการเจริญที่สูงส่ง หนึ่งในเจ็ดของหลักสัปปุริสธรรมที่เป็นภาคแสดงของการพัฒนาตน ซึ่งสอดคล้องและเหมาะสมที่สุด เป็นหนึ่งในคุณสมบัติทั้ง ประการของชุดความคิดนี้ ผู้ใดปฏิบัติตามย่อมเป็นผู้ควรของการคำนับ นับถือ ยกย่อง ของบุคคลทั้งหลายเป็นหนึ่งในผู้ทรงคุณค่าอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

การพัฒนาผู้ประนีประนอมข้อพิพาทนั้นเป็นการพัฒนาให้ดีขึ้นดีกว่าเดิม คือ ควรเริ่มต้นจากกระบวนการคัดกรองผู้ประนีประนอมข้อพิพาทที่คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทจะต้องมาจากบุคคลที่มีคุณสมบัติที่ดีพร้อม การพัฒนาต่อยอดก็จะเป็นเรื่องง่ายขึ้น แต่ข้อเสนอแนะนี้จะไปแตะในระดับโครงสร้างขององค์การ ซึ่งก็แล้วแต่ผู้บังคับบัญชาระดับบนจะเห็นด้วยหรือไม่ ต้องพิจารณาจากบททดสอบ การสัมภาษณ์ด้วยหลักจิตวิทยา หรือให้ทดลองไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในห้องปฏิบัติการก่อนที่จะแต่งตั้งให้มาทำหน้าที่นี้ ควรจะสื่อสารเป็นมีทัศนคติบวก และตั้งใจที่จะศึกษาพัฒนาต่อยอดความสามารถของตน

นอกจากนี้ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทจะต้องเป็นผู้มีความสุขุม รอบคอบ ใจเย็นมีวิจารณญาณสูง ทั้งมีการแสดงออกทางกายภาพที่ดี มีพฤติภาพที่น่าเชื่อถือ ไม่ทำให้เกิดการเสื่อมศรัทธาต่อผู้เกี่ยวข้อง มีจิตภาพ คือมีอารมณ์ดี มีสมาธิดี มีอารมณ์มั่นคง และที่สำคัญต้องเป็นคนให้เกียรติผู้อื่น และสุดท้ายมีปัญญาภาพที่ดี กล่าวคือ หมั่นศึกษาหาองค์ความรู้ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลางอย่างแท้จริง ไม่หูเบา ฉลาดมีไหวพริบปฏิภาณ นอกจากนี้ ผู้ประนีประนอมข้อพิพาทจะต้องมีความอดทนและอดกลั้น มีจิตใจตั้งอยู่บนฐานของความเมตตาต่อคู่พิพาท มีจิตที่อาสาพร้อมที่จะรับฟังปัญหาของคู่พิพาททุกฝ่าย โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้ชี้แจงและแสดงเหตุผลได้อย่างเท่าเทียมกันตามสมควร นั่นคือ ยินดีให้พัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยเพิ่มเติมในหลายๆ มิติ โดยเฉพาะการเพิ่มความชำนาญโดย อย่างยิ่งกฎหมายต่างๆและหลักจิตวิทยาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นต้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1) ศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีแห่งการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล

2) ศึกษารูปแบบการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในรูปแบบมุ่งเน้นเฉพาะจุดแข็งและโอกาสในการสร้างกำลังใจแก่องค์กรตามหลักสติปัฏฐาน 4

3) ศึกษาพัฒนาบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ ในพุทธศาสนา กับการผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศาลหรือชุมชน หรือกลุ่มชาติพันธ์

4) ศึกษารูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา ด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในสังคมไทย

References

Chaicharoenkul, T. (2018). Mediator Chonburi Court. *Interview*. March, 19.

Chainapeng, C. (2018). Judges of the dispute mediation center, Chonburi Provincial Court. *Interview*. March 21.

Chalamvong, Y. (2017). *Challenges of Thai workers in the digital age.*

Court of Justice, (2017). *Vision and mission of the Office of the Court of Justice*. Retrieved January 5, from http://www.coj.go.th/home/vision.html.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tripitaka: Thai Version.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Press.

National Institute for Thailand Development Research. Retrieved January 5, from http:// tdri.or.

Neungjumnong, P. Mediatior Chonburi Court. *Interview*. June 25.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2006). *Dictionary of Buddhism (Word).* (11th Extended Edition). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). 2003). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.

Prayoonsak N. (2018). Mediatior Chonburi Court. *Interview*. May 18.

Sakornjun, R. (2018). Mediator Chonburi Court. *Interview*. August 9.

Suthamno, S. (2018). who received the outstanding annual international Walter 2017 of dispute resolution centers annual provincial court and Mediator. *Interview*. August 6.

Yooprasert, P. (2013). Mediation and Searching for truly needs of Parties, Phranakorn-sriayuttaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

การวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม*

The Research and Development of Training Curriculum for the Process Theology Guest Speaker

[1*]พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย, [1]พระมหาสาธร ธมฺมาทโร, [1]พระมหาอกนิษฐ์ สิริปณฺโฑ, [1]ขัตติยา ด้วงสำราญ,[1]วัลลา คงธรรม [2]นุชนรา รัตนศิระประภา และ [3]กฤติยา ถ้ำทอง

[1*]Phramaha Kraiwan Jinadattiyo, [1]Phramaha Sathorn Dhammatharo, [1]Phramaha Akanit Siripanyo, [1]Khattiya Duangsamran, [1]Wanla Khongtam, [2]Nuchnara Ratanasiraprapha and [3]Krittiya Tumthong

[1*]วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*]Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[2]คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

[2]Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand.

[3]นักวิชาการอิสระ

[3]Independent scholars

[1*]Corresponding Author. Email: tchinnatat@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม 2) ทดลองใช้และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของหลักสูตรฝึกอบรม และ 3) ศึกษาการตระหนักรู้ตนเองและความพึงพอใจของพระวิทยากรกระบวนธรรมต่อหลักสูตรและกระบวนการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่างคือ พระวิทยากรกระบวนธรรม ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบประเมินก่อนอบรม ระหว่างอบรม และหลังฝึกอบรม และแบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตร สถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ

*Received March 26, 2019; Revised March 29, 2019; Accepted May 25, 2019

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยหมวดที่ 1) ศึกษาเรียนรู้ธรรม และคิดวิเคราะห์ธรรม ฝึกการรับฟังและการให้คำปรึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา หมวดที่ 2) เนื้อหาด้านการเผยแผ่และการสื่อสาร เรียนรู้หลักการเผยแผ่ตามประเพณีเดิม หลักการเผยแผ่ผ่านสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

2. ผลการประเมินการใช้หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม จากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ในการฝึกอบรมกับพระวิทยากรกระบวนธรรม ปรากฏผลดังนี้

2.1 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจสูงขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรม

2.2 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.37)

2.3 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39)

3. ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม เห็นว่ามีประสิทธิภาพเหมาะสม มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง

คำสำคัญ: การพัฒนา; หลักสูตรฝึกอบรม; พระวิทยากรกระบวนธรรม

Abstract

The purposes of this study were to 1) Curriculum development, training of trainers Process theology 2) trial and study the problems and suggestions of training courses, and 3) the satisfaction of the guest speakers Process theology courses and training process. The research sample consisted The 80 Process theology guest speakers Acquired by the selecting specific. The research instruments were rating-scale questionnaire. The statistics for the data analysis were mean, percent.

The results of the study revealed the following:

1. Development of training Curriculum for The Process theology guest speaker of 8 learning unit and in training there are various ways of learning, knowledge and application of the Buddhist Missionary divided into 2. Sectors to include education fair. Think critically and fairly as practicing listening and counseling Buddhism. Training and group activities. The content of communications principles missionaries (religious sermons, lectures on a given host broadcaster) propagate through the different types of media such as radio, television, communication, and content writing includes writing an essay religion. Writing a semi academic/non-fiction. Writing for the propagation and heartwarming. And the content of the Buddhist practice consists of meditation. And study theology at Bodh Gaya, India. By In training, an emphasis should be on leading to real practicability and diverse methods of learning such as self-learning, action learning, small group meeting, brainstorming, integration learning and observe activities. Evaluations by before after and during training. Also, there should be clear evaluation criteria.

2. The following were outcomes of the training curriculum try-out in the developing of training curriculum for The Process theology guest speaker: The curriculum were test by the trainees and faculty and supporting staff who responsible for educational between 6-18 June 2016 of 74 Figure at Wat Sam Phraya Temple. And the result are as follows;

2.1 The training knowledge. Understanding higher before training.

2.2 The training courses are satisfied with the level of an average 4.37

2.3 The training activities are evaluated during training at a high level average 4.39

In conclusion, training Curriculum for The Process theology guest speaker has effective because the training curriculum was diverse methods of learning, clear evaluation criteria and trainees being able to apply the knowledge gained to real practicability. The training Curriculum for The Process theology guest speaker should be supported and promoted to implement in networking for operating the internal educational quality assurance.

Keywords: Development; Training Curriculum; The Process theology Guest Speaker

บทนำ

ปัญหาในสังคมไทยได้ทวีความรุนแรง และมีความหลากหลายมากขึ้นกว่าในอดีต สาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงตามกระแสการพัฒนาทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ไร้พรมแดน ในแนวทางโลกาภิวัตน์ ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงในด้านเศรษฐกิจ ทำให้คนนิยมทางวัตถุมากขึ้น จึงเกิดปัญหาด้านจิตใจและทำให้เกิดการละเลยด้านคุณธรรมศีลธรรม และจริยธรรม การพัฒนาคุณภาพของคนในสังคมเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด เพราะคนเป็นตัวแปรที่สามารถพัฒนาประเทศได้ในทุกๆ ด้าน (Kulanan, 2001) ดังนั้น การที่จะทำให้สังคมสงบสุขได้นั้น ทุกคนในสังคมจึงควรช่วยกันแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา และช่วยกันแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อความสงบสุขของชีวิต และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป สถาบันทางพระพุทธศาสนานับเป็นสถาบันที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือต่อสังคมไทยตลอดมา โดยมีส่วนช่วยในการกล่อมเกลาจิตใจ และลักษณะนิสัยของคนไทยตลอดจนการให้บริการตามความจำเป็น ตามความต้องการของประชาชน อีกทั้งมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาทางสังคมให้แก่คนในสังคมมาแล้วเป็นอย่างดียิ่ง พระสงฆ์ได้มีบทบาทมากมายในสังคมอาทิ เช่น ครูพระสอนศีลธรรม พระวิทยากรอบรมนักเรียน พระนักเทศน์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรยกย่องว่าพระสงฆ์นอกจากจะเป็นที่เคารพของชาวบ้านและบุคคลทั่วไปแล้ว ยังนับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม หากได้นำวิชาการ นำความรู้จากทรัพยากรที่มีค่ามาใช้อย่างถูกต้องจะช่วยเสริมสร้างความเจริญอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์อย่างถูกต้อง ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่า “การใช้หลักวิชาและความคิดริเริ่มสร้างงานที่อาจจะไม่ใหญ่โตนัก แต่ประสิทธิภาพสูง และอำนวยประโยชน์โดยตรงได้มาก โดยการนำเอาทรัพยากรตามธรรมชาติ ความรู้ความสามารถตลอดจนแรงงานของคนส่วนใหญ่ให้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เกิดความเสียหาย หรือสูญเปล่าน้อยที่สุด การสร้างความเจริญในลักษณะนี้จะช่วยสร้างความเจริญของกิจการส่วนรวมได้แน่นอน” เพราะฉะนั้น พระสงฆ์และสถาบันทางศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยสร้างกิจการความเจริญรวมทั้งแก้ปัญหาต่างๆได้อย่างแน่นอน (Phra Phanomporn Kunawaro, 2013)

รัฐได้อาศัยวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ศีลธรรมของชุมชนมาเป็นเวลาช้านาน แต่ยังพบปัญหาหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของการสอนวิชาศีลธรรม คือ ครูผู้สอนไม่ได้จบการศึกษาด้านศาสนาหรือการสอนศีลธรรม ทำให้ขาดความมั่นใจในการสอน ขาดการวิเคราะห์นำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตจริง ส่วนครูพระสอนศีลธรรมยังสอนแบบบรรยาย เน้นพิธีกรรมทางศาสนา การจัดการเรียนการสอนจึงเหมือนสอนพระสอนเณรหรือเหมือนเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง พระภิกษุบางรูปมีวุฒิการศึกษาน้อย การจัดการเรียนการสอนจึงสู้พระภิกษุที่มีความรู้ไม่ได้ การสอนส่วนใหญ่ยังไม่ใช้สื่อ IT หรือสื่อการสอนที่ทันสมัย และมีปัญหาเรื่องการควบคุมชั้นเรียน ปัญหาที่พบอีกอย่างหนึ่งก็คือ โครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนไม่มีความพร้อมในการเตรียมพระภิกษุที่จะมาทำการสอน จัดเวลาในการอบรมให้พระภิกษุที่จะมาสอนธรรมะน้อย จึงทำให้พระภิกษุที่จะมาสอนธรรมะไม่เข้าใจชัดเจนเรื่องเทคนิคและทักษะในการถ่ายทอด ดังนั้น

เทคนิคและทักษะการถ่ายทอดของพระภิกษุผู้จะสอนธรรมะจึงมีความสำคัญมาก (Phra Manit Chotithammo, 2010) สรุปปัญหาได้ว่า สาเหตุส่วนใหญ่มาจากยังไม่เคยมีการจัดการฝึกอบรมการสอนให้กับพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากร หรือทำหน้าที่สอนศีลธรรมในสถาบันการศึกษาต่างๆ ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และยังไม่มีหลักสูตรฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพให้กับพระภิกษุผู้สอนธรรมะแต่อย่างใด ทั้งที่เป็นการเห็นชัดเจนว่าการฝึกอบรมบุคคลก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจในข้อเท็จจริง และสภาวะของสิ่งทั้งหลาย มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ปฏิบัติและจัดการกับสิ่งทั้งหลายตามที่ควรจะเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ตน คือ ความมีชีวิตอยู่อย่างสำเร็จผลดีที่สุด มีจิตใจเป็นอิสระมีสุขภาพจิตสมบูรณ์ และประโยชน์ผู้อื่น คือ สามารถช่วยสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่คนทั้งหลาย

แต่อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาผู้วิจัยเห็นว่า ในโครงการต่างๆ ก็ยังคงมีปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของตัวผู้สอนเอง พระสงฆ์บางรูปยังขาดความรู้ความสามารถทำให้เกิดความสับสนในการเผยแผ่ธรรม หรือก็ในเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเผยแผ่ เนื้อหาบางอย่างยังเน้นที่ตัวภาษา ซึ่งเป็นพุทธพจน์มากเกินไป ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่ายเพราะไม่เข้าใจ อ่านยาก เป็นต้น รวมถึงยังมีความตระหนักเรื่องการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีถึงการสร้างบรรยากาศในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนน้อยอยู่ อันถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะเมื่อบรรยากาศในการเผยแผ่ดี การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนย่อมมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าโครงการฝึกอบรมรวมไปถึงหลักสูตรฝึกอบรม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะสามารถทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจเกิดความชำนาญ และเกิดเจตคติที่ดีเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งจนกระทั่งทำให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอย่างมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ และยังช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมการกระทำ และการแสดงออกในทางที่ดี สามารถพัฒนาคนให้เกิดปัญญาคิดทำในสิ่งที่ถูกต้องดีงามเพื่อส่งเสริมให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข การฝึกอบรมจึงเป็นกระบวนการที่จะทำให้ ผู้เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ (knowledge) เกิดความเข้าใจ(understanding) เกิดความชำนาญ (skill) และเกิดเจตคติ (attitude) ที่ดีเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม (Kityanyong, 2002)

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรการฝึกอบรมจึงได้ทำการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมสาหรับพระวิทยากรกระบวนธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสอนธรรมะตามแนวทางของหลักการการพัฒนาหลักสูตร 5 ขั้นตอน ตามขั้นตอนของกระบวนการการวิจัยและพัฒนา(Research and Development R & D) คือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร และ 4) การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าฝึกอบรมสามารถนำมาปรับใช้ในการทำงานเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพและได้ทราบถึงวิธีการต่างๆ ในการเผยแผ่หลักธรรมอย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งได้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและได้รับการยอมรับจากสังคมโดยทั่วไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม
2. เพื่อทดลองใช้และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของหลักสูตรฝึกอบรม
3. เพื่อศึกษาการตระหนักรู้ตนเองและความพึงพอใจของพระวิทยากรกระบวนธรรมต่อหลักสูตรและกระบวนการฝึกอบรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยและพัฒนา (Research and Development R & D) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิจัย (research) : การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้มาสร้างหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับหลักสูตรและทำการวิเคราะห์ เนื้อหา

2) ศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธ ศาสนาและการประยุกต์ใช้เพื่อการเผยแผ่ธรรม กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อเผยแผ่ธรรม

3) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวกับวิธีสอน เทคนิคการสอน จิตวิทยาการให้คำปรึกษา หลักการเผยแผ่ (การเทศน์ บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม) เป็นต้น

4) ศึกษาการเขียนบทความธรรมะ บทความกึ่งวิชาการ/สารคดี การวิจารณ์บทความ การเขียนความเรียง การเขียนสกู๊ปข่าว เป็นต้น

5) ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุในด้านวิชาการ ทัศนคติ ทักษะ และประสบการณ์ ในด้านพระพุทธศาสนา

6) สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับกระบวนการ และขั้นตอนที่จำเป็นในการจัดทำกลวิธี เทคนิควิธีการฝึกอบรม ระยะเวลาการฝึกอบรม การวัดผลและประเมินผล และข้อเสนอแนะอื่นๆ

เครื่องมือที่ใช้ในขั้นตอนนี้ เป็นแบบวิเคราะห์เอกสารและแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (structure interview) เป็นการ ศึกษาเพื่อจัดเตรียมข้อมูลด้านความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องกับการจัดฝึกอบรม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาในการจัดทำกลวิธีการฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิคการฝึกอบรม รวมจำนวน 3 คน

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนา (development) : การพัฒนาหลักสูตร เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนาหลักสูตร จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 1 มากำหนดเป็นองค์ประกอบของหลักสูตร ตั้งแต่ปัญหาและความสำคัญ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหากระบวนการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม กิจกรรม และสื่อประกอบระยะเวลา การฝึกอบรม ตลอดจนการวัดผลและประเมินผล แล้วดำเนินการสร้างหลักสูตรฉบับร่าง โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ร่างโครงร่างหลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการศึกษารายละเอียดองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร กำหนดประเด็นสำคัญและเขียนคำถามไปตามประเด็นนั้นๆ ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหาและความสอดคล้องของหลักสูตรฉบับร่าง พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฉบับร่างตามคำแนะนำ ซึ่งหลักสูตรฉบับร่างประกอบด้วย

1) ความเป็นมาและความสำคัญที่ต้องการนำมาพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

2) หลักการนำข้อมูลที่ศึกษามาพิจารณากำหนดเป็นหลักการของหลักสูตรว่าเป็นหลักสูตรให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายใด มีลักษณะและจุดเน้นที่ใด มีวิธีการใช้อย่างไร

3) จุดมุ่งหมายศึกษาถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรและสาระของการจัดทำกลวิธีการสอน กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อให้ทราบว่าหลักสูตรนี้มีจุดมุ่งหมายอย่างไร

4) เนื้อหาพิจารณาข้อมูลที่รวบรวมได้ กำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่ประกอบด้วยเนื้อหาภาคทฤษฎีและเนื้อหาภาคปฏิบัติ เนื้อหาทั้งสองอย่างนี้จัดให้สำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรประกอบ

5) กระบวนการฝึกอบรม คณะผู้วิจัยกำหนดให้พระวิทยากรกระบวนธรรมศึกษา คู่มือการจัดทำกลวิธีการอบรม และดำเนินการฝึกอบรมไปทีละหน่วยตามคู่มือการฝึกอบรม ซึ่งในการฝึกอบรมนั้นสามารถปรับเปลี่ยนตารางการฝึกอบรมได้ตามความเหมาะสม

6) วิธีการฝึกอบรม กิจกรรม แผนการฝึกอบรม และสื่อประกอบ พิจารณาจากข้อมูล แนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ศึกษามากำหนดวิธีการฝึกอบรม กิจกรรม และสื่อประกอบ วิธีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ได้แก่ การบรรยาย การระดมความคิด การแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติเป็นหลัก โดยคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดสื่อ อุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรม

7) ระยะเวลาการฝึกอบรม ผู้วิจัยพิจารณาร่วมกับเนื้อหาสาระประกอบกับความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ความเหมาะสมของสถานที่ฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม และจุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

8) การวัดผลและประเมินผล พิจารณาจากทดสอบความรู้ความเข้าใจภาคทฤษฎีของผู้เข้าอบรมเริ่มฝึกอบรม และภายหลังสิ้นสุดการฝึกอบรม และความคิดเห็นที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม

2. การตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่าง โดยนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน ตรวจสอบด้านความเหมาะสม และความสอดคล้องของส่วนประกอบหลักสูตรฉบับร่าง ดำเนินการตรวจสอบหลักสูตรฉบับร่างโดยตรวจสอบด้านเนื้อหา ด้านหลักสูตรการฝึกอบรม ด้านการวัดและประเมินผล ของหลักสูตรที่ผู้วิจัย

สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่า ส่วนประกอบของหลักสูตรฉบับร่างในแต่ละด้าน ตั้งแต่ปัญหาหลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กระบวนการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม กิจกรรมและสื่อประกอบ ระยะเวลาการฝึกอบรมการวัดผลและประเมินผล มีความเหมาะสมและสอดคล้องกันหรือไม่ โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item – objective congruence : IOC) มีเกณฑ์การให้คะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย .50 ขึ้นไป

3. ปรับปรุงหลักสูตรฉบับร่าง ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นตอนที่ 3 วิจัย (research) : การทดลองใช้หลักสูตร เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่ม เป้าหมายในการนeหลักสูตรไปใช้จริง โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงทดลองแล้วนำผลจากการทดลองไปปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เข้าอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เข้าอบรมโครงการ พระวิทยากรกระบวนธรรม จำนวน 80 รูป โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เนื่องจากต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะเฉพาะ คือ เป็นผู้เข้าอบรมในโครงการ พระวิทยากรกระบวนธรรม

2. แบบแผนการทดลองจริง การทดลองใช้หลักสูตรการฝึกอบรมในครั้งนี้ใช้กระบวนการ วิจัยเชิงทดลองแบบ one group pretest – posttest design ได้ดำเนินการทดลองตามขั้นตอนดังนี้

2.1 การวางแผน เป็นขั้นตอนการเตรียม การก่อนการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม โดยผู้วิจัยมีการเตรียมการประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

2.1.1 เสนอขออนุมัติโครงการฝึกอบรมในรูปแบบโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการรับผิดชอบฝ่ายต่างๆ ของการฝึกอบรม

2.1.2 ประชุมผู้เข้าอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมเพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกอบรม

2.1.3 ประชุมคณะทางานเพื่อแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการฝึกอบรม พร้อมทั้งติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะวิทยากร ผู้รับผิดชอบสถานที่ฝึกอบรม

2.1.4 จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม ได้แก่ เอกสารประกอบการฝึกอบรมแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจก่อนและหลังการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการใช้หลักสูตร

2.1.5 การจัดเตรียมสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เกี่ยวกับการฝึกอบรม ได้แก่ สื่อ อุปกรณ์สำหรับฝึกปฏิบัติ

2.2 การทดลองใช้หลักสูตร

2.2.1 การฝึกอบรมในโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการระหว่างวันที่ 6 มิถุนายน 2559 ถึงวันที่ 18 มิถุนายน 2559 ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่ พระวิทยากรที่ได้รับการคัดเลือกจากทั่วประเทศ จำนวน 80 รูป

2.2.2 การทดลองใช้หลักสูตรเป็นการฝึกอบรมภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติดังนี้

1) การทดสอบก่อนการฝึกอบรม (pre – test) ด้วยแบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจ
2) ดำเนินการฝึกอบรม เป็นการให้ความรู้ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ
3) สังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมระหว่างการฝึกอบรม
4) การทดสอบหลังการฝึกอบรม (post – test) ด้วยแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ
5) การสอบถามเจตคติต่อหลักสูตรฝึก อบรมด้วยแบบสอบถาม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 3 ฉบับ คือ

3.1 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนและหลังการฝึกอบรม (pre–test, post–test) ซึ่งเป็นแบบทดสอบฉบับเดียวกันชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ เพื่อเป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภาคทฤษฎี

3.2 แบบสังเกตพฤติกรรม ซึ่งเป็นแบบที่ใช้เก็บรวบรวมพฤติกรรมต่างๆ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม รวมถึงผลการปฏิบัติกิจกรรมภาคปฏิบัติระหว่างการฝึก อบรม ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติ

3.3 แบบสอบถามความมีเจตคติที่มีต่อการใช้หลักสูตร เป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองพร้อมผู้ช่วยวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 พัฒนา (development) : การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

การประเมินระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรและหลังจากใช้หลักสูตร เพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตรว่า เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ พิจารณาผลกระทบจากการใช้หลักสูตรและเพื่อประมวลข้อมูล ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูล

1.1 นำคะแนนทดสอบก่อนและหลังการฝึก อบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปวิเคราะห์โดยใช้สถิติ t-test (dependent) (Ritcharoon, 2005)

1.2 นำข้อมูลจากแบบสอบถามเจตคติที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมไปวิเคราะห์เพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วนำผลที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981)

2. ปรับปรุงหลักสูตร

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบ เจตคติที่มีต่อหลักสูตรมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรทั้งด้านโครงสร้างและรายละเอียด องค์ประกอบหลักสูตร ประกอบด้วย เนื้อหา กิจกรรม ระยะเวลา เพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ผลการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม ประกอบด้วย เนื้อหาเผยแผ่ธรรม แบ่งเป็น 2 ภาค ประกอบด้วย

1.1 เนื้อหาด้านทฤษฎี ได้แก่ (1) ศึกษาเรียนรู้ธรรมและคิดวิเคราะห์ธรรม เช่น ฝึกการรับฟังและการให้คำปรึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา และฝึกการดำเนินกิจกรรมแบบกลุ่ม เป็นต้น (2) เนื้อหาด้านการสื่อสาร ประกอบด้วย หลักการเผยแผ่ (เทศน์ บรรยายธรรม ปาฐกถาธรรม โฆษก พิธีกร) หลักการเผยแผ่ผ่านสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น (3) เนื้อหาด้านสื่อสารงานเขียน ประกอบด้วย การเขียนบทความธรรมะแบบความเรียง การเขียนบทความกึ่งวิชาการ/สารคดี และการเขียนสกู๊ปข่าวเพื่อการ เผยแผ่ มีแนวทางการเรียนรู้หลากหลาย ได้แก่ เรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การประชุมกลุ่มย่อย การระดมสมอง การเรียนรู้แบบบูรณาการ การศึกษาดูงาน และการติดตามประเมินผล มีการประเมิน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมก่อนและหลัง และมีการประเมินระหว่างการฝึกอบรม มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน

1.2 เนื้อหาด้านการปฏิบัติธรรม ณ แดนพุทธภูมิ ประกอบด้วยการปฏิบัติธรรม และการศึกษาดูธรรม ณ พุทธคยา ประเทศอินเดียรวมระยะเวลา 7 วัน

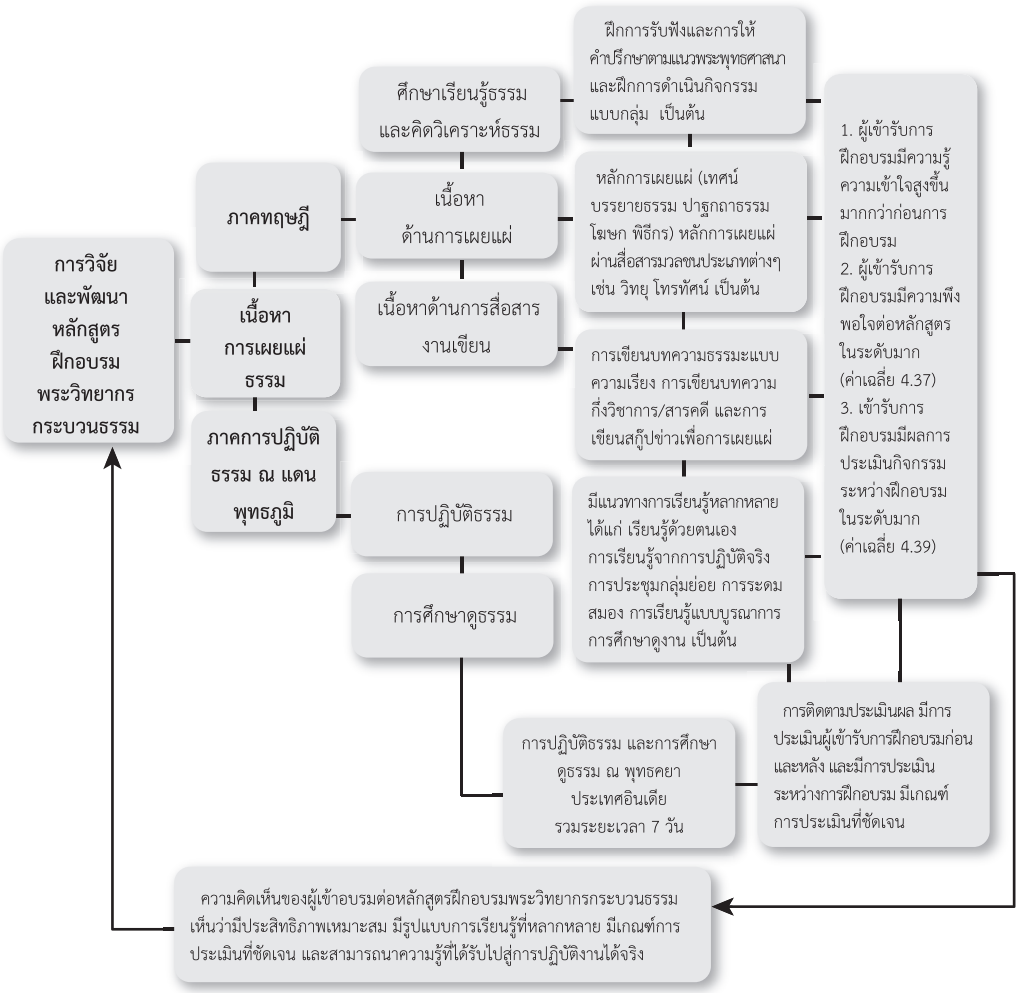
2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึก อบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม จากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ในการฝึกอบรมกับพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นพระวิทยากรกระบวนธรรม จำนวน 80 รูป ระหว่างวันที่ 6–18 มิถุนายน 2559 ณ วัดสามพระยาวรวิหาร แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และทำการประเมิน ปรากฏผลดังนี้

2.1 ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม โดยมีการพัฒนาขึ้นร้อยละ 0.9 ทุกหัวข้อเนื้อหา

2.2 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก

2.3 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรม ดีถึงดีมาก

3. ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม เห็นว่ามีประสิทธิภาพเหมาะสม มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง

แผนภูมิ รูปแบบผลการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากรายงานการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ผลการจัดทาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม เกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญซึ่งได้เสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ ดังนี้ การที่มีการศึกษาดูงานในเรื่องของหลักสูตรและมีการปฏิบัติจริงที่ประเทศอินเดียนั้นเหมาะสมและนำไปใช้ได้อย่างดียิ่ง และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ในหน่วยงาน เพราะมีการฝึกทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ สำหรับเนื้อหา

ของกิจกรรมตามหลักสูตรเห็นว่าชัดเจนและมีประโยชน์จริง การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม ในภาพรวมหลักสูตรฝึกอบรมมีความเหมาะสมในระดับมาก และการประเมินความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความสอดคล้องของหลักสูตรฝึกอบรม ภาพรวมมีความสอดคล้องกันทุกรายการ สำหรับระยะเวลาการจัดฝึกอบรมที่มีระยะเวลายาว บางเรื่องก็เหมาะสม แต่บางเรื่องก็จัดได้ว่ายาวนานเกินไป แต่อย่างไรก็ควรมีทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้มีทั้งการเรียนรู้ในลักษณะภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ สำหรับเนื้อหาของกิจกรรมตามหลักสูตรเห็นว่าชัดเจนและมีประโยชน์จริง ซึ่งตรงกับแนวคิดของบาร์โรว์ (Barrows) กล่าวว่า ความคิดในการจัดเรียนรู้ที่สมบูรณ์และเกิดการเรียนรู้จริงจะต้องมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ อันเป็นลักษณะของการเรียนรู้ในผู้ใหญ่ ดังนั้น ลักษณะหลักสูตรจึงเป็นเชิงปฏิบัติการ ใช้หลักการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) กิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ และยังสอดรับกับ สมใจ กงเติม ได้เสนอว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมให้มีประสิทธิภาพจะต้องพัฒนาอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การประเมินความต้องการ ขั้นที่ 2 ขั้นการฝึกอบรม และขั้นที่ 3 การประเมินผลและสอดคล้องกับ ฮูสตันและคณะ (Houston and others, 1972) กล่าวว่า หลักสูตรฝึกอบรม เป็นการที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้ได้ด้วยตนเองหลังจากได้รับการฝึกอบรมได้เรียนรู้ตามความสะดวกของตนเองในเรื่องของเวลาที่เหมาะสม โดยหลักสูตรการฝึกอบรมในการจัดรูปแบบที่ชัดเจน มีคำถามที่กระตุ้นให้ผู้เข้ารับการอบรมค้นหาคำตอบจากเนื้อหาที่มีอยู่ในหลักสูตรการฝึกอบรมอย่างพร้อมสรรพ เป็นการดึงดูดให้อยากที่จะเรียนรู้ เมื่อเข้าร่วมการฝึกอบรมเรียนเนื้อหาส่วนใดแล้วยังไม่เข้าใจก็สามารถเรียนเนื้อหานั้นซ้ำๆ ได้โดยไม่มีขีดจากัดและการทาแบบฝึกหัดในหลักสูตรฝึกอบรมจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจเนื้อหามากขึ้น

2. ผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม

2.1 ผลการเปรียบเทียบก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยรวมและรายด้าน พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจสูงขึ้นกว่าก่อนฝึกอบรม สาเหตุที่ทำให้ผลการเปรียบเทียบการฝึกอบรมมีคะแนนตั้งแต่ระดับมากทั้งภาพรวมและรายด้าน อาจเนื่องมาจากเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมของหลักสูตรนี้พัฒนาขึ้นเพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ เฉพาะอย่าง เฉพาะด้าน ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้แล้วอย่างจำเพาะเจาะจง จึงทำให้โอกาสที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะบรรลุตามจุดมุ่งหมาย มีกระบวนการในการเรียนรู้อย่างมีความหมาย มีความเหมาะสม สามารถคิดไตร่ตรอง ตระหนักถึงผลกระทบ และมองเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตนเป็นคนมีจริยธรรมอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการปฏิบัติอย่างเข้าใจ อันจะส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการจัดระบบความคิดสอดคล้องกับการวิจัยของปัณพร ศรีปลั่ง และ พงศ์ประเสริฐ หกสุวรรณ (Sriplung and Hoksuwan, 2015) ที่สรุปว่า การควบคุมกำกับพฤติกรรมของตนเองให้เป็นผู้มีจริยธรรม การรู้จักวางตนเอง ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและพัฒนาคุณลักษณะการเป็นผู้มีจริยธรรมที่คงทนถาวร ซึ่งเป็นคุณลักษณะของการเป็นคนที่สมบูรณ์และเป็นทักษะที่การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องการ ในขั้นตอน

นี้ ผู้เข้าฝึกอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมยังเห็นว่า เนื้อหาของหลักสูตรและกิจกรรมการดาเนินงานของโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม มีความสำคัญต่อผู้เข้ารับการอบรม จึงเกิดความรู้สึกว่า การฝึกอบรมครั้งนี้ให้ประโยชน์ และมีความจำเป็นมาก สามารถนำไปพัฒนาและเผยแผ่การดำรงตนตามหลักธรรมของศาสนาพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมด้วยความสนใจ จนเกิดการเรียนรู้ในที่สุด และมีความเห็นว่าโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม ซึ่งดำเนินการโดย กลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม สำนักงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร จำเป็นต้องมีต่อไปและควรสนับสนุนให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย

2.2 ผลการประเมินระดับความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมโดยกลุ่มเพื่อชีวิตดีงาม สำนักงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์ วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า หลักสูตรนี้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากโครงการอบรมต่างๆ โดยทั่วไปที่เคยจัดขึ้น เนื่องจากเป็นโครงการที่มีกิจกรรมหลากหลาย พระวิทยากรหลายรูป/คน และมีความต่อเนื่อง กิจกรรมการปฏิบัติที่ฝึกอบรมให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถนำไปใช้ประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านวิทยากร การให้การอบรมได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เข้าฝึกอบรมได้มีโอกาสทำงานร่วมกันและมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในกลุ่ม มีกิจกรรมที่สัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง โดยผู้เข้าฝึกอบรมได้ให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาหลักสูตรโดยเฉพาะประเด็นการศึกษาดูงานนอกสถานที่ทั้งในประเทศและนอกประเทศ ผลการประเมินจึงปรากฏออกมาในระดับ ดีมาก ดังนั้น การจัดโครงการฝึกอบรม พระวิทยากรกระบวนธรรมนี้ จึงเป็นประโยชน์อย่างมาก เนื่องจากสามารถสร้างหลักสูตรพัฒนาพระวิทยากรกระบวนธรรมต้นแบบได้สำเร็จเป็นรูปธรรม โดยคำนึงถึงความต้องการในการฝึกอบรมก่อนกำหนดวัตถุประสงค์โครงการ แล้วกำหนดหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน โดยมีผลประเมินโครงการการฝึกอบรมเป็นการยืนยัน

จากแนวคิดการถอดบทเรียน (After Action Review : AAR) ก่อนและหลังอบรม โครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม ผู้เข้าร่วมอบรมให้แนวคิดเป็นข้อมูลสำคัญอันแสดงถึงความต้องการของผู้เข้ารับการอบรม สรุปในภาพรวม ส่งผลทำให้พระวิทยากรกระบวนธรรม มีความมั่นใจขึ้น ได้ประสบการณ์ใหม่ ได้หลักจิตวิทยาไปช่วยแก้ไขปัญหาให้กับผู้ที่ต้องการปรึกษา ได้รู้การปฏิบัติตนในหน้างาน มีความรู้ใหม่นำไปสู่การอบรมในที่ต่างๆ เพิ่มทักษะในการเผยแผ่ธรรมะ ตลอดถึงการเข้าถึงกลุ่มที่จะนำธรรมะไปเผยแผ่ เข้าใจหลักวิชาการต่างๆ มากขึ้น สามารถนำไปประยุกต์เข้ากับธรรมะที่จะเผยแผ่กับญาติโยมหรือเด็กต่อไป ได้เครือข่ายในการทำงานได้แนวคิดการจัดการทำงานอย่างเป็นระบบ ทำให้เข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้ฟังไม่ให้น่าเบื่อ พัฒนาทักษะเพิ่มพูนเทคนิควิธีการถ่ายทอดธรรมะ เพิ่มทักษะในการทำกิจกรรมและประยุกต์ต่อยอดเพิ่มยิ่งขึ้นเพื่อให้การเผยแผ่มีความหลากหลายและไม่น่าเบื่อ เพิ่มเทคนิคในการจัดค่ายอบรม การพูดในที่ชุมชน และการทำงานเป็นหมู่คณะ การทำสื่อใช้ในการอบรมโดยนำเอาหลักแทรกเข้าไปในกิจกรรม เพิ่มความรู้ถึงการนำสิ่งต่างไปใช้ประโยชน์ ได้องค์ความรู้ใหม่ๆ ได้เปิดโลกทัศน์มุมมองใหม่ๆ

ในการเผยแผ่ธรรม ได้พัฒนาทักษะการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง รู้วิธีการทำงานพร้อมทั้งขั้นตอนต่างๆ มากขึ้น สามารถนำไปใช้ได้อย่างดี ทั้งการปฏิบัติประจำวัน และการอบรม มีรูปแบบในการทำงานที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ได้เทคนิคในการสอนเพิ่มมากขึ้น และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ สามารถพูดได้อย่างมีหลักการ รู้ขั้นตอน และเนื้อหาที่สมควร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม แบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติธรรม ประกอบด้วยหมวดที่ 1) ศึกษาเรียนรู้ธรรม และคิดวิเคราะห์ธรรม ฝึกการรับฟังและการให้คำปรึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา หมวดที่ 2) เนื้อหาด้านการเผยแผ่และการสื่อสาร เรียนรู้หลักการเผยแผ่ตามประเพณีเดิม หลักการเผยแผ่ผ่านสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรสนับสนุนโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรมให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมากพอที่จะทำให้พระวิทยากรกระบวนธรรมได้ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาร่วมกัน และควรกระจายให้ครอบคลุมพื้นที่ต่างๆ ของประเทศ

2) จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรการอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมนี้เป็นหลักสูตรที่ใช้ได้ผลกับพระวิทยากรกระบวนธรรม และสามารถปรับใช้ได้ผลกับพระภิกษุสงฆ์ที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนหรือพระธรรมทูต ได้อีกด้วย แต่ควรปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับงานแต่ละประเภทจะทำให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

3) ควรมีการพัฒนายกระดับโครงการพระวิทยากรกระบวนธรรม เพื่อเป็นการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการเผยแผ่ไปยังสถานศึกษาในทุกระดับ อันจะเป็นการเพิ่มให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น

4) เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรกระบวนธรรม ควรมีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพพระวิทยากรกระบวนธรรม เพื่อเพิ่มศักยภาพการทำงานให้แก่พระวิทยากรกระบวนธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจมีการพัฒนาหลักสูตรการอบรมเพื่อการพัฒนาการปฏิบัติงานของพระวิทยากรกระบวนธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า จากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ในการฝึกอบรมกับพระวิทยากรกระบวนธรรม ปรากฏผลดังนี้ 1) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจสูงขึ้นมากกว่าก่อนการฝึกอบรม 2) ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.37) 3. ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีผลการประเมินกิจกรรมระหว่างฝึกอบรมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.39)

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1) ก่อนนำหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมไปใช้ในการอบรม ควรศึกษาจุดประสงค์ ปรับปรุงเนื้อหาสาระ กิจกรรมและสื่อวัสดุอุปกรณ์ ให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

2) ควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมให้ชัดเจนเพื่อความสะดวกและเหมาะสมกับการนำไปใช้

3) ระยะเวลาที่ใช้สำหรับการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ควรปรับให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้

4) ควรมีการวางแผนการบริหารหลักสูตรให้เหมาะสม เช่น ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกให้เพียงพอและเหมาะสม เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเต็มตามศักยภาพ

5) พระวิทยากรผู้ที่ให้การฝึกอบรม ควรเป็นผู้มีประสบการณ์และชำนาญการในการจัดกิจกรรมฝึกอบรม มีความเป็นกัลยาณมิตรที่ดี

6) ควรเตรียมความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรมก่อนเข้ารับการอบรม เพื่อให้ทราบแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับหลักสูตร วิธีการจัดกิจกรรมกระบวนการกลุ่ม การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การศึกษาเอกสารประกอบ ซึ่งการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกอบรมเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การตระหนักรู้ตนเองและความพึงพอใจของพระวิทยากรกระบวนธรรมต่อหลักสูตรและกระบวนการฝึกอบรม ความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม เห็นว่ามีประสิทธิภาพเหมาะสม มีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปสู่การปฏิบัติงานได้จริง

ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้

1) สถาบันสงฆ์ ควรนำหลักสูตรนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เป็นหลักสูตรพื้นฐานของพระวิทยากรกระบวนธรรม พระวิทยากร ครูพระสอนศีลธรรม

2) จากการสังเกตการณ์ ผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่เข้าร่วมกิจกรรมเต็มเวลาตามหลักสูตรจะได้รับความรู้ความเข้าใจ และมีความรู้ความเข้าใจตามเป้าหมายหลักสูตรดีกว่าผู้ที่เข้าไม่เต็มเวลา ดังนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องเสียสละเวลาและทุ่มเทเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมอย่างเต็มเวลา รวมทั้งเข้าร่วมกิจกรรมตามหลักสูตรอย่างจริงจังครบถ้วน

3) ควรสร้างพระวิทยากรกระบวนธรรมที่สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งกระบวนธรรมและบูรณาการได้ในบุคคลเดียว เนื่องจากพระวิทยากรกระบวนธรรมต้องเข้าใจภาพรวมและสามารถสร้างสถานการณ์ตั้งคำถาม เพื่อชวนให้ผู้เข้ารับการอบรมร่วมคิดวิเคราะห์อยู่ตลอดเวลา โดยใช้ความรู้ที่ได้จากหลักสูตรและประสบการณ์ส่วนตัวที่มีมาในความรับผิดชอบ ถ้าเตรียมส่วนนี้ได้จะเพิ่มประสิทธิภาพในหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยติดตามประเมินผลสมรรถนะของพระวิทยากรกระบวนธรรมที่ผ่านการฝึกอบรมตามภารกิจของสงฆ์ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่ศาสนธรรม การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม

2) ควรมีการวิจัยในเชิงการเปรียบเทียบพระวิทยากรกระบวนธรรมที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรกับพระวิทยากรกระบวนธรรมที่ไม่ได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร ในด้านการปฏิบัติงานตามภารกิจของสงฆ์

3) ควรมีการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ในการฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรมตามหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม เพื่อนำมาพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) ควรมีการวิจัยคุณลักษณะและบทบาทของวิทยากรที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลการพัฒนาพระวิทยากรกระบวนธรรมตามหลักสูตรฝึกอบรมพระวิทยากรกระบวนธรรม

References

Beadle-Brown, J., Murphy, G., and DiTerlizzi, M. (2008). *Quality of Life for the Camber well*. Beadle-Brown: J.and Other.

Charlotte, E. (1979). *Geriatric Nursing*. London: Harpen & Row.

Hanvighurst, R. J.; & Albrecht, R. (1953). *Older People.* New York: Long-mans.

Kityanyong, S. (2002). *Recipe for Success Training*. Bangkok: Multiinformations. (in Thai)

Kulanan, T. (2001). *The Development of the Ethical Personality for Early Childhood Theory Concepts and Practices*. Nakhorn Sawan: Computers & Graphics. (in Thai)

Phra Manit Chotithammo (Akkachat). (2010). *A Study of Problems and Guidelines to Solve the Work of Monks Who Teach Morals in Schools, SI SA KET Province*. M.A. Thesis. Graduate School, Mahachulalogkornrajavidyalaya University.

Phra Phanomporn Kunawaro (Chuachai). (2013). *Guideline to Promote the Role of Dhamma Speakers in School Clinic Project under the Religious Affair Department, Ministry of Culture*. M.A. Thesis. Graduate School, Mahachulalogkornrajavidyalaya University

Ritcharoon, P. (2005). *Measurement and Evaluation of Primary Education*. Bangkok: the House of Khoemit.

Sriplung, P. and Hoksuwan, P. (2015). A Study for Developing Ethics of Students through the Use of Metacognition. *Nakhon Phanom University Journal*, 5(2), 7-16.

การพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี*

The Development of the Model of Using Science Equipment of Teachers in Secondary Schools in Ubon Ratchathani Province

[1*]ปทุมทิพย์ ผลโยญ, [1]อมร เทศสกุลวงศ์ และ [2]เผ่าไทย วงศ์เหลา

[1*]Patoomthip Polyon, Amorn Thedsakhulwong and Paothai Wonglao

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand

[1*]Corresponding Author. Email: porty_b@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 242 คน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ จำนวน 25 คน ผู้เชี่ยวชาญสำหรับพัฒนารูปแบบ จำนวน 8 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับประเมินรูปแบบ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี มี 3 ด้าน ประกอบด้วย การเรียนรู้ การจัดการ และนโยบาย การรายงานรูปแบบในเทอมของ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการ: รูปแบบนี้ใช้หลักการมีส่วนร่วมของครูที่สอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี กับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในท้องถิ่น 2) วัตถุประสงค์: รูปแบบที่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี 3) การดำเนินการ: รูปแบบที่ได้จะนำไปใช้ในการดำเนินการ

*Received April 26, 2019; Revised May 2, 2019; Accepted May 30, 2019

พัฒนา การเรียนรู้ การจัดการ และนโยบาย 4) เงื่อนไขความสำเร็จ: รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานี้จะประสบความสำเร็จได้ จะต้องประกอบด้วยเงื่อนไขหลายด้าน เช่น ครูต้องตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการทำปฏิบัติการ ครูต้องมีความชำนาญใน การใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ โรงเรียนต้องมีการบริหารจัดการเครื่องมือในห้องปฏิบัติการอย่างเป็นระบบ โรงเรียนต้องจัดตั้งงบประมาณในการจัดหาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้มีจำนวนเพียงพอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีการสร้างความร่วมมือระหว่างครูวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษากับสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่น จากผลการประเมินรูปแบบที่สร้างขึ้นดังกล่าวโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากและเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: เครื่องมือวิทยาศาสตร์; การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์; ครูวิทยาศาสตร์; โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The purpose of this research was to study the development of a model for using science equipment of teachers in secondary schools. The study was used with the sampling groups of 242 science teachers teaching in secondary schools in the Ubon Ratchathani province. The target group for this study was 25 heads of learning stands, science departments. In this work, the designed model was considered by 8 experts in science equipment and was evaluated by the other 17 professionals. Tools for collecting data were questionnaires, in-depth interviews, focus groups and the model evaluation. The collected data were analyzed by using percentage, mean, standard deviation, and content analysis. The research findings was that the developed model for using science equipment of teachers in secondary schools in the Ubon Ratchathani province comprised 3 elements including learning, management and policy. The model was reported in terms of principle, objective, operation and success condition as following. 1) Principle: this model uses the principles of participation of teachers teaching science in secondary schools in Ubon Ratchathani province and local higher education institutions. 2) Objective: the model was intended to develop the use of science equipment of teachers in secondary schools in the Ubon Ratchathani province. 3) Operation: the model will be used to develop learning, management and policy. 4) Success condition: this developed model will be successful by doing many conditions, for example, teachers must be aware of the importance of practice, teachers must have expertise in using science equipment, the school must have systematic management of laboratory equipment, the school must establish a budget to provide sufficient science equipment, and relevant agencies must establish cooperation between science teachers in secondary schools with local government higher education institutions. From the evaluation results of the model created by the experts, the model is appropriate at a high level and is possible at a high level.

Keywords: Science Equipment; Use of Science Equipment; Science Teachers; Secondary School

บทนำ

เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อช่วยในการตอบโจทย์และแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์ เครื่องมือวิทยาศาสตร์ หมายถึง อุปกรณ์หรือเครื่องมือที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ทางวิทยาศาสตร์รวมถึงการศึกษาปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและการวิจัยเชิงทฤษฎี (Hackmann, 2013) เครื่องมือวิทยาศาสตร์ใช้ในการทดสอบหรือสอบเทียบรวมถึงพิสูจน์หลักการทางกายภาพและชีวภาพ ความสัมพันธ์ต่างๆ ด้วยวิธีการวัด การเก็บข้อมูล การบันทึก การแปลงสัญญาณ การวัดข้อมูลซ้ำ การตรวจสอบยืนยันข้อมูล โดยปกติแล้ว ผลการวิเคราะห์จะออกมาทั้งในเชิงปริมาณหรืออยู่ในรูปของตัวเลข และเชิงคุณภาพเป็นการตรวจสอบว่ามีหรือไม่มี จากการศึกษาของ (Blosser, 1990) พบว่า การที่นักเรียนได้ทำการทดลอง เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักสังเกตในรายละเอียด และช่วยกระตุ้นความสนใจเรียน และการทำการทดลองซ้ำๆ ช่วยพัฒนาทักษะกระบวนการคิดที่นำไปสู่การเรียนในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ (Jantarakantee, 2016) พบว่าการกระตุ้นให้นักเรียนใช้ความสร้างสรรค์ในการตั้งสมมติฐาน วางแผนออกแบบการทดลอง และวิเคราะห์ผลการทดลอง นำไปสู่คำตอบของปัญหาด้วยตัวของนักเรียนเอง ในส่วนของเครื่องมือวิทยาศาสตร์ (Ware, 1999) พบว่า ในประเทศกำลังพัฒนาขาดแคลนเครื่องมือวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ทางด้านปฏิบัติการ ตลอดจนการฝึกฝนการใช้งาน รวมถึงการดูแลและบำรุงรักษาเครื่องมือวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับการวิจัยของ (Nuannin, 2005) พบว่า ปัญหาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์มีหลายปัจจัยด้วยกันได้แก่ การติดตั้งในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม เครื่องมือวิทยาศาสตร์มีความซับซ้อนการใช้งานรวมถึงการซ่อมค่อนข้างยุ่งยาก เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงเร็ว ค่าใช้จ่ายในการซ่อมและซ่อมบำรุงสูง มีการประยุกต์ใช้ในการทำงานด้านอื่นน้อย ทางบริษัทที่ขายเครื่องมือให้หลีกเลี่ยงการถ่ายทอดเทคโนโลยี นักวิทยาศาสตร์ขาดความชำนาญ ปัจจัยสุดท้ายคือเครื่องมือมีการใช้งานน้อย ขาดระบบการบริหารจัดการที่ดีทำให้เครื่องมืออยู่ในสภาวะนิ่งและไม่มีการใช้งานร่วมกัน

การเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ในยุคนี้ โรงเรียนจำเป็นที่จะต้องมีอุปกรณ์สำหรับทำการทดลองให้ทั้งครูอาจารย์และนักเรียนได้ใช้งานอย่างครบถ้วน จากการวิจัยของ (Saramas, 2018) พบว่า ในอดีตเครื่องมือวิทยาศาสตร์มีไม่เพียงพอสำหรับให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ในการใช้งานอย่างทั่วถึง ทำให้เป็นข้อจำกัดในการเรียนรู้ อุปกรณ์วิทยาศาสตร์รวมถึงสื่อการเรียนการสอนจะเป็นตัวกระตุ้นให้การเรียนวิทยาศาสตร์มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นและช่วยให้นักเรียนเห็นภาพจริงจากการลงมือปฏิบัติทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย เป็นพื้นฐานในการต่อยอดการเรียนรู้ไปเป็นกระบวนการศึกษาวิทยาศาสตร์ ทั้งการตั้งคำถามหรือสมมติฐานแล้วทำการทดลองเพื่อหาคำตอบด้วยตนเอง เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่มีราคาสูงทำให้บางโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลขาดงบประมาณในการจัดซื้อหรือเมื่อมีการจัดซื้อและได้เครื่องมือมาแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นคือครูขาดความมั่นใจในการใช้งาน การดูแลและบำรุงรักษา ทำให้ครูหลีกเลี่ยงที่จะสอนวิทยาศาสตร์โดยให้มีการทดลอง (Sumrall, 1997) ซึ่งมีหลายปัจจัยด้วยกัน คือ การสอนวิทยาศาสตร์โดยให้นักเรียนทำการทดลองทำให้ครูต้องทำงานมากขึ้น ต้องรับผิดชอบในเรื่องการเก็บ และทำความสะอาด

หลังการทำกิจกรรม เกิดเสียงดังจากการพูดคุยในขณะที่นักเรียนทำการทดลอง ครูขาดความรู้ในเนื้อหาวิทยาศาสตร์อย่างเพียงพอ ต้องใช้เวลามากขึ้นในการทดลองและการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ อุปกรณ์และเครื่องมือวิทยาศาสตร์มีไม่เพียงพอ

นอกจากนี้ การพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูเป็นผู้ช่วยส่งเสริมแนะแนวทางให้เกิดองค์ความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งยังจัดหาแหล่งการเรียนรู้ทั้งแหล่งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียนโดยนำเอาเทคโนโลยี มาผสมผสานให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด ทางรัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์จึงได้มีการอนุมัติจัดซื้อเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้แก่ทางโรงเรียน ซึ่งทางผู้วิจัยได้ทำการสำรวจการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีในเบื้องต้น พบว่า ครูผู้สอนยังขาดความเชี่ยวชาญในการใช้เครื่องมือด้านวิทยาศาสตร์และอุปกรณ์ รวมถึงการจัดการ การจัดเก็บและดูแลบำรุงรักษา จึงทำให้มีการใช้งานได้ไม่เต็มศักยภาพหรือไม่มีการใช้งาน โดยสภาพของเครื่องมือยังอยู่ในสภาพเดิมเหมือนตอนที่ได้รับมา ทำให้การใช้งานเครื่องมือฯและอุปกรณ์ที่มีอยู่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ทำให้การถ่ายทอดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์แก่นักเรียนไม่เต็มศักยภาพและไม่เกิดการเรียนรู้ในทางปฏิบัติ อาจส่งผลให้นักเรียนขาดความสนใจในการเรียนวิทยาศาสตร์ในที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้เกิดความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์ สามารถส่งเสริมแนะแนวทางให้เกิดองค์ความรู้แก่ผู้เรียน โดยใช้เทคโนโลยีมาผสมผสานให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อประเมินรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี

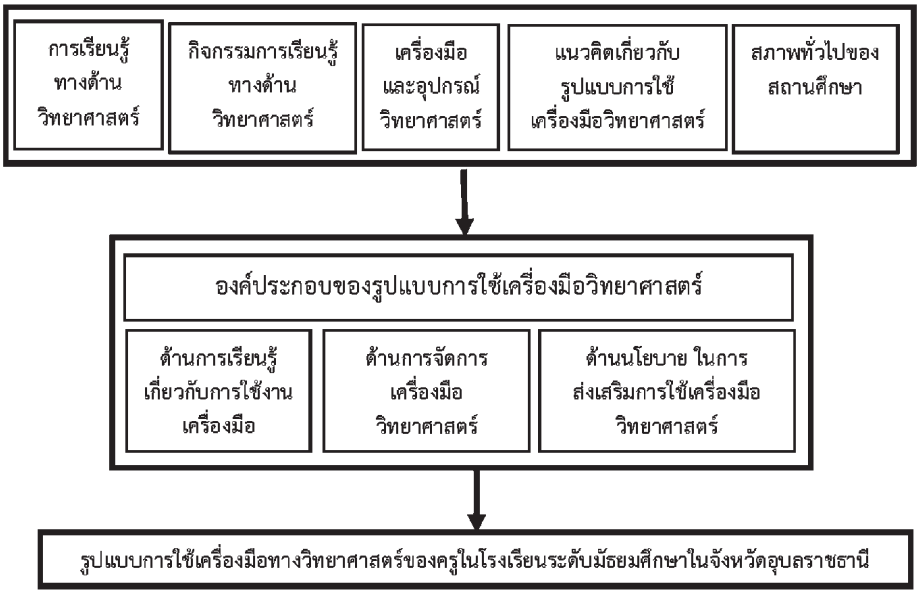
วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี

3. เพื่อประเมินรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี

กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ มีวิธีการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากรคือครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ปีการศึกษา 2561 จำนวน 642 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของ (Krejcie and Morgan, 1970) และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Proportional Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 242 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ ประชากรคือ ครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ซึ่งมีตำแหน่งเป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในแต่ละอำเภอในจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 25 โรงเรียน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ของครู และด้านการศึกษาวิทยาศาสตร์ จำนวน 8 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องมือวิทยาศาสตร์จากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์โรงเรียนมัธยมศึกษา ครูกลุ่มสาระ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์โรงเรียนมัธยมศึกษา สาขาเคมี ชีววิทยา และ ฟิสิกส์ เก็บรวมรวมข้อมูลโดยแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาร่างรูปแบบ และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา บรรยากาศการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มดังกล่าวแสดงในรูปที่ 1

รูปที่ 1 บรรยากาศกิจกรรมการสนทนากลุ่ม

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ และการศึกษาวิทยาศาสตร์ จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย เลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะตามวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยสภาพการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีโดยรวม แสดงในตารางที่ 1 พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมของสภาพการใช้เครื่องมืออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.65) และเมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการส่งเสริมกระบวนการศึกษาวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.89) รองลงมา คือ ด้านการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับมากเหมือนกัน ($\bar{X}$ = 3.73) และด้านการจัดการเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ อยู่ในระดับต่ำสุด คือ ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.32)

ตารางที่ 1 สภาพการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี (N = 242)

ลำดับ	สภาพการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1	ด้านการส่งเสริมกระบวนการศึกษาวิทยาศาสตร์	3.89	0.95	ดี
2	ด้านการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์	3.32	1.06	ปานกลาง
3	ด้านการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์	3.73	0.81	ดี
ค่าเฉลี่ยรวม		**3.65**	**0.91**	**ดี**

2. จากผลการวิจัยในข้อ 1. ได้นำมาพัฒนารูปแบบ ในระยะที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า

1) หลักการของรูปแบบ คือ การดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของครูที่สอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่นหรือจังหวัดใกล้เคียง โรงเรียนต้นแบบ โรงเรียนแกนนำด้านการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์

2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ เพื่อพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีด้านการเรียนรู้ด้าน การจัดการ และด้านนโยบาย

3) การดำเนินการ ประกอบด้วย

ก. การพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ด้านการเรียนรู้ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การสร้างความตระหนักรู้แก่ครูถึงความสำคัญในการทำปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์การให้ความรู้กับครูในเรื่องการใช้งาน การซ่อมแซมในเบื้องต้น และการดูแลบำรุงรักษาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยการจัดอบรมให้กับครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ การอบรมการสร้างปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับหลักสูตร การอบรมการสร้างเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์อย่างง่ายจากวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ภายในท้องถิ่น การอบรมการ ทำโครงงานวิทยาศาสตร์ อบรมการจัดทำคู่มือปฏิบัติการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Vasinayanuwatana, et al., 2018; Akuma and Callaghan, 2016)

ข. การพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ด้านการจัดการ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย สถานที่ ขนาดห้อง ขนาดของโต๊ะสำหรับติดตั้งเครื่องมือควรเลือกให้เหมาะสมตามข้อกำหนดของเครื่องมือแต่ละชนิดหรือตามสภาพแวดล้อมทั่วไป เช่น ห้องต้องปราศจากฝุ่น ละออง แสงแดดส่องถึง ระบบน้ำและไฟฟ้าเหมาะสมกับการจัดตั้งเครื่องมือ การจัดการเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ มีการจัดทำคู่มือการใช้งาน การดูแลบำรุงรักษาเบื้องต้น ข้อควรระวังและพึงปฏิบัติในการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ การจัดทำตาราง การตรวจสอบและบำรุงรักษาเครื่องมือวิทยาศาสตร์ การจัดทำตารางการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ประจำเครื่องทุกเครื่อง (log book) จัดตั้งผู้ดูแลและบำรุงรักษาเครื่องมือวิทยาศาสตร์ จัดทำตารางลงบันทึกประวัติการซ่อมและซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Narupai, 2011)

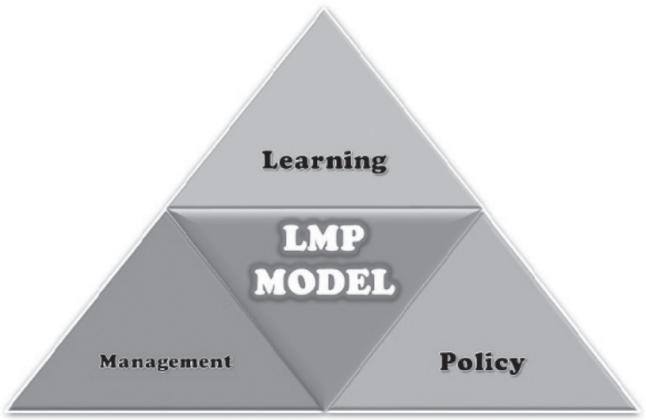
ค. การพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ด้านนโยบาย มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดหาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้เพียงพอต่อการเรียนการสอน มีความทันสมัย โดยให้สอดคล้องกับหลักสูตรและบริบทของโรงเรียน ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม โดยนักเรียนสามารถทำปฏิบัติการได้จริง โดยเพิ่มระยะเวลาการทำปฏิบัติการให้มากขึ้น ส่งเสริมให้ครูได้เข้ารับการอบรมการใช้งานเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์โดยหน่วยงานต้นสังกัด สร้างเครือข่ายเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์สำหรับโรงเรียน โดยโรงเรียนที่มีความพร้อมหรือโรงเรียนขนาดใหญ่เป็นแกนหลักในการให้ความช่วยเหลือหรือ แลกเปลี่ยน การใช้เครื่องมือแก่โรงเรียนขนาดเล็ก สร้างระบบพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาและแนะนำเกี่ยวกับการใช้การสร้าง รวมถึงการจัดซื้อเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่นหรือจังหวัดใกล้เคียง จัดตั้งหน่วยพัฒนาและซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ตามศักยภาพของแต่ละหน่วยงาน สร้างเครือข่ายการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในสื่อสังคมออนไลน์ สร้างศูนย์ปฏิบัติการ การใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ โดยจัดเป็นศูนย์ทดสอบทักษะด้านปฏิบัติการ จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนเครือข่าย ในการสร้างต้นแบบโรงเรียนเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างปฏิบัติการที่สอดคล้องกับเนื้อหา และกระจายสู่โรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Driel, et al., 2001)

4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ สร้างความตระหนักรู้แก่ครูถึงความสำคัญในการทำปฏิบัติการ และการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ครูต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถใช้งานเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างชำนาญ การบริหารจัดการเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ หน่วยงานอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่นต้องมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือในเรื่องการให้ความรู้ การฝึกอบรมและปฏิบัติแก่ครู โรงเรียนต้องมีการตั้งงบประมาณในการจัดหาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้มีจำนวนเพียงพอต่อการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ครูได้ เข้าร่วมอบรมการใช้การบำรุงรักษา การสร้างเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ สร้างเครือข่ายในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเป็นการเชื่อมต่อความรู้และปรับปรุงความรู้ให้มีความทันสมัยอยู่เสมอ โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ผู้มีความรู้ความสามารถเข้าร่วมกลุ่ม และคอยให้ความรู้ คำปรึกษา ตลอดจนข้อเสนอแนะ รวมถึงข่าวการอบรมต่างๆ จากองค์ประกอบต่างๆ ที่ได้ในระยะที่ 1 และ 2 นำมาสร้าง รูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในจังหวัดอุบลราชธานี หรือ เรียว่า LMP Model ดังแสดงเป็นแผนภาพในรูปที่ 2 สามารถอธิบายในแต่ละส่วนได้ดังนี้

L คือ การเรียนรู้ (Learning) หมายถึง การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ผ่านการอบรมในเรื่องต่างๆ แก่ครู เช่น การซ่อมแซมและการดูแลบำรุงรักษาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในเบื้องต้น วิธีการใช้งาน เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ การอบรมการสร้างปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ การสร้างเครื่องมือวิทยาศาสตร์อย่างง่ายจากวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ภายในท้องถิ่น อบรมการทำโครงงานวิทยาศาสตร์โดยการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ภายในโรงเรียน อบรมการจัดทำคู่มือปฏิบัติการให้มีรูปแบบเช่นเดียวกับคู่มือปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ในระดับอุดมศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้งานเครื่องมือวิทยาศาสตร์อย่างเต็มประสิทธิภาพ

M คือ การจัดการ (Management) หมายถึง การดำเนินการด้านการจัดการเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนให้เป็นระบบที่ชัดเจน ทำให้เครื่องมือวิทยาศาสตร์มีอายุการใช้งานที่ยาวนานมากยิ่งขึ้น เป็นการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้งานเครื่องมือวิทยาศาสตร์ให้เกิดความคุ้มค่าสูงสุด โดยการดำเนินการด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสถานที่ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณด้านการจัดซื้อเครื่องมือวิทยาศาสตร์และวัสดุอุปกรณ์ ด้านการจัดเก็บเครื่องมือวิทยาศาสตร์และวัสดุอุปกรณ์

P คือ นโยบาย (Policy) หมายถึง หลักการ และ แบบแผนความคิดที่ใช้เป็นหลักยึดในการปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

รูปที่ 2 รูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียน ระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี (LMP model)

รูปแบบการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการประเมินรูปแบบ แสดงในตารางที่ 2 ซึ่งพบว่า ภาพรวมของรูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.27) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.63) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า องค์ประกอบด้านการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28) มีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88) องค์ประกอบด้านการจัดการ มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20) มีความเป็นไปได้ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.36) และองค์ประกอบด้านนโยบายมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.33) มีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.64) ทั้งนี้ ในด้านการจัดการที่มีความเป็นไปได้ค่อนข้างน้อยนั้น เนื่องมาจากมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านสถานที่

ตารางที่ 2 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านการเรียนรู้	4.28	0.74	ดี	3.88	0.73	ดี
ด้านการจัดการ	4.20	0.81	ดี	3.36	0.60	ปานกลาง
ด้านนโยบาย	4.33	0.63	ดี	3.64	0.70	ดี
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.27**	**0.71**	**ดี**	**3.63**	**0.66**	**ดี**

อภิปรายผล

สภาพการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านจะพบว่า ด้านส่งเสริมกระบวนการศึกษาวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับสูงสุด เนื่องจากการทำปฏิบัติการทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการทำงานเป็นกลุ่ม เกิดการวางแผนการทดลองอย่างเป็นระบบ เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ลงมือปฏิบัติจริง รูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ

1. ด้านการเรียนรู้ เป็นการให้ความรู้กับครูในเรื่องการใช้งาน การซ่อมแซมในเบื้องต้น และการดูแลบำรุงรักษาเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ โดยการจัดอบรมให้กับครูผู้สอนวิชาวิทยาศาสตร์ การอบรมการสร้างปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ให้สอดคล้องกับหลักสูตร การอบรมการสร้างเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์อย่างง่ายจากวัสดุอุปกรณ์ที่หาได้ภายในท้องถิ่น การอบรมการทำโครงงานวิทยาศาสตร์โดยการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในโรงเรียนเป็นฐานเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่

2. ด้านการจัดการ โดยการจัดระบบการบริหารการจัดการเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านสถานที่ที่เหมาะต่อการจัดวางเครื่องมือ ด้านบุคลากร จัดผู้ดูแลเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ด้านงบประมาณ โดยการจัดสรรงบประมาณสำหรับจัดซื้อ ซ่อม และซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ด้านการจัดซื้อเครื่องมือวิทยาศาสตร์ วัสดุอุปกรณ์ โดยการจัดทำระเบียนเครื่องมือวิทยาศาสตร์เพื่อสำรวจเครื่องมือวิทยาศาสตร์จัดแยกเครื่องมือชำรุด และเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่ใช้งานได้สำหรับตั้งงบประมาณในการวางแผนการจัดซื้อ ด้านการจัดเก็บเครื่องมือวิทยาศาสตร์วัสดุอุปกรณ์ โดยการแยกประเภทการจัดเก็บจัดวางเครื่องมือวิทยาศาสตร์ แยกเครื่องมือวิทยาศาสตร์ชำรุดออกจากเครื่องมือวิทยาศาสตร์ที่สามารถใช้งานได้ จัดทำคู่มือ ตารางการใช้งาน ตารางการซ่อมบำรุง การทำประวัติการซ่อม

3. ด้านนโยบาย โดยการตั้งงบประมาณเพื่อจัดหาเครื่องมือวิทยาศาสตร์ ส่งเสริมการสอนปฏิบัติการ สร้างเครือข่ายแกนนำ สร้างระบบพี่เลี้ยง ขอความร่วมมือจากสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่นจัดตั้งหน่วยพัฒนาและซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ สร้างเครือข่ายการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในสื่อสังคมออนไลน์ สร้างศูนย์ปฏิบัติการการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารโรงเรียนเครือข่าย

ในการประเมินรูปแบบการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมาก และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาครัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการ ควรเสนอแนะ ให้สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ส่งเสริม ประสาน และจัดให้มีการพัฒนาบุคลากร การฝึกอบรมครูอาจารย์ เกี่ยวกับการเรียนการสอนและการค้นคว้าวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในท้องถิ่น นำไปปรับใช้ ทั้งในจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีบริบทใกล้เคียงกัน

2. ภาครัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) และสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น ควรกระตุ้นให้ครูเกิดความตระหนักรู้ถึงความสำคัญในการทำปฏิบัติการเพื่อพัฒนาใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในโรงเรียนอย่างเต็มประสิทธิภาพ โดยการสร้างกลยุทธ์การวัดผล ที่เน้นคำตอบที่ได้จากการทำปฏิบัติการ

3. ภาครัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการควรให้การสนับสนุนทางด้านนโยบายและงบประมาณแก่โรงเรียนในการจัดซื้อเครื่องมือวิทยาศาสตร์และอุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ให้มีจำนวนเพียงพอสำหรับเรียนการสอน ตรงตามหลักสูตร และความต้องการของครู รวมถึงส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการอบรมการใช้ การดูแลบำรุงรักษา การสร้างเครื่องมือวิทยาศาสตร์จากวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครู

4. ภาครัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการควรมีการกำหนดแผนการและดำเนินการตามแผนในการจัดการเรียนการสอนแบบเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by doing) ปรับสัดส่วนการเรียนเนื้อหาให้น้อยลง และเพิ่มเวลาในการทำปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ครูเกิดความตื่นตัวในการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ ทำให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น และการเรียนวิทยาศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่น่าเบื่อหน่ายสำหรับนักเรียนอีกต่อไป

5. หน่วยพัฒนาและซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความพร้อมทั้งบุคลากร สถานที่ และเครื่องมือวิทยาศาสตร์ สามารถผลักดันผลการวิจัยนี้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รองรับการนำร่องเป็นแกนหลักเพื่อใช้รูปแบบนี้สำหรับโรงเรียนในจังหวัดอุบลราชธานี และ 4 จังหวัดในเขตอีสานใต้ได้แก่ ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ ยโสธร และมุกดาหาร หากได้รับทุนอุดหนุนจากกระทรวงศึกษาธิการและสสวท.

6. การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือนำเฉพาะบางส่วนไปใช้ควรมีการศึกษาข้อมูลต่างๆ อย่างชัดเจน และนำไปทดลองปฏิบัติ เพื่อความเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานีต่อยอดในระยะยาว โดยเฉพาะในประเด็นผลที่เกิดขึ้นจากการนำรูปแบบไปใช้ทั้งในเชิงสำรวจและเชิงลึก เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของการศึกษานี้

2. ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอื่นๆ ในทุกภูมิภาค และผลการศึกษาที่ได้มาสังเคราะห์ร่วมกันเพื่อให้เกิดเป็นรูปแบบการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ

3. ควรมีการศึกษาวิจัยยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะครูการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ของครูในการทำปฏิบัติการนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของนักเรียนจากการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำหรือการเรียนแล็บแห้งโดยสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่น เพื่อนำยุทธศาสตร์ที่ได้มาจัดทำเป็นแผนงานดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่โลกยุคใหม่

4. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวชี้วัดการพัฒนาการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ของครูในด้านต่างๆ ที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบท

5. ควรมีการส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาภาครัฐในท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค ให้มีการจัดตั้งหน่วยพัฒนาและซ่อมบำรุงเครื่องมือวิทยาศาสตร์ เพื่อจัดอบรมเสริมสร้างทักษะการใช้เครื่องมือวิทยาศาสตร์ การซ่อมแซมเบื้องต้น และการสร้างเครื่องมือวิทยาศาสตร์ หรือการนำเสนอนวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับครู

References

Akuma F.V. and Callaghan R. (2016). Framework for Reducing Teaching Challenges Relating to Improvisation of Science Education Equipment and Materials in Schools. *EURASIA J. Math., Sci Tech.*, 12(10), 2697–2717.

Blosser P.E. (1990). *The Role of the Laboratory in Science Teaching. Research Matters - to the Science Teacher: National Association for Research in Science Teaching*. Retrieved September, 2018, from https://www.narst.org/publications/ research/ labs.cfm

Driel J.H.V., Beijaard D. and Verloop N. (2001). Professional development and reform in science education: The role of teachers' practical knowledge. *Journal of Research in Science Teaching*, 38(2), 137-158.

Hackmann W.D. (2013). Scientific instruments. In Hessenbruck A. (ed.). *Reader's Guide to the History of Science*. Routledge pp. 675–677.

Jantarakantee E. (2016). Science Instruction for Promoting Creative Thinking Skills. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*, 8(1), 205-217.

Krejcie R.V. and Morgan D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities, *Psycholological Measurement*: 607-610.

Narupai S. (2011). Development of medical device management systems, maintenance agencies, Pa Daet Hospital Management Group, Chiang Rai Province. 12th HA National Forum 15-18 March 2011 IMPACT Convention Center Muangthong Thani.

Nuannin P. (2005). Problems and obstacles in the use of scientific instruments. *The Journal of the Royal Institute of Thailand*, 30(4), 1170-1175.

Saramas, S. (2018). *The importance of science equipment, scientific instruments and teaching materials to the modern education*. Retrieved September, 2018, from http://intereducation.co.th/th/2018/08/09/

Sumrall W.J. (1997). Why Avoid Hands-on-Science?, *Science Scope*, 20(4), 16-19.

Vasinayanuwatana T., Pinthong T. and Faikhamta C. (2018). Current trends on science teacher development, *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 12(2), 82-104.

Ware S.A. (1999). *Science and Environment Education Views from Developing Countries. World Bank, Human Development Network Secondary Education Series*. Retrieved September, 2018, from http://web.worldbank.org/archive/website 00243B/WEB/PDF/ WARE1999.PDF

แนวทางส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ*

The Way to Promote Merit Making of Buddhists in Thungyai Sub-District Kantharalak District of Sisaket Province

[1*]พระมหาสมชัย ปริมุตฺโต, [1]พระครูสิริสุตาภรณ์ และ [2]พระมหาณัฐกิตติ อนารโท

[1*]Phramaha Somchai Parimutto (Niwat), [1]Phrakrusirisutaphorn and [2]PhramahaNattakitti Anarado

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1*]Corresponding Author. E-mail: pramahasomchainou@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า การทำบุญ คือ การทำความดีทางกายวาจาและใจ กล่าวโดยย่อมี 3 อย่าง คือ 1) การให้ทาน 2) การรักษาศีล 3) การเจริญภาวนา กล่าวโดยพิสดารมี 7 อย่าง คือ 1) การอ่อนน้อมถ่อมตน 2) การขวนขวายในกิจที่ชอบ 3) การอุทิศส่วนบุญให้บรรพบุรุษ 4) การอนุโมทนาส่วนบุญ 5) การฟังธรรม 6) การแสดงธรรม และ7) การทำความเห็นให้ถูกต้อง

วิธีการทำบุญของชาวพุทธ ตำบลทุ่งใหญ่ การทำบุญตักบาตรตอนเช้าทุกวัน การทำบุญประเพณีต่างๆ สมาทานศีล 5 เพื่อนำไปปฏิบัติ การทำบุญเพื่อชำระกิเลสในจิตใจเพราะบุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกนี้และโลกหน้า การทำบุญถวายปัจจัย 4 การจัดงานบุญไม่ฆ่าสัตว์ทำบุญ และมีอบายมุข

*Received August 18, 2018; Revised September 29, 2018; Accepted May 25, 2019

แนวทางส่งเสริมการทำบุญมี 5 อย่าง คือ 1) การทำบุญด้วยสิ่งของควรถวายปัจจัย 4 เป็นต้น 2) การทำบุญแบบเจาะจงบุคคล 3) การทำบุญสังฆทานคือการถวายแก่หมู่สงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป 4) การทำบุญด้วยธรรมทานให้ความรู้ทางโลกและทางธรรม 5) การทำบุญด้วยอภัยทานเป็นการไม่สร้างเวรภัยต่อกันมีความปลอดภัยแก่ตนเองและผู้อื่นไม่ถือโทษโกรธกัน

คำสำคัญ: แนวทางส่งเสริมการทำบุญ; ชาวพุทธ; ตำบลทุ่งใหญ่

Abstract

The thesis entitled "A Study of the Way to Promote Merit-Making of Buddhists at Thung Yai Sub-district, Kantharalak Disrtrict, Sisaket Province" consists of three objectives: 1) to study the concept of merits according to Theravada Buddhism, 2) to study the merit-making of Buddhists at Thung Yai Sub-district, Kantharalak Disrtrict, Sisaket Province and 3) to analytically study the Way to Promote Merit-Making of Buddhists at Thung Yai Sub-district, Kantharalak Disrtrict, Sisaket Province. The research methodology used in this research is documentary one.

From the study, It was found that the merit-making is bodily and mental good deeds, briefly consisting of three kinds: 1) giving, 2) precepts observance and 3) meditation practice. In details, the merit-making can be divided in seven more kinds: 1) humility, 2) services rendering, 3) merit sharing, 4) others' merit rejoicing, 5) listening to the Doctrine, 6) teaching the Doctrine, and 7) straightening one's views.

The merit-making done by Buddhists at Thung Yai Sub-district consists of: offering alms to the monks in morning, making merits in occasional ceremonies, observing the five precepts, making merit for lessening defilements, offering the four requisites to the monks, abstaining from killing and avoiding the causes of ruin.

For the way to promote the merit-making of Buddhists, it can be done through five ways: 1) merit-making by offering the four requisites, 2) merit-making dedicating to an individual monk, 3) merit-making dedicating to the Sangha, 4) merit-making by giving worldly knowledge and Dhamma, and 5) merit-making through forgiveness, non-enmity, security, and non-hatred.

Keywords: The Way to Promote Merit Making; Buddhists; Thungyai Sub-District

บทนำ

การทำบุญทางพระพุทธศาสนา ความดีต่างๆ เรียกว่าเป็นบุญเพราะเป็นเครื่องชำระฟอกล้างความชั่ว บุญที่เป็นส่วนผลคือความสุข ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แปลความว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นชื่อของความสุข (Thai Tipitaka, 23/62/120) มูลแห่งการกระทำซึ่งบุญ คำว่าบุญในที่นี้ หมายถึงสิ่งที่พึงปรารถนาของบุคคลผู้ประสงค์จะชำระบาปอกุศลโดยประการทั้งปวง เมื่อบาปอกุศลมีอยู่หลายชั้น สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการบำเพ็ญบุญ ก็มีหลายชั้นไปตาม ดังที่ท่านจำแนกไว้เป็น 3 คือ 1) ทานมัย บุญสำเร็จด้วยทาน 2) สีลมัย บุญสำเร็จด้วยศีล 3) ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยภาวนา เพื่อให้ตนคลายความตระหนี่ยิ่งกว่าที่จะเป็นการลงทุนเพื่อให้ได้ผลตอบแทนกลับคืนมา ศีล แปลว่า ปรกติ หมายถึงการปฏิบัติที่เป็นการควบคุมกายวาจาให้บริสุทธิ์ หรือให้สงบ ปราศจากโทษที่จะเกิดขึ้นทางกายและทางวาจา ภาวนา แปลว่า การทำให้เจริญ หมายถึงการกระทำทางใจเพื่อให้ใจสงบหรือบริสุทธิ์ในขั้นสมาธิ แล้วกระทำต่อจนกระทั่งเกิดปัญญารู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง เกิดความบริสุทธิ์ขั้นสูงสุด เพราะการหมดกิเลส (Buddhadasa, 2000)

สิ่งที่เรามองไม่เห็น แต่เราขาดไม่ได้เลย มีอยู่ 2 สิ่ง คือ ออกซิเจนและบุญ คำว่า “บุญ” มีมาแต่ครั้งพุทธกาล ดั่งคำสอนของพระบรมศาสดาเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ที่ว่า บุญจะเกิดขึ้นได้ด้วย 10 วิธี คือ (ทานมัย) บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน (สีลมัย) บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล (ภาวนามัย) บุญสำเร็จด้วยบำเพ็ญภาวนา (อปจายนมัย) บุญสำเร็จด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตน (เวยยาวัจจมัย) บุญสำเร็จด้วยการช่วยขวนขวายทำในกิจที่ชอบ (ปัตติทานมัย) บุญสำเร็จด้วยการอุทิศส่วนกุศล (ปัตตานุโมทนามัย) บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาบุญ (ธัมมัสสวนมัย) บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม (ธัมมเทศนามัย) บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม (ทิฏฐุชุกัมม์) บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ตรง ชาวพุทธทุกคนเชื่อเรื่องบุญว่ามีจริง และส่วนใหญ่ก็คิดหรือเข้าใจกันว่า บุญเป็นพลังที่มีความศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในความเชื่อค่านิยมของคนไทยมีหลายหลาก เช่น พระเครื่องศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แร่ธาตุศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น (P. A. Payutto, 2003)

บุญนั้นถ้าเราทำเป็นก็สามารถเป็นบุญที่เกิดได้ง่ายๆ ถ้าทำไม่เป็นแม้จะขวนขวายทำบุญมากมายแค่ไหน หากสิ่งที่ทำนั้นไม่สามารถทำให้เราปล่อยวางกิเลสได้ก็นับว่าได้บุญยากเต็มที่ (Boonpoo, 2018) ได้เปรียบเทียบวิธีการทำบุญเอาไว้ 3 แบบว่า 1) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำโคลนมาอาบ การทำบุญประเภทนี้เจือด้วยบาปอย่างชัดเจน เช่น การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเอาเนื้อเขามาทำบุญ เลี้ยงเหล้ายาปลาปิ้ง ขโมยของที่อื่นมาทำบุญให้ และแถมท้ายด้วย การทะเลาะวิวาท อุปมาเหมือนคนที่อาบน้ำโคลน ทำอย่างไรก็คราบเน่าเหม็นติดตัวตลอดเวลา 2) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำหอมมาอาบ การทำบุญชนิดนี้เป็นการทำบุญที่คนส่วนใหญ่หลงในบุญกันมาก คือ หวังผลในสวรรค์ชั้นฟ้า ยึดติดเอาแต่สวรรค์วิมาน อยากได้ อยากมี อยากเป็น อุปมาเหมือนดั่งอาบน้ำด้วยน้ำหอมเจือด้วยแป้งอบ อาบเสร็จก็ยังมีกลิ่นหอมและเหม็นติดตัวผสมกันอยู่ยังไม่สะอาดอยู่ดี 3) บุคคลที่ทำบุญเหมือนเอาน้ำสะอาดมาอาบ การทำบุญชนิดนี้ผู้ที่ได้ทำบุญเขาทำด้วยใจที่สงบ ไม่ยึดติดในนรกสวรรค์ ไม่ได้หวังผลใดๆ แต่ทำบุญเพื่อสร้างกุศลกรรม หวังให้กิเลสหมดออกไปจากใจ

อุปมาเหมือนดั่งอาบน้ำด้วยน้ำสะอาด เมื่ออาบแล้วผู้ที่อาบน้ำย่อมรู้สึกสดชื่น เย็นกายสบายตัวเรียกได้ง่ายๆ ว่า บุญนั้นจะบริสุทธิ์หรือไม่ เป็นบุญที่แท้จริงแค่ไหนก็อยู่ที่เจตนาหรือความตั้งใจที่จะทำบุญนั้นให้สำเร็จ ถ้าเจตนาบริสุทธิ์ก็จะไม่น้อมนำมาให้เราทำอะไรที่เป็นสิ่งที่ไม่ดี และหากเจตนาไม่บริสุทธิ์ ผลกรรมก็จะเกิดขึ้นในทางที่ไม่ดีเช่นกัน

"บุญ" เป็นคำสื่อธรรมที่สำคัญคำหนึ่งในพระพุทธศาสนา ยิ่งเมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามารุ่งเรืองในสังคมไทย คำว่า "บุญ" ก็ยิ่งมีความสำคัญโดดเด่นเป็นพิเศษ แม้เมื่อสังคมเหินห่างออกไปจากเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา คนทั่วไปไม่มีโอกาสศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมโนพระพุทธศาสนา แต่คำว่า "บุญ" ก็ยังเป็นคำสามัญในสังคมไทย ที่คุ้นปากชินใจและถูกนำมาใช้นำมาอ้างกันอยู่เสมอ แม้ว่าความหมายที่เข้าใจนั้น อาจจะลางเลือนหรือคลาดเคลื่อนออกไปจากหลักการที่แท้จริงเมื่อมีโอกาส จึงควรทบทวน หรือชำระสะสาง ความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง ตรงตามหลักจึงเป็นแหล่งที่มาตัวจริง เพื่อว่าเราจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และได้รับประโยชน์จาก "บุญ" อย่างเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งก็หมายความว่าจะเข้าถึงคุณค่าที่แท้ของพระพุทธศาสนา อย่างน้อยไม่ปฏิบัติผิดพลาดจนกลายเป็นว่าจะทำบุญแต่กลับสร้างบาป คนไทยที่ใกล้วัดสักหน่อยจะจำได้แม่นว่า การทำบุญ มี 3 ทาง คือ ทาน ศีล ภาวนา (P. A. Payutto, 2006) แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับคำทั้ง 3 นั้น อาจจะไม่ชัดเจนและไม่กว้างขวางเพียงพอพุทธพจน์สำคัญแห่งซึ่งเป็นที่มาของหลักการทำบุญ 3 อย่างนี้ มีว่าภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ (หลักแห่งบุญกิริยา คือการทำบุญ) มี 3 อย่าง ดังนี้ กล่าวคือ 1) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญ คือทาน) 2) ศีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญ คือ ศีล) 3) ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (หลักการทำบุญคือ ภาวนา)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

2) เพื่อศึกษาการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาละรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร (Documentaries)

ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา 2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถาพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา ประเด็นหลักของการวิจัยข้อมูล

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study)

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ 1) พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส จำนวน 8 รูป 2) ผู้นำหมู่บ้าน จำนวน 10 หมู่บ้าน 3) ครูประจำโรงเรียน 2 คน 4) ประชากรในหมู่บ้านในเขตำบลทุ่งใหญ่ จำนวน 10 คน รวมจำนวน 30 รูป/คน

โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก อนุทิน การวิจัยคอมพิวเตอร์ แบบบันทึกการสังเกต และกล้องถ่ายรูป เป็นต้นโดยมีขั้นตอนในการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังต่อไปนี้

1) สำรวจบริบทพื้นที่วิจัย

2) ขออนุญาตเจ้าของพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องเก็บข้อมูลวิจัยล่วงหน้า

3) กำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูล

4) สร้างและตรวจสอบเครื่องมือ คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

5) นัดกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

6) เตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

7) ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย

8) รวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

3. ขั้นตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามแล้ว นำข้อมูลมาทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล ส่วนข้อมูลใดที่ขาดความชัดเจนก็กลับไปรวบรวมใหม่ และตรวจสอบว่าข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ ส่วนใดที่ยังไม่พอสำหรับการวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยก็กลับไปรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม จากนั้นจึงนำมาจัดระเบียบข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกันรอบด้านเพื่อตอบปัญหาในการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

5. ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลจัดลำดับความสำคัญของประเด็นการวิจัย ว่าส่วนใดเป็นประเด็นหลักหรือประเด็นเสริมในการวิจัยโดยให้น้ำหนักกับประเด็นหลักหรือประเด็นเสริมในการวิจัยโดยให้น้ำหนักกับประเด็นในการวิจัย โดยเรียบเรียงข้อมูลตามสารบัญชั่วคราว

6. ขั้นเขียนงานวิจัย

หลังจากเรียบเรียงข้อมูลแล้วลงมือเขียนงานวิจัย โดยเขียนในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ให้เป็นไปตามกรอบของการวิจัย และถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

7. ขั้นสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

หลังจากเขียนในบทที่ 1-2 แล้วนำข้อมูลมาประมวลสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ รวมทั้งนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์เสนอต่อมหาวิทยาลัยเพื่อขอสอบ ปรับปรุงงานวิจัย และนำผลการวิจัยเสนอต่อหน่วยงานในพื้นที่วิจัย

ผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องบุญตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท : บุญเป็นการทำความดีด้วยกายวาจาและใจเป็นความสุขเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกนี้และโลกหน้าบุญเป็นชื่อของความสุขความดีความเจริญ อานิสงส์ของบุญ คือ ความเป็นผู้มีวรรณะงามมีเสียงไพเราะมีรูปทรงสมส่วนความมีรูปสวยความเป็นใหญ่และมีบริวาร การทำบุญในพระพุทธศาสนากล่าวโดยย่อมี 3 อย่าง คือ ทาน ศีล ภาวนา กล่าวโดยพิสดารมี 7 อย่าง คือ การอ่อนน้อมถ่อมตน การขวนขวายในกิจที่ชอบ การอุทิศส่วนบุญ การอนุโมทนาบุญ การฟังธรรม การแสดงธรรมและการทำความเห็นให้ถูกต้อง ดังจะได้กล่าวต่อไป การให้ทานเพื่อกำจัดความตระหนี่เพื่อสั่งสมบุญเพื่อบูชาคุณเพื่อสงเคราะห์และเพื่ออนุเคราะห์ ให้ทานมี 3 อย่าง คือ ให้สิ่งของ ให้ธรรมะและให้อภัย องค์ประกอบการให้ทาน มี 3 ประการ คือ 1 ของที่ให้ต้องบริสิทธิ์ 2 เจตนาที่ให้ต้องบริสุทธิ์ มี 3 ระยะ คือ ระยะก่อนให้ กำลังลงมือให้และหลังให้ 3 ผู้รับทานต้องมีศีลบริสุทธิ์ สรุปแล้ว สพฺพทานนฺ ธมฺมทานนฺ ชินาติ แปลว่า การให้ธรรมเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง การรักษาศีล ศีลแปลว่าปกติเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ศีลมีหลายระดับ คือ ศีล 5 เป็นของอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย ศีล 8 เป็นของแม่ชีและผู้บวชชีพราหมณ์ ศีล 10 เป็นของสามเณร คือ เหล่ากอของสมณะ และศีล 227 เป็นของพระภิกษุสงฆ์ ศีลเป็นการรักษากายวาจาให้ปกติ สุขํ ยาว ชรา สีลํ แปลว่า ศีลนำสุขมาให้ตราบเท่าชรา สมดังบทสรุปศีลว่า สีเลน สุคตึ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ, ตสฺมา สีลํ วิโสธเย, แปลว่า

บุคคลจะไปสู่สุคติได้ก็เพราะศีล จะถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ได้ก็เพราะศีล จะถึงนิพพานได้ก็เพราะศีล เพราะเหตุนั้น พึงชำระศีลให้หมดจด ภาวนาเป็นบุญขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนารักษาจิตให้สงบให้ปราศจากกิเลสทั้งหลายให้จิตใจรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง เป็นความสงบทางด้านจิตใจไม่อิงวัตถุภายนอกทำให้จิตสะอาด สว่าง สงบ การเจริญภาวนามี 2 อย่าง คือ สมถภาวนาทำให้จิตเป็นสมาธิให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวมีแบบอย่าง 40 ประการ การเจริญภาวนาต้องรักษาศีลให้บริบูรณ์จึงทำให้เป็นฌาณได้และวิปัสสนาเป็นการเจริญปัญญาให้รู้แจ้งชัดในสภาวะตามความเป็นจริงเป็นทางสายเดียวที่จะดับทุกข์ได้ สติปัฏฐาน 4 คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งสติ มีสติรู้สิ่งทั้งหลายเท่าทันความเปลี่ยนแปลงของกายและจิตใจไม่ให้ครอบงำด้วยกิเลส มี 4 อย่าง คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติตามรู้กาย เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติตามรู้เวทนา จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติตามรู้จิต ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐานมีสติตามรู้ธรรมารมณ์ ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่มีสัมมาคารวะมีความสำรวมกาย วาจาและใจให้เกียรติลดความยึดมั่นในตัวเอง คนมีความอ่อนน้อมตนมี 3 ประการ คือ มีกิริยาอ่อนน้อม จะเดิน ยืน กราบไหว้ หรือทำอะไร มีวาจาอ่อนหวานฟังแล้วไพเราะมีใจอ่อนโยนไม่แข็งกระด้าง ขวนขวายในกิจที่ชอบมีจิตสาธารณะมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ซึ่งกันและกันทำประโยชน์เพื่อสังคม เช่น ช่วยสร้างสะพาน ถนน ขุดคลอง สร้างวัด ช่วยเตรียมงานบุญต่างๆ เป็นความดีที่ใช้แรงกายทำสิ่งที่ชอบทุกวันนี้เรียกว่าจิตอาสาเป็นกลุ่มช่วยเหลืองานทางสังคม การให้ส่วนบุญเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ต้องทำบุญให้เกิดขึ้นในจิตใจของเราก่อนแล้วจึงตั้งใจอุทิศส่วนบุญไปให้ ทำบุญด้วยตนแล้วชวนคนอื่นทำด้วยบุญกุศลก็เพิ่มมากขึ้น วิธีการให้ส่วนบุญมี ๓ อย่าง คือ การให้ต่อหน้า เช่น เราทำบุญแล้วขอให้คุณพ่อคุณแม่จงได้รับส่วนกุศลด้วย การให้ลับหลัง เช่น ประชาชนชาวไทยเมื่อถึงวันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติจะบำเพ็ญบุญกุศลพิเศษโดยเสด็จพระราชกุศลและการให้ส่วนกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับตั้งใจอุทิศด้วยการกล่าว การกรวดน้ำอุทิศย่อมสำเร็จทั้งสิ้นหรือจะกล่าวว่า อิทำ เม ญาตินำ โหตุ ขอส่วนบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า สุขิตา โหนตุ ญาตโย ขอญาติทั้งหลายจงถึงความสุข การอนุโมทนาส่วนบุญ แสดงความยินดีกับความดีของบุคคลอื่น พลอยยินดีกล่าวอนุโมทนาสาธุ การกับการทำความดีของผู้อื่น ให้กำลังใจคนทำความดียิ่งๆ ขึ้นไป เรากล่าวอนุโมทนาสาธุก็ได้บุญแล้ว การทำบุญด้วยการฟังธรรม เป็นการฟังหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมะเกิดจิตผ่องใสนำธรรมะไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เวลาการฟังธรรมมี 3 อย่าง คือ วันพระเป็นวันทำบุญตักบาตรฟังธรรมนำไปปฏิบัติทำให้มั่นคงในความดี เมื่อจิตถูกความวิตกครอบงำความคิดไม่ดีเกิดขึ้นให้ไปฟังธรรมะหรืออ่านหนังสือธรรมะ ความคิดทำให้ใจเศร้าหมอง คือ กามวิตกคิดในเรื่องกาม พยาบาทวิตกคิดในเรื่องพยาบาท วิหิงสาวิตกคิดเรื่องความเบียดเบียน และเมื่อมีผู้แสดงธรรมในงานบุญต่างๆ ต้องหาโอกาสฟังธรรม บุญเกิดจากการแสดงธรรมเป็น การนำเอาหลักธรรมคำสอนมาเผยแผ่ให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติให้มีความรู้ความเข้าใจในธรรม ผู้แสดงธรรมต้องมีจิตเมตตาให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ฟังต้องแสดงธรรมไปตามลำดับให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญในเจริญ การทำความเห็นให้ตรงมีความคิดเห็นที่ชอบตามความเป็นจริง

การทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ : สภาพทั่วไปของตำบลทุ่งใหญ่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์มีทั้งที่ดอนและที่ลุ่มเหมาะสมทำการเกษตรมีจำนวนหมู่บ้าน 17 หมู่บ้าน มีความรักใคร่สามัคคีกัน มีวัดทั้งหมด 8 วัด และ 2 ที่พักสงฆ์ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรมมีพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด ยางพารา มันสำปะหลัง มันเทศ กล้วย เงาะ ทุเรียน ฯลฯ พื้นที่ลุ่มปลูกข้าวนาปีบ้างพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง ลักษณะทางสังคมมีความคล้ายคลึงกันมากเป็นสังคมเกษตรกรรมมีการทำงานตลอดทั้งปี มีภาษาเขมรเป็นภาษาท้องถิ่นมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีการทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาตลอดทั้งปี

การทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ เช่น การทำบุญตักบาตรตอนเช้าทุกวันหน้าบ้านเพื่ออุปภัมถ์อาหารให้พระสงฆ์สามเณร อาหารที่ใส่มีข้าวสุก อาหาร ขนม ผักและผลไม้ต่างๆ การบริจาคเงินในการทำบุญต่างๆ ตามประเพณี เช่น ทำบุญผ้าป่าสามัคคี บุญกฐิน บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญสงกรานต์ ทำบุญวันพระ ทำบุญค่าน้ำค่าไฟ เป็นต้น ทำบุญตามกำลังศรัทธา บางคนบริจาคสิ่งของ เช่น น้ำเครื่องดื่ม ผักและผลไม้ต่างๆ การรักษาศีล 5 มีการสมาทานศีลเพื่อนำไปปฏิบัติ ในการทำบุญแต่ละครั้งจะต้องมีการสมาทานศีลทุกครั้งเพื่อให้จิตใจมีศีลบริสุทธิ์ก่อนจะได้รองรับบุญจะเกิดขึ้น ถ้ามีงานปฏิบัติธรรม เช่น งานบุญผ้าป่า ฉลองอุโบสถ วันบูรพาจารย์ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันแม่แห่งชาติ วันพ่อแห่งชาติ งานปริวาสกรรม เป็นต้น มีการรักษาศีล 8 เพื่อให้การบวชของบุคคลที่ไม่มีเวลามาบวช ใช้เวลา 1 วัน 5 วัน 10 วันบ้าง ภาวนาการทำให้จิตใจสงบถ้ามีงานปฏิบัติธรรมมีการเดินจงกรม นั่งสมาธิ ทำวัตรเช้า–เย็น มีการพัฒนาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ เป็นความสุขจากภายในการสมาธิเพื่อพิจารณาเห็นธรรมตามความเป็นจริง การทำสมาธิสามารถทำได้ตลอดเวลาทุกสถานที่กำหนดลมหายใจเข้าออกทำให้ได้วันละ 15 นาทีต่อวัน คือ เช้า 5 นาที เที่ยง 5 นาทีและเย็น 5 นาที ทำทุกวัน 1 เดือน จะได้ประมาณ 7 ชั่วโมงจะเพียงพอในการนำสมาธิไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การส่งเสริมการทำบุญ บุญเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งในการชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ บุญเป็นชื่อของความสุข บุญเกิดขึ้นที่จิตใจเมื่อทำแล้วเกิดความสุข การทำบุญที่แท้นั้นจะไม่ใช้เงินสักบาทก็ได้เพราะมีการทำบุญหลายอย่าง เช่น การรักษาศีล การเจริญภาวนา การอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นต้น การทำบุญเพื่อกำจัดกิเลสในจิตใจอยากให้บรรลุมรรคผลนิพพานต้องทำบุญด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา บุญเป็นเครื่องชำระกายวาจาและใจให้สะอาดทำบุญแล้วให้ได้ผลในชาตินี้ คือ ความสุข บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ในโลกนี้และโลกหน้า บุญ คือ การชำระจิตใจให้สะอาดปราศจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง คำแนะนำการทำบุญ การทำบุญโดยย่อ คือ ทาน ศีล และภาวนา การให้ทานเพื่อกำจัดความตระหนี่ถี่เหนี่ยว ความเห็นแก่ตัว และเพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ยากทำให้มีสมบัติมากเกิดความร่ำรวยในชาติหน้า ศีลทำให้กายวาจาให้เป็นปกติทำให้สังคมมีความสุข สามัคคี ปรองดอง สมานฉันท์ ท่านพุทธทาสภิกขุกล่าวว่า ศีลธรรมไม่กลับมาโลกาจะวินาศ ภาวนาเป็นบุญอันสูงสุดในพระพุทธศาสนาทำให้มีความสุขจากภายในมี 2 อย่าง คือ สมถภาวนาทำจิตให้สงบเป็นอารมณ์เดียวและวิปัสสนาภาวนาใช้ปัญญาเพื่อพิจารณาให้เห็นแจ้งในสังขารธรรมทั้งปวง

ข้อควรปรับปรุงการทำบุญ งานแต่งงานต้องทำบุญเลี้ยงพระจัดหาของชำรวยเป็นบุญ เช่น เทปธรรมะ หนังสือต่างๆ ที่เหมาะสมในงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญตักบาตรต้องเตรียมอาหารที่ประณีตและมีประโยชน์ต่อสุขภาพอาหารปรุงขึ้นเองจะดีมากจะได้อาหารที่ประณีตสิ่งของที่ใหญ่โตไม่ควรนำมาใส่บาตรพระบิณฑบาตผลไม้ต้องทำกัปปิยะก่อนจึงนำไปถวายพระ เครื่องสังฆทานควรจัดทำขึ้นเองเลือกของที่ดีมีประโยชน์ ผู้ใหญ่ต้องนำพาเด็กๆ ทำบุญตักบาตรหน้าบ้านของตัวเองเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีไม่ต้องรอให้ถึงวันพระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือเทศกาลต่างๆ จึงทำบุญ การทำบุญตักบาตรในวันพระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือเทศกาลต่างๆ เตรียมอาหารและสิ่งของใส่บาตรให้เพียงพออย่ามากจนเกินไปเพราะมีคนไปร่วมทำบุญจำนวนมากทำให้อาหารเหลือควรนำอาหารแห้งมาทำบุญเหลือจะได้เก็บไว้ใช้ประโยชน์ การทำบุญควรถวายปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

แนวทางการส่งเสริมการทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ : แนวทางการส่งเสริมการทำบุญให้ทานของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่ มี 5 อย่าง ดังนี้

1. การทำบุญด้วยอามิสทาน คือ ทำด้วยวัตถุทานมีปัจจัย 4 เป็นต้น เช่น เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เพื่อบูชาคุณพระรัตนตรัยคุณของผู้มีพระคุณและบุคคลอื่นโดยแบ่งกันทำบุญได้ดังนี้ 1. การทำบุญด้วยดอกไม้ธูปเทียนเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ธูป 3 ดอก บูชาพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ เทียน 2 เล่ม บูชาพระธรรมและพระวินัย ดอกไม้บูชาพระสงฆ์ที่มีจากหลายวรรณะเชื้อชาติต่างกัน 2. การทำบุญด้วยวัตถุทาน คือ ปัจจัย 4 ที่จำแนกไว้ 10 ประการ คือ ภัตตาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ มาลัย ของหอม เครื่องลูบไล้เครื่องที่นอน ที่อยู่อาศัย และเครื่องประทีป อามิสทานการให้สิ่งของมีจุดประสงค์ 5 ประการ คือ เพื่อบูชาคุณ เพื่ออนุเคราะห์ เพื่อส่งเคราะห์ และเพื่อสร้างบารมี การให้เพื่อสร้างบารมีเพื่อเป็นทางสู่พระนิพพาน จำแนกเป็น 3 อย่าง คือ บำเพ็ญบารมีประเภทธรรมดาเรียกว่า ทานบารมี บำเพ็ญบารมีประเภทปานกลางเรียกว่า ทานอุปารมี บำเพ็ญบารมีประเภทสูงสุดเรียกว่า ปรมัตถบารมี การบำเพ็ญบารมี 10 ทัศ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมะบารมี ปัญญาบารมี วิริยะบารมี ขันติบารมี อธิษฐานบารมี สัจจะบารมี เมตตาบารมีและอุเบกขาบารมี การทำบุญต่างๆ ลักษณะของทานที่ให้แบ่งเป็น 3 ชนิด คือ สามีทานให้ของดีกว่าตนเองใช้ สหายทานให้ของที่เหมือนตนใช้ และทาสทานให้ของที่ตนไม่ใช้แล้ว

2. การทำบุญปาฏิบุคลิกทาน คือ การทำบุญให้ทานแบบเจาะจง ให้พระภิกษุสามเณรที่รู้จักเพื่อต้องการอุปถัมภ์ปัจจัย 4 ในการครองเพศสมณะ บางคนไปถวายทานกับเจ้าอาวาสอย่างเดียวถ้าไม่เห็นก็ไม่ได้ทำบุญ เป็นการทำบุญขั้นเบื้องต้นเป็นการถวายส่วนตัวเป็นพิเศษอาจจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาส่วนตัวหรือเป็นญาติสนิทมิตรสหายที่เข้ามาบรรพชาอุปสมบทในบวรพระพุทธศาสนาจึงอยากทำบุญด้วยเป็นกรณีพิเศษเพื่อจะได้สนทนาธรรมด้วยได้มาเยี่ยมถามข่าวทุกข์สุขด้วย

3. การทำบุญสังฆทาน คือ การทำบุญให้ทานแก่หมู่สงฆ์ตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป การทำบุญสังฆทานได้บุญมากกว่าวัตถุทั้งปวง เป็นทานที่ให้แก่ส่วนรวมให้แก่สาธารณะการสร้างวัดสร้างเสนาสนะถวายใน

พระพุทธศาสนา การทำบุญสังฆทานเป็นบุญในช่วงวันเข้าพรรษาที่ชาวพุทธจะได้ร่วมถวายปัจจัย 4 และอาหารหวานคาวให้แด่พระภิกษุสงฆ์สามเณรหมู่ใหญ่มาจากวัดต่างๆ ที่ได้นิมนต์มารับสังฆทาน คนไทยชอบทำบุญอยู่เสมอนิยมมากคือการทำบุญสังฆทานทำได้ตลอดเวลามีอานิสงส์มากมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องมากคือการถวายทานแด่พระภิกษุสงฆ์พระรูปใดก็ว่าเป็นสังฆทานความจริงการถวายทานแด่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งอย่างเจาะจงไม่เรียกว่า สังฆทานแต่เรียกว่า ปาฏิบุคลิกทาน หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนา คือให้ความสำคัญแก่หมู่คณะกว่าตัวบุคคล พระพุทธศาสนาจะยั่งยืนก็เพราะหมู่คณะไม่ใช่เพราะบุคคลใดบุคคลหนึ่งทำให้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมสังฆทานมากกว่าปาฏิบุคลิกทานการถวายสังฆทานแก่หมู่สงฆ์หรือพระรูปใดรูปหนึ่งของสงฆ์ก็เป็นสังฆทานของที่รับถวายแล้วต้องนำไปให้คณะสงฆ์ในวัดให้พระภัตตุเทศน์แบ่งถวายสงฆ์ ชาวพุทธนิยมทำบุญสังฆทานอุทิศให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูปมาสวดมาติกาบังสุกุล ถวายไทยทานแด่พระสงฆ์ การถวายอาหารถ้าผู้ถวายกล่าวว่าถวายสังฆทานถ้าพระมีรูปเดียวในวัดเป็นการถวายสังฆทานไม่ได้เพราะไม่มีใครแจกให้พระในวัดต้องมี 4 รูปจึงแจกได้ ถ้าถวายสิ่งของ เช่น โต๊ะเตียง เก้าอี้ พระรูปเดียวรับถวายเป็นสังฆทานได้แต่พระรับแล้วนำไปให้หมู่สงฆ์ในวัดเป็นผู้แจกภัตเอาเข้าเป็นของสงฆ์

4. การทำบุญด้วยธรรมทาน คือ การให้ความรู้ทางธรรมและทางโลก การให้ธรรมะย่อมชนะการให้ทั้งปวง ผู้มีศรัทธาพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน ผู้มีธรรมย่อมเกิดความสุข การให้ธรรมที่แท้จริงคือ การทำตนเองให้มีธรรมเป็นผู้ให้ความสุขแก่ผู้อื่น การให้ธรรมทานของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดาคือพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา บิดามารดาสั่งสอนลูกมี 5 อย่าง คือ ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี ให้การศึกษาเล่าเรียนต่างๆ เลือกภรรยาและสามีให้เป็นคู่ครองและมอบทรัพย์สมบัติให้ ครูอาจารย์อบรมสั่งสอนลูกศิษย์ 5 อย่าง คือ แนะนำศิษย์ให้ประพฤติดี ให้ศึกษาวิชาการต่างๆ ไม่ปิดบังความรู้ให้ศิษย์ ยกย่องเชิดชูศิษย์และส่งเสริมศิษย์ให้มีความเจริญ การจัดงานศพของชาวพุทธแต่ละเจ้าภาพมีจิตเป็นบุญเป็นกุศลให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาเพื่อเป็นธรรมทาน องค์แห่งธรรมกถึก คือ 1. การแสดงธรรมไปตามลำดับอย่าให้เสียเนื้อความที่สำคัญ 2. อ้างเหตุผลและชี้แจงด้วยอุปมาอุปไมยให้ผู้ฟังเข้าใจ 3. มีจิตเมตตาปรารถนาให้ผู้ฟังได้ประโยชน์ 4. ไม่แสดงธรรมโดยเห็นแก่ลาภ 5. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือ ไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น อานิสงส์แห่งการฟังธรรมมี 5 อย่าง คือ 1. ผู้ฟังได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง 2. สิ่งใดที่เคยได้ฟังแล้วแต่ยังไม่เข้าใจก็จะเข้าใจชัดขึ้น 3. บรรเทาความสงสัยเสียได้ 4. ทำความเห็นให้ถูกต้อง 5.จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส การให้ธรรมทาน คือ ให้คำแนะนำสั่งสอนที่ดีให้รู้เข้าใจเรื่องบาปบุญคุณโทษ ธรรมทานแบ่งเป็น 2 คือ วิทยาทานทางโลกและทางธรรม ทางโลก คือ การสั่งสอนให้ความรู้ศิลปวิทยาการไปเลี้ยงชีพเป็นขุมทรัพย์ติดตัวใช้ปัญญารักษาตัวเอง ทางธรรม คือ การให้ความรู้เป็นธรรมะเป็นสิ่งที่ประเสริฐด้วยเหตุการณ์ดำเนินชีวิตถ้าขาดหลักธรรมจะพบแต่ความทุกข์เมื่อได้ฟังธรรมและนำไปประพฤติให้ถูกต้องย่อมเจริญในชีวิตจิตใจปลอดโปร่งสะอาดบริสุทธิ์ผ่องใสทำให้รู้แจ้งในพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5. การทำบุญด้วยอภัยทาน เป็นการทำบุญที่ไม่สร้างเวรภัยให้ใครๆ เรียกว่า อภัยทาน แบ่งเป็น 3 อย่าง คือ 1. การให้อภัยไม่ผูกโกรธชาวพุทธมีจิตใจโอบอ้อมอารีถ้ามีการทำผิดต่อกันหากมีการสำนึกผิดขอโทษก็ให้อภัยกันเพราะการถือโทษไม่ให้อภัยจะเป็นผลร้ายเพราะความโกรธยิ่งเก็บไว้มากก็ทุกข์มากและเป็นเหตุให้แตกความสามัคคีกัน 2. การไม่เบียดเบียนสัตว์โดยปล่อยให้เป็นอิสระ เช่น ปล่อยสัตว์ไม่กักขังไว้ในกรงนึกสงสารสัตว์ให้เป็นอิสระ เช่น จับสัตว์ได้ก็ปล่อยในฆ่าหรือกักขังมันไว้การทำบุญเช่นนี้จัดเป็นอภัยทาน 3. การปล่อยสัตว์ให้เป็นอิสระ คือ การปล่อยนกปล่อยปลา เช่น สัตว์ถูกกักขังไว้ก็เอาไปปล่อยให้เป็นอิสระถือได้บุญเพราะเป็นอภัยทาน อภัยทานในการดำเนินชีวิตมีความกระทบกันเป็นเรื่องธรรมดาก็ให้อภัยซึ่งกันและกันเพื่อไม่ให้มีเวรภัยต่อกันและเกิดความสุขทั้ง 2 ฝ่าย การให้อภัยเป็นธรรมะที่ดีมากทำให้คนเราอยู่ความสงบสุขธรรมะที่ทำให้คนเราอยู่ด้วยกันสงบสุขในสังคมก็ต้องมีธรรมะ 5 ประการ คือ 1. ขันติ คือ ความอดทน หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ไม่ว่าถูกกระทบด้วยสิ่งที่ปรารถนาและไม่ปรารถนา คุณธรรมอย่างยิ่งของความอดทน คือ 1) เมื่อถูกทนทานนานทำว่าไม่ได้ยิน 2) ไม่ดุร้าย คือ ข่มความไม่โกรธ 3) ไม่ปลูกน้ำตาให้ใครๆ คือ ไม่ก่อทุกข์ให้แก่ผู้อื่น 4. มีใจเบิกบานแจ่มใส คือ มีความปิติอิ่มเอิบใจอยู่เสมอ ไม่พยาบาท 2. เมตตา หมายถึง ไมตรีความรักความปรารถนาดีเมตตาเป็นธรรมพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 3. เสียสละ คือ การเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวมเป็นคุณธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจสร้างให้คนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว 4. ให้อภัย มีความจำเป็นที่จะให้เกิดสุขขึ้นในสังคม เพราะถ้าไม่ให้อภัยแล้ว ก็จะโกรธเกลียดซึ่งกันและกัน อภัยทาน เป็นธรรมะชั้นศีล มีผลมากกว่าทานทุกชนิดมีผลมากกว่าวัตถุทาน สังฆทาน และธรรมทาน การให้อภัยโดยไม่มีการฆ่าสัตว์ ให้อภัยโดยไม่ลักขโมยของของเขา การให้ความไม่มีเวร ได้ชื่อว่าการให้อภัยทั้งสิ้น 5. ปล่อยวาง เป็นธรรมขั้นสูงมากก็จำเป็นต้องปฏิบัติให้ได้ เพราะถ้าปล่อยวางไม่ได้มนุษย์จะมีความทุกข์มาก ทุกข์เกิดขึ้นเพราะความยึดมั่น คนที่ยึดมั่นมากก็มีความทุกข์มาก ผู้ใดปล่อยวางได้มากก็ยิ่งสุขมาก

สรุปผล

การทำบุญของชาวพุทธตำบลทุ่งใหญ่มีการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีลและภาวนา และทำบุญกิริยาวัตถุ 10 มีเพิ่มเติมอีก 7 อย่าง คือ การอ่อนน้อมถ่อมตน การขวนขวายในกิจที่ชอบ การอุทิศส่วนบุญให้บรรพบุรุษ การอนุโมทนาส่วนบุญ การฟังธรรม การแสดงธรรม และการทำความเห็นให้ถูกต้อง ชาวพุทธมีการทำบุญอยู่ทุกวันเป็นการสั่งสมบุญให้เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นที่พึ่งให้มีความสุขในชาตินี้และชาติหน้า การทำบุญที่ต้องเสียเงินมีแต่การให้ทานนอกจากนั้นไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายก็เป็นการทำบุญได้เหมือนกัน

References

Boonpoo, S. (2018). Environmental Conservation in Ethical World View. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 1-10.

Buddhadasa. (2000). *Studying the Dhamma Properly*. Bangkok: Amitredding.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka*. Bangkok: MCU Press.

Nyani, Y. (2018). Buddhiist Cardiinall Priinciiplles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 3(1), 19-29

P. A. Payutto. (2003). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: MCU Press.

P. A. Payutto. (2006). *Dictionary of Buddhism (Word).* (11th ed.). Bangkok: MCU Press.

ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย*

Significance of the Military toward Buddhism in Thai Society

[1*]โชคชัย คนไว, [1] พระครูธรรมธรศิริวัฒน์ สิริวฑฺฒโน และ [2]พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ
[1*]Chokchai Khonwai, [1]Phrakru Dhammathonsirivat Sirivaddhano and [2]Phra Viman Kumpirapanyo
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1*]Email: chokarmy98@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของทหารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (2) เพื่อศึกษาความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล (3) เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ผลการวิจัย พบว่าคำว่า ทหาร หมายถึง บุคคลผู้มีหน้าที่ในเรื่องรบ นักรบ ผู้นำประเทศ ผู้เป็นกำลังรักษาความมั่นคง ทำนุบำรุงประเทศและทำหน้าที่อื่นๆ ทั้งในยามสงบ และในยามสงคราม ทหารนั้นมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญ 4 ด้าน คือ (1) บทบาทในฐานะเป็นผู้ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง (2) บทบาทในการทำหน้าที่ตุลาการ (3) บทบาทในการดูแลครอบครัว และ (4) บทบาทในฐานะพุทธศาสนิกชน

ในสมัยพุทธกาล บทบาทความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในด้านต่างๆตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีหลายระดับด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ พระราชา ในฐานะจอมทัพ ผู้ปกครองแว่นแคว้น เสนาบดีและอำมาตย์ ในฐานะแม่ทัพนายกอง ผู้ทำหน้าที่บังคับบัญชากองกำลังทหาร และหน้าที่อื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากพระราชา และไพร่พล ในฐานะที่เป็นกำลังหลักและองค์ประกอบหนึ่งของกองทัพ

ส่วนในสังคมไทย บทบาทความสำคัญของทหารในระดับตำแหน่ง ชั้นยศต่างๆ เริ่มตั้งแต่ พระมหากษัตริย์ไทย ในฐานะจอมทัพ เสนาบดีแห่งกองทัพไทย ในฐานะผู้บัญชาการเหล่าทัพ และพลทหาร ในฐานะกำลังพลระดับล่างสุด ก็มีส่วนสำคัญในการให้ความอุปถัมภ์คุ้มครองทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ครบทั้ง 4 ด้าน คือ (1) ด้านศาสนธรรม (2) ด้านศาสนบุคคล (3) ด้านศาสนวัตถุ และ (4) ด้านศาสนพิธี ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถยืนหยัดและมั่นคง มาจนถึงทุกวันนี้

คำสำคัญ: ทหาร; พระพุทธศาสนา; สังคมไทย

*Received August 18, 2018; Revised September 29, 2018; Accepted June 4, 2019

Abstract

This dissertation is of 3 objectives: (1) to study problems and difficulties of dispute mediators of Chonburi Court, (2) to study the means of developing potential of dispute mediators and Buddhadhamma promoting mediators' potential, and (3) to present A Model of Developing Dispute Mediators of Chonburi Court by Buddhist Peaceful Means; it is in the form of Qualitative Field Research.

The outcome of the research found the followings: Mediator in this court some people lack concentration and listening intimately, including the neutrality duty dispute resolution and peaceful Buddhist master how to create patterns to develop those compromise a dispute is Bhāvanā 4, which includes the physical, cognitive behavioral mental and wisdom. The researchers divided the development model used to develop the third term and every term in every dimension. It is important to discover. This model was created to focus on developing a mental picture. Or the first to develop. With faith, discipline, sacrifice, listening and thinking. Found that the process developed by the Buddhist Peaceful means has 7 stage process, i.e. 1) developing mediators to have positive attitudes, 2) training for being deep-listening listeners, 3) putting the principle of Bhāvanā or Cultivation as the frame in developing fully 4 aspects, 4) creating motivation for eagerness in studying for more knowledge, 5) enhancing for being volunteers, 6) in every phase of developing self-potential and other involved persons, Sappurisadhamma Principle should be completely used as the representing part, and 7) aiming at the mainly important target of leading society to be rich in peace.

Keywords: Model of Developing; Mediators; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

สถาบันของแต่ละประเทศชาติ ก็จะมีสถาบันที่สำคัญอยู่หลายสถาบันด้วยกัน เช่น สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากกล่าวถึง สถาบันที่มีความเป็นระเบียบวินัย มีความเป็นเอกภาพ ดูสง่างาม น่าเกรงขาม มีผู้คนให้ความเคารพและให้เกียรติในยศถาบรรดาศักดิ์ รวมถึงการเป็นที่พึงของประชาชน เป็นรั้วของชาติ ทั้งในยามศึกสงครามจากโจรผู้ร้ายและการรุกรานจากต่างประเทศ แม้แต่ในยามที่บ้านเมืองไร้ศึกสงคราม ก็ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อย พัฒนาประเทศ คือ “สถาบันทหาร” (Thongsriket, 2013) เพราะเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ จึงมีบทบาทในวงการเมืองด้วย ตัวอย่างเช่น ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่มีการปกครองแบบจตุสดมภ์ โดยมีกษัตริย์ในฐานะจอมทัพเป็นศูนย์กลางการปกครอง และมีเสนาบดี 4 ฝ่าย คือ ขุนเมือง ขุนวัง ขุนคลัง ขุนนา คอยรับใช้เบื้องพระยุคลบาท สำหรับการปกครองในส่วนภูมิภาค เจ้าเมืองแต่ละเมืองจะทำหน้าที่ปกครองบริหารงานในลักษณะของข้าราชการพลเรือนในยามสงบ แต่เมื่อยามสงครามเจ้าเมืองก็จะทำหน้าที่เป็นแม่ทัพ นำกองกำลังทหารออกต่อสู้ป้องกันบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรู ดังนั้น ผู้นำทางการเมืองในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงหมายถึง ผู้นำทางทหารด้วย และในระดับเสนาบดี ทหารกับพลเรือนก็มีบทบาทควบคู่กันมาตลอด แม้ในทางทฤษฎีจะมีการแยกหน้าที่ทางการทหารและพลเรือนขาดกัน แต่ในทางปฏิบัติ ก็ไม่สามารถแยกจากกันได้ เช่น ในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา มีปัญหาจากเสนาบดีฝ่ายกลาโหมและมหาดไทยแย่งชิงอำนาจกัน ได้ทรงปรับปรุงการปกครองโดยให้สมุหพระกลาโหม บังคับบัญชากิจการทางด้านทหารและพลเรือนในหัวเมืองฝ่ายเหนือ สมุหนายกบังคับบัญชากิจการทางด้านทหารและพลเรือนในหัวเมืองฝ่ายใต้ เจ้าพระยาพระคลังบังคับบัญชาหัวเมืองชายทะเลตะวันออก ซึ่งเป็นเมืองท่าการค้า โดยนัยนี้ สมุหกลาโหมและสมุหนายก ก็ทำหน้าที่ทั้งทางทหารและการปกครองพลเรือน ตามภูมิภาคแห่งอำนาจของตนไปพร้อมกันๆ (Srirattana, 2018)

ในอดีตกาล สถาบันทหารเป็นสถาบันที่มีบทบาทและเกี่ยวโยงกับพระพุทธศาสนามาตลอด โดยเฉพาะในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงใช้สถาบันศาสนาในการส่งเสริม เผยแผ่คำสั่งสอนแก่สัตว์โลก และประดิษฐานพระพุทธศาสนาครั้งแรกที่สวนลัฏฐิวัน เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ ทรงแสดงธรรมโปรดทหารที่เป็นบุคคลสำคัญ ทั้งยังเป็นจอมทัพด้วย คือพระเจ้าพิมพิสาร ราชาแห่งมคธรัฐส่งผลให้พระเจ้าพิมพิสารมีความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนา นำพาให้พราหมณ์คหบดี ข้าทาสบริวาร และทหารทุกระดับชั้นตั้งแต่เสนาบดีอำมาตย์ลงมา จนถึงระดับอาณาประชาราษฎร์ให้หันมาเคารพนับถือพระพุทธศาสนาด้วย (Phramaha Vichien Vachirawangso & Phramaha Dawsayam Vachirapaññ̃o, 2005) การที่พระเจ้าพิมพิสารในฐานะผู้ปกครองแคว้นมคธ ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมเป็นตัวอย่าง จึงมีความสำคัญในทุกๆ ด้าน สำหรับการปกครองบ้านเมือง เพราะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจระหว่างผู้ปกครองกับอาณาประชาราษฎร์ สามารถโน้มน้าวผู้อยู่ใต้ปกครองให้ประพฤติตามไปด้วย บ้านเมืองจึงมีแต่ความสงบสุข สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกว่า

> ...เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน ในเมื่อครูจ่าฝูงไปคดเคี้ยว ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชน ชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็เป็นทุกข์...
>
> ...เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเนื้อคู่จ่าฝูงไปตรง ในหมู่ มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็จะประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชาตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข... (Thai Tipitaka, 28/104–107/21)

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แคว้นมคธเป็นแคว้นมหาอำนาจและมีบทบาททางการเมืองอย่างยิ่ง ในสมัยพุทธกาล จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลเป็นอย่างดียิ่ง เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าไปในที่ใดก็จะมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันทหารทั้งสิ้น จึงทำให้เห็นว่าทหารมีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาก็อาศัยสถาบันทหารในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปในตัว

ในขณะที่พระพุทธศาสนากับสถาบันทหารมีความสำคัญและความสัมพันธ์อย่างนี้ แต่ก็ยังมีทหารอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา จึงก่อให้เกิดปัญหาตามมา ส่งผลเสียต่อสถาบันหลักของชาติและสถาบันทหารเองด้วย รวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย จึงสะท้อนให้เห็นปัญหาสำคัญว่าหากทหารไม่มีคุณธรรม ย่อมส่งผลที่เลวร้ายเพียงใดต่อประเทศชาติและสังคมส่วนรวม

ผู้วิจัยเห็นว่า หากศึกษารายละเอียดให้รอบด้าน จะทำให้ทราบถึงความสำคัญของทหารที่มีต่อสังคมและพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่างๆ และจะได้ทราบความสัมพันธ์ ท่าทีที่พระพุทธศาสนามีต่อทหาร เพื่อเป็นแนวทางในการนำบทบาท และหลักธรรมของทหารในด้านต่างๆ มาวิเคราะห์ใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคมได้อย่างเหมาะสม

ด้วยความที่ทหารมีบทบาทสำคัญต่อสังคมและพระพุทธศาสนาตามที่กล่าวมา ผู้วิจัยจึงต้องการวิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมาของทหาร บทบาทของทหาร หลักธรรมสำหรับการทำหน้าที่ของทหาร ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลและวิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของทหารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล
3. เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” ผู้วิจัย ได้จัดทำขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย (Research Process) ไว้ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยแบ่งตามแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.1 ข้อมูลขั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” นำมาแสดงไว้เพื่อเป็นการประกอบในการวิจัย

1.2 ข้อมูลขั้นทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ชั้นอรรถกถา เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” และได้อาศัยตำรา หนังสือ เอกสาร บทความ งานวิจัยเชิงวิชาการ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งปัญหาที่ต้องการทราบ เพื่อนำมาประมวลใช้ประกอบการวิจัยในครั้งนี้

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิเคราะห์ในขั้นนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ ตีความ อธิบายขยายนัยจากเอกสารขั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก และเอกสารขั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ อรรถกถา เอกสาร อินเตอร์เน็ต บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้ศึกษาเห็นว่า น่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติม ในกรณีที่เห็นว่า จะต้องมีการอธิบายและขยายความเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

3. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์

ผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของทหารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

ผลการวิจัยพบว่า ทหาร หมายถึง ข้าราชการ ผู้ทำสงคราม เลี้ยงชีพด้วยการรบ มีความหมายในภาษาไทยว่า ผู้มีหน้าที่สู้รบป้องกันประเทศ, นักรบ และใช้ศัพท์ในภาษาบาลีว่า โยธ บ้าง โยทฺธ บ้าง ภฏ บ้าง ยุทฺธภฏ บ้าง โยธาชีวี บ้าง นอกจากนั้น มีคำที่สามารถใช้แทนกันได้ คือ หตฺถี พลช้าง หรือทหารช้าง, อสฺโส พลม้า หรือทหารม้า, รโถ พลรถ หรือทหารรถ และ ปตฺติ พลเดินเท้า หรือทหารราบ มีคำที่เกี่ยวข้องกับทหาร อีกหลายคำ เช่น คำว่า กองทัพ ในภาษาบาลี ได้แก่ คำว่า เสนา บ้าง จมู บ้าง วาหินี บ้าง

อนีก บ้าง ส่วนในภาษาไทย กองทัพ หมายถึง หน่วยทหารที่ประกอบด้วยทหาร 3 กองพล และมีหน่วยทหารอื่นๆ เป็นส่วนประกอบด้วย นอกจากนั้น ยังมีคำว่า จอมทัพ ในภาษาบาลี ได้แก่ คำว่า เสนิย บ้าง อคฺคเสนานี บ้าง มหาเสนาปติ บ้าง ส่วนในภาษาไทย จอมทัพ หมายถึง ตำแหน่งสูงสุดของกองทัพ หรือพระราชา คำว่า แม่ทัพ ในภาษาบาลี ได้แก่ คำว่า เสนานี บ้าง จมูปติ บ้าง ส่วนในภาษาไทย แม่ทัพ หมายถึง นายทัพ หรือผู้ทำหน้าที่คุมกองทัพหลักๆ เช่น แม่ทัพบก แม่ทัพเรือ แม่ทัพอากาศ และคำว่า ไพร่พล หรือ พลทหาร ในภาษาบาลี ได้แก่ คำว่า หตฺถี บ้าง อสฺโส บ้าง รโถ บ้าง ปตฺติ บ้าง (Thai Tipitaka, 2/314/453) ส่วนในภาษาไทย ไพร่พล หมายถึง กำลังทหาร ส่วนพลทหาร หมายถึง ทหารกองประจำการ

คัมภีร์พระไตรปิฎก (อัคคัญญสูตร) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของทหารว่า สังคมมนุษย์ได้วิวัฒนาการเป็นลำดับเรื่อยมา แรกทีเดียวมนุษย์อยู่ด้วยกันตามสภาพธรรมชาติ ครั้นต่อมาจึงวิวัฒน์มากขึ้น มีสถาบันครอบครัว สถาบันเศรษฐกิจและสถาบันการเมืองการปกครอง เมื่อเวลาผ่านไปนานๆ เข้า มีการขยายตัวของสังคม จนได้เกิดมีการแบ่งวรรณะต่างๆ ตามอาชีพงานที่ทำ แต่พอสังคมขยายตัวมีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ความชั่วร้ายเดือดร้อนจึงได้เกิดตามมา เพราะเนื่องจากมนุษย์นั่นเองละเมิดหลักธรรม กล่าวคือลุแก่อำนาจกิเลสตัณหา จึงทำให้มนุษย์ไม่ได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน หมู่มนุษย์จึงได้รวมตัวร่วมตัดสินใจสรรหาผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดมาเป็นหัวหน้า หรือผู้นำเพื่อจัดการแก้ไขหรือขจัดปัญหาชั่วร้ายดังกล่าว กษัตริย์หรือพระราชา ผู้เป็นจอมทัพของเหล่าทหาร จึงถือกำเนิดขึ้นจากสาเหตุเหล่านี้ (Thai Tipitaka, 11/111/83)

ทหารมีความเชื่อมโยงกับการกำเนิดขึ้นของรัฐมาโดยตลอด แสดงให้เห็นว่า ในสมัยอินเดียโบราณนั้น มีพระราชาเป็นประมุขของแคว้น เป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นจอมทัพ โดยมีบุคคลที่คอยให้ความช่วยเหลือ แบ่งเบาพระราชภาระ ได้แก่ เสนาบดีทำหน้าที่คุมกองกำลังทหารและทำหน้าที่ปราบข้าศึกศัตรูในยามศึกสงครามและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในแว่นแคว้น ทหารในสมัยอินเดียโบราณ แบ่งออกเป็น 4 เหล่า คือ ช้าง ม้า รถ และคนเดินเท้า ในเวลาจะออกทำศึก มีการจัดกระบวนทัพทั้ง 4 เหล่า ดังนี้ คือ ช้างศึก 3 เชือก ม้าศึก 3 ตัว รถศึก 3 คัน และทหารประจำด้านหลัง ช้าง ม้า รถ รวมทั้งหมด 57 คน ส่วนพลเดินเท้า หรือทหารราบ มีทหารที่มีอาวุธครบมือแถวละ 4 นาย (Thai Tipitaka, 2/314/453)

ทหารในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบ้านเมือง ตั้งแต่พระราชาผู้เป็นจอมทัพ เสนาบดี ผู้เป็นแม่ทัพ และไพร่พลทั่วไป สำหรับผู้ที่เป็นทหารจะต้องมีคุณสมบัติหลายด้าน เช่น เชี่ยวชาญในการรบ และการใช้อาวุธชนิดต่างๆ มีลักษณะเป็นผู้นำมีความรู้ในศิลปะ 18 ประการ ที่เกี่ยวข้องกับการรบและบังคับบัญชากำลังพลที่เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา นอกจากนั้น ต้องมีความรู้ทางด้านกลยุทธ์การรบ การป้องกันบ้านเมืองในช่วงที่ปลอดจากภัยสงคราม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเกิดมีศึกสงคราม และการเตรียมเสบียงอาหารเพื่อสนับสนุนกำลังพลทหารที่ทำการรบ รวมทั้งเพื่อเลี้ยงชีพประชาชนที่อยู่ภายในตัวเมือง (Thai Tipitaka, 23/67/136–138)

การเข้าสู่ตำแหน่งของทหารในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ไม่ได้มาจากการสอบแข่งขัน เหมือนกับการสอบเข้าเป็นราชภัฏในสังคมไทย แต่จากการศึกษาหลายด้าน พบว่า การทหารในสมัยอินเดียโบราณ พระราชาทรงเป็นจอมทัพโดยตำแหน่ง และมีบุคคลที่สนองราชกิจ มีความรู้ความสามารถทางด้านการรบ เชี่ยวชาญการวางแผนเวลาออกศึก แล้วได้รับฐานันดรและรายได้จากราชสำนัก โดยวิธีแต่งตั้งบุคคลผู้มีความสามารถ แต่งตั้งจากการสืบวงศ์ตระกูลแทนบิดาหรือเครือญาติ และดำรงชีพด้วยการเป็นทหารรับจ้าง สำหรับผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางทหาร ส่วนมากแล้วจะเป็นคนในวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ หรือแพศย์ ซึ่งถือว่าเป็นคนวรรณะสูง มีโอกาสได้เล่าเรียนศึกษาหาความรู้มากกว่าคนในวรรณะศูทร ส่วนการพ้นจากตำแหน่งของทหารนั้น พบว่ามี 4 กรณี คือ (1) การถอดยศ ปลดออก ใช้ในกรณีกระทำความผิดไม่ร้ายแรงนัก (2) การเนรเทศ ใช้ในกรณีที่กระทำความผิดร้ายแรง (3) การตาย และ (4) การออกบวช (Thai Tipitaka, 4/90/97–99)

บุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางทหารนั้น มีหลายระดับด้วยกัน ตั้งแต่พระราชาในฐานะจอมทัพ มหาอำมาตย์ เสนาบดี ในฐานะแม่ทัพนายกอง และไพร่พลทหารทั่วไป ทำหน้าที่ต่างๆ ในการบริหารปกครองบ้านเมือง ได้แก่ เป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองบ้าง เป็นตุลาการทำหน้าที่ตัดสินคดีความบ้าง หรือในฐานะส่วนตัวก็จะทำหน้าที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ดูแลสมาชิกทุกๆคนในครอบครัวให้อยู่ดีเป็นปกติสุขบ้าง ในฐานะพุทธศาสนิกชนก็ทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ รวมทั้งคอยส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พุทธธรรมบ้าง

สำหรับหลักธรรมที่ใช้ในการทำหน้าที่ของทหารนั้น ฝ่ายดูแลความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ควรดำเนินชีวิตตามหลักธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม (Thai Tipitaka, 28/175–176/112) ราชสังคหวัตถุธรรม (Thai Tipitaka, 15/351/110) ซึ่งหลักธรรมเหล่านี้มีความจำเป็นและสำคัญอย่างมาก ช่วยให้ทหารสามารถดูแลบริหารบ้านเมืองด้วยความสงบ เรียบร้อย ดีงาม ในการทำหน้าที่ของทหารฝ่ายตุลาการนั้น ต้องใช้หลักธรรม อันประกอบด้วย อคติ 4 (Thai Tipitaka, 11/311/288) และอธิปไตย 3 (P.A. Payutto, 2004) ทำการพิจารณาตัดสินคดีความโดยยึดหลักธรรมาธิปไตย และความถูกต้องดีงามเป็นที่ตั้ง ทหารผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวจะต้องมีหลักการบริหารครอบครัวให้มีความสุข ซึ่งพระพุทธศาสนาได้เสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือการบริหารครอบครัวให้มีความสุขด้วยหลักธรรม เช่น สมชีวิธรรม (Thai Tipitaka, 21/55/80) และทิศ 6 (Thai Tipitaka, 11/198–204/202–206) และทหารในฐานะพุทธศาสนิกชนก็ควรดำเนินชีวิตด้วยหลักธรรม เช่น อุบาสกธรรม (Thai Tipitaka, 23/29 - 31/44–48) กัลยาณมิตรธรรม (Thai Tipitaka, 23/34/33) เพียงเท่านี้ ก็สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข แต่หากประพฤติตรงกันข้าม ก็จะส่งผลเสียหายทั้งต่อตนเอง คนรอบข้าง และประเทศชาติได้เช่นเดียวกัน

2. ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

ผลการวิจัยพบว่า ในสมัยพุทธกาล พระราชาในฐานะจอมทัพ มีหน้าที่ในการปกป้อง คุ้มครองประชาชน ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข มีอำนาจในการลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎกติกาที่วางไว้ มีอำนาจในการปูนบำเหน็จแก่ผู้กระทำความดีเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ความดีปรากฏในสังคม รวมทั้งมีอำนาจในการอภัยโทษให้ เพื่อให้โอกาสผู้กระความความผิดได้ประพฤติตนใหม่ พระราชาที่ได้ฟังธรรมและสนทนาธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว มักจะนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นหลักในการปกครองบ้านเมืองอีกด้วย อีกอย่างหนึ่ง พระราชาในสมัยพุทธกาล เมื่อทรงยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ก็ทรงปฏิญาณพระองค์เป็นอุบาสก ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต ทรงให้ความอุปถัมภ์ตลอดจนถึงการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ การเสด็จไปทูลถามปัญหาและทรงสดับพระธรรมเทศนาอยู่เนืองๆ ทำให้พระราชาบางพระองค์ทรงบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล รวมทั้งทรงสร้างวัดถวาย ตลอดถึงทรงช่วยเหลือเกื้อกูลเหล่าพุทธบริษัทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (Chaiyotha, 2005) อำมาตย์และเสนาบดี ที่ดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพนายกองของแว่นแคว้นต่างๆ ในสมัยพุทธกาล นอกจากจะมีบทบาทที่สำคัญในการปฏิบัติราชการแผ่นดิน บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับอาณาประชาราษฎร์ และควบคุมดูแลไพร่พลในการปกป้องข้าขอบขัณฑสีมา รวมทั้งทหารที่เป็นไพร่พล นอกจากปฏิบัติราชการตามตำแหน่งหน้าที่แล้ว อีกด้านหนึ่งก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เป็นสาเหตุของพุทธบัญญัติบ้าง ทำหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาบ้าง (Thai Tipitaka, 22/34–35/54–56)

3. วิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ในฐานะที่ทรงเป็นจอมทัพ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความอยู่รอดของพระพุทธศาสนา ทรงสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ด้วยการทำนุบำรุงครบทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) การบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านศาสนธรรม ด้วยความเป็นปราชญ์รู้ธรรมและประพฤติ-ธรรม รวมทั้งความเป็นผู้บำรุงและเผยแผ่ธรรม การบำรุงศาสนธรรมทั้ง 2 ด้านนี้ต้องดำเนินคู่กันไปเสมอจะขาดเสียจากกันมิได้ (2) การบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านศาสนบุคคล พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงให้การอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์เป็นอย่างดี เพราะพระสงฆ์คือศาสนบุคคลที่มีความสำคัญในฐานะผู้สืบทอดพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นผู้สั่งสอนเผยแผ่ธรรมนั้นแก่มหาชน นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีความสำคัญในฐานะ “เนื้อนาบุญ” ของพุทธศาสนิกชน (3) การบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านศาสนวัตถุ พระมหากษัตริย์ไทยทรงเอาพระทัยใส่ในบูรณปฏิสังขรณ์อาราม วิหาร เจดีย์ เพราะศาสนวัตถุเป็นวัตถุที่ช่วยเสริมให้ศาสนธรรมและศาสนบุคคลสามารถดำรงอยู่และปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (4) พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงให้ความสำคัญการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในด้านศาสนพิธีเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่าศาสนพิธีจะไม่ใช่แก่นแท้พระพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนให้ใกล้ชิด เกี่ยวเนื่องถึงกันได้ง่ายกว่าอย่างอื่น (Bundham, 2012)

บทบาทของทหารในฐานะเสนาบดีแห่งกองทัพไทย หรือผู้นำเหล่าทัพ ซึ่งเปรียบเทียบกับตำแหน่งเสนาบดี หรือแม่ทัพในสมัยพุทธกาล หมายถึง ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้บัญชาการทหารอากาศ โดยเฉพาะผู้บัญชาการทหารบก ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ถือเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านศาสนธรรม ผู้บัญชาการทหารบก ได้ทำหน้าที่บำรุงศาสนธรรม ด้วยการดำรงตนอยู่ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และด้วยการกำหนดนโยบายให้มีการบรรจุวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรต่างๆของเหล่าสายวิทยาการกองทัพบก นอกจากนั้น ยังมีนโยบายให้กำลังพลทุกระดับชั้นของกองทัพบก เข้ารับการอบรมศีลธรรมวัฒนทหารประจำเดือน เดือนละ 1 ครั้ง โดยอนุศาสนาจารย์ของหน่วยเป็นผู้อบรม หรือนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นองค์วิทยากรอบรม จัดการอบรมหลักสูตรพัฒนาบุคลากรกองทัพบก จัดโครงการปฏิบัติธรรมในเทศกาลเข้าพรรษาของกองทัพบก เพื่อกำลังพลจะได้ศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ (2) ด้านศาสนบุคคล ผู้บัญชาการทหารบก ได้ทำหน้าที่บำรุงด้านศาสนบุคคล ด้วยการอนุมัติให้มีการสอบคัดเลือกบุคคลภายนอกเข้ารับการบรรจุเป็นอนุศาสนาจารย์ และผู้ช่วยอนุศาสนาจารย์ เพื่อทำหน้าที่นำกำลังพลเข้าหาธรรมะ นำธรรมะพัฒนากำลังพล หากกำลังพลคนใดมีศรัทธาอุตสาหะจะอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ทางกองทัพบก ก็อนุญาตให้ลาอุปสมบทได้ เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พิจารณาเห็นเป็นการสมควรแล้ว (3) ด้านศาสนวัตถุ ผู้บัญชาการทหารบก ได้ทำหน้าที่บำรุงด้านศาสนวัตถุ ด้วยการอนุมัติวงเงินเพื่อก่อสร้างศาสนสถานกลางของกองทัพบกขึ้น และในหน่วยทหารส่วนภูมิภาค ก็มีการจัดสร้างพุทธศาสนสถาน เช่น พุทธศาสนสถานค่ายสุรนารี เป็นต้น นอกจากนั้น ได้มีการจัดสร้างพระพุทธรูปบูชา เพื่อแจกจ่ายให้หน่วยทหารในกองทัพบก เป็นการบำรุงขวัญทหารในกองทัพบกถึงระดับกองร้อย และสร้างศรัทธาให้มีอุดมการณ์ยึดมั่นในพระพุทธ-ศาสนา และเพื่อให้หน่วยทหารได้มีพระพุทธรูปบูชาเป็นแบบมาตรฐาน และ (4) ด้านศาสนพิธี ผู้บัญชาการทหารบก ในฐานะผู้นำเหล่าทัพ ได้เอาใจใส่และให้ความสำคัญในเรื่องพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ด้วยการดำริให้จัดพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้นหลายพิธี เช่น พิธีบำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศแด่วีรชนคนกล้า พิธีทอดถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน และพิธีอุปสมบทหมู่เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล อันเป็นการแสดงออกถึงภาวะผู้นำ และสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมพิธีทุกๆคน (Khajornsak Thaiprayoon and Somkiat Wanthana, 2017)

บทบาทความสำคัญของทหารกองประจำการหรือพลทหาร ซึ่งเป็นกำลังพลส่วนใหญ่ของกองทัพบก ก็มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทั้ง 4 ด้าน เช่นเดียวกัน คือ (1) ด้านศาสนธรรม พลทหารทุกนายที่เข้ามารับราชการเป็นทหารกองประจำการแล้ว จะได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้บังคับบัญชาตามระเบียบขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรม อันได้แก่ ความอดทน อดกลั้น ทุกๆ วันก่อนนอน จะต้องไหว้พระสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมนั่งสมาธิ แผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ ตามนโยบายของกองทัพบก และเข้ารับการอบรมคุณธรรมทหารใหม่ รวมทั้งการอบรมศีลธรรมประจำเดือน ซึ่งดำเนินการอบรมโดยอนุศาสนาจารย์ของหน่วยนั้นๆ หรือทางหน่วยอาจจะนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นองค์วิทยากรอบรม เพื่อปลูกฝัง

ศีลธรรมและคุณธรรมให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ (2) ด้านศาสนบุคคล หน่วยทหารทุกหน่วยได้สนับสนุนพลทหารให้เข้าร่วมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาตามวาระต่างๆ เพื่อปฏิบัติตามนโยบายของกองทัพบก ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เช่น กิจกรรมปฏิบัติธรรมประจำวันธรรมสวนะ กิจกรรมทำความสะอาดพัฒนาวัด ถวายสังฆทาน และร่วมรับฟังการบรรยายธรรมจากพระสงฆ์ ณ วัดใกล้หน่วย เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างหน่วยงานทหารและวัด ร่วมทั้งประชาชนในบริเวณใกล้เคียง (3) ด้านศาสนวัตถุ สำหรับศาสนวัตถุต่างๆ ที่มีอยู่ภายในหน่วยทหาร เช่น ที่บูชาประจำกองร้อย พลทหารที่อยู่ประจำกองร้อยนั้นๆ มีหน้าที่ในการปรนนิบัติดูแลที่บูชาประจำกองร้อยตามคำแนะนำอนุศาสนาจารย์ และการสวดมนต์ก่อนนอนของทหารกองประจำการ เพื่อเป็นการโน้มน้าวจิตใจของทหารให้มีความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา และ (4) ด้านศาสนพิธี พลทหารทุกนาย เมื่อเข้ามาสู่รั้วของกองทัพบกแล้ว ช่วงที่ทหารใหม่ทุกนายอยู่ในห้วงระหว่างการฝึกตามหลักสูตร 10 สัปดาห์ ผู้บังคับบัญชาจะจัดให้เข้าร่วมพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะตามหน่วยที่ตนประจำการอยู่ เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมประจำใจ และความสามัคคีของหมู่คณะ นอกจากนั้น ในวันกองทัพไทยทุกๆ ปี ทางกองทัพบก ได้จัดพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพลขึ้น เพื่อรำลึกถึงวีรกรรมของบรรพบุรุษไทยผู้กล้าหาญ เพื่อแสดงออกถึงความสามัคคี เพื่อเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเพื่อแสดงออกถึงแสนยานุภาพแห่งกองทัพบกไทย ก่อนจะเริ่มพิธีการสวนสนาม ทางพระสงฆ์ที่ได้รับนิมนต์ จำนวน 9 รูป จะเจริญพระพุทธมนต์เพื่อความเป็นสิริมงคลก่อน หลังจากพิธีสงฆ์เสร็จแล้ว ผู้บังคับกองผสม ถึงจะเริ่มนำทหารออกเดินสวนสนาม ทหารทุกคน ทั้งนายทหาร นายสิบ และพลทหารจะต้องผ่านการเข้าร่วมพิธีดังกล่าว เพื่อแสดงออกถึงความเป็นทหารอย่างสมบูรณ์ (Chaplaincy, 2013)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความสำคัญของทหารที่มีต่อพระพุทธศาสนาในสังคมไทย” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ความเป็นมา บทบาท หลักธรรม และวิธีการดำเนินชีวิตของทหารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ สามารถนำมาปรับใช้กับบทบาทของข้าราชการฝ่ายอื่นๆ ได้ โดยนำตัวอย่างบทบาทของทหารแต่ละด้านที่ดีในพระพุทธศาสนามาเป็นแบบอย่าง (model) เพื่อให้ข้าราชการทั้งหลายมีความภาคภูมิใจในเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองและจะได้สำเหนียก ตระหนักอยู่ตลอดเวลาถึงฐานะและหน้าที่ของตน ด้วยความสุจริตเที่ยงตรง รู้ว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดควรงดเว้น เพื่อให้งานปราศจากโทษเสียหาย และบังเกิดผลประโยชน์ที่แท้จริง คือ ความเจริญมั่นคงของประเทศชาติและส่วนรวม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

จากการได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทหาร ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่า เรื่องทหารที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีรายละเอียดอีกมากมายที่ควรจะศึกษาเพิ่มเติม หากทำการศึกษาเพิ่มเติมจะทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับทหารในแง่มุมอื่นๆ อย่างครบถ้วน อีกทั้งในประวัติศาสตร์สังคมไทย เรื่อง ศักดินา บรรดาศักดิ์ ยศ ราชทินนาม และตำแหน่งของทหาร ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจพอสมควรเหมือนกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรจะทำการศึกษาวิจัยในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของทหารในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชกับสังคมไทยในปัจจุบัน
2) การประยุกต์ใช้หลักธรรมของทหารกับการอุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
3) การประยุกต์ใช้หลักธรรมของทหารกับข้าราชการการเมือง

References

Bundham, D. (2012). *King and Buddhism*. Bangkok: Ammarin.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka.* Bangkok: MCU Press.

Minister Department of the Army. (211). *Guidelines and Ordinances.* (2nd ed.). Bangkok: Arun Printing.

P.A. Payutto. (2015). *Dictionary of Buddhism.* (24th ed.). Bangkok: MCU Press.

Phramaha Vichien Vachirawangso and Phramaha Dawsayam Vachirapañño. (2005). *Nakorn Rajgir: Main Cities of Buddhism.* Bangkok: Thammasapha.

Srirattana, A. (2018). The Evolution of Thailand's Narcotics Control Complaints. *Journal of Thai Ombudsman*, 11(1), 195-205.

Thaiprayoon, K. and Wanthana, S. (2017). Political Charisma of General Prem Tinsulanonda. *Governance Journal*, 6(1), 85-108.

Thongsrikate, I. (2013). *Soldier and Civilians: Trajectory to Discipline and Resistance.* M.A. Thesis (Population and Social Research) Mahidol University.

Chaiyotha, D. (2005). *King with Buddhism in the history*. Bangkok: Odienstore.

ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม*

An Analytical Study of the Roles of Buddhist Administrator Monks in Religious Educational Administration in Srisongkhram District, Nakhonphanom Province

[1*]พระมหาสุริยา ฐิตสีโล (อุบัวบล), [1]พระครูศรีปริยัตยาภิวัฒน์ และ [2]พระครูสิริสุตาภรณ์

[1*]Phramaha Suriya Thitasilo (Ubaubon), [1]Phrakrusriphariyuttayaphiwat and [2]Phrakrusirisutaphorn

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ubon Ratchathani Campus

[1*]Corresponding Author. Email: 0903383568am@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นเรื่องของการศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ เพื่อศึกษางานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยทั่วไป เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงาน ด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และเพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของ พระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนาศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

ผลการศึกษาพบว่า การบริหารงานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ในระดับเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ประสบการณ์ในการสอนการบริหารงาน ช่วยในการบริหารและช่วยพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน มี 3 หลักสูตร คือ แผนกนักธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญ ซึ่งกรรมการมหาเถรสมาคมแม่กอง-ธรรมสนามหลวงและแม่กองบาลีสนามหลวงร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติช่วยกันการกำหนดหลักสูตร และพัฒนาหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนทั่วประเทศไทย

*Received August 18, 2018; Revised September 29, 2018; Accepted March 9, 2019

สภาพการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมมีการจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1-6 โดยแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกนักธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา

บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม โดยดำรงตำแหน่งระดับเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสเจ้าคณะผู้ปกครองทุกลำดับชั้น ให้การสนับสนุนแผนกธรรมแผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษา สำนักศาสนศึกษาจัดการศึกษาในแผนกนักธรรม แผนกบาลี

คำสำคัญ: บทบาท; พระสังฆาธิการ; การบริหารงานด้านศาสนศึกษา

Abstract

The thesis entitled "A Study of the Roles of Sangha Administrators to the Buddhist Educational Administration in the Area of Sisongkhram District, Nakhon Phanom Province" has three objectives: 1) to study the works on Buddhist education of Thai Sangha in general, 2) to study the state of Buddhist educational administration in the area of Sisongkhram District, Nakhon Phanom Province and 3) to analytically study the Roles of Sangha Administrators to the Buddhist Educational Administration in the Area of Sisongkhram District, Nakhon Phanom Province.

From the study, it was founded that the Sangha administrators who are abbots, assistants to the abbot have experiences in teaching educational administration, giving helps in educational administration, curriculum development, learning and teaching in the curriculums of Dhamma studies, Pali studies and general eduction. These curriculums have been designed and developed by the Supreme Sangha Council, the Department of Dhamma Studies, and the Department of Pali Studies, in cooperation with the Office of National Buddhism, which have been implemented around the country.

For the state of Buddhist educational administration, it was founded that the Sangha in the area of Sisongkhram district has provided the three kinds of education: Dhamma Studies, Pali Studies, and General Education.

For the Roles of Sangha Administrators to the Buddhist Educational Administration in the Area of Sisongkhram District, Nakhon Phanom Province, it was founded that the Sangha Administrators who hold the position of abbot, assistant to the abbot and other positions have played the important roles in supporting Buddhist educational works under Dhamma Studies, Pali Studies, and General Education.

Keywords: the character; Monk; Management of Religious Studies

บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ถือเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้าพระบรมศาสดาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่สืบสานและถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถือเป็นภารกิจสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องจาริกไปประกาศพระพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อมีการบรรพชาอุปสมบทกันอย่างแพร่หลายทำให้มีพระภิกษุสามเณรเพิ่มมากขึ้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวางระบบการบริหารจัดการเพื่อการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม เพราะการปกครองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารกิจการคณะพระสงฆ์และพระศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าความตั้งมั่นของพระพุทธศาสนาจะเกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และมหาชน (Lecturer Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2551: 2)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การปกครองคณะสงฆ์ ได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง ได้อาศัยอำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุน ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 5 พระมหากษัตริย์ทรงถวายอำนาจรัฐเพื่อให้จัดระบบการปกครองสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ด้วยพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์รัตนโกสินทร์ศก 121 คณะสงฆ์จึงได้อาศัยอำนาจรัฐจัดการปกครองตามกฎหมายแต่นั้นมา ครั้นถึงรัชกาลที่ 8 พระมหากษัตริย์ได้ทรงตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ยกเลิก พระราชบัญญัติฉบับแรก เพื่อให้จัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ โดยมีรูปแบบคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักรตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 และมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยมีประกาศพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ว่าตามที่ได้ทรงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 นั้น อาศัยเหตุผลพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2505 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติบางมาตราไม่ชัดเจนไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้ทำให้เกิดปัญหา ในทางปฏิบัติจึงเห็นเป็นการสมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้เหมาะสมต่อไป

พระสังฆาธิการจึงมีหน้าที่ในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไป ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะรุ่งเรืองสืบไปก็ด้วยการอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องจาก พระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านศาสนศึกษาให้ดำรงสืบไป

(Planning Division, Department of Religious Affairs, Ministry of Education, 1999)

การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทต่อสังคมนั้นคุณภาพของพระสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก ปัจจุบันพระสงฆ์มีคุณภาพลดน้อยลงในด้านข้อวัตรปฏิบัติ และความสามารถในการสอน การเผยแผ่ธรรม จึงทำให้พระสงฆ์สูญเสียความเป็นผู้นำในด้านคุณธรรม ด้านสติปัญญาและสูญเสียความศรัทธาจากญาติโยม ดังนั้น การบริหารปกครองและการดูแลพระสงฆ์ เป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยให้คุณภาพของพระสงฆ์ดีขึ้น คุณภาพของพระสงฆ์จะดีขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นอีก ทั้งนี้หากระบบการปกครองสงฆ์เป็นระบบกำกับดูแลพระสงฆ์ให้มีความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะต้องมาเสริมคู่กันก็คือระบบการกลั่นกรองและกล่อมเกลา ระบบกลั่นกรองมีไว้สำหรับบุคคลที่จะมาบวช ส่วนระบบกล่อมเกลาสำหรับผู้ที่ผ่านการบวชมาแล้ว อันที่จริงการกล่อมเกลาผู้บวชนั้นมีอยู่แล้วตามพระธรรมวินัย โดยพระอุปัชฌาย์เป็นผู้มอบหมายให้ทำหน้าที่นี้และเป็นผู้รับรองต่อคณะสงฆ์ พระอุปัชฌาย์จะต้องมีหน้าที่ กลั่นกรอง และกล่อมเกลา การกลั่นกรองเป็นขั้นแรกสำหรับผู้ที่จะมาเป็นสมาชิก คณะสงฆ์ขั้นตอนสำคัญกว่านั้นคือการกล่อมเกลาในด้านความประพฤติ ความรู้ ความเข้าใจในทางธรรม ให้เจริญงอกงามทั้งในคุณธรรมและปัญญา แม้คณะสงฆ์จะไม่มีระบบกลั่นกรองแต่ถ้ามีระบบกล่อมเกลาที่ดี ก็ยังมีหลักประกันว่าผู้ที่จะเข้ามาบวชเป็นพระจะได้รับการศึกษาอบรมให้เป็นพระที่ดีสามารถทำหน้าที่ตาม พระธรรมวินัยได้ ทั้งนี้คณะสงฆ์จะต้องสร้างระบบกล่อมเกลาที่ดี ได้แก่ ระบบกล่อมเกลาที่ไม่เป็นทางการก็คือ การดูแลเอาใจใส่ที่พระอุปัชฌาย์อาจารย์พึงมีต่อศิษย์ ส่วนระบบที่เป็นทางการก็คือระบบการศึกษาด้านปริยัติธรรมของพระสงฆ์ (Phraya Luang Vinalo, 2003)

พระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสต้องช่วยพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งนี้ วัด กับบ้านพระกับชาวบ้าน เป็นของคู่กันมาช้านานแล้ว โดยที่วัดต้องเป็นแหล่งให้วิทยาการแก่ชาวบ้านทุกๆ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านศีลธรรมและประเพณี ประชาชนก็จะหันหน้าเข้ามาสู่วัดวาอารามกันมากขึ้น ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาบทบาทและกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดทำก็พบว่า วัดมีความหมายที่สำคัญๆ อยู่ 4 ประการ ดังนี้

1) วัดเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสามเณร
2) วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลานชาวบ้าน
3) วัดเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลของชาวบ้านรอบวัด
4) วัดและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชน

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญแก่ประชาชนและสังคมมาตลอดไม่ว่าจะเป็นแหล่งให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินความขัดแย้ง การให้คำแนะนำสั่งสอนและปรึกษาสร้างความเข็มแข็งทางจิตใจ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่รวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลงตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่รับเอาอารยธรรมทางตะวันตกมากขึ้น เพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง

คือ วัด พระสงฆ์ตลอดถึงพุทธศาสนิกชนได้มีการฟื้นฟูพัฒนากำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง (National Office of Buddhism, 2007)

อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนบน) ของประเทศไทยที่มีการแบ่งเขตการปกครองคณะสงฆ์ได้เป็น 10 ตำบล สำหรับวัดในเขตการปกครองของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม มีทั้งหมด 52 วัด มีพระภิกษุและสามเณรรวมทั้งหมดจำนวน 352 รูป มีพระสังฆาธิการ 52 รูป (Office statistics primate Si Songkhram District Nakhon Phanom Province, 2016)

ทั้งนี้ แม้ว่าการบริหารงานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ในปัจจุบันหากจะนำไปเปรียบเทียบกับอำเภออื่นๆ อาจจะนับได้ว่าอยู่ในระดับที่ดีพอสมควร แต่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้าน ศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ว่าได้ส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบ ข้อบังคับ กฎมหาเถรสมาคม ในการส่งเสริมการศาสนศึกษาอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการบริหารงานศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภออื่นๆ ด้วย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ว่ามีการบริหารงานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์เป็นอย่างไรบ้าง และมีปัญหาในการบริหารงานหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นในการทำการวิจัยนี้ ทั้งนี้เพื่อที่จะนำงานวิจัยนี้ไปศึกษาและเสนอแนะในการพัฒนางานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษางานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยทั่วไป

2) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารด้านงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยจะศึกษาการวิจัยทางด้านเอกสาร (Ducumemtary Research) ผู้วิจัยมีขอบเขตในการวิจัยด้านเนื้อหาสาระด้านเอกสารชั้นปฐมภูมิและด้านเอกสารชั้นทุติยภูมิ ตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาในการวิจัยจำแนกออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

1) ศึกษางานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย 2) ศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 3) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

ขอบเขตด้านเอกสารชั้นปฐมภูมิ โดยจะศึกษาในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทฉบับภาษาไทย พ.ศ. 2539 โดยจะศึกษาพระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลักและพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในเรื่องที่วิจัยในครั้งนี้ด้วย

ขอบเขตด้านเอกสารชั้นทุติยภูมิ โดยจะศึกษาในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและหนังสือ ตำราวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการของครู อาจารย์ นักปราชญ์ ท่านผู้รู้ รวมทั้งงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นกำหนดกรอบในการวิจัย

ขั้นแรกได้กำหนดกรอบเนื้อหาในการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ โดยให้อยู่ในกรอบเนื้อหา 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) ศึกษางานด้านศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย 2) ศึกษาสภาพปัญหาในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 3) ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานด้านศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมเป็นประเด็นหลักในการศึกษาครั้งนี้

ขั้นศึกษารวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร (Documentaries)

ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา 2) ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถาพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษาเป็นประเด็นหลักของการวิจัย

2. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study)

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสังเกต และสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้ 1) ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ในฐานะที่เป็นผู้บริหารและส่งเสริมการศึกษา จำนวน 1 รูป 2) คณะครู อาจารย์ ในฐานะผู้สอนและมีส่วนส่งเสริมการศึกษาจำนวน 14 รูป/คน 3) พระสังฆาธิการ ระดับเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ในฐานะเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์และการส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม จำนวน 6 รูปรวมประชากรที่ให้ข้อมูล 22 รูป/คน

โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก อนุทินการวิจัย คอมพิวเตอร์ แบบบันทึกการสังเกตและกล้องถ่ายรูปเป็นต้น โดยมีขั้นตอนในการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังต่อไปนี้

1) สำรวจบริบทพื้นที่วิจัย

2) ขออนุญาตเจ้าของพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องเก็บข้อมูลวิจัยล่วงหน้า

3) กำหนดประเด็นที่จะเก็บข้อมูล

4) สร้างและตรวจสอบเครื่องมือ คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและเหมาะสมของเครื่องมือ

5) นัดกลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูลการวิจัย

6) เตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกต เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

7) ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย

8) รวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

3. ขั้นตรวจสอบข้อมูล

หลังจากที่ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามแล้ว นำข้อมูลมาทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูล ส่วนข้อมูลใดที่ขาดความชัดเจนก็กลับไปรวบรวมใหม่ และตรวจสอบว่าข้อมูลที่มีอยู่เพียงพอต่อการวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ ส่วนใดที่ยังไม่พอสำหรับการวิเคราะห์และตอบปัญหาการวิจัยก็กลับไปรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม จากนั้นจึงนำมาจัดระเบียบข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ตรวจสอบความเที่ยงตรงแล้วมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความข้อมูลที่รวบรวมมาทั้งหมดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้ จัดความสัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกันรอบด้านเพื่อตอบปัญหาในการวิจัยที่มีความสัมพันธ์กับประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัย

5. ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว นำข้อมูลมาเรียบเรียงและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จัดลำดับความสำคัญของประเด็นการวิจัย ว่าส่วนใดเป็นประเด็นหลักหรือประเด็นเสริมในการวิจัย โดยให้น้ำหนักกับประเด็นหลักในการวิจัย โดยเรียบเรียงข้อมูลตามสารบัญชั่วคราว

6. ขั้นเขียนงานวิจัย

หลังจากเรียบเรียงข้อมูลแล้วลงมือเขียนงานวิจัย โดยเขียนในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ให้เป็นไปตามกรอบของการวิจัย และถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์

7. ขั้นสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

หลังจากเขียนในบทที่ 1-4 แล้วนำข้อมูลมาประมวลสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ รวมทั้งนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์เสนอต่อมหาวิทยาลัยเพื่อขอสอบ ปรับปรุงงานวิจัย และนำผลการวิจัยเสนอต่อหน่วยงานในพื้นที่วิจัย

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีเนื้อหาหลัก 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ศึกษางานศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยทั่วไป 2) ศึกษาสภาพการบริหารงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 3) วิเคราะห์บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม โดยมีเนื้อหาโดยสรุปเป็นรายประเด็นดังต่อไปนี้

1. ศึกษางานศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทยโดยทั่วไป พอสรุปได้ดังนี้

การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย คือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิต และคฤหัสถ์เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.15 ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีการดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาว่า“ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี”การจัดการศาสนศึกษา ดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจนแต่โดยหลักสูตร และเนื้อหาของวิชา มีวัตถุประสงค์ 9 ประการคือ

1) เพื่อให้พระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
2) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิต และคฤหัสถ์
3) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา
4) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และกิจการพระศาสนา
5) เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
6) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุกาลพระพุทธศาสนา
7) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
8) เพื่อความมั่นคงแห่งพระสัทธรรม
9) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

2) สภาพการบริหารงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม พอสรุปได้ดังนี้

การจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในเขตอำเภอศรีสงครามนั้นมีการจัดการศึกษาโดยมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ 1) การจัดการศึกษาแผนกธรรม 2) การจัดการศึกษาแผนกบาลี 3) จัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ซึ่งโดยสภาพทั่วไปแล้วโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่จัดการเรียนการสอนนั้น จะมีสภาพการจัดการศึกษาที่มีความพร้อมเพียงและอุปกรณ์การเรียนก็มีพร้อมสำหรับจัดการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาก็มีเพียงพอส่วนสำนัก ศาสนศึกษาที่จัดการเรียนการสอนโดยเฉพาะแผนกนักธรรมธรรมศึกษาและบาลีนั้น โดยสภาพทั่วไปแล้วจัดการเรียนการสอนภายในสำนักของตัวเอง อุปกรณ์การเรียนการสอนไม่ครบไม่พร้อม สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปก็ไม่ค่อยพร้อม แต่คณะสงฆ์ก็พร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนให้แก่พระภิกษุสามเณรในเขตตำบลของตัวเอง โดยทั่วไปแล้วรุ่นพี่สอนรุ่นน้องบางสำนักเจ้าอาวาสก็เป็นผู้สอนนักธรรมให้แก่ลูกวัดเอง และสนับสนุนผู้มีความรู้ออกไปอบรมเกี่ยวกับธรรมศึกษาในโรงเรียน

การจัดการเรียนการสอนของพระภิกษุสามเณรอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมนั้น โดยจัดในรูปแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและจัดในรูปแบบของสำนักศาสนศึกษา โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2 แห่ง คือ 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดศรีสงคราม

ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดดาราราม ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และสำนักศาสนศึกษาที่สอนแผนกนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก 5 แห่ง คือ 1) สำนักศาสนศึกษาวัดศรีบุญเรือง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) สำนักศาสนศึกษาวัดยอดแก้ว ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 3) สำนักศาสนศึกษา วัดทรายศรี ตำบลนาเดื่อ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 4) สำนักศาสนศึกษาวัดทรายคำ ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 5) สำนักศาสนศึกษาวัดศรีสมบูรณ์ ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และมีสำนักศาสนศึกษาที่สอนแผนกบาลี 1 แห่ง คือ สำนักศาสนศึกษาวัดศรีสมบูรณ์ ตำบล ศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม รวมทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2 แห่ง คือ 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดศรีสงคราม ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดดาราราม ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

3) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม พอสรุปได้ ดังนี้

พระสังฆาธิการในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม กล่าวคือ พระสังฆาธิการที่มีความเกี่ยวข้องด้านการบริหารงานศาสนศึกษาในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนมนั้น โดยส่วนมากแล้วดำรงตำแหน่งระดับเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมงานศาสนศึกษาและเจ้าอาวาสในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในด้านนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก และการศึกษาภาษาบาลี ส่วนในด้านสายสามัญศึกษาคือการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 พระสังฆาธิการบางรูปไม่เอาใจใส่การศึกษาของคณะสงฆ์และยังไม่สนับสนุนส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ แต่โดยส่วนมากแล้วพระสังฆาธิการจะให้การสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณรเป็นอย่างดี ส่วนสำนักศาสนศึกษาในเขตอำเภอ ศรีสงครามนั้นโดยส่วนมากจัดการศึกษาในแผนกธรรมและแผนกบาลีบางสำนัก ซึ่งเจ้าสำนักเรียนบริหารจัดการและให้การสนับสนุนเอง และได้ส่งเสริมให้การศึกษาแก่พระสงฆ์สามเณรในสามัญศึกษา และเพื่อให้การศึกษาในสายสามัญศึกษานี้เป็นองค์ความรู้ให้พระสงฆ์สามเณรเหล่านี้ได้นำไปใช้ในพัฒนาตนเองและสังคม โดยภาพรวมเมื่อมีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ และเพื่อการศึกษาต่อไปในสถานศึกษาของรัฐบาลหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

สรุป

การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์ไทย คือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ ส่วนการจัดการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในเขตอำเภอศรีสงครามนั้นมีการจัดการศึกษาโดยมีสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยมีการจัดการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 แผนก คือ 1) การจัดการศึกษาแผนกธรรม 2) การจัดการศึกษาแผนกบาลี 3) จัดการศึกษาแผนกสามัญศึกษา โดยจัดในรูปแบบของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและจัดในรูปแบบของสำนักศาสนศึกษา โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2 แห่ง คือ 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดศรีสงคราม ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดดารารام ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และสำนักศาสนศึกษาที่สอนแผนกนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก 5 แห่ง คือ 1) สำนักศาสนศึกษาวัดศรีบุญเรือง ตำบลหาดแพง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) สำนักศาสนศึกษาวัดยอดแก้ว ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 3) สำนักศาสนศึกษา วัดทรายศรี ตำบลนาเดื่อ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 4) สำนักศาสนศึกษาวัดทรายคำ ตำบลบ้านเอื้อง อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 5) สำนักศาสนศึกษาวัดศรีสมบูรณ์ ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และมีสำนักศาสนศึกษาที่สอนแผนกบาลี 1 แห่ง คือ สำนักศาสนศึกษาวัดศรีสมบูรณ์ ตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม รวมทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2 แห่ง คือ 1) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดศรีสงคราม ตำบลท่าบ่อสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม 2) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาวัดดาราราม ตำบลนาคำ อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม พระสังฆาธิโดยส่วนมากแล้วดำรงตำแหน่งระดับเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ให้การสนับสนุนและส่งเสริมงานศาสนศึกษาและเจ้าอาวาสในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ให้การสนับสนุนด้านการศึกษาของพระภิกษุสามเณรในด้านนักธรรมชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก และการศึกษาภาษาบาลี ส่วนในด้านสายสามัญศึกษาคือการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 พระสังฆาธิการบางรูปไม่เอาใจใส่การศึกษาของ คณะสงฆ์และยังไม่สนับสนุนส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยนี้ได้จำแนกข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม มีการวางแผนในการส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้มีความรู้ความสามารถทางด้านปริยัติธรรมแผนกบาลี

2) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม มีการวางแผนในการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรให้มีฐานความรู้ความสามารถทางการศึกษาระดับอุดมศึกษา

3) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ได้วางแผนการจะพัฒนาและฝึกอบรมพระปริยัตินิเทศน์พระภิกษุสามเณรให้เป็นนักเทศน์นักบรรยายธรรมที่มีคุณภาพ

4) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ได้จัดการอบรมศีลจารวัตรและปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัยโดยจัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณรให้เป็นพระวิปัสสนาจารย์

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ควรจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ควรจัดกิจกรรมอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

3) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ควรจัดกิจกรรมฉลองพัดยศให้แก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้เปรียญธรรม เพื่อเป็นกำลังใจให้พระภิกษุสามเณรในการศึกษาเล่าเรียนทุกระดับชั้น

4) คณะสงฆ์อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมให้แก่พระภิกษุสามเณรฝึกฝนเป็นนักเทศน์นักบรรยายธรรมทุกวันพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

2) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

3) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีร่วมสมัยในแถบลุ่มแม่น้ำสงครามอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

4) ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับหลักศรัทธาสัมมาปฏิบัติของพระสงฆ์ที่มีต่อประชาชนชาวอำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

References

Lecturer Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2008). *Thai Buddhist Order*. Bangkok: MCU Press.

Planning Division Department of Religious Affairs. (1999). *Ministry of Education The Guide to the Bishops' Act Rules and orders of the Sangha*. Bangkok: Printing house Religion.

Phraya Luang Vinalo. (2003). *Thai Buddhism in the future Trends and solutions from the crisis* Bangkok: Live Sri Foundation – Saritwong.

National Office of Buddhism. (2007). *The Guide to the Project*. Bangkok: Printing house Office of National Buddhism.

Office statistics primate Si Songkhram District Nakhon Phanom Province. (2016). NakhonPhanom: *Office statistics primate Si Songkhram District.* Printing house Add art

การบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)*

The Management of Vipassanā Meditation Center of Somdej Phra Buddhajarn (Aj Asabhamahathera)

ธนาคม บรรเทากุล
Tanakom Bantaokul
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author. Email: thonycom@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) (3) เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) งานวิจัยนี้เป็นการงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า วิปัสสนาธุระเริ่มเข้าสู่ประเทศไทยโดยการเผยแผ่ของพระโสณะ และพระอุตตร-เถระ โดยพระอรหันต์ผู้ได้รับอุปถัมภ์จากพระเจ้าอโศกมหาราช ตามโครงการส่งพระอรหันต์ออกไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาจำนวน 9 สาย และหลังการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสายวิปัสสนาวงศ์อรหันต์นี้ ได้ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาโดยยึดตามพระไตรปิฎกในมหาสติปัฏฐานสูตร

การสอนวิปัสสนากรรมฐาน ของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ทำให้การเผยแผ่วิปัสสนากรรมฐานกรรมของวัดมหาธาตุฯ มีความเจริญมั่นคงและสามารถผลิตพระวิปัสสนาจารย์พร้อมทั้งเปิดสำนักปฏิบัติวิปัสสกรรมฐานขึ้นทั่วประเทศในเวลาอันรวดเร็ว จึงได้ยกฐานะเป็นสถาบันวิปัสสนาธุระในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้ตรงตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-เกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ศึกษา

*Received May 27, 2018; Revised January 17, 2019; Accepted May 20, 2019

พระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง โดยเฉพาะได้นำหลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาเป็นข้อบังคับของมหาวิทยาลัย โดยให้ผู้มาศึกษาจะต้องปฏิบัติกรรมฐานปีละ 1 ครั้ง ตามที่ได้กำหนดไว้ จึงเป็นที่มาของการนำหลักวิปัสสนากรรมฐาน มาจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา และฝึกอบรมแก่พระธรรมทูตเพื่อไปสอนวิปัสสนากรรมฐานในต่างประเทศจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: การบริหาร; สำนักวิปัสสนา; กรรมฐาน

Abstract

The Dissertation entitled “The Guideline management of Vipassanā-Kammaṭṭhā na meditation center of Somdej Phra Puttajarn (Aj *Asapamahathera*)” There are three objectives: (1) to study the origin of Vipassanā-Kammaṭṭhāna in Thailand, (2) to study the guideline practice of Vipassanā-Kammaṭṭhāna by Somdej Phra Puttajarn (Aj *Asapamahathera*), and (3) to study the Guideline management of Vipassanā-Kammaṭṭhā na meditation center of Somdej Phra Puttajarn (Aj *Asapamahathera*)

The research found that Vipassanādura introduced into Thailand by the propaganda of the Sona and Uttara Mahāthera, the Arahants who were patronized by Asoka the Great. According to project sending the Arahants went out to spread Buddhism 9 lines after the third *Tipiṭaka Saṅgāyana*. The practice of Vipassanā-Kammaṭṭhāna learning from these Arahant groups has been relayed successively based on the *Tipiṭaka* in *Mahāsatipaṭṭhāna Sutta*.

The teaching of Vipassanā-Kammaṭṭhāna of Somdej Phra Puttajarn (Aj *Asapamahathera*) makes the propagation of Vipassanā-Kammaṭṭhāna of Wat Mahathatu has steady growth and able to generate meditation masters and open the Vipassanā-Kammaṭṭhāna meditation centers progressively in the whole country. So it has raised the status as Vipassanā-Kammaṭṭhāna Institute in Mahachulalongkornrajavidayalaya University to follow the royal wish of His Majesty King Chulalongkorn Rama V, who was the founder of this Buddhist Sangha University. For the monks to study the *Tipiṭaka* and advanced subjects, particularly, the Vipassanā-Kammaṭṭhāna practice is a requirement of the university. The students will have to practice Kammaṭṭhāna meditation once a year as prescribed so that it is the origin how the principle of Vipassanā-Kammaṭṭhāna practice has managed into the teaching in the higher education level and training the Buddhist missionary monks to teach Vipassanā-Kammaṭṭhāna meditation abroad to the present.

Keywords: The Management; Vipassanā; Meditation Center

บทนำ

พระนิพพานคือเป้าหมายสูงสุดสำหรับพุทธศาสนิกชน ซึ่งการจะบรรลุถึงได้นั้นต้องหมั่นประกอบพระสัทธรรม 2 ประการ ได้แก่ ปริยัติ (คันถธุระ) และปฏิบัติ (วิปัสสนาธุระ) อันจะนำไปสู่ปฏิเวธ หรือการได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด แม้มิได้หวังนิพพาน แต่ท่ามกลางสภาพสังคมที่สับสนวุ่นวายเต็มไปด้วยปัญหานานัปการในปัจจุบัน พบว่าประชาชนทั่วไปหันมาให้ความสนใจไฝ่ศึกษาหาความรู้เรื่องพุทธธรรมเพิ่มมากขึ้น กระทั่งเกิดปรากฏการณ์หนังสือหมวดธรรมะ ติดอันดับหมวดหนังสือขายดีเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน ส่งผลให้คนไทยสนใจปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพิ่มมากขึ้น ด้วยหวังจะช่วยบรรเทาทุกข์ในจิตใจ สร้างเสริมปัญญาช่วยให้เห็นทางออกของปัญหาที่ประสพพบเจอได้อย่างถูกต้องชัดเจน จนอาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันเป็นยุคใหม่ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย ดังเห็นได้จากการมีสำนักปฏิบัติธรรมเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามความสนใจเรื่องวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทยนั้น หากจะนับว่าก้าวสู่ยุคใหม่เริ่มมีความตื่นตัวกันจริงๆ ก็ต้องเป็นในช่วงหลังปี พ.ศ.2494 เป็นต้นมา คือ หลังจากที่สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้เริ่มนำการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาเผยแพร่อีกครั้ง หลังจากที่ถูกยกเลิกการสอนไปในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ครั้งดำรงสมณศักดิ์เป็นพระพิมลธรรม ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ท่านมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาในด้านการปฏิบัติธรรม คือวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องตามคัมภีร์พระไตรปิฎกแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทยทั่วไป แต่ติดข้อที่หาพระอาจารย์ที่เชี่ยวชาญยังไม่ได้ เมื่อท่านเจ้าคุณพระภาวนาภิรามเถระ วัดระฆังโฆสิตาราม เสนอวิธีการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ท่านก็เห็นชอบด้วย และเลือกพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9 ให้เข้าปฏิบัติกรรมฐานกับท่านเจ้าคุณวัดระฆังฯ ในพระมณฑปวัดมหาธาตุฯ เป็นเวลาเกือบ 8 เดือน แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะสมบูรณ์ (Phra Dhamdhīrarājmahāmunī (Chodok Ñāṇasiththi), 2009) และพระอาจารย์ผู้สอนวิปัสสนาได้กล่าวว่า"ญาณ 16 นั้นเหมือนอยู่ใกล้แค่เอื้อม แต่เอื้อมไม่ถึง" เป็นเหตุให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ต้องพยายามเสาะแสวงหาวิปัสสนาจารย์ต่อไป ดังนิพนธ์เล่าถึงความดำริการก่อตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดมหาธาตุฯ ในวิปัสสนาสารฉบับแรก เดือนมกราคม 2498 ความว่า" ได้พยายามเสาะแสวงหาท่านผู้ทรงคุณวุฒิในทางวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ควรแก่ที่จะตั้งตนเป็นพระวิปัสสนาจารย์อย่างถูกต้องได้ โดยตระหนักแน่แก่ใจตามสภาวะว่า พระธรรมนั้น ถ้าเป็นของแท้ของจริงแล้วถึงจะไปตกอยู่ในประเทศใดๆ แม้นต่างชาติต่างภาษากันก็ตาม พระธรรมแท้นั้นจักต้องคงที่เสมอเหมือนกัน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามชาติตามภาษา อันเป็นส่วนแห่งสมมติธรรม พุทธธรรมย่อมบันดาลให้คนทั้งโลกที่ต่างชาติต่างภาษานั้น ให้เข้ากันได้ ให้เป็นพี่เป็นน้องกันได้ อย่างสนิทอย่างเป็นธรรม ก็เพราะสัจจธรรมข้อนี้" (Phra Ajarn Dr.Bhaddanta Āsabhamahathera Dhammājariya Aggamahākammaṭṭhānājariya, 2011)

พุทธศักราช 2495 ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) สมัยเมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม ดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าองค์การปกครอง ตามคำเชิญของสภาการพุทธศาสนาแห่งชาติ เยือนประเทศสหภาพพม่า ท่านพยายามเสาะหาสำนักปฏิบัติธรรม และก็ได้พบกับสำนักปฏิบัติธรรมสำนักหนึ่ง ซึ่งมีพระอาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังของประเทศสหภาพพม่าเป็นเจ้าสำนักคือ ท่านมหาสียาดอ เมื่อได้ศึกษาวิธีสอนและวิธีปฏิบัติกรรมฐานของสำนักนี้โดยละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ท่านก็แน่ใจว่าวิธีการสอนกรรมฐานของสำนักนี้ ถูกต้องตรงกับที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกและคัมภีร์วิสุทธิมรรค ของพระพุทธโฆษาจารย์ ซึ่งรจนาไว้เกือบพันปีแล้วโดยไม่มีที่สงสัย ท่านเจ้าประคุณสมเด็จฯ จึงได้แสดงความจำนงต่อท่านเจ้าสำนัก ขอส่งพระภิกษุศิษย์วัดมหาธาตุฯ มาปฏิบัติธรรม ณ สำนักแห่งนี้ พร้อมกับแสดงความปรารถนาว่า ตอนกลับนั้น ขออาราธนาพระอาจารย์ไปสอนทั้งการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และพระอภิธรรมในประเทศไทยด้วย ซึ่งพระอาจารย์เจ้าสำนักก็ตกลงด้วยความยินดี

ในปีเดียวกันนี้พระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้ส่งพระเปรียญวัดมหาธาตุฯไปศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา ทั้งฝ่ายคันถธุระและวิปัสสนาธุระที่ประเทศพม่า โดยนำไปมอบด้วยตนเอง 3 รูป คือ 1. พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9 เรียนฝ่ายวิปัสสนาธุระ 2.พระมหาบำเพ็ญ ป.ธ.5 และสามเณรไสว ป.ธ.4 เรียนฝ่ายคันถธุระ โดยให้พระมหาโชดกอยู่สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานสาสนยิสสา ภายใต้การปกครองของท่านมหาสีสยาดอ โสภณมหาเถระ พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ พระมหาบำเพ็ญและสามเณรไสว อยู่วัดอัมพวนาราม ภายใต้การปกครองของท่านยานิกเถรเจ้าอาวาส

พุทธศักราช 2496 พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9 ได้ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่เป็นเวลา 1 ปี แล้วกลับคืนสู่ประเทศไทย ในขณะเดียวกันพระเดชพระคุณหลวงพ่อใหญ่ได้แสดงความจำนงไปยังสภาการพระพุทธศาสนาสหภาพพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทย 2 รูป พร้อมกับการกลับคืนสู่ประเทศไทยของพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9 สภาการพุทธศาสนามีความเห็นอกเห็นใจและเชื่อถือหลวงพ่อใหญ่อย่างสนิทชิดชอบเป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงได้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทยตามที่หลวงพ่อใหญ่ร้องขอ 2 รูปคือ 1.ท่านอาสภธัมมาจริยะ มูลธัมมัฏฐานาจริยะ ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ 2.ท่านอินฺทวังสธัมมาจริยะ กัมมัฏฐานาจริยะ ทั้ง 2 รูปจัดให้พำนักอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ช่วยเป็นอาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานร่วมกับพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ตั้งแต่พุทธศักราช 2496 เป็นต้นมา นับว่าได้ช่วยเป็นกำลังเสริมสร้างพระปฏิบัติศาสนาให้เจริญขึ้นในประเทศไทยและยังดำรงคงสภาพอยู่จนในปัจจุบันนี้ (Phra Ajarn Bhaddanta Āsabhathera Dhammājariya Padhānkammakammaṭṭhā nājariya, 1983)

ในปีพุทธศักราชเดียวกันนี้ สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ได้ทำพิธีเปิดป้ายสำนักงานขึ้นอย่างเป็นทางการ ณ คณะ 5 โดยใช้ป้ายชื่อว่า “สำนักงานกลาง กองการวิปัสสนาธุระ”

พุทธศักราช 2522 โดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ขอน้อมถวายปริญญาพุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขามานุษยสงเคราะห์ศาสตร์ เพื่อประกาศสดุดีเกียรติคุณให้ดำรงเสถียรสถาพรในพระบรมพุทธศาสนาสืบไป

คำประกาศสดุดีเกียรติคุณที่เกี่ยวกับวิปัสสนาธุระมีกล่าวไว้ว่า”พระเดชพระคุณเป็นผู้รื้อฟื้นการปฏิบัติวิปัสสนาธุระที่ร้างมาเป็นเวลานานให้กลับเจริญแพร่หลายไปทั่วประเทศ และได้นำพระวิปัสสนาจารย์ออกจาริกแสดงธรรมแก่ประชาชนตามภาคต่างๆ ทั่วประเทศทุกปี” และคำประกาศสดุดีเกียรติคุณที่เกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศมีว่า “เดินทางไปประกาศพระพุทธศาสนาในประเทศต่างๆ รอบโลกถึงสองครั้ง ได้เข้าเยี่ยมพระสันตะปาปาประมุขแห่งศาสนาคริสต์เพื่อเจริญสัมพันธไมตรีร่วมกัน ฟื้นฟูศีลธรรมแห่งโลกทุกๆ ปี” นับได้ว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่มนุษยชาติอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดประโยชน์แก่พระศาสนาและชาติบ้านเมืองทั้งแก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาเป็นอันมาก ยากที่จะพรรณนาให้หมดสิ้นได้

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อสภมหาเถระ) การศึกษาด้านปริยัติสำเร็จการศึกษาบาลีเปรียญเอกของการศึกษาคณะสงฆ์ไทย มีผลงานแปลคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นภาษาไทย ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ถือได้ว่าสรุปความย่อจากพระไตรปิฎก วิสุทธิมรรค ก็คือทางสู่พระนิพพาน หรืออุบายเป็นเครื่องส่งให้ถึงพระนิพพาน หรือแผนที่เดินทางสู่พระนิพพาน ย่อมมีความลึกซึ้งแตกฉานในเรื่องเกี่ยวกับวิปัสสนาธุระเป็นอย่างดี และมีตำแหน่งหน้าที่ในวงการคณะสงฆ์สูงเด่น โดยดำรงตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองย่อมมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการสืบต่อพระพุทธศาสนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ทำการก่อตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานสอนตามหลัก มหาสติปัฏฐานในพระไตรปิฎกขึ้นภายในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหารสำเร็จสมบูรณ์เรียบร้อยเป็นที่ยอมรับของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา บุคคลชั้นสูง และประชาชนทั่วไปเป็นอย่างดียิ่งในยุคสมัยนั้น ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านวิปัสสนาธุระทั่วประเทศไทย และต่างประเทศทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง มั่นคง เข้มแข็งในสายปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน นับได้ว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสังคมตลอดมาถึงปัจจุบัน

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาแนวทางการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เพื่อจะทราบมาตรฐานการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้อง สามารถนำไปเป็นแนวทางการบริหารจัดการแก่สำนักปฏิบัติธรรมในสมัยปัจจุบัน เพื่อธำรงพระพุทธศาสนาให้ยืนยงคงประโยชน์แก่พหูชนเป็นอันมากสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของวิปัสสนากรรรมฐานในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)
3. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เกี่ยวกับการเผยแผ่วิปัสสนาธุระของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) โดยการศึกษาวิจัยดังกล่าวใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีที่มาทั้งจากแหล่งข้อมูลหลัก (Primary Source) และข้อมูลรอง (Secondary Source) เช่น พระไตรปิฎก หนังสือ วารสาร เอกสาร สิ่งพิมพ์ และข้อมูลชนิดอื่น ซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ

2) ศึกษาวิเคราะห์ อธิบายการเผยแผ่ และอิทธิพลสำคัญที่มีต่อสังคมชาวพุทธ ที่เผยแผ่ไปยังวัด สถานปฏิบัติธรรม และสถานศึกษา

3) สรุปและนำเสนอสาระสำคัญที่ได้วิเคราะห์แล้ว เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้วได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงอรรถาธิบายและพรรณนาความ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

1) ข้อมูลแบบปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสืออ้างอิงทางพระพุทธศาสนาต่างๆ จากพระไตรปิฎก (ภาษาไทย) ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. 2539

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยการรวบรวมจากหนังสือ วารสารบทความงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเผแผ่วิปัสสนาธุระ

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิธีดำเนินการกับข้อมูล เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจัดระบบข้อมูล การแสดงความสัมพันธ์ความเชื่อมโยงของข้อมูล การตีความและหาข้อสรุป เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งในมุมมองที่สามารถตรวจสอบได้ และมีความน่าเชื่อถือ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้ 2 วิธีการคือ

1. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากฐานข้อมูล สำนักหอสมุดแห่งชาติ สำนักหอสมุดกลาง และโดยเฉพาะสำนักงานกลาง กองการวิปัสสนาธุระ คณะ 5 วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหาร รวมทั้งค้นคว้าข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ได้ข้อมูลเอกสาร ผลงานวิจัย และเอกสารต่างๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเขียนแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

2. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ตีความข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาของผู้วิจัยแล้วนำมาเรียบเรียงเป็นถ้อยคำพรรณนาเชิงอรรถาธิบาย

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากคัมภีร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 3 ประการคือ

1. ความเป็นมาของวิปัสสนากรรรมฐานในประเทศไทย

ผลการวิจัย พบว่า ความเป็นมาของวิปัสสนากรรรมฐานในประเทศไทย เกิดจากการดำริของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) เมื่อครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม ตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ได้ให้พระสังฆาธิการสำรวจทั่วสังฆมณฑลว่ามีวัดใดที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ในพระไตรปิฎก และด้วยเหตุที่ท่านได้แปลคัมภีร์วิสุทธิมรรค ภาษาบาลีของพระพุทธโฆสาจารย์ มาเป็นภาษาไทย คัมภีร์ฉบับนี้เป็นเสมือนแผนที่ให้เดินทางเข้าไปสู่พระนิพพาน การจะเข้าสู่มรรคผลนิพพาน ได้นั้น การพระศาสนาจะต้องสมบูรณ์คือมีครบถ้วนทั้ง พระปริยัติ พระปฏิบัติ พระปฏิเวธ หากขาดพระปฏิบัติย่อมเป็นไปไม่ได้เลยที่จะมีพระปฏิเวธเกิดขึ้น ท่านได้มองเห็นการพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีแต่การศึกษาภาคปริยัติ ยังขาดภาคปฏิบัติเนื่องจากที่ให้พระสังฆาธิการสำรวจแล้วรายงานผลมา ปรากฏว่าไม่มีวัดใดที่รายงานเข้ามาว่าพบวัดหรือสำนักใดได้ทำการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 อยู่ในขณะนั้น และได้ทำการทดลองสอนวิปัสสนากรรมฐานในพระมณฑปโดยคัดเลือกพระวิปัสสนาจารย์ที่เก่งที่สุดในยุคนั้นมาทำการสอนวิปัสสนากรรมฐานที่นานเป็นเวลา 8 เดือน พระผู้สอนได้เอ่ยปากว่า “ญาณ 16 นั้นอยู่ใกล้แค่เอื้อมแต่เอื้อมไม่ถึง” จึงเป็นเหตุให้ต้องเสาะแสวงหาวิปัสสนาจารย์ต่อไป กาลต่อมาเมื่อท่านได้มีโอกาสเข้าร่วมงานรัฐพิธีที่มณฑลพิธีท้องสนามหลวงได้พบเอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่าจึงมีโอกาสพูดคุยได้แลกเปลี่ยนความคิด และมีความประสงค์อยากจะไปศึกษาการพระศาสนาในประเทศสหภาพพม่า เป็นจังหวะดีที่ขณะเวลาช่วงนั้นรัฐบาลและคณะสงฆชาวพม่าจัดงานพิธีสังคายนามีชื่อเรียกว่า ฉัฏสังคายนา เป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกนานาชาติ ได้รับนิมนต์ไปร่วมงานและมีโอกาสได้ศึกษาการพระศาสนาที่ประเทศสหพม่าด้วยตนเอง ฯพณฯ อูนุ นายกรัฐมนตรีรัฐบาลพม่าได้จัดตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นใหม่ในใจกลางกรุงย่างกุ้งชื่อว่า สำนักวิปัสสนาสาสนยิตสา ได้รับเชิญให้เข้าไปศึกษาดูพบว่าการเรียนการสอนวิปัสสนากรรมฐานถูกต้องตามหลักสติปัฏฐาน 4 แน่แท้ มีประวัติการสอนวิปัสสนากรรมฐานตามหลักสติปัฏฐาน 4 ต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนานคือตั้งแต่ครั้งตติยสังคายนาพระไตรปิฎก พ.ศ. 236 ณ เมืองปาลีบุตร อินเดีย มีพระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์ และมีพระโมคคัลลีบุตรติสเถระพระอรหันต์เป็นประธาน และได้ส่งพระสัทธิวิหาริกเป็นพระธรรมทูตออกเผยแผ่จำนวน 9 สาย สายที่เดินทางมายังสุวรรณภูมิ คือ พระโสณะและพระอุตตระอรหันต์ เมื่อกลับมาประเทศ

ไทยจึงได้ส่งพระมหาเปรียญประโยค 9 คือ พระมหาโชดก ญาณสิทธิ เดินทางไปเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เป็นเวลา 1 ปี และเมื่อถึงเวลากลับประเทศไทย ท่านได้มีหนังสือแสดงเจตน์จำนงขอพระวิปัสสนาจารย์จาก สภาการพุทธศาสนาแห่งประเทศสหภาพพม่ามาพร้อมกันด้วย 1 รูป สภาการพระพุทธศาสนาโดย พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ) อัครมหาบัณฑิตได้เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกสรุปได้ พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะเป็นศิษย์ที่มีความรู้สูงทั้งปริยัติและปฏิบัติเป็นอย่างดี เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความ เชี่ยวชาญในสภาวะญาณ และปรับอินทรีย์ให้โยคีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างยอดเยี่ยม มาเป็นพระ วิปัสสนาจารย์สอนวิปัสสนกรรมฐานประจำสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหา วิหาร

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นผู้ก่อตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาธาตุยุวราช-รังสฤษฎ์ราชวรมหาวิหารเป็นแห่งแรกของประเทศไทย เป็นสำนักต้นแบบของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน 4 การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบพองหนอ ยุบหนอ

2. แนวทางวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) เป็นแนวทางตามหลักสติปัฏฐาน 4 ตรงกับต้นแบบสำนักสาสนยิตสา กรุงย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า ซึ่งสืบ ต่อแนวทางวิปัสสนากรรมฐานมาจากวิปัสสนาวงศ์ มีการเขียนตำราหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นมาอย่าง เป็นระบบโดยพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9) เป็นผู้แต่งและตรวจทานโดยสมเด็จ พระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) มีเอกลักษณ์เฉพาะคือคำว่า “หนอ” มีการเขียนหลักสูตรอย่างเป็น ระบบครบถ้วนทั้ง พระปริยัติ พระปฏิบัติ พระปฏิเวธ มีประเด็นสำคัญคือ ในแบบฝึกหัดตั้งแต่แบบฝึกหัดที่ 1-16 นั้น ก็คือฝึกหัดเรียนวิชาญาณ 16 หรือโสฬสญาณ เรียนตั้งแต่ญาณที่ 1-16 อาจเรียกได้ว่าแนวการ สอนวิปัสสนากรรมฐานของ สำนักวัดมหาธาตุฯสอน “วิชาญาณ 16”ให้เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นแห่งแรก โดยมีพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.9) ผู้แต่งตำรา และผู้สอนโดยดำรงตำแหน่ง พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย และสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ผู้ตรวจทานแก้ไขตำราหลักสูตร เป็นผู้อำนวยการใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาแห่งประเทศไทย

3. แนวทางการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ใช้หลักการบริหารหรือเป้าหมาย การดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงยั่งยืนสถาพรจะต้อง ทำให้เกิดมีขึ้นครบถ้วนทั้ง 3 ประการ คือ 1. พระปริยัติ 2. พระปฏิบัติ 3. พระปฏิเวธ มีอุดมการณ์ คือ ความตั้งใจอย่างแรงกล้าและมุ่งมั่นที่จะทำให้วิปัสสนากรรมฐานเกิดมีขึ้น และฝังรากลึกลงในประเทศไทยให้ จงได้ วิธีการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐาน มีหลักสำคัญการบริหารคือ บริหารบุคคล เมื่อได้บุคคลที่ดีมี คุณสมบัติสูงมีสติปัญญาความรู้ความสามารถดี มีสภาวะวิปัสสนาญาณสูง ก็จะอาจสามารถทำกิจการงาน

จัดการภาระทั้งปวงที่รับมอบหมายได้สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยด้วยดี

1) การบริหารจัดการตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานมีเกณฑ์การตั้งสำนักวิปัสนากรรมฐาน คือ วิปัสสนาจารย์ ต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีสภาวะวิปัสสนาญาณผ่าน รับฟังการเทศน์ลำดับญาณหรือเทศน์ญาณ 16 เป็นที่พอใจของพระวิปัสสนาจารย์ เป็นผู้ที่ได้เข้าอบรมวิชาครู รับการถ่ายทอดวิชาวิปัสสนาจารย์ หรือวิชาครู และเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็น พระวิปัสสนาจารย์ ให้ทำหน้าที่สอนวิปัสสนากรรมฐานได้ วิธีการสอน สอนตามหลักสติปัฏฐาน 4 แบบสำนักวิปัสสนสากรรมฐานวัดมหาธาตุยุวราช-รังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร

2) การสนับสนุนงานด้านวิปัสสนาธุระ มีการผลิตคู่มือ ผู้สอนผู้เรียน และเครื่องมือวัดเกณฑ์ผู้สอนและผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจากพระวิปัสสนาจารย์ที่ร่วมก่อตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) มีตำราครบถ้วนทุกขั้นตอนตั้งแต่เบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด

3) การบริหารบุคคลคือการพัฒนาบุคลากรทางวิปัสนากรรมฐาน ได้ส่งพระภิกษุไปเรียนวิปัสสนากัมมัฏฐานในต่างประเทศ ได้นิมนต์พระภิกษุจากต่างประเทศมาสอนวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย ได้ขยายสำนักวิปัสสนากรรมฐานในประเทศ และได้ขยายสำนักวิปัสสนาในต่างประเทศ

4) คุณูปการการบริหารสำนักวิปัสสนากรรมฐานของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ทำให้มีสำนักวิปัสสนากรรมฐานแพร่หลายในประเทศและต่างประเทศ ทำให้เกิดมีสถาบันวิปัสสนาธุระขึ้นในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมได้ดูแลงานที่มหาเถรเถรสมาคมมอบหมายให้คืองานอบรมวิปัสสนากรรมฐานให้แก่พระธรรมทูตที่จะไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศทั่วโลก

ข้อเสนอแนะ

ความสำเร็จของการเผยแผ่วิปัสสนาธุระของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) มีความครบถ้วนมากยิ่งขึ้น ควรจัดทำโครงการวิจัยต่อเนื่องในประเด็นประโยชน์ของวิปัสสนากรรมฐาน (สายวิปัสสนาวงศ์อรหันต์) หลักสูตรวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ บริกรรมพองหนอ ยุบหนอ ที่มีต่อวงการต่างๆ เช่น

1. การนำวิปัสสนากรรมฐานฯ ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรสาขาอาชีพต่างๆ
2. การนำวิปัสสนากรรมฐานฯ ไปใช้ในการพัฒนานวัตกรรม
3. การนำวิปัสสนากรรมฐานฯ ไปใช้ในการพัฒนาบุคลิกภาพ

References

Phra Ajarn Bhaddanta Āsabhathera Dhammājariya Padhānkammakammaṭṭhānājariya. (1983). *Vipassanāteepaneedeega.* Bangkok: P & Four.

Phra Ajarn Dr.Bhaddanta Āsabhamahathera Dhammājariya Aggamahākammaṭṭhānājariya. (2011). *The basic Vipassanā Meditation Ok Thailand.* Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company Limited.

Phra Dhamdhīrarājmahāmunī (Chodok Ñāṇasithti). (2009). Vipassanā Meditation Part 1, *Book 1 General meditation.* Bangkok: Central office Division of Vipassana Section 5. Wat Mahathat Yuwarajarangsarit Rajaworamahavihara.

Phra Dhamdhīrarājmahāmunī (Chodok Ñāṇasithti). (1987). *Fight the devil.* Bangkok: Centraloffice Division of Vipassana Section 5. Wat Mahathat Yuwarajarangsarit Rajaworamahavihara.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tipitaka.* Bangkok: MCU Press.

P.A. Payutto. (1997). *Dictionary of Buddhism.* (8th ed.). Bangkok: MCU Press.

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ*

The Development of a Model the Ethical Behavior Encouragement of Junior High School students towards Schools in the secondary Educational Service Area 29 according to the policy of Ministry of Education on Morality School Project

[1*]ธนวัน สายเนตร, [1]รัตนะ ปัญญาภา และ [2]ปิยาภรณ์ พุ่มแก้ว

[1*]Tanawan Sainate, [1]Rattana Panyapa and [2]Piyaporn Poomkaew

[1*]นักศึกษาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[1*]Ph.D. Candidate in Strategies for regional development, Ubon Ratchathani Rajabhat University

[1]คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[1]Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

[2]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[2]Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

[1*]Corresponding Author. E-mail: Kru_ting49@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ พัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัย และพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ นักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 จำนวน 38,959 คน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 380 คน โดยใช้ตารางของ Krejcie & Morgan

*Received April 28, 2019; Revised May 09, 2019; Accepted May 25, 2019

และสุ่มโดยการสุ่มแบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญสำหรับพัฒนารูปแบบ จำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับประเมินรูปแบบ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ มี 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ : พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ด้านอารมณ์ความรู้สึก ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติด้านพฤติกรรมการแสดงออก 2. วัตถุประสงค์ : เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู และด้านความซื่อสัตย์สุจริต 3. การนำรูปแบบไปใช้ : มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกช่วงวัย ด้านความรู้ ความสามารถ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพ 4. วิธีดำเนินการ : แต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมพฤติกรรม เชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม 5. เงื่อนไขความสำเร็จ : นักเรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และสังคม

คำสำคัญ: รูปแบบ; พฤติกรรมเชิงจริยธรรม; นักเรียน; โรงเรียนคุณธรรม

Abstract

This research, as the research for development, aims to develop a Ethical behavioral promotion model of junior secondary school students in schools under the Office of Secondary Educational Service Area 29 in accordance with the morality school project policy of the Ministry of Education. The population used in the study is 38,959 students, 380 samples were selected specifically according to Krejcie & Morgan sample size calculation method. The model was developed by 12 experts, and was evaluated by 5 experts. Data were collected by questionnaires, in-depth interview form, group discussion log, and assessment form. Quantitative data were analyzed by percentages, mean values, standard deviations, and qualitative data were analyzed by content analysis methods. The results were found as follow;

The morality-based ethical behavior promoting model of students consists of 5 components as follows: 1) on principles of model, student development in knowledge, emotions, feeling, satisfaction, belief in compliance with ethics, and behavior; 2) on the objectives: to develop the ethical behavior promotion model in the virtue of sufficiency, gratitude, and honesty in the school; 3) on the model implementation: for the best benefit of knowledge, appropriate and ultimate potential for life's quality development of student at all ages; 4) on method of operation: appointing a work committee to promote virtue-based Ethical behavior; 5) on the conditions of success: students are physically, mentally, emotionally and socially developed.

Keywords: Ethical Behavior; Model; Student; Morality School Project

บทนำ

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ถือเป็นแผนแม่บทหลักในการพัฒนาประเทศ มีหลักการสำคัญคือ “ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดี รับผิดชอบต่อสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในภาคการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศ ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวภายใต้วิสัยทัศน์ “มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในสังคม” นอกจากนั้นยังได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนจุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมไทยให้ มีคุณธรรม และมีความรอบรู้อย่างเท่าทัน ให้มีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ได้อย่างมั่นคง แนวการพัฒนาคนดังกล่าวมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนให้มีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งมีสมรรถนะ ทักษะและความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอันจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ (1) ในการปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีจิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อาทิ ส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความมีระเบียบวินัย และจิตสาธารณะ (2) พัฒนาศักยภาพคนให้มีทักษะ ความรู้ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า อาทิ ส่งเสริมเด็กปฐมวัยให้มีการพัฒนาทักษะทางสมองและทางสังคมที่เหมาะสม เด็กวัยเรียนและวันรุ่นมีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ (3) ยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อาทิ ปรับระบบบริหารจัดการสถานศึกษาขนาดเล็กให้มีการจัดทรัพยากรร่วมกันให้มีขนาดและจำนวนที่เหมาะสม ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และมีชีวิต (Office of The National Economic and Social Development Council, 2017) ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัยและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีเป้าหมาย คือผู้เรียนมีทักษะและคุณลักษณะพื้นฐานของพลเมืองไทย และทักษะและคุณลักษณะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนในศตวรรษที่ 21 เพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความมีวินัย และจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่าขึ้นไปที่จัดกิจกรรมสะท้อนการสร้างวินัยและจิตสาธารณะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้นเป็นต้น แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาเยาวชนของชาติเข้าสู่โลกยุคศตวรรษที่ 21 โดยมุ่งส่งเสริมผู้เรียน มีคุณธรรม รักความเป็นไทย ให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ มีทักษะด้านเทคโนโลยี สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมโลกได้อย่างสันติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้นำมาเป็นกรอบในการจัดทำแผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) ยุทธศาสตร์และเป้าหมายที่สามารถตอบสนองการพัฒนาที่สำคัญตามยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่มุ่งหวังให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรม มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคต การเตรียมความพร้อม

ด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากรในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัยเพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคมเป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม (Ministry of Education, 2008) โดยได้นำสู่การปฏิบัติในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญามีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข คือให้ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก (Ministry of Education, 2008)

ปัญหาเด็กขาดคุณธรรม จริยธรรมในปัจจุบันได้ทวีความรุนแรงขึ้นและเป็นการเยนแบบกันของเด็กและเยาวชนจนขยายวงกว้างจากสังคมเมืองสู่สังคมชนบท จึงเห็นได้ว่า คนเก่งหรือความเก่งที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียน ไม่ได้เป็นหลักประกันว่า เขาผู้นั้นจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม จึงต้องเป็นคนดี และคนมีความสุขประกอบเข้ามาเป็นพื้นฐานสำคัญ เนื่องจากคนที่มีความดี และมีความสุขย่อมใช้ความเก่งของตนเองไปใช้ในทางที่ดี มีประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เพราะเขาเหล่านั้นเป็นผู้ที่มองกว้าง คิดไกล ใฝ่ดี สร้างสรรค์ นั่นเอง (Khammanee, 2005) การแก้ปัญหาทางด้านจริยธรรมของสังคมไทยควรเริ่มต้นจากการเปลี่ยนฐานคิดในการแก้ปัญหาทางจริยธรรมแบบแยกส่วนเป็นองค์รวมในการแก้ปัญหาและพัฒนาจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไปพร้อมๆ กันกับการเร่งแก้ปัญหาของผู้ใหญ่และคนในสังคม (Sinthanapanya, 2016) จริยธรรมเป็นพื้นฐานของความยุติธรรม ถือเอาการกระจายสิทธิและหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมิได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับ ทั่วไปแต่เป็นกฎเกณฑ์ซึ่งมีความเป็นสากลที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้งกัน เป็นอุดมคติ ดังนั้น พันธะทางจริยธรรมจึงเป็นการเคารพสิทธิข้อเรียกร้องของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน ในทางตรงกันข้ามการจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาตัวบุคคลเป็นสำคัญ จึงทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองเป็นอย่างมากซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่ผิดแตกต่างกันไปมากจากอดีต โดยเฉพาะพฤติกรรมด้านจริยธรรมของผู้เรียน เช่น การเข้าเรียน การแต่งกาย การมีสัมมาคารวะ การมีจิตสาธารณะ การใช้กิริยา วาจา มารยาทของบุคคลที่เปลี่ยนแปลงไป (Khonberg, 1976)

สภาพสังคมปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำการรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ เป็นไปอย่างรวดเร็ว การไหลบ่าเข้ามาซึ่งประเพณีและวัฒนธรรมที่ไร้ขีดจำกัดของต่างชาติก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จนขาดการพิจารณาไตร่ตรองว่าสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ประกอบกับปัจจุบัน สถานะของครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก สถาบันครอบครัวต่างดิ้นรนเพื่อให้ได้ซึ่งปัจจัย 4 ทำให้บางครอบครัวต้องทิ้งบุตรหลานไว้กับญาติ ซึ่งหลายครอบครัวขาดการกลุ่มเกลาจิตใจของบุตรหลาน ขาดการอบรมสั่งสอนด้านคุณธรรมจริยธรรม ใช้จ่ายฟุ่งเฟ้อ ขาดระเบียบวินัย ไม่มีความรับผิดชอบ

ขาดความกตัญญู ไม่มีความอดทนต่อความยากลำบาก ตลอดจนไม่ตั้งใจเรียน จึงก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาจากข้อมูลของกรมกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ได้รวบรวมข้อมูลผู้กระทำผิดดังแสดงในตารางที่ 1 -3

ตารางที่ 1 จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั่วประเทศ จำแนกตามอายุ ปี 2558-2560

อายุ	2558	2559	2560
อายุ 10-12 ปี	437	431	479
อายุ 13-15 ปี	8,642	7,292	9,788
อายุ 16-17 ปี	20,199	17,026	22,831
อื่นๆ	14	12	35
รวม	**29,292**	**24,761**	**33,133**

ที่มา: Department of Juvenile Observation and Protection, 2018

ตารางที่ 2 จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิด ปี 2558-2560

ฐานความผิด	2558		รวม	2559		รวม	2560		รวม
	ชาย	หญิง		ชาย	หญิง		ชาย	หญิง	
1. ความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียง และการปกครอง	771	78	**849**	762	74	**836**	579	53	**632**
2. ชีวิตและร่างกาย	3,675	295	**3,970**	3,389	321	**3,710**	2,650	242	**2,892**
3. ทรัพย์	6,023	323	**6,346**	5,179	388	**5,567**	4,082	278	**4,360**
4. เพศ	1,303	38	**1,341**	1,380	29	**1,409**	1,241	37	**1,278**
5. ยาเสพติดให้โทษ	11,622	703	**12,325**	11,630	769	**12,399**	10,293	750	**11,043**
6. อาวุธและวัตถุระเบิด	2,582	33	**2,615**	1,851	31	**1,882**	13,796	33	**1,409**
7. ความผิดฐานอื่น	2,738	528	**3,266**	2,596	547	**3,143**	2,402	415	**2,817**
8. ไม่ระบุฐานความคิด	2,261	160	**2,421**	307	42	**349**	293	37	**330**
รวม	**30,975**	**2,158**	**33,133**	**27,094**	**2,201**	**29,295**	**22,916**	**1,845**	**24,761**

ที่มา: Department of Juvenile Observation and Protection, 2018

ตารางที่ 3 จำนวนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ทั่วประเทศ จำแนกตามอาชีพ ปี 2558-2560

ประเภทอาชีพ	2558	2559	2560
1. การประกอบสัมมาชีพไม่เป็นกิจลักษณะ	7,716	6,886	8,408
2. การประกอบสัมมาชีพเป็นกิจลักษณะ	4,657	3,596	5,286
3. ไม่ได้ประกอบอาชีพ	9,399	8,365	9,124
4. นักเรียน นักศึกษา ***	7,427	6,161	7,986
5. ไม่ระบุอาชีพ	93	53	2,329
รวม	**29,292**	**24,761**	**33,133**

ที่มา: Department of Juvenile Observation and Protection, 2018

จากข้อมูลทางสถิติของ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จะเห็นว่าเยาวชนที่มีพฤติกรรมกระทำผิด เมื่อพิจารณาจากอายุมีแนวโน้มสูงขึ้น เมื่อพิจารณาข้อมูลจากฐานการทำผิดพบว่า เยาวชนมีพฤติกรรมการทำผิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านทรัพย์ และชีวิตและร่างกาย หากพิจารณาด้านอาชีพจะเห็นว่า อาชีพนักเรียน นักศึกษา มีพฤติกรรมกระทำผิดอยู่ในลำดับต้นๆ จากข้อมูลดังกล่าว หากได้นำเข้าสู่กระบวนจัดการศึกษาทั้งทางตรง และทางอ้อม จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้สามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ไม่หลงใหลไปตามกระแสวัตถุนิยมได้เข้ามาครอบงำวิถีชีวิตประจำวัน ไม่เกิดการแก่งแย่งแข่งขันกัน สามารถการอยู่รวมกันอย่างสันติสุข โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อันจะก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านความกตัญญู และความซื่อสัตย์ สุจริต นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์มากขึ้น และมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง และเป็นการสร้างคนดีให้แก่สังคมและบ้านเมือง

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบที่เป็นแนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู และความซื่อสัตย์ สุจริต เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน มีแนวทางการสร้างองค์ความรู้แก่ผู้เรียน ให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถดำรงชีวิตอย่างรู้เท่าทันตนเองและใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

2. เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

3. เพื่อประเมินการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) มีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Method) โดยใช้แบบสอบถามและข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ใช้แบบสัมภาษณ์ เพื่อสนับสนุนผลของกาการวิจัย มีวิธีดำเนินการการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากร คือ ประชากร นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 38,959 คน จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้วิธีการหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของ Krejcie and Morgan (1970) และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Proportional Stratified Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 จำนวน 380 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาเชิงคุณภาพ เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 2 กลุ่ม คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือรองผู้อำนวยการโรงเรียนครูและผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 15 การสัมภาษณ์แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ (Information Interview) ที่เปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบเพื่อจัดประเด็นและนำมาตีความใช้สำหรับ

สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 2 กลุ่ม คือ ตัวแทนนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ตัวแทนชุมชน หรือ ผู้ปกครองจำนวน 15 คน

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ มีการดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ยกร่างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการโดยการนำผลจากวิเคราะห์ข้อมูล ระยะที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบตามแนวคิดของ Kemmis & McTaggart (1988) และจาการศึกษาดูงาน สถานศึกษาที่มีผลงานดีเด่น มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมทั้งข้อเสนอแนะในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ

ขั้นตอนที่ 2 จัดสนทนากลุ่มเพื่อวิพากษ์รูปแบบ กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) จากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน จำนวน 12 คน เก็บรวมรวมข้อมูลโดยแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม โดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาร่างรูปแบบ และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา บรรยากาศการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่ม ได้รูปแบบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก คือ 1. หลักการของรูปแบบ 2. วัตถุประสงค์ 3. การนำรูปแบบไปใช้ 4. วิธีดำเนินการ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ : นักเรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และสังคม

ขั้นตอนที่ 3 นำรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนนารีนุกูล จำนวน 30 คน

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายคือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบ

ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะตามวิธีการดำเนินวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัย การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศชาย จำนวน 178 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.82 เพศหญิง จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 53.16 อายุ 13 ปี จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อย คิดเป็นร้อยละ 21.58 อายุ 14 ปี จำนวน 150 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.47 และ อายุ 15 ปี จำนวน 148 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.95 กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.58 กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 2 จำนวน 150 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.47 และกำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 148 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.95 สถานภาพครอบครัว พบว่า อาศัยกับบิดา มารดา จำนวน 151 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.74 อาศัยกับบิดา จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.79 อาศัยกับมารดา จำนวน 62 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.32 อาศัยกับญาติ จำนวน 123 ราย คิดเป็นร้อยละ 34.74 และอาศัยกับบุคคลอื่น จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.77 อาชีพผู้ปกครองของนักเรียน พบว่า รับราชการ จำนวน 66 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.37 รัฐวิสาหกิจ จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.47 อาชีพรับจ้าง จำนวน 139 ราย คิดเป็นร้อยละ 36.58 อาชีพเกษตรกรรม จำนวน 143 ราย คิดเป็นร้อยละ 37.63 อาชีพอิสระจำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.37 และอาชีพอื่นๆ จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.58 ตอนที่ 2 การรับรู้ด้านคุณธรรมทุกด้านอยู่ในระดับ มาก (Mean = 3.65 S.D. = 0.80) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับสูงที่สุด คือ (Mean = 3.89 S.D = 0.95) รองลงมา คือ ด้านซื่อสัตย์ สุจริต (Mean = 3.73 S.D = 0.81) และด้านความพอเพียงอยู่ในระดับต่ำที่สุด (Mean = 3.32 S.D = 1.06) ตอนที่ 3 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ทุกด้านอยู่ในระดับ มาก (Mean = 94 S.D = 0.80) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับสูงที่สุด (Mean = 4.46 S.D = 0.59) รองลงมา คือ ด้านซื่อสัตย์ สุจริต (Mean = 4.28 S.D = 0.60) และด้านความพอเพียงอยู่ในปานกลาง (Mean = 3.93 S.D = 0.78) ตอนที่ 4 การรับรู้นโยบายโรงเรียนคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.89 S.D = 0.86) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้าน โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมร่มรื่น สวยงาม มีแหล่งเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.33,S.D = 0.48) และ ด้านนักเรียนมีพฤติกรรมด้านการเรียน ด้านส่วนตัว และด้านสังคม ดีขึ้น (Mean = 4.26,S.D = 0.52) ส่วนด้านการจัดโครงการศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมนอกห้องเรียนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.56,S.D = 1.36) รองลงมาคือด้าน มีการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Mean = 3.61,S.D = 0.96) ตอนที่ 5 คำถามปลายเปิด ข้อคิดเห็น

และข้อเสนอแนะการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีข้อเสนอแนะตรงกันคลำดับที่แรกคือคุณธรรมด้านความสะอาดทิ้งขยะให้ถูกที่ รองลงมาคือ ความมีน้ำใจ การทำจิตอาสาและสาธารณะ การทำงานเป็นทีมและ คือ ความมีวินัย ความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา นำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบในระยะที่ 2

2. ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรมกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า มี 5 ด้าน ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ : พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ ด้านพฤติกรรมการแสดงออก 2. วัตถุประสงค์ : เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู และด้านความซื่อสัตย์สุจริต 3. การนำรูปแบบไปใช้ : มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกช่วงวัย ด้านความรู้ ความสามารถตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพ 4. วิธีดำเนินการ **:** แต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมพฤติกรรม เชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม 5. เงื่อนไขความสำเร็จ : นักเรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และสังคม

3. ผลการประเมินรูปแบบการการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยภาพรวมพบว่าความเหมาะสมของรูปแบบในระดับมากที่สุด (Mean = 4.57, S.D = 0.62) และความเป็นไปได้ของรูปแบบ พบว่า อยู่ในระดับมาก (Mean = 3.99, S.D = 0.64) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่า หลักการของรูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Mean = 4.60, S.D = 0.55) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก (Mean = 3.60, S.D = 0.55) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Mean = 4.60, S.D = 0.55) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก (Mean = 3.60, S.D = 0.55) การนำรูปแบบไปใช้ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Mean = 4.47, S.D = 0.80) และมีความเป็นไปได้ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.47, S.D = 0.80) วิธีดำเนินการ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด (Mean = 4.47, S.D =0.80) และมีความเป็นไปได้ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (Mean = 4.41, S.D = 0.87) และเงื่อนไขความสำเร็จ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด (Mean = 4.73, S.D = 0.38) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก (Mean = 3.87, S.D = 0.38)

อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้สรุปและอภิปรายผลเฉพาะในประเด็นที่สำคัญดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ สามารถอภิปรายเป็นรายได้ดังนี้

1. การรับรู้ด้านคุณธรรม พบว่า ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับสูที่สุด รองลงมา คือ ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต และ ด้านความพอเพียง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามพบว่านักเรียนว่าอาศัยกับบิดา มารดา จำนวน 151 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.74 จึงทำให้เกิดการรับรู้คุณธรรมด้านความกตัญญูสูง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถาบันครอบครัวมีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนในการอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความกตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ให้ความสำคัญกับการสร้างคุณธรรม จริยธรรม ตามประกาศของคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คสช.) เรื่อง ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เพื่อสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง โดยต้องสร้างคนในชาติ ให้มีค่านิยมไทย 12 ประการ ลำดับที่ 3 กตัญญูต่อพ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ นิยามการประพฤติที่แสดงออกถึงการรู้จักบุญคุณ ปฏิบัติตามคำสั่งสอน แสดงความรัก ความเคารพ ความเอาใจใส่รักษาชื่อเสียง และตอบแทนบุญคุณของพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูอาจารย์ (Office of the Non-Formal and Informal Education : NFE, 2014) กำหนดในกรอบแนวคิดโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม ความกตัญญู หมายถึง ดำรงตนเรียบง่าย ไม่หลงลืมตัวเมื่อเกิดความสำเร็จ ความดีงาม ต้องยกย่องเชิดชูบุพการี ครู อาจารย์ และทุกคนที่มีส่วนร่วมส่วนการรับรู้ด้านซื่อสัตย์ สุจริต และด้านความพอเพียงเป็นลำดับรองลงมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การได้รับความรู้ และการรับรู้ข่าวสารด้านนี้น้อย รัตนวดี นาคมูล (Nakmoon, 2008) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกหรือแนวโน้มของปฏิกิริยาที่จะแสดงออกของบุคคลในสภาพการณ์และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวบุคคลนั้น ซึ่งก็หมายถึง สถาบันครอบครัวนั่นเอง และเหตุผลอีกประการหนึ่ง คือ การส่วนในการดำเนินงานที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมความซื่อสัตย์ สุจริต ซึ่งสอดคล้องกับพระสมุห์อนันต์ อานันโท (ธูปจินดา) (Phrasamu Anan Ananto (Thupjinda), 2011) กล่าวว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนตามแนวทางต่างๆ จัดว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่งและมิได้จำเพาะว่าการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่เยาวชนนั้นเป็นหน้าที่ของใครหรือกลุ่มใด แต่เป็นการประยุกต์สร้างสรรค์ให้เป็นรูปธรรมภายใต้ความร่วมมือร่วมใจระหว่างสถาบันครอบครัว วัด สถานศึกษา คุณธรรมและจริยธรรมที่สำคัญ 5 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ ความประหยัด

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ยังกำหนดตัวชี้วัดของเป้าหมายเรื่อง คนไทยส่วนใหญ่มีทัศนคติและพฤติกรรมตามบรรทัดฐานที่ดีงามของสังคม เช่น ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป มีกิจกรรมการปฏิบัติตนที่สะท้อนการมีคุณธรรม จริยธรรมเป็นต้น โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาในการปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ

ส่งเสริมการเลี้ยงดูในครอบครัวที่เน้นการฝึกเด็กให้รู้จักการพึ่งพาตัวเอง มีความซื่อสัตย์ มีวินัย มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ ในรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวัน และให้พ่อแม่หรือ ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กสามารถเรียนรู้และยึดถือเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต

2. ด้านการปฏิบัติพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม พบว่า ด้านความกตัญญู อยู่ในระดับสูงที่สุด จึงแสดงสอดคล้องกับความเห็นของสุรพล พยอมแย้ม (Prayomyeam, 2002) ที่ได้กล่าวถึงการเกิดพฤติกรรมไว้ คือ กระบวนการรับรู้ (Perception Process) กระบวนการรับรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นที่เริ่มจากการที่บุคคลได้รับสัมผัสหรือรับข่าวสารจากสิ่งเร้าต่างๆ โดยผ่านระบบปราสาทสัมผัส ซึ่งรวมถึงการรู้สึกกับสิ่งเร้าที่รับสัมผัสนั้นด้วย กระบวนการเกิดพฤติกรรม คือ ปฏิกิริยาต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตที่แสดงออกในการสนองตอบต่อสิ่งเร้าที่มากระตุ้นทั้งภายใน (Covert behavior) สังเกตได้โดยด้วยประสาทสัมผัส หรือใช้เครื่องมือช่วย และภายนอก (Overt behavior) ผู้อื่นสามารถสังเกตได้ เช่น การพูด การเดิน การนั่ง การยืน และที่สังเกตไม่ได้ คือ ความรู้สึก ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวซึ่งสามารถซึ่งสามารถวัดได้ด้วยการใช้เครื่องมือ สอดคล้องกับ Piaget (1971) ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม ของเด็กเชื่อว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ทางสังคมพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา นอกนั้นยังเชื่อว่า พื้นฐานของจริยธรรมเกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมและพัฒนาการทางจริยธรรมมีความเป็นสากลในทุกวัฒนธรรมจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กโดยการสังเกตจากการเล่นของเด็กพบว่า จริยธรรมเกิดจากการเล่นต่างๆ เหล่านั้น และตามทฤษฎีการเรียนรู้ทักษะทางสังคมของ Bandara (1977) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมความเคยชินในการประพฤติตนแบบเดิมเป็นพฤติกรรมใหม่ โดยเฉพาะพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เมื่อเกิดการเรียนรู้ เกิดทักษะทางสังคมจากบุคคลภายนอก จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้เร็วยิ่งขึ้น แบนดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ เนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวอยู่เสมอ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย จึงสรุปว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตจึงเป็นกระบวนการทางการรู้คิดหรือ พุทธิปัญญา ให้เกิดขึ้นกับบุคคลโดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น หากได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ทักษะทางสังคมในด้านดีมากเท่าใด พฤติกรม เชิงจริยธรรมของบุคคลจะคงอยู่ต่อเนื่องไปจนบุคคลนั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

3. ด้านการรับทราบนโยบายโรงเรียนคุณธรรม พบว่า โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมร่มรื่นสวยงาม มีแหล่งเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ บรรยากาศในการจัดการเรียนสอน และด้านนักเรียนมีพฤติกรรมด้านการเรียน ด้านส่วนตัวและด้านสังคมดีขึ้นนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ นักเรียนได้รับทราบข้อมูลการจบหลักสูตร และการเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (Moral School Center, Yuwasathirakhun Foundation, 2015) ได้อัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งของประบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯที่รับสั่งว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” มาเป็นวิสัยทัศน์ในแผนการดำเนินงาน ในการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนและเป็นต้นแบบที่ดีงามของนักเรียน

พัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียน ส่งเสริมการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เพื่อเป้าหมายการสร้างคนดีสู่สังคม รวมทั้ง การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้เป็นต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรมซึ่งตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรมกำหนดให้โรงเรียนมีองค์ความรู้ นวัตกรรม การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และการบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ส่วนด้านส่วนด้านการจัดโครงการศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรมนอกห้องเรียน และด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมโดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริบทของสถานศึกษาที่กำหนดไว้แผนปฏิบัติการประจำปี ซึ่งจะเป็นไปตามขนาดของสถานศึกษาในการบริหารจัดการ ซึ่งโรงเรียนสามารถนำมาบูรณาในการจัดการเรียนรู้จากหลายๆ วิชาตารางการเรียนรู้จะจัดในห้องเรียนรวม หรือลานกิจกรรม และสถานที่ฝึกทักษะประสบการณ์ ส่วนบทบาทของครูควรพยายามให้นักเรียนเข้าร่วมโครงการให้มากที่สุดนักเรียนต้องเรียนรู้จากกิจกรรมและอุปกรณ์ต่างๆ ที่จัดให้ การเรียนของนักเรียนต้องใช้วิธีหลากหลาย เช่น การเรียนอย่างอิสระ การเรียนรวมกันเป็นกลุ่มๆ การเรียนรู้จากวัสดุอุปกรณ์ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ สอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของดวงเดือน พันธุมนาวิน (Puntumnavin, 2000) ที่ได้ศึกษาลักษณะของการเจริญเติบโตของต้นไม้ เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ที่เกิดจากจิตลักษณะ 8 ประการ มีการอธิบายทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมในรูปแบบของต้นไม้ใหญ่ โดยได้มีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ด้วยกันคือ 1) ส่วนที่เป็นราก 2) ส่วนที่เป็นลำต้น 3) ส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ โดยในส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้บนต้นได้มีการแสดงถึงพฤติกรรมการกระทำดีละเว้นความชั่ว และพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมจัดเป็นการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี เป็นพฤติกรรมที่เอื้อต่อการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนาในส่วนที่ถือเป็นสาเหตุทางจิตใจนั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งของลำต้นของต้นไม้ อันประกอบไปด้วยจิตลักษณะ 5 ด้านคือ 1) เหตุผลจริยธรรมหรือการเห็นแก่ผู้อื่น ส่วนรวมและหลักของสากลมากกว่าส่วนตัว 2) มุ่งอนาคตควบคุมตน ความสามารถในการคาดการณ์ได้โลก และสามารถควบคุมตนเองให้อด ให้ทน ให้รอได้อย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์ที่จะได้รับในวันข้างหน้า 3) ความเชื่ออำนาจในตนว่า หากคนเราได้กระทำความดีแล้วนั้นจะได้รับผลดีตอบสนอง คืนแต่หากได้มีการทำไม่ดีก็จะได้รับผลกรรมกลับคืน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือความสามารถในการ มุมานะบากนั่น จนสามารถที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ จนประสบความสำเร็จได้ความเป้าหมายที่ได้มีการคาดการณ์เอาไว้ และ5) ทัศนคติ คุณธรรมและค่านิยม ที่มีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้นๆ หรือสถานการณ์นั้นๆ ในส่วนของรากของต้นไม้ซึ่งเป็นส่วนของรากของต้นไม้ ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) สติปัญญา คือทักษะความเฉลียวฉลาดที่ควบคู่ไปกับความเหมาะสมแห่งวัย โดยที่มีระดับการคิดที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมมากขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้นตาม 2) ประสบการณ์ทางสังคม หมายถึงการรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความเข้าใจในตัวมนุษย์และสังคมมากขึ้น และ 3) สุขภาพจิต หมายถึง การปราศจากความวิตกกังวลหรือมีความวิตกกังวลน้อยหรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์นั้นไม่มากจนเกินไป ซึ่งจิตลักษณะทั้ง 3 ประการนี้นั้นถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาทางจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ พร้อมกับส่งผลต่อเนื่องถึงการแสดงออกซึ่งความเป็นพลเมืองดีและคนเก่งในท้ายที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ คือ

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ ด้านพฤติกรรมการแสดงออก พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากการพัฒนาการของโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม ส่วนมากการพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กจะไม่ถึงขั้นสูงสุดในอายุ 10 ปี แต่จะมีการพัฒนาขึ้นอีกหลายขั้นจากอายุ 11-25 ปี การใช้เหตุผลเพื่อการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญของจิตใจของบุคคลการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นตามลำดับของวุฒิภาวะ

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู และด้านความซื่อสัตย์สุจริต ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียน ส่งเสริมการสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น เพื่อเป้าหมายการสร้างคนดีสู่สังคม รวมทั้งการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้เป็นต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรม

องค์ประกอบที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกช่วงวัย ด้านความรู้ความสามารถ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพใช้โครงงานคุณธรรมเป็นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีเป้าหมายการสร้างคนดีสู่สังคม รวมทั้งการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้เป็นต้นแบบและเป็นศูนย์เรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิ ยุวสถิรคุณ (Moral School Center, Yuwasathirakhun Foundation, 2015) กล่าวถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม มี 2 ข้อ คือ 1) ต้องทำทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร-ครู-นักเรียน) ไม่ใช่ทำเฉพาะนักเรียน 2) ทุกคนช่วยกันกำหนดพฤติกรรมบวกและลบ แล้วกำหนดคุณธรรมหลักเพื่อแก้ไขพฤติกรรมลบและส่งเสริมพฤติกรรมบวก ต้องแปลงคุณธรรมหลักให้เป็นนโยบายและข้อปฏิบัติด้านจริยธรรมให้ได้ เพื่อจะได้ติดตามและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 4 วิธีดำเนินการ แต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมสอดคล้องกับศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ (Moral School Center, Yuwasathirakhun Foundation, 2015) ได้กล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเอาไว้ว่าพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน

องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ นักเรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านอารมณ์และสังคม พบว่า สนองพระราชประสงค์ในการส่งเสริมการสร้างคุณงามความดีให้เกิดขึ้นโนโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมืองครูตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของอาชีพครูในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมและเป็นต้นแบบที่ดีงามของนักเรียน ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม แบบองค์รวมเพื่อลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เมื่อสิ้นปี

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การประเมินรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า โดยรวมรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ มีความเหมาะสมในระดับมาก และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก เนื่องจากรูปแบบที่ได้มาจากการสังเคราะห์ร่วมกันระหว่างผลการศึกษาในเชิงพื้นที่กับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และการดำเนินการของหน่วยงานที่ร่วมมือกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รูปแบบที่ได้จึงมีความครอบคลุมในทุกการปฏิบัติตามหลักการ ดังนั้นผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้ประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก สำหรับในความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติจริงนั้น สามารถนำไปดำเนินการได้ ผู้ทรงคุณวุฒิจึงได้ประเมินว่ามีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก

จากบทความข้างต้น การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ ที่พัฒนาขึ้น มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการและนโยบาย (Y คือ Yearning ความปรารถนา) 2) วัตถุประสงค์ (O คือ Orientate การนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสม) 3) การนำรูปแบบไปใช้ (U คือ Utility of Development ประโยชน์จากการพัฒนา) 4) วิธีดำเนินการ (T คือ Team work การทำงานเป็นทีม) 5) เงื่อนไขความสำเร็จ (H คือ Holistic การพัฒนาแบบองค์รวม) สรุปเป็น YOUTH Model หมายถึง แนวคิดในการพัฒนาเยาวชนเพื่อให้สามารถรู้เท่าทันเทคโนโลยี สามารถดำรงชีวิตได้ในศตวรรษที่ 21 ให้มีความเป็นพลโลก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) จากการทำแบบสอบถามการรับรู้ด้านคุณธรรม และด้านนโยบายโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนควรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมให้เป็นนโยบายและเป็นแผนปฏิบัติการเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ครูได้ตระหนักและเห็นคุณค่าในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างเป็นนามธรรม

2) การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมโดยใช้โครงงานเป็นฐานเป็นการทำกิจกรรมโดยนักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำจึงช่วยให้นักเรียนมองเห็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของพฤติกรรมในการดูแลตนเอง และผู้อื่นได้ ดังนั้น จึงควรมีการอบรมส่งเสริมและพัฒนานักเรียนแกนนำเกี่ยวกับดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมเกี่ยวกับการจัดทำโครงงานคุณธรรม โดยบูรณาการเข้ากับกลุ่มสาระอื่น

3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามัธยมศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่กำกับ ติดตามการดำเนินงานของสถานศึกษาในท้องถิ่น ควรกระตุ้นให้ผู้บริหาร ครู นักเรียนเกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม เพื่อสร้างคนดีให้สังคมบ้านเมือง ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์

4) กระทรวงศึกษาธิการที่เป็นหน่วยงานหลักควรให้การสนับสนุนทางด้านนโยบายและงบประมาณแก่โรงเรียนในการดำเนินงานด้านคุณธรรม จริยธรรม อย่างต่อเนื่อง มีการกำกับติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงส่งเสริมให้ภาครัฐและเอกชน ชุมชน ในท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการอบรมการใช้ส่งเสริมและพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านต่างๆ เพื่อความคงอยู่ของพฤติกรรมตลอดไป

5) การนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือนำเฉพาะบางส่วนไปใช้ควรมีการศึกษาข้อมูลต่างๆ อย่างชัดเจน และนำไปทดลองปฏิบัติ เพื่อความเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่คาดการณ์ไว้

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คุณธรรม กับกลุ่มตัวอย่างในระดับที่สูงคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อความต้องเนื่องในการเกิดพฤติกรรมด้านคุณธรรม

2) ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม คุณธรรม กับกลุ่มตัวอย่างในสังกัดอื่นๆ เช่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา สำนักงานการศึกษาเอกชน สำนักงานการศึกษาสังกัดท้องถิ่น สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อเป็นการต่อยอดในระยะยาว

3) ควรมีการนำประเด็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมมาเป็นเครื่องมือวัดและประเมินพฤติกรรมในการนำรูปแบบไปใช้ทั้งในเชิงสำรวจและเชิงลึก เพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ของการศึกษานี้

References

Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory.* New Jersey: prentice.

Kemmis, S. & McTaggart. (1998). *The Action Research Plan.* 3rd ed. Victoria: Deakin University.

Khammanee, T. (2005). *Variety of teaching and learning options.* Bangkok: SutthakarnPim.

Kohlberg, L. (1976). *Moral stages and moralization: The cognitive-developmental. In Moral development and behavior: Theory, research and social issues.* ed. T. Lickona, New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ministry of Education. (2008). *Core curriculum for basic education 2008*. Bangkok: Printing Factory Agricultural Cooperatives of Thailand.

_____. (2016*). Educational Development Plan of the Ministry of Education Issue 12 (2017-2021)*. Bangkok: Printing Agriculture Cooperatives of Thailand.

Moral School Center, Yuwasathirakhun Foundation. (2015). *Supervision manual for moral schools.* 2nd Edit. Bangkok: Sahamit Printing and Folding Leasing Company Limited.

Nakmoon, R. (2016). *A study of the relationship between functional factors and behavior Perform the duties of the Tambon Village Fund Network Committee Uttaradit*. Master of Public Administration, Chiang Mai University.

Office of The National Anti-Corruption Commission. (2004). *Teacher's Roles for Youth's Integrity Development*. Bangkok: Office of The National Anti-Corruption Commission.

Office of The National Economic and Social Development Council. (2017). *The 12th National Economic and Social Development Plan (2017-2021).* Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.

Office of the Non-Formal and Informal Education (NFE). (2014). *12 core values of Thai people according to the NCPO policy.* Available from: https://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php .(Accessed 14 January 2019).

Phrasamu Anan Ananto (Thupjinda). (2011). *The Study of Student's Ethic and Moral Behavior of Primary Level 6 School, Amphur Muang Samutprakan.* Master of Arts

การศึกษาสมรรถภาพทางกายในกลุ่มผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาผู้สูงอายุ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์*

Investigation of Physical Fitness Among Older Adults: A Case Study of Older Adults in the Mueang District Area, Nakhon Sawan Province

[1*]สยาม ทองใบ, [1]ธนสิริ โชคทวีพาณิชย์, [2]เพชรัชน์ อ้นโต, [2]วันดี ฉวีจันทร์ และ [2]นารีรมย์ รัตนสัมฤทธิ์

[1*]Siam Thongbai, [1]Thanasiri Chokthaweepanich, [2]Patcharuch onto, [2]Wandee Chaweejan and [2]Nareerom Rattanasumrit

[1*, 1]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

[1*, 1]Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University

[2]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

[2]Faculty of Science and Technology, Nakhon Sawan Rajabhat University

[1*]Corresponding Author. Email: peet_sp@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถภาพทางกายในกลุ่มผู้สูงอายุ กรณีศึกษาผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ เพื่อเปรียบเทียบกับค่ามาตรฐาน กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวนคน ตัวแปรที่ทำการศึกษา คือ สมรรถภาพทางกาย เครื่องมือที่ใช้ในเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกาย สำหรับผู้สูงอายุ อายุ 60-89 ปี ของกรมพลศึกษา พ.ศ.2556 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

*Received May 15, 2019; Revised May 20, 2019; Accepted May 25, 2019

ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิงในทุกช่วงอายุ ได้แก่ 1) องค์ประกอบของร่างกาย ในส่วนของปริมาณไขมันที่สะสมในร่างกาย (ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)) อยู่ในเกณฑ์ สมส่วน 2) ความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ดี ถึง ดีมาก 3) ความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ถึง ต่ำมาก 4) ความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก 5) ความอ่อนตัวของหัวไหล่ (แตะมือด้านหลัง) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ถึง ดี 5) ความอดทนของระบบหัวใจ และไหลเวียนเลือด (ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที) ช่วงอายุ 60–69 ปี อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ถึง ต่ำมาก และช่วงอายุ 70-84 ปี อยู่ในเกณฑ์ ปานกลางถึง-ดี

จากข้อมูลที่ปรากฏสามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิงในทุกช่วงอายุ มีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน อยู่ในเกณฑ์ ดี ถึง ดีมาก แต่ความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ถึง ต่ำมาก อาจเนื่องจากการที่ผู้สูงอายุได้มีการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อช่วงแขนเป็นประจำ แต่กล้ามเนื้อส่วนขานั้นอาจมีระดับการออกกำลังกายที่ความหนักไม่เพียงพอ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ; สมรรถภาพทางกาย

Abstract

The purpose of this research was to study the physical fitness of older adult in mueang district, Nakhon Sawan province by survey research and compared the norm. Subjects were the older adult at the age over 60 years old and live in mueang district, Nakhon Sawan province. Variables studied were physical fitness. The research instrument was physical fitness tests of Department of physical educaation (2013). Data was analyzed by mean, standard deviation

The findings showed that the older adult both gender had mean physical fitness such as 1) Body composition (skinfold thickness) at level normal 2) arm strength and endurance (arm curl 30 seconds) at level good to excellent 3) legs strength and endurance (30 seconds chair stand) showed at low to lowest 4) agility and balance (agility course) at level excellent 5) shoulder flexibility (back scratch) at level low to good 6) cardiorespiratory endurance (2 minutes step test) in 60 – 69 years old at level low to lowest and 70 – 84 years old at level normal to good

In conclusion, the older adult both gender had mean of arm strength and endurance (arm curl 30 seconds) showed at level good to excellent but mean of legs strength and endurance (30 seconds chair stand) showed at low to lowest, probably because the older adult have been arm movement usually but legs have intensity of exercise not enough

Keywords: Older adult; Physical fitness

บทนำ

สุขภาพดีเป็นทุนสำคัญของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีสุขภาพดีทั้งกายและใจจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจและเพิ่มระดับความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (National Research Council of Thailand, 2014) สมรรถภาพทางกาย เป็นองค์ประกอบสำคัญของสุขภาพ และเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำรงชีพในปัจจุบัน เมื่อบุคคลมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะมีความสุขและมีประสิทธิภาพ นั่นก็คือการมีสมรรถภาพทางกายที่ดี ซึ่งเป็นผลทำให้มีสุขภาพดี ร่างกายมีการเจริญเติบโตแข็งแรงประสิทธิภาพของการทำงานของระบบหายใจและระบบไหลเวียนโลหิต ประสานสัมพันธ์กันดีและลดอัตราการเสี่ยงเป็นโรคต่างๆ อีกทั้งยังทำให้มีทรวงทรง ของร่างกายได้สัดส่วน (Wongsangsub et al., 2012) การจะมีสมรรถภาพทางกายที่ดีนั้น จำเป็นอย่างยิ่งสร้างให้เกิดขึ้น และรักษาไว้โดยการออก-กำลังกายหรือฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ หากขาดการออกกำลัง กายแล้วสมรรถภาพทางกายก็จะค่อยๆ ลดต่ำลง และเกิดปัญหาทางด้านสุขภาพตามมา (Wongsangsub et al., 2012) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเกิดความเสื่อมถอยของสมรรถภาพทางกายง่ายกว่าคนในวัยอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากพยาธิสภาพของระบบต่างๆ ที่พบในผู้สูงอายุ การเปลี่ยนแปลงในวัยสูงอายุ หรือวัยชรา จัดเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิต เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่ตรงกันข้ามกับวัยเด็ก วัยสูงอายุจะมีความเสื่อมถอยทรุดโทรมแทนการพัฒนา ซึ่ง Tongcharoen (1990) กล่าวว่า ความสูงอายุเป็นผลรวมของการพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชีวิตมนุษย์ คือ นับแต่ปฏิสนธิจนสิ้นอายุของบุคคล การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะเป็นไปในลักษณะของการเสื่อมถอยทั้ง ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม และเป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดอายุขัย ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในผู้สูงอายุ ทางด้านร่างกาย (Physiological change) เกิดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ระบบผิวหนัง (Integumentary system)จะเกิดความเหี่ยวย่น แห้ง เนื่องจากขาดไขมันใต้ผิวหนัง ความยืดหยุ่นของผิวหนังลดลง ผิวหนังบางลง ต่อมเหงื่อมีจำนวนและขนาดลดลง ทำงานลดลง ความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของผู้สูงอายุจึงลดลง ระบบหัวใจและหลอดเลือด (Cardiovascular system) มีแคลเซียมเกาะอยู่ตามผนังหลอดเลือด จึงทำให้ผนังหลอดเลือดหนาขึ้น อาหารจึงไปเลี้ยงหลอดเลือดน้อยลง การเผาผลาญกลูโคสลดลง ทำให้ปริมาณน้ำตาลในเลือดสูงขึ้น ผนังหลอดเลือดเปราะ แตกง่าย และสมองอาจ ได้รับเลือดไปเลี้ยงไม่พอ ทำให้การทำงานของสมองเสื่อมลง อาจทำให้ความจำเสื่อม ระบบหายใจ (Respiratory system) เซลล์ของถุงลมจะลดจำนวนลง ความยืดหยุ่นของของเยื่อหุ้มปอดลดลง เกิดการแข็งและทึบ จึงทำให้การซึมผ่านออกซิเจนในปอดลดลง ทำให้เหนื่อยได้ง่าย ระบบทางเดินอาหาร (Gastrointestinal system) คนสูงอายุมักมีปัญหาเรื่องเหงือก และฟัน ทำให้การบดเคี้ยวอาหารไม่ละเอียด กระเพาะ อาหารหลั่งน้ำย่อยน้อยลง ประสิทธิภาพของการดูดซึมและการย่อยอาหารลดลง ระบบประสาท (Nervous system) เซลล์ประสาทลดลง ส่งผลให้ปฏิกิริยาสะท้อนหรือตอบโต้ลดลง การรับภาพจะมีการเสื่อมอย่างมาก ระบบประสาทการรับรู้อย่างการได้ยินจะลดลง ความ

รู้สึกเจ็บปวดน้อยลง ระบบกล้ามเนื้อ และกระดูก (Muscular skeletal system) เซลล์กล้ามเนื้อมีจำนวนน้อยลง ข้อต่อกระดูกสันหลัง และข้อต่อต่างๆ เสื่อม การเคลื่อนไหวไม่คล่องตัว

ดังนั้นการรักษาระดับของสมรรถภาพทางกายไว้จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งการออกกำลังกายเป็นการส่งเสริมสุขภาพ ที่ส่งผลดีต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ การออกกำลังกายที่ถูกต้องและสม่ำเสมอของผู้สูงอายุยังช่วยรักษาสมรรถภาพทางกายซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถของร่างกาย สมรรถภาพทางกายเป็นความสามารถของบุคคล ในอันที่จะใช้ระบบต่างๆ กระทำกิจกรรมใดๆ อันเกี่ยวกับการแสดงออก ซึ่งความสามารถทางด้านร่างกายได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือได้หนักหน่วง เป็นเวลาติดต่อกันโดยไม่แสดงอาการ เหน็ดเหนื่อยให้ปรากฏ และสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพปกติได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว และการที่ผู้สูงอายุจะสามารถรู้ถึงระดับของสมรรถภาพทากงายของตนเองจึงต้องมีการทดสอบสมรรถภาพทางกายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้การทดสอบสมรรถภาพทางกายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นำมาช่วยในประเมินสมรรถภาพของร่างกายในขั้นพื้นฐาน เช่น การทดสอบความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ทำให้เข้าใจภาวะความเสื่อมของกล้ามเนื้อ การทดสอบการทำงานของระบบหัวใจและไหลเวียนเลือด ทำให้เข้าใจสภาวะการทำงานของหัวใจเมื่อผู้สูงอายุเข้าใจสภาวะความพร้อมของร่างกายแล้ว ก็สามารถที่จะให้คำแนะนำในการดูแลตนเองในผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง (Narisara Premsri et al., 2016)

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าความสำคัญของการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสภาวะร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ จึงได้ทำการศึกษาสมรรถภาพทางกายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบทดสอบสมรรถภาพทางกายในกลุ่มผู้สูงอายุ เขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจสมรรถภาพร่างกายของตนเอง ตลอดจนสามารถนำความรู้มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมตามช่วงวัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ระเบียบวิธีการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 78 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้

1. มีการเข้าร่วมในกิจกรรมของผู้สูงอายุโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงวัย
2. ยินยอมให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูล โดย

3. ไม่เป็นผู้ที่มีโรคเกี่ยวข้องกับหัวใจ และปอด

4. ไม่เป็นผู้ที่มีโรคประจำตัวหรือภาวะผิดปกติทางร่างกาย ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว และการออกกำลังกาย

ตัวแปรที่ทำการศึกษา ได้แก่

สมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ อายุ 60 - 89 ปี โดย สำนักวิทยาศาสตร์การกีฬา กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พ.ศ. 2556

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

ตารางที่ 1 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60 - 84 ปี (N=77, ช =8 ญ=69)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
น้ำหนัก	67.69	7.02	60.04	9.14
ส่วนสูง	163.75	7.05	154.28	5.30
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	25.23	1.82	25.21	3.58
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	20.25	3.45	15.55	5.86
3. ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	14.38	1.41	13.88	3.85
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	23.75	7.32	20.77	6.59
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	27.50	4.31	23.53	6.78
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	11.67	1.70	12.38	3.17
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	90.38	29.92	74.94	24.36

จากตารางที่ 1 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 67.69 กิโลกรัม ส่วนสูง 163.75เซนติเมตร กลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 60.04 กิโลกรัม ส่วนสูง 154.28เซนติเมตร โดยพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่าค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที)ในเพศชาย (20.25 ครั้ง) มากกว่าเพศหญิง (15.55 ครั้ง) และ ความอดทนของระบบหัวใจ และไหลเวียนเลือด(ยืนยกเข่าขึ้น – ลง 2 นาที) ในเพศชาย (90.38 ครั้ง) มากกว่าเพศหญิง (74.94 ครั้ง)

ตอนที่ 2 เปรียบเทียบระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ กับเกณฑ์มาตรฐานตามช่วงอายุ ของกรมพลศึกษาพ.ศ. 2556

ตารางที่ 2 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 60 - 64 ปี (N = 15, ช = 6 ญ = 9)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	ผล	เกณฑ์	ผล	เกณฑ์
น้ำหนัก	67.67 ± 6.19	-	60.56 ± 5.66	-
ส่วนสูง	165.17 ± 3.97	-	154.33 ± 7.78	-
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	24.80 ± 1.93	สมส่วน	25.52 ± 2.77	สมส่วน
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	20.33 ± 3.20	ดีมาก	14.33 ± 4.50	ดี
3. ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	14.67 ± 1.51	ต่ำมาก	12.33 ± 2.96	ต่ำมาก
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	26.33 ± 6.06	ต่ำ	21.00 ± 6.65	ต่ำ
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	27.67 ± 5.05	ปานกลาง	22.33 ± 6.78	ปานกลาง
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	12.11 ± 1.44	ดีมาก	11.88 ± 2.24	ดีมาก
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	86.33 ± 34.16	ต่ำ	58.22 ± 18.52	ต่ำมาก

จากตารางที่ 2 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 60–64 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 67.67 กิโลกรัม ส่วนสูง 165.17 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (20.33 ครั้ง) และความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำมาก (14.67 ครั้ง) ในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 60.56 กิโลกรัม ส่วนสูง 154.33 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (11.88 วินาที) และความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำมาก (12.33 ครั้ง)

ตารางที่ 3 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 65 - 69 ปี (N = 31, ช = 0 ญ = 31)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	ผล	เกณฑ์	ผล	เกณฑ์
น้ำหนัก	-	-	59.90 ± 10.84	-
ส่วนสูง	-	-	154.87 ± 5.74	-
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	-	-	24.88 ± 3.84	สมส่วน
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	13.26 ± 5.80	ดีมาก
3. ยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	13.58 ± 3.78	ต่ำ
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	-	-	20.81 ± 6.56	ปานกลาง
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	-	-	22.85 ± 5.90	ปานกลาง
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	-	-	13.15 ± 4.02	ดีมาก
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	-	-	73.90 ± 20.37	ต่ำ

จากตารางที่ 3 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 65–69 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 59.90 กิโลกรัม ส่วนสูง 154.87 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (13.15 วินาที) แต่ค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) และความอดทนของระบบหัวใจ และไหลเวียนเลือด (ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ (13.58 ครั้ง และ 73.90 ครั้ง ตามลำดับ)

ตารางที่ 4 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 70-74 ปี (N = 19, ช = 2 ญ = 17)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	ผล	เกณฑ์	ผล	เกณฑ์
น้ำหนัก	67.75 ± 12.37	-	58.59 ± 8.60	-
ส่วนสูง	159.50 ± 14.85	-	154.00 ± 4.27	-
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	26.53 ± 0.08	สมส่วน	24.71 ± 3.55	สมส่วน
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	20.00 ± 5.66	ดีมาก	18.76 ± 5.62	ดีมาก
3. ยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	13.50 ± 0.71	ต่ำมาก	14.59 ± 5.09	ต่ำ
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	16.00 ± 5.66	ดี	20.88 ± 7.23	ปานกลาง
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	27.00 ± 1.41	ปานกลาง	24.94 ± 8.00	ปานกลาง
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	10.36 ± 2.32	ดีมาก	12.14 ± 2.40	ดีมาก
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	102.50 ± 6.36	ปานกลาง	77.41 ± 20.47	ปานกลาง

จากตารางที่ 4 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 70–74 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศชาย มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 67.75 กิโลกรัม ส่วนสูง 159.50 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) และ ความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (20.00 ครั้ง และ 10.36 วินาที ตามลำดับ) แต่มีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำมาก (13.50 ครั้ง) ในกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 58.59 กิโลกรัม ส่วนสูง 154.00 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) และความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (18.76 ครั้ง และ 11.88 วินาที ตามลำดับ) แต่ค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ (14.59 ครั้ง)

ตารางที่ 5 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ75-79 ปี (N = 5, ช = 0 ญ = 5)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	ผล	เกณฑ์	ผล	เกณฑ์
น้ำหนัก	-	-	60.20 ± 7.73	-
ส่วนสูง	-	-	152.20 ± 2.86	-
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	-	-	26.04 ± 3.80	สมส่วน
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	19.20 ± 3.77	ดีมาก
3. ยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	14.20 ± 1.30	ต่ำ
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	-	-	18.20 ± 3.90	ปานกลาง
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	-	-	24.00 ± 6.75	ปานกลาง
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	-	-	10.74 ± 0.79	ดีมาก
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	-	-	88.00 ± 13.73	ปานกลาง

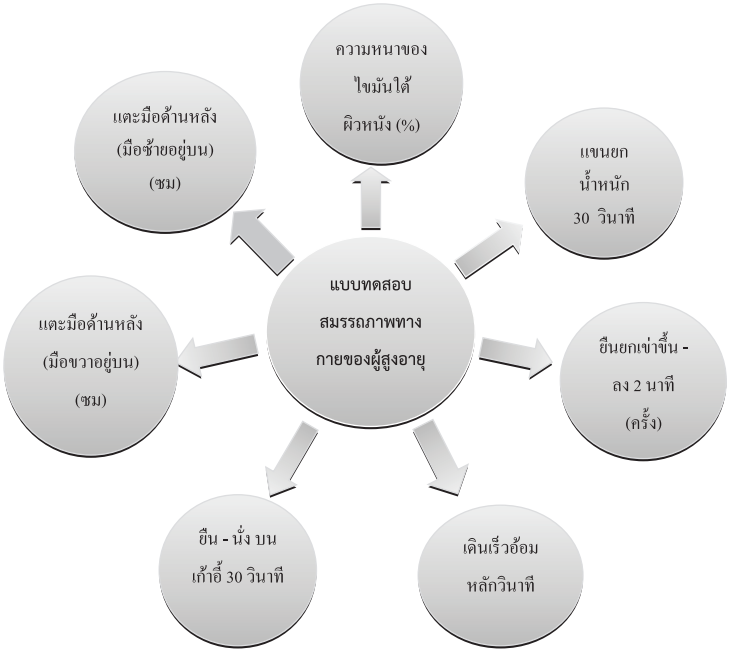
จากตารางที่ 5 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 7–79 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 60.20 กิโลกรัม ส่วนสูง 152.20 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) และความแคล่วคล่องว่องไว และความสามารถในการทรงตัวแบบเคลื่อนที่ (เดินเร็วอ้อมหลัก) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (19.20 ครั้ง และ 10.74 วินาที ตามลำดับ) แต่ค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ (14.20 ครั้ง)

ตารางที่ 6 แสดงระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ในช่วงอายุ 80 - 84 ปี (N = 7, ช = 0 ญ = 7)

รายการทดสอบ	ชาย		หญิง	
	ผล	เกณฑ์	ผล	เกณฑ์
น้ำหนัก	-	-	63.43 ± 7.79	-
ส่วนสูง	-	-	153.71 ± 3.59	-
1. ความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง (%)	-	-	26.89 ± 3.64	สมส่วน
2. งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	16.86 ± 5.37	ดีมาก
3. ยืน - นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง)	-	-	15.29 ± 2.63	ปานกลาง
4.1 แตะมือด้านหลัง (มือขวาอยู่บน) (ซม.)	-	-	21.86 ± 7.84	ปานกลาง
4.2 แตะมือด้านหลัง (มือซ้ายอยู่บน) (ซม.)	-	-	24.29 ± 8.62	ปานกลาง
5. เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที)	-	-	11.38 ± 1.92	ดีมาก
6. ยืนยกเข่าขึ้น–ลง 2 นาที (ครั้ง)	-	-	97.43 ± 29.06	ดี

จากตารางที่ 6 แสดงผลการสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ช่วงอายุ 80–84 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างเพศหญิง มีค่าเฉลี่ยน้ำหนัก 63.43 กิโลกรัม ส่วนสูง 153.71 เซนติเมตร โดยมีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก (16.86 ครั้ง)

จากการศึกษาสมรรถภาพทางกายในกลุ่มผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ เริ่มจากการชั่งน้ำหนัก ส่วนสูง และการประเมินสมรรถภาพ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังรูปที่ 1 โดยเริ่มจากการวัดความหนาของไขมันใต้ผิวหนัง การยกน้ำหนัก 30 วินาที ยืนยกขา ขึ้น–ลง 2 นาที/ครั้ง เดินเร็วอ้อมหลัก ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที และแตะมือด้านหลัง

ภาพที่ 1 รูปแบบทดสอบสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

1. การวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิงในทุกช่วงอายุ มีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ดี ถึง ดีมาก อาจเนื่องจากการที่กลุ่มผู้สูงอายุได้มีการเขาร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงวัย อ.เมือง จ.นครสวรรค์ได้จัดขึ้นเป็นประจำ ซึ่งกิจกรรมที่จัดโดยส่วนมากจะเป็น กิจกรรมนันทนาการโดยมุ่งเน้นการผ่อนคลายความตึงเครียดทางร่างกาย ส่งเสริมสุขภาพจิตใจ และสมองให้กับผู้สูงอายุ ในช่วงเวลาว่างจากการทำงานบ้านหรือกิจกรรม ประจำวันอื่นๆ โดยกิจกรรมที่จัดขึ้นได้แก่ การร้องเพลง การเต้นรำ การวาดภาพ การถ่ายรูป การปลูกต้นไม้ การประกอบอาหาร เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ไม่ค่อยมีการเคลื่อนไหวมาก แต่จะใช้กล้ามเนื้อช่วงแขนในการทำงานมากกว่า ทำให้กล้ามเนื้อส่วนแขนเกิดความตึงตัวเพื่อใช้แรงในการยกหรือ ดึงสิ่งของต่างๆ และระดับการใช้แรงปานกลางได้เป็นเวลานาน โดยเป็นการออกแรงที่ทำให้วัตถุเคลื่อนที่ติดต่อกันเป็นเวลานานๆ หรือหลายครั้งติดต่อกัน (Bureau of Sports Science, Department of Physical Education, 2014) ส่งผลให้เกิดความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน นอกจากนี้จากการรณรงค์ของสำนักงานกองทุนส่งเสริมสุขภาพ (สสส)ที่ได้มีการรณรงค์เรื่องการออกกำลังกายโดยการแกว่งแขนซึ่งเป็นการออกกำลังกายที่ทำได้ง่าย ไม่ต้องมีทักษะ ใช้พื้นที่น้อย และ

ไม่มีค่าใช้จ่ายทำให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ออกกำลังกายโดยการแกว่งแขนได้บ่อยซึ่งเป็นการออกกำลังกายโดยใช้แรงต้านส่งผลเกิดการรักษาระดับของความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขนอีกด้วย

2. ความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ต่ำ ถึง ต่ำมาก แสดงให้เห็นว่า วัยสูงอายุเป็นความเสื่อมของระบบร่างกายตามกาลเวลา โดยไม่สามารถทำให้กลับคืนมาเหมือนเดิมได้ และการเปลี่ยนแปลงจะเพิ่มมากขึ้นตามกาลเวลา การเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทั่วไป ส่งผลให้ขบวนการทำงานภายในร่างกายของมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ 2 ขบวนการคือ ขบวนการเจริญเติบโตและขบวนการ เสื่อมโทรม ขบวนการทั้งสองนี้เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ในวัยทารกจนถึงวัยหนุ่มสาว ขบวนการเจริญเติบโตจะมีเหนือขบวนการเสื่อมโทรม และเมื่อมนุษย์เจริญเติบโตมากขึ้น ขบวนการเสื่อมโทรมจะค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น จนอยู่เหนือขบวนการ (Thawornsawat A., 2014) การรักษาอดทนของกล้ามเนื้อจะต้องออกกำลังกายในระดับการใช้แรงปานกลางได้เป็นเวลานาน โดยเป็นการออกแรงที่ทำให้วัตถุเคลื่อนที่ติดต่อกันเป็นเวลานานๆ หรือหลายครั้งติดต่อกัน (Bureau of Sports Science, Department of Physical Education, 2014) ซึ่งผู้สูงอายุอาจมีระดับการเคลื่อนไหวทางกายเพื่อสมรรถภาพทางกายที่ไม่เพียงพอเนื่องจากระดับความแรงของกิจกรรมทางกายที่ผู้สูงอายุปฏิบัติอยู่ในระดับเบา นอกจากนี้การขาดการฝึกความแข็งแรง โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเน้นการออกกำลังกายประเภทแอโรบิก คือจะเน้นไปในทางการออกกำลังกายสำหรับการพัฒนาระบบหัวใจและหลอดเลือด โดยมองข้ามการออกกำลังกายเพื่อพัฒนาความแข็งแรงดังกล่าว ซึ่งการมีความแข็งแรงของกล้ามเนื้อนั้นส่งผลดีในการรองรับกระดูกและข้อต่อ เพื่อลดการบาดเจ็บที่จะเกิดขึ้นในบริเวณดังกล่าว (Handsaker et al. 2016)

สรุปผลการการวิจัย

จากข้อมูลที่ปรากฏ ทำให้สามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุทั้งเพศชายและหญิงในทุกช่วงอายุ มีค่าเฉลี่ยความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อแขน (งอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ดี ถึง ดีมาก แต่ความแข็งแรงและความอดทนของกล้ามเนื้อขา (ยืน–นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที) อยู่ในเกณฑ์ ต่ำ ถึง ต่ำมาก อาจเนื่องจากการที่ผู้สูงอายุได้มีการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อช่วงแขนเป็นประจำ แต่กล้ามเนื้อส่วนขานั้นอาจมีระดับการออกกำลังกายที่ความหนักไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรทำการศึกษาการปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ
2. ควรทำการศึกษารูปแบบการออกกำลังกายเพื่อรักษาระดับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

References

Thawornsawat A. 2014. *Research Report on Health sports management model for the Elderly.* Sports Office. Department of Physical Education, Bangkok.

Bureau of Sports Science, Department of Physical Education. 2014. *Physical Fitness Test and Benchmark for seniors aged 60-89 years.* Ministry of Tourism and Sports, Bangkok.

Handsaker, C.J., Brown, J.S., Bowling, L.F. & Cooper, G.. 2016. Resistance exercise training increases lower limb speed of strength generation during stair ascent and descent in people with diabetic peripheral neuropathy. *Diabetic Medicine*, 33(1), 97-104.

National Research Council of Thailand. 2014. *National Research Strategy Issue.*

Narisara Premsri et al.. 2016. Study of physical fitness and mental health among the elderly Case study of the elderly in Mueang District Nakhon Phanom Province. *Nakhon Phanom University Journal 6 (1): 18-25*.

Supawan Wongsangsub et al.. 2012. *Physical fitness related criteria for students of Kasetsart University Laboratory School Kamphaengsaen Campus.* Educational Research and Development Center, Kasetsart University Laboratory School Kamphaengsaen Campus Educational Research and Development Center, Faculty of Education and Development Science Kasetsart University Kamphaengsaen Campus.

Tongcharoen W.1990. *Physical and physiological changes in the elderly in elderly Nursing.* Rungruengtham Printing Factory, Bangkok.

การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืน*

Creative Tourism Development in the Ceramic Business Network for Sustainability

[1*]ปราโมทย์ ยอดแก้ว และ [1]วรัญญาภรณ์ ศรีสวรรค์นล

[1*]Pramote Yotkaew and [1]Waranyaphorn Srisawannl

[1*,1]คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

[1*,1]Faculty of Management Science Suan Dusit University, Thailand.

[1*]Corresponding Author. E-mail: pramote_yotkaew@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงลึกแหล่งท่องเที่ยว 3 พื้นที่ ทำการสนทนากลุ่ม จำนวน 22 คน สัมมนาปฏิบัติการ จำนวน 35 คน และเสวนาพัฒนาการ จำนวน 40 คน และมีการบูรณาการข้อมูลในพื้นที่ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการตีความตามความเป็นจริง

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืนต้องเริ่มจากความเมตตากรุณาตามหลักศาสนา ที่สามารถสร้างสรรค์การดำเนินชีวิตในการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งต้องมีการพัฒนาคน ตั้งแต่ผู้นำจนถึงสมาชิกในแหล่งท่องเที่ยว โดยต้องมีการให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการให้บริการนักท่องเที่ยวที่ดี และมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ด้วยการบูรณาการกิจกรรมของชุมชน เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ จากการเล่าเรื่องประวัติความเป็นมาของชุมชน การแนะนำการให้บริการกับสิ่งอำนวยความสะดวก การเชื่อมโยงเครือข่ายโดยการส่งเสริมข้อมูลการท่องเที่ยวสถานที่ใกล้เคียง และการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวสามารถปฏิบัติสร้างประสบการณ์ชีวิต อันเกิดประโยชน์จากการมาท่องเที่ยวในด้านร่างกาย และจิตใจ ทำให้นักท่องเที่ยวมีความภาคภูมิใจที่ได้ร่วมส่งเสริมสานต่อวิถีวัฒนธรรมของสังคมไทยให้เกิดความยั่งยืน

คำสำคัญ: สร้างสรรค์; ธุรกิจเซรามิก; ความยั่งยืน

*Received May 11, 2019; Revised May 18, 2019; Accepted May 26, 2019

Abstract

This research study has objectives to develop creative ceramics network pattern for sustainable tourism. It is the applicable research study that integrates the quantitative research, by in-depth data gathering of 3 tourist attractions, focus group interview of 22 people, conducting workshop of 35 people and development talk of 40 people, by integrating local pattern. The qualitative research uses the content analysis and interpretation.

Result of research found that begin creative tourism the development ceramic business network for sustainability, it might begin from kindliness of Buddism. It could create a learning process for Thai economic, for example, sustainable tourism. To build sustainable tourism, human resource is very important. It could be starting from leaders of tourism communities to understand management and relevant process. Additionally, integration with community could help them to create more activities. Moreover, building relations between community and tourist should be arranged as a pattern. First, it could start from story-telling of a community. Then, they must provide sufficient services and facilities. They should build networks of organizations around their areas to create more activities. Tourist can learn for more experiences both in term of physique and mentality. Those also encourage culture of Thai society to be sustainable.

Keywords: Creative; Ceramic business; sustainability

บทนำ

วิถีแห่งความเป็นไทย มีการคิดค้น พัฒนา สร้างสรรค์ ต่อยอดภูมิปัญญาไทย เมื่อรัฐบาลตระหนักความยั่งยืน จึงได้กำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ที่มุ่งส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้จากทุนหรือปัจจัยแวดล้อมของท้องถิ่นที่เอื้อต่อการเติบโตของธุรกิจและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ตามหลักเกณฑ์ 4 ประการ คือ (1) พื้นที่มีศักยภาพด้านทุนปัญญา ทุนวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยว หรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์ (2) พื้นที่มีจุดเด่นหรือจุดขายที่ชัดเจน เป็นที่ยอมรับ และมีโอกาสทางการตลาด การพัฒนาต่อยอด (3) พื้นที่มีระบบการบริหารจัดการวางแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน และมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ที่ชัดเจน (4) การมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ตั้งแต่ผู้นำชุมชน เครือข่าย องค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ภาคประชาชนและภาคการศึกษา ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จากที่กล่าวมาจังหวัดลำปาง ได้ผ่านการตัดสินให้เป็นหนึ่งในสิบเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์เมืองเซรามิก จังหวัดลำปางจึงมีแผนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) เพื่อเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการผลิต การค้าเซรามิก และการบริการธุรกิจเซรามิกของประเทศไทยและของภูมิภาคอาเซียน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2011)

สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาทำให้วิถีชีวิตของคนในสังคมที่ประกอบธุรกิจที่สอดคล้องกับหลักธรรมตั่งแต่การมีเมตตา กรุณาในการประกอบอาชีพหรือทำอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวถือเป็นจุดแข็งที่เป็นความงามตามวิถีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และโดดเด่นในงานฝีมือที่ประณีตละเอียดอ่อนในการสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มากกว่าเรื่องธรรมชาติที่สวยงาม แต่ก็มีจุดอ่อนที่ขาดการส่งเสริมพัฒนาการสร้างความรู้ความเข้าใจในนโยบายการพัฒนา ที่มีการบูรณาการการขับเคลื่อนของหน่วยงานเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องมีประสิทธิภาพ รวมถึงโครงสร้างพื้นฐานการวิจัยและพัฒนาที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาที่ไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สินค้าส่งออกสร้างสรรค์ที่ประเทศไทยมีความได้เปรียบประเทศอื่นๆ อย่างเด่นชัด (ยกเว้นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน) ซึ่งกลุ่มผลิตภัณฑ์เซรามิก มูลค่าการส่งออกประมาณ 884 ล้านเหรียญสหรัฐฯ และมีอัตราการขยายตัวที่สูงขึ้นร้อยละ 14 ต่อปี โดยเฉลี่ย ทำให้ผลิตภัณฑ์เซรามิก เป็นตัวอย่างสินค้าส่งออกสร้างสรรค์ของประเทศไทย (Office of the National Economic and Social Development Council, 2009) อุตสาหกรรมอย่างเซรามิกต้องพึ่งการส่งออกเป็นหลัก แต่ในทางตรงกันข้ามการนำเข้าเซรามิกก็ยังมีมูลค่าสูงมากขึ้น ซึ่งเรื่องนี้น่าจะต้องมีการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เห็นคุณค่าความเป็นไทย สนับสนุนสินค้าไทย ใช้สินค้าไทยด้วยจิตสำนึก จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์จากการเรียนรู้ทุนทางวัฒนธรรมวิถีพุทธของธุรกิจเซรามิกวิถีไทย

จากแนวคิดทุนวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ โดยการนำทุนวัฒนธรรมมาส่งเสริมสินค้าสร้างสรรค์ให้กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่เน้นวิถีชีวิตกิจกรรมของชุมชนเป็นจุดขายที่ควบคู่กับการสร้าง

บรรยากาศที่เอื้อกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ ตัวอย่างในประเทศเวียดนามธุรกิจเซรามิกของประเทศจะถูกส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม ศึกษาดูงาน เลือกซื้อสินค้า และการเจราจาทางการค้า รวมถึงการซื้อสินค้าตามที่สนใจ สำหรับในประเทศไทยถ้ามีการส่งเสริมการท่องเที่ยวธุรกิจเซรามิกอย่างเป็นรูปธรรมกับธุรกิจการท่องเที่ยวก็น่าจะดึงนักท่องเที่ยวมาใช้บริการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะรวมถึงเครือข่ายธุรกิจเซรามิกคนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวอันจะทำให้มีรายได้ อาเซียน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2011) เรื่องดังกล่าวจริงๆ แล้วต้องมีการทำกันเป็นกระบวนการหรือเครือข่ายอย่างกรณีต่างประเทศ รัฐบาลสหราชอาณาจักรออสเตรเลีย และฮ่องกง ต่างสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายอุตสาหกรรมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในประเทศอย่าง รัฐบาลฮ่องกงจัดทำโครงการสร้างเครือข่ายอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เช่น เขตศิลปะและวัฒนธรรมเกาลูนตะวันตก ประกอบไปด้วยพื้นที่สำหรับศิลปะการแสดง แกลอรี่ พิพิธภัณฑ์ และร้านค้าต่างๆ ซึ่งสถานที่กล่าวไปนั้นถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ นอกเหนือจากการขายสินค้าสร้างสรรค์ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2009) ซึ่งในประเทศไทยการสร้างเครือข่าย พบว่ามีการรวมตัวกันของภาคเอกชนอย่างกระจัดกระจายในแต่ละอุตสาหกรรม มีเครือข่ายความร่วมมือในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น แต่การร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการในลักษณะการดำเนินธุรกิจทางการค้ายังไม่เชื่อมโยงในลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูล เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาร่วมกันหรือมีการทำกิจกรรมร่วมกัน (Chailamrung, T., 2009) จากที่กล่าวมาก็เป็นปัญหาของธุรกิจเซรามิกที่ไม่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการเพิ่มมูลค่าอย่างยั่งยืนได้ เพราะขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อพัฒนาเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์ ทำให้ทีมผู้วิจัยเห็นความจำเป็นในการวิจัยโครงการรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิก: กรณีศึกษาจังหวัดลำปาง จากงานวิจัยผู้เขียนเห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในงานวิจัย จึงนำข้อมูลเฉพาะที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อสาม อันเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามานำเสนอ ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืน ดังนั้นบทความนี้จะมีประเด็นที่สร้างสรรค์การพัฒนาการท่องเที่ยวในสังคมความเป็นไทยที่มีมรดกวิถีพุทธที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรมตามภูมิปัญญา ที่มีความเมตตา กรุณา เอื้ออาทร ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากเครือข่ายการท่องเที่ยวในการสร้างความร่วมมือ ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาคนไทยให้การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ นำผลิตภัณฑ์เซรามิกสู่ตลาดในประเทศเพิ่มมากขึ้นและเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยว โดยให้ชาวบ้านในสังคมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเครือข่าย และมีความรู้สึกการเป็นเจ้าของธุรกิจท่องเที่ยวเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อความมั่นคงยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้นำหรือผู้ที่กลุ่มท่องเที่ยวให้การยอมรับจากกลุ่มศักยภาพชุมชนในจังหวัดลำปาง การวิจัยทำการเก็บข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการจัดกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และเสวนาพัฒนารูปแบบการให้บริการเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งในกระบวนการมีการเก็บข้อมูลโดยการบันทึกเสียง ถ่ายภาพ และการสังเกต มีรายละเอียดดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ด้วยการกำหนดร่างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นกรอบที่กำหนด ได้แก่ บริบทที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจอุตสาหกรรมเซรามิกกับการท่องเที่ยว ปัจจัยเชิงเหตุที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วม การเห็นประโยชน์ และความร่วมมือของเครือข่ายเซรามิก ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปัญหา อุปสรรค และกำหนดการสร้างความร่วมมือการพัฒนารูปแบบเครือข่ายของธุรกิจเซรามิกกับภาคสังคม และภาครัฐ ธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์ และข้อเสนอแนะ ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง จากสามกลุ่มที่มีความเหมาะสมและแตกต่างกัน ประกอบด้วย

1) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ หมู่ 1 ตำบลเสริมซ้าย อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง 52210 โดยดูงานกิจกรรม และสัมภาษณ์แบบพูดคุยกับครูฝึกเครื่องปั้นดินเผา

2) บริษัท พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี จำกัด 32 ถนนวัดจองคำ ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง 52000 โดยดูกิจกรรมการให้บริการท่องเที่ยว และพูดคุยกับหัวหน้าแผนกการตลาด

3) หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ บ้านศาลาบัวบก ตำบลท่าผา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยการสัมภาษณ์ ผู้นำคือ ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ประกอบการเซรามิกในหมู่บ้าน รวมถึงการร่วมกิจกรรม สังเกตการณ์ การจัดกิจกรรม ชีวิตสุขขี วิถีเซรามิก “ฮักหนา ก๋าไก่”

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ด้วยการกำหนดร่างแนวทางการสนทนากลุ่มเป็นกรอบที่กำหนด ได้แก่ ความคิดเห็น กับการท่องเที่ยวแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ธุรกิจเซรามิก วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้การเลือกผู้ร่วมสนทนาแบบเจาะจง ที่พร้อมร่วมแสดงความเห็นจากผู้บริหาร ผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยความเต็มใจ จำนวน 22 คน วันที่ 5 ตุลาคม 2560 เวลา 13.00 – 16.00 ณ ห้องประชุม มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้งลำปาง

3. การสัมมนาและสานเสวนา ปฏิบัติการในพื้นที่ โดยทำกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจ กิจกรรมปฏิบัติแสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาเครือข่ายอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กิจกรรมเรียนรู้ การให้บริการท่องเที่ยวจากต้นแบบหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ด้วยเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์ ระหว่างวันที่ 15–16 ธันวาคม 2560 ใช้การเลือกผู้ร่วมกิจกรรมสัมมนา จากผู้ที่สนใจเข้าร่วมสนทนากลุ่มด้วยความสมัครใจ จากเครือข่ายในจังหวัด และต่างจังหวัดเพื่อการพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน วันแรก ณ มหาวิทยาลัย

สวนดุสิต จังหวัดลำปาง โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้องสนใจเข้ารวมจำนวน 35 คน และ วันที่สอง หมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนบ้านศาลาบัวบก อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยมีผู้สนใจที่เกี่ยวข้องเข้ารวมจำนวน 40 คน

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ประกอบด้วย 1) ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องตรงกับข้อมูลแหล่งอื่นๆ ได้แก่ แหล่งสถานที่บ้านศาลาบัวบก แหล่งบุคคลผู้นำและคนในหมู่บ้าน นักวิชาการ ตามช่วงเวลาจริง 2) ตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigation Triangulation) ข้อมูลของนักวิจัยภาคสนามทั้งคณะ ผู้วิจัย ผู้ช่วยนักวิจัย หลังการเก็บข้อมูล ทำการบันทึกข้อมูล ตรวจพิจารณาซึ่งได้ข้อมูลตรงกันจริง 3) ตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยการศึกษาเอกสาร ตรงกับการสัมภาษณ์ระดับลึก การสนทนากลุ่ม การสัมมนา การสานเสวนา และมีการสังเกตจากการสัมภาษณ์และการพิจารณาจากกิจกรรม ดูงาน การปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสอดคล้องถูกต้องตรงกันจริง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งคำนึงถึงบริบท (Context) สภาพแวดล้อม และการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความ (Interpretation) โดยผู้วิจัยทำการจำแนกและแบ่งประเภทข้อมูลตามลักษณะของเนื้อหา ตามกลุ่มลักษณะงาน ทำการจัดหมวดหมู่ตามความเป็นเหตุ เป็นผล เป็นข้อสรุปแบบย่อยๆ แล้วนำมาบูรณาการเชื่อมโยงหรือผูกเรื่อง เป็นบทสรุปที่ได้จากการศึกษา ซึ่งนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปทำการสานเสวนาพัฒนารูปแบบเพื่อให้ข้อมูลสร้างการเรียนรู้และกำหนดสร้างรูปแบบเครือข่ายเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเชิญผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อความสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึก และทำการวิเคราะห์พบว่า

1. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โครงการหลวงและโครงการในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่เริ่มจากการแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระตำหนักภูพิงค-ราชนิเวศน์ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จฯ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเยี่ยมราษฎร อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง พระครูโสภณคุณารักษ์ เจ้าคณะอำเภอเสริมงาม ได้กราบบังคมทูลว่า ยังมีหมู่บ้านยากจน ซึ่งพื้นที่ของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นภูเขา ราษฎรดำรงชีพด้วยการทำไร่เลื่อนลอย และรับจ้างตัดไม้ขาย สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประสงค์จะให้ราษฎรในหมู่บ้านนี้มีอาชีพที่มั่นคง จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้ ท่านผู้หญิงสุประภาดา เกษมสันต์ ราชเลขานุการในพระองค์ ออกไปตรวจสภาพพื้นที่บ้านแม่ต๋ำ อย่างละเอียด เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2527 และให้จัดตั้งโครงการศิลปาชีพขึ้น เพื่อให้ราษฎรได้มีอาชีพพอเลี้ยงตนเองจากงานศิลปาชีพ โดยพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สำหรับดำเนินงานโครงการส่งเสริมศิลปหัตถกรรม ศิลปะชีพด้านเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้

การทอผ้า จักสาน รวมถึงงานฟาร์มตัวอย่าง และงานอนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่า ทางโครงการสามารถให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมเรียนรู้ และสามารถซื้อสินค้าจากร้านจำหน่ายสินค้าศูนย์ศิลปาชีพโครงการพัฒนาบ้านแม่ต๋ำ

จากที่กล่าวมาพบว่า สังคมไทยมีพระพุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้อง ณ สถานที่บ้านแม่ต๋ำมีความเดือดร้อน เมื่อพระสงฆ์เห็นความเดือดร้อน ความทุกข์ยากของประชาชนก็ไม่ได้นิ่งเฉย มีเมตตา กรุณาที่จะช่วยเหลือ พิจารณาว่าใครสามารถที่จะปลดทุกข์ให้ชาวบ้านแม่ต๋ำก็ได้ทำตามสมควรแห่งความเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า หวังให้ชาวบ้านมีความสุข ซึ่งสิ่งที่ได้พระสงฆ์กราบบังคมทูลไปนั้นส่งผลให้ชาวบ้านจำนวนมากได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (ในรัชกาลที่ 9) ส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นศูนย์ศิลปาชีพ มีอาชีพทำกินไม่ตัดไม้ทำลายป่า และรวมถึงประชาชนทั่วไปก็ได้สถานที่ท่องเที่ยว ศึกษาเรียนรู้สร้างสรรค์จากกิจกรรมโครงการหลวงและโครงการในพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่มีความหลากหลายทางศิลปหัตถกรรมเรียนรู้ความหลากหลายทางศิลปะ ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น สร้างประสบการณ์ทางด้านเครื่องปั้นดินเผา การแกะสลักไม้ การทอผ้า และจักสาน ความหลากหลายธรรมชาติ สามารถเรียนรู้สร้างประสบการณ์ทางการเกษตรทฤษฎีใหม่รวมถึงงานฟาร์มตัวอย่างส่งเสริมการท่องเที่ยว

2. บริษัท พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี จำกัด เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ภาคเอกชนจากภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญของจังหวัดคือธุรกิจเซรามิก ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวลำปาง ทำให้เกิดบริษัท พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี จำกัด “มิวเซียมธนบดี” ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้สู่การตามย้อนรอยตำนาน “ชามตราไก่แห่งธนบดี”อันเป็นหนึ่งเดียวที่อนุรักษ์ประวัติศาสตร์แห่งความภาคภูมิใจให้สมกับที่ลำปางเป็นเมืองเซรามิกของประเทศไทย มีการสร้างองค์พระพุทธรูปบูชาที่ดำด้วยเซรามิก บริษัทผลิตสินค้าด้วยความถูกต้องมีคุณธรรม

จากที่กล่าวมาพบว่าสถานที่ท่องเที่ยวเป็นเอกชน ผู้บริหารมีความรู้ความสามารถและมีความเมตตา กรุณา รู้จักการแบ่งปัน จึงสร้างพิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี ในการย้อนรอยตำนาน “ชามไก่แห่งธนบดี” เรียนรู้ประวัติ ชมโบราณสถาน ชมโรงงาน ชมนิทรรศการ ชมผลิตภัณฑ์ ส่งเสริมการเรียนรู้โดยให้นักท่องเที่ยวร่วมทำ WORK SHOP สร้างสรรค์งานศิลปะบนเซรามิก ในเรื่องการเข้าชมแสดงให้เห็นถึงความเป็นองค์กรที่มีเมตตา กรุณา คือ มีค่าใช้จ่าย แต่สำหรับนักบวชทุกศาสนา ผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ผู้พิการแสดงบัตร เข้าชมฟรี เปิดทำการ 9.00 น. ถึง 17.00 น. ไม่มีวันหยุด

3. หมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ บ้านศาลาบัวบก เป็นการท่องเที่ยวชุมชนของหมู่บ้านที่มีคณะกรรมการดำเนินงานโดยศูนย์เรียนรู้บ้านศาลาบัวบกจะสานสัมพันธ์กันจากบ้าน วัด และโรงเรียนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมและมีการแยกพื้นที่กิจกรรมตามความเหมาะสม เช่น

ฐานแรก จุดนวดไทยเพื่อผ่อนคลาย ก็จะมีทั้งการนวดตัวด้วยแม่หมอของหมู่บ้านที่ผ่านการฝึกอบรม และบางคนก็เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการนวดจับเส้น

ฐานที่ 2 จุดสปาเท้าด้วยเซรามิก เพื่อความผ่อนคลายกล้ามเนื้อเท้า ช่วยให้หายเมื่อย นอนหลับสบายขึ้น โดยการนำเซรามิกก้อนกลมๆ ขนาดไม่ใหญ่มาก นำไปอบด้วยความร้อน แล้วนำมาวางไว้ในอ่างเซรามิก หลังจากนั้นก็จะนำน้ำต้มสมุนไพรอุ่นๆ มาเทใส่ในอ่าง และให้นักท่องเที่ยวนำเท้าจุ่มลงไป และคลึงฝ่าเท้าด้วยลูกเซรามิกเพื่อความผ่อนคลาย

ฐานที่ 3 จุดการฝึกทำอาหารพื้นบ้านเพื่อสุขภาพ คือ การทำน้ำคลอโรฟิลล์ และการทำห่อนึ่งหมู เป็นต้น

ฐานที่ 4 จุดการฝึกเพนต์สีบนงานเซรามิก เพื่อให้เป็นเซรามิกชิ้นเดียวในโลกที่ตนเองทำเอง และนำเป็นของที่ระลึกกลับบ้าน

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวจะสัมผัสวิถีชีวิตของหมู่บ้านศาลาบัวบก ศาลาเม็ง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง กว่า 20 ปี ที่คนในหมู่บ้านประกอบอาชีพการทำเซรามิก โดยมีโรงานผลิตเซรามิก มากกว่า 50 โรงงาน ในหมู่บ้านมีที่พักโฮมสเตย์ ช่วงเช้าสามารถทำบุญใส่บาตร ปั่นจักรยานออกชมความสวยงามของท้องทุ่ง ไปกราบสักการะบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ และไปถ่ายรูปสวยๆ หน้าพระธาตุลำปางหลวง และมีบริการอาหารตามวิถีพื้นเมือง เช่น ห่อนึ่ง น้ำพริก ผักนึ่ง แคบหมู แกงหัวปลี เป็นต้น

นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยเฉพาะในช่วงเดือน 9 เป็ง ในหมู่บ้านก็จะมีการทำพิธี “ตานเปรตตาพ” คือการทำทานให้กับผู้ที่เคารพนับถือที่ได้ล่วงลับ

จากที่กล่าวมาพบว่า การท่องเที่ยวหมู่บ้านศาลาบัวบก ศาลาเม็ง เป็นหมู่บ้านที่มีการปฏิบัติตามวิถีพุทธ ในวันพระมีการสวดมนต์ มีการประชุมกันประจำ และมีการแบ่งปันสิ่งที่ได้มาจากการทำกิจกรรมให้ชาวบ้านอย่างสม่ำเสมอที่ผู้นำจะดำเนินการให้กับชุมชน โดยผู้นำชาวบ้านร่วมมือร่วมใจในการรวมตัวกันเข้มแข็ง สามารถประสาน กิจกรรมบ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกิจกรรมด้วยดี ทำให้หมู่บ้านอุตสาหกรรมเซรามิกเกิดศักยภาพ ตามวิถีวัฒนธรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาสร้างสรรค์เชิงสุขภาพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนหมู่บ้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ Creative Industry Village สัญลักษณ์ CIV ชุมชนมีภูมิปัญญาที่มีวิถีวัฒนธรรมความเชื่อ โดยมีความสามัคคี ตามวิถีประเพณี วัฒนธรรม ทั้งอาหาร เครื่องดื่ม และการแสดง มีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรเชิงสุขภาพในการนวดและสปาเท้า

ผลการสัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงลึก และการสนทนากลุ่มการพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีการบูรณาการส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบด้วยหัวใจ โดยการพัฒนาคนที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าใจงานบริการด้วยความเมตตากรุณา ต้องมีการพัฒนาคนให้เข้าใจรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ในเครือข่ายธุรกิจเซรามิกเพื่อความยั่งยืนดังนี้

การพัฒนาคน ต้องพัฒนาผู้นำ คณะกรรมการทีมงานการท่องเที่ยว โดยพัฒนาคนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวที่บริการด้วยหัวใจ โดยเน้นวิถีพุทธคือวิถีสังคมไทยที่ปฏิบัติตามหลักพระพุทธ-

ศาสนาในการทำความดี งดเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสังคมบ้าน วัด โรงเรียน เช่น ด้านบ้าน ได้ให้ทุกคนทุกบ้านร่วมคิดว่าจะทำอย่าไร ให้กิจกรรมไปในวิถีของชุมชนที่ดี ร่วมกายให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ไม่ดีงามไม่เหมาะสมก็ต้องพยายามทำให้ลดน้อย หมดลง และสร้างความภาคภูมิใจในกิจกรรมของชุมชน สร้างความรู้สึกที่ดีกับชุมชน ด้านวัด นอกจากเป็นสถานที่หลักของศูนย์รวมกิจกรรมท่องเที่ยวและพระสงฆ์ยังต้องเข้ามาร่วมส่งเสริมคุณธรรม หลักธรรม การทำความดีให้ข้อคิดในเรื่องความดีความถูกต้อง และด้านโรงเรียนหรือรวมถึงหน่วยงานราชการที่โรงเรียนเป็นตัวแทนเพราะใกล้ชิดชุมชนและครูมีความรู้ที่จะส่งเสริมและสามารถสร้างโอกาสให้กับชุมชน ซึ่งการทำงานที่เสริมสร้างประสบกาณ์ ให้ครูและนักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ความเข้าใจ และความรักในถิ่นบ้านเกิดด้วยใจในการพัฒนาเรียนรู้ไปกับกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ของชุมชน ในการพัฒนาคนเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนในการพัฒนาคนที่ประกอบด้วย

1. พัฒนาคนในชุมชน ให้มีความเข้าใจ ความเป็นสมาชิกเข้าใจประวัติความเป็นมาของชุมชน สามารถสร้างสรรค์เล่าเรื่องที่มาของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึงการให้ข้อมูลแนะนำการให้บริการกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ และกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2. พัฒนาคนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้รู้จักการประสานงาน การเชื่อมโยงเครือข่ายหรือสถานที่ท่องเที่ยวอื่น เช่นวัดที่ท่องเที่ยวที่ใกล้ชุมชน

3. พัฒนาให้รู้จักการเสียสละมีธรรมมะอยู่ในใจ คือ เมตตา กรุณา

4. พัฒนาให้รู้จักเรียนรู้การหาโอกาส จากหน่วยงานภายนอก เช่นภาครัฐที่จะส่งเสริมงบประมาณการพัฒนา สาธารณูปโภค รวมถึงช่วยส่งเสริมโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยว

5. พัฒนาให้เป็นนักบริการที่ดีมีความเข้าใจจากคำที่ว่า “อกเขาอกเรา”

คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องมีกระบวนการคิดพัฒนาดังนี้

1) พัฒนารูปแบบกระบวนการเล่าเรื่องด้วยความเมตตากรุณาตามวิถีพุทธ จากประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นตำนานความเชื่อ ความศรัทธา จากศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม เช่น ที่มาของชื่อหมู่บ้าน ประเพณีที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมตามวิถีที่เกิดความประทับใจ เช่นการให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำบุญ รับพรจากพระหรือการผูกข้อมือจากผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นสิริมงคลชีวิต

2) พัฒนารูปแบบการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกตามวิถีธรรม ที่เป็นธรรมชาติในการชีชีวิตที่ถูกต้องสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างสรรค์ ที่สามารถส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าใจการให้บริการหรือการใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีรายได้จากกิจกรรมในด้านต่างๆ คือ

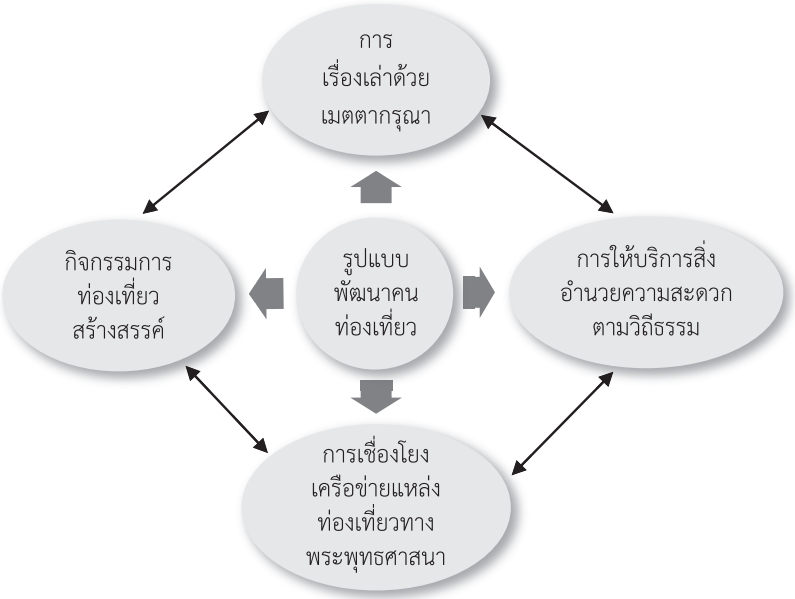
– ด้านที่พักอาศัย เช่นโฮมสเตย์ชุมชน รีสอร์ท โรงแรม ที่แหล่งท่องเที่ยวสามารถแนะนำให้นักท่องเที่ยวพักแรกมีความเข้าใจเกิดการเรียนรู้การดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ท้องถิ่น ที่อาจไม่ได้รับความสะดวกสบายแต่เป็นการสร้างประสบการณ์ชีวิต

– ด้านอาหารเครื่องดื่ม (ท้องถิ่น) การให้บริการอาหารกับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีอาหารเมนูแนะนำเพื่อสุขภาพ เช่น อาหารการแกงแคไก่ เป็นแกงที่ประกอบด้วยผักหลายชนิด ได้แก่ ตำลึง ผักชะอม ใบชะพลู ผักชีฝรั่ง มะเขือพวง เห็ดลมอ่อน ผักเผ็ด และดอกแค ที่ทำให้มีประโยชน์ต่อร่างกาย หรือน้ำพริกตาแดง/ผักลวก อาหารว่างกล้วยน้ำหว้านึ่งที่อุดมไปด้วยเส้นใยกากอาหารมีวิตามินและแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ด้านร่างกาย เช่น ธาตุเหล็ก ธาตุฟอสฟอรัส ธาตุโพแทสเซียม ธาตุแมกนีเซียม คาร์โบไฮเดรต โปรตีน วิตามินเอ วิตามินบี 6 วิตามินบี 12 และวิตามินซี เครื่องดื่มน้ำใบเตยช่วยดับกระหายคลายร้อน ทำให้สดชื่น ผ่อนคลาย ช่วยชูกำลัง แก้อาการอ่อนเพลีย และปรับสมดุลในร่างกาย

– ด้านสินค้า และบริการ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกซื้อสินค้าเซรามิกในชุมชน ลูกประคบเซรามิก สมุนไพรของชาวบ้าน ด้วยราคาส่งในพื้นที่เพื่อส่งเสริมเป็นของที่ระลึก ส่วนด้านการให้บริการในรูปแบบอื่นๆ เช่น การท่องเที่ยวธรรมชาติ การปั่นจักรยานท่องเที่ยวในชุมชน การบริการนวดแผนโบราณ เป็นต้น

3) พัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงเครือข่ายและแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สามารถส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ความเข้าเครือข่ายการท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญน่าสนใจ ใกล้เคียงสามารถไปท่องเที่ยวได้ เช่น เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวหมู่บ้านอุตสาหกรรมเซรามิกสร้างสรรค์ บ้านศาลาบัวบก ก็มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ใกล้คือ วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดไหล่หินหลวง สามารถไปเรียนรู้สร้างประสบการณ์ที่ศูนย์ศิลปาชีพบ้านแม่ต๋ำ ท่องเที่ยวธรรมชาติผาปักธง วิถีวัฒนธรรมชนเผ่าชาติพันธุ์ (วิถีคนดอย) สถานีเกษตร “เกษตรวิถีผลไม้” ตลาดประตูผา สินค้าพื้นเมืองสมุนไพร ภาพเขียนสีโบราณประตูผา 13,000 ปี บ้านกาแฟดอยแม่ส้าน ดูธรรมชาติที่เขื่อนกิ่วลม หรือท่องเที่ยวเซรามิกสร้างสรรค์ของภาคธุรกิจเอกชนได้ที่พิพิธภัณฑ์เซรามิคธนบดี และท่องเที่ยวตลาดทุ่งเกวียน ซื้อของฝากของที่ระลึก

4) พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ สามารถส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยสติและความคิดสร้างสรรค์ ตามหลักความถูกต้อง ความเป็นจริง เพื่อการเสริมสร้างประสบการณ์ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดเข้าใจความสำคัญและความเป็นมาของกิจกรรมสร้างสรรค์ ตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ วิธีการปฏิบัติ กระบวนการ ประโยชนที่ได้รับกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้การทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ การเรียนรู้การทำเซรามิก หรือเม็ดเซรามิก การเรียนรู้การทำลูกประคบเซรามิกสมุนไพร การเรียนรู้การทำสปาเท้าเซรามิกสมุนไพร เป็นต้น จากที่กล่าวมาสรุปดัง ภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์วิถีพุทธเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การพัฒนารูปแบบเครือข่ายธุรกิจเซรามิกสร้างสรรค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ต้องพัฒนาคน สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ (Apakro et al., 2013) อธิบายถึง การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่างๆ มีองค์ประกอบที่สำคัญในเรื่องกลุ่มคน สอดคล้องกับ ภัยมณี แก้วสง่า และนิศาชล จำนงศรี (Kaewsanga & Chamnongsi, 2012) อธิบายถึงการมีผู้นำที่เข้มแข็งและทีมงานที่มั่นคง เป็นการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และทักษะในการพัฒนาคน เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการดำเนินงานโดยชุมชนเป็นหลัก สอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิต, บุญทัน ดอกไธสง และวิมล หอมยิ่ง (Phetsathit, Dokthaisong & Homyig, 2015) อธิบายถึง ควรพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวให้กลับมาท่องเที่ยวอีก โดยการมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ภาคประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเป็นผู้อยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวสร้างสรรค์ต้องรู้จักการบูรณาการกิจกรรมให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่สร้างความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เช่น การเล่าเรื่อง ที่สอดคล้องกับ พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ (Apakro et al., 2013) อธิบายถึง รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศรัทธาความเชื่อ

ในพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น สอดคล้องกับ ปทัญทิญา สิงห์คราม และคณะ (Singkram et al., 2014) อธิบายถึง การสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่น ด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเรื่องราวประวัติความเป็นมา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ความเชื่อ ตำนานเรื่องเล่า ประวัติศาสตร์

การให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก ที่สอดคล้องกับ พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิต, บุญทัน ดอกไธสง และวิมล หอมยิ่ง (Phetsathit, Dokthaisong & Homyig, 2015) อธิบายถึง ส่วนใหญ่ภาครัฐมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในส่วนที่เป็นสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

การเชื่อมโยงเครือข่ายและสถานที่ท่องเที่ยว ที่สอดคล้องกับ กาญจนา สมมิตร และคณะ (Sommit et al. 2013) อธิบายถึงการสร้างเครือข่าย และประสานความร่วมมือ เน้นทำงานร่วมกับพันธมิตรคู่ค้าและกระชับความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เสริมสร้างความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว และกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกับ วิรุณสิริ ใจมา และคณะ (Jaima et al., 2013) อธิบายถึง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบ่งเป็นด้านหัตถกรรม ซึ่งต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านหัตกรรมในส่วนของขั้นตอนการผลิตสินค้าหัตถกรรม ในการชมการสาธิตการผลิต การวาดลาย/ลงสี และการปั้นขึ้นรูป และต้องการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่สามารถอธิบายข้อมูลสินค้าหัตถกรรมให้กับนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับ ฐิติศักดิ์ เวชกามา (Vejama, 2014) อธิบายถึง การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้มากที่สุด ได้แก่ นวดไทย ทำอาหารไทย มวยไทยซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนและคนไทยต้องให้ความร่วมมือในการจัดการ รักษา ดูแล จัดการท่องเที่ยวให้เป็นที่สนใจ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือให้ชุมชนมีโอกาสใช้สิทธิ์ความเป็นเจ้าของพื้นที่เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ว่านักท่องเที่ยวต้องการได้ ประสบการณ์ตรง ในการท่องเที่ยวเรียนรู้สร้างสรรค์การผลิต ถ้วย ชาม แก้วเซรามิก จึงต้องมีสถานที่ อุปกรณ์ บุคลากร ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติจริง สร้างการเรียนรู้ สร้างผลงานสร้างสรรค์ของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการขับเคลื่อนเครือข่ายที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่มีจุดเด่นสร้างสรรค์ในการพัฒนาการเรียนรู้ สร้างความร่วมมือ มีการขับเคลื่อน และมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ ที่เหมาะสมกับชุมชน

2. ควรมีการศึกษาการพัฒนาความร่วมมือการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน รวมถึงเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงส่งเสริมกันในพื้นที่ท่องเที่ยวสร้างสรรค์

References

Sommit, K. et al. (2013). *Research for development of volunteer tourism in the Upper North.* National Research Council of Thailand (NRCT) and the Thailand Research Fund (TRF).

Vejama, T. (2014). Creative Tourism For To Prepare Thai Tourism. *Journal of Thai Hospitality and Tourism,* 9 (1), Page 64-77.

Chailamrung, T. (2009). *Role of a Local Administrative Organization in Promoting Sustainable Tourism based on the concept of sufficiency economy.* Nonthaburi: King Prajadhipok's Institute.

Singkram, P. et al. (2014). Factor of Eco-historical Tourism Development in Puntainorasing historical area, Samutprakan Province. *Journal of Humanities and Social Sciences.* Mahasarakham University, 33 (1), Page 140-150.

Phetsathit, P., Dokthaisong, B. & Homyig, V., (2015). The strategies of Sustainable Tourism Management of Kamphaeng Phet Province. T*he Golden Teak : Humanity and Social Science Journal (GTHJ.),* 21 (2), 173–186.

Apakro, S. et al. (2013). *The Model and processes of Buddhism – based tourism development in Thailand.* National Research Council of Thailand (NRCT) and the Thailand Research Fund (TRF).

Kaewsanga, P. & Chamnongsi, N. (2012). Creative tourism: a new alternative to Thai tourism. *Suranaree Journal of Social Science,* 6 (1), page 91-109.

Jaima, W. et al. (2013). *The suitable Tourism Pattern and Activities in Chiang Rai Province for Elderly Foreigher tourists.* National Research Council of Thailand (NRCT) and the Thailand Research Fund (TRF).

Office of the National Economic and Social Development Council. (2009). *Creative economy.* Bangkok: BC Press.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2011). *Competitiveness Newsletter. 3 (2) (June 2011).*

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*

A Model of Ethnicity Cultural Tourism Management in Sekong Province, Laos PDR.

[1*]ตุ้ยวิไล พิลาคำ, [1]นิศานาจ โสภาพล และ [2]มาลี ไชยเสนา

[1*]Touyvilay Philakham, [1]Nisanart Sopapol and [2]Malee Chaisena

[1*]นักศึกษาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[1*]Ph.D. Candidate in Strategies for regional development, Ubon Ratchathani Rajabhat University

[1, 2]คณะมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

[1, 2]Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

[1*]Corresponding Author. Email: touyvilay@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สปป.ลาว กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สปป.ลาว ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 60 คน 2) พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าฯ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน และ 3) ประเมินรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าฯ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์เนื้อหา

*Received April 28, 2019; Revised May 09, 2019; Accepted May 25, 2019

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.70) 2) รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สปป.ลาว มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ และเงื่อนไขความสำเร็จ องค์ประกอบที่ 1 หลักการ คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริการและกิจกรรม และด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สปป.ลาว ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การตลาดและการประชาสัมพันธ์ การบริการและกิจกรรม และการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการ ประกอบด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การตลาดและการประชาสัมพันธ์ การบริการและกิจกรรม และการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว และ องค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชนเผ่าต้องเห็นความสำคัญและให้ร่วมมืออย่างจริงจัง แกนนำต้องมีความเสียสละ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวของชนเผ่าต้องเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาของแขวง แขวงและรัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชนเผ่า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน 3) การประเมินรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สปป.ลาว มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; การท่องเที่ยวชนเผ่า; แขวงเซกอง สปป.ลาว

Abstract

The research aimed to develop a A Model of Ethnicity Cultural Tourism Management in Sekong Province, Laos PDR. It was conducted in three phrases. 1) Study the conditions of requirement the tribe cultural tourism management in Sekong Province, Laos PDR. The target group, randomized by purposive sampling, consisted of 60 participants cooperating in the tribe cultural tourism management in Sekong Province, Laos PDR. 2) Develop the model. The target group, randomized by purposive sampling, combined with 12 participants cooperating in the tribe cultural tourism management. 3) The evaluation of the model. The target group, randomized by purposive sampling, included 17 experts who had knowledge and experience in the tribe cultural tourism management. The research instruments were a questionnaire, notes from group discussion, and an evaluation form. The statistics used to analyze data were percentage, mean, standard deviation, and content analysis.

The research findings were as follow. 1) the conditions of requirement the tribe cultural tourism management in Sekong Province, Laos PDR was found to be at a highest level ($\bar{X}$ = 4.70) 2) The model of the tribe cultural tourism management in Sekong Province, Laos PDR consisted of four components: principles, objectives, operation, and conditions for success. The first component, the principles, referred to the participation of the participants in the tribe cultural tourism management in conserving resources, marketing and public relation, services and activities, and developing tourism potentiality. The second component, the objectives, was to manage the tribe cultural tourism in Sekong Province, Laos PDR in conserving resources, marketing and public relation, services and activities, and developing tourism potentiality. The third component, the operation, consisted of tourism resource conservation, marketing and public relation, services and activities and developing tourism potentiality. The fourth component, the conditions for success, was that the tribesmen realized the importance of tourism and cooperating in the tourism affairs seriously, the leaders had to dedicate themselves to work for the tourism affairs and were aware in conserving environment and cultures, the tribe tourism needed to be a part of the province improvement plan, and the province and government sectors needed to have policies to promote the tribe tourism, and tourism participants had to gain benefits together. 3) the evaluation of the tribe cultural tourism model of Sekong Province, Laos PDR was appropriate and possible to be used at a high level.

Keywords: tribe cultural tourism management; tribe tourism; Sekong Province, Laos PDR

บทนำ

ปัจจุบันประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างก็ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก จากการเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง สามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศต่างๆ เป็นจำนวนมาก จากสภาพการณ์การท่องเที่ยวโลกพบว่ามีนักท่องเที่ยวทั่วโลกรวมจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 1,322 ล้านคนใน ปีค.ศ. 2017 ขยายตัวเพิ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 2016 ถึงร้อยละ 7 โดยมีปัจจัยมาจากอุปสงค์การท่องเที่ยวโลก และการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกที่เพิ่มขึ้น และมีการคาดการณ์ว่าเมื่อถึงปี ค.ศ. 2020 จะมีนักท่องเที่ยวทั่วโลกเป็นจำนวนมากกว่า 1,600 ล้านคน (World Tourism Organization, 2018) ซึ่งถ้าจะมองในแง่ของรายได้จากการท่องเที่ยวแล้วแล้วประเทศที่อยู่ในกลุ่มที่มีเศรษฐกิจก้าวหน้าจะมีส่วนแบ่งรายได้จากการท่องเที่ยวสูงกว่ากลุ่มประเทศเศรษฐกิจเกิดใหม่จากค่าใช้จ่ายขั้นพื้นฐานที่แตกต่างกัน และเมื่อจำแนกเป็นภูมิภาคแล้วก็พบว่าภูมิภาคยุโรปมีส่วนแบ่งรายได้สูงสุด รองลงมาคือภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกและอเมริกาตามลำดับ (Saijai, 2015) แต่ภูมิภาคที่มีแนวโน้มจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมคือภูมิภาคเอเชียแปซิฟิค โดยเฉพาะกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นจุดหมายใหม่ของนักท่องเที่ยวที่ผู้นิยมเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนถึง 1 ใน 3 ของนักท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิค ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากกลุ่มประเทศบราซิล รัสเซีย อินเดีย และจีน ที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะประเทศจีน (Ministry of Tourism and Sports, 2012) ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในภูมิภาคนี้จึงได้นำการท่องเที่ยวมาเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีขนาดใหญ่ (Boit, 2013) รวมทั้งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว)

สปป.ลาวเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์ทั้งในด้านความสวยงามของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมที่เก่าแก่เป็นเอกลักษณ์ และมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ในปีพ.ศ. 2556 สปป.ลาวมีแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นบัญชีไว้แล้ว 1,916 แห่ง แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 1,093 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 514 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ 282 แห่ง (Tourism Development Department, 2013) ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของ สปป. ลาว เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ได้รับการพัฒนาและเจริญเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว และได้รับรางวัลประเทศปลายทางท่องเที่ยวที่ดีที่สุดของโลก (World's Best Tourist Destination Award) ประจำปี 2013 จากสภาการท่องเที่ยวและการค้ายุโรป (European Council on Tourism and Trade - ECTT) นับเป็นเกียรติยศสูงสุดที่มอบให้กับประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามมาตรฐานที่กำหนดที่ว่าด้วยเป็นธรรม มีจริยธรรมวิชาชีพ มีความปลอดภัย และมีการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตามที่กำหนดโดยแผนกการท่องเที่ยวขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Tourism Division) องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) และ ECTT นอกจากนี้ยังได้รับการประกาศยกย่องจากหนังสือพิมพ์

New York Times ให้เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของโลก จากที่สามารถคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท่ามกลางการแปรเปลี่ยนของกระแสโลกาภิวัตน์ (Nuson, 2015) นอกจากนี้ยังสามารถพิจารณาได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาเยือนประเทศ สปป. ลาวที่เพิ่มจำนวนขึ้นในทุกๆ ปี จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีเพียง 614,278 คน ในปี พ.ศ. 2542 ได้เพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 3,330,072 คน ในปี พ.ศ. 2555 หรือเท่ากับ 4 เท่าตัวในช่วง13 ปี หรือจะพิจารณาจากรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นคือในปี พ.ศ. 2542 มี 97.26 ล้านเหรียญสหรัฐ เพิ่มเป็น 513.57 ล้านเหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2555 (Lao National Tourism Administration, 2013) และต่อมาในปีพ.ศ.2558 นักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวที่สปป.ลาวเป็นจำนวนถึง 4.33 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2557 ร้อยละ 10 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 58.6 จากปี พ.ศ. 2554 ตามลำดับ ซึ่งหากมองในแง่ของรายได้แล้วปีพ.ศ. 2558 สปป.ลาวมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.76 เมื่อเทียบกับปีพ.ศ.2557 และเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 65.5 เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2554 ถือว่าเป็นรายได้นำเข้าประเทศเป็นลำดับที่ 2 รองจากการส่งออกแร่ธาตุ โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 80 จะเป็นนักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกอาเซียน และแหล่งท่องเที่ยวสำคัญอันดับหนึ่งที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เหล่านี้คือการเที่ยวชมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตของชนเผ่าต่างๆ คิดเป็นจำนวนถึงประมาณร้อยละ 80 ของจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด รองลงมาคือคือการเที่ยวชมความสวยงามทางธรรมชาติ คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 และโบราณสถานต่างๆ คิดเป็นประมาณร้อยละ 60 ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยในการพักค้างอยู่ที่ประมาณ 5 วัน (Keokhamphet, 2016)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนับเป็นการท่องเที่ยวที่ต่างจากการท่องเที่ยวประเภทอื่น เพราะมีจุดเน้นอยู่ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ที่ประเทืองปัญญาจากการเรียนรู้แบบแผนวิถีชีวิตของคนกลุ่มอื่นหรือเผ่าพันธุ์อื่นที่แตกต่างจากที่เคยประสบ ซึ่งอาจเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตหรือมีส่วนร่วมกับกิจกรรมกับคนกลุ่มนั้น เป็นการศึกษาหาความรู้ในพื้นที่ที่มีคุณลักษณะที่สำคัญทางวัฒนธรรม โดยมีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาทางสังคมและชีวิตมนุษย์ผ่านทางประวัติศาสตร์อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรม องค์ความรู้และการให้คุณค่าของสังคม สถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าหรือทรัพยากรทางธรรมชาติ ที่สามารถแสดงถึงความสวยงามและประโยชน์ที่ได้รับ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละยุคสมัยทั้งสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี (Pinkaew, 2015) และที่สำคัญคือเป็นการท่องเที่ยวที่กระจายเข้าสู่พื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นทรัพยากรสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยว และเพื่อให้การดำเนินการบรรลุตามเป้าหมายจึงต้องอาศัยการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการทางด้านการท่องเที่ยวนั้นต้องจัดการให้เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ซึ่งหมายถึงการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีกิจกรรมที่สามารถสร้างประสบการณ์ความประทับใจ ในการที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับนักท่องเที่ยว ชุมชนและผู้ประกอบการ และเป็นการจัดการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน (Emphan, 2004) และสำหรับในส่วนของการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ความรู้ต่างๆของท้องถิ่น การอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งของภาครัฐและประชาชน โดยการสร้างเป็นเครือข่ายความร่วมมือซึ่งกัน

และกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวจะก่อให้เกิดกระแสการการอนุรักษ์ทรัพยากร ที่จะนำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชน การสร้างศักยภาพของชุมชนในการอยู่รวมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนจากกระบวนการการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาการใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ (Office of National Economics and Social Development Board, 2007) เป็นการจัดการแบบร่วมมือที่เน้นการพึ่งพาอาศัยชุมชน การสร้างจิตสำนึกชุมชนให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยมุ่งไปที่ผลประโยชน์ที่จะเกิดแก่ชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ที่เชื่อมโยงกับการประกอบอาชีพคนในท้องถิ่นเพื่อช่วยสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชน อันจะนำมาซึ่งประโยชน์ตกแก่ชุมชนและการรักษาเสถียรภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน (Panich, 2014) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ได้กับชุมชน หรืออีกนัยหนึ่งก็อาจหมายถึงการท่องเที่ยวที่ถูกจัดการโดยชุมชนหรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั่นเอง

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) กำลังเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จากการมีจุดแข็งที่สำคัญคือการมีทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างหลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ศิลปะ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอีกรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นกลไกการสนับสนุนชุมชนในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การร่วมรับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และที่สำคัญคือการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพในการดำเนินงานการท่องเที่ยวในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นทั้งเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้ทรัพยากรคงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน แต่ขณะเดียวกันการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบันก็มีจุดอ่อนที่สำคัญคือการขาดฐานข้อมูลในการจัดการด้านการท่องเที่ยว นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นไปตามกระแส การไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ การขาดความเข้าใจของคนในชุมชน และการขาดความพร้อมของท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น (Tourism Authority of Thailand, 2012) รวมทั้งการท่องเที่ยวของชนเผ่าในแขวงเซกอง สปป.ลาว

แขวงเซกองเป็นแขวงหนึ่งใน สปป.ลาวที่มีชายแดนติดต่อกับประเทศเวียดนาม ประกอบด้วย 4 เมืองคือ ละมาม ดักจึง กะลึม และท่าแตง พื้นที่ของเซกองเป็นภูเขาและที่ราบสูง ประชาชนในแขวงนี้มีความหลากหลายทางพันธุกรรมของชนเผ่าสูงมาก ประกอบด้วย ชนเผ่าทั้งหมด 14 กลุ่ม คือ ลาวลุ่ม ลาวเทิง 6 เผ่า ได้แก่ เงะ (เกรียง) กะตู (กันตู) ตะรีว ดักกัง จะต็อง และตะโอย ลาวเทิง 7 เผ่า ได้แก่ ตะเรียง แย็ฮ. ฮารัก กะเซง ละวี ละเวน และ ส่วย แหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นป่าดงดิบชื้นที่สมบูรณ์ มีน้ำตกและมีลานหินเก่าแก่ขนาดใหญ่ ในปีพ.ศ. 2561 แขวงเซกองมีแหล่งท่องเที่ยวที่ขึ้นบัญชีแล้วทั้งสิ้น 37 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 19 แห่ง แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม 6 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ 9 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3 แห่ง และมีโรงแรมรองรับนักท่องเที่ยวทั้งหมด 10 แห่ง 232 ห้องพัก เรือนรับรอง 33 แห่ง 339 ห้องพัก สามารถรองรับผู้พักแรมได้ 400 คนต่อคืน และ

ในปีพ.ศ. 2561 มีนักท่องเที่ยวทั้งภายในและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวจำนวน 38,429 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2560 จำนวน 4,707 คน สร้างรายรับได้ 7.68 ล้านเหรียญสหรัฐ นอกจากนี้ในปัจจุบันแขวงเซกองยังได้มีหมู่บ้านวัฒนธรรมทั้งสิ้น 133 หมู่บ้าน จำนวน 14,801 ครอบครัว และมีแผนจะสร้างเพิ่มขึ้นอีก 10 หมู่บ้าน จำนวน 1,400 ครอบครัว เพื่อเชื่อมโยงสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว (Sekong District Planning and Investment Department, 2018) ซึ่งการที่จะทำให้หมู่บ้านวัฒนธรรมของชนเผ่าทั้งหลายนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีนั้นต้องอาศัยการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวและจากการสำรวจเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่ายังไม่ปรากฏงานที่ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และยังไม่ปรากฏว่ามีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวอย่างเป็นรูปแบบที่ชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจการท่องเที่ยวในแขวงเซกอง ชุมชนหรือชนเผ่าอื่นที่มีการท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแขวงอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน อันจะส่งผลดีทางด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดีกับชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
3. เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีวิธีดำเนินการการวิจัย 3 ระยะตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน

60 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำแบบสอบถามไปให้กลุ่มเป้าหมายตอบ จากนั้นนำไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

2. ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นระยะของการพัฒนารูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายเลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐแขวงเซกองที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวชนเผ่า ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวแขวงเซกอง ตัวแทนชนเผ่าที่มีการจัดการท่องเที่ยว และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้คือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาร่างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เก็บรวมรวมข้อมูลโดยการจัดสนทนากลุ่มโดยเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาร่างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และผู้วิจัยบันทึกข้อมูลด้วยอุปกรณ์บันทึกภาพ อุปกรณ์บันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์ผลที่ได้ตามกรอบของเนื้อหา

3. ระยะที่ 3 ประเมินรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มเป้าหมายคือผู้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จำนวน 17 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเอกสารรูปแบบและการประเมินไปมอบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วแปรผลโดยนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะตามวิธีวิจัยดังนี้

1. ผลการวิจัยสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่าสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าความต้องการในการจัดการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบทางสังคม

เศรษฐกิจแก่ชุมชนการท้องถิ่นอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.73) รองลงมาคือความต้องการในการจัดการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนท้องถิ่น และความต้องการในการจัดการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชนท้องถิ่น ($\bar{X}$ = 4.71) ตามลำดับ และความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าในแขวงเซกอง อยู่ในระดับต่ำสุด ($\bar{X}$ = 4.63) จากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปร่างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อนำไปพัฒนารูปแบบฯ ในระยะที่ 2

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พบว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการและเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบคือ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ในพื้นที่แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ให้เกิดความมีประสิทธิภาพจากการดำเนินงานในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ด้านการบริการและกิจกรรมการท่องเที่ยว และด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่าอย่างมีประสิทธิภาพในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร การตลาดและการประชาสัมพันธ์ การบริการและกิจกรรม และการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว 3) การดำเนินการ ประกอบด้วย 3.1) การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่า การจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และการจัดการท่องเที่ยวที่มีความเคารพในวัฒนธรรมของชนเผ่า 3.2) การตลาดและการประชาสัมพันธ์ มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และเป็นเอกลักษณ์ การกำหนดราคาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การจัดการช่องทางการจำหน่ายการท่องเที่ยว การจัดการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การจัดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชนเผ่า และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง 3.3) การบริการและกิจกรรม มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การบริการความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภค การบริการด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การบริการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การพัฒนากิจกรรมทางท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจ และการบริการสินค้าผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ 3.4) การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว มีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชนเผ่าอย่างครบวงจร การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชนเผ่า การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว และการพัฒนา

ด้านงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว 4) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ชนเผ่าต้องเห็นความสำคัญของการและให้ร่วมมืออย่างจริงจัง แกนนำในการจัดการท่องเที่ยวต้องมีความเสียสละ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวของชนเผ่าต้องได้รับการบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาของแขวงเซกอง แขวงเซกองและรัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรมในการจัดการท่องเที่ยว จากนั้นนำองค์ประกอบร่างรูปแบบฯ ที่ได้ไปทำเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิในระยะที่ 3

3. ผลการประเมินรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวจากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าโดยรวมรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.45) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.80) และเมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบแล้วพบว่าหลักการของรูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.54) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.89) สำหรับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.48) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.85) สำหรับการดำเนินการของรูปแบบ พบว่า โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.46) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82) และเงื่อนไขความสำเร็จ พบว่าโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.31) และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.64)

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การศึกษา ดังนี้

1. สภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

พบว่าสภาพความต้องการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง ยังไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน ภาครัฐยังไม่ให้การเข้ามาส่งเสริมสนับสนุนอย่างจริงจัง ชาวชนเผ่าส่วนใหญ่จะขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยว จึงมีความต้องการเป็นอย่างมากในการที่จะให้มีการจัดการอย่างเป็นระบบหรือมีรูปแบบที่ชัดเจน

2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประกอบด้วย

2.1 หลักการ พบว่าหมายถึง การดำเนินการในการบริหารจัดการของผู้ประกอบการโรงแรมขนาดเล็กบริเวณชายแดนไทย-ลาว จังหวัดอุบลราชธานีในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการอย่างมี

ประสิทธิภาพ ด้านการบริการ ด้านบุคลากร และด้านการตลาดเพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้มาใช้บริการ เนื่องจากการที่จะสร้างประสิทธิภาพในการดำเนินงานและสร้างความพึงพอใจให้กับผู้มาใช้บริการได้นั้นผู้ประกอบการโรงแรมขนาดเล็กจะต้องมีองค์ประกอบการดำเนินงานในการบริหารจัดการต่างๆอย่างรอบด้านและสอดคล้องกับบริบท ทั้งการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ การบริการ บุคลากร และการตลาด ซึ่งจะส่งผลถึงการสร้างผลกำไรการคงอยู่และความก้าวหน้าของกิจการ

2.2 วัตถุประสงค์ พบว่า เป็นการจัดการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ ในพื้นที่แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริการและกิจกรรม และด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจกับนักท่องเที่ยวได้นั้นจะต้องใช้การมีส่วนร่วมในการจัดการต่างๆอย่างครอบคลุมและสอดคล้องกับบริบทการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริการและกิจกรรม และด้านการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลถึงความเป็นรูปธรรมและความยั่งยืนในการจัดการท่องเที่ยว

2.3 การดำเนินการ พบว่าประกอบด้วยการดำเนินการต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.3.1 เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว พบว่ามีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว การรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมของชนเผ่า การจัดการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และการจัดการท่องเที่ยวที่มีความเคารพในวัฒนธรรมของชนเผ่า เนื่องจากอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าสามารถคงอยู่ และมีดำเนินการอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวจะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเยือนยังคงอยู่ และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของ Rodtadsana (2014) ที่พบว่าการพัฒนาความพร้อมของพื้นที่และการบำรุงรักษาพื้นที่เพื่อรองรับการท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน ชุมชนตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และการศึกษาของ Suwanvong (2014) ที่พบว่าการสร้างความตระหนักในความสำคัญของวัฒนธรรม การสืบทอดภูมิปัญญาและพื้นบ้าน เป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการอนุรักษ์ประเพณีแห่เทียนพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการศึกษาของ Klinmeang (2015) ที่พบว่าการจัดการท่องเที่ยวในเชิงสร้างสรรค์และการให้ความสำคัญกับปราชญ์ท้องถิ่นในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นหลัง เป็นหนึ่งในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคลองบางหลวง

2.3.2 เพื่อการตลาดและการประชาสัมพันธ์ พบว่ามีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การจัดการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์และเป็นเอกลักษณ์ การกำหนดราคาการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม การจัดการช่องทางการจำหน่ายการท่องเที่ยว การจัดการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว การจัดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชนเผ่า และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชนเผ่าแขวงเซกองยังไม่ค่อยเป็นที่แพร่หลายและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องมีการจัดการด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่ดีและเหมาะสมกับบริบทของการท่องเที่ยวชนเผ่าเพื่อนำไปสู่การเป็นที่รู้จักและสามารถเข้าถึงได้ของนักท่องเที่ยวที่มีรสนิยมชื่นชอบการท่องเที่ยวประเภทนี้ ทำให้เกิดการขยายฐานนักท่องเที่ยว อันจะนำมาซึ่งการสร้างรายได้ การสร้างงาน และการสร้างความเจริญเติบโตก้าวหน้าของการท่องเที่ยวชนเผ่าแขวงเซกอง สอดคล้องกับการศึกษาของ Klinmeang (2015) ที่พบว่าการสนับสนุนและส่งเสริมงานด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด และการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ เป็นส่วนหนึ่งในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคลองบางหลวง และการศึกษาของ Charoensuk and others (2015) ที่พบว่าแนวทางส่วนหนึ่งในการพัฒนาการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทยทรงดำ ด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวคือ การกำหนดจุดเด่นที่แตกต่างจากไทยทรงดำอื่น ด้านการกำหนดราคาคือ การวิเคราะห์โครงสร้างของต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายจากการดำเนินงานตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงทั้งค่าใช้จ่ายคงที่และค่าใช้จ่ายผันแปร และการมีระดับราคาที่เป็นมาตรฐานที่สอดคล้องกับระดับคุณภาพของการบริการ และด้านการส่งเสริมการตลาดคือ การเพิ่มช่องทางการส่งเสริมการตลาดโดยเน้นสื่อออนไลน์

2.3.3 เพื่อการบริการและกิจกรรม พบว่ามีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การบริการความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกและระบบสาธารณูปโภค การบริการด้านความปลอดภัยในการท่องเที่ยว การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ การบริการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การพัฒนากิจกรรมทางท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจ และการบริการสินค้าผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เนื่องจากการบริการและกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือน ถ้าแหล่งท่องเที่ยวใดมีการให้บริการอำนวยความสะดวกที่ดี มีกิจกรรมและสินค้าที่ระลึกเป็นเอกลักษณ์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวนั้นก็จะสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวต้องการมาเยือนบ่อยครั้ง และยังจะช่วยประชาสัมพันธ์แก่บุคคลอื่นที่จะมาท่องเที่ยวในบริเวณนี้ทั้งในรูปแบบต่างๆ สอดคล้องกับการศึกษาของการศึกษาของ Klinmeang (2015) ที่พบว่าการปรับปรุงป้ายสื่อความหมาย ป้ายอธิบายข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวและป้ายบอกทางทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคลองบางหลวง และการศึกษาของ Chabra (2015) ที่พบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายที่สามารถนำมาพัฒนาได้คือ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ที่ต้องมีลักษณะเด่น แตกต่างและมีอัตลักษณ์ของชุมชน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายคมนาคมที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกันได้ และสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องมีความสะดวกสบายและสร้างความประทับใจเพื่อให้ใช้เวลาในการท่องเที่ยวยาวนานขึ้น

2.3.4 เพื่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว พบว่ามีการดำเนินการที่ประกอบด้วย การร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยว การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชนเผ่าอย่างครบวงจร การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชนเผ่า การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว และการพัฒนาด้านงบประมาณในการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากในทุกองค์ประกอบของการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวชนเผ่าโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความเจริญเติบโตและความยั่งยืนในการท่องเที่ยว ทำให้การดำเนินงานในการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเข้าสู่ความเป็นมาตรฐาน สอดคล้องกับการศึกษาของ การศึกษาของ Rodtadsana (2014) ที่พบว่าท่องเที่ยว การจัดสรรงบประมาณการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มไทยพวนในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มไทยพวน ชุมชนตลาดเก้าห้อง อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และการศึกษาของ Ruangkalapawongse (2015) ที่พบว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีอย่างครบวงจร ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติกิจกรรม การตัดสินใจ การติดตามและประเมินผล และการรับผลประโยชน์

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัยประกอบด้วยข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่นหรือชนเผ่าอื่นที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควรนำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไปใช้เนื่องจากมีบริบทที่ใกล้เคียงกัน

1.2 แหล่งท่องเที่ยวชุมชนโดยทั่วไปควรนำรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวไปปรับใช้หรือนำบางส่วนไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมตามบริบทของตน

1.3 แขวงเซกองและรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวควรมีนโยบายเชิงรุกในการสนับสนุนการท่องเที่ยวของชนเผ่าให้มากกว่านี้ เพื่อเป็นการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในภูมิภาคอื่นที่มีบริบทต่างกันกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชนเผ่า แขวงเซกอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเพื่อนำจุดร่วมและจุดต่างมาสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั่วไป

2.2 ควรศึกษาและจัดทำเป็นยุทธศาสตร์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อประโยชน์สำหรับท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอื่น โดยเฉพาะชนเผ่าที่ส่วนใหญ่ยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการท่องเที่ยว

2.3 ควรศึกษาเรื่องที่เกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้งการเชื่อมโยงมายังการท่องเที่ยวของประเทศไทย

References

Boit, J. C. (2013). *"The role of destination attributes and visitor satisfaction on tourist repeat visit intentions to Lake Nakuru National Park, Kenya."* Master Abstracts International. 52(2) : 6012-A.

Chabra, M. (2015). *Information System Development for Cultural Tourism Promotion through the Participation of Communities in the Mekong River Basin, Chiang Khong District, Chiang Rai Province.* Doctor of Philosophy Chiang Mai Rajabhat University.

Charoensuk, C. and others. (2015). *An Action Research to Acquire Development Guidelines for Marketing Management of Thai Song Daam Culture Tourism in Hua Khow Chine, Pak Thor, Ratchaburi.* Ratchaburi: Muban Chombueng Rajabhat University.

Emphan, D. (2004). *Ecotourism Classification Guide.* Bangkok : Department of Conservation Kasetsart University.

Keokhamphet, S. (2016). *Revenue Increasing Tourism Promotion Strategies for the Lao PDR.* Doctor of Philosophy Ramkhamhaeng University.

Klinmeang, J. (2014). *Guidelines for Tourism Management A Case Study : Cultural Attraction Klong Bang Luang Community Phasi Charoen Bangkok.* Master of Arts Integrated Tourism Management National Institute of Development Administration.

Lao National Tourism Administration. (2013). *Statistical Report on Tourism in Laos 2009-2012.* Vientiane Capital : Statistics Unit, Planning and Cooperation Department.

Ministry of Tourism and Sports. (2012). *National Tourism Development Plan 2012 - 2016.* Bangkok : Ministry of Tourism and Sports.

Nuson, P. (2015). *Factors Influencing Tourists' Bicycle Mode Choice in Luang Prabang, Lao PDR.* Master of Engineering in Transportation Engineering Suranaree University of Technology.

Office of National Economics and Social Development Board. (2007). *The National Economics and Social Development Plan No.10, 2007-2011.* Bangkok : Office of National Economics and Social Development Board.

Panich, W. (2014). *Cultural Tourism Management Strategy Based on Creative Economy of Sakon Nakhon Province.* Doctor of Philosophy Khon Kaen University.

Pinkaew, K. (2013). *"Cultural tourism."* Retrieved January 20, 2015 from http://www.tourism-dan1.blogspot.com

Rodtadsana, V. (2014). *Cultural Tourism Management of Thai Phuan Group: A Case Study of Kaohong Market, Bangplama District, Suphanburi Province.* Master of Arts Dhurakij Pundit University.

Ruangkalapawongse, S. and Annop Ruangkalapawongse. (2015). *Cultural Tourism Management by Participative Approach in Koh Kret Community Amphur Pak Kret, Nonthaburi.* Bangkok : Suan Dusit University.

Saijai, W. (2015). *Tourism Development and Economic Growth at the Provincial Level of Thailand.* Master of Economics Chiang Mai University.

Sekong District Planning and Investment Department. (2018). *Social Economic Development Plan of the Year 2018 Sekong District.* Sekong: Sekong District Planning and Investment Department.

Suwanvong, S. (2014). *Candle Traditions : Conservation and Management Model for Public Relations in Order to Promote Cultural Tourism in the Government Sector, Private Sector and Communities of Ubon Ratchathani Province.* Doctor of Philosophy Mahasarakham University.

Tourism Authority of Thailand. (2012). *Style of Tourism.* Bangkok: Tourism Authority of Thailand.

Tourism Development Department. (2013). *Statistical Report on Tourism in Laos.* Lao: Tourism Research and Administration Division.

World Tourism Organization. (2018). *World Tourism Barometer.* Madrid: World Tourism Organization.

แนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่*

Guidelines for Human Spiritual Development of Female Prisoners at Chiang Mai Correctional Institution

[1*]พระมหาวิเศษ ปญฺญาวชิโร, [1]พระครูสมุห์ธนโชติ จิรธมฺโม,
[2]แสง จันทร์งาม และ [3]ธัชพล ศิริวงศ์ทอง
[1*]Phramaha wiset Phanyarachiro, [1]Phrakhrusamu Thanachot Ciradhammo,
[2]Saeng Chun-Ngarm and [3]Thatchapol Siriwongthong
[1*, 1, 2, 3]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
[1*, 1, 2, 3]มMahamakut Buddhist University; Lanna Campus
[1*]Corresponding Author. Email: veesaad@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง 2) เพื่อสังเคราะห์หลักธรรมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง และ 3) เพื่อหาแนวทางพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงตามหลักพุทธธรรม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา จำนวน15 รูป/คน โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง 2) ผู้ต้องขังหญิง จำนวน 288 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย จากผู้ต้องขังหญิงทั้งหมด 1,151 คน ซึ่งใช้สูตรการคำนวณขนาดของเครซีและมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา 2) แบบสอบถาม ใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ต้องขังหญิงมีความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.23 ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.544) อันดับแรก การพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการภาวนามยปัญญา (ค่าเฉลี่ย = 4.27 ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.619) รองลง

*Received May 01, 2019; Revised May 03, 2019; Accepted May 25, 2019

มา การพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการจินตามยปัญญา (ค่าเฉลี่ย = 4.24 ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.593) ส่วนการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการสุตมยปัญญา อยู่อันดับสุดท้าย (ค่าเฉลี่ย = 4.19 ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.614) 2) หลักธรรมในการพัฒนา ได้แก่ ความเมตตาต่อกัน มีความกรุณาต่อกัน แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี การทำใจให้รับความเป็นจริงได้ ไตรสิกขา อริยสัจ 4 และมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นขั้นการเจริญวิปัสสนา หาเหตุหาผล และ 3) ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนวทางในการพัฒนาไว้ว่า วิธีการที่ทำให้ผู้ต้องขังไม่โศกเศร้าในอดีตอันเจ็บปวดที่ผ่านมา ควรสอนเน้นเห็นคุณค่าในชีวิต โดยจัดพระสงฆ์ไปอบรมธรรมะเน้นการฟังเกี่ยวกับบาป บุญ คุณ โทษให้มาก

คำสำคัญ: หลักธรรม; จิตวิญญาณ; ผู้ต้องขังหญิง

Abstract

This research was aimed at (1) investigating the demand for humanity spiritual development of female prisoners, (2) synthesizing the Buddhist principles for humanity spiritual development of female prisoners, and 3) seeking the ways for humanity spiritual development of female prisoners in accordance with the Buddhist principles. The samples used in this study included 1) 15 Buddhist experts chosen by purposive sampling, and 2) 288 female prisoners chosen from 1,151 female prisoners by simple random sampling, and the sample size was determined based on the Krejcie & Morgan table. The instruments used to collect data were 1) structured interviews and descriptive data analysis and (2) questionnaires. Data were analyzed using statistics, including percentage, mean, and standard deviation.

The results showed that (1) female prisoners' overall demand level for humanity spiritual development was high (mean = 4.23 and standard deviation = 0.544), and when considering individual aspects, the first rank was humanity spiritual development based on the Pawana Maya Panya process (mean = 4.27 and standard deviation = 0.619), followed by humanity spiritual development based on the Jinta Maya Panya process (mean = 4.24 and standard deviation = 0.593) and humanity spiritual development based on the Suta Maya Panya process (mean = 4.19 and standard deviation = 0.614), respectively, (2) the Buddhist principles for humanity spiritual development included kindliness, congratulations to others, acceptance of truth, Threefold Training Principles, four Noble Truths, and Noble Eightfold Path, which is the stage of enlightenment and finding of causes and effects, and (3) the experts proposed the humanity spiritual development way that the prisoners would not grieve in their painful past if they were taught about the value of their life by the monks giving the dharma training by focusing on sins and merits.

Keywords: Buddhist principles; Spirit; Female prisoners

บทนำ

คุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ ในปัจจุบันโลกภายนอกล่อใจให้ออกมาจากแก่นแท้ของชีวิต ดึงดูดเราด้วยความสะดวกสบายและความสุขเพียงชั่วคราว ผูกมัดเราไว้ในการเสพติดนานจนเราลืมความหวานชื่นอันแท้จริงของชีวิต และจิตใจภายในตัวตนของเรา ทำให้เราหลงลืมกับความรู้สึกอิ่ม ความรู้สึกพอ มนุษย์สามารถจะเสียสละแม้กระทั่งตนเองเพื่อสิ่งที่ตนรัก หรือเพื่อความถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักการความถูกต้องที่ตนต้องยกไว้เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งจิตวิญญาณและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Tiravekin, 2010) ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการให้การปรึกษาแบบภวนิยม ที่ว่ามนุษย์มีเสรีภาพในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองเมื่อมนุษย์ขาดเสรีภาพทางสังคมแต่สามารถลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงได้ สิ่งแวดล้อมไม่ได้กำหนดตัวเราแต่เราเป็นผู้กำหนดตัวเราเองว่าจะยอมแพ้หรือต่อสู้ การดำรงชีวิตที่ไม่แท้จริงคือการกล่าวโทษตำหนิสิ่งแวดล้อมและการเลือกนั้นต้องมีความรับผิดชอบด้วยเหมือนผู้สร้างชีวิตและสร้างปัญหาให้ตนเอง

ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เป็นบุคคลที่สามารถเข้ากับสังคมได้เมื่อพ้นโทษแล้วทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยให้การอบรมศึกษาวิชาสามัญวิชาชีพ ตลอดจนการพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขัง ทั้งนี้เพื่อให้มีอาชีพติดตัวและสามารถกลับตนเป็นคนดีของสังคม รวมทั้งมีหน้าที่ในการเสริมสร้างสมรรถนะในการบริหารงานราชทัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยการพัฒนาบุคลากรการพัฒนาระบบเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์ให้สังคมเข้าใจในภารกิจและบทบาทของเรือนจำและกรมราชทัณฑ์ ผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ที่ปรับตัวได้ดีมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าผู้ต้องขังที่ปรับตัวไม่ดี และผู้ต้องขังที่ปรับตัวได้ดีมีความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่าผู้ต้องขังที่ปรับตัวไม่ดี (Chanmongkon, 2009) ถึงกระนั้นการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ยังมีอยู่ซึ่งมีรูปแบบที่ไม่แตกต่างจากรูปแบบของการกระทำผิดครั้งแรก เมื่ออดีตผู้ต้องขังได้รับการปลดปล่อยจะกลับไปอยู่กับครอบครัว ในระยะแรกอดีตผู้ต้องขังได้พบว่าครอบครัวไม่สามารถให้ความช่วยเหลือได้ ในหลายกรณีสมาชิกในครอบครัวยังแสดงถึงความรังเกียจที่เคยติดคุก อีกทั้งเพื่อนบ้านได้แสดงความไม่ไว้วางใจ ทำให้อดีตผู้ต้องขังเหล่านี้ออกจากบ้านไปอยู่กับเพื่อนกลุ่มเดิมๆ ที่เคยคบก่อนติดคุกครั้งแรก ประกอบกับการขาดความช่วยเหลือเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่จากหน่วยงานต่างๆ และการถูกตีตราจากสังคม ทำให้บุคคลเหล่านี้หวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีก (Somnuek, 2004) ด้านการแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยเฉพาะงานโครงการชุมชนบำบัด ที่เน้นการปรับ ฟื้นฟู พัฒนาศักยภาพ พฤติกรรมของผู้ต้องขังให้เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นนั้นต้องอาศัยกระบวนการ เทคนิค วิธีการ วิชาชีพ กิจกรรม การพัฒนาจิตใจ ครอบครัว ชุมชน สังคม อีกทั้งต้องอาศัยสื่อวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณในหลายๆ ด้าน เข้ามาปรับใช้ให้เหมาะสม โดยเฉพาะสถานที่ที่ไม่เพียงพอกับการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดความล่าช้าในการฟื้นฟู เพราะไม่สามารถขยายโครงการให้เพียงพอที่จะรองรับผู้ต้องขังเข้าบำบัดในโครงการได้ทั้งหมด (Chiang Mai Women Correctional Institution: 2019) เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรม ควรให้ผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ได้รับสิทธิ์การลดวันลงโทษ และพักการ

ลงโทษด้วย โดยโทษกักขังแทนค่าปรับควรหลีกเลี่ยง แต่ให้ไปทำงานบริการสังคมแทนค่าปรับตามระยะเวลาที่ศาลพิพากษาลงโทษกักขังแทนค่าปรับ โดยให้กรมคุมประพฤติเป็นผู้กำกับดูแล หรือนำกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาปรับใช้ ดังนั้น ควรมีการแก้ไขกฎระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรม (Chaiyarin, 2011) นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหาเกี่ยวกับสถานพยาบาลขาดแคลนยารักษาโรค เพราะทัณฑสถานหญิงเป็นสถานที่รองรับผู้ต้องขังป่วยจากเรือนจำและทัณฑสถานเขต 5 สภาพอาคารเรียนไม่เหมาะสมและคับแคบ ไม่พอเพียงกับจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้น ไม่มีพื้นที่สำหรับทำบ่อบำบัดน้ำเสีย อีกทั้งผู้ต้องขังป่วยด้วยโรคต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคเหงือกและฟัน โรคซิฟิลิส โรคเอดส์ วัณโรค จิตประสาท ตลอดจนถึงสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กและหญิงตั้งครรภ์ รวมทั้งปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่มีบ้านพักอาศัย ทำให้ขาดขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน และเป็นข้าราชการชั้นผู้น้อยได้รับการบรรจุใหม่ต้องไปเช่าบ้านพักอาศัย โดยเบิกค่าเช่าที่พักไม่ได้ ให้เดือดร้อนในเรื่องค่าครองชีพ (Chiang Mai Women Correctional Institution: 2019)

จากเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่า กระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ตามกระบวนการพัฒนาหลักการของปัญญา 3 ประการ คือ สุตมยปัญญา เป็นการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้าให้เข้าใจในหลักการ เหตุผลและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ จากประสบการณ์ผู้อื่นโดยการฟัง การถามและการอ่านจากแหล่งข้อมูลต่างๆ จินตามยปัญญา เป็นการใช้สติสัมปชัญญะเฝ้าดู วิเคราะห์ วิจัยปรากฏการณ์ภายในของอิริยาบถต่างๆ เพื่อให้เห็นความเป็นไปของสรรพสิ่งตามความเป็นจริง และภาวนามยปัญญา เป็นการฝึกฝน ควบคุม และบังคับจิตใจให้มีพลัง สดใส แช่มชื่น คล่องแคล่ว ว่องไว แน่วแน่ซึ่งมีขบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ อันจะเป็นแนวทางในการสร้างสำนึกให้ผู้ต้องขังเห็นคุณค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ โดยการฟื้นฟู ปลุกปลอบ ประคองจิตใจอันแห้งผาก เศร้าหมอง ขุ่นมัว อันเกิดจากความผิดด้านความคิด (Peuchthonglang & Peuchthonglang, 2019) ในอดีตที่ผ่านมา เมื่อได้เห็นประจักษ์ถึงคุณค่าของตนก็จะสามารถสร้างจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ก็ทำได้ง่าย อันเป็นส่วนสำคัญในการสร้างเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อันเป็นสิ่งมีคุณค่ายิ่งตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ จึงได้ทำวิจัยครั้งนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

2. เพื่อสังเคราะห์หลักธรรมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่

3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงตามหลักพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม คือ ผู้ต้องขังหญิง ในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ จำนวน 288 คน จากจำนวนทั้งหมด 1,151 คน ใช้สูตรการคำนวณขนาดของเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) โดยการใช้สุ่มอย่างง่าย

1.2 กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ คือ ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน พระธรรมกถึก/พระวิทยากรอบรมธรรม จำนวน 5 รูป ภิกษุผู้สำเร็จการศึกษาสูงสุดในด้านคัมภีร์พระพุทธศาสนา เปรียญธรรมเก้าประโยค จำนวน 2 รูป และนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา จำนวน 3 รูป รวมทั้งหมด 15 รูป/คน โดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 แบบสอบถามปลายปิดเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

2.2 เครื่องมือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยแบ่งเป็นออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับหลักธรรมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามแล้วจึงได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถาม แล้วลงรหัส บันทึกข้อมูลลงเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อประมวลผลด้วยการใช้โปรมแกรมสำเร็จรูป แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้ทราบถึงความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง ในทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

1. สถิติในการใช้วิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

2. สถิติในการใช้วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ผ่านการจัดระเบียบแล้วมาทำการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบความเกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยต่างๆ

2. นำข้อมูลย่อยๆ ต่างๆ ที่ได้คัดแยกและจัดระเบียบแล้วมารวมกันเป็นกลุ่มๆ ตามลักษณะของความเกี่ยวเนื่อง สัมพันธ์กัน

3. ตีความ (Interpretation) และสรุปความ (Conclusion) จากข้อมูลที่ค้นคว้ามาเพื่อให้เห็นถึงหลักธรรมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้ต้องขังหญิง มีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการสุตมยปัญญา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) = 4.19 และมีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.614 อันดับแรก การพัฒนาความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดี มีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการจินตามยปัญญาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) = 4.24 และมีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.593 อันดับแรก การพัฒนาแนวคิดให้เห็นถึงคุณค่าที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ มีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณ ตามกระบวนการภาวนามยปัญญาอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม ($\bar{X}$) = 4.27 และมีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 0.619 อันดับแรก การพัฒนา การเจริญแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ การพัฒนาการนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา

2. หลักธรรมในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ พรหมวิหาร 4 ความเมตตาต่อกัน มีความกรุณาต่อกัน แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ถ้าแก้ไขไม่ได้ทำใจให้รับความเป็นจริงได้ ฆราวาสธรรม 4 มีความซื่อสัตย์ รู้จักฝึกปรือจนเกิดความชำนาญ รู้จักอดทน มีจิตอาสาเสียสละประโยชน์ของตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เมื่อได้ฟังสิ่งใดมาควรตริตรองให้ดี จะช่วยให้ผู้ต้องขังหญิงไม่หดหู่ในสิ่งที่ผ่านมาสามารถที่จะพัฒนาใจตนเองให้สู่ชีวิตต่อไปได้อีก การที่จะปลูกจิตสำนึกให้รู้ถึงคุณค่าของการเกิดมาเป็นคนก็จะต้องให้รู้อย่างลึกซึ้งถึงหลักธรรม หิริ ความละอายแก่ใจ โอตตัปปะ ความเกรงกลัว ฟังและมีการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ หรือหลักธรรมอื่นตามความเหมาะสม การเรียนรู้จนเข้าใจถึงโลกธรรม 8 มียศยศก็เสื่อมได้ มีลาภ ลาภก็เสื่อมได้ มีสรรเสริญได้ นินทาก็มีได้ บางครั้งก็สุข บางครั้งก็ทุกข์ มันเป็นธรรมดาควรรู้อย่างยิ่งก็คือ เบญจศีล เบญจธรรม ธรรมมีอุปการะ 2 ก็มีความสำคัญเหมือนกัน สติสัมปชัญญะจะรู้ตัวว่าทำอะไรกัน ดีหรือไม่ อย่างไร การพิจารณามรณานุสติ และ อนุสติ 10 ประการ ไม่ว่าจะเป็นพุทธานุสติ ธรรมานุสติ สังฆานุสติ เคยได้ยินบ่อยๆ คือ การภาวนา พุทโธ พุทโธ ให้เขามีสิ่งยึดเหนี่ยวในจิตใจให้ได้ ทำให้จิตใจสงบ เห็นใจผู้อื่น ปรารถนาแผ่ความสุขแก่สรรพสัตว์ เพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย จะได้ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทำทุกขณะจิตได้ยิ่งดี การพัฒนาจิตวิญญาณตามหลักไตรลักษณ์ คือ

ความไม่เที่ยงไม่ทน และไม่แท้ของสรรพสิ่ง เพราะสรรพสิ่งล้วนไม่เที่ยงแท้แม้ชีวิตที่อยู่นี้ แม้เป็นชีวิตที่ยากลำบาก แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้หากกระทำแต่กรรมดี เพื่อให้เขาได้นำไปปฏิบัติใช้กับชีวิตว่าสิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควรดำรงชีวิตประจำวันไปในแนวทางของศีล สมาธิ ปัญญา โดยศึกษาเป็นขั้นตอน เริ่มจาก ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นขั้นการเจริญวิปัสสนา หาเหตุหาผล

3. แนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ โดยใช้วิธีการที่ทำให้ผู้ต้องขังไม่โศกเศร้าในอดีตอันเจ็บปวดที่ผ่าน ควรสอนเน้นเห็นคุณค่าในชีวิต ส่งเสริมให้มีงานทำประจำให้ลืมความเลวร้ายที่ยังฝังอยู่ในจิตใจ โดยจัดพระสงฆ์ไปอบรมธรรมะเน้นการฟังเรื่องบาปบุญ คุณ โทษให้มาก เน้นทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว แนวคิดที่จะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตการเริ่มต้นใหม่คือแนวทางที่จะช่วยบรรเทาได้ ลืมสิ่งเก่าๆ ฟังสิ่งที่สร้างสรรค์ อ่านเรื่องที่มีประโยชน์ ประเทืองปัญญาถ้ามีความทุกข์ทางใจให้ออกกำลังกาย ไม่ว่าจะเป็นเต้นแอโรบิก เล่นโยคะ เปลี่ยนที่นอน ร้องเพลง เล่นดนตรี รับประทานวิตามิน ดูหนังตลก ถ้ามีความทุกข์กาย ให้ทำใจยอมรับความจริงให้ได้ สิ่งเหล่านี้ต้องทำควบคู่กับการฟังเทศน์ฟังธรรม สวดมนต์ การดำเนินชีวิตโดยตั้งสติ ในขณะทำ ขณะพูด ขณะคิด ทำให้เห็นคุณค่าของชีวิตของตัวเองมากขึ้น รับฟังความคิดเห็นของครูบาอาจารย์ หรือผู้มีพระคุณ ที่มีความหวังดีต่อเรา เมื่อท่านแนะนำดีควรนำไปปรับใช้ในชีวิตได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องขังหญิง มีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการสุตมยปัญญา อยู่ในระดับมาก เป็นต้นว่า การพัฒนาความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดี การพัฒนาการสร้างความเข้าใจเหตุผล คุณค่าของหลักธรรม การพัฒนาสติปัญญาจากการศึกษาเล่าเรียน การพัฒนาการอ่านหนังสือ เรียนรู้ความรู้ใหม่ และ การพัฒนาการดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม มีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการจินตามยปัญญา อยู่ในระดับมาก เป็นต้นว่า การพัฒนาแนวคิดให้เห็นถึงคุณค่าที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ การพัฒนาวิธีคิดสร้างความสุขอยู่กับปัจจุบัน การพัฒนาความคิดใคร่ครวญด้วยสติปัญญา การพัฒนาวิธีคิดในการแก้ปัญหา และ การพัฒนาแนวคิดพิจารณาหาเหตุผล ตามลำดับ และมีความต้องการพัฒนาจิตวิญญาณ ตามกระบวนการภาวนามยปัญญา อยู่ในระดับมาก เป็นต้นว่า การพัฒนาการเจริญแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์ การพัฒนาการนั่งสมาธิ เจริญจิตภาวนา การพัฒนาการฝึกควบคุมจิตใจไม่ให้ติดอยู่กิเลส ตัณหา การพัฒนาการปล่อยวางจิตเพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และการพัฒนาการฝึกจิตให้มีสติทุกย่างก้าวตามลำดับ ความต้องการของผู้ต้องขังหญิงในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์เป็นส่วนของความต้องการที่เป็นส่วนกุศลเป็นสิ่งที่ดี เป็นไปตามความหมายของ “**ฉันทะ**” เป็นสภาพธรรมที่พอใจใคร่ที่จะกระทำ เป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิตได้ทุกชาติเลย ขึ้นอยู่กับว่าจะเกิดกับจิตประเภทใด ถ้าเกิดกับจิตที่เป็นกุศล ก็เป็นกุศล ถ้าเกิดกับจิตที่เป็นอกุศลก็เป็นอกุศล ถ้าเกิดกับจิตชาติวิบาก ก็เป็นชาติวิบาก ถ้าเกิดกับจิตชาติกิริยา ก็เป็นกิริยา ในขณะที่มีการเจริญกุศลประการต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ให้ทานบ้าง รักษาศีลบ้าง

ฟังพระธรรมบ้าง ศึกษาพระธรรมบ้าง อย่างนี้ มีฉันทะ ที่เป็นไปในทางที่เป็นกุศล เป็นผู้ไม่ทอดทิ้งฉันทะในการเจริญกุศล ผู้ต้องขังหญิงมีเหตุผลแสดงความต้องการของตนเองที่จะพัฒนาจิตวิญญาณให้ดีขึ้นทั้งนี้ทั้งนั้นสภาพความคิดของแต่ละคนแตกต่างกันไปบ้าง ฉะนั้นต้องพินิจพิจารณาให้เหตุผลความเป็นธรรมชาติความเป็นมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (Wonganutararoch, 1998) ที่ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์มีธรรมชาติของความเป็นผู้มีเหตุผลและการใช้อารมณ์ บุคคลที่ถูกมองว่า เป็นผู้มีเหตุผลเหมือนคอมพิวเตอร์ที่มีชีวิต คนเป็นผู้มีระบบในการรวบรวมข่าวสารตามที่ต้องการ สามารถวิเคราะห์งานได้ละเอียดและระมัดระวัง สามารถชั่งน้ำหนัก และประเมินสถานการณ์และรวมถึง ความมีเหตุผลในการใช้ความคิดมนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลในกระบวนการของข่าวสารในแนวคิดที่ตรงข้ามมนุษย์เป็นผู้ใช้อารมณ์ หรือมนุษย์เป็นผู้ใช้อารมณ์หลากหลายบางคนก็ควบคุมตนเองไม่ได้และขาดสติ จิตไร้สำนึกของบุคคลเต็มไปด้วยความคับข้องใจซึ่งมีผลมาจากประสบการณ์ในวัยเด็ก คือ มีการคิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเหมือนกับพ่อกับลูก ถึงผู้ต้องขังหญิงอาจมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตจะแตกต่างกัน แต่ทุกคนล้วนต้องการมุ่งที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรม “อัตตสัมปทา” (Thai Tripitakas, 19/133/36) ซึ่งมีคำอธิบายไว้ว่า การมุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้ คือ ระลึกอยู่เสมอถึงความจริงแท้แห่งธรรมชาติของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ และต้องฝึก ซึ่งเมื่อฝึกแล้วจะประเสริฐเลิศสูงสุดแล้วตั้งใจฝึกตนจนมองเห็นความยากลำบากอุปสรรคและปัญหา เป็นดุจเวทีที่ทดสอบและพัฒนาสติปัญญาความสามารถ มีจิตสำนึกในการพัฒนาตนยิ่งขึ้นไป จนเต็มสุดแห่งศักยภาพ ด้วยการพัฒนาที่พร้อมทุกด้าน ทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา

สอดคล้องกับหลักแนวคิดของศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี (Human Rights information Center, 2006) ที่ได้สรุปถึงสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้ว่า เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่เป็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อำนาจรัฐกับสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายไว้ว่า การปฏิบัติต่อนักโทษผู้กระทำความผิด รัฐหรือองค์กรของรัฐจะปฏิบัติต่อนักโทษเหมือนมิใช่มนุษย์ เช่น ปฏิบัติเยี่ยงสัตว์ หรืออย่างทาสมิได้ เพราะสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เป็นหลักขั้นพื้นฐานอันสำคัญที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติคุ้มครองมิให้มีการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์เช่นนั้น เมื่อมีการปฏิบัติตามสิทธิมนุษยชนอันเป็นพื้นฐานตามธรรมชาติ อันเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ต้องขังหญิงได้ เป็นไปในทิศเดียวกันกับงานวิจัยของ สุเมธ พีระพล (Perapon, 2002) ที่ได้วิจัยเรื่อง “จุดจบของจิตใต้สำนึกความเป็นมนุษย์” ผลของการวิจัยพบว่า สภาพจิตใจของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่แปรเปลี่ยนได้ด้วยปัจจัยและมูลเหตุต่างๆ ในสภาวะต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตของมนุษย์ผู้นั้น จึงเอาสาระตรงนี้มาเป็นแนวคิดในการทำงาน เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันมีสิ่งยั่วยุต่างๆ เกิดขึ้นมากมายในสังคม ทั้งที่เป็นไปในทางที่ดีและไม่ดี โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย และแปลกประหลาดมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้สภาพจิตใจของ มนุษย์อ่อนไหวไปตามกระแสเหล่านั้นได้ง่าย และทำให้มนุษย์ไม่เข้าใจ และรู้ซึ้ง ถึงคุณค่าที่แท้ที่จิตใจต้องการ ดังนั้นในผลงานชุดนี้จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นถึงอันตราย อันเกิดจากการใช้ชีวิตตามกระแสมากเกินไป ซึ่งอาจจะทำให้เพื่อมนุษย์ตระหนักถึง สาระ คุณค่าของชีวิต และจิตใจที่แท้จริงเพื่อที่จะดำเนินชีวิตไปในวิถีทางที่ถูกต้อง และดีงามสืบไป

2. จากการสังเคราะห์หลักธรรมการพัฒนาจิตวิญญาณตามกระบวนการสุตมยปัญญา พบว่า ศีล เป็นพื้นฐานที่ดีที่สุดของมนุษย์ ไม่ว่าคนจะอยู่ที่ไหนก็ตามสามารถที่จะนำศีลมาประพฤติได้ เมื่อรักษาศีลให้สมบูรณ์แล้วจิตใจก็จะสงบมากขึ้น มีความสุข เมื่อมีความสุข คนรอบข้างก็พลอยมีความสุขไปด้วย รู้จักการคบบัณฑิต คือ มีกัลยาณมิตรที่จะคอยชักนำ ชี้แนะแนวทางในการประพฤติตนและการดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข เพื่อให้รู้ว่า การดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องรู้จักให้รู้จักเสียสละ การพูดเจรจาปราศรัยเป็นไปเพื่อความสร้างสรรค์ ไม่หยาบคาย ไพเราะอ่อนหวาน ทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำตัวสบายๆ เสมอต้นเสมอปลาย เป็นไปตามหลักธรรม “สีลสัมปทา” (Thai Tripitakas, 19/129/36) ซึ่งมีความหมายว่า การมีวินัยเป็นฐานของการพัฒนาชีวิต คือ รู้จักจัดระเบียบความเป็นอยู่กิจกรรมกิจการและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อโอกาสแก่การพัฒนาชีวิต อย่างน้อยมีศีลขั้นพื้นฐาน คือ มีพฤติกรรมที่ถูกต้องในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม ด้วยการอยู่ร่วมกับเพื่อนมนุษย์อย่างเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน และในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุด้วยการกินใช้ปัจจัย 4 ตลอดจนอุปกรณ์เทคโนโลยีทั้งหลาย ในทางที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิต เกื้อหนุนการศึกษา การสร้างสรรค์ และระบบดุลยสัมพันธ์ของธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของพรจันทร์ สุวรรณชาต (Suwunchart, 1991) ที่ได้อธิบายถึงจิตวิญญาณในมิติด้านพฤติกรรม ไว้ว่า สิ่งที่แสดงออกมาจากความเชื่อทางจิตวิญญาณของแต่ละคน แต่ละบุคคลมีเอกลักษณ์ของตนเองที่ไม่เหมือนใคร ต่อสู้เพื่อทุกสิ่งของตนเอง และรับผิดชอบที่จะเลือกทางเดินชีวิต คนเป็นสิ่งมีชีวิตที่มิอาจแยกอยู่ตามลำพังได้ ทุกคนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม (ทั้งภายในและภายนอก) วิธีการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมได้รับอิทธิพลจากสังคม และประสบการณ์ในอดีต ผู้ซึ่งแสวงหาวิธีการที่ทำให้ตนเองสามารถผสมผสานกลืนกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี โดยที่แต่ละระบบของร่างกาย เช่น หัวใจหลอดเลือด ทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร กล้ามเนื้อกระดูก ผิวหนัง ต่างก็ทำหน้าที่แตกต่างกันไป แต่ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การดูแลบุคคลจำเป็นต้องเข้าใจองค์ประกอบของชีวิต และให้การดูแลองค์ประกอบต่างๆนั้นไปพร้อมๆ กันไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและ จิตวิญญาณ

3) จากข้อเสนอแนวทางในการพัฒนาจิตวิญญาณ พบว่า การที่จิตใจของผู้ต้องขังเศร้าหมองสาเหตุมาจากการคิดถึงแต่เรื่องราวในอดีต แต่อดีตมันเป็นสิ่งที่ผ่านไปแล้ว การระลึกถึงกรรมชั่วที่ตนเองได้กระทำไว้ทำให้จิตฟุ้งซ่าน ความไม่พร้อมของร่างกาย ความเจ็บไข้ได้ป่วย ปวดหลัง ปวดเอว ปวดแข้ง ปวดขา และความไม่พร้อมของจิตใจไม่ว่าจะเป็นความเกียจคร้าน ขาดความศรัทธา ไม่เชื่อมั่นในพระรัตนตรัย การพัฒนาที่สำคัญ คือ พัฒนาที่ข้างในจิตใจซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการคิดและออกมาในรูปแบบการกระทำ ประเด็นอยู่ที่ว่าพัฒนาข้างในควรจะทำอย่างไร สร้างเสริมความคิดได้อย่างไร นี้คือประเด็นปัญหาที่ต้องช่วยกันคิดหาแนวทาง ให้เหมาะกับผู้ต้องขัง ควรใช้สติควบคุมความรู้สึกคิดไตร่ตรอง การคิดหาเหตุผล พิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างแยบยล ให้ทำกิจกรรมอะไรบางอย่างที่ส่งเสริมให้คนมีความคิดใคร่ครวญ ด้วยสติปัญญา ให้เรียนหนังสือเพิ่มเติม แสวงหาความรู้ในสิ่งที่มนุษย์ควรจะรู้ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติมด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น การอ่านหนังสือ คิดอย่างมีเหตุมีผลและมีสติ มีความสุขอยู่กับปัจจุบัน ทำความเข้าใจโดยใช้สติปัญญาใคร่ครวญ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตวิญญาณ เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของสุขภาวะทางจิตวิญญาณ

(Toniti, 2015) โดยการผสมผสานของกาย จิต วิญญาณ และสังคม ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แต่บางครั้งการปฏิบัติงานของพยาบาลก็อาจละเลยภาวะทางจิตวิญญาณของผู้รับบริการไป หรือกระทำไปโดยไม่เจตนา เช่น การตัดสายสิญจน์จากข้อมือผู้ป่วยออกก่อนส่งห้องผ่าตัด การเก็บพวงมาลัยหัวเตียงผู้ป่วยทิ้งเพื่อรักษาความสะอาดของสิ่งแวดล้อมโดยไม่ได้คำนึงถึงความเชื่อและศรัทธาของผู้ป่วย หรือบางครั้งพยาบาลอาจจะละเลย หรือประเมินเพียงว่าผู้ป่วยนับถือศาสนาพุทธโดยไม่ได้ซักถามข้อมูล ความเชื่อหรือภูมิหลังก่อน แล้วสรุปเองว่าเขาน่าจะมีหลักธรรมตามศาสนาพุทธ จากการศึกษาการใส่ใจดูแลสุขภาวะด้านจิตวิญญาณในผู้ติดยาเสพติด ซึ่งการดูแลใส่ใจด้านจิตวิญญาณที่ศึกษา ได้แก่ ความมีสติ การเพิ่มความรู้สึกทางบวกต่อตนเอง การวางเป้าหมายของชีวิต อัตราพฤติกรรมการเลิกสารเสพติดในกลุ่มนี้สูงขึ้น และมีความพึงพอใจในชีวิตสูงขึ้น ความเชื่อและการปฏิบัติที่เข้าถึงจิตวิญญาณของผู้ติดแอลกอฮอล์ จะช่วยลดความรู้สึกทุกข์ทางใจลงได้ และการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ เช่น การทำสมาธิ การอ่านพระคัมภีร์ การสวดมนต์ มีผลต่อสุขภาพ ทำให้เกิดการตอบสนองแบบผ่อนคลายและการตอบสนองแบบผ่อนคลายจะทำให้เกิดผลต่อสรีระ มีการลดลงของกระบวนการเผาผลาญ การหายใจช้าลง ความดันโลหิตลดลง ความตึงตัวของกล้ามเนื้อลดลง หัวใจเต้นช้าลง คลื่นสมองแบบช้าเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ผู้ที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีปัญหาด้านสุขภาพจิต ก็ยังให้ความสำคัญต่อการได้รับการประคับประคองด้านจิตวิญญาณอย่างมากอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ควรกำหนดเป็นนโยบายในการฝึกอบรมธรรมแก่ผู้ต้องขังหญิง โดยเน้นการปฏิบัติธรรมฝึกกรรมฐานนั่งสมาธิเจริญจิตภาวนา มากกว่าภาคทฤษฎี เพื่อช่วยให้เกิดความตระหนักถึงบาป บุญ คุณ โทษ และทำให้จิตสงบได้มากกว่า ควรกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การอบรมธรรมแก่ผู้ต้องขังหญิง โดยกำหนดเป้าหมายหลัก คือ ผู้ต้องขังหญิงต้องตระหนักถึงคุณค่าของการเกิดมาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตวิญญาณ

1.2 ควรมีนโยบายในการฝึกระเบียบวินัยในการยืน เดิน นั่ง นอน อย่างเป็นระบบ ควบคู่กับการเรียนด้านสุจริตธรรม ฝึกให้ผู้ต้องขังรู้ตัวว่า ขณะนี้ กำลังทำอะไร กำลังพูดอะไร กำลังคิดอะไร บนพื้นฐานของกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต

1.3 ควรกำหนดเป็นนโยบายในการสร้างสถานที่อบรมศีลธรรมในทัณฑสถานหญิง ให้บรรยากาศเหมือนวัด มีการสวดมนต์ นั่งสมาธิ ทุกวัน ส่วนในวันพระกำหนดให้มีสมาทานศีล การแสดงธรรมเทศนาเจริญภาวนา

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปมีดังนี้

2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการขัดเกลาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ผู้ต้องขังหญิง

2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองของผู้ต้องขังหญิง

2.3 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในอุดมคติของผู้ต้องขังหญิง

2.4 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การพัฒนาคุณธรรมผู้ต้องขังหญิง

2.5 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาการเรียนรู้ของผู้ต้องขังหญิง

References

Chaiyarin N. (2011). *Social-economic impacts on prisoners sentenced to imprisonment and fines in jail and prison in Chiang Mai Province.* Master of Public Administration. Graduate School, Chiang Mai University

Chanmongkon P. (2009). *A Comparison of self-esteem and internal locus of control between well-adjusted group and Mal-Adjusted group of inmates at Chiang Mai Woman Correctional Institution.* Master of Science. Graduate School, Chiang Mai University

Chiang Mai Women Correctional Institution. (2019). Retrieved December 27, 2018, from https://www.facebook.com/chiangmaiwomancorrectionalinstitution

Human Rights information Center. (2006). *Basic freedom According to the constitutional framework in the context of Thai society and international standards on human rights.* Bangkok Mahidol University.

Krejcie, R.V. & Morgan, D.W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement.* 30(3), 607-610.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas.* Bangkok: MCU Press.

Peuchthonglang. P. & Peuchthonglang. Y. (2019). Mindfulness brought Peacefulness: Grow Mindfulness Tree for World Peace. *Journal of MCU Peace Studies.* 7(1), 266-277.

Tiravekin L. (2010). *Thai Politics and Government.* Bangkok. Thammasat University

Toniti N. (2015). *Process communities: learning for change.* Retrieved December 27, 2018, from http://semsikkha.org/tha/index.php/article/article-2/222-spiritual-development

Suwunchart P. (1991). T*he Concepts of Nursing in the spiritual dimension.* Bangkok: Ruen Kaew Printing.

Wonganutararoch P. (1998). *Psychology of Human Resource Management.* Bangkok: Bangkok Supplementary Media Center

Somnuek S. (2004). *Crime repetition of female inmates in Chiang Mai women correctional institution.* Master of education thesis. Chiang Mai University.

Perapon S. (2002). *The end of mind to be conscious of human.* Master Thesis Silapakorn University

รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง*

A Model of Buddhist Psychological Counseling for Development of Competency Management for Multi-level Marketing Personnel

[1*]แม้นเหมือน สิทธิศักดิ์, [1]สิริวัฒน์ ศรีเครือดง และ [2]สาระ มุขดี

[1*]Manmaun Sitisak, [1]Siriwat Srikhruedong and [2]Sara Mukdee

[1*]สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1*, 1]Programme in Buddhist Psychology, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

[2]คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช

[2]Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University.

[1*]Corresponding Author. Email: sdamnoen@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง 2) เพื่อวิเคราะห์และกำหนดสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะ และ 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้การวัดเชิงคุณภาพในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งเป็น 2 ระยะ คือระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ และระยะที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ระยะที่ 1 คือผู้บริหารที่เป็นนักธุรกิจขายตรง ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 23 คน และในระยะที่ 2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง คือ นักธุรกิจขายตรง ได้จากการคำนวณด้วยโปรแกรม G*Power ได้จำนวน 70 คน แล้วใช้

*Received May 15, 2018; Revised June 28, 2018; Accepted May 04, 2019

กระบวนการสุ่มในการกำหนดกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้กลุ่มละ 35 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแผนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการเพื่อพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาและการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติแบบบรรยายและการทดสอบค่าที ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงที่ได้จากการสังเคราะห์ ประกอบด้วย (1) วิธีการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานที่มีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 (2) วิธีการในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ที่มีความสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 (3) วิธีการสร้างขวัญและกำลังใจลูกทีมที่มีความสอดคล้องกับการให้คำปรึกษาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน และ (4) วิธีการให้คำปรึกษาแก่ลูกทีมเมื่อประสบปัญหาในการทำงานที่มีความสอดคล้องกับการให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา

2. สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านความรู้ ประกอบด้วย (1) แนวคิดในการบริหารจัดการศูนย์ (2) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการศูนย์ให้ประสบสำเร็จ (3) คุณสมบัติเฉพาะเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของบริษัท และ (4) กลุ่มลูกค้าที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัทด้านทักษะ ประกอบด้วย (1) เทคนิคหรือวิธีการสร้างแรงจูงใจลูกค้า (2) วิธีการในการเข้าหากลุ่มลูกค้าเพื่อเปิดและปิดการขาย และ (3) วิธีการกระตุ้นลูกทีมให้มีความกระตือรือร้นและเพิ่มยอดขายและด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย (1) จุดเด่นในการโน้มน้าวให้ลูกค้าสนใจสินค้า (2) การจัดการกับลูกค้าที่แสดงทัศนคติไม่ดีต่อสินค้า และ (3) บุคลิกภาพของผู้บริหารประจำศูนย์

3. รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง มี 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ โดยมีการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการร่วมกับกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารตามรูปแบบ 5 กิจกรรม ได้แก่ (1) การพัฒนาความรู้และทักษะเชิงพุทธจิตวิทยา (2) การให้คำปรึกษาเชิงพุทธ (อริยสัจ 4) (3) การพัฒนาทักษะการรู้คิดเพื่อการบริหาร (4) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคทฤษฎี) และ (5) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคปฏิบัติ) และผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า (1) สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.90) และเมื่อพิจารณาภาพรวมรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือ สมรรถนะการบริหารด้านคุณลักษณะอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.94) (2) นักธุรกิจขายตรงกลุ่มทดลองที่ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยามีสมรรถนะ การบริหารธุรกิจขายตรงหลังเข้าร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ (3) นักธุรกิจขายตรงกลุ่มทดลองที่ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยามีสมรรถนะการบริหารธุรกิจขายตรงสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา; นักธุรกิจขายตรง

Abstract

The purposes of this research were (1) to synthesize Buddhist principles and psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel, (2) to analyze and set competency management for multi-level marketing personnel on knowledge, skill and attributes, and (3) to propose a model of Buddhist psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel. Mixed methods research was used for research design using qualitative measures to develop quantitative instrument and divided into two phases. The first phase was to develop a model of Buddhist psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel using qualitative research. The second phase was to try out a model of Buddhist psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel using quantitative design. The sampling of interview in the first phase was 23 managers who were multi-level marketing personnel from purposive sampling. Research sampling of second phase was 70 multi-level marketing personnel which calculated by G*Power program and used the process of randomization to issue experimental group and control group and divided into 35 per each group. Research tools were interview schedule, questionnaires, lesson plan followed a model of Buddhist psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel. Qualitative data were used content analysis and analytic induction for data analysis while quantitative data were analyzed by using descriptive statistics and t-test. The research results were as follows:

1. Buddhist principles and psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel were synthesized consisted of (1) the method of working resolution management related to the four noble truth (Ariya-sacca), (2) the method of successful working related to basis for success (Iddhipāda), (3) the method of team morale building related to the counseling for building motivation into working success, and (4) the method of counseling when the team having problems related to Buddhist psychological counseling.

2. The competency management for multi-level marketing personnel in knowledge context consisted of (1) knowledge of center management, (2) knowledge

needed for successful center management, (3) knowledge of product in specific property, and (4) knowledge of customers who use the product. The aspect of skill consisted of (1) technique of building customer motivation, (2) method of customer approach for open and close selling, and (3) method of activation the team to be active and increase sales. The aspect of attributes consisted of (1) good at motivate customers to interest in the product, (2) the management of customers who having negative attitude to the products, and (3) the personality of center managers.

3. A model of Buddhist psychological counseling for development of competency management for multi-level marketing personnel consisted of 3 main aspects which were knowledge, skill and attribute. Five activities of integration between Buddhist psychological counseling and the process of competency management were developed which were (1) development of knowledge and skill in Buddhist psychology, (2) Buddhist psychological counseling (the four noble truths), (3) development of metacognitive skill for management, (4) development of professional selling skill (in theory), (5) development of professional selling skill (in practice). Result from experimental analysis indicated that (1) competency management for multi-level marketing personnel after attending activities had the highest level in overall ($\bar{X}$ = 4.90), and considering to each aspect found that the highest opinion was attributes aspect with highest level ($\bar{X}$ = 4.94). (2) Multi-level marketing personnel in experimental group who passed the activities had higher competency management than before attending the activities at the .05 significance level, and (3) Multi-level marketing personnel in experimental group had higher competency management than control group at the .05 significance level.

Keywords: Buddhist Psychological Counseling; Multi-level Marketing Personnel

บทนำ

ช่วงเวลาที่ผ่านมาพุทธศาสนานั้นเริ่มได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับ โดยมีการนำไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาทั้งในประเทศและต่างประเทศ (Srijunil, 2009) ทั้งนี้ (Pokaeo, 2010) ได้กล่าวถึงการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธว่า เป็นการอาศัยหลักพุทธธรรมที่เรียกว่า อริยสัจ 4 โดยมีแนวคิดหลักว่า ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องหรือมิจฉาทิฐิทำให้มีการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกต้องส่งผลให้เกิดเป็นความทุกข์ สอดคล้องกับพุทธทาสภิกขุที่กล่าวว่า ปัญหาทางจิตใจมนุษย์เป็นโรคทางวิญญาณที่เป็นกันทุกคนอันเกิดจากการเห็นผิด เป็นเหตุให้คิดผิด พูดผิดและทำผิด หลักอริยสัจ 4 ที่นำมาเป็นฐานสำคัญในกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแนวพุทธนั้น เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ครอบคลุมคำสอนทั้งหมด ดังที่ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้บันทึกความสำคัญของอริยสัจ 4 ไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า เนื้อความทั้งหมดที่ได้แสดงในหนังสือพุทธธรรมนี้สามารถรวมลงไว้ในอริยสัจ 4 ได้ทั้งหมด (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2012) พุทธพจน์นี้แสดงถึงความกว้างขวางของอริยสัจ 4 ที่มีความครอบคลุมธรรมทั้งหมด ซึ่งธรรมในพุทธศาสนานั้นมีความหมายกว้างมาก หมายถึง ทั้งคน สัตว์ สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิต หนทาง หน้าที่ รวมถึง สัจจะ (Buddhadasa Bhikkhu, 2011) ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างทั้งที่เป็นธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทุกปรากฏการณ์ หลักคำสอนหรือหลักปฏิบัติทั้งหมด ย่อมสามารถจัดรวมเข้าในประเภทใดประเภทหนึ่งแห่งอริยสัจ 4 นี้ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2012) ในด้านการดำเนินชีวิต อริยสัจ 4 ได้แสดงหลักประพฤติปฏิบัติ หรือระบบจริยธรรมทั้งหมดในพระพุทธศาสนา โดยเป็นการแสดงคำสอนภาคปฏิบัติที่ช่วยในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่จุดหมายตามแนวทางของกระบวนธรรม หรือเป็นวิธีในการใช้กฎเกณฑ์ตามกระบวนการของธรรมชาติให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตจนถึงที่สุด เป็นวิธีการในการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตตนด้วยปัญญาของตนเอง โดยนำเอาหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2012)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการทำวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารนักธุรกิจขายตรง ด้วยการวิเคราะห์สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาหลักธรรมและแนวคิดพุทธจิตวิทยา โดยนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ อริยสัจ 4 มาบูรณาการเพื่อสร้างรูปแบบการปรึกษาเชิงพุทธเพื่อให้การบริหารของนักธุรกิจขายตรงมีการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ (Knowledge) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้รู้ ด้านทักษะ (Skill) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้ทำ และด้านคุณลักษณะที่พึงปรารถนา (Attributes) คือสิ่งที่องค์กรต้องการให้เป็น ดังนั้นเพื่อนำไปใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาสมรรถนะทั้ง 3 ด้าน ตามแนวคิดพุทธจิตวิทยาที่ปรากฏองค์ประกอบแนวคิด และแนวปฏิบัติที่เหมาะสม และเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการปรึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะของนักธุรกิจขายตรงต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

2. เพื่อวิเคราะห์และกำหนดสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ

3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ออกแบบโดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ใช้แผนแบบการวิจัยด้วยการวัดเชิงคุณภาพในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Measures to Develop Quantitative Instrument) โดยมุ่งพัฒนาผู้บริหารที่เป็นนักธุรกิจขายตรงให้มีสมรรถนะด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ เชื่อมโยงบูรณาการองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความซื่อสัตย์ ความเชื่อมั่นในองค์กรของตน โดยมีขอบเขตการวิจัยต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารงาน 2) จิตวิทยาการให้คำปรึกษา 3) สมรรถนะการบริหารด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะ

2. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นผู้บริหารประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัด ทั่วประเทศ จำนวน 200 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหารประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัด ที่อยู่ในระดับคฑาเพชร คฑาทอง และคฑาเงิน จำนวน 23 คน ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่สนใจศึกษา ได้แก่ 1) รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา และ 2) สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง และ 3) รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ผู้วิจัยใช้แผนแบบการวิจัยด้วยการวัดเชิงคุณภาพในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Measures to Develop Quantitative Instrument) โดยในการวิจัยแบบนี้ เป็นการใช้วิธีรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในตอนต้น เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรที่ต้องการวัด จากนั้นผู้วิจัยได้นำสารสนเทศมากำหนดเป็นนิยามสำหรับยกร่างเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ

การศึกษาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงโดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพเป็นระยะที่ 1 และตามด้วยระยะที่ 2 คือ การทดลองใช้รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ซึ่งเป็นการก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณ โดยเริ่มจากการพัฒนาผลการวิจัยในระยะที่ 1 แล้วนำข้อมูลมาพัฒนาเป็นเครื่องมือวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ในระยะที่ 2 จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อตรวจสอบทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษา จากตำรา คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ขั้นที่ 2 พัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา เพื่อการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับการศึกษาในระยะที่ 1 ในส่วนของการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้บริหารที่เป็นนักธุรกิจขายตรงประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัดทั่วประเทศ โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และได้นักธุรกิจขายตรงกลุ่มเป้าหมายจำนวน 23 คน และเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือก มีดังนี้

1) เป็นผู้บริหารประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัด

2) เป็นผู้บริหารที่สามารถทำยอดขายได้ในระดับ คฑาเงิน คฑาทอง และคฑาเพชร

3) เป็นผู้บริหารมีประสบการณ์ในการทำธุรกิจขายตรง อย่างน้อย 5 ปีขึ้นไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้พัฒนาขึ้นเองโดยแบ่งแนวคำถามเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นคำถามเกี่ยวกับสมรรถนะการบริหาร ตอนที่ 3 พุทธจิตวิทยาในการให้คำปรึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัด โดยในช่วงเวลาของการสัมภาษณ์จะขออนุญาตบันทึกเสียง ประกอบการจดบันทึกการสัมภาษณ์ มีการถอดเทปบันทึกเสียงและจัดพิมพ์ข้อมูล แล้วส่งให้ตรวจทาน ยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) กำหนดกรอบในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยยึดกรอบของการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ ตามคำถามวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ

2) นำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของข้อคำถาม ความเหมาะสมของปริมาณคำถาม ความชัดเจนของภาษา แล้วจึงนำไปปรับปรุงแก้ไข

3) นำแนวคำถามไปทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลกับครูที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายก่อนนำไปใช้จริง

4) ดำเนินการปรับประเด็นของแนวคำถามในการสัมภาษณ์ที่คลุมเครือภายหลังจากการนำไปทดลองใช้

5. การกำหนดวิธีการจัดกระทำข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาทำการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งกระบวนการทั้ง 3 กระบวนการนี้ ได้ทำควบคู่ไปกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1) การลดทอนข้อมูล คือการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์แล้วจัดลงในหัวข้อ ที่เกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเลือกหาจุดที่น่าสนใจของแต่ละตัวแปรที่ศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับตัวแปรที่สนใจศึกษาและเป็นข้อมูลที่เกิดจากการปฏิบัติจริงของผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับประเด็นของตัวแปรที่ศึกษา

2) การตรวจสอบข้อมูล เป็นกระบวนการที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลโดยพิจารณา ถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยพิจารณาจากการสัมภาษณ์ที่มีหลักฐานประกอบระหว่างการสนทนา ความพอเพียงของข้อมูล กำหนดได้โดยประเด็นคำถามที่ผู้วิจัยได้เตรียมไว้ก่อนการสัมภาษณ์

3) การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยในระยะที่ 1 นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อมุ่งพัฒนากรอบแนวคิดและศึกษาข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณในระยะที่ 2 ได้กำหนดขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 นำข้อมูลที่ได้รับทำการกำหนดรหัสโดยแบ่งเป็นนักธุรกิจขายตรง A1–A5 (คฑาเพชร) นักธุรกิจขายตรง B1–B7 (คฑาทอง) และนักธุรกิจขายตรง C1–C11 (คฑาเงิน)

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามวิจัย โดยแสดงผลการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย ประกอบด้วย สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง และพุทธจิตวิทยาในการให้คำปรึกษา

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบความถูกต้อง ความชัดเจน และความสมบูรณ์ของข้อมูล และนำเสนอเป็นรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

ขั้นที่ 4 ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะถูกดำเนินการจนกระทั่งข้อมูลที่ต้องการมีความสมบูรณ์ ชัดเจน และข้อมูลที่ได้นั้นได้นำมาตรวจสอบรูปแบบ การปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง เมื่อนั้นก็เป็นการเสร็จสิ้นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction)

ระยะที่ 2 การทดลองใช้รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ

ในการทดลองใช้รูปแบบฯ ด้วยการวิจัยกึ่งทดลอง แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดขนาดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นผู้บริหารประจำศูนย์จำหน่ายสินค้า บริษัท โกลเด้น เฮิร์บ บอดี้ แคร์ จำกัด จากการสำรวจขั้นต้น จำนวน 200 คน ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม G*Power ที่มีค่า Power เท่ากับ .95 ค่า Effect size เท่ากับ .57 ค่า Critical t เท่ากับ 1.69 ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 70 แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 35 คน และกลุ่มควบคุม 35 คน จากนั้นนำมาสุ่มกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากจำนวนประชากร ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 70 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 35 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 35 คน เพื่อใช้ในกระบวนการทดลองต่อไป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง คือ กระบวนการให้คำปรึกษา 4 ขั้น ตามหลักอริยสัจ 4 คือ 1) สร้างศรัทธา 2) สนทนาเปิดใจ 3) เสริมธรรมเสริมปัญญา 4) แสวงหาสันติ และได้พัฒนากระบวนการในการจัดกิจกรรมตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะ การบริหารของนักธุรกิจขายตรง

โดยพัฒนามาจากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในระยะที่ 1 โดยผู้วิจัยได้สร้างพัฒนาแผนการจัดกิจกรรม แบ่งเป็น 5 กิจกรรม ดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมที่ 1 การพัฒนาความรู้และทักษะเชิงพุทธจิตวิทยา

แผนการจัดกิจกรรมที่ 2 การให้คำปรึกษาเชิงพุทธ (อริยสัจ 4)

แผนการจัดกิจกรรมที่ 3 การพัฒนาทักษะการรู้คิดเพื่อการบริหาร

แผนการจัดกิจกรรมที่ 4 การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคทฤษฎี)

แผนการจัดกิจกรรมที่ 5 การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคปฏิบัติ)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามสมรรถนะการบริหาร ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น แบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อตอนที่ 2 สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) ด้านคุณลักษณะ (Attribute) จำนวน 30 ข้อ และตอนที่ 3 พุทธจิตวิทยาในการให้คำปรึกษา จำนวน 10 ข้อ

โดยที่แบบสอบถามตอนที่ 1 เป็น แบบสำรวจรายการ(Checklist) เพื่อสำรวจข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 เป็นแบบมาตรประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับเพื่อสำรวจระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

ในการนำเสนอสรุปผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการสังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง สรุปได้ว่า (1) วิธีการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน มีความสอดคล้องกับหลักอริยสัจ 4 (2) วิธีการในการทำงานให้ประสบความสำเร็จมีความสอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 (3) วิธีการสร้างขวัญและกำลังใจลูกทีมมีความสอดคล้องกับการให้คำปรึกษา เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน และ (4) วิธีการให้คำปรึกษาแก่ลูกทีมเมื่อประสบปัญหาในการทำงานมีความสอดคล้องกับการให้คำปรึกษาแนวพุทธ

2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก สรุปได้ 1. สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านความรู้ สรุปได้ว่า ความรู้ที่นักธุรกิจขายตรงควรมีคือ (1) ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการบริหารจัดการศูนย์ (2) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการศูนย์ให้ประสบสำเร็จ (3) ความรู้คุณสมบัติเฉพาะเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของบริษัท และ (4) กลุ่มลูกค้าที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัท 2. สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านทักษะ สรุปได้ว่าทักษะที่นักธุรกิจขายตรงใช้ในการพัฒนาการทำงานของตน ได้แก่ (1) เทคนิคหรือวิธีการสร้างแรงจูงใจลูกค้า (2) วิธีการใน

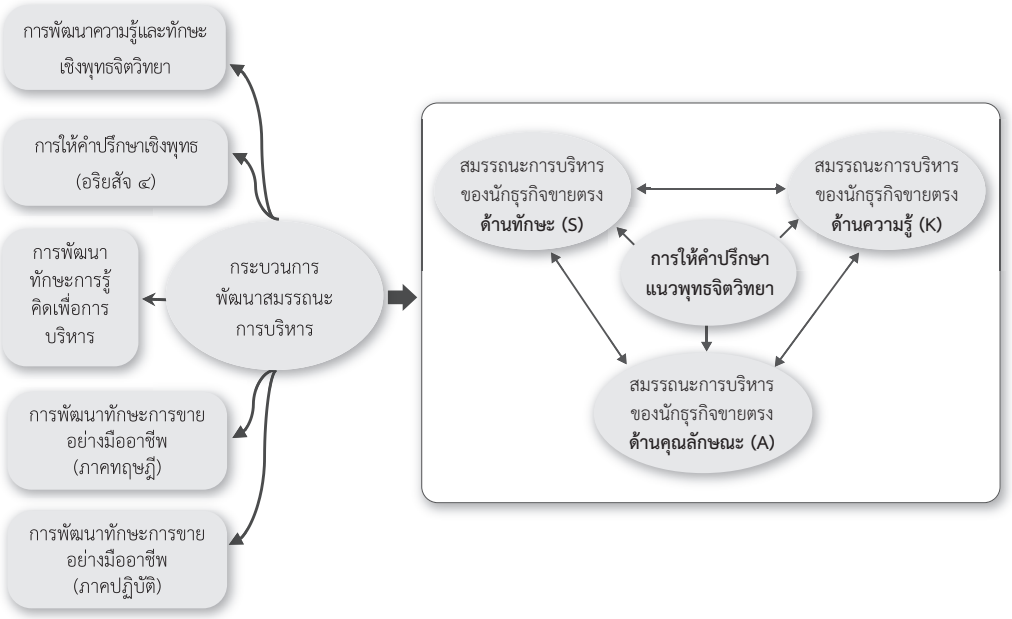
การเข้าหากลุ่มลูกค้าเพื่อเปิดและปิดการขาย และ (3) วิธีการกระตุ้นลูกทีมให้มีความกระตือรือร้นและเพิ่มยอดขาย 3. สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้านคุณลักษณะ สรุปได้ว่าคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับนักธุรกิจขายตรง ประกอบด้วย (1) จุดเด่นในการโน้มน้าวให้ลูกค้าสนใจสินค้า (2) การจัดการกับลูกค้าที่แสดงทัศนคติไม่ดีต่อสินค้า และ (3) บุคลิกภาพของผู้บริหารประจำศูนย์

3. รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง มี 3 องค์ประกอบ คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะ โดยมีการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาบูรณาการร่วมกับกระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารตามรูปแบบ 5 กิจกรรม ได้แก่ (1) การพัฒนาความรู้และทักษะเชิงพุทธจิตวิทยา (2) การให้คำปรึกษาเชิงพุทธ (อริยสัจ 4) (3) การพัฒนาทักษะการรู้คิดเพื่อการบริหาร (4) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคทฤษฎี) และ (5) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคปฏิบัติ) และผลการทดลองใช้รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีของผู้บริหารที่เป็นนักธุรกิจขายตรงเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ทำให้ได้ข้อค้นพบที่แสดงความเชื่อมโยงระหว่างสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง 3 ด้าน ได้แก่ สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านความรู้ (Knowledge) สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านทักษะ (Skill) และสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง ด้านคุณลักษณะ (Attribute) โดยที่การให้คำปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยา เป็นตัวแปรสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาสมรรถนะทั้ง 3 ด้านสำหรับนักธุรกิจขายตรง เมื่อผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง จากข้อมูลเชิงคุณภาพแล้ว ได้ดำเนินการพัฒนาเครื่องมือวัดเชิงปริมาณคือ กระบวนการตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

จากการพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง และการทดลองใช้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเป็น “โมเดลพุทธสมรรถนะ BKSA สำหรับนักบริหารการขายตรง”

อภิปรายผลการวิจัย

การเสนอผลการอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการนำเสนอเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. การอภิปรายผลด้านการสังเคราะห์หลักพุทธธรรมและจิตวิทยาการให้คำปรึกษาในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

จากผลการวิจัยพบว่า วิธีการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ได้แก่ คิดหาหนทางแก้ไข เรียนรู้และแก้ไขไปตามขั้นตอน ค้นหาสาเหตุของปัญหา แก้ไขปัญหาให้ตรงจุด แก้ปัญหาด้วยความซื่อตรง มีความอุตสาหะที่แน่วแน่ ใช้สติและจิตสำนึกดี คิดบวกเสมอ คิดอย่างรอบคอบ วิเคราะห์ปัญหาที่เกิด หาเหตุผลมาแก้ปัญหา และแก้ไขให้งานลุล่วง ซึ่งเป็นวิธีการจัดการกับปัญหาตามแนวทางของหลักอริยสัจที่รู้ว่าตนมีทุกข์ พยายามหาสาเหตุของทุกข์และแสวงหาวิธีการในการจัดการกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของ (โสรีช์ โพธิแก้ว, 2553) ได้ศึกษา “การประยุกต์อริยสัจ 4 ของพระพุทธศาสนากับการปรึกษาเชิงจิตวิทยา” ที่พบว่า การนำอริยสัจ 4 ของพระพุทธศาสนา และผสานเข้าสู่กระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา และการปรึกษาแนวพุทธต้องผ่านกระบวนการฝึกฝนใน 3 ด้าน คือ ความเข้าใจโลกและชีวิต คุณภาพของจิตใจ และความสามารถในการ

ทำงานซึ่งจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีแนวทางเป็นลำดับขั้น โดยต้องอาศัยกัลยาณมิตรในการให้คำปรึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางไปสู่การแก้ไขปัญหา

2. การอภิปรายผลด้านการวิเคราะห์เกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้านทักษะ สรุปได้ว่าทักษะที่นักธุรกิจขายตรงใช้ในการพัฒนาการทำงานของตน ได้แก่ (1) เทคนิคหรือวิธีการสร้างแรงจูงใจลูกค้า (2) วิธีการในการเข้าหากลุ่มลูกค้าเพื่อเปิดและปิดการขาย และ (3) วิธีการกระตุ้นลูกทีมให้มีความกระตือรือร้นและเพิ่มยอดขาย โดยที่การพัฒนาสมรรถนะให้เกิดทักษะด้วยการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงที่พัฒนาขึ้น โดยกิจกรรมจะเน้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ รวมทั้งการพัฒนาให้มีสมรรถนะการบริหารด้านความรู้ ได้แก่ คือ (1) ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดในการบริหารจัดการศูนย์ (2) ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการศูนย์ให้ประสบสำเร็จ (3) ความรู้คุณสมบัติเฉพาะเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ของบริษัท และ (4) ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มลูกค้าที่ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัท ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาทั้งความรู้และทักษะเพื่อนำไปปรับใช้กับการปฏิบัติงานของตนต่อไป

ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของ (อัจฉรา หล่อตระกูล, 2557 : ก-ข) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสมรรถนะพนักงานมหาวิทยาลัยของรัฐ” และพบว่า การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสม เพราะจะทำให้ผู้รับการพัฒนา ได้เรียนรู้จากการฟัง และการปฏิบัติจริงอย่างถูกต้องและเกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้การฝึกอบรมยังเป็นกระบวนการเพิ่มพูนความรู้และทักษะให้แก่ผู้เข้ารับการอบรมเพื่อการพัฒนาตนเอง นำไปเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของตน

3. การอภิปรายผลด้านผลการวิเคราะห์เบื้องต้นหลังทดลองใช้รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรง

จากผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงหลังเข้าร่วมกิจกรรมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาภาพรวมรายด้าน พบว่า ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงสุดคือ สมรรถนะการบริหารด้านคุณลักษณะ โดยผู้บริหารที่เป็นนักธุรกิจขายตรง สามารถการโน้มน้าวให้ลูกค้าสนใจสินค้า การจัดการกับลูกค้าและมีบุคลิกภาพที่ดี

ผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับข้อค้นพบจากงานวิจัยของ (ชุติพร ชวสินธุ์, 2556 : 1) ที่ทำวิจัยเรื่อง “ปัจจัยสู่ความสำเร็จของนักธุรกิจขายตรง ของบริษัทยูนิซิตี้ มาร์เก็ตติ้ง (ไทยแลนด์) จำกัด” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความสำเร็จของนักธุรกิจขายตรงและเพื่อศึกษาคุณสมบัติของผู้ประกอบธุรกิจขายตรงที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของนักธุรกิจขายตรง ผลการวิจัยพบว่านักธุรกิจขายตรงมีทักษะของคุณสมบัติผู้ประกอบธุรกิจการขายโดยรวมระดับมาก โดยด้านมนุษย์สัมพันธ์เป็นด้านที่มีระดับ

ทักษะสูงสุด โดยเฉพาะหัวข้อการส่งข่าวสารถึงลูกค้าอย่างสม่ำเสมอ ด้านการให้บริการนักธุรกิจขายตรงมีทักษะระดับสูงสุดในการแสดงความสุภาพต่อผู้ใช้บริการ และการสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้ดาวไลน์

ข้อเสนอแนะ

การจากการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาสมรรถนะ การบริหารของนักธุรกิจขายตรง” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่มีรูปแบบการทำงานในลักษณะของการบริหารธุรกิจขายตรงสามารถนำแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้านความรู้ ด้านทักษะและด้านคุณลักษณะเพื่อนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพ ในการทำงานทั้งของตนเองและของลูกทีม

2. กระบวนการในการพัฒนาสมรรถนะการบริหารตามรูปแบบ 5 กิจกรรม ได้แก่ (1) การพัฒนาความรู้และทักษะเชิงพุทธจิตวิทยา (2) การให้คำปรึกษาเชิงพุทธ (อริยสัจ 4) (3) การพัฒนาทักษะการรู้คิดเพื่อการบริหาร (4) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคทฤษฎี) และ (5) การพัฒนาทักษะการขายอย่างมืออาชีพ (ภาคปฏิบัติ) นี้เป็นกระบวนการในการพัฒนาบุคลากรที่มีการบูรณาการทั้งหลักธรรมและแนวทางให้คำปรึกษาทางจิตวิทยาที่ส่งเสริมการพัฒนางานด้านธุรกิจขายตรงได้ โดยที่ผู้บริหารประจำศูนย์ที่ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมนี้นั้นไม่เพียงทำงานเพื่อเพิ่มยอดขายของตนเท่านั้น แต่จะทำงานเพื่อส่งเสริมให้ลูกค้ามีความสุขและประทับใจเมื่อได้มีโอกาส ได้ใช้ผลิตภัณฑ์ของบริษัท

3. องค์กรหรือหน่วยงานสามารถนำแนวทางตามรูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้เป็นทั้งคนเก่งและคนดีมีคุณธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำแนวทางการพัฒนาสมรรถนะทั้ง 3 นี้ ไปออกแบบการวิจัยเชิงทดลองเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กรต่างๆ ต่อไป

2) ควรมีการบูรณาการหลักธรรมอื่นๆ และทฤษฎีจิตวิทยาอื่นที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงานของบุคลากร โดยสามารถออกแบบการวิจัยแบบผสมวิธีด้วยการศึกษาภาคสนามหรือการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำผลการศึกษาภาคสนามไปออกแบบกระบวนการในการพัฒนาที่เหมาะสมกับบุคลากรในองค์กรนั้นๆ

3) ควรพัฒนาตัวแปรเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุเพื่อพัฒนารูปแบบการปรึกษาแนวพุทธจิตวิทยาการพัฒนาสมรรถนะการบริหารของนักธุรกิจขายตรงด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณต่อไป

References

Buddhadasa Bhikkhu. *What is education.* Bangkok: Dharma worship Printing.

Buddhadasa Bhikkhu. (2010). *The Noble Truth from the mouth; The end..* Bangkok: Sukkhapabjai Group.

Buddhadasa Bhikkhu. (2011). *Noble Truth for Modern People.* Dhamma lectures are shown to foreign students. Between 6–12 January 1989. Bangkok: Sukkhapabjai Group.

Srijunil C. (2009). Buddhist psychology: The way to heal suffering and cultivate personal mental health. *Academic journal University of the Thai Chamber of Commerce Volume 29 th. Issue number 4th* (October–December): 188-208.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2003). *Buddhist Dictionary Dharma edition.* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2012). *Buddhadhamma revised and expanded edition.* 11th ed. Bangkok: Sahathammik Co., Ltd.,

Pokaeo S. (1997). *Counselling in Buddhist Psychology.* Bangkok: Office ofPsychology and Development Chulalongkorn University.

Pokaeo S. (2010). *Synthesis of the Four Noble Truths to the psychological counseling process/Mental treatment for development and heals life with mind: Concept approach experience and research.* Bangkok: Program of Counseling Psychology Faculty of Psychology. Chulalongkorn University.

มีศีล จึงมีสันติภาพ: ถอดบทเรียนชุมชนสันติภาพจากยอดดอย*

Following the Precepts (Sila), Having Peace: A Lesson Learned from a Peaceful Community of the Highlands

[1*]ประทีป พืชทองหลาง, [1]ญาตาวีมินทร์ พืชทองหลาง และ [2]อาภากร ปัญโญ

[1*]Prateep Peuchthonglang, [1]Yathaweemintr Peuchthonglang and [2]Apakorn Panyo

[1]คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

Department of Social Sciences and Humanities, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand.

[2]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

Lampang Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

[1*]Corresponding Author. Email: Khun_Jedrin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการถอดบทเรียนชุมชนที่มีสันติสุขภายในตน จนแผ่ขยายออกเป็นสันติภาพทั่วทั้งชุมชน เป็นต้นแบบ ต้นทางแห่งชุมชนสันติสุขของประเทศไทย ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนเผ่าปกาเกอะญอขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นชุมชนศีลห้าต้นแบบ ที่รับประทานอาหารมังสวิรัติทั้งชุมชน งดเว้นการเบียดเบียนสัตว์ พึ่งพาตนเอง แม้งานบุญหรืองานที่จัดขึ้นในชุมชนจะเว้นจากการประกอบอาหารด้วยเนื้อสัตว์ทั้งปวง กินอาหารที่ทำมาจากผักที่ได้จากธรรมชาติ มีเต้าหู้ที่ทำขึ้นเอง โดยจะมีตารางอาหารธรรมชาติในแต่ละเดือน และทุกครัวเรือนจะปลูกข้าวไว้กินเอง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิบัติตามคำสอนของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ผู้เป็นประทีปธรรมแห่งขุนเขา ผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฉันอาหารมังสวิรัติ ทำให้ชาวปกาเกอะญอในชุมชนห้วยต้มเกิดศรัทธาได้น้อมนำหลักพุทธธรรม คือ ศีล 5 มาปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ไม่เบียดเบียนกัน จนเกิดเป็น “ชุมชนสันติภาพ” อย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ: สันติภาพ; ศีล 5; ชุมชนสันติภาพ

*Received April 11, 2019; Revised April 18, 2019; Accepted May 01, 2019

Abstract

This article presents a lesson learned from a peaceful community which expands to be a peaceful community as a model of peaceful Thai society. Huai-Tom is a huge community of Pga K'nyau (Karen) situated in Nasai sub-district, Li district, Lamphun. It is the model of community that follows the five precepts because all people here eat only vegetarian food. They abstain from harming animals and are economically self-sufficient. Whenever there are ceremonies held either at the temples or at the community hall, they cook only vegetarian food with vegetables grown naturally. They also make their own tofu (soybean cake) for cooking. In addition, there are schedules of natural foods that are cooked each month. People in this community grow their own rice. This community follows the teachings of Kruba Chaiyavongsabaddhana who died in 2000 and was called 'the candle's light of the highlands' and he strictly observed the precepts, practiced meditation, and ate only vegetarian food as the model for the community. Consequently, Pga K'nyau (Karen) follow his teaching and observe the five precepts in their daily lives-do not harm others. This community is an example of a perfect peaceful community.

Keywords: Peace; Five Precepts; Peaceful Community

บทนำ

ชุมชนชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอขนาดใหญ่ในเขตตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และถูกเรียกตามประวัติการเสด็จของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าบ้านห้วยข้าวต้มในอดีต เมื่อ พ.ศ. 2514 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นหมู่บ้านแรก ชื่อหมู่บ้านห้วยต้ม ชาวบ้านที่มาอยู่บ้านห้วยต้มทำงานก่อสร้างภายในวัด อยู่ในความดูแลของครูบาวงศ์ ทำไปได้ระยะหนึ่งก็มีชาวเขาอพยพมาจากจังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ มาขออาศัยอยู่ใกล้ๆ บริเวณวัด เพราะพวกเขาได้ยินกิตติศัพท์ร่ำลือเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิปทาของครูบาวงศ์ ว่าเป็นพระมหาเถระที่มีเมตตาธรรมสูงจึงพากันอพยพมาอาศัยร่มใบบุญของ ครูบาวงศ์ ท่านจึงได้แจ้งให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองมีนายอำเภอลี้และผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนได้รับทราบและจัดสรรที่อยู่ให้ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงโดยแบ่งที่ดินรอบวัดพระพุทธบาทห้วยต้มออกเป็นแปลงเหมือนบ้านจัดสรร มีครูบาวงศ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและครูบาวงศ์ตั้งกฎว่าใครที่จะมาอยู่ห้วยต้ม ให้เอาเครื่องมือล่าสัตว์ มีด ขวาน มาถวายวัดให้หมด และให้เข้าวัด ถือศีล ภาวนา ประกอบอาชีพทำสวน ทำไร่ ปลูกมัน ปลูกถั่ว เลี้ยงชีพ ทำบุญเพื่อลบล้างบาปเมื่อครั้นอยู่บนดอย หากใครไม่เชื่อก็อยู่ด้วยกันไม่ได้ ให้ไปอยู่หลังวัด ไกลออกไปให้พ้นเขตวัด การอบรมสั่งสอนชาวเขาที่มาอยู่ด้วย ครูบาวงศ์จะปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง การทำงานลงมือทำเอง ชาวบ้านก็ทำตาม เวลาชาวบ้านทำอาหารมาถวายเป็นพวกเนื้อสัตว์ ท่านจะรับไว้แต่ไม่ฉัน และสอนชาวบ้านว่าการฉันหรือรับประทานเนื้อสัตว์นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นทำให้ผู้อื่นถึงความเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโตได้ ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ จากศรัทธาและความเลื่อมใสในปฏิปทาของครูบาวงศ์ และความเสมอต้นเสมอปลายเรื่องศีลนี้เองทำให้ครูบาวงศ์ได้รับการยอมรับจากศรัทธาประชาชนทั่วไป และชุมชนบ้านห้วยต้มทุกคนนับถือศาสนาพุทธในหมู่บ้านมีกฎกติกาไม่บริโภคเนื้อสัตว์และไม่ดื่มและห้ามจำหน่ายของมึนเมา ทุกคนจะมาทำบุญตักบาตรทุกวัน ภาวนาทุกเย็น ในวันพระจะมีการเวียนเทียนรอบวิหารครอบรอยพระพุทธบาท และ พระมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย ชุมชนมีความสามัคคี มีเอกลักษณ์ในการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่า เช่น วัฒนธรรมการกินอาหารมังสวิรัติที่ผลิตและหาได้จากธรรมชาติ วัฒนธรรมการแต่งกาย ผู้หญิงชุมชนห้วยต้มจะทอผ้าเป็นทุกคน และจะแต่งกายชุดประจำเผ่า จะพูดภาษากะเหรี่ยง

ศีล คือ คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ส่งผลดีต่อสังคม การสร้างสำนึกในการรักษาศีล หรือปฏิบัติตามศีล ได้แก่การฝึกหัดขัดเกลาตนเอง เพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่งๆ ขึ้นไป และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคม (Nyani, 2018) เพื่อประโยชน์อันจะทำให้เกิดความดำรงอยู่ด้วยดีของชุมชนของประชาชนในสังคม (Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), 2009) นอกจากนี้ การมีศีลจะส่งผลดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังโอวาทของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุญโญ) ได้ประทานไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2556 ความว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่าหมู่บ้านรักษาศีล 5” ศีล 5 หรือ เบญจศีล เป็นวินัย เป็นสิกขาบท และเป็นข้อที่คนในสังคมควรศึกษา

และควรปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นมาตรฐานของความเป็นมนุษย์ หรือเป็นมนุษยธรรม คือธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้ (Thai Tipitaka, 8/448/631) เพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีปกติสุข โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน ศีล 5 ประกอบด้วยสิกขาบท หรือข้อที่ควรศึกษา สำเหนียก ปฏิบัติด้วยการละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรกระทำ 5 ประการ (Thai Tipitaka, 11/286/302) ได้แก่ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้เจตนางดเว้นจากการจากการประพฤติผิดในกาม เจตนางดเว้นจากการจากการพูดเท็จ เจตนางดเว้นจากการจากการเสพของมึนเมาคือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท (Phrakhrusripariyattayarak Wisut, 2018) ศีล 5 ประการเหล่านี้ มีลักษณะเป็นข้อห้าม คือเป็นข้อที่มิให้ประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น (Phrakruwinaitorn Koon Chanthasrilo and Others, 2018) ขณะที่การปฏิบัตินั้น ที่เป็นหลักธรรมที่มีความหมายสอดคล้องควบคู่กันไปในแต่ละข้อ ในลักษณะที่ศีลเป็นข้อห้ามและธรรมเป็นข้อที่ทรงอนุญาตที่สามารถปฏิบัติได้ในลักษณะเป็นแนวทางปฏิบัติที่ตรงกับหลักศีล 5 เรียกว่า ธรรม 5 หรือ เรียกว่า เบญจธรรมมี 5 ประการ ได้แก่ ความมีเมตตากรุณาการประกอบอาชีพสุจริต การสำรวมในกาม มีความซื่อสัตย์ การมีสติสัมปชัญญะ (Phra Phromkhunaphon (P.A. Payutto), 2005)

การขับเคลื่อนนโยบายหมู่บ้านรักษาศีล 5 นั้นมีการดำเนินการไปพร้อมกันทั้งประเทศ แต่ความสำเร็จของนโยบายมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การขับเคลื่อนนโยบายให้เกิดผลสำเร็จมากขึ้น จำเป็นต้องมีรูปแบบตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นตัวอย่างที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ขับเคลื่อนโครงการให้ประสบความสำเร็จได้ (Peuchthonglang. P. & Peuchthonglang. Y., 2019) ชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนถูกเลือกให้เป็นชุมชนศีลห้าต้นแบบและเป็นกรณีศึกษาต้นแบบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีลห้าที่ประสบผลสำเร็จของภาคเหนือ ดังนั้น การถอด model หมู่บ้านรักษาศีลห้าที่ประสบความสำเร็จนี้จะช่วยนำไปใช้กับหมู่บ้านอื่นๆ ที่ไม่ประสบความสำเร็จให้ประสบความสำเร็จอย่างแพร่หลายต่อไป บทความนี้นำเสนอผลการศึกษาบริบทของชุมชนมังสวิรัติห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และถอดบทเรียนชุมชนที่มีสันติสุขภายในตน จนแผ่ขยายออกเป็นสันติภาพทั่วทั้งชุมชน เป็นต้นแบบต้นทางแห่งชุมชนสันติสุขของประเทศไทย

พื้นที่ศึกษา: ชุมชุนศีล 5 ชุมชนปกาเกอะญอห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง เรียกตนเองว่า “ปกาเกอะญอ” แปลว่า “คน” เป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย แบ่งออกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ สะกอ หรือยางขาว หรือปกาเกอะญอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด โป หรือ โพล่ อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ปะโอ หรือ ตองสู และบะเว หรือ คะยา ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถิ่นฐานเดิมของกะเหรี่ยงอยู่บริเวณมองโกเลีย เมื่อกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ต่อมาได้หนีภัยจากการรุกรานจากกองทัพจีนมาอยู่ที่ธิเบต

ถอยร่นลงมาทางใต้เรื่อยๆ ตั้งแต่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ลุ่มน้ำสาละวิน มาถึงคอคอดกระจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในตอนปลายศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ กะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอที่อาศัยอยู่ชุมชนห้วยต้มล้วนแต่อพยพมาจากจังหวัดตาก เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน โดยมีจุดประสงค์เพื่อมาอาศัยร่มใบบุญของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) ท่านพิจารณาแล้ว ถ้าปล่อยให้ชาวเขาอยู่แบบตามใจก็จักไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัดส่วน จะไม่งาม จะยากลำบากใจในอนาคต อยู่มาไม่นานเท่าใด พวกกะเหรี่ยงยางดอย อพยพมาอยู่เต็มศาลาหลังใหญ่ มีปรากฏให้เห็นเป็นอนุสรณ์ในปัจจุบันบริเวณวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ชาวเขามาอยู่จากหลากหลายหมู่บ้าน นับดูมีประมาณ 500 กว่าครอบครัว และตามมาอีก 100 กว่าครอบครัว มาอยู่ที่หมู่บ้าน ท่านไปตรวจดูสถานที่แห่งนั้นและเอาที่นี่เป็นหลักเป็นใจบ้าน ไม่ให้เสียหลักเดิม ก็เลยเอาเป็นศูนย์กลาง แล้วพาให้กะเหรี่ยงช่วยกันดูแล ปักหลักใส่เข็มทิศได้ฉากเหนือไปใต้ ตะวันตก ตะวันออก เอาระเบียบขบวนวัดเป็นนายเป็นหลัก ชักให้เป็นเส้นตรงไปเหนือไปใต้ ตรงไปตะวันตกตะวันออก เป็นแปลงๆ ละ 4 ไร่ ทำทางล้อมทุกแปลง ท่านแบ่งให้ชาวเขาเข้าอยู่ครอบครัวละ 1 ไร่ และเป็นคณะมีอาจารย์หรือ (ตะก๊ะ) หัวหน้า 7 คน 7 หมู่บ้าน (PhrakruSirisuthapimon, 2018, Interview) ทุกหมู่บ้านได้รับการอุปถัมภ์จากท่าน ช่วยตั้งหมู่บ้านขึ้นมาและให้ความช่วยเหลือพัฒนาเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตตามหลักการของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทุกคนที่มาอยู่ในหมู่บ้าน ต้องปฏิบัติตามกฎที่ครูบาวงศ์ตั้งไว้เพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันของชุมชนขนาดใหญ่ คือ ให้นำมีด ขวาน เครื่องมือดักสัตว์ มาถวายวัด ให้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ล่าสัตว์เหมือนอยู่ในป่า ในดอย ไม่กินเนื้อสัตว์ ให้หมั่นเข้าวัดสวดมนต์ ภาวนาอยู่เป็นนิจเพื่อให้อานิสงส์นี้ ส่งผลให้ชาวเขาไปเกิดที่ดีดี ไม่ลำบากเหมือนปัจจุบันชาติ ครูบาวงศ์ฯ เมตตาสอนชาวเขาด้วยวิธีการเทศนาเผยแผ่ตามคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเน้นศีล 5 เป็นหลักเพราะเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ครูบาวงศ์ยังมีวิธีการสอนแบบทำเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การไม่ฉันอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ และสอนให้พระสงฆ์ สามเณร และชาวบ้านว่า การฉันหรือกินเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ วัฒนธรรมการกินของชุมชนห้วยต้ม จึงเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็น แม้จะเป็นประเพณีวันอะไรก็ตาม จะเลี้ยงอาหารเจ โดยเฉพาะ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน เพราะเชื่อว่า เป็นงานบุญการเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพราะกลัวกรรมตัดรอน จะลำบากในปัจจุบัน และภายภาคหน้า

ชุมชนศีลห้า ชุมชนต้นแบบ ต้นทางแห่งชุมชนสันติภาพ

สมาชิกของชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี คือ ปฏิบัติตนตามศีล 5 อยู่กันด้วยความรัก อบอุ่น สิ่งที่คนภายนอกสัมผัสได้ คือ วัฒนธรรมชุมชน การหยุดทำงานทุกวันพระเพื่อพาครอบครัวมาทำบุญที่วัด หรือทำความสะอาดวัด การปลูกพืชผักสวนครัวกินเอง การงดกินเนื้อสัตว์เพื่อไม่ทำบาปและเบียดเบียนสิ่งที่มีชีวิต การถือศีลภาวนา การไม่ดื่มเหล้าของมึนเมา การใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง การรัก

และดูแลครอบครัว การอยู่ร่วมโดยกันมีประเพณีวัฒนธรรมเป็นตัวเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้สมาชิกในชุมชนได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิต ชุมชนห้วยต้มได้ร่วมกันสร้างข้อปฏิบัติ ข้อห้าม และกฎระเบียบของหมู่บ้านร่วมกัน โดยมีประเด็นหลักๆ ด้วยกัน ข้อปฏิบัติของสมาชิกชุมชน ได้แก่ 1) ให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนพระพุทธบาทห้วยต้น ต้องเข้าวัดรักษาศีลภาวนาบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์สม่ำเสมอ ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและคำสอนของท่านครูบาเจ้าชัยยะวงศาพัฒนา รวมทั้งสอนบุตรหลานให้ปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรม 2) ให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้องรักษาความสงบ ไม่รบกวนเพื่อนบ้าน 3) ให้ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้นำ ต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน

ส่วนข้อห้ามของชุมชน 1) ห้ามเลี้ยงสัตว์ในชุมชนตามที่คณะกรรมการกำหนด ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ 1,000 บาท ถึง 10,000 บาท หรือให้ย้ายออกจากชุมชน กรณีมีข้อปัญหาให้คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้วินิจฉัย 2) ห้ามฆ่าสัตว์ทุกชนิด และห้ามนำเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์เข้ามาจำหน่ายหรือจ่ายแจกในชุมชนโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ 2,000 บาท ถึง 10,000 บาท และให้ย้ายออกจากชุมชน 3) ห้ามจำหน่ายและเสพสุราและของมึนเมาทุกชนิดในชุมชนโดยเด็ดขาด ผู้ฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ 2,000 บาท ถึง 10,000 บาท และให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย 4) ห้ามเล่นการพนันทุกชนิดในชุมชน ผู้ใดฝ่าฝืนให้ปรับตั้งแต่ 3,000 บาท ถึง 10,000 บาท และให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย 5) ห้ามเสพยาเสพติดในชุมชน ผู้ใดเสพให้รายงานตัวเพื่อเข้ารับการบำบัดรักษา หากฝ่าฝืนไม่มารายงานตัวให้ปรับตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 10,000 บาท หรือขับไล่ออกจากชุมชน 6) ห้ามจำหน่ายยาเสพติดทุกชนิดในชุมชนผู้ใดจำหน่วยให้ไล่ออกไปจากชุมชนและให้ดำเนินคดีตามกฎหมาย

สำหรับกฎระเบียบของหมู่บ้านพระบาทห้วยต้ม 1) ห้ามจำหน่ายของมึนเมาภายในหมู่บ้าน 2) ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่บ้านโดยเคร่งครัด 3) ห้ามเล่นการพนันในงานศพ หรือในชุมชน 4) ห้ามจำหน่ายเนื้อสัตว์ทุกชนิดภายในหมู่บ้าน 5) ปลอดเหล้าในงานต่างๆ ของชุมชน 6) ห้ามเสพจำหน่ายยาเสพติดภายในหมู่บ้าน และ 7) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สามัคคีกันในชุมชน

การรับประทานอาหารมังสวิรัติของชุมชนห้วยต้ม

ลักษณะอาหารตามวัฒนธรรมชนเผ่ากะเหรี่ยงชุมชนห้วยต้มจะมีลักษณะโดดเด่น คือ ชุมชนห้วยต้มมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ศรัทธาในคำสอน วัตรปฏิบัติของครูบาวงศ์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจ ท่านมีวิธีการสอนด้วยการทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น การไม่ฉันเนื้อสัตว์ และสอนลูกศิษย์ที่เป็นพระสงฆ์ รวมถึงชาวบ้านว่าการฉันหรือรับประทานเนื้อสัตว์ นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อกำหนดของชุมชนห้วยต้ม ที่ต้องยึดถือปฏิบัติกันทุกคนและเพื่อให้ชุมชนเกิดความสงบสุข คือ ไม่บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ดื่ม ไม่จำหน่ายของมึนเมา และให้ทุกคนทำบุญฟังเทศน์ทุกวัน อาหารของชุมชนห้วยต้ม ถือเป็นอาหารที่โดดเด่น ที่ทำสำหรับต้อนรับแขก และทำกินกันในครอบครัว นานๆ สักครั้ง ได้แก่ แกงเย็น มีส่วนผสม ผักกาดขาวเอาไปหมัก 4-5

วัน ออกตากแดดให้แห้งจนเป็นสีดำ ปรุงด้วยพริกหนุ่ม เกลือ มะกอก หรือ มะขาม ต้นหอมของกระเหรี่ยงหอมแดง กระเทียม ใส่น้ำเย็น เรียบร้อยกินกับข้าวได้เลย และ ข้าวเบือ มีส่วนผสม คือ ข้าวสวย ผักพื้นบ้านทุกชนิด หรือผักอะไรก็ได้ ส่วนสำคัญ คือ ขมิ้นเหลือง พริกหนุ่ม เกลือ เป็นอาหารที่ไม่มีเนื้อสัตว์เป็นส่วนประกอบ จัดเป็นอาหารมังสวิรัติ ส่วนใหญ่เป็นอาหารประจำท้องถิ่นเป็นที่รู้จักกันภายในชุมชนห้วยต้ม

ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง “ปกาเกอะญอ” ซึ่งแปลว่า “คน” เป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุด ในประเทศไทย แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ สะกอ หรือยางขาว หรือ ปกาเกอะญอ เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด โป หรือ โพล่ อยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และลำพูน ปะโอ หรือ ตองสู และบะเว หรือ คะยา ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถิ่นฐานเดิมของกะเหรี่ยงอยู่บริเวณมองโกเลียเมื่อกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ต่อมาได้หนีภัยจากการรุกรานจากกองทัพจีนมาอยู่ที่ธิเบต ถอยร่นลงมาทางใต้เรื่อยๆ ตั้งแต่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ลุ่มน้ำสาละวิน มาถึงคอคอดกระจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในตอนปลายศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

กะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอที่อาศัยอยู่ชุมชนห้วยต้มล้วนแต่อพยพมาจากจังหวัดตาก เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน โดยมีจุดประสงค์เพื่อมาอาศัยร่มใบบุญของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ครูบาวงศ์) ท่านพิจารณาแล้ว ถ้าปล่อยให้ชาวเขาอยู่แบบตามใจก็จักไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัดส่วน จะไม่งาม จะยากลำบากใจในอนาคต อยู่มาไม่นานเท่าใด พวกกะเหรี่ยงยางดอย อพยพมาอยู่เต็มศาลาหลังใหญ่ มีปรากฏให้เห็นเป็นอนุสรณ์ในปัจจุบันบริเวณวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ชาวเขามาอยู่จากหลากหลายหมู่บ้านนับดูมีประมาณ 500 กว่าครอบครัว และตามมาอีก 100 กว่าครอบครัว มาอยู่ที่หมู่บ้าน ท่านไปตรวจดูสถานที่แห่งนั้นและเอาที่นี่เป็นหลักเป็นใจบ้าน ไม่ให้เสียหลักเดิมก็เลยเอาเป็นศูนย์กลาง แล้วพาให้กะเหรี่ยงช่วยกันดูแล ปักหลักใส่เข็มทิศได้ฉากเหนือไปใต้ ตะวันตก ตะวันออก เอาระเบียบขบวนวัดเป็นนายเป็นหลัก ชักให้เป็นเส้นตรงไปเหนือไปใต้ ตรงไปตะวันตกตะวันออก เป็นแปลงๆ ละ 4 ไร่ ทำทางล้อมทุกแปลง ท่านแบ่งให้ชาวเขาเข้าอยู่ครอบครัวละ 1 ไร่ และเป็นคณะมีอาจารย์หรือ (ตะก๊ะ) หัวหน้า 7 คน 7 หมู่บ้าน ทุกหมู่บ้าน ได้รับการอุปถัมภ์จากท่าน ช่วยตั้งหมู่บ้านขึ้นมาและให้ความช่วยเหลือพัฒนาเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ดำเนินชีวิตตามหลักการของเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทุกคนที่มาอยู่ในหมู่บ้าน ต้องปฏิบัติตามกฎที่ครูบาวงศ์ตั้งไว้เพื่อความเป็นระเบียบของการอยู่ร่วมกันของชุมชนขนาดใหญ่ คือ ให้นำมีด ขวาน เครื่องมือดักสัตว์มาถวายวัด ให้ประกอบอาชีพสุจริต ไม่ล่าสัตว์เหมือนอยู่ในป่า ในดอย ไม่กินเนื้อสัตว์ ให้หมั่นเข้าวัดสวดมนต์ภาวนาอยู่เป็นนิจเพื่อให้อานิสงส์นี้ ส่งผลให้ชาวเขาไปเกิดที่ดีดี ไม่ลำบากเหมือนปัจจุบันชาติ ครูบาวงศ์เมตตาสอนชาวเขาด้วยวิธีการเทศนาเผยแผ่คำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเน้นศีล 5 เป็นหลักเพราะเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของมนุษย์ ทุกคน (Phramaha Boonlert Intapanyo, 2013) ครูบาวงศ์ยังมีวิธีการสอนแบบทำเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน คือ การไม่ฉันอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ และสอนให้พระสงฆ์ สามเณร และชาวบ้านว่า การฉันหรือกินเนื้อสัตว์นั้นเป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน อาหารอย่างอื่นก็มีมากมายที่ทำให้คนเราเจริญเติบโต ไม่จำเป็นที่ต้องกินเนื้อสัตว์ก็ได้ วัฒนธรรมการกินของชุมชนห้วยต้ม จึงเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของผู้พบเห็น แม้จะเป็นประเพณีวันอะไรก็ตาม จะเลี้ยงอาหารเจ โดยเฉพาะ

ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การแต่งงาน เพราะเชื่อว่า เป็นงานบุญ การเริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ จะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เพราะกลัวกรรมตัดรอน จะลำบากในปัจจุบัน และภายภาคหน้า (PhrakruSirisuthapimon, 2018)

สรุปได้ว่า การรับประทานอาหารมังสวิรัติของชุมชนห้วยต้มจะเน้นรับประทานอาหารที่ได้จากธรรมชาติ อาหารพื้นบ้านที่หาได้ง่าย โดยจะมีตารางอาหารธรรมชาติในแต่ละเดือน และทุกครัวเรือนจะปลูกข้าวไว้กินเอง

ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ผู้เป็นประทีปธรรมแห่งขุนเขา

ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ครูบาวงศ์” เป็นพระภิกษุที่มีกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติที่ดีมากรูปหนึ่งความรอบรู้และการประพฤติดีปฏิบัติชอบของท่าน ส่งผลให้ผู้ที่มีโอกาสได้นมัสการสนทนาธรรม และรับการอบรมธรรมจากท่านบังเกิดศรัทธาเลื่อมใสท่าน และท่านก็ได้รับการยอมรับจากสังคมทุกฝ่าย จึงมี ผู้ที่ศรัทธาเลื่อมใสมากราบนมัสการและถวายปัจจัย 4 แด่ท่านเป็นจำนวนมากมายท่านก็รับไว้ในฐานะ “ปฏิคาหก-ผู้รับ”และนำไปถวายแด่พระภิกษุสามเณรและมอบให้ประชาชนในฐานะ “ทายก-ผู้ให้” ปฏิบัติเช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ ดังจะเห็นได้จากชุมชนชาวกระเหรี่ยงบ้านพระบาทห้วยต้ม บ้านเด่นยางมูล บ้านเด่นทรายมูล ฯลฯ ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์จากท่านมีการพัฒนาฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับ มีการสร้างศูนย์พัฒนาศิลปหัตถกรรมชาวเขา ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงพระบาทห้วยต้ม ส่งเสริมอาชีพการทอผ้าฝีมือชาวเขา การทำเกษตรกรรม การทำเหมืองศิลาแลง การสร้างงานให้กับช่างฝีมือในหมู่บ้านจากแรกเริ่มชุมชนแถบนี้ยากจนมาก ต้องมารับแจกข้าวสารอาหารแห้งจากท่านครูบาวงศ์ แต่ในปัจจุบันนี้ชุมชนนี้ได้พัฒนาขึ้นมาจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ก็ล้วนแล้วแต่มาจากการที่ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นผู้ให้มาโดยตลอด และการให้ของท่านก็เป็นการให้ที่ยั่งยืน บนพื้นฐาน ของคุณธรรมและจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา

ครูบาวงศ์ได้ประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ในฐานะที่ท่านเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้เทศน์อบรมธรรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ให้ประพฤติยึดมั่นในหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประเทศชาติ พระพุทธศาสนาและสังคม ทั้งในฐานะเจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ประธานกรรมการก่อสร้างบูรณปฏิสังขรณ์วัดในสาขา และในฐานะครูบาผู้เป็นเทพเจ้าแห่งชาวกระเหรี่ยง ได้บริหารงานในหน้าที่ตามพระธรรมวินัย กฎ และระเบียบของมหาเถรสมาคม บำเพ็ญตนเป็นพระผู้ให้และสงเคราะห์คนอื่นมาโดยตลอด ท่านมีถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน เวลาสนทนาธรรมกับศิษยานุศิษย์ ให้โอวาทธรรม เขียนบทความธรรมะและอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ศรัทธาสาธุชนตลอดชีวิตของท่าน ได้ประพฤติประโยชน์ คือขวนขวาย ช่วยเหลือกิจการของคณะสงฆ์ ส่วนราชการ และชุมชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมให้ศรัทธาสาธุชนที่เคารพเลื่อมใสท่าน ดำเนินชีวิตตามหลักคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา ประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติตนสม่ำเสมอต่อศิษยานุศิษย์ไม่เลือกชนชั้นวรรณะ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้าน เมื่อมีทุกข์ก็รับรู้และร่วมกันแก้ไข วางตนไว้ในฐานะครุฐานียบุคคลที่ควรแก่การเคารพ รู้จักวิธีปฏิบัติต่อบุคคล และเหตุการณ์ อย่างถูกต้องตามสมควร สมเป็น “ประทีปธรรมแห่งขุนเขา”

มีศีล จึงมีสันติภาพ: ถอดบทเรียนชุมชนสันติภาพจากยอดดอย

ผลจากการทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัสของครูบาวงศ์ ทำให้วิถีชีวิตชนเผ่าปกาเกอะญอบ้านห้วยต้ม ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตามจะไม่ละหรือจะไม่ห่างจากพระพุทธศาสนา จะเป็นงานรื่นเริง สนุกสนาน เช่น งานสงกรานต์ปีใหม่เมือง งานแต่งงานและขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น หรืองานอวมงคล จะมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเสมอ โดยต้องนึกถึงความถูกต้องตามธรรมเสมอ เพราะการดำเนินชีวิตของชุมชนห้วยต้มก็คือการปฏิบัติธรรม คือการทำความดี จึงมีความละเอียดอ่อนในการจะประกอบพิธีกรรม ถ้าทำผิดแผกไป ถือว่าต้องตกขีด คือ การกระทำที่ไม่ถูกต้อง ผิดขนบประเพณี อาจทำให้ผู้กระทำได้รับสิ่งไม่ดี จะมีเคราะห์กรรมทั้งตนเองและครอบครัวด้วย ดังนั้น จะต้องทำถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ชาวบ้านห้วยต้มจึงยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตมาโดยตลอด แม้แต่สิ่งเล็กน้อย ซึ่งผู้คนมองข้ามไม่สนใจ แต่ชาวบ้านห้วยต้มมีความพิถีพิถัน มีความละเอียดอ่อนในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิต และการทำบุญ ดังตัวอย่าง ดังนี้

1) เด็กเกิดใหม่ต้องเอาไปถวายเป็นลูกพระ ให้พระผูกข้อมือให้ศีลให้พร เพราะเชื่อว่าจะทำให้เด็กเลี้ยงง่าย วิญญาณร้ายไม่มารบกวน

2) ชาวบ้านชุมชนห้วยต้ม จะถอดรองเท้าไว้หน้าวัดทุกครั้งที่ไปทำบุญ เพราะเชื่อว่าวัดเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จะไม่เหยียบย้ำเงาพระธาตุเจดีย์และเงาของพระสงฆ์ อันเป็นการแสดงความไม่เคารพ เชื่อว่าเป็นการลบหลู่ ทำให้เป็นบาปกรรม

3) การถวายทานแต่ละครั้งต้องมีการขอขมา หรือเรียกว่าสูมาครัวทาน เพื่อทำวัตถุทานให้มีความบริสุทธิ์ เมื่อถวายแล้วจะทำให้ได้บุญมาก มีความเชื่อว่าถ้าไม่ขอขมาวัตถุทานอาจไม่บริสุทธิ์เนื่องจากการกระทำ การพูด และความคิด ไม่ดีในขณะประกอบพิธี ซึ่งอาจส่งผลต่อผลของทานได้ ทำให้ได้รับอานิสงส์น้อย ดังนั้นจึงต้องพิถีพิถันในการถวายทาน

4) การทำบุญถวายทานแต่ละครั้ง ก่อนจะถวายพระภิกษุสงฆ์ ต้องถวายกัณฑ์พระพุทธเจ้า และพระธรรม แล้วจึงจะถวายไทยทาน หรือภัตตาหารแด่พระสงฆ์ พร้อมมอบปัจจัย ปฏิคคหะแก่มัคคทายก เพราะเชื่อว่าต้องถวายให้ครบทั้งพระรัตนตรัย และผู้นำกินนำทานจึงจะได้รับอานิสงส์ครบถ้วนบริบูรณ์ นี้เป็นตัวอย่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ชาวบ้านห้วยต้มมีวิถีชีวิตผูกพันกับพระพุทธศาสนา จนไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สำหรับวัตรปฏิบัติของท่านครูบาวงศ์เมื่อตอนยังไม่ละสังขารนั้น พระครูพินิจสารธรรม (ครูบาพรรณ) ผู้เป็นหลานชายของพระครูพัฒนกิจจานุรักษ์ (ท่านครูบาวงศ์) ได้เล่าให้ฟังว่า “ท่านครูบาวงศ์เป็นพระที่ชอบทำงานและปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะมีอุปสรรคปัญหาอะไรท่านจะมีความอดทน มีขันติและอภัยทานสูง มีความเมตตาธรรมต่อทุกคน โดยเฉพาะชาวบ้าน ตลอดเวลา และเกี่ยวกับการฉันเนื้อสัตว์ให้ฟังว่า เมื่อตอนเป็นเด็กก็ยังกินเนื้อสัตว์อยู่ แต่วันหนึ่งท่านครูบาวงศ์ ท่านเห็นคนทำเครื่องดักจับสัตว์ป่า และนำมาทำเป็นอาหาร ท่านก็สังเวช เอ็นดูสัตว์ จากนั้นท่านก็ไม่ฉันเนื้อสัตว์อีกเลย ตั้งแต่เป็น

สามเณรน้อยก็ไม่ฉันมาตลอดชีวิตของท่าน ครูบาพรรณเล่าต่อว่า ท่านครูบาวงศ์ ไม่ได้ชวนใครเลิกกินเนื้อสัตว์หรอก แต่ท่านในเมื่อท่านไม่ฉัน พระเณรในวัดก็ไม่ฉัน เวลาชาวบ้านทำอาหารมาถวาย ก็ต้องทำเอาหารเจมาถวายและทำกินในครอบครัวด้วย ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าเป็นเรื่องดี ไม่เบียดเบียนสัตว์ และหมอก็มาบอกว่าเป็นผลดีต่อสุขภาพด้วย ถึงตอนนี้ก็เลยไม่กินเนื้อเกือบ ทั้งหมู่บ้าน ไม่เลี้ยงสัตว์ด้วยนะ บ้านห้วยต้ม"

"คนในห้วยต้ม ก็เหมือนคนข้างนอก คนร้ายก็มี คนดีก็เยอะ บางคนก็เชื่อฟังคำสั่งสอน บางคนก็ไม่เชื่อบางคนนิสัยไม่ดี แอบกินเหล้า แอบฆ่าสัตว์ ก็มี แต่ส่วนใหญ่จะดีมากกว่า" นอกจากนั้น พระครูพินิจสารธรรมยังบอกว่า "คงจะยังรักษารูปแบบเดิมอยู่ แต่ต่อไปในอนาคต ก็ไม่แน่ เพราะเด็ก เยาวชนไปเรียนในเมือง เลียนแบบเขามา แล้วมีแต่คนแก่คนเฒ่าที่มาวัด" (PhrakruPinijsaradham, 2018)

ผู้เขียนได้สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับนายทิพันธ์ พนรังสรรค์ (Ponrangsan, 2018) ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 14 ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พูดถึงท่านครูบาวงศ์ด้วยใบหน้ายิ้มแย้มปนกับความคิดถึงว่า "ชาวบ้านหรือคนทั่วไปที่เคารพนับถือท่านครูบาวงศ์ จะไม่กินเนื้อสัตว์ เพราะทำตามคำสอนของครูบาที่สอนไม่ให้เบียดเบียนสัตว์ หรือสิ่งมีชีวิตด้วยกัน แม้ทุกวันนี้ชาวบ้านในห้วยต้มส่วนมาก ก็ไม่กินเนื้อสัตว์ยิ่งเวลามีงานทำบุญที่วัดพระพุทธบาทห้วยต้ม จะทำอาหารเจถวายพระ และเลี้ยงคนที่มาร่วมงาน ถ้ามีคนข้างนอกจะนำอาหารมาร่วมเลี้ยง ก็ต้องเป็นอาหารเจเท่านั้น" และผู้เขียนได้สัมภาษณ์ ตะก๊ะ (ตะก๊ะ หมายถึงอาจารย์) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำสั่งสอนของท่านครูบาวงศ์ภายใต้ชุมชนศีล 5

นายโต๊ะโน่ มิตรชัยวงศ์ อายุ 81 ปีเป็นผู้สูงอายุที่ท่านครูบาวงศ์ แต่งตั้งให้เป็นอาจารย์ประจำบ้านหรือตะก๊ะ เล่าให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฟัง ว่า "ตะก๊ะ มาจากจังหวัดตาก ทำอาชีพ เลี้ยง ช้าง ม้า ควาย และทำนาเป็นอาชีพหลัก เมื่อพบท่านครูบาวงศ์ที่บนดอยจึงตามครูบามาอยู่ที่นี่ ขายทรัพย์สินที่มีอยู่ทั้งหมด เพราะคิดว่าไปอยู่ครูบาน่าจะสบายกว่าอยู่บนดอย มาถึงห้วยต้มได้ปลูกเผือก ปลูกมัน ทำงานรับใช้ครูบา จนครูบาเริ่มสร้างวัด ก็มาทำงานที่วัด กินข้าวที่วัด ไม่ได้กินเนื้อเหมือนอยู่บนดอย กินอาหารเจจากผักในป่า หัวเผือก หัวมัน ครูบาสอนเราว่า สัตว์ก็รักชีวิตเหมือน เรารักชีวิต ไม่อยากให้ใครมาทำร้าย พรากครอบครัวเรา และครูบายังสอนเราปฏิบัติธรรม ไหว้พระ ภาวนา ถือศีล สิ่งที่ท่านสอนเราประจำคือ ให้กินเจ ไม่กินเหล้า ไม่เบียดเบียนสัตว์ ไม่ยุ่งผัวเมียชาวบ้าน ไม่ให้โกหก ซึ่งตะก๊ะ ปฏิบัติตามที่ครูบาสั่งสอน แต่ปัจจุบันนี้ คนรุ่นหลังที่ไม่ทันครูบาเขาไม่เข้าใจคำสั่งสอนของครูบา อยากทำอะไรก็ทำ ตะก๊ะไม่รู้จะบอกสอนอย่างไง เพราะไปไหนไม่ไหวแล้ว สุขภาพไม่แข็งแรง อย่างไงขอฝากให้พ่อหลวง ช่วยดูแลลูกบ้านให้ดีดีเพื่อถวายท่านครูบาวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบุญคุณกับพวกเราคนห้วยต้มทุกคน ถ้าไม่มีครูบา เราไม่มีที่อยู่ ที่ปลอดภัย และมีความสุข สงบ อย่างนี้ และขออนุโมทนาบุญกับทุกคน มีอะไรให้ตะก๊ะช่วยก็ยินดีช่วยเต็มที่ ในช่วงที่มีชีวิตอยู่" (Mitrchaiwong, 2018)

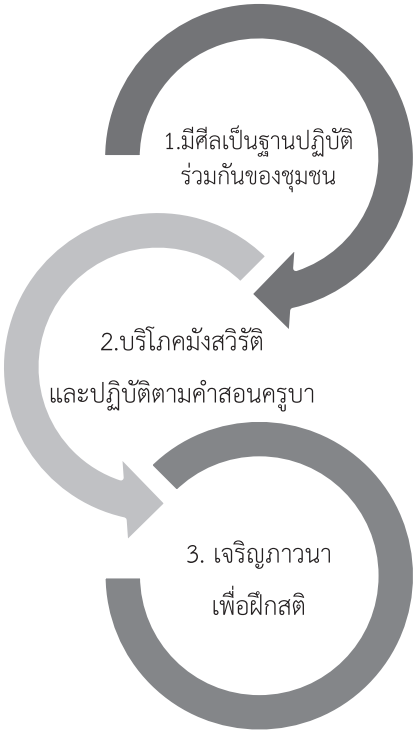
นายแงพอ คำเด่นวงศ์ชัย อายุ 64 ปี ผู้กินเจตลอดชีวิตตามคำสั่งสอนของท่านครูบาวงศ์ พูดถึงท่านครูบาวงศ์ อย่างชื่นชมและซึ้งใจ ว่า "พวกเราอยู่บนดอย ไม่เคยเห็นพระ ไม่รู้จักครูบา ไม่มีวัด ไม่เข้าใจเรื่องธรรมะ พวกเราไหว้ผีสางนางไม้ ไหว้หัวไร่ปลายนา ไหว้ป่า ไหว้เขา สมัยก่อนครูบาเดินธุดงค์มาบนดอยปีละครั้ง ได้สอนธรรมะให้พวกเราฟัง โดยการเล่าเหมือนนิทาน ทำให้พวกเราเข้าใจง่าย โดยเฉพาะเรื่องไม่ให้ทำบาป

ละสิ่งที่ไม่ดี ให้เข้าใจธรรมชาติ ครูบาสอนให้พวกเราไม่ให้ตัดไม้ทำลายป่า ให้สงสารป่าไม้ สงสารสัตว์ เพราะสัตว์ก็รักชีวิตเหมือนพวกเรา สอนให้พวกงดกินเนื้อสัตว์ เพื่อจะได้ไม่เป็นหนี้ชีวิตกันต่อไปในชาติหน้า พวกเราอยู่บนดอย ทำบาป กลายเป็นคนมืด ทำอะไรไม่ดี ไม่สำเร็จ ไม่มีความสุข อยากฝากให้ทุกคนทำดีเพื่อครูบา เพื่อชุมชน เพื่อตัวเอง ชีวิตเราจะได้ดีขึ้น เกิดชาติหน้าจะได้เกิดในที่ดีดี" (Komdenwongchai, 2018)

นายสัญญา ตาดทองผุดผาด อายุ 63 ปี เป็นตะก๊ะ ที่มีบุคลิกลักษณะนิสัย ใจดี อารมณ์ขัน และเสียงดัง ให้ข้อคิดและพูดกับผู้เขียนว่า "ดีใจที่มีคนทำงานเรื่องชุมชนศีล 5 เพราะชาวบ้านได้พูดบ้าง อยากให้จัดเวทีประชุมแบบนี้ทุกเดือน จะได้พูดคุยกันเข้าใจกัน มีความสุขดี ตะก๊ะพูดถึงท่านครูบาวงศ์ ว่าครูบาเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า พูดแทนพระพุทธเจ้า สั่งสอนอบรมให้เรามีสติอยู่กับตัวเองตลอด คิดดี ทำดี ปฏิบัติดี ไม่เหมือนตอนอยู่บนดอย วันๆ ก็ขึ้นดอยลงดอย เลี้ยงช้าง ควาย หมู พอมาอยู่ห้วยต้มไม่ต้องเลี้ยงอะไรแล้ว กินเจ ถือศีล ภาวนาทุกวัน ทำจิตใจบริสุทธิ์ ตะก๊ะอยากให้ลูกหลานเข้าวัดปฏิบัติธรรมมากๆ ไม่ทะเลาะกัน ไม่กินเหล้า ไม่กินเนื้อสัตว์ รักสามัคคีกัน เพื่อท่านครูบาวงศ์ ตะก๊ะขอให้งานสำเร็จ และขอช่วยเหลือทุกอย่าง ขอให้บอกและจะพูดออกอากาศทางสถานีวิทยุให้ด้วย" (Tadthongpudpad, 2018)

นอกจากนี้ นายจันทร์ดี กิจวิทยาวรกุล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทราย ในฐานะผู้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบประชาชนในพื้นที่ตำบลนาทราย แสดงความคิดเห็นในเวทีว่า "ชาวบ้านเชื่อผู้นำ ฉะนั้นผู้นำชุมชน พ่อหลวงก็ดี ประธานแต่ละกลุ่มก็ดี ต้องทำตัวอย่างที่ดีให้ชาวบ้านได้ถือปฏิบัติตาม และอยากเห็นการปฏิบัติตนตามข้อกำหนดภายใต้ศีล 5 อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ไม่ขายเหล้า เบียร์ เนื้อสัตว์ ไม่ทำอาชีพเลี้ยงสัตว์เพื่อฆ่าและขายภายในห้วยต้ม ในฐานะนายก อบต. ยินดีสนับสนุนกิจกรรมของชุมชน ทุกเรื่องที่เป็นอำนาจหน้าที่และเป็นโครงการที่เกิดประโยชน์ชุมชน และขอเป็นกำลังใจให้ทีมวิจัยทุกคนคิดดีทำดีย่อมได้ดี" (Kitwittayaworakul, 2018)

ผลจากการสัมภาษณ์ผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนห้วยต้ม ทุกท่านแสดงความคิดเห็น และสะท้อนถึงการใช้ชีวิตก่อนและหลัง ที่จะมาอยู่กับครูบาวงศ์ และมีความวิตกกังวลว่าวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมจะหายไปตามกาลเวลา หากไม่มีการพูดคุยกันของผู้นำทางศาสนา และผู้นำหมู่บ้าน ฉะนั้น สิ่งดีที่ชุมชนห้วยต้มถือปฏิบัติกันมาตลอดระยะเวลา เช่น การไม่เลี้ยงสัตว์ การทำบุญตักบาตร การถือศีลภาวนา อยู่เป็นนิจ หากแต่การถือมังสวิรัติ การงดกินเนื้อสัตว์ จะมีเพียงผู้สูงอายุและผู้ที่จิตใจมั่นคงในคำสอนของครูบาวงศ์เท่านั้นที่ปฏิบัติตนสม่ำเสมอ เพื่อให้ชุมชนห้วยต้มเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ภายใต้ชุมชนศีล 5 ต้องมีการตั้งข้อกำหนดร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและเพื่อตอบแทนบุญคุณสำนึกคุณแผ่นดินและครูบาวงศ์แสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษด้วย ชุมชนห้วยต้มกลายเป็นชุมชนที่บริโภคอาหารมังสวิรัติ โดยผ่านการถ่ายทอดวัตรปฏิบัติและคำสอนของครูบาชัยยะวงศาพัฒนาปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฉันอาหารมังสวิรัติ ทำให้ประชาชนในชุมชนห้วยต้มเกิดศรัทธา ได้น้อมนำหลักพุทธธรรม คือ ศีล 5 มาปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต เกิดเป็น "ชุมชนแห่งสันติภาพ" อย่างสมบูรณ์ ผลจากการถอดบทเรียนชุมชนสันติภาพบนยอดดอยของชุมชนห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เกิดองค์ความรู้สำคัญ ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ของชุมชนสันติภาพ

บทสรุป

ครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ผู้เป็นประทีปธรรมแห่งขุนเขาได้ประพฤติปฏิบัติตนถูกต้องตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด บำเพ็ญตนเป็นพระผู้ให้และสงเคราะห์คนอื่น ท่านมีถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน วางตนไว้ในฐานะคุรุฐานียบุคคลที่ควรแก่การเคารพ รู้จักวิธีปฏิบัติต่อบุคคล และเหตุการณ์ อย่างถูกต้องตามสมควรได้พัฒนาชาวไทยปกาเกอะญอให้มีสันติสุขภายในตน จนแผ่ขยายออกเป็นสันติภาพทั่วทั้งชุมชนเป็นต้นแบบ ต้นทางแห่งชุมชนสันติสุขของประเทศไทย เป็นชุมชนศีลห้าที่รับประทานอาหารมังสวิรัติทั้งชุมชน งดเว้นการเบียดเบียนสัตว์ พึ่งพาตนเอง แม้งานบุญหรืองานที่จัดขึ้นในชุมชนจะเว้นจากการประกอบอาหารด้วยเนื้อสัตว์ทั้งปวง กินอาหารที่ทำมาจากผักที่ได้จากธรรมชาติ มีเต้าหู้ที่ทำขึ้นเอง โดยจะมีตารางอาหารธรรมชาติในแต่ละเดือน และทุกครัวเรือนจะปลูกข้าวไว้กินเอง ทั้งนี้เป็นผลมาจากการปฏิบัติตามคำสอนของครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ผู้เป็นประทีปธรรมแห่งขุนเขา ผู้ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฉันอาหารมังสวิรัติ ทำให้ชาวปกาเกอะญอในชุมชนห้วยต้มเกิดศรัทธาได้น้อมนำหลักพุทธธรรม คือ ศีล 5 มาปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต ไม่เบียดเบียนกัน จนเกิดเป็น “ชุมชนสันติภาพ” อย่างสมบูรณ์

References

Chandee Kitwittayaworakul. (2018). *Interview.* May, 20.

Mahachulalongkornrajavidyalaya. (1996). *Thai Tipitakas.* Bangkok: MCU Press.

Ngapor Komdenwongchai. (2018). *Interview.* May, 20.

Nyani, Y. (2018). Buddhiist Cardiinall Priinciiplles for Peace and Harmony. *Journal of MCU Buddhapanya Review,* 3(1), 19-29.

Peuchthonglang. P. & Peuchthonglang. Y. (2019). Mindfulness brought Peacefulness: Grow Mindfulness Tree for World Peace. *Journal of MCU Peace Studies.* 7(1), 266-277.

Phra Phromkhunaphon (P.A. Payutto). (2005). Buddhist Dictionary. Bangkok: S.R. Printingmassproducts.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2009). Buddhadhamma. (15th ed). Bangkok: Sahadhammika.

Phrakhrusripariyattayarak Wisut. (2018). The Model of Networking the Five Precepts Observing Village for Improving People's Quality of Life in Nakhon Ratchasima Province. *Journal of MCU Peace Studies.* 6(Sp 1), 35-45.

PhrakruPinijsaradham. (2018). *Interview.* May, 20.

PhrakruSirisuthapimon. (2018). *Interview.* May, 20.

Phrakruwinaitorn Koon Chanthasrilo, Prapan Supasorn, Toungpetch Somsri Wutthinant Kantatian. (2018). The Youth Development Process Based on the Five Precepts Village Model of Buddhist Integration in Dan Khun Thot District, Nakhon Ratchasima Province. *Journal of MCU Peace Studies.* 6(4), 1419-1431.

Phramaha Boonlert Intapanyo. (2013). The five precepts observation: Model and Encouragement Process of The culture of coexistence of Thai society.

Phra Nakhon Sri Ayuthaya : Research Institute of Buddhist, Mahachulalongkornrajavidalaya University.

Sanya Tadthongpudpad. (2018). *Interview.* May, 20.

Thipan Ponrangsan. (2018). *Interview.* May, 20.

Tono Mitrchaiwong. (2018). *Interview.* May, 20.